İLMİN IŞIĞINDA

ASRIN KUR'AN TEFSİRİ

CELÂL YILDIRIM

MİRAC

بسم الله الرحمن الرحيم

İLMİN IŞIĞINDA
ASRIN KUR'ÂN TEFSİRİ

CELÂL YILDIRIM

13

İLMİN IŞIĞINDA
ASRIN KUR'ÂN TEFSİRİ
CELÂL YILDIRIM

Editör
Taner Çakıcı

Redakte
Ahmet Büyüksolak
Kocaeli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Son Okuma
Latif Kul

İç Düzen
Rabbani Düz

Kapak
Yunus Karaaslan

Baskı & Cilt
Aktif Matbaa ve Reklamcılık San. Tic. Ltd. Şti
Sertifika No 47477

13. CİLT ISBN
978-605-5644-92-5
TAKIM ISBN
978-605-5644-79-6

MİRAC

MİRAC YAYINLARI
Güneştepe mh. Kültür sk. No:20/B Güngören / İstanbul
GSM: 0 535 256 29 51 Telefon: 0 212 523 38 04
www.miracyayinlari.com / **mail:** mirac@miracyayinlari.com

13.
CİLDİN İÇİNDEKİ SURELER

SURE	AYET
CUMA	1 - 11
MÜNAFİKUN	1 - 11
TEĞABÜN	1 - 18
TALAK	1 - 12
TAHRİM	1 - 12
MÜLK	1 - 30
KALEM	1 - 52
HAKKA	1 - 52
MEÂRİC	1 - 44
NUH	1 - 28
CİN	1 - 28
MÜZZEMMİL	1 - 20
MÜDDESSİR	1 - 56
KIYAME	1 - 40
İNSAN	1 - 31
MÜRSELAT	1 - 50
NEBE	1 - 40
NAZİAT	1 - 46
ABESE	1 - 42
TEKVİR	1 - 29
İNFİTAR	1 - 19

62. SÛRE

CUM'A SURESİ

Ayet Sayısı	Kelime Sayısı	Harf Sayısı
11	180	770

CUM'A SURESİ

Tamamı Medine'de inmiştir.[1] Onuncu âyetinde mü'minlerin, Cuma günü ezan okununca işlerini bırakıp camiye gitmeleri emredildiğinden, surenin özünü "cuma" oluşturmaktadır. O bakımdan bu, sureye isim olmuştur.

BU SUREYLE İLGİLİ HADİSLER

"Üzerine güneşin doğduğu en hayırlı gün, cuma günüdür: Bu günde Adem yaratılmıştır; bu günde o Cennete konulmuştur ve bu günde o Cennetten çıkarılmıştır. Kıyamet ancak cuma günü kopacaktır."[2]

"Bizler kıyamet gününde; (dünyada son gelen ümmet olarak) önde bulunacağız ve Cennete ilk giren de bizler olacağız. Şu farkla ki, onlara (kitap ehline) kitap bizden önce verilmiştir; bize de onlardan sonra kitap verilmiştir. Onlar (cuma günü hakkında) ihtilâfa düştüler. Cenâb-ı Hak onların haktan yana ihtilâfa düştükleri (cuma gününe), bizi (lâyık görüp) eriştirdi. İşte bugün (cuma günü) onların ihtilâf ettiği bir gündür ki Allah bizi ona (lâyık görüp) eriştirdi. Evet, cuma günü bize mahsustur; ondan sonraki gün Yahudilere ve ondan sonraki gün de Nasarâ (Hristiyan) milletine mahsustur."[3]

SURENİN KAPSADIĞI BAŞLICA KONULAR

1- Cenâb-ı Hakk'ın zatıyla ilgili kemal sıfatları konu ediliyor.

2- Âlemlere rahmet olarak gönderilen Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in bazı vasıflarına yer veriliyor.

3- Tevrat ile amel etmeyen, onun hükümlerini uygulamayan Yahudiler kınanıyor.

1 Tefsir-i Kurtubi: 18/91.

2 Müslim/Cumua: 17, 18 - Buhari/Cumua: 4 - Ebu Dâvud/Vitir: 26 - Tirmizi/Cumua: 1, 2 - Nesâi/Cumua: 4, 5, 43 - İbn Mace, İkamet: 79; Ahmed: 2/372, 373.

3 Buhari/Enbiyâ: 54. Cumua: 1/12 - Müslim/Cumua: 19, 20, 21 - Nesâi/Cumua: 1 - Ahmed: 2/236, 249, 274, 342, 401, 503, 509, 512.

4- Yahudilerin kendilerini Allah'ın dostu olarak tanıtmaları üzerinde durularak, iddialarında doğru iseler ölümü temenni etmeleri öneriliyor.

5- Cuma ezanı okununca namaza gidilmesi, alım-satımın bırakılması emrediliyor.

6- Namazdan sonra rızık talebi için yeryüzüne yayılarak çalışmayı sürdürmemiz emrediliyor.

7- Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz'i minberde yalnız bırakıp alım-satıma koşan mü'minler hem kınanıyor, hem de eğitiliyor.

سُورَةُ الْجُمُعَةِ ٦٢

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

يُسَبِّحُ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ الْمَلِكِ الْقُدُّوسِ الْعَزِيزِ
الْحَكِيمِ ﴿١﴾ هُوَ الَّذِي بَعَثَ فِي الْأُمِّيِّينَ رَسُولًا مِنْهُمْ يَتْلُوا عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ
وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَإِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ
مُبِينٍ ﴿٢﴾ وَآخَرِينَ مِنْهُمْ لَمَّا يَلْحَقُوا بِهِمْ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٣﴾ ذٰلِكَ
فَضْلُ اللّٰهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللّٰهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ ﴿٤﴾

1-Göklerdekiler ve yerdekiler, mülk-ü saltanat sahibi O çok mukaddes, çok üstün, hikmet sahibi Allah'ı tesbih ederler.

2- Ümmilere (çoğu okur-yazar olmayan ve aynı zamanda kendilerine kitap indirilmeyen Araplara) kendilerinden bir peygamber gönderen O'dur. O Peygamber, onlara Allah'ın âyetlerini okur, onların (iç ve dışlarını) arındırıp temizler; onlara kitap ve hikmet öğretir; oysa ümmiler daha önce açık bir sapıklık içinde bulunuyorlardı.

3- Bunlara yetişmeyen (sonradan gelen) diğer insanlara da (O, pegamber olarak) gönderilmiştir. Allah çok üstündür, hikmet sahibidir.

4- Bu, Allah'ın büyük bir lütuf ve keremidir ki dilediğine verir. Allah büyük lütuf ve kerem sahibidir.

Her Şey Hakkı Tesbih Etmektedir

يُسَبِّحُ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ الْمَلِكِ الْقُدُّوسِ الْعَزِيزِ

"Göklerdekiler ve yerdekiler, mülk-ü saltanat sahibi O çok mukaddes, çok üstün, hikmet sahibi Allah'ı tesbih ederler."

Saff suresinin başında açıkladığımız gibi, "sabh" kökünden türetilen "yusabbihu" fiilinden, her şeyin bağlı bulunduğu kanuna ve yüklendiği programa uyarak, plândaki yerinin özelliği doğrultusunda hareket etmekte olduğunu anlıyoruz. İlmi araştırmalar, Kur'ân'ın bu konudaki anafikrinin, astronomi üzerinde elde edilen başarılı sonuçlarla ve atomla ilgili buluşlarla doğruluğu ispatlanmıştır. Her hareket bir kanuna, her kanun mükemmel bir plâna, mükemmel plân ise kusursuz bir plânlamacıya delâlet eder.

O halde kâinatta yer alan her şey, yüce yaratanın buyruğuna baş eğip O'nu tesbih ve tenzih etmektedir. Çünkü O, her şeyin yegâne sahibi, mâliki ve mutasarrıfı olarak bulunuyor. Sonsuz kudret ve hikmetiyle O her şeyi yürütmekte ve amacına uygun ona hizmet ölçüsü vermektedir. Birliğine, yüceliğine, kemâl sıfatlarına lâyık olmayan her düşünce ve davranıştan, yaratma ve icaddan pak ve münezzehtir. O, her bakımdan yegâne üstün, yegâne güçlü ve benzersiz hikmet sahibidir.

Cenab-ı Hakkın Dört Sıfatının Anılması:

1- el-Melik

2- el-Kuddus

3- el-Aziz

4- el-Hakim

İlgili birinci âyetle her şeyin belli kanuna bağlı kalarak hareket ettiği ve bu hareketiyle Hakk'ın damgasını taşıdığı belirtildikten sonra Cenâb-ı Hakk'ın dört sıfatı sıralanıyor ve varlık alemindeki mutlak tasarrufun mükemmelliği bu sıfatlarla ifade ediliyor. Şöyle ki:

O, Melik'dir; mülk bütünüyle O'nundur ve O kendi mülkünde yegâne tasarruf sahibidir. Dilediğini aziz, dilediğini zelil kılar; dilediğini yükseltir, dilediğini alçaltır. Yahudilerin iddia ettiği gibi, Cenâb-ı Hak son peygamberi, Harun (aleyhisselam) soyundan değil de, dilediği millet veya kavmin bağrından seçip hizmete sevkeder. Nitekim Tevrat ve İncil'de geleceği haber verilen son peygamberi Mekke vadisinden Kureyş Kabilesi'nden seçip çıkardı.

Aynı zamanda fert ve ailelerin, kavim ve milletlerin sahip oldukları mülk ve saltanat kalıcı değil, eğretidir. Kalıcı olan, Cenâb-ı Hakk'ın mülk-ü tasarrufudur.

O halde el-Melik olan Cenâb-ı Hakk'ın kusursuz, benzersiz ve eşsiz olması gerekmektedir. Onun için hem yegâne kudret sahibidir, hem de kudreti her dem geçerli ve mutlak surette üstündür. O bakımdan da Aziz'dir. Bütün bu yüce ve emsalsiz sıfatlar sınırsız bilgiyi ve o bilginin her şeyi lâyık olduğu düzeyde tutmasını, varlıkta nizam ve denge sağlamasını gerektirmektedir. Aynı zamanda boş, anlamsız ve hikmetsiz bir şey vücuda getirmemesini iktiza etmektedir, bunun için de Cenâb-ı Hak mutlak anlamda hikmet sahibidir.

Rasulullah (aleyhisselam)'ın İrşad ve Tebliğinin Dört Ana Hedefi

هُوَ الَّذِي بَعَثَ فِي الْأُمِّيِّينَ رَسُولًا مِنْهُمْ يَتْلُوا عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ

"Ümmilere (çoğu okur-yazar olmayan ve aynı zamanda kendilerine kitap indirilmeyen Araplara) kendilerinden bir peygamber gönderen O'dur. O peygamber, onlara Allah'ın âyetlerini okur, onların (iç ve dışlarını) arındırıp temizler; onlara kitap ve hikmet öğretir."

Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz, dünya tarihinde en büyük ve en kalıcı inkılabı yaparken, önce bağlı bulunduğu putperest Arapların Cahiliye devrine ait bütün kötü âdetlerini yıkmak ve Tevhid inancının nuruyla onları aydınlatmakla işe başladı. Koyu cehalet içinde şekillenip ilâhi nizamın dışında bir ömür tüketen o insanları eğitip medeni düzeye getirmenin ne kadar zor bir iş olduğunu da düşünürsek, O büyük peygamberin omuzlarına ne nisbette ağır bir yükün yükletildiği kendiliğinden anlaşılır. Bir de o topluluğa semavi kitap indirilmemiş olduğunu ve asırlarca cehalet cenderesinde ruhlarının bitik ve silik hale geldiğini buna eklersek işin ve olayın azametinin aşılması güç bir dağ gibi karşımıza dikildiğini görürüz.

Ümmi sıfatına gelince: Bakara suresinde açıklandığı gibi, çok yönlü bir kavramdır. İbn Abbas (radıyallahu anh)'a göre: Okur-yazar olan ve olmayan Arapların hepsine denilirdi. Daha çok Yahudiler, kutsal kitabı olmayan kavim ve milletler hakkında bu sıfatı kullanarak kendilerine ayrıcalık ve üstünlük payı çıkarırlardı.

Diğer ilim adamlarına göre: Okur-yazar olmayan toplum hakkında kullanılan bir sıfattır. Nitekim Kureyş Kabilesi'nin çoğu okur-yazar değildi. Buna işaretle Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz:

"Doğrusu biz ümmi bir ümmetiz; ne yazı biliriz ne de hesap..."[1] buyurmuştur. Ayrıca bu sıfatın, Mekkeye mensup olan kimseler hakkında da kullanıldığını söyleyenler olmuştur.

Diğer bazı ilim adamlarına göre: Ümmi, okumasını bilip yazı yazmasını bilmeyen kimse hakkında kullanılır.

Bunlardan son iki görüş ağırlık kazanmıştır. Zira Kur'ân'da birkaç yerde geçen bu sıfat, bir yerde okur-yazar olmayanlar hakkında, bir yerde kendilerine kitap indirilmeyen cahiller hakkında, bir başka yerde kitap ehli olmayan kavim ve milletler hakkında kullanılmaktadır. Bir diğer yerde ise, Yahudi olmayanlar hakkında Yahudilerin kullandığı bir sıfat olarak geçmektedir.[2]

İşte Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz önce kitaptan, ilim ve irfandan uzak, koyu cehalet içinde bocalayan, çoğu okur-yazar olmayan putperest araplara ilâhi buyrukları tebliğ ile işe başlamıştır. Amaç ise, İslâm'ın tesir kudretini dünya milletlerine gösterip tanıtmaktı. Zira en ilkel, en cahil bir topluluğu ıslâh edip medeni yapan bir dinin insan kafasının ürünü olamayacağı kesindir. Böylece Arap Yarımadası'nda Tevhid meşalesini yaktıktan sonra bu yüce ve kutsal dâvayı dünyanın diğer kavim ve milletlerine ulaştırıp kabul etmelerini sağlamanın kural ve metodu uygulanmıştır.

Bunun için de nasıl bir eğitim ve öğretim esası düzenleyip uygulamaya koymanın lüzumu ortaya çıkmış bulunuyordu. İşte ilgili ikinci âyetle bunun özü ve esası belirlenmekte ve hedefin ne olduğu gösterilmektedir.

Metodun ana teması, Allah'ın varlığını, birliğini, gönülleri serinletir, kalpleri doldurur, kafaları aydınlatır ve vicdanları yönlendirir mahiyette işlemektir. Şekilcilikten kaçınılarak, o gün için hazmı kolay esaslar duygu ve düşünce perdesine aksettirilerek akla malzeme verilme yolu seçilmiştir. Cahiliyet devrinin kötü âdetleri teknesinde yoğrulup şekillenen putperestlerin hemen kabul etmeyeceği ahkâm ile teklifte bulunulmamıştır ve bu Medine devrine kadar sürmüştür.

Hedef ve amaca gelince: Bunun en açık uygulaması, daha çok hicretten sonra Medine'de ele alınıp gerçekleştirilmeye çalışılmıştır.

---

1 Buhari/Savm:13- Müslim/Siyâm:15- Ebu Dâvud/Savm:4- Nesâi/Siyam:17- Ahmed:2/43,52,123,129

2 Bakara suresi: 78 - A'raf suresi: 157, 158 - Âl-i İmrân suresi: 75 - Cumua suresi: 2

Kurulan şehir devletinin kuvvet bulup gelişmesi için şu dört esas çerçevesinde mü'minlerin eğitilip yetiştirilmesi ön görülmüştür:

1- İnen ilâhi âyetleri günü gününe onlara tebliğ edip taşıdığı hükümleri uygulamalı olarak öğretmek ve her vesileyle fiili misâlini ortaya koymak.

2- İç ve dış arınmalarını sağlamak ve böylece cahiliye devri âdetlerinden kurtarıp dünyanın en medeni insanları yapmak,

3- Kur'ân-ı Kerim'i eskimeyen, yıpranmayan, ilâhi kudretini kaybetmeyen hayat kitabı olarak kalp ve kafalara işlemek ve bu kitabın taşıdığı esas ve prensiplerle fert ve toplumları yönetmek, bir bakıma kaderlerini belirlemek,

4- İlme, akla ve düşünceye geniş yer verip, hayatın anlam ve hikmetini; hilkatin gayesini; dünya ile âhiretin birbirini tamamladığını; kâinatta mutlak denge ve düzen kanununun hâkim olduğunu; nizamsız, hikmetsiz hiçbir şeyin vücut bulmadığını, kişilerin ve toplumların akıl ve idrâk seviyesine göre anlatıp öğretmek.

Bütün bu gerçekleri nesilden nesile aktarmayı plânlamak ve imân edenleri en iyi şekilde donatıp diğer kavim ve milletleri Hakk'a davet etmek gerekiyordu. Bu mümkün müydü? Neden mümkün olmasın ki, Cenâb-ı Hak insanlıktan yana son mesajını peygamberine indirmiş bulunuyordu. İndirdiği esasları kıyamete kadar korumayı da üzerine aldığını bildiriyordu. O çok üstün, çok güçlü ve yegâne hikmet sahibi olduğuna göre, sebepleri harekete geçirdi, dosdoğru imân eden mü'minler mal ve canlarını O'nun yoluna adadılar. Nitekim ikinci ve üçüncü âyetlerle bu hakikatler haber verilerek İslâm'ın geleceğinin umut dolu olduğuna işarette bulunuluyor. Öyle ki, Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz üçüncü âyeti okuyunca, mü'minlerden biri sordu:

- Ya Rasulallah! Ayette belirtilen "sonradan gelenler" kimlerdir?

Rasulullah (aleyhisselam) cevap vermedi. Adam aynı soruyu üç defa tekrarladı. Bunun üzerine Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz elini Selmân el-Farisi'nin omuzuna dokundurarak:

"İmân Ülker yıldızının yanında bile olsa bunlardan bazı kişiler ona ulaşacaktır!" buyurarak ileride İran'ın İslâm'a gireceğini ve o bölge-

den de çok değerli ilim adamlarının yetişeceğini haber vermiş oldu.[1]

Mukatıl b. Hayyan'a göre: Bu, sonradan İslâm'a girecek olanlar, Hz. Peygamber (aleyhisselam)'ın vefatından sonra kıyamete kadar İmân eden mü'minlerdir. Bu yorumu kuvvetlendirir mahiyette Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in şu rüyası da delil olarak gösterilmiştir:

- Peygamberimiz (aleyhisselam) bir gece rüyasında peşine önce siyah bir koyunun ve az sonra da beyaz bir koyunun takıldığını görüyor ve sabahleyin bu rüyasının yorumunu Ebu Bekir Sıddık (radıyallahu anh)'a havale ediyor. O da emre itaat ederek şöyle yorumluyor: "Ya Rasulallah! Siyah koyun Arapları, beyaz koyun ise acemleri (Arap olmayan beyaz ırkı) temsil eder."

Bunun üzerine Hz. Peygamber (aleyhisselam) onu tasdik etti ve şöyle buyurdu: **"Evet melek de böyle yorumladı."**[2]

İşte İslâm'ın bu tarz yayılma ve başarısı, şüphesiz Allah'ın fazl-ü keremidir ki dilediğine o şerefli hizmeti verir. Çünkü Allah'ın lutf-u inayeti geniş, ihsanı boldur.

Nitekim dördüncü âyetin sonunda "Zü'l-fazli'l-azim" terkibi kullanılmıştır ki bütünüyle bu hikmeti yansıtmaktadır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, her şeyin Cenâb-ı Hakk'ı tesbih ve tenzih ettiği belirtildi. Arkasından O'nun dört sıfatına yer verilerek konu üzerinde daha iyi düşünmemiz ilham edildi. Sonra da Hz. Peygamber (aleyhisselam)'ın ümmi bir kavme gönderildiği konu edilerek O'nun tebliğ ve irşadının dört ana esası açıklandı.

Aşağıdaki âyetlerle, Tevrat'ın hükümleriyle amel etmeyen Yahudiler kınanıyor ve o yüzden büyük bir haksızlık işledikleri bildiriliyor. Sonra da Yahudilerin Allah'ın has ve yakın dostları olduğu iddiaları reddedilerek birtakım kıstaslar öne sürülüyor ve ölüm olayından hiç kimsenin kurtulmasının söz konusu olamayacağına dikkat çekiliyor.

---

1 Buhari/Tefsir: 62 - Müslim/Fezâil-i sahabe: 231 - Tirmizi/Tefsir: 47, 62 - Menakıb: 70 - Ahmed: 2/417. Aynı hadis şu lafızla da rivayet edilmiştir: **"İman ülker yıldızının yanında bile olsa Paris'ten bazı adamlar ona ulaşacaktır."**

2 İbn Ebi Leylâ: Ali b. Ebi Tâlib (radıyallahu anh)'den

مَثَلُ الَّذِينَ حُمِّلُوا التَّوْرٰىةَ ثُمَّ لَمْ يَحْمِلُوهَا كَمَثَلِ الْحِمَارِ يَحْمِلُ أَسْفَارًا ۚ
بِئْسَ مَثَلُ الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِ اللَّهِ ۚ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿٥﴾
قُلْ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ هَادُوا إِنْ زَعَمْتُمْ أَنَّكُمْ أَوْلِيَاءُ لِلَّهِ مِنْ دُونِ النَّاسِ فَتَمَنَّوُا
الْمَوْتَ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٦﴾ وَلَا يَتَمَنَّوْنَهُ أَبَدًا بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ ۗ وَاللَّهُ عَلِيمٌ
بِالظَّالِمِينَ ﴿٧﴾ قُلْ إِنَّ الْمَوْتَ الَّذِي تَفِرُّونَ مِنْهُ فَإِنَّهُ مُلَاقِيكُمْ ثُمَّ تُرَدُّونَ إِلَىٰ
عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٨﴾

5- Kendilerine (okuyup amel etmeleri, kalp ve kafalarında taşımaları için) yükletilen Tevrat'ı sonradan (onunla amel etmeyip) taşımayanların misâli, kitap taşıyan eşeğin misâline benzer. Allah'ın âyetlerini yalanlayan milletin misâli ne fena! Allah, zâlim milleti doğru yola çıkarmaz.

6- De ki: Ey Yahudiler! Eğer siz cidden insanlardan ayrı olarak Allah'ın dostları ve yakınları bulunduğunuzu iddia ediyorsanız ve eğer doğru sözlülerden iseniz haydi ölümü temenni ediniz!

7- Elleriyle (kazanıp) öne sürdükleri günah ve veballer sebebiyle ölümü asla temenni etmezler. Allah zâlimleri bilendir.

8- De ki: "(Şu korkup) kaçtığınız ölüm, mutlaka sizinle buluşacaktır. Sonra da ortada olanı da olmayanı da bilen (O Yüce kudret)e döndürüleceksiniz; O da yapageldiklerinizi size bir bir haber verecektir."

İLGİLİ HADİS

"İbn Abbas (radıyallahu anh) şöyle demiştir:

- Allah, Ebu Cehil'e lanet etsin; o, "Eğer Muhammed'i Kabe'nin yanında görürsem. O'na yaklaşıp ayağımı boynunun üzerine koyarak çiğnerim" demişti. Bunun üzerine Rasulullah (aleyhisselam) şöyle buyurdu: "Eğer o böyle bir fiile teşebbüs etseydi, melekler onu ayan-beyân tutup alıkorlardı. Ve eğer Yahudiler ölümü temenni etselerdi, ölürler ve Ce-

hennem ateşindeki yerlerini görürlerdi."[1]

Allah'ın Kitabını Taşıyıp Onunla Amel Etmeyenler

مَثَلُ الَّذِينَ حُمِّلُوا التَّوْرٰيةَ ثُمَّ لَمْ يَحْمِلُوهَا كَمَثَلِ الْحِمَارِ يَحْمِلُ اَسْفَارًا

"Kendilerine (okuyup amel etmeleri, kalp ve kafalarında taşımaları ipin) yükletilen Tevrat'ı, sonradan (onunla amel etmeyip) taşımayanların misali, kitap taşıyan eşeğin misaline benzer."

Kendilerine Tevrat verilip onunla amel etmeleri emredilen Yahudiler, böylece ilâhi buyrukları imân ve amel düzeyinde taşımakla yükümlü kılındıkları halde onunla amel etmediler; birçok hükümlerini kendi arzuları doğrultusunda değiştirdiler. Son peygamber Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın geleceğini ve birtakım vasıflarını haber veren belgeleri tahrif ettiler. Onların bu ölçüsüz ve bilgisiz hali, sfrtında kocaman kitaplar taşıyan merkebin durumuna ne kadar benziyor! Çünkü kitap ne süs eşyasıdır, ne de rafta tozlanmaya bırakılan lüzumsuz bir şeydir. Okunup mefhumunca amel edilmek üzere indirilmiştir.

Yahudiler, hayatlarını fazilet sathında nizama sokacak, dünyalarıyla âhiretleri arasında denge ve köprü oluşturacak, Musa (aleyhisselam)'dan sonra gönderilen bütün peygamberlere imân etmelerini açıkça beyân eden Tevrat'ı kendi dünyevi ihtirasları uğruna bir tarafa atıp, hem ona sahip bulunduklarını iftihar ve gururla söylerler, hem de ondaki ahkâmla amel etmezler. Kur'ân-ı Kerim böylesine çelişkili bir tutum ve davranışı kınayarak onları aptallıkla damgalıyor ve kitap taşıyan merkeple bir bakıma benzerlikleri bulunduğunu çarpıcı bir teşbihle açıklıyor.

Sonra da böylesine çarpık bir tutumun zulüm, yani haksızlık olduğuna onların dikkatlerini çekiyor ve son kitaba imân edenlerin böylesine çok sakıncalı bir yola girmemelerini dolaylı şekilde bildirerek uyarıda bulunuyor.

Haksızlığı sanat edinen bir topluluk veya millet, şüphesiz ki akıl, zekâ ve diğer yeteneklerini imkân ve irâde sınırına ulaşacak anlamda kullanmadıkları için ilâhi hidâyetten kendilerini mahrum bırakır. Bu dâ kişinin veya toplumun kendi kendilerine zulümde bulunmasından ve kötü örnek olmasından başka hiçbir fazilet ışığı taşımaz!

1 Buhari - Tirmizi – Nesâi

Evet, Allah'ın âyetlerini hiçe sayıp yalanlayan kavim ve milletin misali ne fena! Allah (celle celaluhu) böylesine bir haksızlık ve ölçüsüzlükte ısrar eden bir milleti doğru yola eriştirmez. Öylesi hep başka milletlerin uydusu ve kölesi olur; öz kültürünü kaybetmiş şahsiyetsizlik çukurunda ömrünü tüketmeye yönelir.

Allah'ın Koyduğu Ölçü ve Takdir Değişmez

Cenâb-ı Hak, kullarını doğru yola çıkarmak için birtakım şartlar koymuştur. Bunların başında, kulun doğru yolu bilip ona ulaşabilmek için elinden geldiğince çalışması ve bilenlerin irşadına kulak vermesi gelir. Özellikle Allah (celle celaluhu)'nun insanlara en son mesajı ve geniş rahmeti olan Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ı ve Kur'ân'ı anlayıp dinlemesi gereklidir. Buna, kulun kendi idrâk ve iradesiyle erişebileceği "hidâyet sınırı" denir. Kul bu sınıra gelince Cenâb-ı Hakk'ın Sünnetullah gereği onu doğru yola eriştirmesi beklenir ve mukadderdir.

Yahudilerin Kuru İddia ve İnatları

قُلْ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ هَادُوا إِنْ زَعَمْتُمْ أَنَّكُمْ أَوْلِيَاءُ لِلَّهِ مِنْ دُونِ النَّاسِ

"De ki: Ey Yahudiler! Eğer siz cidden insanlardan ayrı olarak Allah'ın dostları ve yakınları bulunduğunuzu iddia ediyorsanız ve eğer doğru sözlülerden iseniz haydi ölümü temenni ediniz!"

Allah'ın indirdiği hükümlerle amel etmedikleri bir yana, bir de Tevrat'ın bazı ayet ve belgelerini kendi çıkarları uğruna değiştirdikleri halde Allah (celle celaluhu)'yu kendilerine has milli bir ilâh saymaları ve O'nun tek dostları ve yakınları bulunduklarını söylemeleri üzerine, Cenâb-ı Hak altıncı âyetle onlara bir öneride bulunmakta ve böylece onları çetin bir sınavdan daha geçirmeyi murad etmektedir. Zira Allah'ın gerçek anlamda dostluğunu, sevgi ve yakınlığını kazanan bahtiyarlar, âşık oldukları mahbublarına bir an önce kavuşmayı temenni ederler. Öyle ki, bu düzeye gelen mü'minler, gerektiğinde her şeylerini Mevlâları uğruna feda etmekten çekinmezler. İsa Peygamber'e imân eden Havarilerin çoğu, Hz. Muhammed (aleyhisselam)'a ilk imân eden Ashab-ı Kiramın hemen hepsi böylesine bir ferağat-ı nefis içinde bulunuyorlardı.

O halde Yahudiler iddialarında doğru iseler ölmeyi temenni etsinler bir görelim. Nerede? Geleceklerini karanlığa boğup kendileriyle Cenâb-ı

Hak arasına bir sürü günah ve vebal, zulüm ve haksızlık perdelerini engel olarak koymuşlardır. Dünyayı tek amaç ve hedef seçtikleri için de hiçbir zaman ölmek istemezler. Dünya onların cennetidir. O bakımdan bu cennetten asla ayrılmak niyetinde değillerdir.

İşte böyle bir ilâhi sınav, ciddi, samimi olmayıp aksine zulmü huy edinen bir kavim veya milletin gerçek rengini ortaya çıkartmaktadır. Cenâb-ı Hak elbette zâlimleri, yalancı ve maddecileri çok iyi bilir.

Ölüm Değişmeyen Kanunlardan Biridir

قُلْ إِنَّ الْمَوْتَ الَّذِي تَفِرُّونَ مِنْهُ فَإِنَّهُ مُلَاقِيكُمْ

"De ki: (Bu korkup) kaçtığınız ölüm, mutlaka sizinle buluşacaktır."

Kâinat plânında yer alan her şey, hilkatinin bağlı bulunduğu hikmet ve gaye doğrultusunda varlığını ve hizmetini sürdürür. Canlılar için konulan ölüm kanunu da bu plânın gereğidir. Tababet ne kadar ilerlerse ilerlesin ölümsüz bir hayat gerçekleştirmesi mümkün değildir. Belirli bir yaştan sonra her canlının bütün organlarında gerileme başlar. Vücudun madde ve enerji alışverişi yetersiz hale gelir. Organizma artık benzerlerini üretemez olur. Böylece bir gün her şey durur ve ölüm olayı gerçekleşir.

İşte bu, canlının mayasına zerk edilmiş ve plânda çizgisini almış bir kanundur ki değişmesi söz konusu değildir. Ne var ki hayat tatlıdır, kimse ölmek istemez. Ama ölüm iki hayatın dengesi ve hikmetinin anlaşılması için son derece lüzumludur. Zira bu olay önce hayatın değerini ortaya koyar; sonra da ikinci hayatın hem lüzumunu belirler, hem de onun şartlarına uygun yeni bir bedenin oluşmasına yol açar. Aynı zamanda kimsenin Allah (celle celaluhu) ile yarışamayacağını, bütün güçlerin O'nun kudreti karşısında silinmeye mahkum bulunduğunu kalp ve kafalara en tesirli şekilde işler.

O halde fâni hayatla ebedi hayatın birbirini tamamladığını, biri olmayınca diğerinin hikmetsiz ve anlamsız kalacağını bilen ve inanan kişiler ölümü bu bütünün kopmaz parçası olarak görür ve ondan endişe duymazlar ve ancak ona ve ötesine hazırlanmak için peygamber talimatına göre gereken mesaiyi sarfederler.

Bunların hilâfına hayatı madde ve bazı iç arzuların yerine getirilmesinden ibaret sayıp ölümü bütünüyle silinip yok olma şeklinde kabul edenler ise, hem ölümden çok korkarlar, hem de ona ve ötesine hiçbir hazırlıkta

bulunmazlar. Ölmemek için durmadan çareler ararlar, fakat ilâhi kanunu hiçbir şey durduramaz, sonunda ona mağlup olurlar.

Sekizinci âyetle böylesine yanlış ve ters bir anlayış ve inanışa sahip olan Yahudiler misâl veriliyor.

Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın ilâhi müfredat ve programla düzenlenmiş yüce meclisinde yetişen talebeye hayatın, ölümün ve ötesinin mana ve hikmeti öğretildiğinden ve kalplerinin buna iyice yatışması sağlandığından, onlar yeri gelince ölümü küçümseyip bir bakıma hiçe saymışlardır. Aynı zamanda insan hayatını bir baştan bir başa düzenleyen Kur'ân'ı mushaf olarak rafta süs eşyası bulundurmak yerine onu kalp ve kafalarında taşımış ve gereğince amel etmişlerdir.

Sonuç Allah (celle celaluhu)**'ya Dönüştür**

ثُمَّ تُرَدُّونَ اِلٰى عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ۚ

"Sonra da ortada olanı da, olmayanı da bilen (O yüce kudret)e döndürüleceksiniz. O da yapageldiklerinizi size bir bir haber verecektir."

Varlıkta bilinen ve bilinmeyen her şey Cenâb-ı Hakk'ın kudretinin eseri ve tezahürüdür ve her şey vakti saati gelince yine hazırlanan ezeli program gereğince O yüce kudrete döner. Zira ne O'nun kudretinin ötesinde ve üstünde bir kudret vardır, ne de O'nun kudretinin kapsadığı ilâhi mülkün ötesinde başka bir mülk söz konusudur.

İnsan maddeyle ruhun birleşmesiyle vücut bulmuştur. Bunların birbirinden ayrılmasıyla bedeni toprağa, ruhu yüce âleme döner. Böylece yolculuğun dördüncü konağına varılmış olur. Kıyamet kopuncaya kadar ruhlar bu konakta bekler ve sonra beşinci konak olan mahşer alanına getirilirler. Ancak bu getirilişleri dünyada bir süre bir arada kaldıkları bedenleriyle gerçekleşir. Açık ve gizli her şeyi bilen Allah'ın hükmü o konakta beklenir. Sonra da yolculuğun son durağı olan Cennet veya Cehenneme sevk edilme başlar. Sekizinci âyetin son kısmı bu hususa işaretle düşündürücü anlamda bir özet vermektedir.

Yahudi isminin sebep ve menşei:

Altıncı âyette, "Ey Yahudiler!" diye mealini verdiğimiz "Ya eyyühe'llezine hâdu" cümlesinde bir incelik ve hatırlatma söz konusudur. Şöyle

ki: "Yahudi" ismi, Yakup Peygamber'in oğlu Yahuda'ya nisbetle sonradan İsrailoğulları'nın bir zümresine ad olarak konulmuştur. Yahudilerin diğer zümresi birtakım savaş ve istilâlarda yok edildiğinden, Yahuda soyundan gelenler yaşama şansına sahip olmuşlar ve buna nişane olarak "İsrailoğulları" ismindense, Yahuda'ya nisbet edilmeyi uygun görmüşler. O bakımdan Kur'ân-ı Kerim'in 43 yerinde onların ilk ismi olan "İsrailoğulları" diye anılırken, sonradan edindikleri Yahudi ismi dokuz yerde anılmaktadır. Böylece yukarıdaki cümlenin en açık meali şöyle olabilir: "Ey kendilerini Yahudi ismiyle adlandıranlar!"

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Tevrat'ın hükümleriyle amel etmeyen İsrailoğulları üzerinde duruldu ve birtakım aydınlatıcı bilgiler verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, cuma namazının farz olduğu belirtilerek, ezan okununca artık alım-satımın ve diğer işlerde bulunmanın haram olduğuna dikkat çekiliyor. Namazdan sonra yeni bir ruh, yeni bir enerjiyle yeniden hayatı kazanmaya yönelmemiz tavsiye ediliyor. Sonra da hutbeyi dinlemenin lüzumu üzerinde duruluyor.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نُودِيَ لِلصَّلَاةِ مِن يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا إِلَىٰ ذِكْرِ
اللَّهِ وَذَرُوا الْبَيْعَ ۚ ذَٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٩﴾ فَإِذَا قُضِيَتِ الصَّلَاةُ
فَانتَشِرُوا فِي الْأَرْضِ وَابْتَغُوا مِن فَضْلِ اللَّهِ وَاذْكُرُوا اللَّهَ كَثِيرًا لَّعَلَّكُمْ
تُفْلِحُونَ ﴿١٠﴾ وَإِذَا رَأَوْا تِجَارَةً أَوْ لَهْوًا انفَضُّوا إِلَيْهَا وَتَرَكُوكَ قَائِمًا ۚ قُلْ مَا
عِندَ اللَّهِ خَيْرٌ مِّنَ اللَّهْوِ وَمِنَ التِّجَارَةِ ۚ وَاللَّهُ خَيْرُ الرَّازِقِينَ ﴿١١﴾

9- Ey imân edenler! Cuma günü namaza (ezan ile) çağrıldığında hemen Allah'ı anmaya (namaz kılıp hutbe dinlemeye) gidin; alım-satımı bırakın. Bu, eğer bilirseniz sizin için çok hayırlıdır.

10- Namaz kılınıp (Cuma) yerine getirilince, yeryüzüne dağılın da Allah'ın bol nimetinden, geniş lütfün dan (nasibinizi) arayın. Bir de Allah'ı çok anın, ola ki muradınıza erer, umduğunuza kavuşursunuz.

11- Böyle iken onlar(dan bir kısmı) bir ticaret veya eğlence gördükleri zaman seni ayakta bırakıp ona doğru dağılırlar. De ki: Allah katındaki (sevap, fazilet ve mükâfat) o eğlence ve ticaretten çok daha hayırlıdır. Allah, rızık verenlerin en hayırlısıdır.

İNİŞ SEBEBİ

Hz. Câbir b. Abdirrahman (radıyallahu anh) diyor ki:

- "Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz cuma günü hutbe irad ederken, bir ticari kervan çıkageldi. İhtiyacı olanlar hutbeyi bırakıp dışarı çıktılar, içeride sadece 12 kişi kaldı. Bunun üzerine Cenâb-ı Hak, ilgili âyetleri indirdi."[1]

Ayrıca Câbir b. Abdillah (radıyallahu anh)'dan yapılan bir başka rivayette, adı geçen şöyle demiştir:

- "Cuma günü Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'le beraber bulunuyorduk. O sırada yiyecek maddesi taşıyan kervan gelip yakınımızdan geçiyordu. 12 kişi dışında Mescid'deki cemaatin hepsi yiyecek maddesi satın almak için dışarı çıktı. O sebeple ilgili âyetler indi."[2]

- Müslim'in İshak b. İbrahim'den ve onun da Cerir'den; Buhari'nin "Kitabü'l-cumua"da Muaviye b. Amr (radıyallahu anh)'dan yaptığı rivayette ise, olay şöyle haber verilmektedir:

"Medine halkı açlık ve kıtlık sıkıntısı içinde bulunuyordu. Dıhye b. Halife el-Kelbi ise o sırada gıda maddesi ve ticari emtia taşıyan kervanıyla Şam'dan dönmüş bulunuyordu. Onun bu gelişi davul çalınarak insanlara duyuruluyordu. Tam bu sırada Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz, cuma hutbesini irad ediyordu. Mescid'de 12 kişi müstesna kimse kalmayıp hepsi dışarı çıkmış oldu. Ebu Bekir (radıyallahu anh) ile Ömer (radıyallahu anh) da içerde kalan 12 kişi arasında bulunuyordu. Bu sebeple ilgili âyetler indi ve Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz şöyle buyurdu:

"Canımı kudret elinde tutan zata yemin ederim ki, eğer birbirinizi takip edip içeride hiç kimse kalmayacak şekilde hepiniz dışarı çıkmış

1 Esbabu'n-Nüzul/Nisaburi: 286

2 Esbabu'n-Nüzül/Nisaburi: 286 - Buhari/Büyu': 11, Cumua: 38 - Ahmed: 5/85

olsaydınız, şu vadi sizden yana ateşle dolup akardı."[1]

İLGİLİ HADİSLER

"Bizler kıyamet gününde öne geçen son gelenleriz. Ne var ki onlara bizden önce kitap verilmiştir. Sonra da bu Allah'ın onlara farz kıldığı (cuma) günüdür ki onlar bu hususta görüş ayrılığı izhar edip ihtilâfa düştüler, bu yüzden Allah doğru yolu göstererek bizi bu güne eriştirdi. İnsanlar bu günde bize tabi'dirler: Yahudiler yarın (cumartesi), Hristiyanlar yarından sonra (pazarı seçtiler)."[2]

"Kim abdest alır, abdestini güzelleştirir ve sonra cumaya gelir, kulak verip dinler ve susup konuşmazsa, o cumayla diğer cuma arasındaki (günah ve kusurları) üç gün de fazlasıyla bağışlanır. Kim de (camide hutbe okunurken) elini yerdeki küçük taşlara dokundurup (onunla meşgul olursa), hatâ edip ecrini kaçırmış olur."[3]

"Kim gusleder (boy abdesti alır), iyice yıkanır, (Hakk'a) yakınlık sağlar, erkenden hareket eder (camiye gelip hatibe) yaklaşır ve ona kulak verip dinlerse, ona, attığı her adımına karşılık bir yıllık namaz ve oruç sevabı verilir."[4]

"Şüphesiz ki cuma günü, günlerin büyüğü ve efendisidir ve Allah yanında (günlerin) en büyüğüdür. O, Allah yanında Kurban Bayramı'ndan, Ramazan Bayramı'ndan daha kadri yücedir."

Cuma gününde beş önemli olay cereyan etmiştir:

1- Cenâb-ı Hak, Adem'i o gün yarattı.

2- Allah (celle celaluhu) o gün Adem'i yeryüzüne indirdi.

3- Allah (celle celaluhu) o günde Adem'in ruhunu aldı.

4- Cuma gününde bir saat var ki, kul o saatte Allah'tan bir şey isemeye görsün mutlaka Allah (celle celaluhu) ona istediğini verir; yeter ki haram istememiş olsun.

---

1 Esbabu'n-Nüzül/Nisaburi: 286

2 Buhari - Müslim: Ebu Hureyre (radıyallahu anh)'den

3 Buhari/Cumua: 6, 19 - Müslim/Cumua: 27 - Tirmizi/Cumua: 5 - Ebu Dâvud/Salat: 202

4 Müsned-i Ahmed: Abdullah b. Amr (radıyallahu anh)'den

5- Cuma gününde kıyamet kopacaktır. Hiçbir mukarreb melek yoktur ki cuma gününden korkup endişe duymasın: Gök, yer, rüzgâr, dağlar ve denizler de öyle. Hepsi de cuma günü (olunca kıyamet kopacak diye) korkarlar."[1]

"Kim cuma günü cünüplük guslüne uygun yıkanır da öylece birinci saatte (camiye cuma için) giderse, bir deve kurban etmiş gibi olur. İkinci saatte giden bir sığır kurban etmiş gibi olur. Üçüncü saatte giden, boynuzlu bir koyun kurban etmiş gibi olur. Dördüncü saatte giden bir tavuk kurban (tasadduk) etmiş gibi olur. İmam minbere çıkınca, melekler de hazır olup hutbeyi dinlerler."[2]

Açıklama: Ezanla hutbe arasındaki süre beş kısa zaman parçasına ayrılarak her biri için "Saat" tabiri kullanılmıştır.

Cuma Namazı

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نُودِيَ لِلصَّلَاةِ مِن يَوْمِ الْجُمُعَةِ

"Ey imân edenler! Cuma günü namaza (ezan ile) çağrıldığında hemen Allah'ı anmaya (namaz kılıp hutbe dinlemeye) gidin."

Cuma namazı, ilim adamlarının ittifakıyla farz-ı ayndır; yani hür ve ergen olup hasta ve seferi olmayan, aklı başında her Müslüman erkeğe farzdır. Farziyeti kitap, sünnet ve icma' ile sabit olmuştur. İnkârı küfür, terkedilmesi büyük günahtır. Yerine getirilmesi ise büyük sevaptır ve Cenâb-ı Hakk'ın dâvetine icabettir.

Âyette cuma namazıyla ilgili iki emre yer verilmiştir: Biri, cuma ezanı okunduğunda cuma camiye gidip hutbeyi dinlemek ve namaz kılmak için vakit kaybetmeden hemen harekete geçmemiz; diğeri ise, bu sırada, yani ezan okunmaya başlayınca alım-satımı ve diğer meşgul bulunduğumuz işi bırakmamızla ilgilidir.

Bilindiği gibi, "emir", tavsiyeye delâlet eden bir karine yoksa vücuba delâlet eder. Cuma konusunda böyle bir karine olmadığına göre, ezan okunmaya başlandığında her işi ve meşguliyeti bırakıp cumaya gitmek farzdır. Aksine hareket etmek büyük günahtır. Ancak hastane ve benzeri

1 Müslim/Cumua: 18

2 Buhari/Cumua: 4, 6 - Müslim/Cumua: 10, 26 - Tirmizi/Cumua: 46

sağlık merkezlerinde ciddi bir vaka olurda ölüm tehlikesi arz ederse, görevli doktorun, insan hayatını kurtarmak için sözü edilen vakitte cumayı terketmesinde bir sakınca yoktur. Vakit çıkmadan önce cuma namazı yerine bulunduğu yerde öğle namazını kılar.

Cuma Ezanı

Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz zamanında mü'minler Medine'de Mescid-i Saadet'e yakın bulunuyorlardı; aynı zamanda sanat ticaret ve ziraat de henüz gelişmemişti. O bakımdan cuma günü Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz hutbe irad etmek üzere minbere çıkınca müezzin ezan okurdu. İşte o devirde bu ezan okununca, her işi bırakıp cuma camiine gitmek farzdı. Aynı durum birinci ve ikinci halife devrinde de devam etti. Üçüncü halife Osman (radıyallahu anh) devrinde iş ve meşguliyet arttı, şehir hayli genişleyip büyüdü. İç ezanı duymayanlar ve takip edemeyenler oldu. Bunun üzerine halife öğle vakti girince bir de dış ezan okunmasını emretti. Ashab-ı Kiram bunun yararlı ve gerekli olduğunu görerek halifeye uydular ve itiraz eden olmadı. Böylece dış ezan hakkında icma' vaki oldu ve günümüze kadar sürüp gelmektedir.

Bu hususu dikkate alan fukahanın çoğu, dış ezan okununca alım-satımın ve diğer işlerin bırakılmasının farz olduğunu söylemiştir ki, sahih olan da budur. Bununla beraber iç ezanı ölçü olarak almak ve ona göre camiye gitmekte de bir sakınca yoktur.

Cuma Namazına Koşarak veya Seğirterek mi Gitmek Gerekir?

Âyette, biri "fes'âv" diğeri "vezerü'l-beyi" İfadesi kullanılmıştır. Sa'y: Koşmak, acele etmek, kalbi ve niyeti yapılacak işe çevirip gitmek, bir işe gayret edip yönelmek ve bir işe hemen başlamaya azmetmek gibi mânalara delâlet eder. Konumuzu oluşturan âyette ise, hadislerden anladığımıza göre, koşmak anlamına değil, kalbi ve niyeti Cuma namazına çevirip meşguliyeti bırakmak ve bu hususta gayret sarfetmek demektir. Zira namaza koşarak nefes nefese gelenleri uyaran Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz şöyle buyurmuştur:

"Namaza geleceğiniz zaman yürüyerek (normal adımlarla) gelin. Sekinet ve vakarı elden bırakmayın. Yetiştiğiniz kadarını (İmamla) kı-

lar, kaçırdığınızı tamamlarsınız."[1]

Cuma Ezanı Okunduğunda Alım-Satımı Bırakmak

Âyette "alım-satımı bırakın" emri yer almaktadır. Bu anlatım, lafzın delâleti bakımından alışverişle ilgilidir; ama taşıdığı hüküm bakımından -bazı istisnalarla- her işi ve meşguliyeti kapsamaktadır. Zira sanat da, ziraat da, masa işleri de daha çok alım-satımla ilgili konulardır. Nitekim Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz ile dört halife devrinde uygulama bu genellik içinde cereyan etmiştir.

Zaruri bir hal ve çok âcil bir vaka yokken cuma namazına gitmemek haramdır ve çok büyük bir günahtır.

Cuma Namazına Gitmek Mutlaka Hayırlıdır

Cuma namazı ve hutbesi, İslâm'ın yüce amaçlarından biri ve varlığının delilidir. Aynı zamanda insanlık ve kardeşlik dini olduğunun açık belgesi, Hak'tan yana olmanın değişmeyen yoludur. O bakımdan İslâm cumasız, cuma da İslâmsız olamaz. Cenâb-ı Hak bu günü Müslümanların lehine kutsal kılmış, toplu halde ibâdete ve kardeşlik duyguları içinde birlik ve beraberliğe, yardımlaşma ve dayanışmaya; tek kelimeyle Hakk'ın rahmet sesini duyurmaya vesile eylemiştir.

Bu açıdan da cumaya bakınca, onun sayılmayacak kadar faydaları, kelimeyle anlatılamıyacak kadar ecir ve sevapları vardır.

Bütün bunları şöyle maddeleştirip özetleyebiliriz:

1- Bir haftadan beri -kul hakkı dışında- biriken günahları temizler.

2- Ruhla beden arasında bozulan veya sarsılan dengeyi düzeltir.

3- Dünya ile âhiret arasında İslâm'ın kurduğu sağlam köprüyü, -dünyevi maksatlarla, gayr-i ahlâki davranışlarla zedelenmişse onarır.

4 -Müslümanların birbirlerini daha yakından görüp kaynaşmalarını ve dertlerinin tek dert haline getirilmesini sağlar.

5- Toplum yapısında sosyal adaletin en feyizli tohumlarının ekilip geliştirilmesini hızlandırır. Ferdi toplumun kopmaz bir parçası haline getirip insan unsurunun bizatihi çok değerli olduğunu kalp ve kafalara işler.

---

1 Buhari/Ezan:21 - Müslim/Mesâcid: 154 - Ahmed: 1/269-2/427, 489-4/357-5/201, 207, 379 -6/376

6- Hafta içinde cereyan eden önemli meselelere Kur'ân ve sünnet doğrultusunda çözüm getirir.

7- Dini, ahlâki, tarihi ve ilmi yönden Müslüman cemaatin aydınlanmasına; dini kültürlerinin artmasına yardımcı olur.

8- Kırgınlıkların kalkmasına, dargınların barışmasına; aile ve toplumun huzur ve güven havasında verimli bir hayat sürmelerine imkân sağlar.

9- İslâmiyet'in yüce dava ve amacına hizmette bulunma duygusunu geliştirir. Böylece ferde bilinçli hareket, cemaate aksiyon kazandırır. Nemelazımcılına yer vermez ve Hak yolunda insanlığın selâmet ve saadeti için çalışıp yararlı bir düzeye gelmeyi ilham eder.

10- İş hayatında daha doğru ve daha faydalı, daha dikkatli ve düzenli olabilmenin idrâk ve inancını hem uyandırıyor, hem de kuvvetlendirir.

O bakımdan İslâm yurdu ve ülkesi küffar tarafından istilâ edilip küfür ahkâmı bütünüyle hâkim olmadıkça cuma namazı terkedilmez.

Cuma Namazından Sonra İş Hayatına Dönmek

فَإِذَا قُضِيَتِ الصَّلٰوةُ فَانْتَشِرُوا فِى الْأَرْضِ وَابْتَغُوا مِنْ فَضْلِ اللهِ

"Namaz kılınıp (cuma) yerine getirilince, yeryüzüne dağılın da Allah'ın bol nimetinden, geniş lutfundan (nasibinizi) arayın."

İslâm'da hem emeklilik, hem de boş ve hareketsiz yaşamak yoktur. Hayat baştan sonuna kadar şuurlu ve düzenli hareketten ibarettir. Kişinin henüz aklı başında, çalışma kudreti yerinde iken kendini hayat sahnesinden çekip emekli etmesi, iç komaya girmesi demektir. Beş vakit namaz ve haftada bir cuma namazına katılmak insana yeterince dinlenme ve iç huzuruna kavuşma imkânı bahşetmektedir.

Bunun için İslâm büyükleri şu sözü tekrarlamışlardır: "İslâmiyet bütün esas ve prensipleriyle insan hayatına hareket ve hız kazandıran, onun günlük hayatına canlılık veren son dindir." İki bayram dışında belirlenmiş bir tatil günü yoktur. Çünkü İslâm, bir günlük (24 saat) hayatımızı çalışma, dinlenme, ibâdet, uyku, okuma ve dostlarla buluşup görüşme çerçevesi içinde planlamıştır. Şöyle ki: Sabah namazına kalkabilmek için yatsı namazından hemen sonra yatmayı tavsiye eder. Zira düzenli ve ölçülü bir uyku kişinin daha sağlıklı çalışmasına yardımcı olur. Sabah namazı, bütün

bir gece dinlenen bedeni harekete geçirir ve ruha gıda vererek ona zindelik kazandırır. Bu namazdan hemen sonra kısa bir süre bile olsa, dostlarla selâmlaşıp görüşmemiz için zaman olarak bir imkân hazırlar. Sonra kahvaltı yapıp işe başlamak; öğle, ikindi ve akşam namazı için camiye gidip cemaate katılmak hayatımızı maddenin kesif ve yorucu havasından kurtarıp ibâdetin ferahlatıcı havasına sokar. Böylece günde birkaç defa, bozulan sinir sistemimizin bu namazlarla düzelmesini sağlamış oluruz. Aynı zamanda dünya ile âhireti birlikte kucaklamamızı ve ikisini paralel yürütmemizi öğretir. Bu da kişiye sorumluluk duygusu verir ve kalbinde, vicdanında fazilet meşalesinin yanmasına vesile olur.

Akşam yemeğinden sonra vücudu harekete geçirmek, uyuşukluğu atmak ve Müslüman cemaatle yeniden biraraya gelebilmek için yatsı namazı için camiye gidilir. Arkasından rahatlamış, huzura kavuşmuş, sinirleri yatışmış bir kafa ve beden ile uyumaya geçilir.

İşte günlük hayatımızın böylesine düzenli hareket içinde geçmesi ve maddi-mânevi yapımıza muhtaç oldukları gıdanın verilmesi için İslâm dini, çok mükemmel bir program hazırlayıp önümüze koymuş ve uygulanmasını emrederken hem aklımıza, hem idrâkimize, hem de düşünce ve duygularımıza seslenmiştir.

Bunun için haftanın belli bir gününde tatil yapmaya bile ihtiyaç kalmaz. Bu ihtiyacı duyanlara da engel olunmaz. Nitekim günümüzde sanayinin gelişip yaygınlaşmasıyla fabrika, kömür ocakları ve benzeri ağır işlerde çalışıp yeterince dinlenme imkân ve fırsatını bulamayan işçilerin haftada bir-iki gün dinlenmelerine ihtiyaç vardır. Beş vakit namaz onlara zindelik bahşedip sinir sistemlerini düzeltirken, nimet külfet karşılığıdır, her hak bir vazifenin yerine getirilmesiyle "hak olma" özelliğini taşır esası, işçiyle işveren arasında ciddi bir problem doğmasına engel olur.

Dokuzunca âyetle, cuma namazından sonra tekrar iş başı edinmemiz, normal çalışma düzenine girmemiz tavsiye edilmekte ve bütün bir günün ibadet vakitleri dışındaki kısmını boş ve âtıl geçirmemizin pek yararlı olmayacağına işaret edilmektedir. Bununla beraber değişen hayat şartları ve gelişen sanayi karşısında hiç değilse haftada bir gün tatil yapılmasında da İslâm'a göre bir sakınca yoktur. Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz buna işaret ederek -hadis bölümünde naklettiğimiz gibi- şöyle buyurmuştur:

"Bizler kıyamet gününde öne geçen son gelenleriz. Ne var ki onlara (kitap ehline) bizden önce kitap verilmiştir. Sonra da bu Allah'ın onlara farz kıldığı (cuma) günüdür ki onlar bu hususta görüş ayrılığı izhar edip ihtilâfa düştüler; bu yüzden Allah doğru yolu göstererek bizi bu güne eriştirdi. İnsanlar bu günde bize tabi'dirler: Yahudiler yarın (cumartesi), Hristiyanlar yarından sonra (pazarı seçtiler)."

Hayatın Her Safhasında Allah (celle celaluhu)**'yu Anmak**

وَاذْكُرُوا اللهَ كَثِيرًا لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ

"Bir de Allah'ı çok anın; ola ki muradınıza erer, umduğunuza kavuşursunuz."

Kur'ân-ı Kerim Allah'ın son kitabı olarak, hayatımızı dengeli, düzenli, ahlâklı ve faziletli bir düzeyde sürdürmemizin en güzel programını, diğer bir anlatımla en güzel müfredatını vermektedir:

a) Cuma günü, haftalık biriken iç ve dış kirlerden arınmakla işe başlanır. Bunun için gusledilir, yani cuma sabahı -gereksin, gerekmesin- banyo yapılır; genel temizliği gerektiren ne ise o yerine getirilir. Temiz elbiseler giyilir, güzel koku sürünülür; komşulara, yakınlara, muhtaçlara sıcak ilgi gösterilir.

b) Böylece çalışma süresince kapsamlı bir temizlikle beşeri münasebetlerimiz sürdürülür.

c) Ezan okununca veya biraz önce camiye gidilerek ruhlar tazelenir, kalpler cilalanır, vicdanlar geliştirilir, merhamet duygusu harekete geçirilir.

e) Namazdan sonra, cami ve cemaatten, namaz ve hutbeden alınan yepyeni bir ruh ve enerjiyle işe dönülür. Cenâb-ı Hakk'ın insanlara hazırlayıp verdiği kaynaklardan ve imkânlardan meşru sınırlar içinde yararlanılmaya çalışılır.

Görüldüğü gibi İslâm'da, Yahudilerin cumartesi gününde, Hristiyanların pazar gününde tatil yaptıkları gibi, Müslümanların da cuma gününde tam gün tatil yapmaları pek söz konusu değildir. Cuma vâazının, hutbesinin, namazının ve sağladığı kaynaşmanın ruhu ve bedeni dinlendirmesi, meydana gelen stresi gidermesi, kalbe inşirah vermesi; her şeyden önce kutsal hava içinde mü'minlerin -sınıf farkı olmaksızın- bir araya gelmesi,

kişiyi her bakımından dinlendirmektedir.

Bununla beraber, az yukarıda da değindiğimiz gibi, cuma günü mü'minlerin öğle vaktine kadar tatil yapmalarında ve hattâ gerektiğinde bütün günü tatil günü olarak seçmelerinde bir sakınca yoktur.

Bundan çıkaracağımız sonuç şudur: Müslüman bir milletin, bir ülkenin diğer milletlerden daha çok çalışması, kaynakları harekete geçirmesi, Allah'ın emridir ve İslâm'ın gereğidir.

Müslümanlardan her kişi ne ile meşgul oluyorsa, yaptığı işin en güzelini yapması ve dürüstlük timsali olması, imânın gereğidir.

İslâmiyet insan hayatının her safha ve bölümüyle iç içedir. İbâdet vakti ibâdetin yerine getirilmesini, iş zamanı işin kusursuz yapılmasını emreder. Bunlardan birinin diğeri için feda edilmesine cevaz vermez. Hem bu iki ayrı uğraşının birbirini tamamlayıp asıl gayesine çevirdiğini vurgular. İniş sebebiyle ilgili tarihi olay ve ilâhi uyarı bunun en açık belgelerinden biridir.

İslâm'da İlk Kılınan Cuma Namazı

İslâm'dan önce cuma gününe "arube" denirdi. İlim adamlarının çoğuna göre, o güne ilk "cuma" ismini veren Medineli mü'minler olmuştur.

İbn Sirin'e göre: Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz, Medine'ye henüz hicret etmemişti ki, Medineli Müslümanlar bir araya gelip: "Yahudiler cumartesi günü, Hristiyanlar pazar günü toplanırlar. Geliniz biz de "arube" günü bir araya gelip topluca Rabbimize ibâdet edelim" demişler ve böylece "arube" ismini değiştirerek, belli bir amaç ve maksat için biraraya gelindiğine delâlet eden "cumua" ismini uygun görmüşlerdir. Bunun üzerine Es'ad b. Zürare (radıyallahu anh) o günün hatırasına atfen bir koyun kesip mü'minlere ziyafet vermiştir.

Medineli mü'minlerin bu toplantısı, ilk cuma sayılır mı, sayılmaz mı? İlim adamlarının bir kısmına göre, sayılmaz. Zira ilk cuma hutbesinin ve namazının, Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz tarafından yerine getirildiği kesindir. Şöyle ki: Efendimiz Medine'ye hicret ederken, perşembe günü Kuba denilen mevkiye gelmiş ve orada bir mescid yaptırdıktan sonra cuma günü Medine'ye hareket etmişti. "Batn-i Nahle"de Beni Salim b. Avf kabilesine gelince cuma vakti girmiş bulunuyordu. Oradaki Müslümanları bir araya toplayıp hutbe irad etti ve namaz kıldırdı. Rasulullah (aleyhisselam)'ın

bu ilk hutbesinin Türkçe çevirisini aşağıya naklediyoruz:

"el-Hamdulillâh."

Allah'a hamd ederim, O'nun yardımını isterim, O'ndan bağışlanmamı ve beni doğru yola eriştirmesini dilerim. O'na imân ederim, O'nu inkâr etmem. O'nu inkâr edene düşman olurum. Allah'tan başka ilâh olmadığına, O'nun birliğine, hiçbir ortağı bulunmadığına şehadet ederim. Muhammed'in de O'nun kulu ve Rasulü olduğuna şehadet ederim.

Cenâb-ı Hak, Muhammed'i doğru yol üzere, hak dinle; nur, öğüt ve hikmetle, peygamberlerin ardı arkası kesildiği, ilmin azaldığı, insanların sapıttığı, kıyametin yaklaştığı, belirlenen vaktin takarrup ettiği bir dönem (çağ)da göndermiştir.

Artık kim Allah'a ve Rasulüne itaat ederse, doğruyu bulur; kim de Allah'a ve Rasulüne isyan ederse, azıp sapıtır; uzak bir sapıklıkta Hak'tan uzaklaşır.

Allah'tan korkmanızı tavsiye ederim. Çünkü Müslümanın Müslümana yaptığı (yapacağı) en hayırlı tavsiye, onu âhirete hazırlanmaya tahrik ve teşvik etmesi ve Allah'tan korkmasını emretmesidir. Cenâb-ı Hak nasıl sizi kendisinden korkmanızla uyarıyorsa, ben de sizi aynı şeyle uyarıyorum. Zira Rabbinden korkup ona göre amel etmek, âhiretten arzu ettiğinize karşı yardımcı bir dosttur. Kim kendisiyle Rabbisi arasındaki durumu, gizli ve açık hallerde düzeltir ve bu hususta Allah'ın rızasından başka niyeti olmazsa, bu, onun için dünyasında bir şeref ve meziyettir; ölümünden sonra, kişi önden gönderdiğine iyice ihtiyaç duyduğu ve ondan başka ameliyle kendi arasında uzun bir mesafenin meydana gelmesini arzuladığı bir dönemde azık olur.

Allah sizi kendisinden korkmanızla uyarır. Cenâb-ı Hak kullarına çok şefkatli ve merhametlidir.

O Allah ki, vaadini doğruladı, sözünü yerine getirdi. O'nun sözünden dönmesi düşünülemez. Çünkü O, şöyle buyurmaktadır:

"Söz benim yanımda asla değişmez ve ben, kullarıma zulmeden de değilim."

O halde dünyanız ve âhiretiniz hususunda gizli - açık hallerinizde

Allah'tan korkun. Çünkü kim Allah'tan korkarsa, O, onun günahlarını bağışlar ve mükâfatını büyültür. Evet kim Allah'tan korkarsa büyük bir kurtuluşa erişir. Şüphesiz ki Allah korkusu, kişiyi, O'nun gazabından koruyacağı gibi, azabından da korur. Gerçek o ki, Allah korkusu yüzleri ak, pak yapar, Rabbi hoşnut eder, dereceyi yükseltir.

Artık nasibinizi alın. Cenâb-ı Hakk'ın yanında itidal çizgisinin altına düşüp haktan uzaklaşmayın. O, size cidden kitabını öğretti, kendisine uzanan yolu size açtı. Böylece kimlerin sadık, kimlerin de kâzib (yalancı) olduğunu bilip ortaya çıkarır.

Cenâb-ı Hakk'ın size iyilikte bulunduğu gibi, siz de (başkalarına) iyilikte bulunun. O'nun düşmanlarına düşman olun. Allah yolunda hakkıyla cihâd edin. Sizi seçip beğenen ve size "Müslüman" adını veren O'dur. Tâ ki mahvolacak olan, açık belgeleri (görüp öylece) mahvolsun; yaşayacak olan da açık belgeleri (görüp öylece) yaşasın. Bütün güç ve kuvvet ancak Allah'tandır.

Artık Yüce Allah'ı çokça anın, ölüm ötesi için iyi amelde bulunun. Çünkü kim kendiyle Allah arasındaki durumu düzeltirse, Allah da onunla insanlar arasındaki durum için ona yeter. Bu böyledir; zira Allah insanlar üzerinde hükmeder; insanlar O'nun üzerinde O'na hükmedemez. O, İnsanlara her bakımdan sahiptir; insanlar ise O'nun hükmüne karşı bir şeye sahip değillerdir.

Allah çok büyüktür. Bütün güç ve kuvvet ancak O çok yüce, çok büyük olan Allah'ındır."[1]

FIKHİ YÖNÜ

Hanefiler'e göre: Cuma namazının vakti, öğle namazının vaktidir. İkindi vakti girinceye kadar devam eder. Alım-satımda bulunmak ve diğer isterle meşgul olmak, ikinci ezanın okunmaya başlamasıyla haram olur ve bu yasak, namaz kılınıncaya kadar devam eder.

Cuma namazı devlet idaresi altında bulunan her yerleşim yerinde kılınır. Ebu Hanife'ye göre, imamdan başka iki kişi cemaat olursa; imameyne göre imamla beraber bir kişi bile olsa cuma namazı kılınır.

---

1 el-Câmi'u li -Ahkâmi'l-Kur'ân: 18/98, 99

Şafiiler'e göre: Cuma namazının vakti, Hanefiler'de olduğu gibi, öğle namazının vaktidir. Alım-satım ve diğer işlerle uğraşma yasağı, ikinci ezanla başlar ve namaz bitinceye kadar devam eder. Teklif çağına girmiş kırk kişinin bulunduğu her yerleşim bölgesinde cuma namazının kılınması farzdır. Bu sayıdan az olan cemaatle cuma kılınmaz, öğle namazı kılınır.

Hanbeliler'e göre: Cuma namazının vakti, güneş bir mızrak boyu kadar yükseldikten sonra başlar, ikindi vaktinden biraz öncesine kadar devam eder. Alım-satım ve diğer işlerle uğraşmak, ikinci ezandan sonra başlar ve namaz kılınıncaya kadar devam eder.

Bir yerde cuma kılınabilmesi için teklif çağına girmiş eyleşik 40 kişinin bulunması şarttır. Aksi halde öğle namazı kılınır.

Mâlikiler'e göre: Cuma namazı zevalden az sonra başlar ve Güneş batmadan az öncesine kadar devam eder. Bu mezhebe göre de, alım-satım ve diğer işlerle uğraşmak, ikinci ezandan sonra başlar ve namaz kılınıncaya kadar devam eder.

Cuma namazının sahih olabilmesi için, imamdan başka teklif çağına girmiş 12 kişinin bulunması şarttır. Aksi halde öğle namazı kılınır.

Yine bu mezhebe göre, cuma namazı kıldırmak için sultan veya naibinin imâm olması şart değildir. Müslümanlar kimseden izin almadan ve sultan ya da naibini beklemeden bulundukları eyleşim yerinde cuma namazını kılarlar.

Cuma suresinin tefsirini bize müyesser kılan Cenâb-ı Hakk'a hamd-u senalar; bu sureyi de ümmetine açıklayıp aydınlatıcı bilgiler veren Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'e salât-ü selâmlar olsun.

63. SÛRE

MÜNAFİKUN SURESİ

Ayet Sayısı	Kelime Sayısı	Harf Sayısı
11	180	976

MÜNAFİKUN SURESİ

Tamamı Medine'de inmiştir. Bunun aksine bir görüş veya tesbit ortaya koyan olmamıştır.[1] Birinci âyetinde münafıklar konu edildiğinden, bu sıfat aynı zamanda sureye isim olmuştur.

SURENİN KAPSADIĞI BAŞLICA KONULAR

1- Medine'de, İslâm'a girmekten başka çare bulamayan ve özellikle Hz. Peygamber (aleyhisselam) hicret etmeden önce, orada lider olmaya namzet gösterilen Abdullah b. Ubey b. Selul başta olmak üzere münafıklar, İslâm'ı içinden yıkmaya yönelmişlerdi. Surenin hemen hemen bu baş belası ikiyüzlü dönekler hakkında indiği anlatılarak yönlendirici bilgiler veriliyor.

2- Mü'minler ise ibâdet ve taâtte bulunmaya ve Allah yolunda harcamaya tahrik ve teşvik ediliyor.

1 Tefsir-i Kurtubi: 18/120

٦٣ سُورَةُ الْمُنَافِقُونَ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

إِذَا جَاءَكَ الْمُنَافِقُونَ قَالُوا نَشْهَدُ إِنَّكَ لَرَسُولُ اللّٰهِ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ إِنَّكَ لَرَسُولُهُ
وَاللّٰهُ يَشْهَدُ إِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَكَاذِبُونَ ﴿١﴾ اتَّخَذُوا أَيْمَانَهُمْ جُنَّةً فَصَدُّوا عَنْ
سَبِيلِ اللّٰهِ إِنَّهُمْ سَاءَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٢﴾ ذٰلِكَ بِأَنَّهُمْ آمَنُوا ثُمَّ كَفَرُوا
فَطُبِعَ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَفْقَهُونَ ﴿٣﴾ وَإِذَا رَأَيْتَهُمْ تُعْجِبُكَ أَجْسَامُهُمْ وَإِنْ
يَقُولُوا تَسْمَعْ لِقَوْلِهِمْ كَأَنَّهُمْ خُشُبٌ مُسَنَّدَةٌ يَحْسَبُونَ كُلَّ صَيْحَةٍ عَلَيْهِمْ
هُمُ الْعَدُوُّ فَاحْذَرْهُمْ قَاتَلَهُمُ اللّٰهُ أَنَّىٰ يُؤْفَكُونَ ﴿٤﴾

1- Münafıklar sana geldikleri zaman derler ki: "Biz gerçekten senin Allah Peygamberi olduğuna şehadet ediyoruz." Allah, senin, kendi peygamberi olduğunu elbette bilir ve Allah, münafıkların şüphesiz yalancılar olduklarına şehâdet eder.

2- Onlar yeminlerini siper edindiler de öylece Allah yolundan alıkoydular. Gerçekten onların yaptıkları ne kötü şeydir!

3- Bu böyledir. Çünkü onlar önce inanıp sonra inkâr ettiler. Bu yüzden kalpleri mühürlendi, o sebeple onlar (hakkı) anlamazlar.

4- Onları gördüğün zaman bedeni yapıları hoşuna gider; konuşmaya başlarlarsa, sözlerine kulak verirsin. Onlar, bir yere dayatılmış keresteler gibidirler. Her haykırışı aleyhlerine sanırlar. Asıl düşman kendileridir. Onlardan sakınıp tetik üzere olun. Allah, onları gebertip kahretsin; nereden nasıl çevriliyorlar!

İNİŞ SEBEBİ

Huzaa'dan bir kol olan Beni Mustalik Kabilesi, kabile reisleri Haris b. Dırar kumandasında toplanarak Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'i öldürmeyi ve mevcut Müslümanları dağıtmayı plânladılar. Bunun için birtakım hazırlıklara başladılar. Rasulullah (aleyhisselam) onların bu teşebbüsünü zamanında haber aldı ve vakit kaybetmeden İslâm mücahitlerini toplayıp yılanı deliğinde ezmeye karar verdi. Birkaç gün sonra harekat başadı ve sözü edilen kabileye yakın "Müreysi Kuyusu"nun başına indiler ve kabileyi kuşattılar. Savaş başladı, kısa zamanda savaşın kaderi belli oldu: Beni Mustalik Kabilesi'nden 10 kişi, Müslümanlardan da bir kişi öldürülmüş oldu. Zaten Hz. Peygamber (aleyhisselam)'ın amacı, insanları öldürüp kahretmek değil, onlara ilâhi mesajın ferahlatıcı havasını ulaştırmaktı. Ne var ki, adı geçen kabile İslâmiyet'i ortadan kaldırmak niyetiyle saldırıya geçme hazırlıklarına başlayınca, Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz bu fitne ateşini, etrafa yayılmadan, daha zararlı düzeye gelmeden söndürmek zorunda kaldı. O bakımdan az zayiatla ve insan kanı fazla dökmeden neticeye vardı; kısa sürede bu kabilenin savaşçılarını esir almayı başardı.

Savaştan hemen sonra Hz. Ömer (radıyallahu anh)'ın seyisliğini yapan bir adamla Hazrec Kabilesi'nden bir adam su konusunda tartıştılar ve kavgaya tutuştular. Hazreçli adam: "Ey Hazrecliler yetişin!" diye seslenirken, Hz. Ömer'in seyisi de: "Ey Muhacirler yardıma koşun!" diyerek sesini yükseltti. Bu olayı İslâm aleyhine değerlendirmeyi ve elde edilen fırsatı kaçırmamayı düşünen ünlü münafık Abdullah b. Ubey b. Selul hemen koştu ve Hz. Peygamber (aleyhisselam) aleyhine Medineliler'i kışkırtmaya başladı. Sonra da şu sözleri çekinmeden ağzından kaçırıverdi: "Muhacirler şehrimizde iyice çoğaldılar. Köpeği besleyip semizletirsen, çok sürmez seni parçalayıp yer."

Abdullah b. Ubey buna benzer birtakım yakışıksız ve ölçüsüz sözler sarfetti. Sonra da şöyle tavsiyede bulundu: "Medine'ye döner dönmez, artık aziz olanlar zelil olanları sürüp çıkarmalıdır."

Ortalık iyice karıştı ve huzursuzluk doğdu. Abdullah ortamı biraz daha İslâm aleyhinde kullanmayı ihmal etmedi ve Medineliler'e şöyle serzenişte bulundu: "Bütün bunları kendiniz yaptınız. Bu adamları yurdunuza davet edip soktunuz, onlarla mallarınızı paylaşacak kadar ölçüyü

kaçırdınız. Sizler artık uyanmalısınız; malınızı ve imkânlarınızı onlardan çekiniz, çok sürmez Medine'yi bırakıp başka yerlere hicret ederler."

Durum derhal Hz. Peygamber (aleyhisselam)'a bildirildi. Fazlasıyla üzülüp öfkelenen Hz. Ömer (radıyallahu anh), Rasulullah (aleyhisselam)'a: "İzin ver de Bilâl şu münafığın boynunu vursun!" dedi. Hz. Peygamber (aleyhisselam), ilâhi hidâyetle ve yüksek dehasıyla olayı büyütmedi ve Ömer (radıyallahu anh)'a şu hassas konuyu hatırlattı:

"Ya Ömer! Senin dediğini yapacak olursak, ne olacağını bilir misin? Muhammed (aleyhisselam) kendi arkadaşlarını öldürtüyor" derler. Bu İslâm'ın yüce davasına zarar verir. Şimdi söyle, böyle bir sonuç daha mı iyi olur?"

Böylece Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz, hem İslâm'ın geleceğini düşündü, hem de Medine'de hayli taraftarı bulunan Abdullah b. Ubey'e dokunulmamasını emretti.

Abdullah b. Ubey ise, çevirdiği entrikanın Hz. Peygamber tarafından duyulduğunu öğrenince, acele gelip o gibi sözler sarfetmediğine dair yemin etti. Hz. Peygamber olayı büyütmeden derhal Medine'ye dönmeye karar verdi.

Çok geçmeden yukarıdaki âyetler indirilerek, Ubey oğlu Abdullah'ın ve yandaşları olan diğer münafıkların yalancı oldukları açıklandı.[1]

Aynı konu Buhari ve Müslim'de de Zeyd b. Erkam (radıyallahu anh)'dan rivayetle özetlenmiştir.

Münafıklar ve İç Huzursuzluk

Uzun yıllar savaşıp kan gütme doğrultusunda birbirlerini iyice zayıflatan Evs ve Hazrec kabileleri, bir asra yakın kavga ve sürtüşmeden yorgun ve bitkin düşmüşlerdi. Kavgaya, vuruşmaya son vermek için iki taraf da birtakım çareler düşünüp araştırıyorlardı. Sonunda iki tarafın da razı olacağı bir lider belirlenmiş bulunuyordu. O da, Medineli Abdullah b. Ubey b. Selul idi. Kabilelerin hazırlığı sürerken Akabe bey'atleri gerçekleşti ve kısa zamanda Hz. Peygamber (aleyhisselam)'a, aynı zamanda İslâmiyet'e ısınıp son dinin kendilerine ve diğer kabile ve milletlere huzur, güven, mutluluk

1 İbn İshak'dan özetlenerek.

ve kardeşlik getireceğine inandılar ve bu sebeple Rasulullah (aleyhisselam)'ı Medine'ye davet ettiler.

Vakit gelince ilâhi emir ve izinle Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz Medine'ye hicret etti ve büyük bir coşku ve sevgiyle karşılandı. Böylece Medine'ye reis olmasına ramak kalmışken bütün plân ve programları altüst olan Abdullah b. Ubey b. Selul, Peygamber (aleyhisselam)'a karşı açıktan bir düşmanlığın kendisine çok pahalıya mal olacağını hesaba katarak İslâm'a girmiş gibi göründü ve böylece kaleyi içinden fethetmeyi plânladı. Beni Mustalik Kabilesi'yle yapılan savaştaki tavrı ve sinsice kışkırtmalarda bulunması, onun rengini ortaya çıkartmış bulunuyordu. Şüphesiz ki bu olay onun sürdürdüğü fitne zincirinin sadece bir halkasını oluşturuyordu. Bunun ötesinde çevirdiği bir sürü hainane entrikalar birbirini izliyordu.

Kur'ân'ı Kerim'de konumuzu oluşturan âyetlerle isim verilmeden, şahıs üzerinde durulmadan "münafıklar" sıfatı kullanılarak genel ölçüler içinde bu ikiyüzlü dönek hâinlerin karakteri yedi madde halinde açıklanıyor:

1- Allah'a ve Peygambere inanmalarında ve İslâmiyet'i din seçmelerinde ciddiyet ve samimiyet yoktur. Bunlar dış görünüşleriyle müslüman, içyapıları itibariyle kâfir idiler. O sebeple de münafıkların yalancı olduğu bildiriliyor. Söz ve davranışları kalplerinde gizlediklerine uymuyordu.

2- Allah'a yemin etmek suretiyle renklerini belli etmemeye özen gösterirler ve böylece samimi mü'minleri aldatmaya çalışırlar.

3- Gerçek mü'minleri ve bir de İslâmiyet'e ısınanları Allah yolundan alıkoymak için birçok entrikalar çevirirler.

4- Münafıkların yolu ve tutumu çok çirkin ve tehlikelidir.

5- Önce inanır gibi görünürler, sonra renkleri az-çok belli olunca açıktan inkâra sapmakta bir sakınca görmezler. Dıştan müslüman, içten kâfir olmaları, onları, küfrünü izhar eden kâfirlerden ve müşriklerden daha tehlikeli kılmaktadır. Bu yüzden Cenâb-ı Hak onların kalplerini mühürler de gerçeği bir türlü idrâk edemezler.

6- Bunlar dış kıyafetlerine, fiziksel yapılarına çok önem verirler ve yaldızlı cümle kullanmaya dikkat ederler. Böylece kendilerini gerçek mü'minlerin gıptasına sebep olacak düzeyde tutarlar.

7- Bunlar Allah ve din düşmanıdırlar. Mü'minlerden korkarlar; imân cephesinden yükselen bir sesten ödleri kopar. Her biri bir yere dayatılan cansız keresteler gibi ruhsuz ve vicdansızdırlar.

Cenâb-ı Hak, kendilerinde bunca kötülükleri taşıyan münafıklardan sakınmamız ve korunmamız için şu iki önemli hususu kıstas olarak veriyor:

a) Münafıklar son derece tehlikeli düşmanlardır. Fırsat buldukları zaman yapamayacakları fenalık yoktur.

b) Münafıklardan sakınıp her zaman tetik üzere olun. Çünkü onlar ortama uyup her renge girebilirler.

Bunun için münafıklar tel'in edilmekte ve münafık kaldıkları takdirde ilâhi rahmete lâyık olamayacakları bildirilmektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Münafıklar konu edildi ve onların yalancı kişiler olduklarına dikkat çekilerek birtakım bilgiler verildi. Sonra da bu ikiyüzlü döneklerin karakterleri üzerinde durularak mü'minlerin onlara karşı çok dikkatli olmaları gereğine işarette bulunuldu.

Aşağıdaki âyetlerle, münafıkların Hakk'a dönüp ilâhi mağfirete mazhar kılınmalarını arzu eden mü'minlerin samimi düşünce ve duygularına değiniliyor. Sonra da onların dosdoğru imân etmedikçe, hiç kimsenin onlardan yana istiğfarda bulunmasının bir yararı olmayacağı bildiriliyor.

Arkasından münafıkların Medine'de kargaşa ve fitne çıkarmaya çalıştıkları belirtilerek mü'minlerin ona göre tedbirli olmaları isteniliyor.

وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا يَسْتَغْفِرْ لَكُمْ رَسُولُ اللَّهِ لَوَّوْا رُءُوسَهُمْ وَرَأَيْتَهُمْ
يَصُدُّونَ وَهُمْ مُسْتَكْبِرُونَ ﴿٥﴾ سَوَاءٌ عَلَيْهِمْ أَسْتَغْفَرْتَ لَهُمْ أَمْ لَمْ
تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ لَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَهُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ ﴿٦﴾
هُمُ الَّذِينَ يَقُولُونَ لَا تُنْفِقُوا عَلَى مَنْ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ حَتَّى يَنْفَضُّوا وَلِلَّهِ
خَزَائِنُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلَكِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَا يَفْقَهُونَ ﴿٧﴾ يَقُولُونَ

لَئِنْ رَجَعْنَآ إِلَى الْمَدِينَةِ لَيُخْرِجَنَّ الْأَعَزُّ مِنْهَا الْأَذَلَّ ۚ وَلِلَّهِ الْعِزَّةُ وَلِرَسُولِهِ وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَلَٰكِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٨﴾

5- Onlara, "Gelin de Allah'ın Peygamberi sizin için bağışlanma dilesin" denilince, başlarını çevirirler, büyüklük taslayarak yüzlerini döndürdüklerini görürsün.

6- Onlar için bağışlanma dilesen de, bağışlanma dilemesen de kendilerine göre birdir, farketmez. Allah elbette onları bağışlamayacaktır. Şüphesiz ki Allah, ilâhi sınırı aşan sapıkları doğru yola eriştirmez.

7- Bunlar o kimselerdir ki, "Allah'ın peygamberinin yanında bulunanlara (yardım olarak) harcama yapmayın ki dağılıp gitsinler" derler. Göklerin ve yerin hazineleri Allah'ındır. Fakat ikiyüzlü dönekler (bu gerçeği) anlamazlar.

8- Derler ki: "Eğer Medine'ye dönersek andolsun ki, üstün ve şerefli olanlar, aşağılık alçaktan oradan çıkaracaktır." (Oysa) üstünlük ve şeref Allah'a, Peygamberine ve mü'minlere aittir. Ne var ki münafıklar (bunu) bilmezler.

İhtiras, Gün Gelir Din ve Ahlâk Sınırlarını Aşar

وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا يَسْتَغْفِرْ لَكُمْ رَسُولُ اللَّهِ

"Onlara, gelin de Allah'ın Peygamberi sizin için bağışlanma dilesin, denilince, başlarını çevirirler."

Münafıkların ileri gelenlerinden Abdullah b. Ubey b. Selul'ün ortalığı iyice karıştırıp Ensarla Muhacirleri kışkırtarak karşı karşıya getirme çabası ve olayın Rasulullah (aleyhisselam)'ın yüksek irfan ve hilmiyle tesirsiz hale getirilmesi, şüphesiz ki İslâm tarihinde önemli hâdiselerden biridir. Öyle ki, olayın tezgâhlanışı mü'minleri çok üzmüş, münafıklar ise şaşkına dönmüştü. O kadar ki, Abdullah b. Ubey açtığı tehlikeli gediği kapatmak için kimseyi kışkırtmadığını yeminle belirterek göz göre göre yalan söylemişti.

Ensar'dan bazı önemli kişiler ve Abdullah b. Ubey'in yakınları açılan bu gediğin ve kangren olmaya yüz tutan yaranın bir an önce kapanması için Abdullah b. Ubeyy'e, bizzat Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'e başvur-

masını ve bağışlanma dileğinde bulunmasını ısrarla teklif ettiler. Ne var ki, kin ve ihtiras, kıskançlık ve baş olma duygusu kabarınca hiçbir ölçü kabul etmez, ahlâk ve fazilet adına ne varsa pervasızca çiğner. O bakımdan adı geçen, yapılan ciddi ve samimi teklifi kabul etmeyi sahte gururuna yediremedi ve onlara arkasını çevirmek suretiyle reddettiğini anlatmak istedi.

Bu azılı münafığın plânı -az yukarıda kısaca değindiğimiz gibi- şöyle idi: En küçük olayları bile abartıp İslâm aleyhine değerlendirmek; fakat her vesileyle zevahiri kurtarmak için Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ı arkadaşlarının yanında övmek ve O'nun Allah'ın Rasulü olduğunu söylemek. Nitekim Beni Mustalik kabilesiyle yapılan savaşa, hem elde edilecek ganimetten hisse almak, hem de ortaya çıkan birtakım tatsız olayları İslâm aleyhine çevirmek için katıldı ve çıkan önemsiz bir olayı derhal değerlendirip İslâm aleyhine kullandı. Sonra da işler çığırından çıkmaya başlayınca, kendini temize çıkartmak için yalan yere yemin edip mü'minleri yatıştırmaya çalıştı.

İlgili âyetlerle bu ve benzeri münafıkların içyüzleri açıklanırken, plân ve entrikalarının iki ana maddesine dikkat çekiliyor:

1- Medine yerlilerini, Mekke'den hicret edip gelen muhacirlere karşı ilgisiz kılmaya ve onlardan her türlü yardımlarını kesmeye inandırmak,

2- Aksi halde yakın gelecekte yabancıların, yani Mekkeliler'in Medine'de daha da çoğalıp yerli halka söz hakkı tanımayacaklarını kalp ve kafalara işleyip ciddi tedbir almalarını sağlamak.

Beni Mustalik Kabilesi'yle yapılan savaştan hemen sonra, yukarıda da değindiğimiz gibi, Medineli bir adam ile Mekkeli bir adamın tartışmasını kendi plânı doğrultusunda değerlendiren Abdullah b. Ubey b. Selul, sözünü ettiğimiz iki hususu işlemeye çalışmıştır.

Yine ilgili âyetle münafıkların değişmeyen huylarından ikisi konu edilmekte ve ona göre tedbir alınması istenmektedir:

a) Haktan her vesileyle yüz çevirirler,

b) Büyüklük taslayarak nefislerine ve ihtiraslarına mağlup olurlar.

Böylece ilâhi sınırları aşıp sırt çevirirler. Onlar bu çizgide ısrar ettikleri, yani huylarını değiştirmedikleri sürece, ne peygamberin, ne de başka bir mü'minin onlar için Allah'tan bağışlanma dilemesinin bir anlamı kalmıyor.

İstiğfar Kimler İçin Geçerlidir?

Saplandığı küfür bataklığından kurtulmaya azmedip kalbini hakka açanlar ve bir de mü'min olduğu halde işlediği günahlardan pişmanlık duyup biriken seyyiat kirlerinden temizlenmek isteyen Müslümanlar için Allah'tan af ve mağfiret, rahmet ve inayet dilemenin mutlaka yararı ve olumlu tesiri vardır. Zira bu durumda kul irâdesini kullanıp hidayete ermek için belli çizgiye gelip dayanmıştır. Gerisi Cenab-ı Hakk'ın takdir ve irâdesine kalmıştır; dilerse kabul eder, dilerse geri çevirir. Ama bu durumda o kula merhamet edip bağışlamak Sünnetullahın bir gereğidir.

Üstünlük ve Şeref Kime Yakışır veya Kim Bu Meziyete Lâyıktır?

يَقُولُونَ لَئِنْ رَجَعْنَآ اِلَى الْمَدِينَةِ لَيُخْرِجَنَّ الْاَعَزُّ مِنْهَا الْاَذَلَّ

"Derler ki: "Eğer Medine'ye dönersek and olsun ki, üstün ve şerefli olanlar, aşağılık alçakları oradan çıkaracaktır." (Oysa) üstünlük ve şeref Allah'a, Peygamberine ve mü'minlere aittir. Ne var ki münafıklar (bunu) bilmezler."

Beni Mustalik Kabilesi'yle yapılan savaş Müslümanlardan yana başarıyla sona ermişti. Bunu bir türlü hazmedemeyen ve her vesileyle fitne çıkartmak isteyen ünlü münafık Abdullah b. Ubey, iki Müslüman arasındaki tartışma ve kavgayı İslâm aleyhine kullanmakta tereddüt etmedi. Sonra da Medine yerlisi olan kendini ve yandaşlarını üstün, şerefli ve aziz kişiler olarak tanıtıp Mekke'den hicret edip gelenleri hakir ve aşağılık kimseler olarak vasıflandırdı. Medine'ye dönünce bu aşağılık kişileri kendi yurtlarından çıkaracaklarını pervasızca söylemekten çekinmedi.

Şüphesiz bu sözler çok çirkin bir nifak, kin ve düşmanlığın açığa çıkan deliliydi. Medineli münafıkların İslâm'a karşı iyice cephe aldıklarını gösteriyor ve ilk fırsatta yapamayacakları bir kötülüğün bulunmayacağını gösteriyordu.

Fakat münafıkların bilmediği bir gerçek vardı; o da hakiki şeref ve üstünlüğün Allah'a, Peygamberine ve mü'minlere ait olduğuydu. Çünkü hak incelebilir ama kopmaz; aynı zamanda sağlam adımlarla ve ağır bir tempoyla yol alır; gösterişten uzak bir iz bırakır, sarsılmaz temel oluşturur ve sabırlı, temkinli bir metotla dâvasını yürütür. Küfür ve nifak ise, ataktır, şarlatan ve şirrettir. Dörtnala gider, ama amacına ulaşmadan hezimete

uğrar, hakkın yumruğu altında beyni parçalanır. Nitekim Medine dönüşünden hemen sonra münafıklar iyice baş aşağı geldiler. Müslümanlar ise, saadet ve ebedilik vaadeden yolda emin adımlarla yürümeye devam ettiler. Arap Yarımadası'nı aydınlatan İslâm güneşi karşısında müşrik ve münafıkların gözleri körleşip şaşkına döndüler. Medine onların değil, gerçek mü'minlerin yurdu oldu.

Bu kural her çağda ve İslâm'ın yeşerdiği her bölge ve ülkede geçerlidir. Hakk'a dosdoğru bağlanan mü'minler, Hz. Peygamber'in ve O'nun çevresinde kümelenen sadık Müslümanların yolunda azimle yürüdükleri takdirde, karşılarına çıkan küfür ve tuğyanı, nifak ve şikakı hezimete uğratırlar. Zafer eninde sonunda onlardan yana tecelli eder.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Medine'de kargaşa ve fitne çıkarmaya çalışıp mü'minleri zor duruma düşürmeye yeltenen münafıkların tutumu konu edildi ve onlara karşı mü'minlerin her zaman uyanık bulunmalarına işarette bulunuldu.

Aşağıdaki âyetlerle, mal ve evlâdın dünya hayatıyla ilgili nimetler olduğuna değiniliyor ve bundan dolayı mü'minin Allah'a olan ibâdetini ihmal etmemesi emrediliyor. Sonra da çalışıp elde edilen mal ve servetin belli bir bölümünün Allah yolunda harcanmasının lüzumu üzerinde duruluyor ve ölüm gelip çatmadan önce mü'minin ibâdet ve harcamasıyla âhiretini nura kavuşturması isteniliyor. Zira eceli geri çevirmenin veya geciktirmenin söz konusu olamayacağı belirtilerek hayatın geçici olduğuna atıf yapılıyor.

يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ لَا تُلْهِكُمْ أَمْوَٰلُكُمْ وَلَآ أَوْلَـٰدُكُمْ عَن ذِكْرِ ٱللَّهِ ۚ وَمَن
يَفْعَلْ ذَٰلِكَ فَأُو۟لَـٰٓئِكَ هُمُ ٱلْخَـٰسِرُونَ ﴿٩﴾ وَأَنفِقُوا۟ مِن مَّا رَزَقْنَـٰكُم مِّن
قَبْلِ أَن يَأْتِىَ أَحَدَكُمُ ٱلْمَوْتُ فَيَقُولَ رَبِّ لَوْلَآ أَخَّرْتَنِىٓ إِلَىٰٓ أَجَلٍ قَرِيبٍ
فَأَصَّدَّقَ وَأَكُن مِّنَ ٱلصَّـٰلِحِينَ ﴿١٠﴾ وَلَن يُؤَخِّرَ ٱللَّهُ نَفْسًا إِذَا جَآءَ أَجَلُهَا ۚ
وَٱللَّهُ خَبِيرٌۢ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١١﴾

9- Ey imân edenler! Mallarınız ve çocuklarınız sizi Allah'ı anmaktan meşgul edip alıkoymasın. Kim böyle yaparsa, işte onlar zarara uğrayanlardır.

10- Henüz sizden birinize ölüm gelmeden ve o da: "Rabbım! Beni yakın bir ecele geciktirseydin de sadaka versem ve iyi-yararlı kişilerden olsam." demeden önce size rızık olarak verdiğimizden (Allah için, O'nun yolunda) harcayın.

11-Andolsun ki, Allah, hiçbir canlıyı eceli geldiğinde elbette geciktirmez. Allah işleyegeldiğiniz şeylerden haberlidir.

İki Hayata Birden Yönelip Sağlam Denge Kurmak

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُلْهِكُمْ أَمْوَالُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ

"Ey imân edenler! Mallarınız ve çocuklarınız sizi Allah'ı anmaktan meşgul edip alıkoymasın. Kim böyle yaparsa, işte onlar zarara uğrayanlardır."

Cenâb-ı Hak 9 ve 10. âyetlerle, iki hayatı birden kucaklamamızı, o bakımdan mal ve evlât sevgisinde ölçü ve dengeyi kaçırmamamızı emretmektedir. O bakımdan mü'minlerin hem maddeyle mâna, hem dünya ile âhiret arasında sağlam köprü kurmaları gerekmekte ve dünya hayatından maksat ve hikmetin ancak bu olduğuna işarette bulunmaktadır. Şöyle ki: Mal ve evlât dünya nimetleri arasında çoğu zaman başköşeyi tutmakta ve ön plânda yürütülmektedir. Dünya hayatının tatlılığı da içimizi doldurma, kalbimizi yönlendirme derecesine varmaktadır. Oysa bu çok hatalı ve sakıncalıdır. Aynı zamanda insanı hilkatin amacından ve insan olarak yaratılmanın hikmetinden uzaklaştırmaktadır. Çünkü mal ve evlât, dünya hayatının birer süsüdür, hiçbir zaman onun amaç ve gayesi değildir. Hayata bağlılık ise, insanda fıtri bir arzudur; âhiret hayatıyla değerlendirilmezse, ölçü ve sınırı aşar. Böyle olunca da iki hayat arasında tamamlayıcı denge ve düzen diye bir ölçü kalmaz.

Kişi, hayatın hikmet ve anlamından habersiz bir hava içine girince, mal hırsı gemi azıya alır, evlât sevgisi ve onun parlak geleceğini düşünüp hayal etme sonu gelmeyen bir meşguliyet doğurur. İstekler, arzular, ihtiraslar birbirini izler ve böylece kişiyi namazdan, zekâttan, hacdan ve diğer hayırlardan; uhrevi yatırımlardan alıkoyan derken yolun sonuna gelinmiş olur, yani ecel kapıyı çalarak ömrün son çizgisine gelindiğini haber verir.

Bu durumda kaçırılan fırsatları telafi etme zamanı çoktan gerilerde kalmış ve amaç edindiği her şey ondan kopup uzaklaşmıştır.

İşte ilgili âyetlerle, hayatımızın plân ve programını çizip bize yol gösteren Cenâb-ı Hak aklımıza seslenmekte, kendimizi toparlamamızı istemektedir.

Takdir Edilen Eceli Geciktirmek Mümkün müdür?

وَلَنْ يُؤَخِّرَ اللّٰهُ نَفْسًا اِذَا جَآءَ اَجَلُهَا

"Andolsun ki, Allah, hiçbir canlıyı eceli geldiğinde geciktirmez. Allah işleyegeldiğiniz şeylerden haberlidir."

İnsanın ömrü ezelde takdir edilip yazılmıştır. Cenâb-ı Hak olayları sebeplere bağlamış, sebepleri de kendi kudretine bağlı plânda lâyık olduğu yere oturtmuştur. Sebeplerin oluşmasını ise, ezeli ilmiyle önceden tespit edip belirlemiştir. O'nun ilmi ve tespiti yanılmayacağına göre, vakti saati gelince, olayların meydana çıkması için de sebeplerin oluşması gecikmez ve şaşmaz, tesbit edildiği gibi aynen gerçekleşir.

Her insanın ecelini bu plân ve programa göre düzenlemiştir. Öyle ki, kişinin bulunduğu ortam ve şartlar içinde hayatını nasıl koruyacağını, nasıl değerlendireceğini ve nasıl tahrip edip tedrici intihara doğru sürükleyeceğini; onun irâdesi doğrultusunda sebeplerin nasıl oluşacağını da Cenâb-ı Hak ezeli ve ebedi ilmiyle tespit etmiş bulunuyor ve ona göre o kişiye bir ömür süresi belirliyor. Artık O'nun belirlediği gün ve saat gelince kişinin eceli gelmiş oluyor. Bu durumda onun ecelini biraz olsun geciktirmek mümkün değildir.

Günümüzde tıbbın ilerlemesi ve birçok faydalı ilâçların keşfedilmesi ve çok uzman tabiplerin yetişmesi, kader konusunu bilmeyen kimseleri yanıltmakta ve ecelin geciktirilebileceği inancını onlarda doğurmaktadır. Oysa hakikat onların düşündüğü veya inandığı gibi değildir. Bunu bir misâl ile açıkladığımızda konu daha iyi anlaşılacak ve şüpheler zail olacaktır. Şöyle ki:

A böbreklerinden rahatsızdır. İki böbreği de fonksiyonunu kaybetmek üzeredir. Kan kanseri denilen lösemi had safhaya gelmiştir. O bakımdan müdahale edilmezse, hasta kısa zamanda hayatını kaybedecek durumdadır. Tıbbi bütün imkânlar kullanılarak hastanın bir süre daha yaşaması

sağlanmış oluyor. Buna eceli geciktirme diyebilir miyiz? Diyemeyiz. Çünkü Cenâb-ı Hak her şeyi kapsayıp kuşatan, geçmiş ve geleceği kucaklayan ilmiyle (A)nın bu durumunu tespit etmiş ve ecelini ona göre takdir etmiştir. O bakımdan (A)nın mukadder olan eceli gelince aynen gerçekleşir.

İlgili âyetle Cenâb-ı Hak, hem dünyada ölümlü bir hayat yaşadığımızı ve ecellerin ezeli ilmiyle tespit ve takdir edilip belirlendiğini haber vermekte, hem de geçici bir hayatla meşgul olurken Allah (celle celaluhu)'yu ve ikinci hayatı unutmamamızı telkin ve tavsiye etmektedir.

Böylece Cenâb-ı Hak, Münafikun suresiyle çok önemli üç olaya dikkatlerimizi çekmektedir:

1- Müslümanların içine sızan münafıklar her zaman büyük bir tehlike arz eder.

2- Mü'minlerin hak yolunda birleşmesi ve İslâm'ın yüce davasına sarılmasıyla, başta münafıklar olmak üzere Allah ve din düşmanlarının hezimete uğraması mukadderdir.

3- Dünya malı ve evlât gaye ve amaç değil, hayatın geçici süsleridir. Bunlarla uğraşırken Allah'ı ve ikinci hayatı unutmak, ibâdeti ihmal etmek büyük gaflettir ve neticesi hüsrandır.

Bu surenin de tefsirini bize müyesser kılan Cenâb-ı Hakk'a sonsuz hamd-u senalar; dertlerimize deva, kalplerimize şifâ olan, hadisleriyle iki hayatın anlam ve hikmetini bize öğreten Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'e salât-ü selâmlar olsun.

64. SÛRE

TEĞABUN SURESİ

Ayet Sayısı	Kelime Sayısı	Harf Sayısı
18	241	1070

TEĞABUN SURESİ

İlim adamlarının çoğuna göre, Medine'de, Dahhak'e göre, Mekke'de inmiştir. Kelbi'ye göre, bir kısmı Mekke'de, bir kısmı da Medine'de inmiştir.[1] İbn Abbas (radıyallahu anh)'dan yapılan rivayette ise, 14-18. âyetleri dışında tamamının Mekke'de indiği belirtilmiştir.[2]

Dokuzuncu âyetle, kıyamet gününde, kimlerin dünya hayatı döneminde aklandığı, kimlerin de aldattığı ve aldatıldığı ortaya çıkarılacağı konu edilerek ve bu mânaya delâlet eden "Teğabun", hem o güne, hem de bu sureye isim olmuştur.

SURENİN KAPSADIĞI BAŞLICA KONULAR

1- Kendilerinden önceki ümmetlerin başına inen ilâhi hüküm ve onu gerektiren sebepler açıklanarak müşrikler uyarılıyor.

2- İnkarcı putperestlerin öldükten sonra dirilip ikinci hayata kalkmayı inkâr etmeleri konu ediliyor ve yönlendirici bilgi veriliyor.

3- Kâinatta meydana gelen her olayın, Cenâb-ı Hakk'ın emriyle, takdiriyle olduğu açıklanıyor.

4- İnkarcıların hakkı red ve inkârda ısrar etmelerinin Hz. Peygamber (aleyhisselam)'a bir zarar veremeyeceği belirtilerek mü'minler teselli ediliyor.

5- Bazı ahvalde adamın zevcesinin ve öz çocuklarının kendisine düşmanlık duygusu besleyeceklerine dikkat çekiliyor.

6- Mal ve evlâdın birer imtihan vesilesi olduğuna değinilerek kalbin feyizli ve kalıcı kutsal değerlerle meşgul edilmesine işarette bulunuluyor.

1 Tefsir-i Kurtubi: 18/131

2 Lübabu't-te'vil: 4/274

٦٤ سُورَةُ التَّغَابُنِ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

يُسَبِّحُ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ۖ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ ۖ وَهُوَ
عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١﴾ هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ فَمِنْكُمْ كَافِرٌ وَمِنْكُمْ مُؤْمِنٌ ۗ
وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٢﴾ خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ وَصَوَّرَكُمْ
فَأَحْسَنَ صُوَرَكُمْ ۖ وَإِلَيْهِ الْمَصِيرُ ﴿٣﴾ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ
وَيَعْلَمُ مَا تُسِرُّونَ وَمَا تُعْلِنُونَ ۗ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٤﴾

1- Göklerdekiler ve yerdekiler Allah'ı tesbih ederler. Mülk-ü saltanat O'nundur. Hamd (en güzel övgü) O'na mahsustur. O'nun her şeye kudreti yeter.

2- Sizi O yarattı. İçinizden kiminiz kâfir, kiminiz mü'mindir. Allah, yaptıklarınızı görüp bilendir.

3- O, gökleri ve yeri hak ile yarattı; sizi biçimlendirdi, biçiminizi güzelleştirdi. Dönüş ancak O'nadır.

4- Göklerde ve yerde olanı bilir; gizlediklerinizi ve açığa vurduklarınızı da bilir. Allah, göğüslerde dönüp dolaşan (duyguların ve düşüncelerin) aslını, mayasını bilendir.

İLGİLİ HADİSLER

"Cenâb-ı Hak, ana rahmine bir meleği vekil olarak bırakır (görevlendirir) de o melek: "Ya Rabbi! Nutfe (intikal etti); Ya Rabbi! Kan pıhtısı oldu. Ya Rabbi! Bir çiğnem et parçasına dönüştü" der. Allah yaratmayı irâde edince de melek: "Ya Rabbi! Erkek mi, dişi mi, said mi, şaki mi? Rızkı nedir ve eceli ne olacaktır?" der ve cenin ana rahminde iken melek

bunları yazar."[1]

"Şüphesiz ki Cenâb-ı Hak, cennetlikleri yaratmıştır ki, onlar henüz babalarının sülbünde iken onlan cennet ehli (olarak takdir edip) yaratmıştır. Cehennemlikleri de yaratmıştır ki, onlar henüz babalarının sülbünde bulunuyorlardı."[2]

"İnsanlar çeşitli kademelerde doğarlar. Öyle ki: Adam mü'min olarak doğar, mü'min olarak yaşar ve mü'min olarak ölür. Adam kâfir olarak doğar, kâfir olarak yaşar ve kâfir olarak ölür. Adam mü'min olarak doğar, mü'min olarak yaşar ve kâfir olarak ölür. Adam kâfir olarak doğar, kâfir olarak yaşar ve mü'min olarak ölür."[3]

"Şüphesiz sizden biriniz cennet ehlinin ameliyle amel eder, o kadar ki onunla Cennet arasında ya bir zira' ya da bir kulaç mesafe kalır; derken kitapta (yer alan kaderin hükmü) öne geçer de adam Cehennem ehlinin ameliyle amel etmeye başlar. Yine sizden biriniz Cehennem ehlinin ameliyle amel eder, o kadar ki onunla Cehennem arasında bir zira' veya bir kulaç mesafe kalır; derken kitapta (yer alan kaderin hükmü) öne geçer de adam Cennet ehlinin ameliyle amel etmeye başlar ve o sebeple Cennete girer."[4]

"Doğan her çocuk fıtrat (Allah ve din duygusu ve mayası) üzere doğar. Sonra ana-babası ya onu Yahudi, ya Nasrani, ya da Mecusi yapar."[5]

Göktekiler de, Yerdekiler de Allah'ı Tesbih Ederler

يُسَبِّحُ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ

"Göklerdekiler ve yerdekiler Allah'ı tesbih ederler."

Daha önceki surelerde ve en yakını Cuma suresinde "tesbih"in manasını ve varlıkta yer alan eşyanın Hakk'ı tesbih etmelerinin anlamını açıklamıştık. Onlardan bir kısmı lisan-i kal, bir kısmı ise lisan-ı hal ile Cenâb-ı

1 Buhari/Hayz: 17, Enbiyâ: 1, Kader: 1 - Müslim/Kader: 5 - Ahmed: 3/116, 148

2 Müslim/Kader: 31 - Ebu Dâvud/Sünnet: 17 - Nesâi/Cenâiz: 58 - İbn Mâce/Mukaddeme: 10 - Ahmed: 6/41, 208

3 Tirmizi/Fiten: 26 - Ahmed: 3/19

4 Buhari/Tevhid: 28, Bed'-i halk: 6, Enbiyâ: 1, Kader: 1 - Ebu Dâvud/Sünnet: 16 - Tirmizi/Kader: 4

5 Buhari/Cenâiz: 92 - Ebu Dâvud/Sünnet: 1-7 Tirmizi/Kader: 5 Cenâiz: 52 - Ahmed: 2/232, 273, 393, 410, 481

Hakk'ı anmakta ve hilkatindeki özelliği gereği Hakk'ın damgasının izini taşımakta, kudretinin tecellisini yansıtmaktadır.

Müşriklerin, inkarcı sapıkların Cenâb-ı Hakk'a karşı kulluk görevini bırakıp O'nun kudretiyle varlıklarını sürdürdükleri halde O'nu anmamaları, şüphesiz ki O'nun şanına, yüceliğine bir noksanlık getirmez. Çünkü kâinat büyük-küçük her parçasıyla O'nun hilkatinin eseridir ve hepsi de istisnasız O'nun varlığına ve birliğine delâlet etmektedir. Zira mülkün tamamı O'nun kudretinin eseridir ve bütünüyle O'na aittir. O halde müşrikler, maddeci inkarcılar O'nu övse de, övmese de, O, her türlü güzel övgüye bizatihi lâyıktır. Kudreti nafiz, hükmü kesindir; tasarrufu mutlak, rahmet ve inayeti aralıksızdır. O bakımdan kimsenin kulluk etmesine ve ibâdette bulunmasına; tesbih ve tahmidle övgü sunmasına ihtiyacı yoktur. O, her şeyden müstağnidir.

Cenâb-ı Hak, bu âyetle, aklını ve idrâkini kullanabilen ilim adamlarına, ön fikir vermekte, eşyanın hılkatındaki özellikleri ve taşıdığı hikmetleri inceleyip bulmalarını ilham etmektedir. Zira hiçbir şey boş ve anlamsız, hikmetsiz ve programsız yaratılmamıştır.

Yarattığı İnsanların Kimi Kâfir, Kimi de Mü'mindir

هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ فَمِنكُمْ كَافِرٌ وَمِنكُم مُّؤْمِنٌ

"Sizi O yarattı. İçinizden kiminiz kâfir, kiminiz mü'mindir."

Kâinat düzeni zıtlarla doludur. Aslında birbirine zıt gibi görünen her iki şey arasında bir bakıma zevciyet söz konusudur ve ikisinden biri diğerinin iyice bilinip anlaşılmasını ve gelişmesini sağlayıcı faktör olarak bulunmaktadır. Meselâ imânın değerinin iyice anlaşılabilmesi, zıddı olan küfrü bilmekle gerçekleşir ve zıtların, tez-antitez düzeyinde sürtüşme ve tartışmasıyla gelişme sağlanır ve ciddi araştırma ve incelemelere ilgi duyulur.

Cenâb-ı Hak, insanlarla ilgili ruhları belli sayıda yarattıktan sonra, onlar için dünyada hazırladığı hayatı kendi iradeleriyle, belirlenmiş süre içinde nasıl değerlendireceklerine nazar kılıp ezeli ilmiyle hepsini bilip tesbit etmiştir. O bakımdan kimlerin küfre sapacağını, bâtılı temsil edip savunacağını, kimlerin de imân cevherine erişip onu koruyacağını bildiğinden kader çizgisini ona göre çizmiştir. Artık O, bizi şu veya bu inanç ve amele zorlamamaktadır. İşlediklerimizin hepsi O'nun tespitine uygun

şekilde gerçekleşmektedir.

O halde kendi irâde ve aklımızla hayatımızın her anını değerlendirmek veya boşuna harcamak elimizdedir. Akif, zekâ, hafıza, idrâk gibi yeteneklerle donatılmışızdır. Kâinatta hâkim olan kusursuz düzen ve dengeyi ve eşya üzerindeki hilkat kanununun izlerini görmemiz mümkündür. Zira hayvanlar içgüdüleriyle programlanmışlardır. O nedenle hayatlarını plânda belirlendiği şekilde kusursuz sürdürürler. İnsanlar böyle değildir. Onlara içgüdünün üstünde ve ötesinde akıl nimeti verilmiş ve plândaki yerini aklıyla bulup ona göre düzenlemesi emredilmiştir.

Bu bakımdan Cenâb-ı Hak aklımızı harekete geçirmek ve ona ışık tutmak için beş kadar yol gösterici ve önümüzü aydınlatıcı belge sıralamaktadır. Şöyle ki:

1- O, gökleri ve yeri hak ile yaratmıştır. "Hak" kavramı, uyum, denge ve düzeni bütün inceliğiyle yansıtır. Eşyaya baktığımızda, düzen, denge ve uyum dışı hiçbir anormallik göremeyiz. Şüphesiz bu da mutlak bir denge ve düzen kuranın varlığının açık belgesi sayılır ve kabul edilir.

2- İnsanın gerek fiziksel, gerekse ruhsal yapısı, ilâhi sanatın bu bâbda en mükemmelini ve en güzelini yansıtıyor. Buna burnumuzu ve teneffüs ettiğimiz havayı misâl gösterebiliriz. Öyle ki: Teneffüs ettiğimiz havanın burun filitresinde üç süzgeçten geçtikten sonra ciğerlerimize ulaştığını söylersek, hilkat kanununun nasıl kusursuz çalıştığını anlamakta gecikmeyiz. Burun kılları, burun zarı ve mukus denilen incecik seri hareketli tüyler, havayla giren mikrop ve benzeri şeyleri süzüp dışarı atar. Bu kadar seri ve kusursuz çalışan filitre bize neyi hatırlatmaktadır? Mükemmel, mükemmelin de ötesinde çok bilgili yüce kudretin varlığını, birliğini göstermekte ve O'nu arayıp bulmamızı ilham etmektedir.

3- Dönüş O'na, O'nun sonsuz kudret ve hükümranlığınadır. Koyduğu hayat kanunları şaşmadan hükmünü yürütmekte; en zorba azgınlar bile O'na baş eğmek zorundadır. Şüphesiz bu hayatı ve onunla ilgili kanunları biz değil, onları da, bizi de bir başkası yaratmıştır neticesi ortaya çıkıyor. O başkasının ise her şeyden güçlü ve her şeye hâkim olması; her şeyi bilmesi gerekiyor. Bu da ancak Allah (celle celaluhu)'ya has sıfatlardır.

4- Göklerde ve yerde olanı bilir. Çünkü her şey, her olay O'nun programladığı şekilde vücut bulmaktadır. Plân ve program dışı bir olay, bir icâd düşünemeyiz.

5- İnsan da kâinattan bir parçadır. İlâhi ilim ve kudret onu da diğer eşya gibi kapsayıp kuşatmıştır. Kudretinin yetmediği, ilminin bilmediği bir şey yoktur. O halde Cenâb-ı Hak içimizden geçirdiklerimizi, düşüncelerimizi, niyetlerimizi çok iyi bilir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, her şeyin Hakk'ı tesbih ve tenzih ettiğine değinildi ve kâinatın zıtlarla dolu olduğuna işaretle, insanların mü'min ve kâfir yaratıldıkları misâl verildi. Sonra da, insanın güzel bir surette yaratıldığına atıf yapılarak, ilâhi sanatın mükemelliğine işarette bulunuldu.

Aşağıdaki âyetlerle, gerçeği göremeyen inkarcı milletlerin nasıl yok edildikleri konu ediliyor ve gönderilen peygamberleri dinlemedikleri, ikinci hayatı kabul etmedikleri için kâinat planındaki yerlerini alamadıkları dolaylı şekilde anlatılıyor, sonra da Allah'a ve Peygambere imân etmenin lüzumu üzerinde duruluyor. Küfür üzere ölenler için elim bir azabın hazırlandığı, haber veriliyor.

اَلَمْ يَأْتِكُمْ نَبَؤُا الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَبْلُ فَذَاقُوا وَبَالَ اَمْرِهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ
اَلِيمٌ ﴿٥﴾ ذٰلِكَ بِاَنَّهُ كَانَتْ تَأْتِيهِمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَقَالُوا اَبَشَرٌ يَهْدُونَنَا
فَكَفَرُوا وَتَوَلَّوْا وَاسْتَغْنَى اللّٰهُ وَاللّٰهُ غَنِيٌّ حَمِيدٌ ﴿٦﴾ زَعَمَ الَّذِينَ كَفَرُوا
اَنْ لَنْ يُبْعَثُوا قُلْ بَلٰى وَرَبِّي لَتُبْعَثُنَّ ثُمَّ لَتُنَبَّؤُنَّ بِمَا عَمِلْتُمْ وَذٰلِكَ عَلَى
اللّٰهِ يَسِيرٌ ﴿٧﴾ فَاٰمِنُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِهِ وَالنُّورِ الَّذِي اَنْزَلْنَا وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ
خَبِيرٌ ﴿٨﴾ يَوْمَ يَجْمَعُكُمْ لِيَوْمِ الْجَمْعِ ذٰلِكَ يَوْمُ التَّغَابُنِ وَمَنْ يُؤْمِنْ بِاللّٰهِ
وَيَعْمَلْ صَالِحًا يُكَفِّرْ عَنْهُ سَيِّئَاتِهِ وَيُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا
الْاَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا اَبَدًا ذٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿٩﴾ وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا

بِاٰيٰتِنَا اُولٰٓئِكَ اَصْحٰبُ النَّارِ خٰلِدِيْنَ فِيْهَا ۭ وَبِئْسَ الْمَصِيْرُ ﴿١٠﴾

5- Size, daha önce inkâr edip sapıtanların haberi gelmedi mi? Yaptıklarının vebalini tattılar ve onlar için elem verici bir azap vardır.

6- Bu böyledir. Çünkü onlara, peygamberleri açık belgelerle geldiler, onlar ise, "Bir insan mı bize doğru yolu gösterip bizi ona ulaştıracak?" dediler de kâfir oldular ve yüz çevirdiler. Allah da müstağni olduğunu açıkladı. Allah ganidir ve en güzel övgüye lâyıktır.

7- İnkâra sapanlar, öldükten sonra bir daha diriltilmeyeceklerini iddia ettiler. De ki: "Hayır, Rabbim hakkı için elbette diriltilip kaldırılacaksınız; sonra da neler işlediğiniz size bir bir haber verilecektir. Bu, Allah'a göre çok kolaydır."

8- Artık Allah'a, Peygamberine ve indirdiğimiz nura (Kur'ân'a) inanın. Allah sizin yaptıklarınızdan haberlidir.

9- O toplanma günü için sizi toplayıp bir araya getireceği gün, işte o gün aldanma günüdür (kimin aldandığının, kimin aldattığının ve aldatıldığının ortaya çıkacağı gündür). O halde kim Allah'a imân eder de iyi-yararlı amelde bulunursa, Allah onun kötülüklerini örtüp temizler ve altlarından ırmaklar akan içinde devamlı kalacakları Cennetlere yerleştirir. Bu da büyük bir kurtuluştur.

10- Küfre sapıp âyetlerimizi yalanlayanlar (var ya), işte onlar, içinde devamlı kalacakları ateşin arkadaşlarıdır. Varış yeri olarak ne kötü!

Tarihi Olaylardan İbret Almak

اَلَمْ يَاْتِكُمْ نَبَؤُا الَّذِيْنَ كَفَرُوْا مِنْ قَبْلُ

"Size, daha önce inkâr edip sapıtanlann haberi gelmedi mi? Yaptıklarının vebâlini tattılar ve onlar için elem verici bir azap vardır."

Hakk'ı red ve inkâr insanı kişiliğinden uzaklaştırır; ruhuna yerleştirilen fıtrat mayası (Allah ve din duygusu)ndan yükselen sesi işitmez duruma getirir. En şerefli mahluk olma mertebesinden aşağı indirir ve alabildiğine nankörlüğe itip şahsi çıkarını da plâna getirir. Dünya nimetlerini tek amaç olarak karşısına almasına neden olur ve böylece inkarcı kişi hilkatinin hik-

metine ters bir hayat yaşamaktan zevk alır. O, bu zevkini frenleyecek her şeyin karşısına dikilip hasım olur.

İşte tarih boyunca kalp ve kafaları küfür, şehvet ve madde ile doldurulan kavim ve milletlerin peygamberlere saldırmalarının, kutsal kitaplardan nefret etmelerinin başlıca sebebi budur. Ne var ki, böylesine bir inkâr ve azgınlık eninde sonunda sahibinin felâketine neden olmuş ve Sünnetullah gereği, küfrün ve tuğyanın belli kertesine gelen kavim ve milletler ilâhi hışma uğrayarak yok olmuşlardır.

Onun için Kur'ân-ı Kerim, yaşamakta olan toplum ve milletleri inkâr ve madde fırtınasından uzaklaştırıp korumak için tarihte bu fırtınayı görüp yaşayan milletlerin akıbetini misâl vermektedir.

Zira Peygamberlerin irşad ve tebliğinin tamamı insanın her iki hayatını mutluluğa ve fazilete eriştirecek muhtevadadır. Ruha gıda vermek, akla ışık tutmak, körelen vicdanları açıp geliştirmek, haklara saygılı olmayı, kardeşçe ve dostça yaşamayı; iki hayatın birbirini tamamladığının hikmet ve felsefesini; ölüm ve ötesinin nedenini belletmek; kâinat plânında yer alan her şeyin belirlenmiş bir amaç için yaratıldığını; başıboş, gayesiz hiçbir şeyin vücut bulmadığını göstermek; kul ile Allah (celle celaluhu) arasındaki engelleri kaldırmak; kısacası insan olmanın derin hikmetini bildirmek peygamberlerin irşadının özünü ve mayasını oluşturur.

O halde ilâhi buyrukların bütünüyle insandan yana iyilik ve rahmet, ahlâk ve fazilet yansıttığını unutmamamız gerekir. Zira Cenâb-ı Hak mulak ganidir, hiçbir şeye ve hiç kimsenin ibâdet ve kulluğuna ihtiyacı yoktur.

Peygamberlerin Getirdiği Beyyinat Nelerdir?

Önceki inkarcı sapıkların helak edilmesi misâl verildikten sonra, onların, peygamberlerin irşad ve tebliğine karşı daha çok şu üç maddeyle çıktıkları konu edilmektedir:

a) "Bir insan mı bize doğru yolu gösterip bizi ona ulaştıracak?!" dediler.

b) Küfrü benimseyip Hakk'a karşı gelmekte ısrarlı olduklarını bildirdiler.

c) Peygamberlerden ve getirdikleri ilâhi beyânlarından yüz çevirdiler.

Peygamberlerin getirdiği beyyinatın ana çizgileri nelerdi? Onları

dört madde halinde özetlememiz mümkündür:

1- Allah'ın varlığına, birliğine, kudretinin üstünlüğüne ve sınırsızlığına delâlet eden belgeler,

2- İnsan aklına ışık tutan ana fikirler, temel bilgiler,

3- Hayatın, ölümün, âhiretin ve oradaki hesabın, mükâfat ve cezanın anlam ve hikmetini açıklayan âyetler.

4- Hakk'a kul olmanın insana kişilik kazandırıp onu şerefli bir düzeye getireceğini bildiren ölçü ve kıstaslar.

Medenice yaşamanın yol ve yöntemlerini; hür, müstakil ve efendice bir hayat sürmenin cihad ruhu ve aşkıyla iç içe olduğunu telkin eden hükümler.

İnkarcı maddeciler bir insanın Allah adına yol gösteremeyeceğini iddia ediyorlardı. Oysa meleğin inip bu görevi yerine getirmesi düşünülemez. Zira melek kendi nuraniyetiyle bir görünüm vermez. Mutlaka bir surete girmesi gerekir. Öyle olunca da bir insan suretinde tecessüm etmesi ortaya çıkıyor ki, inkarcıları inandırmak, doğru yola yönlendirmek için bu yeterli değildir. Çünkü o takdirde, insan suretindeki meleğin, melek değil yabancı bir kimse olduğu sanılır ve aynı kısırdöngü yenilenirdi.

Kaldı ki, Cenâb-ı Hakk'ın değişmeyen âdetlerinden biri de, insanları, yine onların arasından seçip beğendiği iyi kişilerle irşad etmektir. Meleğin kendi suretinde inip irşadda bulunması ve bunun için de onları görebilmek için irşad edilenlerin gözlerinin önündeki manevi perdenin kaldırılması büyük bir mu'cize sayılır. Böylece başka hiçbir delil ve belge aramaya lüzum kalmadan insanların imân etmesi söz konusu olur. Buna rağmen imân etmeyenler olursa, cezaları hem en ağır şekilde verilir, hem de o zaman beşer aklının ve irâdesinin bir değeri ve hikmeti kalmazdı. Nitekim buna benzer büyük mucizeler isteyen kavimlere ilâhi uyarı yapılarak, istedikleri mucize indirildikten sonra inkârlarında ısrar ederlerse, azabın; kahredici, yok edici hükmün hemen ineceği bildirilmiştir. Zaten peygamberler de bu kabil bir mu'cizenin tecelli ettirilmesinden yana olmamışlardır. Zira sonucun çok üzücü ve tehlikeli olacağını biliyorlardı.

Unutmamak gerekir ki, ortada Hakk'ın varlığına delâlet eden mükemmel bir nizam vardır ve bu nizamın parçalarını oluşturan her sistem

ve ünitede Hakk'ın kudretinin ve eşsiz sanatının damgası bulunuyor. Her ferdin ya da toplumun mantığına göre düzen değiştirilmez; herkesin arzusu doğrultusunda hükümler indirilmez. Çünkü o takdirde bir nizam değil birçok nizamın ve birbirini reddeden birçok hayat kanunlarının ve toplum düzenini sağlayan farklı birçok hükümlerin ortaya çıkması kaçınılmaz olurdu. Bu takdirde de dünya hayatı ölçü ve hikmetini yitirirdi. Allah (celle celaluhu) ise sonsuz ilim ve kudretiyle kurduğu mükemmel nizamı kıyamete kadar devam ettirmeyi dilemiştir. O bakımdan kendi nizamına kendisi bile müdahale etmemektedir.

Evet, Cenâb-ı Hak her bakımdan mutlak ganidir ve her zaman övülmeye ancak O lâyıktır.

Öldükten Sonra Dirilmeyi İnkâr Edenler

زَعَمَ الَّذِينَ كَفَرُوٓا اَنْ لَنْ يُبْعَثُواۜ

"İnkâra sapanlar, öldükten sonra bir daha diriltilmeyeceklerini iddia ettiler."

Tarih boyunca insanın kafasını kurcalayan ve onun en çok şüphe ile karşıladığı iki önemli soru vardır. Biri, öncesiz ve sonrasız olup kâinatı yaratan ve idare eden bir kudret (Allah) var mıdır? Diğeri, öldükten sonra dirilip ikinci bir hayata kalkmak mümkün müdür?

Şüphesiz insan aklı da, duygusu da, hattâ düşüncesi de sınırlıdır. Allah ise sınırsızdır. Sınırlı araçlarla o sınırsız yüce kudretin mahiyetini kavramak elbetteki mümkün değildir. Ancak O'nun kurduğu mükemmel düzenle ve sergilediği belgelerle O'nu bilmemiz ve sıfatlarıyla tanımamız mümkündür.

Ölümden sonra dirilme olayına gelince: Böylesine fizikötesi kanunlara bağlı bir olayı fiziksel ve kimyasal kanunlarla çözüp anlamak çok zordur; hattâ insanların önemli bir kısmı için hiçbir zaman mümkün değildir. İlim adamlarından oluşan diğer grup ise, ilimlerini Allah'a imânla birleştirdikleri ve her fiziki ve kimyevi kanunda O'nun kudret elinin izini gördükleri takdirde bu gerçeği anlayabilir.

Bitkilerin bir devr-i daim halinde muntazam aralıklarla ölüp yeşermeleri bu olaya misâl teşkil etmektedir. Kur'ân yer yer bu misâli karşımıza koymak suretiyle daha etraflı ve daha ince düşünmemizi ilham etmekte,

bilgimizi imân doğrultusunda çalıştırıp ilerlememizi istemektedir.

Yedinci âyetle, aklı ve düşünce ile duyguyu yönlendirmek, doğru bir öneriyle doğru bir sonuç elde etmek için Cenâb-ı Hak her türlü şüphe ve tereddüde yer verilmeyecek, kesinlikte şöyle buyurmaktadır:

"Hayır, Rabbim hakkı için elbette dirilip kaldırılacaksınız; sonra da neler işlediklerini size bir bir haber verilecektir. Bu, Allah'a göre çok kolaydır."

Çünkü kâinatın kuruluş plânında birinci hayata ve ölüme yer verildiği gibi, ikinci fakat ebedi hayata da yer verilmiştir. Artık bu plânın değişmesi, aksaması, uygulanmaması söz konusu olamaz.

Üç Esasa İman

فَاٰمِنُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِهٖ وَالنُّورِ الَّذِيٓ اَنْزَلْنَا ۭ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُوْنَ خَبِيْرٌ

"Artık Allah'a, Peygamberine ve indirdiğimiz nura (Kur'ân'a) inanın. Allah sizin yaptıklarınızdan haberlidir."

Gerek Allah (celle celaluhu)**'ya ortak koşanlar, gerekse O'nu doğrudan inkâr edenler; öldükten sonra ikinci hayata dirilip kalkmayı kabul doğrultusunda şu üç esasa inanmaya davet ediliyorlar:**

a) Allah'a,

b) Peygamberine,

c) İndirilen nura, yani Kur'ân'a.

Çünkü geçici olan dünya hayatı, geçici olmayıp ebedi olan ikinci bir hayatı zorunlu kılmaktadır. Öyle ki, ebedi hayat diye bir dirilip kalkma yoksa birinci hayat bütünüyle neticesiz, semeresiz ve hikmetsiz kalır; bir bakıma aklı erenler için işkence ve haksızlık olur.

Yaratılışın taşıdığı mükemmel düzen ve dengeli sistemlere bir başlangıç belirlemek zorundayız. Zira hiçbir düzenli, dengeli ve uyumlu sistem kendiliğinden oluşup tesadüflerin birbirini izlemesiyle var olamaz. Ortada ince hesaplar, sağlam kanunlar, şaşmayan plân ve programlar varsa -ki vardır-, mutlaka bunları çok iyi bilen çok yüce bir kudret de var demektir.

O halde tesadüflerin yaratılış ve hayat zincirinin milyonlarca halkalarını bir yanlışlığa meydan vermeden birbirine bağlayarak akıllara durgun-

luk verecek harikalar meydana getirmesi hiçbir zaman mümkün değildir. Böylece öncesi ve sonrası olmayan çok üstün bir yaratanın mevcudiyeti zorunlu olmaktadır ki, dinler O'nu bize sıfat ve eserleriyle tanıtmakta ve O'na "Allah" demektedir.

Allah (celle celaluhu)'ya dosdoğru imân, Peygamber'e imânı; bu ikisine imân ise, Cenâb-ı Hakk'ın indirdiği kitaba imânı gerekli kılmakta ve bu üçüne imân, diğer imân esaslarına inanmaya kapı açmaktadır.

Evet, bu üç esasa imân, dinin ve dindarlığın omurgasını oluşturmakta ve diğer organların bu omurgaya bağlı bulunduğunu hatırlatmaktadır.

Toplanma Günü

يَوْمَ يَجْمَعُكُمْ لِيَوْمِ الْجَمْعِ ذٰلِكَ يَوْمُ التَّغَابُنِ

"O toplanma günü için sizi toplayıp bir araya getireceği gün, işte o gün aldanma günüdür (kimin aklandığının, kimin aldattığının ve aldatıldığının ortaya çıkacağı gündür)."

Bu âyetle, kıyametin kopmasından hemen sonra oluşacak ikinci hayat düzeniyle birlikte insan ve cinlerin diriltilip kaldırılacağı güne dikkat çekiliyor. Öyle ki, trilyonlara ulaşan insan ve cinler bir araya getirilecek ve hesaba hazır duruma geçirileceklerdir. Artık o günde bu amaçla hazırlanan alanın büyüklüğünü tasavvur etmek bile zordur. Ancak astronomiyi iyi bilenler bunun şaşılacak bir şey olamıyacağını hemen söylerler. Zira bugün dev teleskoplarla ve uzaya fırlatılan uydularla yapılan tespitlere baktığımızda, dünyamızdan milyar, hatta trilyon defa büyük olan yıldızlar olduğunu öğreniriz. Sonra da hadislerde Arşın en büyük sistem olduğu, Cennetlere tavan görünümünde bulunduğu haber verilmektedir. Cennet ve Cehennemin yanıbaşında kurulan mahşer alanının da ne kadar büyük olduğunu söylemeye gerek kalır mı?

Toplanma yeri, dünya üzerinde değil, dünyanın yörüngesinden çıkıp birleştiği çok büyük bir sistemdedir. Nitekim İbrahim suresi 48. âyette şu açıklamaya şâhid olmaktayız:

"O gün ki, yer başka bir yere, gökler de başka göklere çevrilir ve (hepsi de) O bir olan, her şeyi kahr-u saltanatı altında tutan Allah'ın huzuruna koşarlar."

Böylece kıyamette yerküre bulunduğu sistemden ayrılıp ilâhi takdir plânında belirlenen mahşer alanına gidip dayanacak ve dirilme olayı orada gerçekleşecektir.

O gün insanı kurtuluşa erdiren iki husus söz konuşudur: İmân ve onun tabi (doğal) ürünleri olan sâlih ameller. İmân kavramı, inanç esaslarını; sâlih amel kavramı, bu esaslara bağlı olan ilâhi hükümleri kabul edip gereğince yaşamayı içine alır. Bunun mükâfatı ise, içinde ebedi kalınacak Cennettir.

Ve o gün insanı cehennemlikler arasına sokan iki ayrı şey vardır: Hakk'ı inkâr ve peygamberle getirdiği ilâhi kitabı yalan saymak.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, tarihte Hakk'a karşı başkaldırıp kutsal değerleri ayaklar altına alan kavim ve milletlerin nasıl yok edildiklerini gezip görmemiz emredildi. Sonra da kurtuluşun üç esasa dosdoğru imânla gerçekleşeceği haber verildi ve Hakk'ı yalanlayanlar uyarıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, insanın başına gelen musibetlerin de ancak Allah'ın izniyle bağlantılı bulunduğu konu ediliyor. Allah'a imân eden kimsenin kalbinin doğruya çevrileceğine değinilerek, işin başının Allah'a imân olduğuna işaret ediliyor. Arkasından peygamberin görevi açıklanıyor ve mü'minlerin Allah'a güvenip dayanmaları telkin ediliyor.

مَآ أَصَابَ مِن مُّصِيبَةٍ إِلَّا بِإِذْنِ ٱللَّهِ ۗ وَمَن يُؤْمِنۢ بِٱللَّهِ يَهْدِ قَلْبَهُۥ ۚ وَٱللَّهُ بِكُلِّ شَىْءٍ
عَلِيمٌ ﴿١١﴾ وَأَطِيعُوا۟ ٱللَّهَ وَأَطِيعُوا۟ ٱلرَّسُولَ ۚ فَإِن تَوَلَّيْتُمْ فَإِنَّمَا عَلَىٰ رَسُولِنَا ٱلْبَلَٰغُ
ٱلْمُبِينُ ﴿١٢﴾ ٱللَّهُ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ۚ وَعَلَى ٱللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ ٱلْمُؤْمِنُونَ ﴿١٣﴾

11- Hiçbir musibet, Allah'ın izni olmadan başa gelip çatmaz. Kim, Allah'a imân ederse, Allah, onun kalbini doğruya çevirir. Allah her şeyi bilendir.

12- Allah'a itaat edin, Peygambere itaat edin. Eğer yüzçevirirseniz, bizim Peygamberimize gereken sadece açık tebliğdir.

13- Allah (vardır ve birdir). Hiçbir ilâh yok, ancak O vardır. Mü'minler ancak Allah'a güvenip dayansınlar.

İLGİLİ HADİSLER

"Mü'minin her hali hayret vericidir: Allah onun hakkında ne kadar bir kaza hükmederse, mutlaka onun için hayırlı olur. Başına bir zarar ve sıkıntı gelirse, sabreder de kendisi için yine hayırlı olur. Bir ferahlık ve sevince nail olursa, şükreder; bu da onun için hayırlı olur. Bu (güzel hal) hiç kimseye değil, ancak mü'mine hastır."[1]

Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'e soruldu:

- Ya Rasulallah! Hangi amel daha üstündür? Cevap verdi,

- **Allah'a imân; tasdik ve O'nun yolunda cihâd etmek.** Adam yine sordu:

- Bundan daha kolay olanını (öğrenmek) istiyorum, dedi. Peygamber (aleyhisselam) ona şöyle buyurdu;

- **Senden yana hükmettiği hiçbir kaza hakkında Allah'ı suçlama.**[2]

Başa Gelen Musibet

مَآ اَصَابَ مِنْ مُصِيبَةٍ اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِ

"Hiçbir musibet, Allah'ın izni olmadan başa gelip çatmaz."

Hayat kanunları çok duyarlı ve sistemlidir. İyilik ve kötülük; saadet ve musibet kavramları nisbi ve izafidir; yani bir olay insana göre iyi veya kötüdür; mutluluk ve mutsuzluk da öyle. Cenâb-ı Hak bu gibi beşeri sıfatlardan, arazdan pâk ve münezzehtir. O'nun helâl veya haram diye takdiri; faydalı ve zararlı diye bildirdiği her şey insanın fiziksel, ruhsal yapısıyla ve sosyal hayatıyla ilgilidir; yani ona nisbetle bir şey helâl veya haram sayılıyor; faydalı veya zararlı olarak tavsif ediliyor.

O halde hayatta insan için, onun ruh ve beden sağlığı için; dünya ve âhiretini saadete çevirmek için uyulması gereken kurallar, kanunlar ve hükümler indirilmiştir. Bunların hepsine birden "hayat kanunları ve ilâhi kanunlar" denir. Mu'cize ve keramet bu kural ve hükümlerin dışında kalır.

Sözü edilen kural ve kanunlar, onlara bağlı hükümler değişmez. Öyle

---

1 Müslim/Zühd: 64 - Dârimi/Rikak: 61 - Ahmed: 5/24

2 Ahmed: 5/319

ki, her şâhıs bunlara uymak zorundadır. Ama bu kural ve kanunlar kimseye uymaz. O bakımdan nerede bulunduğunu, nereye gittiğini, hilkatinin hikmetini bilen kimseler, hayat kanunlarına ve ilâhi hükümlere uyarlar da hem dünyada, hem de âhirette mutlu ve bahtiyar olurlar.

Ancak sözü edilen kural ve kanunların tamamını biz yalnız aklımızla ve zekâmızla gözlem ve deneylerimizle çözüp anlayamayız. Aklımızı ilimle, bu ikisini dinle birleştirdiğimiz takdirde çözüm bulur ve gerçeği anlayabiliriz. Aksi halde hayatımız boyunca Sünnetullaha ters bir ömür sürmüş oluruz ki bunun cezası bizi her iki hayatta da üzebilir ve bizi hüsrana uğratabilir.

İşte bu manayla

"Hiçbir musibet Allah'ın izni olmadan başa gelip çatmaz" diye buyurulmuştur.

Hakk'a İman Kalbi Doğruya Eriştirir

وَمَنْ يُؤْمِنْ بِاللّٰهِ يَهْدِ قَلْبَهُ

"Kim, Allah'a imân ederse, Allah onun kalbini doğruya çevirir."

Kalbi ve düşünceyi Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz'in tebliğ ve irşadıyla birleştirip doğruyu, iyiyi, fazileti aramak, insanı imkân ve irâdenin son sınırına ulaştırır. Bu durumda kişi iyi niyeti ve samimi duygusu ölçüsünde ilâhi hidâyete erişebilir. Niyet hâlis olunca Cenâb-ı Hak onu Hakk'a uzanan doğru yola eriştirir. Bu, Sünnetullahın bir gereğidir ki meşiet-i ilâhiye ile yakından ilgilidir.

Nitekim onuncu âyetle bu inceliğe değinilmektedir. Arkasından Allah'a imanın gereklerinden biri olan, Allah'a ve Peygamberine itaatin lüzumu belirtilmekte ve imân edenlere en sağlam kıstas verilmektedir. Aksine bir yol tutanlara gelince: İtaatsiz bir imânın meyvasız bir ağaç gibi olduğu hatırlatılır. Hattâ Eş'âriler'e göre, öylesine bir imân noksandır ve kurumaya mahkumdur.

Böylece Kur'ân-ı Kerim'de verilen ana kurala göre: Peygamberin ve dolayısıyla O'nun yolunda yürüyen mürşitlerin ve ilim adamlarının görevi, Hakk'a uzanan doğru yolu gösterip tanıtmaktır. Doğru yola eriştirmek ise, ancak Allah (celle celaluhu)'ya aittir. On ikinci âyetle bu incelik çok an-

lamlı bir anlatımla belirtilmektedir.

Allah'a Güvenip Dayanmak İmanın Gereğidir

اَللّٰهُ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ؕ وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُوْنَ

"Allah (vardır ve birdir). Hiçbir ilâh yok, ancak O vardır. Mü'minler ancak Allah'a güvenip dayansınlar."

Cenâb-ı Hak mutlak güven kaynağıdır. Hayatın her zerresi O'nun kudretini yansıtmakta ve her sistem ve olay O'nun varlığının, birliğinin damgasını taşımaktadır. Allah'sız bir düzen, bir plân ve program düşünülemez. Birden fazla ilâh olmuş olsaydı, mevcut düzenin, kurulan sağlam dengenin devamı mümkün olmazdı. Aralarında cereyan edecek üstünlük ve rekabet duygusu çatışma ve kargaşalık doğurur; birinin yaptığını diğeri tadribe yönelirdi. Oysa kâinat kuruldu kurulalı, ilk düzen ve dengesini korumakta ve en küçük bir yanlışlığa meydan verilmemektedir. Bu da yaratanın bir olduğunun başlıca delillerinden biridir ki İslâm Akaidi'nde buna "Delil-i Temânu'i" denir.[1]

Gerçek bu olunca, O'na, evet sadece O'na güvenip dayanmak imânı gereği ve Müslüman olmanın teslimiyet derecesidir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerde, insanların başına gelen musibetin de Sünnetullah gereği cereyan ettiği konu edildi. Sonra da Allah (celle celaluhu)'ya ve Peygambere itaât üzerinde durularak, peygamberin görevinin sınırına dikkat çekildi. Arkasından gerçek mü'minlerin her hâlükârda Cenâb-ı Hakk'a güvenip dayanmaları emredildi.

Aşağıdaki âyetlerle, mü'minin eşlerinden ve evlâdından kendisine düşmanlık besleyebilenlerin çıkabileceği konu ediliyor ve bu durumda da affetmenin ilâhi rızaya uygun olacağı hatırlatılıyor. Aynı zamanda kişinin mal ve evlâdının birer imtihan olduğuna atıf yapılarak, bu araçları amaç olarak kullanmamamıza işarette bulunuluyor. Sonra da Allah'a itaat emrediliyor ve nefsin cimrilik ve ihtirasından uzak kalmamız tavsiye edilerek aydınlatıcı bilgi veriliyor.

1 Enbiyâ suresi: 22. âyetin tefsirine bakılması.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ وَأَوْلَادِكُمْ عَدُوًّا لَكُمْ فَاحْذَرُوهُمْ ۚ وَإِنْ
تَعْفُوا وَتَصْفَحُوا وَتَغْفِرُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٤﴾ إِنَّمَا أَمْوَالُكُمْ وَأَوْلَادُكُمْ
فِتْنَةٌ ۚ وَاللَّهُ عِنْدَهُ أَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿١٥﴾ فَاتَّقُوا اللَّهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ وَاسْمَعُوا وَأَطِيعُوا
وَأَنْفِقُوا خَيْرًا لِأَنْفُسِكُمْ ۗ وَمَنْ يُوقَ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿١٦﴾ إِنْ
تُقْرِضُوا اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا يُضَاعِفْهُ لَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ۚ وَاللَّهُ شَكُورٌ حَلِيمٌ ﴿١٧﴾
عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿١٨﴾

14- Ey imân edenler! Şüphesiz ki, eşlerinizden ve çocuklarınızdan size düşman olanlar vardır. Onlardan sakının ve eğer affeder, kusurlarını görmezlikten gelir ve bağışlarsanız, şüphesiz ki Allah, çok bağışlayan ve çok merhamet edendir.

15- Mallarınız ve çocuklarınız ancak bir fitne (imtihan, uğraşı ve üzüntü)dür. Büyük mükâfat Allah katındadır.

16- Gücünüzün yettiği kadar Allah'tan korkun, (hakkı) dinleyin, itaat edin. Kendi lehinize (mallarınızdan) hayırlı yollara harcayın. Kim nefsinin aşırı cimrilik, kıskançlık ve ihtirasından korunursa, işte onlar muradlarına eren, umduklarına kavuşanlardır.

17- Eğer Allah'a (faizsiz) güzel bir ödünç verirseniz, O, onu sizin lehinize kat kat artırır ve sizi bağışlar. Allah, şükredenlere artırandır ve azap etmekte acele etmeyen, kullarına karşı sabır ve şefkatla muamele edendir.

18- Görüleni de, görülmeyeni de bilendir. Çok üstündür, çok güçlüdür, hikmet sahibidir.

İNİŞ SEBEBİ

Bu âyetlerin iniş sebebi hakkında gerek Süyuti ve Nisaburi'nin Esbab-ı Nüzul adlı eserlerinde, gerekse Alusi, Kurtubi ve Lübabu't-te'vil'de üç ayrı olay konu edilmiştir:

1- el-Hâkim ve Tirmizi'nin de belirttikleri gibi, Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in hicretinden sonra Mekke'de İslâm'a girerek Medine'ye hicret etmek isteyen Müslümanlara eşleri ve çocukları engel olmaya çalışmışlar ve onları tesir altına almışlardı. Ne var ki bunlar Medine'ye hicret edince, Medine'deki mü'minlerin dini konularda fevkalâde yetiştiklerini, bilgili ve anlayışlı bulunduklarını gördüler ve o yüzden kendilerini böylesine yüksek bir irfandan alıkoyan eşlerine ve çocuklarına ceza vermeyi düşündüler. Bunun üzerine yukarıdaki âyetler indi.

2- Atâ b. Ebi Rebah'ın tespitine göre: Ashab-ı Kiram'dan Avf b. Mâlik el-Eşcai (radıyallahu anh), Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in de katıldığı bir savaşa gitmek isterken eşi ve çocukları sızlanıp kendilerini acındırarak onu alıkoymuşlardı. Bir süre sonra Avf b. Mâlik (radıyallahu anh) bu düşünce ve davranışın hatalı olduğuna kanaat getirerek derin bir pişmanlık duymuş ve Allah'a yönelip bu günahından ve kusurundan dolayı tevbe ve istiğfarda bulunmuştu. O sebeple de ilgili âyet iniyor.

3- Müslümanlardan bir adam hicrete karar verince, aile efradı ona engel oluyordu. Onlardan biri de hicret kararından vazgeçirilince buna öfkelenmiş ve şöyle yemin etmişti: "Eğer Cenâb-ı Hak bizi Medine'de bir araya getirirse, and olsun ki size gereken cezayı vereceğim."

Bu sebeple de ilgili âyetler inmiştir.

Adamın Eşi ve Çocukları

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ وَأَوْلَادِكُمْ عَدُوًّا لَكُمْ فَاحْذَرُوهُمْ

"Ey imân edenler! Şüphesiz ki, eşlerinizden ve çocuklarınızdan size düşman olanlar vardır. Onlardan sakının ve eğer affeder, kusurlarını görmezlikten gelir ve bağışlarsanız, şüphesiz ki Allah, çok bağışlayan ve çok merhamet edendir."

Evliliğin insan hayatındaki olumlu tesirleri tartışılmaz. Neslin, ahlâkın, ailenin, toplum ve milletin sağlıklı ve düzenli devamı, ciddi, samimi evliliğe bağlıdır. Onun için Cenâb-ı Hak insanın içyapısına birtakım kopmaz duygular yerleştirip bu doğrultuda onun mayasına mal, eş ve evlât sevgisini aşılamıştır. Bu aşıyı söküp atmak istesek bile, -bazı istisnalar dışında- bunu yapamayız.

Ancak bunları hayatın kopmaz parçaları kabul ederken hiçbir zaman sevgide ve öfkede aşırı gitmemeliyiz. Zira birinde ifrat, diğerinde tefrit vardır ki bunlar bizi asıl amaç ve gayeden uzaklaştırıp bedbaht yapabilir.

İyi eğitilmemiş, ciddi anlamda dini terbiye almamış eş ve çocuklar, kişinin birtakım hayırlı, yararlı teşebbüslerine engel olurlar veya olmaya çalışırlar; hattâ onu namaz, oruç, hac ve zekât gibi ulvi ve çok önemli farzları yerine getirmekten de alıkoyabilirler. Şüphesiz onların bu tür davranışı, hayra ve saadete engel bir anlam taşır ki böylesine bir tutum ve tavır ancak düşmandan beklenebilir. Onun için ilgili âyette, o gibi eş ve çocuklar düşman kapsamına alınmakta ve fakat diğer düşmanlarla bir tutulamayacağına işaretle de kendilerini affetmenin daha iyi olacağı belirtilmektedir.

Unutmamak gerekir ki, bazen eğitim de mayası veya çevresi bozuk bir çocuğu fazilet düzeyine getirememektedir. Bazen de eğitimsiz, ibadetsiz, cahil veya kültürlü fakat inkarcı bir aileden dindar ve faziletli bir evlât yetişebilir. Öyle ki, dikenler arasından gülün fışkırıp çıkması gibi bir hikmeti insana hatırlatır.

"Kişinin kibar bir aileye mensubiyeti, iyi terbiye almış olmasına sadece bir karinedir. İyi bir ailenin kötü ahlâklı, kötü bir ailenin de yüksek ahlâklı çocukları olabilir."[1] Nuh (aleyhisselam) ile İbrahim (aleyhisselam) aileleri buna en güzel misali teşkil eder.

Mekkeli bazı Müslümanların hicretine, Medineli bazı Müslümanların cihada çıkmasına engel olan eş ve çocuklarının bu tutum ve davranışı sadece âyetin inişine has bir sebep teşkil etmektedir. Genel anlamda ise, dindarlığa, hayra ve fazilete engel olan her tutum ve davranış bu âyetin kapsamına girer.

Diğer yandan eş ve çocukları baş tacı edinip "her şey onlar için" diye düşünen ve onları mutlu etmek için helâl ve haram sınırlarını gözetmeden haksız kazanç sağlayan babalar, unutmamalıdırlar ki geçirmekte oldukları sınavı kaybetmiş de tam bir başarısızlıkla sonuçlanmasına yardımcı olmuşlardır. Bu açıdan mal ve evlât kişi için bir fitne, yani çetin bir sınavdır. Büyük ve kalıcı mükâfatlar ise, bunların yanında değil, Cenâb-ı Hakk'ın yanındadır.

---

1 Kur'ân-ı Hakim ve Meâl-i Kerim: İlgili âyetin tefsir ve açıklaması

Her şeye rağmen onları, yani eş ve çocukları affedip bağışlamak büyük bir fazilettir ve aile yuvasının devamına vesile teşkil eder. Cenâb-ı Hak ise, çok bağışlayan ve çok merhamet edendir. Aile reisinin hayrına, ibâdet ve taâtine engel olan eş ve çocuklar, işledikleri günah ve kusuru idrâk ederek Hakk'a yönelir de tevbe ve istiğfar ederlerse, şüphesiz Allah Gafur ve Rahim'dir.

Böylece Cenâb-ı Hak ilgili 14 ve 15. âyetlerle, mü'minleri eş ve çocuklarının tutum ve davranışları hakkında uyarmakta, onlara ciddi anlamda dini eğitimin verilmesinin lüzumuna ve çok yararlı sonuçlara vesile olacağına işarette bulunmaktadır.

Kurtuluşun Altı Şifreli Anahtarı

فَاتَّقُوا اللّٰهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ

"Gücünüzün yettiği kadar Allah'tan korkun, (hakkı) dinleyin, itaat edin."

Cenâb-ı Hak'tan takatimiz ve idrakimiz nisbetinde saygı ile korkup kötülük ve aşırılıktan sakınmamız, şüphesiz ki işin başı, hayatın anahtarı ve saadetin değişmeyen giriş kapısıdır.

O bakımdan önce O'ndan korkmamız emredilmekte, sonra da şu beş şeye çok dikkat etmemiz buyurulmaktadır:

1- Allah'ın ve Peygamberinin buyruklarını, tavsiyelerini gönülden dinlemek ve bundan derin zevk duymak,

2- Allah ve Peygamberine mutlak surette itaat etmek; Onlara hiçbir suretle muhalefet etmemek,

3- Hakk'ın rızasını tahsil etmek için malın bir kısmını hayırlı yollara, din ve ahlâk uğruna severek, inanarak harcamak.

4- Aşırı cimrilikten, ihtiras ve kıskançlıktan kaçınmak ve korunmak,

5- Karşılığını yalnız Cenâb-ı Hak'tan bekleyerek muhtaçlara yardımcı olmak; faizsiz ödünç sistemini geliştirip uygulamak.

Başta takva olmak üzere beş şifreden üçü imân ve itaatle, ikisi de ruh ve vicdan temizliği ve yüksek ahlâkla, faziletle ilgilidir.

Bunların hepsi bir araya gelince insana hem dünyada, hem de âhiret-

te saadet kapısını açar.

Allah (celle celaluhu) ise görüleni de, görülmeyeni de; kalp ve kafalarda dönüp dolaşan düşünceleri; uygulamaya koyduklarımızı ve koymadıklarımızı en iyi bitendir. O halde bunlar için iyi niyet, samimi duygu şarttır. Cenâb-ı Hak, hiç şüphesiz çok üstündür, çok güçlüdür ve yegâne hikmet sahibidir. Her yerde ve her zaman O'ndan korkup utanmamız; O'na üstün saygı ve sevgi duyup yüce ismini gönülden çıkarmamamız kendi lehimize yönelik bir hayır ve fazilettir ki Cenâb-ı Hakk'ı memnun eder de rızasına mazhar olmamızı kolaylaştırır. Yoksa O'nun ne bizim kulluğumuza, ne de itaat ve ibâdetimize ihtiyacı vardır. Bütün emir ve tavsiyeleri bizim iki hayatımızın saadet havasına kavuşmasıyla ilgilidir.

Teğâbun suresine, her şeyin Hakk'ı tesbih ve tenzih ettiği sözüyle başlandı ve Cenâb-ı Hakk'ın Aziz ve Hakim sıfatları anılarak sure noktalandı.

Bizi bu surenin de tefsirine muvaffak kılan Rabbimize sonsuz hamd-u senalar ve Rabbimizi bize sıfatlarıyla tanıtarak insan olmamızın mana ve hikmetini öğreten Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'e selâmlar olsun.

65. SÛRE

TALAK SURESİ

Ayet Sayısı	Kelime Sayısı	Harf Sayısı
12	249	1060

TALAK SURESİ

Tamamı Medine'de inmiştir. Birinci ve sonraki âyetlerle "Boşanma Hukuku"nun önemli bir kısmı konu edildiğinden, bu mânaya delâlet eden "Talâk" aynı zamanda sûreye isim olmuştur.

SÛRENİN KAPSADIĞI BAŞLICA KONULAR

1- Birtakım şer'î hükümlere, dinî prensiplere ve İslâmî fetvalara yer veriliyor.

2- Halk arasında adaletin gözetilmesi; aile, toplum, kavim ve milletlerin ancak adaletle, hakkaniyetle ayakta durabilecekleri konu ediliyor.

3- İddet (şer'î bekleme süresi) açıklanıyor ve bu arada boşanan kadının ve çocuğunun nafakası belirleniyor.

4- İlâhî buyruklara uymayanlara ve onlara inanarak uyanlara verilecek mükâfat ve cezaya dikkat çekiliyor, yönlendirici bilgi veriliyor.

5- Yedi göğü ve yedi kat yeri yaratanın emir ve hükümlerinin gökten yere indirildiği ve Cenâb-ı Hakk'ın ilminin her şeyi kapsayıp kuşattığı haber veriliyor.

٦٥ سُورَةُ الطَّلَاقِ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ فَطَلِّقُوهُنَّ لِعِدَّتِهِنَّ وَأَحْصُوا الْعِدَّةَ ۖ وَاتَّقُوا
اللَّهَ رَبَّكُمْ ۖ لَا تُخْرِجُوهُنَّ مِنْ بُيُوتِهِنَّ وَلَا يَخْرُجْنَ إِلَّا أَنْ يَأْتِينَ بِفَاحِشَةٍ
مُبَيِّنَةٍ ۚ وَتِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ ۚ وَمَنْ يَتَعَدَّ حُدُودَ اللَّهِ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهُ ۚ لَا تَدْرِي
لَعَلَّ اللَّهَ يُحْدِثُ بَعْدَ ذَٰلِكَ أَمْرًا ﴿١﴾ فَإِذَا بَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَأَمْسِكُوهُنَّ
بِمَعْرُوفٍ أَوْ فَارِقُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ وَأَشْهِدُوا ذَوَيْ عَدْلٍ مِنْكُمْ وَأَقِيمُوا
الشَّهَادَةَ لِلَّهِ ۚ ذَٰلِكُمْ يُوعَظُ بِهِ مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ۚ وَمَنْ يَتَّقِ
اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا ﴿٢﴾ وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ ۚ وَمَنْ يَتَوَكَّلْ
عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ ۚ إِنَّ اللَّهَ بَالِغُ أَمْرِهِ ۚ قَدْ جَعَلَ اللَّهُ لِكُلِّ شَيْءٍ قَدْرًا ﴿٣﴾

1- Ey Peygamber! Kadınları boşayacağınız vakit, iddetlerini (ayhallerini ve bekleme sürelerini) dikkate alarak boşayın sayın ve iddeti sayın. Rabbiniz Allah'tan korkun; kadınları evlerinden çıkarmayın; kendileri de çıkmasınlar. Ancak açık bir hayasızlıkta bulunanları müstesna. Bunlar Allah'ın belirlediği sınırlardır. Kim Allah'ın sınırlarını aşarsa, gerçekten o kendine haksızlık etmiş olur. Bilemezsin, bunun ardından Allah'ın, (barışıp anlaşma gibi) bir durum meydana getirmesi umulur.

2- Bekleme sürelerinin sonuna yaklaştıkları zaman onları ya iyilikle, güzellikle tutun, ya da güzellikle ayrılın. Aranızdan iki âdil kimseyi şahit tutun; şahitliği Allah için yerine getirin. Bununla Allah'a ve Âhiret gününe imân edenlere öğüt verilir. Kim Allah'tan korkar (da karşı gelmekten) sa-

kınırsa, Allah ona bir çıkış imkânı sağlar.

3- Ve ummadığı, hesaplayamadığı bir cihetten onu rızıklandırır. Kim Allah'a güvenip dayanırsa, Allah ona yeter. Şüphesiz ki Allah emrini yerine getirendir. Gerçekten Allah, her şey için bir ölçü belirleyip ortaya koymuştur.

İNİŞ SEBEBİ

Bu âyetlerin inişiyle ilgili iki sebep rivayet edilmiştir:

a) Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz birgün eşi Hz. Hafsa'ya gizli bir şey söylemiş ve onu sır olarak saklamasını istemişti. Buna rağmen Hz. Hafsa (radıyallahu anha) hissine mağlûp olarak onu Hz. Aişe'ye anlatmış ve bu nedenle de bazı huzursuzlukların çıkmasına yol açmıştı.

Bunun üzerine üzülen Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz eşi Hafsa'yı bir talâkla boşamıştı. İlgili âyetler inince Rasûlullah (aleyhisselam) ona rec'at edip boşamaktan vazgeçmiştir.

b) Abdullah b. Ömer (radıyallahu anh), eşi ayhalinde iken onu bir talâkla boşamıştı. Rasulullah (aleyhisselam) ona eşine dönmesini ve mutlaka boşamak istiyorsa, eşinin ayhalinden temizlenip tekrar ayhali görmesinden sonra temizlenince onunla cinsel temasta bulunmadan boşamasını emretti. O sebeple ilgili âyetler indi.[1]

İLGİLİ HADÎSLER

"Allah yanında helâlin en sevilmeyeni, boşamaktır."[2]

"Kadınları ancak (ciddi bir) şüphe ve töhmetten dolayı boşayabilirsiniz. Çünkü Cenâb-ı Hak, zevkine çokça düşkün erkeklerle zevkine çok düşkün kadınları sevmez."[3]

Darekutnî'nin Abdurrezzak hadîsinden naklen yaptığı rivayette, İbn Abbas (radıyallahu anh)'ın şöyle dediği tespit edilmiştir: "Boşama dört kısımdır: İkisi helâl, ikisi de haramdır. Helâl olanının birincisi, kadın ayhalinden temizlendikten sonra kocası onunla cinsel temasta bulunmadan onu boşa-

---

1 el-Câmi'u li-Ahkâmi'l-Kur'ân: 18/148- Esbabu'n-Nüzûl/Nisaburî: 289

2 Sa'lebî: İbn Ömer (radıyallahu anh)'dan

3 Taberânî - Bezzar - İbn Hibban. (Hadîsin zayıf olduğunu iddia edenler olmuşsa da Ahmed b. Hanbel, ravîlerinin hepsinin güvenilir olduğunu belirtmiştir.)

masıdır. İkincisi ise, kadının gebe olduğu kesinlik kazandığı bir dönemde kocasının onu boşamasıdır. Haram olanının birincisi, kadın ayhalinde iken kocasının onu boşamasıdır. İkincisi ise, kadın ayhalinden temizlendikten sonra kocasının onunla cinsel temasta bulunup öylece boşamasıdır."

Açıklama:

Burada "haram" diye belirtilen boşama, tahrime yakın bir kerahet anlamına hamledilebilir.

Boşamanın Fıkhî Yönü

Talâk (boşama) üç kısımdır: Biri bid'at, biri sünnet, biri de ne sünnet ne de bid'attır.

1- Kadın ayhali veya lohusa ya da ayhalinden temizlendikten sonra kocası onunla cinsel temasta bulunmuş ise, bu üç durumda onu boşaması bid'attir, sünnete aykırıdır.

2- Adam, kadını nikahladıktan sonra onunla cinsel temasta bulunmadan ve kadın da ayhali durumunda iken veya ayhalinden tamamen kesilmiş bir dönemde veya gebe olup onunla cinsel temasta bulunduktan sonra onu boşaması ne bid'at, ne de sünnettir.

3- Kadın ayhalinden temizlendikten sonra kocası onunla cinsel temasta bulunmadan onu bir talâkla; ikinci defa ayhalinden temizlendikten sonra yine cinsel temasta bulunmadan bir talâkla ve üçüncü defa ayhalinden temizlendikten sonra yine onunla cinsel temasta bulunmadan onu bir talâkla boşaması sünnettir; yani böyle bir boşama usûlü sünnete uygundur.

Konunun bu ölçüler çerçevesinde hüküm ifade etmesinin sebep ve hikmeti açıktır. Şöyle ki: Kadın ayhalinden temizlenince, daha önce ona karşı isteksizlik, hattâ tiksinme duyan kocası, bu defa cinsel ilgi duyabilir ve boşamaktan vazgeçebilir. İkinci ve üçüncü defa ayhalinden temizlenmesini bekleyip bu süre içinde cinsel temastan uzak kalmak hem kadının, hem de erkeğin cinsel ilgi ve iştihasını artırır ve kadın hırçınlıktan, erkek de boşamaktan vazgeçebilir.

İddet (Seri Bekleme Süresi)

Kadın bir, iki veya üç talâkla boşandıktan sonra oturmakta olduğu evi terketmeyip üç ayhali veya üç temizlenme dönemi geçirmeyi bekler ki

bu, yaklaşık üç aylık bir süreyi içine alır. Nitekim Bakara suresi 228. âyetle iddetin bu süresi açıklanmıştır.

Kadının belirtilen süre oturmakta olduğu evde beklemesinde birtakım faydalar sözkonusudur:

a) Şunun, bunun kem nazarından korunmak,

b) Bir veya iki talakla boşanmışsa, kocasının o süre içinde pişmanlık duyup tamamen boşamaktan vazgeçmesini sağlamak,

c) Nafakasının eksiksiz verilmesine ve başını sokacak başka bir ev ve çare düşünüp aramasına ortam hazırlamak bu cümledendir.

Koca, bu süre içinde boşadığı eşini, nikâhı altında iken oturduğu evden çıkarmaz; onun nafaka ve mesken ihtiyacını karşılamakla yükümlüdür. Aynı zamanda kadın da belirtilen süre bitmeden evi terketmez veya terketmemelidir. Aksi halde günahı gerektiren haram bir fiil işlemiş olur ve o yüzden Ebû Hanîfe'ye göre, nafaka ve mesken hakkını kaybeder.

Yukarıda sözünü ettiğimiz iddet (şer'î bekleme süresi), kendisiyle cinsel temasta bulunulan kadınla ilgilidir. Nikâh akdi yapılmakla beraber henüz cinsel temas vuku bulmadan boşanan kadına iddet gerekmez.

Diğer bir husus da, kendisine iddet gereken kadın kocasına ait evi terketmez; ancak talâk-ı bâin ile boşanmışsa. Mâlikiler'le Şâfiîler'e göre, terkedebilir.

Şer'î Bekleme Süresi İçinde Açık Hayasızlıkta Bulunan Kadının Durumu

Şer'î bekleme süresi içinde kadında açık bir hayasızlık görülürse, oturduğu evden çıkarılabilir veya daha ciddi tedbirler düşünülebilir.

Açık hayasızlık neler olabilir?

a) İbn Abbas (radıyallahu anh)'a, Hasan, Şa'bî ve Mücahîd'e göre, zinadır. Bu yüzden çıkarılıp kadıya teslim edilir.

b) İmam Şafiî'ye göre, kocasının yakınlarına karşı söz ve davranışlarıyla edep ve terbiye dışına çıkması ve onları bu gibi fiilleriyle üzmesidir.

c) Süddî'ye göre, kimseyi dinlemeyip iddeti bitmeden evi terkedip kendi başına buyruk olmasıdır.

d) Katade'ye göre, şiddetli geçimsizliğe sebep olan söz ve fiillerde bulunmasıdır.

Boşama hukukuyla ilgili sıralanan bu hükümler, Cenâb-ı Hakk'ın belirlediği dinî sınırlardır. Artık kim bu sınırları aşarsa, şüphesiz kendine haksızlık etmiş olur.

Yukarıda da kısmen belirttiğimiz gibi, bir veya iki ric'î talakla boşanan kadının da bulunduğu evde oturup süresini beklemesinde hayır vardır. Birinci âyetin son cümlesiyle bu hayra işaret edilmektedir. Zira kadının bekleme süresince ağırbaşlı, edepli, saygılı ve temkinli davranması, kocasıyla aralarında meydana gelen soğukluğu kaldırabilir ve bozulmaya yüz tutan bir aile yuvası yeniden hayatiyet kazanır.

İddet (Şer'î Bekleme Süresi) Sona Erince

Üç talâkla boşanan kadın, iddeti sona erince -oturduğu ev kocasına aitse- orayı terkedip çıkar ve nafakası kalkar. Bir veya iki talak-ı ric'i ile boşanmışsa, iddet süresinin bitimi yaklaşınca, kocası ya pişmanlık duyup ona döner ya da kalan bir talâkı da ika edip onu salıverir. Ama her iki durumda da kadının şerefini ve kişiliğini zedeleyecek söz ve davranışlardan kaçınır; en iyi, en güzel şekilde muamelede bulunur; İslâmiyet'in insan unsuruna ve özellikle müslime bir kadına verdiği değeri göz önünde bulundurarak ona insanca davranır. Şüphesiz bu, bir emri ilâhîdir ki adamın uyması ve uygulaması gerekir. Aksi halde büyük günah işlemiş ve ilâhî sınırı aşmış olur.

Talâk Olayında İki Âdil Şahit Tutmak

وَأَشْهِدُوا ذَوَيْ عَدْلٍ مِنكُمْ وَأَقِيمُوا الشَّهَادَةَ لِلَّهِ

"Aranızdan iki âdil kimseyi şahit tutun; şahitliği Allah için yerine getirin."

İki şahit, bir veya iki talâktan sonra eşine ric'at etmek isteyen adamın durumuyla mı, yoksa hem ric'at, hem de kadını tamamen boşamasıyla mı ilgilidir?

İlim adamlarının ve mezhep imamlarının bu hususta yorum ve içtihatları farklıdır:

a) İmam Ebû Hanîfe'ye göre, gerek ric'atte, gerekse tamamen boşa-

makta âdil iki şahit bulundurmak menduptur. Bu, tıpkı "alım-satım yapılırken şahit bulundurun" emrinde olduğu gibi nedbi ifade eder.

b) İmam Şafiî ve İmam Ahmed b. Hanbel'e göre, ric'atte iki âdil şahit bulundurmak vaciptir. Ancak Şafiî'nin Kavl-i Cedîd'inde bu yorum ve ictihadından vazgeçtiği ve şahit tutmanın mendup olduğunu söylediği rivayet edilmiştir.

c) Ashab-ı Kirâm'dan İmrân b. Husayn (radıyallahu anh)'den, "Eşini boşadıktan sonra ona ric'at edip cinsel temasta bulunur ve bunun için şahit tutmazsa, adama ne lâzım gelir?" diye sorulduğunda, o şu cevabı vermiştir: "Sünnete aykırı boşamış ve yine sünnete aykırı ric'at etmiş olur."

Böylece İmrân b. Husayn (radıyallahu anh) âyetteki işhad emrini sünnet anlamına hamledip yorumlamıştır ki imamlar bu yorumu benimsemişlerdir.

İyilikle Tutmak veya Güzellikle Ayrılmak

فَإِذَا بَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَأَمْسِكُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ أَوْ فَارِقُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ

"Bekleme süresinin sonuna yaklaştıkları zaman onları ya iyilikle, güzellikle tutun ya da onlardan güzellikle ayrılın."

Kur'ân-ı Kerîm, aile hukukunun önemli bölümünü oluşturan boşanma konusunun ana çizgilerinden bir kısmını belirtirken şu maddelere yer vermektedir:

1- Kadınları rasgele değil, şer'î bekleme süreleri dikkate alınarak, içinde cinsel temasta bulunulmayan temizlik döneminde birer talâk ika etmek suretiyle üç temizlik dönemini kapsayacak veya üç ayhalini içine alacak şekilde sünnete uygun boşayın.

2- Nikâh akdinden sonra eşiyle cinsel temasta bulunan kimse, onu boşayacak olursa, iddeti (şer'î bekleme süresi olan üç ayhali ve üç temizlenme) sona erinceye kadar onu evinden çıkarmayıp nafakasını vermekle yükümlüdür.

3- Üç talâkla boşanan kadın da süreyi doldurmadan dışarı çıkmamalıdır; yani kocasına ait evin bir odasında oturmalıdır. Zira belirtilen süre içinde koca hem onu barındırmakla, hem de nafakasını vermekle mükelleftir.

4- Adam eşini bir veya iki ric'i talâkla boşamışsa, iddet sona ermeden ona güzellikle dönebilir ve evliliklerini sürdürebilirler.

5- Adam, süre sona erinceye kadar eşine ric'at etmezse, onu güzellikle boşamış olur. Bu durumda da sertlik, kabalık, haklara tecavüz haramdır.

6- Adam gerek eşine ric'at ederken, gerekse onu tamamen boşarken iki âdil erkek şahit bulundurmalıdır. Böylece niyetini açığa vurmuş ve onu belgelendirmiş olur da ileride birtakım yanlış yorumlara ve itirazlara kapıyı kapamış bulunur.

Unutmamak gerekir ki, boşanma konusunda özellikle adamın iyi muamelede bulunması, güzel ve nazik davranması; kırıcı, üzücü söz ve davranışlardan kaçınması bir emr-i ilâhîdir ki her Müslümanin uyması söz konusudur.

Boşanma sona erince, her iki taraf da Allah'a dayanıp güvenmeli ve kendilerine uygun eş arayıp yeni bir aile düzeni kurmaya özen göstermelidirler. Şüphesiz Cenâb-ı Hak kendisine güvenip dayananlara bir çıkış yolu ve imkânı hazırlar da ummadıkları yerden onları rızıklandırır. Yeter ki işin ve olayın temelinde iyi niyet, Allah korkusu hâkim bulunsun. O takdirde Cenâb-ı Hak mutlaka hükmünü yerine getirir. Zira O'nun kanunları, ölçü ve tedbirleri şaşmaz; söz O'nun katında asla değişmez. O bakımdan ilâhî emir ve tavsiyelere uyanlar mutlu, uymayanlar mutsuz olurlar. Üçüncü ayetin son kısmı bu inceliği yansıtmakta ve mü'minlerin dikkatini çekmektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, boşanma hukukunun önemli kısmı üzerinde duruldu ve özellikle kadın haklarının lüzumu yansıtılarak yönlendirici bilgi verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, ayhalinden kesilen ve bir de gebe olan kadınların boşanmaları söz konusu olduğu takdirde- iddetleri açıklanıyor. Sonra da boşanan kadının mesken ve nafakasına atıf yapılarak doğurduğu çocuğu emzirmesi hakkında ilâhî hüküm beyân ediliyor.

وَالّٰٓـِٔي يَئِسْنَ مِنَ الْمَحِيضِ مِنْ نِسَآئِكُمْ اِنِ ارْتَبْتُمْ فَعِدَّتُهُنَّ ثَلٰثَةُ اَشْهُرٍ
وَالّٰٓـِٔي لَمْ يَحِضْنَ ۚ وَاُولَاتُ الْاَحْمَالِ اَجَلُهُنَّ اَنْ يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ ۚ وَمَنْ يَتَّقِ

اللّٰهَ يَجْعَلْ لَّهٗ مِنْ اَمْرِهٖ يُسْرًا ﴿٤﴾ ذٰلِكَ اَمْرُ اللّٰهِ اَنْزَلَهٗٓ اِلَيْكُمْ ۭ وَمَنْ يَّتَّقِ اللّٰهَ
يُكَفِّرْ عَنْهُ سَيِّاٰتِهٖ وَيُعْظِمْ لَهٗٓ اَجْرًا ﴿٥﴾ اَسْكِنُوْهُنَّ مِنْ حَيْثُ سَكَنْتُمْ مِّنْ
وُّجْدِكُمْ وَلَا تُضَاۗرُّوْهُنَّ لِتُضَيِّقُوْا عَلَيْهِنَّ ۭ وَاِنْ كُنَّ اُولَاتِ حَمْلٍ فَاَنْفِقُوْا عَلَيْهِنَّ
حَتّٰى يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ ۚ فَاِنْ اَرْضَعْنَ لَكُمْ فَاٰتُوْهُنَّ اُجُوْرَهُنَّ ۚ وَاْتَمِرُوْا بَيْنَكُمْ
بِمَعْرُوْفٍ ۚ وَاِنْ تَعَاسَرْتُمْ فَسَتُرْضِعُ لَهٗٓ اُخْرٰى ﴿٦﴾ لِيُنْفِقْ ذُوْ سَعَةٍ مِّنْ سَعَتِهٖ ۭ
وَمَنْ قُدِرَ عَلَيْهِ رِزْقُهٗ فَلْيُنْفِقْ مِمَّآ اٰتٰىهُ اللّٰهُ ۭ لَا يُكَلِّفُ اللّٰهُ نَفْسًا اِلَّا مَآ اٰتٰىهَا ۭ
سَيَجْعَلُ اللّٰهُ بَعْدَ عُسْرٍ يُّسْرًا ﴿٧﴾

4- Kadınlarınızdan ayhalinden ümitleri kesilmiş olanların iddetleri hakkında şüphelenirseniz, onların iddeti üç aydır. Henüz ayhali görmeyen kadın da böyle. Gebe kadınların ise bekleme süresi, doğum yapmasıyla son bulur. Kim Allah'tan korkup sakınırsa, Allah, onun işinde bir kolaylık sağlar.

5- Bu Allah'ın buyruğudur ki, size indirmiştir. Kim Allah'tan korkar (buyruğuna karşı gelmekten) sakınırsa, Allah, onun kötülüklerini örtüp temizler; mükâfatını büyültür.

6- (Boşayıp da henüz iddeti sona ermemiş) kadınları, gücünüz ve imkânınız elverdiği nisbette oturduğunuz yerde oturtun. Sıkıntıya uğratmak için kendilerine sakın zarar vermeyin. Eğer o (boşadığınız) kadınlar gebe iseler, doğumlarını yapıncaya kadar nafakalarını verin. Size ait çocuğu emzirirlerse ücretlerini verin. (Bu hususları) aranızda güzellikle örfe uygun şekilde görüşün. Eğer aranızda sıkıntıya sebep bir anlaşmazlık çıkarsa, çocuğu başka bir kadın emzirecek (şekilde karar alabilirsiniz).

7- Geniş imkânı olan, geniş imkânına göre nafaka versin. Rızkı dar ve sınırlı olan ise, Allah'ın kendisine verdiğinden nafaka versin. Allah, hiç kimseye verdiğinden fazlasını teklif etmez. Allah, bir sıkıntı ve zorluğun ardından bir kolaylık meydana getirir.

İNİŞ SEBEBİ

Ubey b. Kâb (radıyallahu anh), Peygamber Efendimiz'e: "Ya Rasulallah! Kadınların iddetiyle ilgili âyet inince Medineli bazı kişiler, ayhalinden ümidi kesilenle henüz ayhali olmayan kadınların ve bir de hâmile kadınların iddeti hakkında Kur'ân'da bir açıklama ve hüküm yoktur, diyorlar. Bu hususta ne buyurursunuz?" diye sorunca, ilgili âyetler indi.[1]

İLGİLİ HADÎS

Ebû Seleme (radıyallahu anh) anlatıyor:

- Bir adam, İbn Abbas (radıyallahu anh)'a geldi; orada Ebû Hureyre (radıyallahu anh) da bulunuyordu. Bir konu hakkında bilgi edinmek istediğini belirterek şöyle dedi: "Kocasının vefatından 40 gün sonra doğum yapan kadının iddetînin ne kadar olacağını bana haber verir misin? dedi. İbn Abbas (radıyallahu anh) ona: "Doğum yapması ve üç ayhali, üç temizlik görmesi dikkate alınarak bu iki sürenin sona ermesini bekler" diye cevap verince ben söze karıştım ve

"Gebe kadınların iddeti, doğum yapmalarıyla son bulur" mealindeki âyeti okuyarak delil gösterdim. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) de bana katıldı. Bunun üzerine İbn Abbas (radıyallahu anh) hizmetçisi Küreyb'i, Ebû Seleme'nin eşi Ümmü Seleme'ye göndererek durumu sordurdu. Ümmü Seleme (radıyallahu anh): "Sübey'a el-Eslemî öldürüldüğünde eşi hamile îdi. Kırk gün sonra doğum yapınca, onunla evlenmek isteyenler oldu. Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz onun evlenmesine müsaade etti" diye cevap gönderdi.[2]

Aile Hukukunda Boşanma Konusu

Boşanan kadının iddeti (şer'î bekleme süresi) şu dört kısımdan biriyle takdîr edilir:

1- Ayhali gören bir kadın ise boşandıktan sonra başka bir erkekle evlenebilmesi için üç ayhali veya üç ayhalinden temizlenme dönemi görüp geçirmesi gerekir. Bu süreden önce evlenmesi kesinlikle haramdır.

2- Yaşı itibariyle ayhalinden umudu kesilip artık kan görmeyen bir kadınsa, kamerî ay hesabıyla üç ay beklemesi gerekir. Bu süre tamamlan-

1 Lübabu't-te'vîl: 4/280, 281- İbn Kesir - Âlûsî – Kurtubî

2 Buharî/Tefsîr: 2/65

dıktan sonra başka biriyle evlenebilir.

3- Yaşı küçük olduğundan henüz ayhali görmüyorsa, o da boşandıktan sonra üç ay bekler; bu süre dolmadan başka biriyle evlenemez.

4- Gebe iken boşanan bir kadının bekleme süresi, doğum yapmasıyla son bulur; yani doğum yaptıktan hemen sonra başka biriyle evlenmesinde bir engel ve sakınca söz konusu değildir.

Boşanma hukukuyla ilgili hükümler işlenirken şu tavsiyelere de yer verilmektedir:

a) Bu hükümler Cenâb-ı Hakk'ın belirlediği sınırlardır. Artık kim Allah'ın koyduğu sınırları aşarsa, gerçekten o kendine haksızlık etmiş olur.

b) Bir veya iki talâkla boşanan kadınların bekleme süresi sona ermek üzere iken onları ya iyilikle, güzellikle tutun ya da örfe uygun şekilde iyilikle salıverin.

c) Kim Allah'tan korkup kadınların hakkına tecavüzden, kaba ve hırçın davranmaktan sakınırsa Allah ona bir çıkış imkânı sağlar.

d) Boşayan erkek veya boşanan kadından kim bu kritik zamanında da Allah'a güvenip dayanırsa, Allah (celle celaluhu) ona yeter.

e) Kim de Allah'tan korkup O'nun koyduğu sınırları aşmaktan sakınırsa, Allah (celle celaluhu) ona işinde kolaylık sağlar.

f) Kim de Allah (celle celaluhu)'dan korkup O'nun buyruklarına karşı gelmekten sakınırsa, Cenâb-ı Hak onun kötülüklerini örtüp temizler ve ona büyük bir mükâfat lütfeder.

Bütün bu hüküm ve tavsiyeler gösteriyor ki, İslâm dini, hukukla ahlâk ve fazileti; hukukla maddî ve manevî müeyyideleri; hukukla imân ve vicdanı birleştirip bütünleştirmiştir.

Dördüncü âyette ise, birbirinden farklı iddetlerin olduğu belirtilmektedir. Şöyle ki: Yaşı itibariyle ayhalinden tamamen kesilen kadın, boşandığı takdirde, başka bir adamla evlenebilmesi için üç kamerî ay beklemesi gerekir. Bunun gibi henüz ayhali görmeyen kız evlendikten sonra yine yaşı icabı ayhali başlamadan boşanırsa, o da üç kamerî ay geçmeden evlenemez.

Hamile olan kadın doğum yapmadan boşanır veya kocası ölürse, iddeti (şer'î bekleme süresi) doğum yapmasıyla sona erer. Oysa kocası ölen kadının iddeti, dört ay on gün olarak belirlenmiştir. Böylece hamile kadın bu genellemenin dışında tutulmuştur. Nitekim Sübey'a hadîsi buna açık şekilde delâlet etmektedir.[1]

Hâmile kadın, kocası öldükten veya ondan boşandıktan sonra düşük yaparsa, bu, kan ya da et parçası şekillenmemiş bile olsa, İmam Mâlik ve İmam Ahmed'e göre, doğum yapma sayılır ve aynı hükmün kapsamına girer. İmam Ebû Hanîfe'ye göre, tam teşekkül etmedikçe, yani cenin şeklini almadıkça aynı hükmün kapsamına girmez. İmam Şafiî de aynı görüştedir.

Sünnete Uygun Boşama-Boşanma

Sünnet doğrultusunda boşanmanın faydalarını az yukarıda belirtmiştik. En azından erkeğin daha doğru düşünmesini ve duygularından sıyrılıp akıl ve vicdanıyla konuyu daha iyi muhakeme etmesini kolaylaştırır ve bu imkânı verir.

O bakımdan dördüncü âyetin sonunda.

"Kim Allah'tan korkup (sünnet dışına çıkmaktan) sakınırsa, Allah onun işinde bir kolaylık sağlar" buyurulmaktadır.

Akıl ve Vicdan ile Muhakeme Her Zaman Geçerlidir

Günahsız, kusursuz ve hatasız kimse yoktur. Cenâb-ı Hak ancak peygamberleri günah işlemekten korumuştur. O bakımdan erkek, eşinin bazı kusurlarını büyültüp onu, akıl, vicdan ile değerlendirmeye veya aklın süzgecinden geçirmeye lüzum görmeden hissine mağlûp olarak hemen boşamaya kalkarsa, hatâ etmiş olur; aynı zamanda dönüşü çok zor veya mümkün olmayan bir yola girer. Öylece hem Allah'ın rızasına uygun davranmadığından Sünnetullah çizgisinden ayrılır, hem de âhiret gününde bunun cezasını çekmekten kurtulamaz. O bakımdan Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in açıkladığı sünnet doğrultusunda boşamaya karar vermek aklın, vicdanın ve ilâhî rızanın yolunu seçmek demektir. Çünkü kadın alınıp satılan bir meta' değildir; o, her yönüyle aile yuvasının temel taşı ve terbiye kucağıdır. Nesil onun elinde şekillenmekte ve ilk terbiyeyi

1 Bakara sûresi: 234

ondan almaktadır. İşte kadın, bu özelliklerini bilip sosyal düzendeki şerefli yerini almayı idrâk ettiği nisbette muhteremdir ve her vesileyle anne olmaya lâyıktır.

Boşanan Kadının İbatesini Sağlamak

Bâin talâkla boşayıp ric'at hakkı olmayan koca, eşini kendi malî imkânları nisbetinde barındırmakla yükümlüdür. Nafaka ve elbiselerini sağlamakla yükümlü değildir.

Kadın hamile ise, hem mesken, hem nafaka, hem de elbise hakkına sahiptir. İddeti bitinceye kadar kocası onu belirtilen hususlarda beslemekle mükelleftir.

Üç talâkla boşanan kadına gelince: Buna mesken ve nafaka gerekir mi? Müctehid imamların bu konudaki içti had ve görüşleri farklıdır:

a) İmam Mâlik ve İmam Şafiî'ye göre, iddet sona erinceye kadar kadının mesken ve nafaka ihtiyacı karşılanır. İmam Ebû Hanîfe'nin de ictihadı buna yakın bir hüküm ifade etmektedir.

b) İmam Ahmed b. Hanbel, İshak b. Rahuye (veya Rahaveyh) ve Ebû Sevr'e göre, ona ne mesken, ne de nafaka gerekir.

Bu üç imam ictihadlarına şu olayı mesnet göstermişlerdir: Fatma bint Kays, yanında kocasının kardeşi olduğu halde Rasûlullah (aleyhisselam)'a gelip şöyle dedi: "Ya Rasulallah! Doğrusu kocam beni boşadı ve bu adam da benim için ne mesken, ne de nafaka gerekmediğini iddia ediyor." Bunun üzerine Rasulullah (aleyhisselam) ona:

"Hayır, sana hem mesken, hem de nafaka vermeleri gerekir" buyurdu. Yanındaki adam müsaade isteyerek şöyle dedi: "Ya Rasulallah! Kocası bu kadını üç talâkla boşadı." Rasulullah (aleyhisselam) onlara:

"Bu durumda ne mesken, ne de nafaka gerekir. Mesken ve nafaka ancak kendisine ric'at yapılabilecek kadına verilir" buyurdu.[1]

Böylece İslâm, sağlam bir aile hukuku düzenleyerek hakları korumuş ve kadının itilip kakılmasını, vakarının zedelenmesini önlemiş; boşanma olayını birtakım esaslara bağlamıştır. "Sıkıntıya uğratmak için kendilerine

1 Sahih-i Müslim - Darekutni

sakın zarar vermeyin!" emri, bütünüyle kadın haklarını korumakla ilgilidir.

Çocuğu Ücretle Emzirme

فَإِنْ أَرْضَعْنَ لَكُمْ فَآتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ ۚ وَأْتَمِرُوا بَيْنَكُمْ بِمَعْرُوفٍ ۖ

"Size ait çocuğu emzirirlerse ücretlerini verin. (Bu hususları) aranızda güzellikle örfe uygun şekilde görüşün."

Hâmile iken boşanan ve sonra da doğum yapan kadının süt emer durumda olan çocuğu beslemek için babası, onu emzirmek üzere öz anasına teklifte bulunur, kadın razı olursa ücret mukabilinde onu emzirebilir. Çünkü bu durumda olan kadın çocuğu emzirip beslemekle yükümlü değildir.

Ancak âyette "fein erda'ne leküm" cümlesi dört meseleye delâlet etmektedir:

1- Boşanan kadınlar süt emer durumda olan çocuğu ücret karşılığında emzirebilirler ve çocuğun öz babası bu ücreti ödemekle yükümlüdür. Nasıl çocuğun öz annesi ölmüş olsa, babası ona bir sütanne tutmak zorundaysa, boşadığı kadını da öylece tutması gerekir.

İmam Ebû Hanîfe, "kadın talâk-ı bâin'ile boşanmamışsa, çocuğu emzirmek için ücret talep edemez; zira onu zaten emzirmekle mükelleftir" demiştir. İmam Şafiî'ye göre, her iki durumda da kadına ücret verilmesi ve onun da ücret talep etmesi caizdir.

2- Erkek ve boşadığı kadın gerek nafaka ve mesken hususunda, gerekse çocuğu ücretle emzirmede örfe uygun bir tutum ve anlayış içinde olmalıdırlar. Öyle ki, kadının durumu müsaitse çocuğu ücretsiz emzirmesi bir fazilettir ve anneliğin ayrı bir tezahürüdür. Adamın malî kudreti yerindeyse, kadına bu hususta ücret verirken cömert davranması da bir fazîlet ve kadirbilirliktir.

3- Adam ücret vermek istemez, kadın da ücretsiz emzirmeye yanaşmazsa, ne adam, ne de kadı (hâkim) kadını emzirmeye zorlayamaz. Bu durumda bir sütanne ücretle tutularak çözüm getirilir.

4- Boşanan kadın bir, iki talâkla değil tamamiyle boşanmışsa, çocuğu emzirmekle yükümlü değildir. Ancak çocuk başka bir kadının göğsünü emmiyorsa, o takdirde ecr-i misil takdir edilerek öz anasına emzirtilmesi sağlanır.

Nafaka Takdiri

لِيُنفِقْ ذُو سَعَةٍ مِّن سَعَتِهِۦ

"Geniş imkânı olan, geniş imkânına göre nafaka versin."

İslâm nafaka konusunda dondurucu ve tahdid edici bir nisbet koymamış ve belirlememiştir. Malî imkânı geniş olan kimse ona göre, dar olan da imkânına göre nafaka vermekle yükümlüdür. Bu hususta adamı sıkıntıya sokmaya cevaz verilmez. Zira Cenâb-ı Hak hiç kimseye takatinin üstünde teklifte bulunmaz.

Ric'î ve Bâîn Talâk Arasındaki Açık Farklar

Ric'î talâk ile bâin talâk arasındaki farkları daha çok bu iki talâkla ilgili şartları bildikten sonra anlamak mümkündür. Biz burada sadece fukahanın tespit ettiği farkların bir özetini vermekle yetiniyoruz:

Ric'î talâkın şartları:

1- Kadına cinsel temasta bulunmuş olmaması,

2- Boşamanın sarih (açık) lafızlarla olması,

3- İvaz (mal ve para) karşılığında olmaması,

4- Üç sayıya ne açıktan, ne de delâleten beraberlik etmemesi,

5- Beynuneti ifade eder şekilde bir sıfat ile mevsuf bulunmaması.

Bâin talâkın şartları:

1- Kinaye lâfızlarla meydana gelmesi veya,

2- Kinaye şeklinde olunca niyet etmiş bulunması veya,

3- Sariha delâlet eden lafızlardan biriyle ifade edilmesi veya,

4- Mal karşılığında verilen üç talâkla vuku bulması veya,

5- Açıktan üç sayısına delâlet eden bir lafızla boşanması bu cümledendir.

Bu şartlardan birinin gerçekleşmesiyle talâk-ı bâin vücut bulmuş olur.[1]

1 Celâl Yıldırım/Kaynaklarıyla İslâm Fıkhı: 3/83, 84

ÂYETLER ARASINDAKİ BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle aile hukukunun önemli bir kısmını oluşturan boşanma üzerinde duruldu ve bu durumda kadının şer'î bekleme süresinin ne kadar olacağı belirlendi. Sonra da nafaka ve çocuğun emzirme konusuna değinilerek aydınlatıcı bilgi verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, Allah ve Peygamberinin emirleri dışına çıkıp ilâhî sınırları aşan kavim ve milletlerin nasıl yok edildikleri ve o yüzden elem verici bir azaba uğratıldıkları haber veriliyor ve indirilen kitabın, gönderilen peygamberin insanları küfür ve cehaletin karanlığından kurtarmaya, düzenli ve aydınlık bir hayat yaşamalarını sağlamaya yönelik bulunduğu konu ediliyor.

وَكَاَيِّنْ مِنْ قَرْيَةٍ عَتَتْ عَنْ اَمْرِ رَبِّهَا وَرُسُلِهٖ فَحَاسَبْنَاهَا حِسَابًا شَدِيدًا
وَعَذَّبْنَاهَا عَذَابًا نُكْرًا ﴿٨﴾ فَذَاقَتْ وَبَالَ اَمْرِهَا وَكَانَ عَاقِبَةُ اَمْرِهَا خُسْرًا
﴿٩﴾ اَعَدَّ اللّٰهُ لَهُمْ عَذَابًا شَدِيدًا فَاتَّقُوا اللّٰهَ يَا اُولِى الْاَلْبَابِ ۚ الَّذِينَ اٰمَنُوا
قَدْ اَنْزَلَ اللّٰهُ اِلَيْكُمْ ذِكْرًا ﴿١٠﴾ رَسُولًا يَتْلُوا عَلَيْكُمْ اٰيَاتِ اللّٰهِ مُبَيِّنَاتٍ
لِيُخْرِجَ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنَ الظُّلُمَاتِ اِلَى النُّورِ ۭ وَمَنْ
يُؤْمِنْ بِاللّٰهِ وَيَعْمَلْ صَالِحًا يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ
خَالِدِينَ فِيهَا اَبَدًا ۭ قَدْ اَحْسَنَ اللّٰهُ لَهُ رِزْقًا ﴿١١﴾

8- Nice kasaba (halkı) Rabbinin ve O'nun peygamberlerinin buyruğu dışına çıkıp azgınlık gösterdi de biz onları çetin bir hesaba tabi tuttuk ve bilinmedik bir azaba uğrattık.

9- Böylece onlar, yaptıklarının vebalini tattılar da işlerinin sonu hüsran oldu.

10- Allah, onlara çetin bir azap hazırladı. Artık siz ey imân eden akıl sahipleri! Allah'tan korkun (O'nun buyruklarına karşı gelmekten) sakının. Gerçekten Allah size bir zikir (Kur'ân) indirmiştir.

11- Ayrıca, imân edip iyi-yararlı amellerde bulunanları karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için size Allah'ın açık-seçik ve açıklayıcı âyetlerini okuyan bir peygamber göndermiştir. Kim Allah'a inanır da iyi-yararlı amelde bulunursa, Allah onu, altlarından ırmaklar akan içinde devamlı kalacakları Cennetlere yerleştirir. Allah, ona cidden güzel bir rızıkla ihsanda bulunmuştur.

Aklı Bilgiyle ve Bu İkisini İlâhi Sünnet ile Birleştirmek

وَكَأَيِّنْ مِنْ قَرْيَةٍ عَتَتْ عَنْ أَمْرِ رَبِّهَا وَرُسُلِهِ فَحَاسَبْنَاهَا حِسَابًا شَدِيدًا

"Nice kasaba (halkı) Rabbinin ve O'nun peygamberlerinin buyruğu dışına çıkıp azgınlık gösterdi de onları çetin bir hesaba tabi tuttuk ve bilinmedik bir azaba uğrattık."

İlgili âyetle Cenâb-ı Hak, ilâhî emirlere ve O'nun belirleyip indirdiği hayat düzenine akıl ve idrâk kapısını kapatıp kendilerini şartlanmış duygularının akıntısına kaptıran inkarcıların üç büyük sıkıntıyla karşılaşacaklarını ve sonlarının mutlak hüsran olacağını haber vermektedir:

1- Sınırlı hayatını amacından saptırıp madde ve şehveti hedef seçen ve böylece behimî bir hayat tarzına özenenler, ruha gıda veren, vicdanı geliştiren, toplumu birleştiren ve insanı yalnız Allah'a kul yapmak suretiyle gerçek kişiliğine kavuşturan kutsal değerleri hiçe sayarlar ve böylece toplum yapısında kapatılması mümkün olmayan gedikler açarak nesilleri ifsad ederler. Şüphesiz böylesine çarpık bir düzen sıkıntı ve belâdan başka bir şey getirmez.

2- Böyleleri neslin zekâsını geliştirmek için birçok çarelere başvururlar, fakat onların ruhlarını ihmal edip vicdanlarını silik hale getirirler ve bu sebeple madde ve makamı ilâh edinen kuşakların ortaya çıkmasını hızlandırırlar.

Bu da toplum, aile ve millete sıkıntı ve kargaşalık, belâ ve adaletsizlik getirmekten, kişisel çıkarları ön plânda tutmayı gaye edinmekten başka bir sonuç doğurmaz.

3- Bunlar ilâhî sünnete uymadıkları için en ağır tokadı yine o sünnetten yemek suretiyle kendi kendilerine zulüm etmiş olurlar. Zâlimlerin sonu ise mutlaka hüsran ve perişanlıktır.

Sekizinci âyetle bu inceliklere değinilmekte ve o sebeple aklı bilgiyle, bu ikisini dosdoğru imânla birleştirmeyenlerin kötü âkıbetine dikkat çekilmekte; inkarcılar bir defa daha uyarılmakta, mü'minlerin imân ve irfanı artırılmaktadır.

AHLÂKİ YÖNÜ

Şüphesiz sağlam akıl, idrâk ve irfanla birleşince kişiyi imana; imân da saadete davet eder. Peygamberlerin tebliğ ettikleri ilâhî emirler ve nehiyler bütünüyle insan ruhunu geliştirip beslemeye, duygu ve düşünceyi doğru olana yönlendirmeye, akla en sağlıklı temel bilgi ve anafikirleri vermeye yöneliktir.

Unutmamalıyız ki, nefis hayvanî duygularla teçhiz edilirken, ruh meleksel değerlerle süslenmiştir. Ancak bu birbirine zıt ölçü ve değerler kişinin içinde doğuştan kılıflıdır, tıpkı toprağa atılan tohum gibi... Bulduğu ortam ve şartlara göre ikisinden birinin veya ikisinin kılıfı açılır ve filizlenip gelişme imkânı bulabilir. O bakımdan terbiyeciler: "Doğan çocuk bir ok gibidir. Ana-babası ona yay mesabesindedirler; alıp ne yana atarlarsa, çocuk oranın rengini, karakterini alır ve ona göre şekillenir" demişlerdir.

Sevgili Peygamberimiz Hz. Muhammed (aleyhisselam):

"Çocuk yedi yaşına girince ona namaz kılmayı öğretin ve kılmasını sağlayın. Allah'ın kitabını ve peygamberinin sünnetini ona öğretin" diye tavsiyede bulunarak çocuğun ruhunda örtülü bulunan meleksel değerlerin, yani din ve Allah duygusunun kılıfından çıkarılmasını istemiştir.

SOSYAL YÖNÜ

Müslüman bir toplumu ayakta tutan ve onu gerçek anlamda toplum yapan bazı ortak değerler vardır:

a) Bir olan, ortağı bulunmayan Allah'a dosdoğru imân odağında birleşmek,

b) Din ve ondan kaynaklanan yüce amaç birliğini sağlamak,

c) Dinî ve kültürel değerleri korumak ve yaşatmak,

d) Bu gaye uğrunda kader birliği yapmak başta gelenleridir.

Cenâb-ı Hak ilgili sekizinci âyetle bu değerlere sahip olmayan bir-

çok milletlerin ömrünün çok kısa olduğuna dikkat çekmektedir. Bunların temelinden sarsıntı geçirerek tarih sahnesinden silinmekten kendilerini kurtaramadıkları bir gerçektir. Bugün önemli bir kısmının kalıntılarını müzelerde, yapılan arkeolojik kazılarda görmekteyiz.

Bu nedenle önce Mekkeli putperestler, sonra da diğer inkarcı kavim ve milletler uyarılmakta, tarihten ibret ve öğüt almalarında çok büyük faydaların söz konusu olduğuna işaret edilmektedir.

Çökmeye Aday Olan Milletlere İki Ayrı Azap Vardır

فَذَاقَتْ وَبَالَ اَمْرِهَا وَكَانَ عَاقِبَةُ اَمْرِهَا خُسْرًا

"Böylece onlar, yaptıklarının vebalini tattılar da işlerinin sonu hüsran oldu."

Allah'ın son mesajına gönül kapısını açan Müslüman milletler kendi ayakları üzerinde durabilmek, kendi sağlam kültürleriyle beslenmek ve her vesileyle kendi öz değerlerine dönmek; yabancı kültürden arınıp uzak kalmak ve bu doğrultuda kendi kişiliğine sahip olmak zorundadırlar. Çünkü Müslüman anasından doğurken tâbi olarak değil metbû olarak doğar. Bu bakımdan o başkasının kültürüyle beslenme ihtiyacı duymaz; bitip tükenmeyen öz değerleriyle her iki hayatını cennete çevirme imkânına sahip bulunduğunu unutmaz. Aksi halde biri dünyada, diğeri âhirette olmak üzere iki elim ve şiddetli azaba mâruz kalır. Dünyada mevcut nimetlerinin; hürriyet ve istiklâlinin elden gitmesiyle başka milletlerin ve yabancı kültürlerin esiri haline gelir ki bu, cezanın en kötüsü, azabın en şiddetlisidir. Âhirette ise, nankörlüğüne karşılık hazırlanan ve hesabı çok çetin ve üzücü olan bir azapla yüz yüze gelir. Şüphesiz böyle bir ceza bedbahtlığın en fenası, fayda vermeyen pişmanlığın en katmerlisidir.

Kur'ân Devamlı İnsan Aklına Seslenmektedir

فَاتَّقُوا اللّٰهَ يٰٓاُولِى الْاَلْبَابِ ۚ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا ۚ قَدْ اَنْزَلَ اللّٰهُ اِلَيْكُمْ ذِكْرًا ۙ

"Artık size imân eden akıl sahipleri! Allah'tan korkun (O'nun buyruklarına karşı gelmekten) sakının. Gerçekten Allah size bir zikir (Kur'ân) indirmiştir."

Küfür ve ahlâksızlığın, bozgunculuk ve azgınlığın ne gibi elim sonuçlar doğurduğuna değinildikten sonra akıl sahiplerine seslenilerek kâinatı

mutlak ve değişmez kanunlarıyla idare eden Cenâb-ı Hakk'a karşı gelmekten sakınmamız emrediliyor.

Sonra da aklımıza ışık tutularak ona yardımcı olacak ve onu doğruya yönlendirecek iki şeyden söz ediliyor:

a) En doğruyu, en iyi ve en güzeli açıklayıp hayat düzenimiz için en sağlam ölçüleri beraberinde taşıyan Kur'ân'ı Kerîm,

b) Kur'ân'daki ilâhî âyet ve belgeleri, hüküm ve tavsiyeleri açık ve net biçimde bize tebliğ eden Hz. Muhammed (aleyhisselam)

İşte insanı küfür, cehalet, tuğyan ve ahlâksızlık karanlığından kurtarıp imân ve irfan aydınlığına kavuşturan iki değişmez ilâhî rahmeti. Bu iki yardımcı ve son derece lüzumlu faktör, insan ruhuna zerk edilen din ve Allah mayasını harekete geçirip geliştirmenin tek vasıtası ve değişmeyen kaynağıdır. Böylece insan nefsinde yer alan dünyevî arzu ve ona karşı olan ihtirası meşru sınırlar içine almak ve faydalı düzeye getirmek mümkündür. Aksi halde nefsi frenleyecek, hayvanı duyguları kanalize edecek başka bir kuvvet ve unsur söz konusu olamaz. Tarihî olaylar göstermiştir ki, kendini bu ilâhî program dışında tutanların nefsanî ihtirasları, şehevî duyguları gemi azıya almış ve hiçbir engel dinlemeden amaç seçtiği dünyevî zevklere doğru yol almış da sonunda dönüşü ve kurtulması mümkün olmayan bir uçuruma düşmekten kurtulamamışlardır.

İmân ve Salih Amel

وَمَنْ يُؤْمِنْ بِاللهِ وَيَعْمَلْ صَالِحًا يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ

"Kim Allah'a inanır da iyi-yararlı amelde bulunursa, Allah onu, altlarından ırmaklar akan içinde devamlı kalacakları Cennetlere yerleştirir."

Kur'ân bu bâbda gönderilen peygamberin, indirilen kitabın şu iki önemli hususu kalp ve kafalara işleme bilgi ve irfanıyla donatıldığını belirtmekte ve ilâhî muradın neye yönelik bulunduğuna işarette bulunmaktadır:

1- Allah'a dosdoğru imân,

2- Onun tabi ürünü olan sâlih amel.

Bu iki ana değer, dünya hayatını Sünnetullah doğrultusunda aydınlatır ve bu aydınlığın sürüp gelen uzantısı olarak sonsuzluk yurdunda göz

ve gönülleri dolduran cennetlere erişme yolunu kolaylaştırır. Artık o âlemdeki gözlerin henüz göremediği, kulakların işitemediği, kalplerin düşünemediği güzel ve çarpıcı rızıklar karşısında her türlü ihtiras ve doymazlık son bulur. Ademoğlu öteden beri arzuladığı, fakat dünyada bir türlü elde edemediği sonsuz nimetleri orada bulur.

On birinci âyetin son kısmında bu güzel rızık en çekici bir anlatımla müjdelenmekte ve mü'minlerin sâlih amellerini artırmalarırında sonsuz yararların bulunduğuna işaret edilmektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, insanları ebediyen mutlu kılacak ilâhî buyrukların dışına çıkıp inkâr ve tuğyanda ısrar eden kavim ve milletlerin yok edildikleri konu edildi. Sonra da gönderilen peygamberin, indirilen kitabın mahza insanı küfür ve cehalet karanlığından çıkartıp imân ve sâlih amelle aydınlık bir hayata kavuşturmaya yönelik bulunduğu belirtilerek ruhlara gıda, vicdanlara serinlik verildi.

Aşağıdaki âyetle, insan aklına ışık tutulmakta, göklerle yer arasında nasıl bir denge ve kopmaz bağlar bulunduğuna değinilmektedir.

اَللّٰهُ الَّذِیْ خَلَقَ سَبْعَ سَمٰوٰتٍ وَّمِنَ الْاَرْضِ مِثْلَهُنَّ ؕ یَتَنَزَّلُ الْاَمْرُ بَیْنَهُنَّ
لِتَعْلَمُوْۤا اَنَّ اللّٰهَ عَلٰی كُلِّ شَیْءٍ قَدِیْرٌ ۙ وَّاَنَّ اللّٰهَ قَدْ اَحَاطَ بِكُلِّ شَیْءٍ عِلْمًا ﴿۱۲﴾

12- O Allah ki, yedi göğü ve yerden de onların bir benzerini yarattı. O'nun emri bunlar arasına iner de iner. Bu da, Allah'ın kudretinin her şeye yettiğini ve Allah'ın gerçekten herşeyi ilmiyle kapsayıp kuşattığını bilmeniz içindir.

İnsan Benzeri Bir Canlının Yaşadığı Başka Dünyalar Var mıdır?

اَللّٰهُ الَّذِیْ خَلَقَ سَبْعَ سَمٰوٰتٍ وَّمِنَ الْاَرْضِ مِثْلَهُنَّ ؕ

"O Allah ki, yedi göğü ve yerden de onların bir benzerini yarattı."

Yeryüzünün de, yedi tabaka gökler misâli yedi tabaka halinde yaratıldığı bildirilmektedir. Yedi gök konusu tefsirimizin birkaç yerinde işlenmiş ve birtakım lüzumlu açıklama ve yorumlamaya gidilmiştir. Ancak

daha çok Mülk suresi 3 ve 5. âyetlerin tefsirinde bu anlatım tarzı üzerinde durduk. Dünya semasının veya en yakın semanın yıldızlarla süslendiğini dikkate alarak görebildiğimiz ve dev teleskoplarla tespit edebildiğimiz yıldızların ve sistemlerin göğün bir tabakasını oluşturduğunu veya oluşturabileceğini söyledik. Bu birinci semadan sonra altı sema daha vardır ki henüz mahiyetini tespit etmiş değiliz. Onlarda da yıldızlar ve sistemler mi var yoksa bilmediğimiz başka başka şeyler mi var? Zira kâinat o kadar büyüktür ki onu rakamla ifade etmemiz bir bakıma mümkün değildir. Işık saniyede 300.000 km. hızla yol almaktadır. Buna rağmen henüz ışığı dünyamıza ulaşmayan yıldızlar vardır.

İlgili âyette göğün yedi tabaka halinde bulunduğundan söz edilirken, yerkürenin de bir bakıma yedi tabaka halinde olduğu belirtiliyor.

Bu konuda ilk akla gelen, yedi iklim veya yedi kıta değil, yerkürenin yedi ayrı tabakadan oluştuğudur. Öyle ki Atmosfer (havaküre), Hidrosfer (suküre), Litosfer (taşküre) olmak üzere üç tabaka vardır. Bunların altında Sial, Prosfer (ateşküre) bulunmaktadır. Prosferle yerin asıl çekirdeğini oluşturan Barisfer (ağırküre) arasında bir tabaka daha bulunuyor ki ona "Nifsima" denir. Yerin tam çekirdeğini de hasaba katınca yedi tabaka olduğu ortaya çıkıyor. Gök tabakalarıyla yerküre tabakaları arasındaki benzerlik, sadece sayıya ve yuvarların birer daire halinde birinin diğerini kuşattığına yönelik olabilir.

Ancak âyetin bu cümlesi üzerinde birtakım garip yorumlarda bulunanlar da olmuştur; özellikle son bir asır içinde yetişen bazı müfessirler bundan, dünyamızdan başka insan misali canlı taşıyan altı dünyanın mevcut olduğunu istidlâlen çıkartıp yeni bir yorum ve iddia ortaya koymuşlardır. İddia ve yorumlarını kuvvetlendirmek için de, İbn Abbas (radıyallahu anh)'dan yapılan şu zayıf rivayeti senet seçmişlerdir: İbn Abbas (radıyallahu anh)'a, "Bu âyetin delâlet ettiği mana nedir?" diye sorulmuş; o da şu cevabı vermiştir: "Size bunu açıklayacak olursam, inkâra saparsınız. İnkâra sapmanız, onu yalanlamanızdır."[1]

Diğer bir rivayette ise, Amr bu âyetin tefsirinde şöyle demiştir: "Her bir arz (dünya)da yeryüzündeki halktan İbrahim ve benzerleri (peygam-

1 Câmi'u'l-beyân fi-Tefsîri'l-Kur'ân/İbn Cerîr: 28/29

berler) vardır."[1]

Beyhakî'nin Kitabu'l-Esmâ ve's-Sıfat'ta İbn Abbas (radıyallahu anh)'dan yaptığı rivayette ise, adı geçenin şöyle dediği nakledilmiştir: "Yedi arz ve her arzda sizin Adem, Nuh, İbrahim ve İsa Peygamberler gibi Adem, Nuh, İbrahim ve İsa Peygamberler vardır."

Bu zayıf rivayetleri senet olarak seçip dünyamız gibi altı tane dünyanın daha bulunduğunu ve her dünyada, oraya mahsus insan misali canlıların ve peygamberlerin yer aldığını söylemek mü'minleri çok fahiş bir hatâya sürükler. Aynı zamanda bu, insanın hılkatındaki hikmete ve âlemlere rahmet olarak gönderilen son peygamber Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın umumi risaletindeki yüksek gayeye ters düşer.

Oysa Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz yerkürenin yedi tabaka halinde oluştuğuna değinerek aydınlatıcı birtakım bilgiler vermiştir. Onlardan ikisi şöyledir:

"Kim (başkasına ait) araziden bir karış toprağa tecavüz edip haksızlıkta bulunursa, yedi arzdan (oluşacak) bir halka onun boynuna geçirilir."[2]

"Kim (başkasına ait) araziden bir karış toprağa tecavüz edip zulmederse, o, yedi arzın dibine geçirilir."[3]

Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz burada yerkürenin tabakalarına işarette bulunmakta ve araştırıcılar için temel bilgi vermektedir. Ayrıca Rahman suresi 10. âyetle, yukarıda naklettiğimiz zayıf rivayetler reddedilmekte ve araştırıcılar için en sağlam bilgi, belge ve fikir sergilenmektedir.

Kur'ân-ı Kerîm yedi gök ve onların misli yerküreden söz ederken Allah'ın yüce kudretine delâlet eden belgeleri gözler önüne seriyor ve insan aklına temel bilgi vermek suretiyle daha doğru düşünme ve araştırma yapmasını teşvîk ediyor.

Allah'ın Emri Göklerle Yer Arasına İner

يَتَنَزَّلُ الْأَمْرُ بَيْنَهُنَّ

1 Tefsir-i ibn Kesir: 4/385

2 Buhari/Mezalim: 13, Bed'i-halk: 2 - Müslim/Müsakat: 142 - Ahmed: 4/173-6/64, 79, 252, 259, 374

3 Buhari/Mezalim: 14, Bed'i-halk: 3 - Müslim/Müsakat: 142 - Ahmed: 4/173-6/64, 79, 252, 259, 374

"O'nun emri bunlar arasına iner de iner."

Bu emir üç yönlüdür:

Birincisi, Cenâb-ı Hakk'ın kâinatta hâkim kıldığı denge ve düzen kanunudur. Çekim kuvveti ve alanlar kanunu doğrultusunda bu denge ve düzen kusursuz sağlanmıştır.

İkincisi, kâinat plânında yer alan her şey belli kanunlara bağlanmıştır. Her olay o kanunlara göre oluşup ortaya çıkar. Görevli melekler de mevcut plân ve programları bir hata yapmadan uygularlar. Öyle ki, olaylar sebep ve illetlere, sebep ve illetler de plân ve programlara bağlanmıştır.

Üçüncüsü, yerküre üzerinde yaşayan insan türünün, yaratıldığı amaca uygun bir hayat sürmesi, ruhundaki yüceliğe yakışanı yapabilmesi, plândaki yerini alabilmesi ve hilkatinin hikmetine uygun hizmetini bilip kusursuz yerine getirmesi için Melek Cebrail vasıtasıyla peygamberlere vahiy indirilmesidir.

Böylece ilâhî ilim ve kudretin kâinatı bütün ünite ve parçalarıyla kapsayıp kuşattığı ortaya çıkıyor. 12. âyetin son cümlesiyle bu husus belirtilerek aklımızı çok iyi kullanmamız isteniliyor.

Talâk sûresine boşanma hukukuyla başlanıldı ve Cenâb-ı Hakk'ın ilm-u kudretinin her şeye nüfuz edip kuşattığı belirtilerek sûre noktalandı.

Sağlık ve afiyet bahşederek bu sûrenin de tefsirini bize müyesser kılan Cenâb-ı Hakk'a hamd-u senalar; bizimle Allah (celle celaluhu) arasındaki yolu bize gösterip tanıtan Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'e ve O'na dosdoğru uyanlara salât-u selâmlar olsun.

66. SÛRE

TAHRİM SURESİ

Ayet Sayısı	Kelime Sayısı	Harf Sayısı
12	247	1060

TAHRİM SURESİ

Tamamı Medine'de inmiştir. Basit sebeplerden dolayı Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in eşlerinden birini veya bal şerbetini kendine haram kıldığı konu edildiğinden, bu mânaya delâlet eden "tahrim" sureye isim olmuştur.

SURENİN KAPSADIĞI BAŞLICA KONULAR

1- Allah'ın helâl kıldığı bir şeyi kimsenin haram kılma yetkisinin olamayacağı belirtiliyor. Dolayısıyla Rasulullah (aleyhisselam)'ın bu hususta ki davranışı konu ediliyor.

2- Aile sırrı ve düzeni hakkında çok dikkatli olmamız üzerinde duruluyor ve bu konuda yönlendirici bilgi veriliyor.

3- Aile fertlerini her çeşit inkâr, ahlâksızlık ve maddeperestlikten uzak tutup korumamız emredilerek aile reisinin vazifesi hatırlatılıyor.

4- Kıyamet gününde inkarcıların özür beyân etmelerinin geçerli olmayacağı ve onlara bir yarar sağlamayacağı haber veriliyor.

5- Mü'minlerin işledikleri günah ve kusurlardan dolayı inanarak ciddiyetle Hakk'a yönelip tevbe etmeleri emrediliyor.

6- Kâfir ve münafıklarla, şartlar ve ortam el verdiği nisbette cihâd edilmesi ve böylece küfür ve nifak tehlikesinin önüne geçilmesi emrediliyor.

7- Kocalarına ihanet edip ilâhi sınırlan aşan peygamber eşi iki kadın ve Allah'a imân eden Firavn'ın eşi, bir de Hz. Meryem misal veriliyor.

Böylece aile ve toplum yapısında kadının önemi üzerinde durularak mü'minlerin çok dikkatli ve tedbirli olmalarına işarette bulunuluyor.

٦٦ سُورَةُ التَّحْرِيمِ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ لِمَ تُحَرِّمُ مَا أَحَلَّ اللّٰهُ لَكَ ۖ تَبْتَغِي مَرْضَاتَ أَزْوَاجِكَ ۚ وَاللّٰهُ
غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١﴾ قَدْ فَرَضَ اللّٰهُ لَكُمْ تَحِلَّةَ أَيْمَانِكُمْ ۚ وَاللّٰهُ مَوْلَاكُمْ ۚ وَهُوَ
الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ ﴿٢﴾ وَإِذْ أَسَرَّ النَّبِيُّ إِلَىٰ بَعْضِ أَزْوَاجِهِ حَدِيثًا ۖ فَلَمَّا
نَبَّأَتْ بِهِ وَأَظْهَرَهُ اللّٰهُ عَلَيْهِ عَرَّفَ بَعْضَهُ وَأَعْرَضَ عَنْ بَعْضٍ ۖ فَلَمَّا نَبَّأَهَا
بِهِ قَالَتْ مَنْ أَنْبَأَكَ هَٰذَا ۖ قَالَ نَبَّأَنِيَ الْعَلِيمُ الْخَبِيرُ ﴿٣﴾ إِنْ تَتُوبَا إِلَى
اللّٰهِ فَقَدْ صَغَتْ قُلُوبُكُمَا ۖ وَإِنْ تَظَاهَرَا عَلَيْهِ فَإِنَّ اللّٰهَ هُوَ مَوْلَاهُ وَجِبْرِيلُ
وَصَالِحُ الْمُؤْمِنِينَ ۖ وَالْمَلَائِكَةُ بَعْدَ ذَٰلِكَ ظَهِيرٌ ﴿٤﴾ عَسَىٰ رَبُّهُ إِنْ طَلَّقَكُنَّ
أَنْ يُبْدِلَهُ أَزْوَاجًا خَيْرًا مِنْكُنَّ مُسْلِمَاتٍ مُؤْمِنَاتٍ قَانِتَاتٍ تَائِبَاتٍ عَابِدَاتٍ
سَائِحَاتٍ ثَيِّبَاتٍ وَأَبْكَارًا ﴿٥﴾

1- Ey Peygamber! Eşlerinin rızasını arzulayarak Allah'ın sana helâl kıldığını neden kendine haram ediyorsun? Allah çok bağışlayan, çok merhamet edendir.

2- Şüphesiz ki Allah, yeminlerinizin çözümünü (keffaret vermeniz suretiyle) helâl kılmıştır. Allah sizin dostunuzdur, sâhibinizdir. O, bilendir, hikmet sahibidir.

3- Hani bir ara Peygamber, eşlerinden bir kısmına gizli bir söz söylemişti; o da bu sözü (Peygamber'in diğer bir eşine) haber verince, Allah, bu durumu Peygamberine açtı. O da kendisine açılan bilginin bir kısmını açıklamış, bir kısmını açıklamaktan vazgeçmişti. Peygamber, olup biteni

o eşine haber verince, o, "Bunu kim size haber verdi?" dedi. Peygamber de; "Bana (her şeyi) bilen, (her şeyden) haberli olan (Allah) bildirdi" dedi.

4- (Ey Peygamberin iki eşi!) Eğer ikiniz de Allah'a tevbe ederseniz (Allah bağışlayandır). Çünkü gerçekten kalpleriniz (vâcib olandan) meyletmiştir. Yok eğer Peygambere karşı birbirinize arka olursanız; şüphesiz ki Allah, O'nun dostu ve sahibidir; sonra da Cibril, sâlih mü'minler ve melekler O'nun yardımcısıdır.

5- Eğer O sizi boşayacak olursa, umulur ki, Rabbi O'na sizin yerinize sizden daha hayırlı, hakka teslimiyet gösteren, inanan, Allah'a itaat edip ümit bağlayan, tevbe eden, ibâdete devam gösteren, oruç tutan dul ve bakire kadınları verir.

İNİŞ SEBEBİ

Yapılan sahih rivayete göre, Hz. Aişe (radıyallahu anha) validemiz şöyle demiştir:

- Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz bal ve helvayı çok severdi. Aynı zamanda hemen her gün ikindi namazından sonra eşlerinin hücrelerine uğrar, onlarla görüşürdü. Bir gün Hz. Hafsa'nın yanına girdi, ama mutad süreden fazla onun yanında kaldı. Bunun üzerine kıskançlığım tuttu. Birinden bunun sebebini sorduğumda şöyle denildi: "Hafsa'nın kavminden bir kadın, içinde bal dolu olan küçük bir tulumu ona hediye olarak getirdi ve o da bal şerbeti yaparak Rasulullah (aleyhisselam)'a ikramda bulundu."

Kıskançlık duygum iyice kabardı ve: "Vallahi Peygambere karşı elbette bir hile kuracağım" diye yemin ettim ve durumu Hz. Sevde'ye anlatıp şöyle öneride bulundum: "Ya Sevde! Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz senin yanına gelince, sana yaklaşmak isteyecek ve o sırada sen, "Ya Rasulallah! Meğafir mi yediniz?" diye sor. O sana: "Hayır, böyle bir şey yemedim" der ve sen de: "Ya bu duyduğum koku nedir?" de."

Şüphesiz Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'e en çok ağır gelen ve hoşuna gitmeyen şey, kendisinden kötü, tiksindirici bir kokunun hissedilmesi idi.

O bakımdan Rasulullah (aleyhisselam) senin bu soruna karşılık: "Hafsa bana bal şerbeti içirdi" der ve sen de O'na: "O balın arıları urfuta (bir çeşit meşe ağacı) konup yayılmıştır" de. Ben de O'na aynı şeyleri söyleyeceğim

ve "Sen de ya Safiye aynı şeyleri söyle."

Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz Sevde'nin yanına girince, o, "Ya Rasulallah! Meğafir mi yedin"[1] diye sordu. O da: "Hayır" deyince; Sevde: "Ya senden hissettiğim bu koku nedir?" dedi. O da: "Hafsa bana bal şerbeti ikram etti" dedi. Sevde: "Onun arıları urfuta konup yayılmıştır" dedi. Hz. Peygamber (aleyhisselam) oradan ayrılıp benim yanıma gelince, aynı şeyleri ben de söyledim. Benden sonra Hz. Safiye'nin yanına gitti. O da O'na aynı şeyleri söyledi. Sonra oradan kalkıp Hz. Hafsa'nın yanına gitti. O da "Ya Rasulallah! Bal şerbeti ikram edeyim mi?" diye sordu. Rasulullah (aleyhisselam) ona: **"Hayır, ihtiyaç duymuyorum"** buyurdu. Bunun üzerine Hz. Sevde: "Sübhanallah, biz O'nu bal şerbetinden mahrum ettik!" deyince, ben ona: "Sakin ol!" diye tenbihte bulundum.

O sebeple ilgili âyetler indi.[2]

Buhari ve Müslim'in Hz. Aişe (radıyallahu anha)'dan naklettikleri bir diğer rivayette ise, buna yakın bir anlatımla, fakat değişik isimler üzerinde durularak şöyle denilmektedir:

- Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz, Cahş kızı Zeyneb'in yanında oturup bal şerbeti içti. Benle Hafsa şöyle söz birliği ettik: "Hz. Peygamber bizden kimin yanına gelirse, O'na: Senden meğâfir kokusu alıyorum, yoksa meğâfir mi yedin? diye soracak." Çok geçmeden Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz onlardan birinin yanına girince, eşi O'na önceden belirlenen sözleri söyledi. O da: **"Hayır, ben sadece Cahş kızı Zeyneb'in yanında bal şerbeti içtim"** diye cevap verdi ve bir daha Zeyneb'e dönmeyeceğini söyledi. Bunun üzerine yukarıdaki âyetler indi.

Sözünü ettiğimiz rivayetlerin dışında iniş sebebi olarak tefsirlerde ve siyer kitaplarında farklı rivayetlere yer verilmiştir. Ama hepsini bir araya getirdiğimizde ortaya şu temel kural çıkmaktadır: "Hiç kimse Allah'ın helâl kıldığı bir şeyi kendine haram kılma yetkisine sahip değildir."

İbn Abbas (radıyallahu anh) ve İbn Ömer (radıyallahu anh)'ın yaptıkları rivayete göre: Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz, Hz. Hafsa'nın evinde eşi Mariye ile

---

1 Meğâfir: Tatlı olup hoşa gitmeyen koku neşreden bir çeşit bakla veya fena kokusu olan bir çeşit ağaç reçinesi.

2 Tefsir-i Kurtubi: 18/179

buluştu. Bunun üzerine Hz. Hafsa üzüldü ve üzüntüsünü dile getirdi. Rasulullah (aleyhisselam) onu hoşnut etmek için bir daha Mariye'ye dönmeyeceğine yemin etti. O sebeple ilgili âyetler indi.[1] İbnü'l-Arabi'ye göre: Birinci rivayet daha sahihtir. İkinci rivayet zayıftır, çünkü râvileri âdil değillerdir. Üçüncü rivayet her ne kadar mana yönünden daha yakınsa da Buhari'de ona yer verilmemiştir. Aynı zamanda mürsel olarak rivayet edilmiştir.

Allah (celle celaluhu)'nun Helâl Kıldığı Şeyi Haram Saymak Mümkün mü?

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ لِمَ تُحَرِّمُ مَا أَحَلَّ اللَّهُ لَكَ ۖ تَبْتَغِي مَرْضَاتَ أَزْوَاجِكَ

"Ey Peygamber! Eşlerinin rızasını arzulayarak Allah'ın sana helâl kıldığını neden kendine haram ediyorsun?"

Zorlayıcı ve tehlike arz edici bir sebep olmadıkça bu anlamda yemin edip helâl olanı kişinin kendine haram kılması takva yönünden doğru değildir. Hele bazı kişilerin gönlünü almak veya onları hoşnut etmek için bu yola girilmez.

Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in günlük hayatında cereyan eden safhalar ve olaylar, İslâm aile hukukunu da oluşturmakta ve bilinmeyen birçok meseleleri çözüme kavuşturmaktadır. O bakımdan hiçbir olay boşuna, anlamsız ve hikmetsiz ortaya çıkmamıştır. Hz. Hafsa'yı memnun etmek için Mariye'yi kendine haram kılması, bu konuda yapılan yeminin keffaretle bozulmasının daha uygun olacağı hükmünü ortaya çıkarmıştır. Böylece yapılan yemini bozmakta hayır ve fayda söz konusu olduğu zaman, keffaretini ödemek suretiyle o yemini bozmakta bir sakınca yoktur.

Ancak sözünü ettiğimiz olayda Rasulullah (aleyhisselam)'ın yemin ettiği kesinlik kazanmamış, bir rivayette buna yer verildiği halde diğer rivayetlerde yer verilmemiştir.

Birden Fazla Evlilik

Bilindiği gibi, kıskançlık, bencillik, kişisel çıkarı ön plâna alma gibi huylar insanın mayasında mevcuttur. Sağlam imân, iyi ahlâk, gelişmiş kültür ve her şeyden önce Allah korkusu bu gibi duyguları, kişinin irfanı nisbetinde zararlı sınıra varmaktan alıkoyar ve onun tesirini gidermekte nazım rol oynar; hiç değilse, kişi onu meşru bir sınırda tutmaya çalışır ve

1 Tefsir-i Kurtubi: 18/179

çoğu zaman olumlu netice alır.

Eğer insan ruhunda bu gibi duygular mevcut olmasaydı rekabet, hızlı çalışma, başarılı sonuçlara gitme arzusu olmaz, hayat bir bakıma canlılık ve gelişme kazanmazdı. O halde kıskançlığı gıptaya, bencilliği kardeşlik ve adalete; sonra da daha iyi ve daha sistemli çalışmaya bırakmak gerekir.

Bu bakımdan birden çok evlilik sisteminde önce erkek ve kadınları bu yüksek ahlâk ve fazilet düzeyinde eğitip yetiştirmek gerekir.

Kadının Karakter Yapısı

Kadın daha duygusal, daha yufka yürekli, daha zarif ve ince ruhlu yaratılmıştır. Sevilmek, sayılmak, ilgi görmek ister. Ondan bazı yanlarıyla daha güçlü ve yetenekli yaratılan erkekten vefa ve sadakat bekler. Üstüne başka kadın edinilmesini istemez; diğer bir anlatımla, kumaya pek tahammülü yoktur.

O nedenle Peygamber terbiyesinde yetişen ezvac-ı tahirat (Rasulullah'ın eşleri) sağlam imân, yüksek ahlâk ve hoşgörülü olmalarına rağmen bazen kıskançlık duygularını yenememişler ve kumalarının daha fazla ilgi gördüğünü sanarak küçük çapta da olsa olay çıkarmışlardır. O günkü sosyal ve ekonomik şartlar karşısında bakımsız kalan cefakâr mü'mine kadınlara "mü'minlerin anası" payesini vermek ve kendilerini sıcak bir yuvaya kavuşturmak gerekiyordu. Hz. Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz her hayırlı konuda olduğu gibi, bu konuda da ashabına ve ümmetine öncülük yapmış, örnek hareketlerde bulunmuştur.

Ancak unutmamak gerekir ki, birkaç eşi bir arada besleyip uyumlu, ahenkli ve huzurlu bir aile hayatı sürdürmek zaman zaman Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz için de zor olmuştur. O'nun yüksek dirayet ve şefkati, hoşgörü ve mütebessim çehresi ortaya çıkan zorlukları bertaraf etmeye yetmiş ve kadınların kalbini anında tamir etmesini başarmıştır.

Bundan çıkarılacak sonuç şu olabilir: Zorlayıcı sebepler, ihtiyaç hissettiren durumlar olmadıkça mevcut şartlar da dikkate alınarak bir veya iki kadınla evliliği sürdürmek çok daha huzurlu ve uyumludur. Zira kadının karakter yapısı çok farklı ve çok renklidir. Onu memnun etmek pek kolay değildir. Çabuk kırılabilir ve üzülebilir.

Eşler arasındaki sır kutsaldır:

Ailenin mutluluğuna ve devamlılığına katkıda bulunan güzel hasletlerden biri, vefa duygusu; biri de aile sırrını başkalarına açmama anlayışıdır. Nitekim Hz. Peygamber (aleyhisselam)'ın eşi Hafsa'ya bir sır olarak söylediği şeyi, onun içinde tutmayıp Hz. Aişe'ye haber vermesi ilgili âyetlerle kınanmakta ve tevbeyi gerektiren bir günah ve suç olarak vasıflanmaktadır. Çünkü kalp ve duygu ahde vefadan caymış, ailenin selâmetini koruyan çizgiden sapmıştır. Dördüncü âyetle böyle bir tutum ye anlayışa dikkat çekiliyor ve özellikle kadınlar uyarılıyor.

Aile sırrını ifşa etmeyi âdet haline getiren ve böylece kendini rahata kavuşturmayı uman kadın veya erkek, bu huyundan dönüş yapmadığı, işlediği günah ve hatâdan dolayı tevbe ve istiğfar etmediği takdirde boşanma hayırlı olur. Gerçi Cenâb-ı Hakk'ın yanında helâlin en kötüsü ve en sevilmeyeni, kadın boşamaktır; ama huzuru bozup hayatı çekilmez bir işkence haline getiren çiftlerin ayrılmaları elbetteki hayırlıdır. Böyle durumlarda muslihane yollar denenir ve olumlu sonuç alınmadığı zaman boşanmak bir bakıma gerekli olur.

Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in eşlerinin dedikoduda bulunmaları, kıskançlık izhar etmeleri pek uzun sürmedi. Hepsi de pişmanlık duyup hatâlarından dolayı tevbe ve istiğfarda bulundular ve bozulan aile havasını düzelttiler; sonra da bir daha bu yola girmediler.

Mü'minin Gerçek Dostları

وَإِنْ تَظَاهَرَا عَلَيْهِ فَإِنَّ اللَّهَ هُوَ مَوْلَاهُ وَجِبْرِيلُ وَصَالِحُ الْمُؤْمِنِينَ

"Yok eğer Peygambere karşı birbirinize arka olursanız; şüphesiz ki Allah, O'nun dostu ve sahibidir; sonra da Cibril, sâlih mü'minler ve melekler O'nun yardımcısıdır."

İlk nazarda kişinin en yakınları, eş ve çocukları; ana ve babası, kardeş ve hısımlarıdır. Bunlar Hakk'ın irâdesi doğrultusunda kendi yerlerini, hizmet ölçülerini; faydalı ve zararlı sınırları bilip doğru olanı uyguladıkları ölçüde ve imân düzeyinde kulluk görevlerini yerine getirdikleri takdirde cidden yakınlarımız ve dostlanmızdırlar. Aksine tutum ve davranışları ise, aradaki manevi bağların kopmasına sebep olur ki, o takdirde onlardan bize daha çok yakın olan Allah, melekleri ve sâlih mü'minler bize yeter.

Bunlar en hakiki dostlarımızdır. Eş ve çocuklarımız bunları dost ve yakın bildiği ölçüde bizim için değerlidirler.

Eş Seçilecek Kadında Aranılan Özellikler

عَسٰى رَبُّهٗۤ اِنْ طَلَّقَكُنَّ اَنْ يُّبْدِلَهٗۤ اَزْوَاجًا خَيْرًا مِّنْكُنَّ

"Eğer O sizi boşayacak olursa, umulur ki, Rabbı O'na sizin yerinize sizden daha hayırlı, hakka teslimiyet gösteren dul ve bakire kadınları verir."

Cenâb-ı Hak, Peygamber (aleyhisselam)'ın eşlerinden, olaya sebep olanların yanlış tutumlarında ısrar ettikleri takdirde, Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın onları boşayabileceğini ve kendilerinde altı kadar güzel vasıf ve özellik taşıyan başka kadınlarla evlenebileceğini bildirirken, dolayısıyla mü'min bir erkeğin kendisine eş seçeceği kızda ne gibi özellikler araması gerektiğine işarette bulunuyor.

O özellikler şunlardır:

1- Hakk'ın emirlerine teslim olmuş, mü'mine sıfatını almış olmak,

2- İman esaslarını bilip şüpheden uzak bir ciddiyetle onları uygulamak,

3- Hakk'a her bakımdan itaat edip ümitle bağlanmak,

4- Küçük ve büyük kusur ve günahlarını düşünerek pişmanlık duymak ve bu sebeple tevbe ve istiğfarda bulunmayı kulluğunun gereği saymak,

5- İtaatten zevk alıp ona devam etmek,

6- Oruç tutmak suretiyle nefis terbiyesi sağlamaya yönelmek veya gerektiğinde din ve ahlâk uğrunda hicret etmek suretiyle sadakatini ispat etmek.

Bu altı vasfı kendinde taşıyan kadının dul olması eş seçilmesine hiçbir zaman engel sayılmaz.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Allah (celle celaluhu)'nun helâl kıldığı şeyi kişinin kendine haram kılmasının doğru olmayacağı konu edildi ve Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in ailesi içinde meydana gelen nahoş bir ortam üzerinde durularak yönlendirici bilgi verildi. Sonra da eş seçilecek kadınlarda aranılan birtakım özelliklere değinilerek mü'minlerin dikkati çekildi.

Aşağıdaki âyetlerle, aile çatısı altında bulunan fertleri din ve ahlâk düzeyinde eğitip yetiştirmek suretiyle onları Cehennem ateşinden korumamız emrediliyor. Dünya'da kulluk görevini yerine getirmeyen inkarcı azgınların, sapık müşriklerin, suçlu günahkârların âhirette özür beyân etmelerinin hiçbir yararı olmayacağı haber veriliyor. Sonra da mü'minlere hitap edilerek, işledikleri kusur ve günahlardan dolayı ciddi pişmanlık duymaları ve öylece Hakk'a yönelip tevbe etmeleri emrediliyor.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوا أَنْفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ
عَلَيْهَا مَلَائِكَةٌ غِلَاظٌ شِدَادٌ لَا يَعْصُونَ اللَّهَ مَا أَمَرَهُمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ
﴿٦﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ كَفَرُوا لَا تَعْتَذِرُوا الْيَوْمَ إِنَّمَا تُجْزَوْنَ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ
﴿٧﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا تُوبُوا إِلَى اللَّهِ تَوْبَةً نَصُوحًا عَسَى رَبُّكُمْ أَنْ يُكَفِّرَ
عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَيُدْخِلَكُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ يَوْمَ لَا
يُخْزِي اللَّهُ النَّبِيَّ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ نُورُهُمْ يَسْعَى بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَبِأَيْمَانِهِمْ
يَقُولُونَ رَبَّنَا أَتْمِمْ لَنَا نُورَنَا وَاغْفِرْ لَنَا إِنَّكَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٨﴾

6- Ey imân edenler! Kendinizi ve ailenizi Cehennem ateşinden koruyun ki onun yakıtı insan ve taştır; üzerinde kaba yapılı, sert tabiatlı olan görevli melekler bulunur ki onlar, Allah'ın kendilerine emrettiği hususlarda O'na karşı gelmezler; emrolunduklan şeyleri (kusursuz) yerine getirirler.

7- Ey küfre sapanlar! Bugün özür dilemeye heveslenmeyin. Çünkü ancak yapageldiğinize karşılık cezalandırılacaksınız.

8- Ey imân edenler! Tam bir pişmanlık, gönül huzuru içinde gösterişten uzak ölçüde Allah'a tevbe ediniz. Umulur ki Rabbiniz, kötülüklerinizi örtüp temizler ve sizi altlarından ırmaklar akan Cennetlere yerleştirir. O günde ki, Allah, Peygamberi ve O'nunla beraber bulunup İmân edenleri rüsvay etmez. Nurları önlerinde ve sağlarında yürür. "Ey Rabbimiz! Derler, bize nurumuzu tamamla, bizi bağışla. Şüphesiz ki senin kudretin her şeye yeter."

İLGİLİ HADISLER

"Çocuğun babası üzerindeki hakkı: (Doğunca) ona güzel bir isim koyması, (Allah'ın) kitabını öğretmesi ve ergen olunca onu evlendirmesidir."[1]

"Hiçbir baba çocuğuna güzel edep ve terbiyeden daha üstün bir bağışta bulunamamıştır, bulunamaz da."[2]

"Çocuklarınıza, yedi yaşına girince namaz ile emredin; on yaşına girince namaz (kılmadığı takdirde) dövün ve bu yaşta yataklarını ayırın."[3]

"Allah şu adama rahmet etsin ki, gece kalkıp namaz kılar ve aile halkını uyandırır. Onlar kalkmadığı takdirde yüzlerine su serper. Cenâb-ı Hak şu kadına da rahmet eylesin ki, namaz kılar ve eşini uyandırır. Eşi kalkmadığı zaman yüzüne su serper."[4]

İlgili âyet inince Hz. Ömer (radıyallahu anh) Rasulullah (aleyhisselam)'a şöyle sordu:

- Kendimizi korumaya çalışıyoruz, ya aile halkını nasıl koruyalım? Cenâb-ı Peygamber (aleyhisselam) şöyle buyurdu:

- Allah'ın sizi menettiği şeylerden onları menedin; Allah'ın size emrettiği şeyleri onlara emredin."[5]

"Hepiniz birer idareci çobansınız ve hepiniz idare ettiğiniz şeyden sorumlusunuz! Hükümdar idareci bir çobandır ve idare ettiği halktan sorumludur. Adam ev halkını idare eden bir çobandır ve idare ettiği o kimselerden sorumludur. Kadın, kocasının evinde idareci bir çobandır ve idare ettiği şeyden sorumludur. Hizmetçi, efendisinin malını koruyan bir çobandır ve idaresi ile memur olduğu şeyden sorumludur.

Evet, hepiniz birer idareci çobansınız ve hepiniz idare ettiğiniz

1 el-Câmi'u li-Ahkâmi'l-Kur'ân: 18/195

2 Tirmizi/Birr: 33 - Ahmed: 2/412- 4/77, 78

3 Ebu Dâvud/Salât: 26

4 İbn Mâce/İkamet: 175

5 el-Câmi'u li-Ahkâmi'l-Kur'ân: 18/195, 196

şeyden sorumlusunuz."[1]

Aile Reisinin Sorumluluğu

يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا قُوٓا اَنْفُسَكُمْ وَاَهْلِيكُمْ نَارًا

"Ey İmân edenler! Kendinizi ve ailenizi Cehennem ateşinden koruyun."

Altıncı âyetle, aile reisinin, yani ana ve babaların hem kendilerini, hem eşlerini, hem de çocuklarını ateşten korumaları emredilmektedir. Ancak ne ile korunabilecekleri surenin bütünlüğü dikkate alınınca anlaşılabilecek bir muhtevadadır. Az yukarıda eş olarak seçilecek kadınların altı kadar özelliği belirtilmişti ki, bu özelliklerden her birinin ateşe karşı birer engel teşkil ettiğinde şüphe yoktur.

O halde eş ve çocukları, Allah'a dosdoğru imân doğrultusunda sözü edilen özellik ve sıfatlarla donatmak ve İslâm'ın yönlendirici yüksek ahlakıyla şekillendirmek, onları dünyada Allahsızlık, dinsizlik ve imansızlık ateşinden, âhirette de Cenâb-ı Hakk'ın adaleti gereği Cehennem âteşinden korur. Zira insanın içinde ve dışında en uygun ve kalıcı disiplini sağlayan, Allah'a dosdoğru imândır ve O yüce kudretin her an üzerimizde bizi görüp denetlediğini idrâk etmemiz ve bu idrâk içinde O'ndan, O'nun adaletinden korkmamızdır.

Çocuk Terbiyesi

Çocuğu şekillendiren, yönlendiren, iyi veya kötü düzeye getirip geliştiren iki önemli ortana söz konusudur:

a) Aile,

b) Çevre.

Çocuk bu iki ortam ile iç içedir. Ruhunda doğuştan mevcut olan Allah ve din duygusu veya mayası, iyi bir aile ve sağlam bir çevre içinde amacına yönelik şekilde gelişmeye her zaman namzettir. Kötü bir aile ve sapık bir çevre içinde ise, körelip belirsiz hale gelmeye mahkumdur.

O bakımdan dindar, ahlâklı, faziletli ve kültürlü bir nesil yetiştirme-

1 Buhari/Cumua: 11, Cenâiz: 32, İstikraz: 20, Vasayâ; 9, Itk: 17, 19, Nikâh: 81, 90, Ahkâm: 1, İmaret: 20 - Ebü Dâvud/İmaret: 1, 13 - Timizi/cihâd: 27 - Ahmed: 2/5, 54, 55, 108, 111, 121

nin yolu önce aileden geçer ve hemen arkasından çevre gelir. Kız kendine eş seçerken, belirtilen sıfatları erkekte arama ihtiyacını duyar; erkek de kendine eş seçerken aynı ihtiyacı duyarsa, o takdirde temeli sağlam bir aile yuvası kurma imkânı ortaya çıkmış olur.

Çocuğa ana-baba seçmekte bu kadar duyarlı davranırken, ona çevre ve arkadaş seçerken de bir o kadar duyarlık göstermek gerekmez mi? Çünkü çocuk atıldığı, itildiği çevre ve toplumun, arkadaş ve yakınların renk ve karakterini alır ve ölünceye kadar bunun tesirinden kurtulamaz.

İşte çocuğu ateşten korumanın en tesirli çaresi budur.

Cehennem Yakıtı

وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ

"Ki onun yakıtı insan ve taştır."

Âl-i İmrân suresi 10. âyette inkarcı azgınların ateşin yakıtları oldukları belirtilirken. Bakara suresi 24. âyet ile konumuzu oluşturan âyette, Cehennem ateşinin yakıtının insan ve taş olduğu açıklanmaktadır.

Bakara suresinde bu anlatım üzerinde iki ayrı yorumda bulunduk: Oluşumları en eski olan taşkömürüne işaret olabileceği gibi, tapınmak için yontulup şekillendirilen taştan putlar da olabilir.

Ancak hemen belirtelim ki, bunlar bizim yorumlarımızdır. Daha uygun olanı ise şudur: Cenâb-ı Hakk'ın o âleme mahsus yarattığı taştan bir yakıttır ki, menşeini ve mahiyetini O'ndan başkası bilmez.

İnkarcı putperestlerin, azgın sapıkların ve taptıkları putların Cehennem ateşini tutuşturan birer cıra olabileceği şeklinde yorumda bulunmak ise, isabetli olmaz. Zira Cehennem yaratıldığı günden beri yanmaktadır. O halde Cehennem yakıtı olan insan ve taş eski bir yakıt mıdır, yoksa bunlar yeni bir yakıt mı olacak? Ölen inkarcı azgınlar hemen yakıt durumuna getirilirler mi?

Cehennemin Güneş'te olduğu gibi, kendine has ve devridaim halinde yanıp alev alev köpüren bir yakıtı vardır. O bakımdan ölen kâfirlerin hemen yakıt durumuna geçmesi söz konusu değildir. Çünkü ölenin bedeni toprağa, ruhu Berzah alemine verilmektedir. Beden çürümekte, ruh yerleştiği o âlemdeki yerine ve inancına göre ya Cennet ya da Cehennem

kokusu almaktadır. Kıyamet günü ise, sözü edilen inkarcılar, Cehennemin kendine has yakıtıyla karışıp bir bakıma yakıt haline gelecekler; derileri yandıkça yerine yenisi gelecek ve bu peryodik olarak sürüp gidecektir.

Mü'min suresi 46. âyetle

"Sabah-akşam ateşe arz olunurlar" sözüne gelince, bunu o surenin tefsirini yaparken şöyle yorumlamıştık: Bu sözden onların, yani kâfirlerin öldükten sonra Cehenneme atılacakları istidlal edilemez. Çünkü Cehenneme atılma ancak âhirette gerçekleşecektir. Ateşe arz olunma Berzah aleminde kâfirlerin ruhlarıyla Cehennem arasında bir menfez meydana gelmesi ve sabah-akşam Cehennemin kerih kokusunu alarak azap görmeleri demektir. Kıyamet kopup âhiret âleminin dönemi başlayınca, onların azap çekmekte olan ruhları bu defa bedenleriyle birleşip doğrudan Cehennem ateşine atılmak suretiyle elim azaba uğratılırlar.

Cehennemde Görevli Melekler

عَلَيْهَا مَلٰٓئِكَةٌ غِلَاظٌ شِدَادٌ لَا يَعْصُونَ اللّٰهَ مَآ اَمَرَهُمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ

"Üzerinde kaba yapılı, sert tabiatlı olan görevli melekler bulunur ki onlar, Allah'ın kendilerine emrettiği hususlarda O'na karşı gelmezler."

Kâinatta bizce sayısı belirsiz melekler, ilâhi plân ve programı belirlenen düzene göre yürütürler. Buna gelişmiş bir fabrikayı misâl verebiliriz: Her ünitesinin başında usta ve işçiler bulunmakta, bununla onun verimli çalışmasını sağlayıp faaliyetini sürdürmektedirler. Günün gelişen tekniğiyle ve elektronik cihazlarla bir fabrikayı elektronik beyinle çalıştırıp sonuç almak mümkündür. Buna rağmen her şey insan içindir felsefesinden hareketle, işsize iş bulmak temel prensiplerden biridir.

Bunun gibi, Cenâb-ı Hak dileseydi hiçbir meleği görevlendirmeden kâinat düzenini koruyup yürütürdü. Ama O'nun ezeli plânına göre, her şey üzerinde meleklerin görevlendirilmesi hükme bağlanmıştır. Artık O'nun plânı ve hükmü değişmez.

O bakımdan Cehennemde de görevli melekler vardır. İlgili âyetle onların özellikleri hakkında bilgi verilmekte ve dünya hayatında ilâhi sınırları hiçe sayan suçlu günahkârları, inkarcı sapıkları cezalandırırken kanunları kusursuzca uygulayan ve yürüten eğitilip yetiştirilmiş elemanlara ihtiyaç bulunduğuna işaret edilmektedir.

Sözü edilen meleklerin vasıf ve özellikleri:

1- Katı kalplidirler; merhamet dileyenlere acımazlar ve müsamaha etmezler.

2- Yapılarında sertlik, ilâhi buyruklara kayıtsız, şartsız bağlılık vardır. Âyetteki "gılaz" sıfatı bu manaya delâlet eder.

3- Görünümleri korkunç ve ürkütücüdür. Sözleri sert ve kesindir. Bu, "şidad" sıfatının bir yorumudur.

4- İlâhi emirleri aynen uygularlar; O'na karşı asla isyan etmezler.

5- Verilen görevi kusursuz yerine getirirler.[1]

Cennetteki görevli meleklere gelince: Onlar da o nisbette yumuşak, zarif, sevimli ve saygılıdırlar. Cennet ehlinin bütün isteklerini yerine getirmekte ne gevşeklik izhar ederler, ne de aksatırlar.

Âhirette Özür Beyan Etmenin Hiçbir Yararı Yoktur

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ كَفَرُوا لَا تَعْتَذِرُوا الْيَوْمَ ۖ إِنَّمَا تُجْزَوْنَ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ

"Ey küfre sapanlar! Bugün özür dilemeye heveslenmeyin. Çünkü ancak yapageldiğinize karşılık cezalandırılacaksınız."

Dünya hayatı bütünüyle gelişip olgunlaşma, teklif ve sorumluluk taşıma dönemidir. Aynı zamanda işlenen günah ve kötülüklerden pişmanlık duyma, Hakk'a yönelip tevbe etme ve itizarda bulunma yeridir. İnsana, her iki hayatın hikmet ve anlamını, maksat ve gayesini anlayacak kadar akıl, zekâ, idrâk gibi yetenekler de verilmiştir. Bütün imkân ve kolaylıklara rağmen tuttuğu yoldan ayrılmayıp ömrünü inkâr ve sapıklık, azgınlık ve ahlâksızlık doğrultusunda noktalayan kimsenin âhiret gününde pişmanlık duymasının, dönüş yapmak istemesinin ve yaptıklarından dolayı özür dilemesinin mâkul ve makbul hiçbir yanı ve anlamı yoktur. Çünkü orası teklif, sorumluluk yüklenme yeri değil; hesap, mükâfat ve mücazat yurdudur. Bu tıpkı, derslerine ve verilen ödevlere çalışmayıp imtihan gününde kendini boşlukta hissedip hocalarından özür dileyen haylaz ve tembel talebeye benzerlik arz eder.

O bakımdan Cenâb-ı Hak o günde: "Ey küfre sapanlar! Bugün özür

1 Müddessir suresi: 30. âyetin tefsiri

dilemeye heveslenmeyin. Çünkü ancak yapageldiğinize karşılık cezalandırılacaksınız" buyurarak, dünyada inkâr hastalığına yakalananların o günkü halini tasvir etmekte ve yaşamakta olan kâfirleri ve suçlu günahkârları uyarmaktadır.

Böylece her kişinin ceza ve mükâfatının nüvesini dünyada kazanıp beraberinde âhirete götüreceğine işarette bulunularak, Cenâb-ı Hakk'ın kimseye haksızlık etmeyeceği ve sadece adaletiyle, tecelli edeceği haber veriliyor.

Nasuh Tevbesi

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا تُوبُوا إِلَى اللَّهِ تَوْبَةً نَصُوحًا

"Ey imân edenler! Tam bir pişmanlık, gönül huzuru içinde gösterişten uzak ölçüde Allah'a tevbe ediniz."

Âyet-i kerimede önce imân edenlere seslenilerek tevbe etmeleri emrediliyor. Emir vücubu gerektirdiğine göre, günah ve kusurlardan vazgeçip pişmanlık duyarak tevbe etmek vacip oluyor. Bunun için Güneş batıdan doğuncaya kadar tevbe kapısının açık tutulacağı haber verilmiş ve insana geniş imkân ve yararlanabileceği kadar fırsatlar tanınmıştır.

Diğer bir yorumla, kişi ölünceye kadar tevbe kapısı ona açık tutulur. Her zaman ve her yerde bu kapıya yönelip kendini günah kirlerinden temizleyebilir.

"Nasuh" kavramı hayli geniş ve kapsamlıdır. Sözlükte: Temizleyip paklayıcı, öğüt verici ve alıcı, sadık kalıcı gibi manalara delâlet eder.

Terim olarak birbirinden az farklı 24 kadar mâna içerdiği tespit edilmiştir:

1- Sağılan süt nasıl bir daha memeye dönemeyecekse, yapılan tevbeden sonra bir daha günaha dönmemek söz konusudur.

2- Katade'ye göre, doğru dönüş ve öğüt alınacak bir yöneliş ile tevbe etmek demektir.

3- Gösterişten, şüpheden uzak, katıksız bir pişmanlık duyup Cenâb-ı Hak'tan af ve bağışlanma dilemektir.

4- Hasan el-Basri'ye göre, severek işlediği günaha iyice üzülüp nedamet duymak ve her hatırladıkça Allah'tan rahmet ve mağfiret dilemektir.

5- Kabul edileceğine tam emin olmayıp hatıra geldikçe üzülmek, endişelenmek ve bu hava içinde bir daha o gibi günahlara dönmemeye azmetmektir.

6- Öyle bir pişmanlık ve dönüştür ki, kendini o çizgiye getirenin artık tekrar, tekrar o hususta tevbe etmeye ihtiyaç duymamasıdır.

7- Kelbi'ye göre, gönülden pişmanlık duyup ciddi ve samimi dönüş yapmak; dil ile de istiğfarda bulunup günahtan uzaklaşmak ve bir daha dönmemeye kalp yatışkanlığı sağlamaktır.

8- Tabiinden Said b. Cübeyr'e göre, makbul olan tevbedir ki, şu üç şartla kabul edilmesi umulur:

a) Kabul olunmaz korku ve endişesini duymak,

b) Bununla beraber kabul edilir ümidini yitirmemek suretiyle taât ve ibâdete devam etmek,

c) Bir daha o günaha dönmemeye azmetmektir.

9- Said b. Müseyyeb'e göre, kendi kendinize öğüt vermeniz, için için pişmanlık duyup Hakk'a yönelerek tevbe etmeniz demektir.

10- Müfessir el-Kurezi'ye göre, şu dört özelliği kendinde toplayan bir tevbedir:

a) Dil ile istiğfar etmek,

b) Bütün organları günahtan uzak tutup arındırmak,

c) İşlenen günaha bir daha dönmemeye azmetmek,

d) Kötü ahlâktan uzaklaşıp güzel ahiâk iklimine göçetmek.

11- Süfyan es-Sevri'ye göre, "nasuh tevbe"nin dört belirtisi vardır: Kıllet, illet, zillet ve gurbet.

Birincisi, günahı azaltmaktır. İkincisi, günahı hatırladıkça rahatsızlık duymaktır. Üçüncüsü, işlediğinden dolayı kendini kınayıp alçaltmaktır. Dördüncüsü, işlediği o günahtan dolayı Cenâb-ı Hak'tan uzaklaşıp gurbette kaldığını hissetmektir.

12- Fudayl b. lyaz'a göre, günahı iki gözünün arasında bulundurmak ve her an onu görüyormuş gibi dikkatli olup bir daha günaha dönmemeye

çalışmaktır.

13- İbn Semmak'a göre, Allah'tan utanma duygusunun zayıfladığı anda işlediği günahtan dolayı pişmanlık duyup Allah'tan utanmak ve o günahı göz önünde bulundurarak kendisini nasıl bir sonucun beklediğini düşünmek ve ona göre tedbir almaktır.

14- Ebu Bekir el-Verrak'a göre, işlediğin günahtan dolayı, bütün genişliğine rağmen yeryüzünün sana dar gelmesi ve o yüzden nefsinin seni için için sıkmasıdır.

15- Ebu Bekir el-Vâsıt'a göre, bir karşılık beklemeden yapılan ciddi tevbe demektir. Çünkü dünya hayatında nefsini hoş tutmak için günah işleyen kimse, sonradan pişmanlık duyup âhiret saadetini elden kaçırmamak ve öylece nefsini o âlemde de hoş tutmak için tevbe ederse, onun bu tevbesi bütünüyle nefsine yönelik ve onu korumaya matuftur, Allah için değildir.

16- Ebu Bekir ed-Dakkak el-Mısri'ye göre, işlenen zulüm ve haksızlıkları giderip zulmettiği kişilerin hakkını vermek, hasımlarıyla helalleşmek, ibâdete devam edip kulluğun gereğini yerine getirmektir.

17- Ruveym'e göre, Allah (celle celaluhu)'ya yönelip O'nun huzurunda kafasız bir yüz olmaktır. Nasıl ki günah işlerken yüzsüz bir kafa durumunda idiyse.

18- Zünnun el-Mısri'ye göre, nasuh tevbesinin alâmeti üçtür:

a) Az konuşmak,

b) Az yemek,

c) Az uyumak.

19- Şakik el-Belhi'ye göre, günah sahibinin kendini çokça kınaması, pişmanlıktan ayrılmaması ve öylece günah afetinden selâmetle kurtulmaya çalışmasıdır.

20- Seriyyi Sakati'ye göre, nasuh tevbe, ancak kendi nefsine ve mü'minlere nasihatta bulunmakla gerçekleşebilir.

21- Cüneyd el-Bağdadi'ye göre, günahı unutup bir daha hatırlamamaktır. Çünkü tevbesi sıhhatli olan kişi Allah dostluğuna erişir. Allah (celle

celaluhu)'ya dost olup O'nu gönülden seven, O'ndan başkasını unutur.

22- Enes b. Mâlik (radıyallahu anh)'a göre, "nasuh tevbesi"nde bulunan kimsenin akıp duran bir gözyaşı, günahlardan ürküp kaçan bir kalbi vardır.

23- Fetih el-Mevseli'ye göre, "nasuh tevbesi"nin alâmeti üçtür:

a) Nefsani arzu ve heveslere muhalefet etmek,

b) Çokça ağlamak,

c) Açlık ve susuzluğa yönelip bir süre nefse eziyet çektirmektir.

24- Sehl b. Abdillah et-Tüsteri'ye göre, Ehl-i Sünnet ve'l-cemaatten olan kimsenin tevbesidir. Zira bid'at sahibinin makbul bir tevbesi olmaz.

Günahtan Dolayı Nasıl Tevbe Edilir?

Günahlar genel anlamda ikiye ayrılır: Birincisi, Allah'a ait haklara tecavüzden; ikincisi, kullara ait haklara tecavüzden doğar.

Allah (celle celaluhu)'ya ait bir hakkı, bir vazifeyi yerine getirmemekten doğan günahın, pişmanlık duyup kaçırılanı yerine getirmekle, yani kaza etmek suretiyle Hakk'a yönelerek tevbe etmekle affolunması umulur. Vaktinde kılınmayan namaz, tutulmayan oruç, verilmeyen zekât bu cümledendir.

Kullara ait bir hakka tecâvüzün ise, onu asıl sahibine çevirip teslim etmek ve helâlleşip haktan beri olmak suretiyle mütecavizin Cenâb-ı Hak tarafından affolunması me'muldür. Meselâ namuslu beri bir kişiye zina isnadında bulunmak veya bir kimseyi dolaylı, dolaysız aldatıp malına el uzatmak, kul hakkının kapsamına girer. Bunun affolunması için, zina isnadında bulunup onu dört şahitle belgelendiremiyen kişinin kadıya başvurup kendisine "hadd-i kazf" olarak seksen değnek vurdurması gerekir. Aksi halde bu suçun cezasını âhirette daha ağır şekilde çekmeye maruz kalır. Tecavüz edilen mal veya para ise, bu günahın affolunması için, mütecavizin gaspettiği veya hileli yoldan ele geçirdiği mal ve parayı götürüp asıl sahibine teslim etmesi, onunla helalleşmesi; aynı zamanda Cenâb-ı Hakk'a yönelip tevbe ve istiğfarda bulunması gerekir.

O halde işlenen günah, ilâhi haklara dayanıyorsa, tevbe ve istiğfarla; kul hakkına dayanıyorsa, hem tevbe ve istiğfarla, hem de gaspedilen veya hileli yoldan elde edilen şeyi asıl sahibine teslim etmekle günahkâr kişi bağışlanabilir. Zira Allah (celle celaluhu) çok bağışlayan, çok merhamet edendir.

Tevbeyi Kabul Etmek İlâhi Sünnet Gereğidir

عَسٰى رَبُّكُمْ اَنْ يُكَفِّرَ عَنْكُمْ سَيِّاٰتِكُمْ

"Umulur ki Rabbiniz, kötülüklerinizi örtüp temizler."

Hiçbir şeyi yapmak veya yapmamak Cenâb-ı Hak üzerine farz veya vacip değildir. Ancak ezelde hazırladığı plân gereği her şeyi programlamış, birtakım esaslara, kanunlara ve prensiplere bağlayarak denge ve düzeni kurmuştur. O bakımdan günahından dolayı tevbe eden kişi, şartlarına uygun pişmanlık duyup dönüş yaparsa, onu bağışlamak ilâhi sünnetin gereğidir. Çünkü böylesine bir dönüş, ilâhi programa uymakta ve O'nun rızasına uygun düşmektedir.

Kul ve millet hakkıyla ilgili günahlara gelince, yukarıda da kısaca belirttiğimiz gibi, onun davacısı Allah (celle celaluhu) değil kul veya millettir. O bakımdan hak sahibinin hakkı geri çevrilip kendisine ödenmedikçe, onun tevbe ve istiğfarla affolunması umulamaz.

Sekizinci âyette "umulur" sözüyle çevirisini yaptığımız "asâ" kelimesi, Kurtubi'ye göre, Allah tarafından ise vücup ifâde eder. Nitekim Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz:

"Günahtan tevbe eden kimse, hiç günahı olmayan kimse gibidir"[1] buyurmuştur.

İşlediği günahların kime karşı işlendiğinin idrâki içinde olup derin pişmanlık duyan ve bütün ciddiyet ve samimiyetiyle Hakk'a yönelip o kirlerden temizlenmeye çalışan kimse, bir daha günahlara dönmez ve ömrünü bu temizlikle noktalarsa, mükâfat olarak kendisine âhirette, altlarından ırmaklar akan cennetler verilir. Zira Cenâb-ı Hak o günde Peygamberlerini ve imân edenleri rüsvay etmez.

Âhiret Gününde Işığı Sönenler ve Sönmeyenler

نُوْرُهُمْ يَسْعٰى بَيْنَ اَيْدِيْهِمْ وَبِاَيْمَانِهِمْ

"Nurları önlerinde ve sağlarında yürür."

Allah (celle celaluhu)'ya dosdoğru imân eden mü'minlerin kalbinde kök salan imân cevheri, ebediyen sönmeyecek bir nur mahiyetindedir. Dünya

1 İbn Mâce/Zühd: 30

hayatında kişinin işlerini ilâhi rızaya göre düzenleyip ruhunu ve kafasını aydınlatır. Âhirette ise, bu nur daha da belirginleşip sahibinin önünde ve sağ yanında yer alıp çevresini aydınlatır. Kâfirlerin hiçbir nuru yoktur. O bakımdan onlar dünya hayatında kalplerini ve ruhlarını küfür kiriyle ve isiyle kararttıkları gibi, âhirette de mutlak karanlık içinde kalacaklardır. Münafıklara gelince, kıyamet gününde onlara geçici bir ışık verilir, onlar bununla sevinirlerken birden o ışık sönüverir ve tam bir şaşkınlık ve bocalama içinde kalırlar. Zira ceza amelin cinsinden olur. Onlar dünyada iken zahiren Müslüman görünürler, içleri inkâr ve düşmanlıkla dolup taşardı. İkiyüzlülüklerine karşılık âhirette onlar da böylece aldatılırlar.

Âhiret gününde münafıkların nurunun söndüğünü gören gerçek mü'minler korkmaya başlarlar ve şöyle niyazda bulunurlar:

"Ey Rabbimiz! Bize nurumuzu tamamla, bizi bağışla. Şüphesiz ki senin kudretin her şeye yeter."

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, aile reisinin, ana-babanın evlâdına karşı görevi ve sorumluluğu konu edildi. Böylece aile eğitiminin önemine değinilerek çocuklar üzerinde ciddiyetle durulması istendi. Sonra da dini ahlâk ve terbiye dışında bırakılanların âkıbetinin çok üzücü olacağına değinilerek âhiret gününde kâfirlerin hiçbir özürlerinin fayda vermeyeceği bildirildi. Günahtan dolayı pişmanlık duyup tevbe etmenin lüzumu belirtilerek bu konuda mü'minler aydınlatıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, âhirette ancak kişinin kendi inancının ve sâlih amelinin değer kazanacağı hususu üzerinde durularak dört kadın misâl veriliyor. Kişinin babasının veya kocasının peygamber, âlim ve veli olmasının değer ölçüsü olamayacağına dikkatler çekiliyor.

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ جَاهِدِ الْكُفَّارَ وَالْمُنَافِقِينَ وَاغْلُظْ عَلَيْهِمْ ۚ وَمَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ ۖ
وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿٩﴾ ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا لِّلَّذِينَ كَفَرُوا امْرَأَتَ نُوحٍ وَامْرَأَتَ
لُوطٍ ۖ كَانَتَا تَحْتَ عَبْدَيْنِ مِنْ عِبَادِنَا صَالِحَيْنِ فَخَانَتَاهُمَا فَلَمْ يُغْنِيَا
عَنْهُمَا مِنَ اللَّهِ شَيْئًا وَقِيلَ ادْخُلَا النَّارَ مَعَ الدَّاخِلِينَ ﴿١٠﴾ وَضَرَبَ اللَّهُ

مَثَلًا لِّلَّذِينَ آمَنُوا امْرَأَتَ فِرْعَوْنَ إِذْ قَالَتْ رَبِّ ابْنِ لِي عِندَكَ بَيْتًا فِي
الْجَنَّةِ وَنَجِّنِي مِن فِرْعَوْنَ وَعَمَلِهِ وَنَجِّنِي مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿١١﴾
وَمَرْيَمَ ابْنَتَ عِمْرَانَ الَّتِي أَحْصَنَتْ فَرْجَهَا فَنَفَخْنَا فِيهِ مِن رُّوحِنَا
وَصَدَّقَتْ بِكَلِمَاتِ رَبِّهَا وَكُتُبِهِ وَكَانَتْ مِنَ الْقَانِتِينَ ﴿١٢﴾

9- Ey Peygamber! Kâfirler ve münafıklarla cihâda devam et; onlara karşı katı ve sert davran. Onların eyleşeceği yer Cehennemdir. Ne kötü gidiş yeridir!

10- Allah, o inkâr edenlere Nuh'un eşiyle Lut'un eşini misâl verir. İkisi de sâlih kullarımızdan iki kulun nikâhı altında idi. Öyle iken onlara hıyanet ettiler; o sebeple o iki sâlih kul, Allah'tan inen azaptan hiçbir şeyi onlardan geri çeviremediler. Onlara: "Haydi ikiniz de, girenlerle beraber ateşe girin!" denildi.

11- Allah, imân edenlere de Fir'avn'ın karısını misâl veriyor. Hani o şöyle demişti: "Rabbim! Benim için kendi katında Cennette bir ev yap ve beni hem Fir'avn'dan, hem onun amelinden kurtar; beni bu zâlim milletten de kurtar."

12- (Allah), İmrân kızı Meryem'i de misâl verir; o ki, iffet ve namusunu korumuştu. Biz de ona kendi ruhumuzdan üflemiştik. O Rabbinin sözlerinin ve kitaplarının doğruluğunu bilip kabul etmiş ve umut bağlayıp itaat edenlerden olmuştu.

İLGİLİ HADISLER

İbn Abbas (radıyallahu anh)'dan yapılan rivayette, adı geçen şöyle haber vermiştir:

- Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz elindeki çubukla toprak üzerine dört çizgi çizdi ve ashabına:

"Bunun ne olduğunu bilir misiniz?" diye sordu. Onlar da: "Allah ve Rasulü daha iyi bilir" diye cevap verdiler. Bunun üzerine Rasulullah (aleyhisselam) şöyle açıklamada bulundu:

"Cennetlik kadınların en üstünü, Huveylid kızı Hatice, Muhammed kızı Fatıma, İmrân kızı Meryem ve Mezahim kızı, aynı zamanda Fir'avn'ın eşi Âsiye'dir."[1]

Ebu Musa el-Eş'âri (radıyallahu anh)'den yapılan rivayete göre, Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz şöyle buyurmuştur:

"Erkeklerden çok kimseler kemal mertebesine erişmiştir. Kadınlardan ise, ancak Fir'avn'ın eşi Âsiye, İmran kızı Meryem, Huveylid kızı Hatice kemal mertebesine erişmiştir. Şüphesiz ki Aişe'nin kadınlara olan üstünlüğü, şeridin (yağ veya et suyuyla ıslatılmış ekmek kırıntıları) diğer yiyeceklere olan üstünlüğü gibidir."[2]

Kâfirlere Karşı Cihâd Emri

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ جَاهِدِ الْكُفَّارَ وَالْمُنَافِقِينَ وَاغْلُظْ عَلَيْهِمْ

"Ey Peygamber! Kâfirler ve münafıklarla cihâda devam et; onlara karşı katı ve sert davran."

İslâm'ın birlik ve dirliğini bozmaya, mü'minlere sıkıntı vermeye, din kardeşliğini yıkmaya, istiklâl ve hürriyetleri çiğnemeye yönelen kâfirlere karşı, Allah'ın dinini korumak, İslâm birliğini kuvvetlendirip ayakta tutmak şarttır. Bunun için kâfir ve münafıklara karşı cihâd ilân etmek ve onları tesirsiz kılmak için günün şartlarına, imkânlarına ve mevcut ortama göre soğuk ya da sıcak savaşı sürdürmek emrediliyor. Bunun ihmali veya benimsenmemesi, İslâm'ın bütün şubeleriyle yıkılmasına, ahlâk ve faziletin çökmesine, birlik ve dirliğin ortadan kalkmasına göz yummak olur.

O bakımdan bu iki yıkıcı zümreye karşı sert tedbirler almak vaciptir. Çünkü küfür ve nifak ateşini ancak sert ve kararlı tutumla söndürmek mümkündür. Bunlar nezaket, hoşgörü ve müsamahadan anlamazlar; aksine büsbütün cesaretlenirler ve daha rahat faaliyette bulunma imkânı elde ederler.

Böylece Cenâb-ı Hak, kâfirleri ve münafıkları iki ateş arasına alıyor. Dünyada imân cephesinin güçlü ve kararlı cihâdı, âhirette ise Cehennem azabı...

---

1 Buhari/Rikak: 4 - İbn Mâce/Zühd: 27

2 Buhari/Enbiya: 32, 46. Fezâil-i ashab: 30 - Müslim/Fezâil-i sahabe: 70 - Tirmizi/Et'ime: 31, Ahmed: 4/394,

Nankör Kadınlar

ضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا لِّلَّذِينَ كَفَرُوا امْرَاَتَ نُوحٍ وَامْرَاَتَ لُوطٍ

"Allah, inkâr edenlere Nuh'un eşiyle Lut'un eşini misâl verir. İkisi de sâlih kullarımızdan iki kulun nikâhı altında idi."

Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in birden fazla evliliği, Medine'ye hicretinden sonra başlar. Şüphesiz bu çok evliliğin birtakım sosyal, ekonomik, ahlâki, dini ve siyasi sebepleri vardır. Din farkının ortaya çıkmasıyla eşlerin birbirinden ayrılması, Medine'ye hicretle dul kadınların ekonomik sıkıntıyla yüzyüze gelmesi, art arda sürüp giden savaşlarda erkeklerin şehid düşmesiyle dul kadınların çoğalması ve gerek Mekke ve civarından, gerekse Medine ve çevresinden İslâmiyet'i benimseyip kocasını terkederek Medine'ye gelip yerleşen kadınların sayısının gün geçtikçe artması, ister istemez çözüm bekleyen önemli olaylardan biri idi. Her konuda ümmetine en güzel şekilde misâl teşkil eden ve örnek olan Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz bu mü'mine kadınları sıkıntıdan kurtarmak, İslâm'a olan hizmetlerini takdir edip ellerinden tutmak için onlarla evlenmeyi en uygun çare ve çözüm olarak gördü ve öyle yaptı. Bu sayede kimsesiz, naçar kalan birçok mü'mine kadın huzur ve güvene kavuşturulmuş oldu.

Tefsirimizin hacmi buna müsait olmadığından kanunun detayına inmedik. Ancak kısa bilgi vermek suretiyle okurlarımızı kısmen aydınlatmaya çalıştık. Biz burada 10, 11, 12. âyetlerin kadınlar hakkında verdiği değişik bilgi ve misâller üzerinde durmak istiyoruz. Önce şunu belirtelim ki, peygamberler de, onların yolunu izleyenler de birer mürşit ve mübelliğdirler. Hak'tan aldıklarını halka tebliğle görevlidirler. Diğer mürşitler ise, peygamberin tebliğ ettiği dini ve şeriatı, günün şartlarına ve metoduna göre açıklayıp doğru yolu göstermekle yükümlüdürler. Doğru yola eriştirmek ise, ancak Allah (celle celaluhu)'ya aittir. Hidâyet bütünüyle O'nun kudret elindedir ve meşietine bağlıdır, dilediğine bu kapıyı açar, dilediğine kapatır. Ancak bu iki durumda da birtakım sebepler, vesileler ve ortamlara göre Sünnetullah hükmünü yürütür. Peygamberler, mürşitler, dini ahlâkçılar ve terbiyeciler sözü edilen sebep ve vesilelerin başta gelenidir.

O halde tebliğ ve eğitime rağmen Nuh Peygamber'in eşinin, O'na deli ve dengesiz diyecek kadar kalpleri kararmış, basiretleri kapanmış inkarcılara destek olmasından, Lut Peygamber'in eşinin, cinsel sapıklara

sinyal vermek için gece ateş yakmayı, gündüzleyin duman çıkarmayı âdet edinmesinden dolayı kocalarını sorumlu tutmaya hakkımız yoktur. Zira bu her iki peygamber de kendine düşeni lâyıkıyla yerine getirmiş; irşad ve tebliğde; eğitim ve öğretimde kusur etmemiştir. Mayaları bozuk olan eşlerine hidâyet güneşinin, rahmet yağmurunun bir faydası olmamıştır. Çorak toprağın ürün vermemesinde güneş ve yağmurun ne suçu olabilir?

Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in iki veya üç eşine gelince, onlar ne küfre saptılar, ne kâfirlerden yana oldular, ne de ihanette bulundular. Beşeri zaafları gereği günaha sapıp Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'i biraz üzdüler, daha doğrusu ölçüsüz davrandılar. Sonra da ilâhi hidâyete mazhar bulundukları için de hemen dönüş yapıp tevbe ve istiğfarda bulundular.

Kadının Ölçüsüz Davranmasına Karşı Ne Yapılır?

Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz hayatı boyunca ne bir eşine sert davranmış, ne de onlara bir fiske vurmuştur. Müsamaha, af, nezaket, edep, terbiye, sevgi ve saygı O'nun değişmeyen şiarı idi. O, eşlerinden bir kısmının zaman zaman kadınlık halet-i ruhiyesiyle bazı ölçüsüz söz ve davranışlarını görmezlikten gelmiş; kırıcı, kişiliğini zedeleyici, kalbini rencide edici kaba ve sert bir sözden ve hareketten kesinlikle kaçınmıştır. O bakımdan Rasulullah (aleyhisselam) aynı zamanda çok mükemmel bir aile reisi idi.

Hz. Hafsa, Hz. Aişe, Hz. Sevde ve Hz. Zeyneb (radıyallahu anhunne)'nin ayette işaret edilen yanlış tutumları aile otoritesini sarstığı, dedikodu ve huzursuzluğa sebep olduğu için Rasulullah (aleyhisselam) onların bu davranışını kınamak, saygılı bir düzeye getirmek maksadıyla bir ay süreyle hiçbirinin odasına ayak basmamış ve günün önemli bir kısmını Mescid'de mü'minleri irşad edip eğitmekle geçirmiştir.

İşte bu çok akıllıca ve nezih davranış, uslandırıcı, yönlendirici bir tedbirdir. Böylece Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz, sözü edilen ortam ve durumlarda yatakların, gerekirse odaların ayrılmasını tavsiye ediyor.

Unutmayalım ki, nankörlük beşer tabiatında vardır ve kadınların bu tabiatı daha açık ve belirgindir. Nuh (aleyhisselam) ile Lut (aleyhisselam)'ın eşleri bunun tipik misâllerinden biridir.

Âsiye ve Meryem

وَضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا لِّلَّذِينَ اٰمَنُوا امْرَاَتَ فِرْعَوْنَ

"Allah, imân edenlerede Fir'avn'ın karısını misâl veriyor."

Tarihte gelip geçen kavim ve milletlerden, olgunluğun, sağlam imân ve köklü güzel ahlâkın doruğuna yükselen iki hanım misâl veriliyor: Fir'avn'ın eşi Âsiye ve İmrân kızı Meryem.

Birincisi, küfür ve tuğyan ortam ve şartlarının en amansız döneminde küfür kokan bir sarayda ve maddi imkânların en çarpıcı ve göz kamaştırıcı ihtişamı içinde gönlünü geçici maddeye değil, ebedi mutluluğu vadeden Cenâb-ı Hakk'a çevirmiş bulunuyordu. Hiçbir nimet ve devlet ona Allah'a imândan daha cazip görünememiştir. O bakımdan bu hanım cidden kemal mertebesindedir ve büyüktür; her yönüyle ahlâk ve faziletin timsâlidir. Aynı zamanda nefse hâkimiyetin eşsiz misâllerinden biridir. O bakımdan Kur'ân'da ona yer verilmekte, Cenâb-ı Hak onu anmakta ve ismini tarihin silinmez sahifesine nakşedip kalıcı kılmaktadır.

İkincisi, İsa (aleyhisselam)'ın anası Meryem'dir ki, bu müstesna hanım, küçük yaşından beri mabede adanmış bir kadındır.[1] Her yönüyle iffet ve namusun timsali; yalnız Hakk'a kul olmanın parlak örneğidir. Melek Cebrail'in nefhasına lâyık görülen büyük veliye bir annedir. O bakımdan Cenâb-ı Hak Kur'ân'da 34 yerde onun ismini anmış ve kıyamete kadar da anılmasına kapı açmıştır.

İşte Hakk'a selim bir kalple erişme düzeyinde ve basiretinde olan Hz. Meryem, imân eden bütün kadınlara güzel bir örnek olarak gösteriliyor.

İlâhi Ruhun Meryem'e Üflenmesi

وَمَرْيَمَ ابْنَتَ عِمْرٰنَ الَّتِى اَحْصَنَتْ فَرْجَهَا فَنَفَخْنَا فِيهِ مِنْ رُوحِنَا

"(Allah), İmrân kızı Meryem'i de misâl verir; o ki, iffet ve namusunu korumuştu. Biz de ona kendi ruhumuzdan üflemiştik."

Kur'ân-ı Kerim'de "nefh" sözü, üç yerde Adem Peygamber hakkında[2], iki yerde Meryem hakkında kullanılmaktadır. Ayrıca on iki yerde kıyametin kopmasını sağlayan İsrafil (aleyhisselam)ın Sur'u konu edilirken; iki yerde ise İsa (aleyhisselam)'ın çamurdan kuş yapıp diriltmesi belirtilirken; bir yerde

1 Âl-i İmrân suresi: 33-37. âyetlerin tefsiri

2 Secde suresi: 9 - Hicr suresi: 29 - Sad suresi: 72. âyetlerin tefsiri.

de Zulkarneyn'in yaptırdığı sedden söz edilirken anılmaktadır.[1]

Nefh: Sözlükte havayı bir cisme üflemektir. Ancak kıyamet olayında Sur'a üflenmesinin keyfiyetini bilemiyoruz, sadece inanıyor ve Kur'ân'ı tasdik ediyoruz.

Melek Cebrail'in nefhasının ne demek olduğunu anlayabilmek, O'nun nasıl bir ruh, bir kudret olduğunu bilmemize bağlıdır. Enbiya suresi 91. âyetin tefsirinde kısaca belirttiğimiz gibi melek Cebrail nur ve ruhun birleşmesiyle vücut bulmuştur. Cenâb-ı Hakk'ın yarattığı en büyük ruh O'dur. Onun için büyük bir enerji ve hayat kaynağıdır. Dokunduğu yerde hayat başlar. Hz. Meryem'e üflemesi, onda ayrı bir hayat var kılmaya yöneliktir. Bunun da keyfiyetini bilemiyoruz. Çünkü ruhun mahiyeti hakkında kayda değer bir bilgimiz yoktur.

Diğer bir yorum ise şöyledir:

Gerek Enbiya suresi 91. âyette, gerekse konumuzu oluşturan 12. âyette Cenâb-ı Hak:

"Kendi ruhumuzdan ona üfledik" buyurmuştur. Hicr suresi 29, Sad suresi 72. âyetlerde ise aynı tabir ve anlatım Adem (aleyhisselam)'ın yaratılması hakkında da kullanılmıştır.

Cenâb-ı Hak, ruhları bedenlerden önce yarattığına ve sayısını dondurduğuna göre, gerek Adem Peygamber'in ruhunu, gerekse İsa Peygamber'in ruhunu da yaratmış bulunuyordu. İlâhi kudretin sınırsızlığı ve her şeye yettiğini göstermek için Adem ve İsa (aleyhimesselam) hakkında biyolojik kanunun ayrı ve istisnai yanı uygulanmış veya bu kadın bütünüyle iptal edilmiştir. Böylece Melek Cebrail, Adem Peygamber'in ruhunu ruhlar âleminden alıp şekillenen cisme ilka ederek ona hayat vermiştir.

Öyle ki, Melek Cebrail'in Adem'in şekillenmiş çamuruna dokunmasıyla onda hayvani hayat oluşmuş ve hemen arkasından insani ruh nefh edilmiştir.

Meryem'e gelince, onda biyolojik ortam zaten mevcuttu. Ancak rahmine hayvani ruha sahip spermanın intikali söz konusu idi. Melek Cebrail'in nefhası bu hayvani ruha sahip canlıyı meydana getirmiştir. Sonra da

1 Enbiya suresi: 91. âyetlerin tefsiri

İsa (aleyhisselam)'a ait ruh ona ilka edilerek gebelik dönemi başlamıştır.

Erkekte oluşan sperma tekâmül göstererek vücut bulur. Şöyle ki, yenilen gıdalar hücrelere de dönüşürler ve her hücre yüklendiği programa göre vücut dokusunu meydana getirir. Görüldüğü gibi, topraktan çıkan gıda maddeleri vücuda girince, belli bir ameliyeden sonra bir kısmında canlılık başlamakta ve böylece bedenin hayatiyetinin devamını sağlamaktadır. Hücre ve sperma bunun açık birer misâli sayılır. Melek Cebrail ise, zaten büyük bir hayat ve enerji kaynağı olarak bulunuyor. O bakımdan keyfiyetini bilmediğimiz nefhası hayat neşretmektedir.

Hem, hücre ve spermadaki hayvani hayatı, yani canlılık vasfını yine görevli meleklerin şaşmayan kanunlarla gerçekleştirdiklerinde şüphe yoktur. Her biri ilâhi kudretin tecellisinin birer harikası sayılır. Zira kâinatta küçük-büyük hiçbir olay yok ki üzerinde görevli bir melek bulunmasın. Vücut mekanizmasının düzenli, sistemli çalışması da belli kanunlarla gerçekleşiyorsa da, o kanunları uygulayan görevli melekler vardır. Meryem hakkında ise, değişik bir program uygulanmak suretiyle hem Allah (celle celaluhu)'nun kudretinin sınırsızlığına değiniliyor, hem de insan aklına ışık tutularak ipucu veriliyor.

Örnek Hanımların Bazı Özellikleri

Konumuzu oluşturan âyetlerle, Allah (celle celaluhu)'ya dosdoğru imân eden iki hanımın iffet, namus, teslimiyet ve gönül yatışkanlığı misâl veriliyor. Şüphesiz gerek Âsiye'nin, gerekse Meryem'in kendine has birtakım vasıf ve özellikleri vardır. Az yukarıda da açıkladığımız üzere bu iki hanımı şöyle tasvir mümkündür:

Fir'avn'ın eşi Âsiye:

a) Geçici hayatın şatafatına kendini kaptırmamıştır.

b) Sarayın da, krallığın da arızi şeyler olduğunu unutmamış ve asıl kalıcı olan değerlere yönelmiştir.

c) Kalbini kutsal değerlere açık tutmuş, kendini maddenin ihtirasından, sarayın kalpleri katılaştıran havasından uzak bulundurmuştur.

d) Dünyadaki ihtişama arkasını dönüp Allah (celle celaluhu)'ya el açarak arzuladığı şeyleri şöyle dile getirmiştir: "Rabbim! Benim için kendi ya-

nında Cennette bir ev yap; beni hem Fir'avn'dan, hem de onun amelinden kurtar ve beni bu zâlim milletten de kurtar."

İsa (aleyhisselam)'ın Annesi Meryem:

a) Her yanıyla iffet ve namusun simgesi idi.

b) Küçük yaştan beri iyi bir dini terbiye almış ve bu düzeyde en sağlam ellerde yetiştirilmiştir.

c) Böylece Melek Cebrail'in nefhasına lâyık görülmüştür.

d) Cenâb-ı Hakk'ın sözlerinin ve kitabının doğruluğuna kesinlikle inanıp onları kabul etmiştir.

e) Cenâb-ı Hakk'a hep umut bağlayıp itaat ve ibâdette kusur etmemeye çalışmıştır.

Tahrim suresine aile hukukunun önemli bir kısmını oluşturan "boşanma" konusuyla başlandı ve örnek iki mü'mine hanımdan söz edilerek sure noktalandı.

Bu surenin de tefsirini bize müyesser kılan Allah (celle celaluhu)'ya sonsuz hamd-u senalar; örnek bir aile hayatı süren Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'e salât-ü selâmlar olsun.

67. SURE

MÜLK SURESİ

Ayet Sayısı	Kelime Sayısı	Harf Sayısı
30	335	1313

MÜLK SURESİ

Tamamı Mekke'de inmiştir. Bu tesbite muhalefet eden olmamıştır.

Birinci âyette Cenâb-ı Hakk'ın mülk-ü saltanatından, bütün mülkün O'nun kudret elinde bulunduğundan ve her şey üzerinde mutlak tasarruf sahibi olduğundan söz edilmekte ve böylece "mülk" kelimesi sureye isim olmaktadır.

Ayrıca bu sureye "el-Vâkiye", hem de "el-Münciye" adı da verilmiştir.[1]

İbn Abbas (radıyallahu anh)'dan yapılan rivayete göre:

- Ashab-ı Kirâm'dan bir adam, çadırını, kabir olduğunu sanmadığı bir yere kuruyor. Bir süre sonra çadırının altından bir insanın Mülk suresini okumaya başladığına ve sonuna kadar devam edip bitirdiğine şahit oluyor. Medine'ye döndüğünde Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'e geliyor ve olayı anlatıyor. Bunun üzerine Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz şöyle buyuruyor:

"Mülk suresi, (azap ve kötülüğü) engelleyicidir ve insanı kabir azabından kurtarıcıdır."[2]

"Şüphesiz ki Kur'ân'da bir sure vardır ki o otuz âyettir; o sure bir adam için şefaatçi oldu ve kıyamet gününde onu Cehennem ateşinden çıkartıp Cennet'e koydu. İşte o Mülk suresi'dir."[3]

"İsterim ki (Tebareke'llezi bi-yedihi'l-mülk) suresi her mü'minin kalbinde bulunsun."[4]

SURENİN KAPSADIĞI BAŞLICA KONULAR

1- Cenâb-ı Hakk'ın yüksek kudretinden söz edilerek mülk-ü saltanatın bütünüyle O'na ait olduğu belirtiliyor.

1 el-Câmi'u li Ahkâmi'l-Kur'ân: 18/205

2 Tirmizi/Sevâbü'l-Kur'ân: 9

3 Tirmizi: 9/46-28-93

4 Kurtubi/Sa'lebi'den rivayet etmiştir: 18/205

2- Ölüm ve dirimin yaratılmasının sebep ve hikmeti üzerinde duruluyor.

3- Göklerin yedi tabakadan ibaret olduğuna değinilerek kâinat düzeninde kusursuz dengenin bulunduğuna; plânsız, programsız gelişigüzel hiçbir şeyin yaratılmadığına dikkat çekiliyor.

4- Dünya semâsının yıldızlarla süslendiği ve yıldızlardan kopan meteoritlerin cin ve şeytanları kovaladığı açıklanıyor.

5- İnkâr ve azgınlık içinde ömrünü noktalayan kâfirlere hazırlanan azabın birkaç safhası konu edilerek yaşamakta olan inkarcılar uyarılır.

6- Dosdoğru imân edenler müjdeleniyor.

7- Yerkürenin insanların yaşayışına uygun yaratıldığı çok yönlendirici bir anlatımla işleniyor.

8- Cenâb-ı Hakk'ın sünneti gereği, azıp sapıtan kavim ve milletlerin O'nun azabından hiçbir zaman kendilerini güven içinde hissetmemeleri haber verilerek, olayları ve sebepleri harekete geçirenin sadece Cenâb-ı Hak olduğuna işaret ediliyor.

9- Kuşların hilkatindeki hikmete bakmamız emrediliyor.

10- Cenâb-ı Hakk'ın insanoğluna verdiği sayısız nimetlerden söz edilerek bazı organlar örnek gösteriliyor.

11- Kıyametin kopmasıyla ilgili bilginin ancak Allah yanında olduğu, kimselere bu hususta kesin bilgi verilmediği açıklanarak Hz. Peygamber (aleyhisselam)'ın görevinin sınırları çiziliyor.

12- Yerüstü, yeraltı kaynaklar dahil olmak üzere her şeyin ilâhi kudret ve irâdeye bağlı bulunduğuna atıf yapılarak inkarcıların aklına sesleniliyor ve daha objektif düşünmeleri isteniliyor.

٦٧ سُورَةُ الْمُلْكِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

تَبَارَكَ الَّذِي بِيَدِهِ الْمُلْكُ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١﴾ الَّذِي خَلَقَ
الْمَوْتَ وَالْحَيَاةَ لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا ۚ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْغَفُورُ ﴿٢﴾
الَّذِي خَلَقَ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ طِبَاقًا ۖ مَا تَرَىٰ فِي خَلْقِ الرَّحْمَٰنِ مِن تَفَاوُتٍ ۖ
فَارْجِعِ الْبَصَرَ هَلْ تَرَىٰ مِن فُطُورٍ ﴿٣﴾ ثُمَّ ارْجِعِ الْبَصَرَ كَرَّتَيْنِ يَنقَلِبْ
إِلَيْكَ الْبَصَرُ خَاسِئًا وَهُوَ حَسِيرٌ ﴿٤﴾ وَلَقَدْ زَيَّنَّا السَّمَاءَ الدُّنْيَا بِمَصَابِيحَ
وَجَعَلْنَاهَا رُجُومًا لِّلشَّيَاطِينِ وَأَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابَ السَّعِيرِ ﴿٥﴾

1- Mülk-ü saltanatın tasarrufunu elinde tutan (Allah) çok yüce, çok mübarektir. O'nun kudreti her şeye yeter.

2- Hanginizin daha güzel amelde bulunacağını deneyip ortaya çıkarmak için ölümü ve dirimi yaratan O'dur. O, çok üstündür, çok güçlüdür ve çok bağışlayandır.

3- O ki, yedi göğü tıpatıp uyum halinde yaratmıştır. Sen, Rahman'ın yarattığında hiçbir düzensizlik, uygunsuzluk göremezsin! Gözünü bir çevir de bak, acaba bir çatlak, bir bozukluk görebilir misin?

4- Sonra gözünü tekrar tekrar çevir de bak, gözün yorgun-bitkin halde alçalmış olarak sana döner.

5- Andolsun ki biz, dünya semâsını (veya en yakın semâyı) kandillerle süsledik; onları şeytanlara atılacak şeyler yaptık ve onlara alev alev köpüren Cehennem azabını hazırladık.

İLGİLİ HADİSLER

"Şüphesiz ki Cenâb-ı Hak, ademoğlunu ölüm olayıyla aşağılamış ve dünyayı hayat yurdu, sonra da ölüm yurdu yapmıştır. Âhireti ise, ceza (amellere karşılık verme) yurdu ve sonra da sonsuzluk, ölümsüzlük yurdu kılmıştır."[1]

İbn Ömer (radıyallahu anh) diyor ki:

- Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz, Tebareke suresini okumaya başladı, tâki (Li yebluveküm eyyuküm ahsenü amelen) âyetine geldi ve şöyle buyurdu:

"En güzel amelde bulunan, Allah'ın haram kıldığı şeylerden en çok sakınıp uzak kalan ve Allah'a taât-ü ibâdette en çok sürat gösteren kimsedir."[2]

Mülkü Kudret Elinin Altında Tutan Allah (celle celaluhu) **Çok Yüce, Çok Mübarektir**

تَبَارَكَ الَّذِي بِيَدِهِ الْمُلْكُ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

"Mülk-ü saltanatın tasarrufunu elinde tutan (Allah) çok yüce, çok mübarektir. O'nun kudreti her şeye yeter."

Bu âyetle, kâinatın her parçasıyla ve bütünüyle ilâhi kudretin tasarrufu altında bulunduğu ve her sistem ve şeyin önceden belirlenip hazırlanan kusursuz bir plâna göre programlandığı belirtilmektedir.

Böylece Cenâb-ı Hakk'ın kendi mülkünde tasarrufu ne bir meleğe, ne bir peygambere, ne de başka bir kimseye havale etmediğine işaretle insanların tasarruf alanının çok sınırlı ve geçici olduğu vurgulanıyor.

Mu'cize ve keramet dışında câri kanunların, kurulu denge ve düzenin değişmesi veya başkasının bunları değiştirmesi söz konusu değildir. Denilebilir ki, nükleer bir savaş dünyanın dengesini bozabilir. Bu bir müdahale sayılmaz mı? Elbetteki sayılmaz; çünkü ezeli plânda buna yer verilmişse, böylesine bir olay plâna bağlı programın bir bölümünü teşkil eder. Zira Cenâb-ı Hak dileseydi, kâinatta çok değişik bir sistem ve düzen kurar, bu düzende ne

---

1 İbn Ebi Hatim - Ma'mer: Katade'den - İbn Kesir: 4/396

2 Tefsir-i Kurtubi: 18/208

atoma, ne de nükleer bir savaşa yer vermezdi. Yer verdiğine göre, meydana gelecek bu tür olaylar O'nun tasarrufuna bir müdahale sayılmaz.

Şüphesiz O çok mübarektir, çok yücedir, çok azametlidir, bolluk ve bereket kaynağıdır. Aynı zamanda kudreti sınırsızdır. İlmi her şeyi kapsayıp kuşatmıştır. Hazırladığı plânı ona göre çizmiş ve neticeye bağlamıştır.

Ölümü ve Dirimi Yaratan O'dur

اَلَّذِى خَلَقَ الْمَوْتَ وَالْحَيٰوةَ لِيَبْلُوَكُمْ اَيُّكُمْ اَحْسَنُ عَمَلًا

"Hanginizin daha güzel amelde bulunacağını deneyip ortaya çıkarmak için ölümü ve dirimi yaratan O'dur."

Ölüm, hayatın anlam ve hikmetini; hayat da var olmanın sırrını öğretiyor. Sonsuz hayatın değer ve hikmeti, fâni hayatın sona ermesiyle; ikinci hayat için hazırlanan kusursuz nimetlerin kıymeti, çileli bir hayat döneminden geçtikten sonra anlaşılabilir.

İşte hayat ve ölümün takdir edilmesinin sebeplerinden biri de budur. Çünkü bu sebepler insanı daha düzenli, şuurlu, kalıcı ve daha iyi bir hayat sürmeye davet etmektedir. O bakımdan sonsuz ve kusursuz nimetlere ancak büyük gayretler, düzenli hizmetler ve birtakım fedakârlıklarla erişilebilir.

Hayat Bir Yarıştır

Hayat, gayesi, hedefi, hareket noktası ve hikmeti belirlenen bir yoldur. Kurulan nizam ve hazırlanan program gereği, dünya hayatında daha iyiyi, daha güzeli ve daha yararlı olanı yapmaya yönelik bir yarıştır. Bu yarışta başarılı olabilmek için insana lüzumlu yetenekler ve yardımcı faktörler verilmiştir. Onları hayat kanunları doğrultusunda yerli yerince kullananlar başarılı, kullanamayanlar başarısız olurlar.

Şüphesiz dünya hayatının bütün bu önemli safhaları, Sünnetullah gereği birer imtihan olarak beşerin önüne konulmuştur. Bu gerçeği ancak semavi kitap ve gönderilen peygamberden öğrenmek mümkündür.

Hayatın böylesine renkli ve sistemli programlanması, o çok üstün, çok güçlü ve yegâne bağışlama sahibi Cenâb-ı Hakk'ın eseridir. Ceza vermekte acele etmez; işlediği günahlardan pişmanlık duyan ve Hakk'a yönelerek tevbe ve istiğfarda bulunan kullarını affeder.

Böylece âyetin son kısmında anılan "Aziz" ve "Gafur" sıfatları, insan aklını kâinatta hâkim olan kudrete çevirmek ve insanın düşünce ufkunu genişletmek içindir.

Uyumlu, Dengeli ve Düzenli Yedi Gök

اَلَّذِى خَلَقَ سَبْعَ سَمٰوَاتٍ طِبَاقًا

"O ki, yedi göğü tıpatıp uyum halinde yaratmıştır. Sen, Rahmân'ın yarattığında hiçbir düzensizlik, uygunsuzluk göremezsin."

Talâk suresinin 12. âyetinin tefsirinde kısmen belirttiğimiz gibi, uyumlu, dengeli, düzenli yedi gökten söz ediliyor ve bu, ilmi açıdan Allah'ın varlığına, kudretinin sınırsızlığına delil ve belge gösteriliyor. Şüphesiz kâinat bizim tasavvurumuzun çok üstünde bir büyüklüğe ve genişliğe sahiptir. Beşinci âyette:

"Biz, dünya semasını (veya en yakın semayı) kandillerle süsledik" buyurularak, yedi tabakadan neyin kasdedildiğine bir işarette bulunuluyor. Dünya seması, onu her tarafından süsleyen yıldızların yer aldığı göktür. Ancak çıplak gözle görebildiğimiz veya teleskoplarla inceleyebildiğimiz yıldızlar mı, yoksa kâinatta mevcut bütün yıldızlar mı kastediliyor? Âyeti bu iki değişik şekilde yorumlamak mümkün. Ancak hangi yorum kabul edilirse edilsin, dünya semasının veya en yakın semânın ötesinde altı sema daha vardır ki onların özellikleri henüz bilinmemekte ve teknik imkânlarla tespit edilememektedir. İlmi araştırmalar ve gelişen teknik imkânlar henüz Güneş sisteminin bile özelliklerini bütünüyle tespit etmiş değildir. Bunun ötesinde sayısı belirsiz sistemler, galaksiler söz konusudur ki beşer ilmi henüz o sınırlara erişememiştir. O bakımdan âyette "dünya seması" veya "en yakın sema" denilmesi, araştırıcılara ipucu vermeye yönelik bir anlatımdır.

Ayrıca burada dünya semasının yıldızlarla donatıldığı bildirilirken, diğer âyetlerle bu suredeki âyetin bütünlüğü içinde onların üç ayrı faydasına dikkat çekiliyor:

1- Göğe yükselmek isteyen cin ve şeytanlara karşı birer nükleer başlık gibi fırlatılıp geri çevrilmeleri sağlanır.

2- Geceleri yönleri belirlememize yardımcı olurlar.

3- Dünyamızı süsler ve kâinatta yer alan sistemlerin dengesinin birer

parçası olarak düzeni sağlarlar.

Gökteki milyonlarca sistemlerde bir düzensizlik söz konusu olabilir mi?

Kur'ân, ikinci ve üçüncü âyetlerle daha çok ilim adamlarına, gökteki yıldız ve bağlı bulundukları sistemlerin hem kendilerinde, hem de diğer sistemle olan bağlantısında bir düzensizlik ve uyumsuzluk olup olmadığını dikkatle gözetleyip incelemelerini tavsiye etmekte ve sonra da sonucu yine kendisi açıklamaktadır: "Sen, Rahmân'ın yarattığında hiçbir düzensizlik, uygunsuzluk göremezsin; gözünü bir çevir de bak, acaba bir çatlak, bir bozukluk görebilir misin? Sonra gözünü tekrar tekrar çevir de bak; gözün yorgun-bitkin halde alçalmış olarak sana döner."

Şihab (Kayan Yıldız, Düşen Meteorit)

Cenâb-ı Hak, konumuzu oluşturan bu âyette, cin ve şeytanlara birer roket anlamında fırlatılan yıldızlardan, meteoritlerden söz ederken "rücumen li'ş-şeyatin" sözünü kullanmıştır. Hicr suresi 18, Saffat suresi 10, Cin suresi 8, 9. âyetlerle "şihab" ve "şühüb" isimlerini kullanmıştır. Uzayda meydana gelen olayların bir kısmını rasathanelerdeki gözlemlerle tespit edip onları astrofizik açısından değerlendirebiliyoruz. Ancak bu olayların içyüzünün dayalı olduğu hikmeti bilemiyoruz. Çünkü biz insanların bu hususta bilgimiz deney ve gözleme dayanmaktadır. Oysa her olayda yer alan görevli meleklerin önceden programlandığı şekilde olayları düzenledikleri bir gerçektir.

Biz meteoritlerle ilgili, ancak Güneş sisteminde ve ona çok yakın olan sistemlerde yer alan ve birçoğu hakkında belirli, yani hesaplanmış yörüngeler üzerinde hareket eden gökcisimlerinin bulunduğunu tespit edebiliyoruz. Oysa diğer sistemlerde sayısı, belirsiz buna benzer olaylar cereyan etmektedir. Cenâb-ı Hak, ilgili âyetle bu meteoritler hakkında bilgi vermekte ve sebeplerinden birini açıklamaktadır.

Bilindiği gibi, kâfir olan cinler ve bir de şeytanlar ışından yaratılmışlardır. Göklere çıkma yeteneğine sahiptirler. Fezada yine sayısı belirsiz melekler, emir ve komuta zincirinde ilâhi buyruk gereği devamlı haberleşme halindedirler. Şeytan ve kâfir cinler bu esrarlı âlemde inen haberleri dinlemek isterler. Oysa bu onlara yasak kılınmıştır. Yükselmeye başladıkları zaman "şihab" denilen meteoritler birer roket veya nükleer başlıklı füze gibi onlara fırlatılır ve böylece geri dönmeleri sağlanır.

Olayın içyüzü astrofizik açısından bilinmese de kâinatın çok mükemmel işleyen düzenine bakıp bu olaya inanmak gerekir.

Meteoritlerin kendi ışınları yoktur. Dünya çekim alanına girenleri atmosferde sürtünmeden dolayı akkor haline gelir; kimi parçalanıp toz haline girerken, kimi de yeryüzüne düşebilmektedir.

Konuya astrofizik (yani fizik ilminin astronomiye uygulandığı ilim dalı), astronomi ve astronomik uzaklıklar açısından bakıldığı zaman, kâinatın büyüklüğü, ilâhi kudretin sınırsızlığı çok daha rahat anlaşılabilir.

Yalnız Samanyolu denilen galaksiye bakılınca, en az yüz milyon yıldızın onu oluşturduğu görülür. Güneş ise bu yıldızlardan sadece biridir. Şüphesiz bu galeksiden başka uzayda birçok galaksiler vardır. Onlardan bir kısmı o derece uzaktır ki ışıkları bize yüz milyonlarca yılda ancak ulaşabilmektedir. Bu da kâinatın akıl almaz büyüklükte olduğunun bir başka belgesidir.

Yapılan astronomik hesaplara göre, en parlak yıldız olan Sirius, Dünyamızdan sekiz ışık yılı, yani 75 684 400 000 000 km. uzaklıktadır.

Günümüzde yıldızlar hakkında bilgi edinmenin başlıca dört metodu söz konusudur. Tayf analizi, Dopper etkisi, fotometre ve fotoğraf.

İlgili âyetle, gerekli metodlarla araştırma yapılmasına işaret edilmekte ve insan aklı harekete geçirilmek istenmektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, ölüm ve dirimin yaratılmasının sebep ve hikmetlerinden biri üzerinde duruldu. İlâhi kudretin yüceliğini yansıtan göklerin yedi tabaka halinde tam uyum ve denge üzere bulunduğuna değinildi. Sonra da dünya semasının veya en yakın semanın yıldızlarla süslendiği belirtilerek ilim adamlarına hareket noktası gösterildi.

Aşağıdaki âyetlerle, bunca delil ve belgelere rağmen inkârında ısrar edip o vaziyette ölenlerin âhiret âleminde uğratılacakları elim azabın önemli safhaları açıklanıyor. Gönderilen peygambere gönül kulağını verip tebliğ ettiği esasları akıl terazisinde tartmanın ve her zaman aklın yolunu seçmenin lüzumu belirtiliyor. Sonra da aklını bu doğrultuda kullanıp Cenâb-ı Hak'tan saygı ile korkan mü'minler büyük ecirle müjdeleniyor.

وَلِلَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ عَذَابُ جَهَنَّمَ ۖ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿٦﴾ إِذَا أُلْقُوا فِيهَا
سَمِعُوا لَهَا شَهِيقًا وَهِيَ تَفُورُ ﴿٧﴾ تَكَادُ تَمَيَّزُ مِنَ الْغَيْظِ ۖ كُلَّمَا أُلْقِيَ
فِيهَا فَوْجٌ سَأَلَهُمْ خَزَنَتُهَا أَلَمْ يَأْتِكُمْ نَذِيرٌ ﴿٨﴾ قَالُوا بَلَىٰ قَدْ جَاءَنَا نَذِيرٌ
فَكَذَّبْنَا وَقُلْنَا مَا نَزَّلَ اللَّهُ مِنْ شَيْءٍ إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا فِي ضَلَالٍ كَبِيرٍ ﴿٩﴾
وَقَالُوا لَوْ كُنَّا نَسْمَعُ أَوْ نَعْقِلُ مَا كُنَّا فِي أَصْحَابِ السَّعِيرِ ﴿١٠﴾ فَاعْتَرَفُوا
بِذَنبِهِمْ ۚ فَسُحْقًا لِأَصْحَابِ السَّعِيرِ ﴿١١﴾

6- Rablerini inkâr edenler için de Cehennem azabı vardır. Orası ne kötü gidiş yeridir!

7- Oraya atılacakları zaman kaynayıp uğuldamanın kötü sesini işitirler.

8- Neredeyse öfkeli köpürmesinden patlayıp paralanacak. Oraya ne kadar bir bölük insan itilip atılırsa, bekçileri onlara: "Size uyarıcı peygamber gelmedi mi?" derler.

9- Onlar da: "Evet bize gerçekten uyarıcı geldi ama biz yalanladık ve Allah bir şey indirmemiştir, siz ancak büyük bir sapıklık içindesiniz, dedik" diye cevap verirler.

10- Hem derler ki: "Eğer biz işitseydik ve aklımızı kullansaydık, alevi kabarıp köpüren cehennemlikler arasında olmazdık."

11- Böylece günahlarını gizlemeyip söylerler. Alev alev köpüren Cehennem dostlarına uzaklık ve helak olsun!

Bunca Açık Belgeye Rağmen İnkâr mı?

وَلِلَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ عَذَابُ جَهَنَّمَ ۖ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ

"Rablerini inkâr edenler için Cehennem azabı vardır. Orası ne kötü gidiş yeridir!"

Cenâb-ı Hakk'ın üstün kudretine değinilerek ispatlayıcı belgelere yer verildikten sonra hâlâ aklını kullanmayıp inkâr ve tuğyanda ısrar edenler

bir defa daha uyarılıyor. Böylece aklın ilimle ve bu ikisinin de imânla birleştirilmesinin lüzumuna işaretle, duygusunu ve önyargısını aklının önünde tutan kâfirler kınanıyor. Hakikate sırt çevirmenin çok fena bir akıbete yol açacağı haber veriliyor.

Böylece Cehennem ateşinin çok yüksek ısı derecesinde yanmaya devam ettiğinden korkunç uğultular çıkarmakta olduğunu yedinci âyette yer alan anlatımdan öğreniyoruz. Şüphesiz bu beyânla, hem Cehennem hakkında kısa, fakat aydınlatıcı bilgi veriliyor, hem de inkarcı şaşkınlar uyarılarak ölmeden önce Hakk'a dönmeleri isteniliyor.

Uslub-ü İlâhi gereği, Kur'ân-ı Kerim'de, konumuzu oluşturan âyet dahil Cehennem'in 14 kadar isim ve sıfatına yer verilmiştir:

1- Sair,

2- Gavaş,

3- Eşedd-i harr,

4- Mâ-i Sedid,

5- Hasir,

6- Azâb-i ğaram,

7- Zefir ve Şehik,

8- Serabiluhüm min katiran,

9- Min fevkihim zülel,

10- Mâ'-i Hamim,

11- Sekar,

12- Hâviye,

13- Naren Telezzâ,

14- Zat-i Leheb.[1]

Bu sıfat ve isimlerin taşıdığı mana:

Sair: İyice kızışıp boy boy köpürüp yükselen ateş.

Gavaş: Örtü misali kat kat ateş tabakaları.

Eşedd-i harr: Çok şiddetli yüksek derecedeki ısı.

1 Nisa: 55, A'raf: 41, Tevbe: 81, İbrahim: 16, İsrâ: 8, Furkan: 65 - Hud: 106, İbrahim: 50, Zümer: 16, Muhammed: 15, Kamer: 48, Kariâ: 11, Leyl: 4, Tebbet suresi.

Mâ'-i Sedid: Kanlı, irinli suya benzer tiksindirici bir sıvı.

Hasır: Çepeçevre kuşatan bir zindan.

Azâb-ı ğaram: Sadece deriyi yakıp devamlı acı ve ıstırap veren bir işkence.

Zefir ve Şehik: Şiddetli inilti ve sesli sesli soluk veya derinden gelen korkunç inilti ve uğultu.

Katiran: Katrandan gömlekler.

Bu, ısı derecesi yüksek olan taş kömüründen akan katran bölümünü ve katranın bedene bulaşacağını ifade etmektedir.

Zülel: Ateşten kat kat tabakalar.

Mâ'-i Hamim: Isı derecesi çok yüksek sıvı,

Sekar: Yakıp deriyi değiştiren ateş.

Hâviye: İyice yanıp kor haline gelen kömür.

Telezzâ: Köpürüp dalga, dalga; boy boy yükselen ateş.

Zât-i Leheb: Alevi perde perde yükselip ısı derecesi yüksek olan ateş.

Bütün bu isim ve sıfatları bir araya getirdiğimizde, Cehennemin nasıl bir azap yeri olduğunu; yanan yakıtından akan katran ve irinli kan misâli sıvısı bulunduğunu; içinde müthiş patlamaların ve o sebeple ateş kütlelerinin yükseldiğini, bütün çıkış yollarının kapalı tutulduğunu anlarız.

Isısı bu kadar yüksek olan Cehennem ateşinin, içine atılan insanları bir anda yakıp kül haline getirmeyeceği hususuna gelince: Âhiret âleminde ruhlara giydirilen bedenlerin, o âleme has bir özellik taşıdığı; ateşin sadece deriye ve dolayısıyla sinir uçlarına tesir edebileceği ortaya çıkıyor. Günümüzde ateşte yanmayan birtakım maddelerin tespit edildiğini biliyoruz. O halde âhirette Cenâb-ı Hakk'ın, hiç ölmeyecek, hasta olmayacak, yıpranmayacak bir beden yaratıp insana vermesi elbetteki mümkündür. Bunun keyfiyetini bilmemiz ise, pek mümkün değildir. Bugün için hayal bile edemediğimiz birtakım ilâhi kanunlar o gün işler duruma geçer ve hükmünü yürütür. Nitekim Tâhâ suresi 74. âyetle Cehennem ahvalinden söz edilirken, "Orada ne ölür, ne de yaşar!" buyurulmaktadır.

İşiten ve Akleden Bir Baş

وَقَالُوا لَوْ كُنَّا نَسْمَعُ اَوْ نَعْقِلُ مَا كُنَّا فِى اَصْحَابِ السَّعِيرِ

"Hem derler ki: Eğer biz işitseydik ve aklımızı kullansaydık, alevi kabarıp köpüren cehennemlikler arasında olmazdık."

Cehenneme atılacak azgın kâfirlerin oradaki durumu tasvir edilirken, görevli bekçilerin: "Size uyarıcı peygamber gelmedi mi?" sorusuna, onlar: "Evet, bize gerçekten uyarıcı geldi, ama biz onu yalanladık ve Allah bir şey indirmemiştir; siz ancak büyük bir sapıklık içindesiniz, dedik" diye cevap verirler. Sonra da şunu ilâve ederler: "Eğer biz işitseydik ve aklımızı kullansaydık, alevi kabarıp köpüren Cehennemin yaranları arasında olmazdık."

Bu anlatım ve uyarı; aynı zamanda tasvir, insanın hakka, gerçeğe yönelmesinin; hakikati bulabilmesinin iki yolu bulunduğunu öğretiyor:

a) Uyarıcı mürşidin sesine kulak verip ciddiyetle dinlemek,

b) Dinlediği şeyleri aklın süzgecinden geçirip tam bir idrâk içinde değerlendirerek sonuç çıkarmak.

Yoksa şartlanmış bir kafa, büyülenmiş bir kalp ile hissi aklın üstünde ve önünde tutarak gerçeği işitmek ve anlamak, aklın ışığında değerlendirmek çok zor, bazen de imkânsızdır.

Kendini inkârın bu çizgisine getirenlerin çoğu hakikati ancak öldükten sonra Âhiret aleminde anlayabilir; ama neden sonra... Nitekim 11. âyetle, Cehenneme girecek olan inkarcı sapıkların böyle bir itirafta bulunacakları haber verilerek, ölmeden önce sağduyu ve akl-i selimi kullanmanın lüzumuna atıfta bulunuluyor.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Kâinattaki mutlak ve kusursuz düzen ve dengeden söz edilerek insan aklına ışık tutuldu ve sonra aklını kullanmayıp hakikatten uzaklaşanların âkıbeti hakkında bilgi verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, aklını imânla birleştirip eserden müessire geçiş sağlayan ve bu açıdan hareketle, kâinatı tasarrufu altında tutan yüce kudretin varlığına inanmakla kalmayıp, O'nun gözetimi altında bulunduğunu düşünerek korkan; korktuğu için de söz ve davranışlarını ilâhi hayat düzenine uyduran; aynı zamanda böyle bir idrâkle iç disiplini sağlayan mü'minlere mağfiret ve büyük mükâfat vadediliyor. Sonra da Cenâb-ı Hak'la kulları arasındaki irtibata değinilerek bilgi veriliyor.

إِنَّ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ بِالْغَيْبِ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ كَبِيرٌ ﴿١٢﴾ وَأَسِرُّوا
قَوْلَكُمْ أَوِ اجْهَرُوا بِهِ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿١٣﴾ أَلَا يَعْلَمُ مَنْ خَلَقَ
وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ ﴿١٤﴾ هُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ ذَلُولًا فَامْشُوا
فِي مَنَاكِبِهَا وَكُلُوا مِنْ رِزْقِهِ وَإِلَيْهِ النُّشُورُ ﴿١٥﴾

12- Şüphesiz ki, Rabbinden gıyabında saygı ile korkup eğilenler için bağışlanma ve büyük mükâfat vardır.

13- Sözünüzü ister gizleyin, ister açıklayın fark etmez. Şüphesiz ki O, gönüllerde dönüp dolaşanı, duygu ve düşüncelerin aslını ve mahiyetini bilendir.

14- O Yaratan hiç bilmez mi? O, Lâtif'dir (çok lütuf sahibidir; her şeyin bütün inceliklerini, özelliklerini en iyi bilendir). (Her şeyden) haberlidir.

15- O, yeryüzünü sizin yararınıza baş eğdirdi (üzerini yaşanacak duruma getirdi). Bunun için yerin engebelerinde gezip dolaşın da, Allah'ın rızkından yeyin. (Yeniden dirilip kalkınca) dönüşünüz ancak O'nadır.

Gayba İman

إِنَّ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ بِالْغَيْبِ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ كَبِيرٌ

"Şüphesiz ki, Rabbinden gıyabında saygı ile korkup eğilenler için bağışlanma ve büyük mükâfat vardır."

Dış dünyanın tesirlerini, ölçü ve anlamını duyularımızla algılayabiliyor ve bu açıdan bir sonuca varabiliyoruz. Kısacası, deney ve gözlem sınırlarına giren eşyayı anlayabiliyor ve onları az-çok tanıyabiliyoruz. Bu sınırın dışında kalan ve "fizikötesi" kabul edilen gayba inanmak ise, duyu sınırını aşar; bütünüyle akıl ve idrâk, bu ikisiyle birleşip bütünleşen imân sınırına girer. Böylece sınırlı olan akıl imânla birleştirilince, gaybe gönül kapısını açma imkânı doğar.

Cenâb-ı Hak mutlak birdir; öncesiz ve sonrasızdır. O'nun zatının mahiyetini bilmemiz, idrak etmemiz mümkün değildir. Zira bizim hem duyularımız, hem de akıl ve idrakimiz sınırlıdır. O ise, sınırsızdır ve keyfiyeti, mahiyeti bilinmemektedir.

O halde Allah (celle celaluhu)'yu sıfatlarıyla, eserleriyle, kurduğu mükemmel düzeniyle, hazırladığı plân ve programıyla bilip tanımamız mümkündür. Buna pratikten bir misâl verecek olursak, elektriği gösterebiliriz: Bu güç ve enerjiyi bizatihi göremiyoruz, ancak eşyadaki tezahürleriyle varlığını kabul ediyoruz.

O bakımdan Kur'ân'ın ikinci suresinin başında, diğer surelerde ve burada gayba imânın lüzumu üzerinde duruluyor. Zira hiçbir âmil insanı bu kadar yönlendiremez ve düzenli bir iç ve dış disiplinine kavuşturamaz. Aynı zamanda insanın kalbini ve vicdanını hiçbir müeyyide böylesine dolduramaz.

İlim hücrenin yapısını biliyor, ama canlılık vasfının nasıl oluştuğunu bilemiyor. Hücrede hayat bulunduğu kesindir; biz o hayatı ancak hücrenin faaliyet ve yüklendiği programı yerine getirmesinden anlayabiliyoruz. O halde "görmediğimiz, göremediğimiz şeye inanmayız" demek, varlık âleminde görülmesi mümkün olmayan birçok şeylerin de red ve inkârı demektir. En azından insanın kendi ruhunu, aklını ve benzeri manevi yeteneklerini inkâr etmesi sonucunu doğurur.

O, Gizli-Açık Her Şeyi Bilir

وَاَسِرُّوا قَوْلَكُمْ اَوِ اجْهَرُوا بِهٖ اِنَّهٗ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ

"Sözünüzü ister gizleyin, ister açıklayın farketmez. Şüphesiz ki O, gönüllerde dönüp dolaşan duygu ve düşüncelerin aslını ve mahiyetini bilendir."

Cenâb-ı Hak mademki zaman ve mekân kavramları dışında sınırsızdır; bu sebeple de öncesiz ve sonrasızdır; o halde ilmiyle, kudretiyle, rahmet ve âtıfetiyle her şeyi kapsayıp kuşatmış ve ilmi her şeye mutlak anlamda nüfuz etmiştir. Gizlediğimizi de, açığa vurduğumuzu da, gönlümüzden geçenleri de bilir. İnsanın beyin mekanizmasını da O hazırlamış ve hafıza, düşünme arşivini o kurmuştur. O arşive neler yerleştirdiğimizi ve neler yerleştirmek istediğimizi çok iyi tespit etmektedir. Zira düğme O'nun kudret parmağının altında bulunuyor. 13 ve 14. âyetlerle bu gerçeğe değiniliyor. Çünkü Cenâb-ı Hak Latiftir, bütün incelikleri, gizlilikleri bilir. Habir'dir, ilmi her şeyden haberdardır.

Böylece Cenâb-ı Hakk'ın iki sıfatı anılarak hayatımızı ona göre tanzim etmemiz istenmekte ve bu iki sıfatın ışığı altında nefsimiz üzerinde

imân ve aklımızla hâkimiyet kurmamız tavsiye edilmektedir.

Yeryüzünü Yaşanacak Duruma Getiren O'dur

هُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ ذَلُولًا

"O, yeryüzünü sizin yararınıza baş eğdirdi (üzerini yaşanacak duruma getirdi)."

İlâhi irâde, ezeli kudret ve ilmiyle tecelli edince, insanoğlu için yerküreyi yarattı. İlk insan Adem (aleyhisselam) henüz yaratılmadan O'nun ve neslinin hayat beşiği hazırlandı da adına "Dünya" denildi.

Dünya yüz milyonlarca yıl önce kendi ekseni etrafında dönerken yer kabuğunun erimiş bir maden kütlesi halinde olduğu sanılmakta ve bağlı bulunduğu ilâhi hilkat kanunu gereği yavaş yavaş soğuyarak kürenin yüzeyinde hafif minerallerden meydana gelen ince bir kabuk bağladığı neticesine teorik olarak varılmaktadır. Demir, nikel gibi daha ağır minarellerin kürenin merkezine doğru çekilerek ağır bir çekirdek oluşturduğu da bu teoriler arasında yer almaktadır.

Böylece engebeli, hayat şartlarına elverişli, canlıların ihtiyaçlarını karşılayacak kaynaklara sahip bir yüzey meydana gelmiştir. Dağıyla, tepesiyle, ovasıyla, nehir ve deniziyle insanoğlunun hizmetine ve istifadesine verildiği kesindir.

Bu kadar ince hesaplara, şaşmayan tekâmül kanununa dayalı olarak var kılınan dünya, her parçasıyla ve nimetiyle O Yüce Yaratan'ın varlığına, birliğine delâlet etmektedir. Bu gerçeği görmemek, anlamamak kadar körlük ve basiretsizlik olur mu?

Evet, bize gereken, yeryüzünün dalgalı, engebeli yüzeyinde gezip araştırma ve incelemede bulunmak; Cenâb-ı Hakk'ın hazırlayıp istifademize verdiği rızıklardan bilerek yararlanmak ve her lokmasını ağzımıza korken, her çiçeğini koklarken, havasını teneffüs edip hayat bulurken, tatlı sularını yudumlarken Yaratan yüce kudrete şükretmektir. Çünkü yolculuğumuz bitmemiş, arzu ve isteklerimiz son kertesine gelmemiştir. Daha huzurlu, kalıcı ve ebediyen mutlu edici bir hayata doğru nefes nefes ilerlemekte ve yaklaşmaktayız. Yolculuğumuz böylece devam edip ya Cennette ya da Cehennemde noktalanacak ve hepimiz istesek de, istemesek de Cenâb-ı Hakk'a dönmek zorunda kalacağız. Bu programı değiştirecek ve

engelleyecek hiçbir kuvvet yoktur. 15. âyetle bu hakikat bize haber verilerek aklımızı çok iyi kullanmamız ve onu sağlam imânla birleştirip hayatımızı ona göre düzenlememiz emredilmektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, varlıkta yer alan delil ve belgelere bakıp Cenâb-ı Hakk'ın sonsuz kudretinin damgasını gören ve bu imân atmosferi içinde O kudretten saygıyla korkan mü'minler büyük mağfiret ve rahmetle müjdelendi. Yerkürenin ve üzerindeki kabuğun nasıl oluştuğu hakkında kısa bilgi verilerek insan aklına seslenildi.

Aşağıdaki âyetlerle, gelip geçen inkarcı sapıkların âkıbetine dikkat çekiliyor ve ilâhi kudretin her şey üzerinde mutlak hükümran bulunduğu düşündürücü bir anlatımla işleniyor. Havada uçan kuşlar üzerinde ciddi araştırma yapıp ilâhi hilkat kanununun yüceliğinin izlerini görmemiz tavsiye ediliyor. Sonra da ilâhi inayet ve lutuflara atıf yapılarak duygu ve düşüncemiz, akıl ve idrakimiz yönlendirilmek isteniyor.

ءَاَمِنتُم مَّن فِى السَّمَآءِ اَنْ يَخْسِفَ بِكُمُ الْاَرْضَ فَاِذَا هِىَ تَمُورُ ﴿١٦﴾ اَمْ
اَمِنتُم مَّن فِى السَّمَآءِ اَنْ يُرْسِلَ عَلَيْكُمْ حَاصِبًا فَسَتَعْلَمُونَ كَيْفَ نَذِيرِ
﴿١٧﴾ وَلَقَدْ كَذَّبَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ ﴿١٨﴾ اَوَلَمْ يَرَوْا اِلَى
الطَّيْرِ فَوْقَهُمْ صَٰٓفَّٰتٍ وَيَقْبِضْنَ مَا يُمْسِكُهُنَّ اِلَّا الرَّحْمَٰنُ اِنَّهُ بِكُلِّ شَىْءٍ
بَصِيرٌ ﴿١٩﴾ اَمَّنْ هَٰذَا الَّذِى هُوَ جُندٌ لَّكُمْ يَنصُرُكُم مِّن دُونِ الرَّحْمَٰنِ اِنِ
الْكَٰفِرُونَ اِلَّا فِى غُرُورٍ ﴿٢٠﴾ اَمَّنْ هَٰذَا الَّذِى يَرْزُقُكُمْ اِنْ اَمْسَكَ رِزْقَهُۥ
بَل لَّجُّوا فِى عُتُوٍّ وَنُفُورٍ ﴿٢١﴾ اَفَمَن يَمْشِى مُكِبًّا عَلَىٰ وَجْهِهِۦٓ اَهْدَىٰٓ اَمَّن
يَمْشِى سَوِيًّا عَلَىٰ صِرَٰطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿٢٢﴾ قُلْ هُوَ الَّذِىٓ اَنشَاَكُمْ وَجَعَلَ
لَكُمُ السَّمْعَ وَالْاَبْصَٰرَ وَالْاَفْـِٔدَةَ قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ ﴿٢٣﴾ قُلْ هُوَ الَّذِى
ذَرَاَكُمْ فِى الْاَرْضِ وَاِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿٢٤﴾

16- Göktekilerin sizi yere göçürüvermesinden emin misiniz? O takdirde bakarsınız ki ansızın yer sallanıp çalkalanır.

17- Ve göktekilerin üzerinize taş yağdıran şiddetli bir rüzgar göndermesinden güvende misiniz? O taktirde tehdid eden uyarıcının nasıl olduğunu bileceksiniz.

18-Andolsun ki, onlardan öncekiler de (hakkı) yalanlamışlardı. Beni tanımamak nasılmış (bir görün)?

19- Onlar, üzerlerinde diziler halinde kanatlarını açıp kapayarak uçan kuşları görmediler mi? Onları ancak Rahman (olan Allah) tutar. Şüphesiz ki O, her şeyi görüp bilendir.

20- Yoksa Rahmân'dan başka O'na karşı size yardım eden ordunuz mu var? Kâfirler ancak aldanma ve gaflet içindedirler.

21- Yoksa (Allah) rızkını tutup kesecek olursa, kim sizi rızıklandırır? Hayır, onlar bir azgınlık ve nefret içinde inatla ısrar etmektedirler.

22- Yüzükoyun yürüyen mi daha doğru yoldadır, yoksa dümdüz yolda dimdik yürüyen mi?

23- De ki: Sizi yaratıp varlık alanına getiren, size işiten kulaklar, gören gözler, anlayan gönüller veren O'dur. Ne de az şükredersiniz?

24- De ki: Sizi üretip yeryüzüne yayan O'dur. Ve siz ancak diriltilip hepiniz O'nun huzurunda toplanacaksınız.

Göktekilerin Sizi Yere Göçürmesinden Güvende Misiniz?

ءَاَمِنتُم مَّن فِى السَّمَآءِ اَن يَخْسِفَ بِكُمُ الْاَرْضَ فَاِذَا هِىَ تَمُورُ

"Göktekilerin sizi yere göçürüvermesinden emin misiniz? O takdirde bakarsınız ki, ansızın yer sallanıp çalkanır."

Göktekilerden maksat, yağmur, kasırga, tayfun, fırtına veya göreve hazır bekleyen melekler olabilir.

Sebeplerin kısa sürede oluşup olayları meydana getirmesini çoğu zaman önceden tespit etmemiz mümkün değildir. Olayların sebep ve illetlere, bunların da belli kanunlara, kanunların da ilâhi kudrete bağlandığı bir gerçektir. Böylece Cenâb-ı Hak bir şeyin meydana gelmesini murad ettiği zaman melekler vasıtasıyla sebep ve illetleri harekete geçirir de umulma-

dık bir zamanda ya kahredici ya da ferahlatıcı olaylar vücut bulur. Bu durumda ya volkanik bir depremi, ya tektonik bir sarsıntıyı ya da tahripkâr bir kasırgayı harekete geçiren melekler işbaşı yapar. Bu olayların zahiri sebep ve illetleri bilinse bile, o sebeplerin hangi plân ve programa göre oluşturulup harekete geçirildiğini insanların çoğu bilmez.

Kur'ân-ı Kerim, kâinat düzenlemesinde mutlak bir kudretin hâkim ve nafiz bulunduğunu ve O'nun her şeyi birtakım sebeplere bağlayıp kendi tasarrufu altında tuttuğunu haber vererek Hakk'ı inkâr ve reddin hiçbir yaran olmayacağına dikkat çekmektedir.

Yıkılıp Yok Olan Kavim ve Milletler

وَلَقَدْ كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ

"Andolsun ki, onlardan öncekiler de (hakkı) yalanlamışlardı. Beni tanımamak nasılmış (bir görün)!"

İlgili âyetle, küfür ve azgınlığı, sapıklık ve ahlâksızlığı inatla sürdürerek her vesileyle hakkın karşısına red ve inkârla çıkan ve her türlü kötülüğe, inançsızlığa prim veren kadroların, kavim ve milletlerin eninde sonunda tabi bir afetin harekete geçirilmesiyle yeryüzünden silindikleri misâl veriliyor ve onlardan artakalan tarihi belgeleri gezip görmemize işarette bulunuluyor.

Şüphesiz günümüze kadar ayakta durma şansına sahip olan tarihi kalıntılar mahzun boyunlarını bükerek her parçasıyla Hakk'ı red ve inkâr eden sapıkların sonunun ne olduğunu fısıldamakta, ziyaretçilerin kalp ve vicdanlarına seslenmekte; Allah'ı tanımamanın ne olduğunu açıklayıp belge hüviyetiyle yansıtmakta, ibret almayanlar hakkında tarihin tekerrür edeceğini âdeta haykırmaktadır.

Kuşların Kanat Açıp Saf Saf Uçuşu

أَوَلَمْ يَرَوْا إِلَى الطَّيْرِ فَوْقَهُمْ صَافَّاتٍ وَيَقْبِضْنَ مَا يُمْسِكُهُنَّ إِلَّا الرَّحْمَٰنُ

"Onlar, üzerlerinde diziler halinde kanatlarını açıp kapayarak uçan kuşları görmediler mi? Onları ancak Rahman (olan Allah) tutar."

Kuşların kanat çırparak havalanması, belli mesafelerde uçup dolaşması, her yanıyla ilâhi kudretin ve sanatın çok belirgin eseri değil midir? Şüphesiz bu olayın gerçekleşmesi, birtakım fiziksel kanunlara bağlıdır: Ke-

miklerinin iliksiz olması, kanatlarının simetrik olarak düzgün tutulması, tüylerinin arasında hava boşluklarının bulunması, vücutlarının çok ince bir yağ salgılayıp tüylerini kaygan hale getirmesi bu cümledendir. Bütün bu fevkalâde fiziki kanunlar ve ince hesaplar kör ve sağır, şuursuz ve bilgisiz tabiatın eseri midir? Binlerce tesadüfün bir zincirin halkaları gibi bir araya gelmesiyle mi bunlar gerçekleşmiştir? Yoksa çok mükemmel plân ve programla ortaya konulan ilâhi sanatın kendisi midir?

Okyanusları aşan, yaz-kış yer değiştiren kuşlara kim bu duygu ve yeteneği ve içgüdüyü vermiştir? Kim onları bu düzenli ve bilinçli yer değiştirme olayından alıkoyabilir? Meğerki kâinatta sürüp gelen bu ve benzeri dengeli olayları bozmaya kalkışanlar olsun; o takdirde insanoğlu kendi hayat düzenine kasdetmiş olur.

Şüphesiz Rahman olan, rahmeti her şeyi kapsayıp kuşatan Cenâb-ı Hak her şeyi en iyi bilen ve görendir. O'nun kudret elinden çıkan her şey mükemmeldir; dengeli ve düzenlidir. Denge ve düzene şuursuzca el uzatanlar ise, insanlardır.

Allah (celle celaluhu) **ile Yarışabilir Miyiz?**

Her canlı kendi şartları ve bulunduğu ortam içinde kendi cinsiyle yarışır. Filin aslanla yarışması; kaplumbağanın tavşan veya tilkiyle koşuya çıkması ne kadar gülünçse, insanoğlunun da Allah (celle celaluhu) ile yarışmaya heveslenmesi o kadar gülünç ve anlamsızdır. Zira onun ne Cenâb-ı Hakk'a karşı koyacak bir ordusu vardır, ne de canlıları dünya durdukça besleyecek kaynakları vardır. Cenâb-ı Hak, yeryüzünde denizlerle ve ırmaklarla su dengesini sağlamakta, buharlaşmayı gerçekleştirip yeryüzüne feyiz ve bereket indirmektedir. Bitkileri toprakla beslemekte, damarları vasıtasıyla suyu onların yapraklarının ucuna kadar kusursuzca ulaştırmaktadır. Güneşle aramızdaki mesafeyi yararlı bir çizgide tutan; atmosfer tabakasını belli kalınlıkta koruyan O değil midir? O'nunla yarışmak mümkün müdür? Okyanusta sevkettiği tayfunun karşısına çıkıp onu geri çevirebilir miyiz? Dünyanın dönüş hızını eksiltip artırabilir miyiz? Yeni bir plânla yeni ve değişik bir dünya vücuda getirebilir miyiz?

O halde inkâr ve tuğyanın, ahlâksızlık ve bencilliğin anlamı nedir? Şaşkın kâfir kime kafa tutmakta veya kiminle yarışmak hevesindedir?

Şüphesiz inkarcı sapıklar hep aldanma ve gaflet içinde bocalama çiz-

gisinde bir ömür tüketmektedirler. Yirminci âyetle onların bu hali tasvir edilmekte; yirmi birinci âyetle onların duygularının, ön yargılarının akıllarının önünde yürüdüğüne işaret edilmektedir.

Cenâb-ı Hak Rızkımızı Kesecek Olursa, Onun Kapısını Kim Bize Açabilecektir?

أَمَّنْ هٰذَا الَّذِي يَرْزُقُكُمْ إِنْ أَمْسَكَ رِزْقَهُ

"Yoksa (Allah) rızkını tutup kesecek olursa, kim sizi rızıklandırır?"

Canlıların rızkını oluşturup meydana getiren belli sebepler ve kanunlar söz konusudur. Güneş, yağmur, hava, toprak ve daha önce hazırlanan yeraltı ve yerüstü kaynakları bu cümledendir. Bütün bunları hizmete sevk eden Cenâb-ı Hak, bunlarla ilgili kanunları iptal edecek olsa, rızık diye bir şey kalır mı? Yeryüzünde geniş çapta bir değişiklik meydana getirip kara parçalarını denizlerin istilasına uğratsa, ortada ne kalır? Ne var ki O, kâinatı düzen ve dengede tutan kanunlarını kıyamete kadar iptal etmez. Ezeli kanunlarına müdahalede bulunmaz; hepsi de programlandığı gibi devam eder.

Bu hakikatleri anlamamak için ya kör ya da geri zekâlı olmak gerekir. Yirmi ikinci âyetle bu incelik yansıtılmakta ve insanla hayvan arasındaki farka değinilerek, bu farkı göremiyenlerin de bir bakıma hayvanlaştıklarına işaret edilmektedir.

Doğru Kalp ile Eğri Kalp

أَفَمَنْ يَمْشِي مُكِبًّا عَلَىٰ وَجْهِهِ أَهْدَىٰ أَمَّنْ يَمْشِي سَوِيًّا عَلَىٰ صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ

"Yüzükoyun yürüyen mi daha doğru yoldadır, yoksa dümdüz yolda dimdik yürüyen mi?"

Burada nefis bir benzetme vardır: Hayvanlar insanlardan yana fayda sağlasınlar diye yaratılmış ve onların buyruğuna verilmiştir. İnsanoğlu en şerefli canlı olarak yeryüzünde Allah'ın halifesi olarak bulunuyor; o bakımdan da iki ayaküzeri dimdik durabilme nimetine erdirilmiştir. Hayvanlar ise, insanın istifadesine verildiği için çoğu yüzükoyun iki veya dört ayaklı ya da sürüngen olarak yaratılmışlardır. İnsanla hayvan arasındaki bu açık fark ne ise, inkarcıyla mü'min arasındaki fark odur. Birinin kalbi eğiktir, diğerinin kalbi doğru ve düzenlidir.

Nitekim bu âyet-i kerime, A'raf suresi 179. âyetle şöyle açıklanmaktadır:

"Şanıma andolsun ki, cin ve insanlardan birçoğunu Cehennem için yarattık; kalpleri vardır onunla (hakkı) anlamazlar, gözleri vardır, onunla (hakikati) görmezler, kulakları vardır, onunla (doğruyu) işitmezler. İşte bunlar (bu şuursuzlar) hayvanlar gibidir, belki daha da sapık ve şaşkındırlar. İşte gafiller ancak bunlardır!"

İnsana Verilen Üç Büyük Nimet

قُلْ هُوَ الَّذِي أَنْشَأَكُمْ وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ

"De ki: Yaratıp varlık alanına getiren, size işiten kulaklar, gören gözler, anlayan gönüller veren O'dur. Ne de az şükredersiniz?"

İşitme, görme ve anlama... Bunlar birbirini tamamlayan değerlerdir. Öyle ki, hakkı, doğruyu, iyiyi ve faydalıyı anlayabilmek için önce Hakk'ın sesine kulak verip O'nun buyruğunu işitmek ve eserini görmek gerekir. İşitip gördüğümüzü akıl ve idrâk terazisine koyup tartmamız ve öylece onun değer ölçüsünü belirlememiz bizi sağlıklı sonuca götürür. İşittiğimizi, gördüklerimizi aklımızdan ayrı tuttuğumuz, onları sadece duygu kefesine koyduğumuz takdirde, hiçbirinin gerçek yüzünü ve hakiki değerini anlayıp tespit etmemiz mümkün olmaz. Zira akıl denilen ilâhi mevhibe, insanın kendi düşünce ve davranışlarını bilmesine; olayları inceleyip iç-yüzünü anlamasına, muhakeme edip belirlemesine yarayan bir yeteneği olarak bilinmektedir. Onun tarifi de bu mana çerçevesinde yer alır.

Böyle bir yeteneği bize lütfeden Allah'a şükretmek kadar tabi ne olabilir? Bir de bu üç organın her yanıyla ilâhi damgayı taşıdığı bir gerçektir. Şöyle ki:

Kulak: Vücudumuzun sihirli radarıdır. Onu yaratıp hizmete sevkeden O yüce kudret, öylesine bir sistem kurmuştur ki, akla durgunluk vermekte, her türlü yanlış görüş ve inanışı reddetmektedir. Öyle ki: Ses titreşimleri havada dalgalar halinde yayılarak dış kulağa gelir. Dış kulak yolundan kulak zarına kadar ulaşan bu titreşimler orta kulakta birbirine mafsallaşmış çekiç, örs ve üzengi kemiklerinden geçerek oval pencereden iç kulağa atlar. İç kulakta işitmede görevli özel hücre ve cisimcikler aracılığıyla işitme sinirine ve oradan da beyindeki işitme merkezine varır. Böylece beyinde, gelen sesler manâ bakımından değerlendirilir. Bir sesin ne yandan geldiğini, uzaklığını, yakınlığını anlamamızı da dış kulaktaki

girintiler, çıkıntılar sağlar.

Göz ise, dünyaya açılan penceremizdir ve başlı başına harika bir organdır. Merkezleri aynı olan 3 kattan oluşur. Şüphesiz görmeyi sağlayan iki gerçek vardır. Bunlar ışık ve gerektiği gibi çalışan bir görme aygıtıdır. Görme aygıtı göz ve buna bağlı sinirlerden oluşur.

Gözdeki ağtabakaya düşen ışığın burada oluşturduğu fotokimyasal değişimlerin sonucu olarak, beyinde görme olayı gerçekleşir. Söz konusu fotokimyasal değişimler, sinir hücrelerini uyarırlar; bu uyarılar, sinir telleri aracılığıyla beyinde değerlendirilerek ışık olarak algılanırlar.

Anlaşıldığı gibi, ortada işiten ve gören iki eser vardır. Her biri taşıdığı özellikleriyle Hakk'ın yüksek sanatını yansıtmakta ve "Allah vardır, birdir" demektedir.

İnsanın Yeryüzüne Yayılması

قُلْ هُوَ الَّذِى ذَرَاَكُمْ فِى الْاَرْضِ وَاِلَيْهِ تُحْشَرُوْنَ

"De ki: Sizi üretip yeryüzüne yayan O'dur. Ve siz ancak diriltilip hepiniz O'nun huzurunda toplanacaksınız."

Bu da ezelde hazırlanan plân ve ona bağlı programın uygulanma safhalarından biridir.

Kıtaların kayması teorisine göre, yerkabuğu başlangıçta tek bir kütle iken sonradan yavaş yavaş kayıp parçalanarak bugünkü kıtalar halindeki kara parçalarını meydana getirmiştir. Yerkabuğu parçalanmadan önce de üzerinde insan denilen canlının yaşadığı anlaşılıyor; yani ilk insan Adem (aleyhisselam) yeryüzüne indirildiği zaman, yerkabuğunun tek bir kütle olduğu neticesi ortaya çıkıyor. Yoksa o günkü ilkel imkânlarla okyanusları aşıp Amerika ve Avustralya gibi karaparçalarına gidip yerleşmek mümkün değildir.

İnsanları böylesine bir plânla yeryüzüne yayan yüce kudret, onları öldürdükten sonra diriltip hepsini mahşer alanında bir araya getirecektir. Bu da Cenâb-ı Hakk'ın ezeli takdirlerinden biridir ki değişmesi söz konusu değildir.

ÂYETLER ARASINDAKİ BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, yok edilen inkarcı kavim ve milletlerin hazin

âkıbetine dikkat çekildi. Sonra da Cenâb-ı Hakk'ın insanoğluna lütfettiği nimetler sıralanarak kudretinin erişilmezliği konu edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, kıyamet olayının ne zaman meydana geleceğiyle ilgili bilginin Allah'a mahsus olduğu ve Hz. Peygamber (aleyhisselam)'a görevinin sınırına değinilerek O'nun açık bir uyarıcı bulunduğu belirtiliyor. Sonra da ilâhi kudretin her şeye hâkim olduğu konu edilerek misâller veriliyor.

وَيَقُولُونَ مَتَىٰ هَٰذَا الْوَعْدُ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ ﴿٢٥﴾ قُلْ إِنَّمَا الْعِلْمُ عِندَ اللَّهِ
وَإِنَّمَا أَنَا نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿٢٦﴾ فَلَمَّا رَأَوْهُ زُلْفَةً سِيئَتْ وُجُوهُ الَّذِينَ كَفَرُوا وَقِيلَ
هَٰذَا الَّذِي كُنتُم بِهِ تَدَّعُونَ ﴿٢٧﴾ قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَهْلَكَنِيَ اللَّهُ وَمَن مَّعِيَ أَوْ
رَحِمَنَا فَمَن يُجِيرُ الْكَافِرِينَ مِنْ عَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٢٨﴾ قُلْ هُوَ الرَّحْمَٰنُ آمَنَّا
بِهِ وَعَلَيْهِ تَوَكَّلْنَا ۖ فَسَتَعْلَمُونَ مَنْ هُوَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿٢٩﴾ قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ
أَصْبَحَ مَاؤُكُمْ غَوْرًا فَمَن يَأْتِيكُم بِمَاءٍ مَّعِينٍ ﴿٣٠﴾

25- (İnkarcı maddeciler) derler ki: Eğer doğru kimseler iseniz bu vaad (azap tehdidi) ne zaman?

26- De ki: Bunun bilgisi ancak Allah katındadır. Ben sadece açık bir uyarıcıyım.

27- Vaadolunan azabın yaklaştığını görünce, o küfre sapanların yüzleri bir tuhaf olup çirkinleşir. Onlara: "Sizin istediğiniz, davet edip durduğunuz bu idi!" denilir.

28- De ki: Söyler misiniz, eğer Allah beni ve benimle beraber olanları yok edecek veya bize merhamet edecek olsa, ya kâfirleri elem verici azaptan kim kurtarabilir?

29- De ki: (Kurtaracak olan yalnız) O Rahman (olan Allah)dır. Biz O'na imân ettik ve sadece O'na güvenip dayandık. İleride kimin açık bir sapıklık içinde olduğunu bileceksiniz.

30- De ki: Suyunuz iyice çekilip kaynağı kuruyacak olursa, söyler mi-

siniz kim size akan bir su kaynağı getirebilir?

İLGİLİ HADİSLER

"Melek Cebrail genç bir adam suretine girip Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'e geldi; birkaç soru sordu. Bu arada şunları da sordu:

- Kıyamet ne zaman kopacak? Rasulullah (aleyhisselam) şu cevabı verdi:

- **Bu hususta sorulan kimse, onu sorandan daha bilgili değildir. Ne var ki sana onun alâmetlerinden haber verebilirim: Câriye kendi efendisini doğurduğu; ne oldukları belirsiz deve (sığır) çobanlarının bina yapıp (o binaları yüksek tutmada) birbirleriyle yarıştıkları zaman (kıyametin yakın olduğu söylenebilir).**"[1]

Rasulullah (aleyhisselam) bu açıklamayı yaptıktan sonra şu âyeti okudu:

"Şüphesiz ki kıyametin kopuş saatiyle ilgili bilgi Allah'ın yanındadır. Yağmuru O yağdırır; ana rahmindekini(n nasıl bir insan olacağını) O bilir. Hiç kimse yarın ne kazanıp elde edeceğini bilemez. Hiç kimse hangi yerde öleceğini bilmez. Allah elbette (her şeyi hakkıyla bilendir. Her şeyden mutlaka) haberlidir."[2]

Kıyamet Olayına İnanmayanlar

وَيَقُولُونَ مَتَىٰ هَٰذَا الْوَعْدُ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ

"(İnkarcı maddeciler) derler ki: Eğer doğru kimseler iseniz bu vaad (azap tehdidi) ne zaman?"

"Kıyamet" ve "Âhiret" gerçeği olmasaydı, dünyanın ölümlü hayatı anlamsız ve hikmetsiz kalırdı. Dünya ve ölüm olmasaydı, ahirete gerek görülmez ve o bakımdan da takdir edilip hazırlanmazdı.

Ancak tarih boyunca gönderilen her peygamber Allah'ın varlığından, birliğinden ve O'na imânın lüzumundan söz ettiği gibi, mutlaka ahiretten ve ona inanmanın lüzumundan da haber vermiş ve bu konuda hitap ve irşad etmek istedikleri kavim ve milletleri yönlendirmeye çalışmıştır.

Bunun sebebi çok açıktır: Hayatı birtakım geçici zevklerden ibaret

---

1 Buhari/İmân: 37 - Müslim/İmân: 5 - İbn Mâce/Mukaddeme: 9 - Ebu Dâvud/Sünnet: 1 - Tirmizi/İmân: 4 - Nesâi/İmân: 5, 6 - Ahmed: 1/27, 52, 319-2/426

2 Lukmân suresi: 34

sayıp nefsinin bütün arzularını, hiçbir engel, manevi müeyyide ve sınır tanımadan yerine getirmeye özenenlerin çoğu böylesine sınır tanımaz hürriyetlerini meşru sınırlar içine alan, işlediği her şeyden sorumlu tutulacağını haber veren ve öldükten sonra ikinci hayata kaldırılıp dünyada yaptıklarından hesaba çekileceğini telkin eden peygambere ve semavi kitaba inanmak istemezler; aynı zamanda dini hükümleri ve beyânları, "eskilerin masalları" diye vasıflandırarak kendilerini öylesine bir havadan uzaklaştırırlar. Zaten şehevi duyguların gemi azıya aldığı ve maddenin tek amaç ve hedef seçildiği kavim ve toplumlarda kutsal değerlere itibar edenler parmakla gösterilecek kadar azdır.

O bakımdan ahireti inkâr ederken alaylı bir tavırla: "Eğer doğru kimseler iseniz bu vaad (azap tehdidi) ne zaman?" diye sorarlar.

Kıyametin Kopmasıyla İlgili Bilgi Allah (celle celaluhu)'ya Mahsustur

قُلْ إِنَّمَا الْعِلْمُ عِنْدَ اللَّهِ وَإِنَّمَا أَنَا نَذِيرٌ مُبِينٌ

"De ki: Bunun bilgisi ancak Allah katındadır. Ben sadece açık bir uyarıcıyım."

Öyle konular ve bilgiler vadır ki, Cenâb-ı Hak hikmeti gereği onları kendi katında tutup hiç bir kuluna bildirmemiştir. Kıyametin kopuş zamanıyla ilgili bilgi de bunlardan biridir.

Neden bu çok önemli bilgi gizli tutulmuştur? Şüphesiz ki konu üzerinde iyice düşündüğümüzde birkaç sebep ve hikmetinin olduğunu anlarız.

Onları kısaca şöyle sıralayabiliriz:

a) Kıyamet her an kopabilir düşüncesi ve endişesi ortadan kalkar, o sebeple de inananların bir kısmında iç disiplini tam anlamıyla sağlanmış olmazdı.

b) Yakın bir tarihte meydana geleceği kesin şekilde bilinince, yine imân eden kavim ve milletlerde hayat canlılık ve hareketini kaybeder, ruhlarda bir uyuşma ve gönüllerde bir atalet başlardı. Böylece hareketten ve çalışıp çabalamaktan ibaret olan dünya hayatı hedefinden kısmen de olsa sapmış olurdu.

c) Yine yakın bir gelecekte meydana geleceği kesin şekilde bilinince, ilim ve teknikte duraklama başlar ve bugünkü medeniyet vücut bulmazdı.

d) İmân edenlerle, imân etmeyenler arasında büyük bir uçurum meydana gelir ve çok çalışan inkarcılar, inananları kahredip silecek çizgiye gelirlerdi.

Peygamberin Görevi

Peygamberin görevi, ilâhi buyrukları apaçık tebliğ etmek ve bu doğrultuda halkı hakka irşad edip küfür ve tuğyandan, ahlâksızlık ve aşırı maddecilikten dolayı hazırlanan uhrevi azaptan haber vermek; aynı zamanda inkâr ve ahlâksızlığı son kertesine getirenlerin dünyada da ilâhi azaptan kurtulamayacaklarını tebliğ edip uyarmak ve dosdoğru imân edenleri büyük mükâfatlarla müjdelemektir.

Böylece "Peygamber mutlak anlamda her şeyi bilir" demek doğru olmaz. Zira O, ancak Allah'ın vahiy yoluyla bildirdiğini bilir. Dini konuda kendiliğinden konuşmaz, kendi hevesine göre hüküm vermez. Kıyametin kopuş tarihi Ona bildirilmediği için, soranlara şu cevabı vermesi emredilmektedir:

"De ki: Bunun bilgisi ancak Allah kalındadır. Ben sadece açık bir uyarıcıyım."[1]

İnkarcılar, Vaadolunan Azabın Yaklaştığını Görünce.

فَلَمَّا رَاَوْهُ زُلْفَةً سِيٓئَتْ وُجُوهُ الَّذِينَ كَفَرُوا

"Vadolunan azabın yaklaştığını görünce, o küfre sapanların yüzleri bir tuhaf çirkinleşir."

İnkarcı sapıklar, azgın münafıklar hakkında vadolunan azabın ne olduğu hususunda birtakım farklı tefsirler ve tespitler olmuştur:

a) Âhiret günündeki azap,

b) Bedir Savaşı'nda uğratıldıkları hezimet ve perişanlık,

c) Ölümleri gelip kapıyı çalınca, varacakları yerin kendilerine gösterilmesiyle kalplerini dolduran korku.

İşte inananlarla inanmayanların böyle anlardaki durumlarından doğan açık fark... Birincilerde bir neşe ve ümit; tebessüm ve huzur duygusu... İkincilerde üzüntü ve umutsuzluk... O yüzden bunların yüzünde tuhaf bir

1 Necm suresi: 3-5. ayetlerin tefsiri

çirkinleşme hâkim olur ve âhiret gününde bu suçlu günahkâr inkarcılar ve ikiyüzlü dönekler simalarından tanınırlar.[1]

Rasulullah (aleyhisselam)'ın Bir An Önce Ölmesini İsteyenler

قُلْ اَرَاَيْتُمْ اِنْ اَهْلَكَنِىَ اللّٰهُ وَمَنْ مَعِىَ اَوْ رَحِمَنَا فَمَنْ يُجِيرُ الْكَافِرِينَ مِنْ عَذَابٍ اَلِيمٍ

"De ki: Söyler misiniz, eğer Allah beni ve benimle beraber olanları yok edecek veya bize merhamet edecek olsa, ya kâfirleri elem verici azaptan kim kurtarabilir?"

İslâm'ın cihanı aydınlatan ilâhi nurunu söndürmek, dünya tarihinde en büyük, en yararlı ve en kalıcı inkılabı yapan Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın aziz vücudunu ortadan kaldırabilmek için Mekkeli müşriklerin, sapık ve azgın kâfirlerin başvurmadıkları işkence, denemedikleri yol ve yöntem kalmamıştı. Hezeyan, şarlatanlık, sataşma, saldırı birbirini izliyordu. Ne var ki, küfür azgınlaşıp gemi azıya aldıkça, mü'minlerin imân ve irfanı daha da artıyor ve dâvalarına daha çok bağlanmalarına bir bakıma yardımcı veya itici kuvvetlerden biri oluyordu. Böylece tez, antitezin şiddeti nisbetinde kuvvet kazanıyor ve gelişme imkânı buluyordu.

Müşrikler bütün uğraşmalarına rağmen bu manzarayı görünce büsbütün çileden çıkıyor ve tek çare olarak Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın vücudunu ortadan kaldırmayı düşünüyorlardı. Oysa Rasulullah (aleyhisselam)'ın hayatta kalması ve getirdiği ilâhi mesajı tebliğ edip son sözünü söylemesi hem Mekkeli müşrikler, hem de bütün insanlık için lüzumlu idi. Bu gerçeği anlayamayıp O'nun ölmesini temenni edenlerin bir gün doğru yolu bulmalarına sebep olabilirdi. Öldürülmesi ise, onların ilâhi hışma ve azaba uğramalarını çabuklaştırırdı.

Cenâb-ı Hak müşrikleri daha etraflı düşünmeye; mü'minlere de güven ve güç vermeye yönelik olarak yukarıdaki âyetle rahmetinin sesini duyurmayı murad etti. Şüphesiz kurtarıcı yalnız Rahman olan Allah (celle celaluhu)'dur. İmân doğrultusunda O'na güvenip dayanmak başarı ve selâmetin tek yoludur. Hz. Muhammed (aleyhisselam) ve ashabı da bu çizgide hareket ederek yalnız O'na güvenip dayandılar. Sonunda küfür ve tuğyan hızını

1 Rum suresi: 12, Rahman suresi: 41.

kaybetti, müşrikler başaşağı geldi; hak, rahmet ve haşmetiyle yükseldi. Düne kadar ortada haksızlık, saldın, zayıfı ezme, yağmacılık, güvensizlik hakim iken, bu kötü hava yerini sevgi ve saygıya, kardeşlik ve dostluğa, birlik ve dirliğe, adalet ve hakkaniyete bıraktı. Bedir Savaşı'nda, sonra da Mekke'nin fethinde müşrikler kimlerin açık sapıklık ve azgınlık içinde olduğunu ayân-beyân görüp anladılar.

Akla Işık Tutan Belge

قُلْ اَرَاَيْتُمْ اِنْ اَصْبَحَ مَآؤُكُمْ غَوْرًا فَمَنْ يَأْتِيكُمْ بِمَآءٍ مَعِينٍ

"De ki: Suyunuz iyice çekilip kaynağı kuruyacak olsa, söyler misiniz kim size akan bir kaynağı getirebilir?"

Mülk suresinde birçok uyarıcı, aklı harekete geçirici, vicdanlara seslenici âyet ve belgeler sıralandıktan sonra, yine akla ışık tutan bir diğer belgeyle konu noktalanıyor. Su kaynaklarının çekilip kurumasına dikkat çekiliyor. Şöyle ki: Dünya'da su dengesini muhafaza eden ve sürdüren birtakım sebepler ve kanunlar vardır. Örneğin, yerkürenin onda yedisinin denizlerle kaplı olması, su ve yağmur ihtiyacını karşılamaktadır. Aynı zamanda dağların ve tepelerin konumu da buna yardımcı olarak yeraltı ve yerüstü kaynakları beslenmekte, aklını, enerjisini bilerek kullanan kavim ve milletler için yeterli su bulunmaktadır.

Şayet Cenab-ı Hak bu kurduğu plânda bir değişiklik yapsa, dengeyi bozup kaynakların yer değiştirmesini veya tamamen kurumasını gerçekleştirse, kim, hangi kuvvet bozulan dengeyi düzeltebilir ve kaynakları harekete geçirebilir?

Böylece kâinattaki bütün nimetlerin insanoğlu için yaratılıp sadece onun istifadesine verildiği belirtiliyor. Hiçbir nimetin gelişigüzel, plânsız, programsız olmadığını; her denge ve düzenin O Yüce Mevlâ'nın varlığına ve birliğine delâlet ettiğine işarette bulunularak akıl sahiplerinin kendilerini duygularının tesirinden kurtarıp bu belge ve açık delilleri görmeleri isteniyor.

Mülk suresine, Mülk-ü saltanatı tasarrufu altında tutan Cenab-ı Hakk'ın çok mübarek, çok aziz, çok yüce olduğu belirtilerek başlandı ve hem yeryüzünde, hem de bütün kâinatta denge ve düzeni kuranın ancak O olduğuna değinilerek sure noktalandı.

68. SÛRE

KALEM SURESİ

Ayet Sayısı	Kelime Sayısı	Harf Sayısı
52	300	1456

KALEM SURESİ

el-Hasan, İkrime, Atâ' ve Câbir'e göre: Tamamı Mekke'de inmiştir. İbn Abbas (radıyallahu anh)'a göre: 14. âyetine kadar olan kısmı Mekke'de ondan sonra 33. âyetine kadar olan kısmı Medine'de; bundan sonra 47. âyete kadar olan kısmı Mekke'de, 50. âyetine kadar olan kısmı Medine'de ve ondan sonra sonuna kadar olan kısmı Mekke'de inmiştir. Katade de aynı görüştedir.[1] Sureye "Nun" ve "Kalem" kelimeleriyle başlanmış ve bunlar aynı zamanda sureye isim olmuştur.

SURENİN KAPSADIĞI BAŞLICA KONULAR

1- Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in örnek ahlâkından söz ediliyor.

2- İnkarcı sapıkların kötü ahlâkı yeriliyor ve onlara verilecek cezaya dikkat çekiliyor.

3- Cennet ehlinin mutlu durumlarına değinilerek mü'minlerin imân ve irfanını artıracak bir anlatımla konu işleniyor.

4- Suçlu günahkârlar kınanıyor ve onları susturucu anlamda sağlam delillere yer veriliyor.

5- Kur'ân'ı yalan ve uydurma sayan müşrikler çok elim bir âkıbetle tehdit ediliyor.

6- Müşriklerin ezâ ve cefâsına karşı, Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'e sabır tavsiye ediliyor ve Yunus Peygamber gibi bu konuda acele etmemesi isteniliyor.

1 Tefsir-i Kurtubi: 18/223

٦٨ سُورَةُ الْقَلَمِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

نٓ وَالْقَلَمِ وَمَا يَسْطُرُونَ ﴿١﴾ مَا أَنتَ بِنِعْمَةِ رَبِّكَ بِمَجْنُونٍ ﴿٢﴾ وَإِنَّ
لَكَ لَأَجْرًا غَيْرَ مَمْنُونٍ ﴿٣﴾ وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ ﴿٤﴾ فَسَتُبْصِرُ
وَيُبْصِرُونَ ﴿٥﴾ بِأَيِّيكُمُ الْمَفْتُونُ ﴿٦﴾ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَن ضَلَّ عَن
سَبِيلِهِ وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ ﴿٧﴾

1- Nun'a, Kâlem'e ve (kalemle) satır satır yazdıklarına andolsun ki,

2- Sen, Rabbin nimetiyle (şımarıp dengeni kaybeden) bir çılgın değilsin.

3- Şüphesiz ki senin için ardı-arkası kesilmez bir ecir vardır.

4- Ve sen, elbette büyük-yüksek bir ahlâk üzeresin.

5-6- Yakında kimlerin fitneye uğramış çılgın olduğunu sen de göreceksin, onlar da görecek.

7- Şüphesiz ki Rabbin, yolundan sapan kimseyi daha iyi bilir ve O, doğru yol üzere bulunanları da daha iyi bilir.

İLGİLİ HADİSLER

"Allah'ın ilk yarattığı şey Kalem ve Hut'tur. Kaleme: "Yaz" diye buyurdu. O da: "Ne yazayım?" dedi. Cenâb-ı Hak ona: "Kıyamete kadar olacak her şeyi yaz!" diye buyurdu.

Rasulullah (aleyhisselam) bu açıklamasından sonra "Nun ve'l-Kalem" suresini okudu."[1]

1 Taberâni: İbn Abbas (radıyallahu anh)'dan

"Allah'ın ilk yarattığı şey, Kalem'dir. Sonra da Nun'u yaratmıştır. Nun, mürekkeptir. Sonra ona: "Yaz!" diye buyurdu. O da: "Ne yazayım?" diye sordu. Cenâb-ı Hak ona: "İş, rızık, eser ve ecelden olacak her şeyi yaz!" buyurdu. O da kıyamete kadar olup bitecek o şeyleri yazdı."[1]

"Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz sima bakımından da insanların en güzeli, ahlâk bakımından onların en iyisi idi. O, ne uzun, ne de kısa idi."[2]

Enes (radıyallahu anh) diyor ki:

- Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'e on yıl hizmet ettim. Allah'a andolsun ki, O bana bir defa olsun "öf" bile demedi ve "şunu neden yaptın?" diye beni azarlamadı."[3]

"Ben ancak, güzel ahlâkı tamamlamak için gönderildim."[4] Hz. Aişe (radıyallahu anha) diyor ki:

- Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz ne eliyle bir hizmetçiye vurdu, ne bir kadına dayak attı. O hiçbir zaman eliyle bir şeye vurmadı, meğerki Allah yolunda mücadelede buluna.. O iki şey arasında bir tercih yapma hususunda muhayyer bırakılınca, kendisince en kolay olanını seçerdi; meğerki bir günah söz konusu ola, o takdirde de günahtan insanların en çok uzaklaşanı olurdu. Kendi nefsinden yana hiçbir zaman intikam almaya heveslenmedi, meğerki (kötülükte bulunan kimse) Allah'ın yasaklamış olduğu şeylerden birini hiçe saymış ve çiğnemiş ola, o takdirde O, Allah adına o kimseden intikam alırdı."

Ashab-ı Kiram'dan Sa'd b. Hişam (radıyallahu anh) diyor ki:

- Hz. Aişe (radıyallahu anha)'dan Rasulullah (aleyhisselam)'ın ahlâkını sordum. Bunun üzerine bana: "Kur'ân okuyor musun?" diye sordu. Ben de: "Evet, okuyorum" diye cevap verdim. O şöyle dedi: "Rasulullah'ın ahlâkı Kur'ân'dır."[5]

1 İbn Asâkir: Ebu Hureyre (radıyallahu anh)'den

2 Buhari/Libas: 68, Fezâil: 93, 113 - Tirmizi/Libas: 21 - Taberâni/Sıfatu'n-nebi: 1

3 Müslim/Fezâil: 51 - Ebu Dâvud/Edeb: 1 - Dârimi/Mukaddeme: 10

4 Taberâni/Menakıb: 23

5 İbn Kesir: 4/402

Nun ile Kalem

نٓ وَالْقَلَمِ وَمَا يَسْطُرُونَ

"Nun'a, Kalem'e ve (kalemle) satır satır yazdıklarına andolsun ki..."

"Nun" ve "Kalem" kavramları üzerinde hayli durulmuş ve birçok yorumlar yapılmıştır.

Biz bunlardan dokuz kadarını özetleyip nakletmekle yetiniyoruz:

a) Muâviye b. Kurre'nin kendi babasından, onun da Rasulullah (aleyhisselam)'dan merfuân yaptığı rivayete göre, Rasulullah (aleyhisselam) şöyle buyurmuştur: **"Nun, nurdan bir levhadır."**[1]

b) Sâbir b. Bünani'ye göre: Nun, hokka demektir. el-Hasan ile Katade de aynı yorumu benimsemişlerdir. Nitekim Velid b. Müslim'in Mâlik b. Enes tarikiyle Ebu Hureyre (radıyallahu anh)'den yaptığı rivayette Rasulullah (aleyhisselam) şöyle buyurmuştur:

"Allah'ın ilk yarattığı şey Kalem'dir. Sonra da Nun'u yaratmıştır : "Nun ve'l-Kalem." Sonra da Cenâb-ı Hak Kalem'e şöyle buyurdu: "Yaz!" O da: "Ne yazayım?" diye sordu. Allah: "Kıyamete kadar olacak şeyleri yaz!" buyurdu. Bunun üzerine Kalem işlemeye başladı ve kıyamete kadar olacak şeyleri yazdı. Sonra Kalem'in ağzı (ucu) mühürlendi, konuşamaz oldu ve kıyamete kadar da konuşmayacaktır. Ondan sonra Cenâb-ı Hak "aklı" yarattı ve Cebbar (olan Allah) ona dedi ki: "Benim yanımda senden daha hayret uyandıran bir yaratık yaratmadım. İzzet ve Celâlim hakkı için sevdiğim kimsede seni mükemmelleştireceğim, sevmediğim kimsede seni noksanlaştıracağım."

Sonra Rasulullah (aleyhisselam) devamla şöyle buyurdu:

"İnsanların akıl yönünden en olgunu, Allah'a en çok itaat edeni ve O'na en çok ibâdet ve taâtte bulunanıdır."[2]

c) Tabiinden Mücahid'e göre: Nun, yerin altındaki Hut (balık)tır. Kalem de, kendisiyle zikir yani Kur'ân yazılandır.

Nun ile ilgili bu yorum, İslâm'ın getirdiği temel bilgilere, ana kuralla-

1 el-Câmi'u li-Ahkâmi'l-Kur'ân: 18/223

2 el-Câmi'u li-Ahkâmi'l-Kur'ân: 18/223

ra pek uymamaktadır.

d) Dahhak'e göre: Nun, Rahman sıfatının son harfidir.

e) İbn Zeyd'e göre: Nun, yemin edatıdır.

f) İbn Keysan'a göre: Nun, yer aldığı surenin açış anahtarıdır ve aynı zamanda surenin ismidir.

g) Ebu Âliye'ye göre: Nun, Cenâb-ı Hakk'ın "Nasir", "Nur" ve "Nasır" isimlerinin baş harflerinden meydana gelen bir semboldür.

h) Muhammed b. Kâb el-Kurezi'ye göre: Cenâb-ı Hakk'ın mü'minlere nusrat vereceğine and içtiğinin remzidir.

i) Cafer es-Sadık'a göre: Cennet ırmaklarından birinin ismidir.

Kalem İse:

a) İbn Abbas (radıyallahu anh)'a göre: Bu, Allah'ın yarattığı "Kalem" ile yemin anlamında bir anlatım tarzıdır ki, bu kalemle kıyamete kadar olacak şeyler yazılmıştır.

b) Katade'ye göre: Kalem, genel bir anlam taşımaktadır ve o bakımdan Cenâb-ı Hakk'ın insanlara verdiği en güzel nimetlerden biridir. Çünkü hayat kalemle düzene girer.

c) Bazı ilim adamlarına göre: İki kalem yaratılmıştır. Birincisi, zikir adına ne varsa yazıp tamamladıktan sonra Arşın üstüne konulan kalemdir. İkincisi, olacak şeyleri yazmaya devam eden kalemdir.

Şeyh Muhyiddin el-Arabi buna yakın bir yorumda bulunarak özetle şöyle demiştir: "İki çeşit kalem vardır. Biri, doğum, ölüm, rızık ve ecel gibi önemli şeyleri yazıp bitiren kalemdir. İkincisi, diğer olaylar ve konuları günü gününe yazan kalemlerdir. Hz. Peygamber (aleyhisselam)'ın Mi'rac gecesi gıcırtı seslerini duyduğu kalemler bunlardır."

Nun ve Kalem ile yemin edilmesinin hikmeti:

Cenâb-ı Hak, insan hayatıyla iç içe olup önem arz eden eşyanın yer yer adını anarak onlarla yemin etmekte ve böylece o şeylerin önemsenmesini istemektedir. Güneş'e, Ay'a, zeytine, incire vb. şeylere yemin etmesi bu cümledendir.

Nun'un hokka olduğu ve bu harfin yazılışının da bir halkayı andır-

dığı, bununla ilgili yorumlardan biridir. Böylece Cenâb-ı Hak, hokkayla kalemin günlük işlerimizdeki yerine işaretle, okuyup yazmanın lüzumunu belirtmekte ve ilmin ancak yazılmak suretiyle korunabileceğini, kuşaktan kuşağa aktarılabileceğini dolaylı şekilde kafalara işlemektedir.

Bu iki şeyle yemin edildikten sonra, meleklerin veya insanların satır satır yazdıkları Kur'ân ve yazacakları diğer eserler konu edilerek okuyup yazmanın kutsallığı ilham edilmekte ve Allah'a dosdoğru imân eden herkesin okuma-yazma öğrenmesi emir ve tavsiyeye şayan görülmektedir. Bu inceliği ve gerçeği çok iyi bilen Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz, Bedir Savaşı'nda elde ettiği esirleri fidye karşılığı serbest bırakırken, kurtuluş akçesi verme imkânı olmayan esirlerden her birinin on tane Müslüman çocuğuna okuma-yazma öğretmesi halinde kendilerinden kurtuluş akçesi talep edilmeyeceği ve bu hizmetlerinin onun yerine geçeceğini ilân etmiştir.

Anlaşıldığı üzere İslâm, Allah'ın insanlara saadet, huzur, güven, kardeşlik, ilim ve irfan vadeden son mesajıdır. O bakımdan işe okuma-yazma seferberliğiyle başlamış; ilk inen Alak suresi "Oku!" emriyle, ilâhi mesajı yansıtmıştır. Konumuzu oluşturan âyette de bu emir biraz açıklanarak hokka ve kalemin önemi üzerinde durulmuş ve iyi düşünebilen insanlara hayatın anahtarı verilmiştir. Arkasından satır satır yazılmakta olan kitapların kıymeti yüceltilerek özendirici bir anlatımla ilâhi murad yansıtılmıştır.

Okuyup yazmaya, kalem ve kitaba saygı göstermek; kalem tutan ellere lâyık olduğu ilgiyi göstermek aynı zamanda medeni olmanın açık belirtisi, kalkınmanın en aydın yoludur.

O halde Kur'ân-ı Kerim'in nasıl bir kitap olduğunu, İslâm'ın da nasıl bir din olduğunu iyice anlayabilmek için sure ve âyetler üzerinde çok etraflı düşünmek ve ilâhi muradı anlayıncaya kadar uğraşmak; her âyetin ve cümlenin bize neler öğretmek istediğini araştırmak; aynı zamanda Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın hayatını çok detaylı olarak bilmek gerekir.

Nun ve Kalem deyip geçmek bize bir şey öğretmez. Ama bu iki kavram üzerinde durup neye delâlet ettiğini; Cenâb-ı Hakk'ın neden bu ikisiyle and içtiğini araştırdığımız takdirde Kur'ân'ı anlamış oluruz.

Peygamber (aleyhisselam) Hâşâ Dengesiz Değildi

مَآ اَنْتَ بِنِعْمَةِ رَبِّكَ بِمَجْنُوْنٍ

"Sen Rabbin nimetiyle (şımarıp dengeni kaybeden) bir çılgın değilsin."

Mekkeli müşrikler, Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ı gözlerden ve gönüllerden düşürmek için O'nun hakkında bazan "şâir", bazen "kâhin", bazen "büyücü sihirbaz", bazen de "şımarık dengesiz" şeklinde sözler sarfediyor, küçük düşürücü benzetmelerde bulunuyorlardı. O kadar ki, Kur'ân-ı Kerim'in bir başka âyetinde onların bu hususta daha da ileri giderek şöyle dedikleri belirtilmektedir: "Ey kendine kitap indirildiğini iddia edip duran kişi! Doğrusu sen delisin."

Cenâb-ı Hak, Nun ve Kalem'e, sonra da kalemle yazılan satırlara yemin ederek, inkarcı azgınların, şuursuz müşriklerin Peygamber hakkında akıl ve mantık, insaf ve izan kabul etmez saçmalamalarını reddederek O'nun ne kadar yüksek ahlâka ve üstün meziyetlere sahip bulunduğunu şöyle açıklamaktadır:

"Sen, Rabbin nimetiyle (şımarıp dengeni kaybeden) bir çılgın değilsin. Şüphesiz ki senin için ardı-arkası kesilmez bir ecir vardır ve sen elbette büyük, yüksek bir ahlâk üzeresin. Yakında kimlerin fitneye uğramış çılgın olduğunu sen de göreceksin, onlar da görecek."

Ardı, Arkası Kesilmeyen Ecir:

Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın alemlere rahmet olarak gönderilmesi; Allah (celle celaluhu) ile kulları arasındaki engelleri, her türlü bâtıl inancı kaldırmakla noktalanmıyor; aynı zamanda her iki hayatın anlam ve hikmetini öğretmek ve insanoğluna yakışan bir hayat düzeni getirerek gerçek medeniyetin temelini atmak ve böylece insanlığa en büyük ve kalıcı hizmeti vermek suretiyle de çok kapsamlı bir inkılabı gerçekleştirme hikmetini de içeriyor.

Şüphesiz bu inkılâp öyle bir ecir (mükâfat)dır ki kıyamete kadar devam edecek, ardı, arkası kesilmeyecektir. İnceldiği zamanlar olacak, ama mümkün değil kopmayacaktır. Eninde sonunda insanlar aramakta oldukları gerçek huzur ve güveni, kardeşlik ve barışı, sevgi ve saygıyı, adalet ve fazileti, yardımlaşma ve dayanışmayı, ahlâk ve edebi O'nda, O'nun getirdiği ilâhi nizam ve sistemde bulacaklar ve susuzluklarını O'nun yüksek ahlakıyla gidereceklerdir.

Nitekim üçüncü âyetle bu müjde verilmekte ve dördüncü âyetle top-

lum ve milletleri ancak O'nun yüksek ahlâkının gerçek hüviyetine kavuşturacağına işaret edilmektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın yüksek şahsiyeti konu edilerek müşriklerin O'nu küçük düşürmek için ortaya attıkları gerçek dışı suçlama ve yakıştırmaları reddedildi. Aynı zamanda bu büyük peygamberin çok yüksek ahlâk üzere olduğu belirtilerek inkarcı sapıklar insafa davet edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, içleri ihanet ve kin dolu müşriklerin yapmacık davranışlarla diyalog kurma istekleri üzerinde durularak, o gibi yalancı sapıklara itibar edilmemesi emrediliyor ve arkasından bu kaypak dönek iki yüzlü yalancı sapıkların 12 kadar alâmetine atıf yapılarak mü'minlere bilgi veriliyor.

فَلَا تُطِعِ الْمُكَذِّبِينَ ﴿٨﴾ وَدُّوا لَوْ تُدْهِنُ فَيُدْهِنُونَ ﴿٩﴾ وَلَا تُطِعْ كُلَّ حَلَّافٍ
مَهِينٍ ﴿١٠﴾ هَمَّازٍ مَشَّاءٍ بِنَمِيمٍ ﴿١١﴾ مَنَّاعٍ لِلْخَيْرِ مُعْتَدٍ أَثِيمٍ ﴿١٢﴾ عُتُلٍّ
بَعْدَ ذَٰلِكَ زَنِيمٍ ﴿١٣﴾ أَنْ كَانَ ذَا مَالٍ وَبَنِينَ ﴿١٤﴾ إِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِ آيَاتُنَا قَالَ
أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ ﴿١٥﴾ سَنَسِمُهُ عَلَى الْخُرْطُومِ ﴿١٦﴾

8- (Hakk'ı)yalan sayanlara boyun eğme.

9- Onlar senin yapmacık da olsa (kendilerine) yumuşak ve müsamahalı davranmanı, kendilerinin de sana yapmacık yumuşaklık göstermelerini isterler.

10-14- Çok yemin eden, değersiz, alçak, kusur araştırıp leke süren, ikiyüzlülük edip söz götürüp getiren, hayra hep engel olan, saldırgan olup hakları çiyneyen, günah işleyen, kaba ve şerefsiz ve sonra da soysuz olan hiçbir kimseye -mal ve oğullar sahibi de olsa- boyun eğme.

15- Onun karşısında ayetlerimiz okununca, "önceliklerin masallarıdır"der.

16- Yakında onun burnunu damgalayacağız.

Putlara Saygı Gösterilmesini İsteyen Şaşkınlar

فَلَا تُطِعِ الْمُكَذِّبِينَ وَدُّوا لَوْ تُدْهِنُ فَيُدْهِنُونَ

"(Hakk'ı) yalan sayanlara boyun eğme. Onlar senin yapmacık da olsa (kendilerine) yumuşak ve müsamahalı davranmanı, kendilerinin de sana yapmacık yumuşaklık göstermelerini isterler."

İnkarcı putperest sapıklar, bazan da Hz. Muhammed (aleyhisselam)'a kendi putlarına saygı göstermesi halinde onların da O'nun Rabbine karşı saygılı olabileceklerini söyleyerek bir bakıma sathi bir anlaşma tarafdarı olduklarını ihsas ediyorlardı. Şüphesiz ki Hz. Muhammed (aleyhisselam) Efendimiz'in putlara saygı göstermesi, iltifatta bulunması, onları ilâh kabul etmesi anlamına gelirdi ki, bu, İslâm'ın sonu ve risaletin de hedefinden bütünüyle sapması olurdu. Böylece o yüce dâva temelinden yıkılır, doğduğu yerde ölürdü. Hattâ müşrikler O'na: "Kâtiplerine yazdırdığın âyetlerde putlara dokunma, onların bâtıl ilâhlar olduğunu belirtme, ne istersen sana vermeye hazırız" diyecek kadar akıllarını kaybetmiş; ilâhi vahyin ve peygamberliğin mana ve hikmetinden uzak kalmışlardı.

Bir ara Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz, İslâmiyet'in yayılmasını engelleyen pürüzlerin az da olsa kalkmasını düşünerek Kureyş Kabilesine mensup putperestlere biraz hoşgörülü davranmayı düşünmüştü ki Cenâb-ı Hak hemen şu beyânı indirdi:

"Eğer sana sebat vermemiş olsaydık, az da olsa onlara meyledecektin ve o takdirde sana hayatın da, ölümün de (acısını) kat kat tattırırdık; sonra da kendine, bize karşı bir yardımcı da bulamazdın." da.

İslâm Düşmanlarının On İki Alâmeti

Mekkeli putperest müşriklerin ileri gelenleri, Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın, dede ve babalarının dinine dönmese bile onlara ve inançlarına karşı saygılı olmasını istediler ve bunun için birtakım yersiz, anlamsız teklifler ileri sürdüler ve o takdirde O'na karşı daha mülayim bir tutum ve anlayış izleyeceklerini bildirdiler. Az yukarıda belirttiğimiz gibi, Hz. Peygamber (aleyhisselam)'ın böyle mantıksız, ölçüsüz ve bütünüyle yanlış bir teklifi kabul etmesi asla düşünülemezdi. Zira O, Mekkeli'lerin daha cazip tekliflerine karşı,

"Güneş'i sağ avucuma, ayı da sol avucuma koysalar yine de dâvam-

dan vazgeçecek değilim. Çünkü bu kutsal dâva benim icadım değil, bütünüyle Hakk'ın emir ve tecellisidir" diyerek İslâm esaslarıyla bağdaşmayan hiçbir teklife iltifat etmiyeceğini çok önceden ilân etmiş bulunuyordu.

Nitekim Cenâb-ı Hak, ilgili âyetlerle bu ve benzeri tekliflerde bulunanların hemen her devir ve ülkede bulunabileceğini ve onları iyi tanıyabilmek için şu oniki alâmetlerini dikkatten uzak bulundurmamayı mü'minlere bildirmektedir.

Böylece İslâm ülkesinde o gibilere sahayı boş bırakmamayı emretmektedir:

1- Hakk'ı, doğruyu, ilâhi dini yalanlarlar; küfrü, ahlâksızlığı savunurlar.

Böylelerine uymak, onların izlediği yola girmek demektir ve o takdirde ne İslâm kalır, ne de Kur'ân...

2- Yapmacık sahte dostluk kurmak isterler. Gerçek mü'minlerden de aynı şeyi bekleyip asıl amaçlarına ulaşmayı düşünürler. Böylece ortam ve şartlara göre dalkavukluğun en kötüsünü sergileyerek çok fena bir çığır açarlar.

Şüphesiz hem Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın, hem de O'nun yolunda yürüyen gerçek mü'minlerin böylesine şerefsiz, haysiyet kırıcı, kişiliği zedeleyici ve dine ağır darbe indirici bir yaklaşmaya iltifat etmeleri asla düşünülemez.

3- Çok yemin ederler ve onu maske yapıp sinsi ve şeytani arzularını gerçekleştirmeye çalışırlar.

4- Bunlar son derece değersiz, şahsiyetsiz, alçak kişilerdir. Dostluk kurmaya lâyık değillerdir.

5- İkiyüzlü, kaypak ve dönektirler. O bakımdan onlara asla inanmak doğru olmaz ve arkalarından gidilmez.

6- Söz götürüp getirirler. Kendilerine göre siyaset yapıp toplumu, özellikle inanan zümreyi birbirine düşürmeye özen gösterirler. Böylesine tehlikeli soysuzlara yüz vermek İslâm'ın aleyhine birtakım sonuçlar doğurur.

7- Hayra, iyiliğe, birliğe engel olurlar, kişisel çıkarlarını hep ön plânda tutup fırsat beklerler. Alabildiğine maddecidirler, kendilerinde faziletten yana hiçbir ışık yoktur.

8- Ortam ve şartlar elverdiğinde saldırgandırlar. Hakları çiğnemekte bir sakınca görmezler. Zorbalık onların vasfı, nankörlük karakterleridir. O bakımdan böyleleriyle yola çıkılmaz ve arkadaşlık edilmez.

9- Günah işlemekten zevk alırlar. İçinde bulundukları toplumdan utanmazlar.

10- Şerefsizlik onların şiarı, saygısızlık ve şarlatanlık onların sanatıdır. O bakımdan onlar, hiçbir zaman dost edinilmeye lâyık değildirler ve hiçbir ciddi konu ve davada da onlarla işbirliği yapılmamalıdır.

11- Mal ve servetleriyle aşiret ve çocuklarıyla gururlanıp böbürlenirler. Değer ölçüleri zenginlik ve dalkavukluktur. Bunun için onlara meyletmek, yaklaşmak asla doğru olmaz.

12- Cenâb-ı Hakk'ın indirdiği âyetlere "eskilerin masalları" deyip geçerler. Gerçeği akıl ve irfan ile öğrenmeye yanaşmazlar. Çoğu duygusunun esiridir. O bakımdan güvenilmezler.

Mekke'de bu çirkin alâmetleri birer süs ve büyüklük sayıp durmadan ortalığı karıştıran ve İslâm aleyhine akla gelmedik iftira ve çirkin yakıştırmalarda bulunanların başında Ebu Cehil, Velid b. Muğire, Ebu Leheb, Utbe ve benzeri azgınlar bulunuyordu. Cenâb-ı Hak, 16. âyetle bu mağrur sahtekârların yakın gelecekte burunlarının kırılacağını haber vermekte ve eninde, sonunda Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın başarıya erişeceğini müjdelemektedir. Nitekim öyle oldu: Önce Bedir Savaşı'nda bu azgınların çoğu İslâm mücahitlerinin kılıç darbeleri altında can verdiler ve lanet damgasını yiyerek tarih sahifelerine öylece yazıldılar. Bir rivayete göre, Velid b. Muğire savaş alanında burnundan ağır şekilde yaralandı ve hezimete uğrayarak hakettiği cezayı gördü.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, İslâm düşmanlarına hiçbir zaman itibar edilmemesi emredildi ve onların on iki kadar alâmeti üzerinde durularak aydınlatıcı bilgi verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, yakın gelecekte Mekkeli müşriklerin burunlarının kırılacağı, zorbalıkların son bulacağı ve büyük bir perişanlık içinde neye uğradıklarını şaşıracakları haber veriliyor ve nimet dolu bahçenin ürünleriyle müreffeh geçinen gafillerin başına gelen musibet misâl verile-

rek Mekkeli putperestler uyarılıyor; mü'minlere de sabır tavsiye ediliyor.

إِنَّا بَلَوْنَاهُمْ كَمَا بَلَوْنَا أَصْحَابَ الْجَنَّةِ ۚ إِذْ أَقْسَمُوا لَيَصْرِمُنَّهَا مُصْبِحِينَ ۙ
﴿١٧﴾ وَلَا يَسْتَثْنُونَ ﴿١٨﴾ فَطَافَ عَلَيْهَا طَائِفٌ مِنْ رَبِّكَ وَهُمْ نَائِمُونَ ﴿١٩﴾
فَأَصْبَحَتْ كَالصَّرِيمِ ﴿٢٠﴾ فَتَنَادَوْا مُصْبِحِينَ ۙ ﴿٢١﴾ أَنِ اغْدُوا عَلَىٰ حَرْثِكُمْ
إِنْ كُنْتُمْ صَارِمِينَ ﴿٢٢﴾ فَانْطَلَقُوا وَهُمْ يَتَخَافَتُونَ ۙ ﴿٢٣﴾ أَنْ لَا يَدْخُلَنَّهَا الْيَوْمَ
عَلَيْكُمْ مِسْكِينٌ ﴿٢٤﴾ وَغَدَوْا عَلَىٰ حَرْدٍ قَادِرِينَ ﴿٢٥﴾ فَلَمَّا رَأَوْهَا قَالُوا إِنَّا
لَضَالُّونَ ۛ ﴿٢٦﴾ بَلْ نَحْنُ مَحْرُومُونَ ﴿٢٧﴾ قَالَ أَوْسَطُهُمْ أَلَمْ أَقُلْ لَكُمْ لَوْلَا
تُسَبِّحُونَ ﴿٢٨﴾ قَالُوا سُبْحَانَ رَبِّنَا إِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ ﴿٢٩﴾ فَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ
عَلَىٰ بَعْضٍ يَتَلَاوَمُونَ ﴿٣٠﴾ قَالُوا يَا وَيْلَنَا إِنَّا كُنَّا طَاغِينَ ﴿٣١﴾ عَسَىٰ رَبُّنَا
أَنْ يُبْدِلَنَا خَيْرًا مِنْهَا إِنَّا إِلَىٰ رَبِّنَا رَاغِبُونَ ﴿٣٢﴾ كَذَٰلِكَ الْعَذَابُ ۖ وَلَعَذَابُ
الْآخِرَةِ أَكْبَرُ ۚ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿٣٣﴾

17-18- Şüphesiz ki biz, onları, ürünlerini sabahladıklarında devşireceklerine yemin eden ve hiçbir istisna yapmayan bahçe sahiplerini belâya uğratıp denediğimiz gibi, belâya uğratıp denedik.

19- Kendileri henüz uykuda iken, Rabbin tarafından dolaşan bir belâ, bahçeyi sarıverdi.

20- Sabaha doğru bahçe (yok olup) siyah bir kül (yığını halin)e döndü.

21- Sabahleyin birbirlerine seslendiler:

22- "Devşirecekseniz, haydi durmayın erkenden ürünlerinizin başına gidiniz."

23-24- Derken hemen yola koyuldular ve şöyle fısıldaştılar: "Sakın bugün ürünlerimizin bulunduğu o yerde aramıza bir yoksul sokulmasın."

25- (Yoksulu) engellemeye güçleri yeter halde sabah erkenden gittiler.

26-27- Bahçeyi görünce, "Biz herhalde şaşırıp (başka yere) sapmışız, hayır biz mahrum kalmışız" dediler.

28- İçlerinden en uygun düşüneni: "Ben size demedim mi, tesbih etseydiniz ya!?" dedi.

29- Onlar da "Rabbimiz! Seni tesbih ve tenzih ederiz. Şüphesiz ki, biz zalimlermişiz" dediler.

30- Sonra birbirlerine dönüp kendilerini kınamaya başladılar:

31- "Yazıklar olsun bize! Doğrusu biz azgınlarmışız.

32- Umulur ki Rabbimiz, o bahçenin yerine bize daha iyisini verir. Biz artık Rabbimizi (O'nun lutf-u keremini) gönülden istemekteyiz" dediler.

33- İşte azap böyledir ve andolsun ki Ahiret azabı daha büyüktür. Bunu bir bilseler!

İnkârda Israr Edip Hakk'a Karşı Gelenlerin Durumu

إِنَّا بَلَوْنَاهُمْ كَمَا بَلَوْنَا أَصْحَابَ الْجَنَّةِ

"Şüphesiz ki biz, onları, ürünlerini sabahladıklarında devşireceklerine yemin eden ve hiçbir istisna yapmayan bahçe sahiplerini belâya uğratıp denediğimiz gibi, belâya uğratıp denedik."

Cenâb-ı Hak bu âyetle, nimetin kıymetini, hangi kudret kaynaklarından elde edildiğini ve nasıl bir rahmetin eseri olduğunu bilmeyen, sadece nefislerinin sınır tanımaz hürriyet eğilimini ön plâna alıp ahlâk ve faziletin, hak elin ve telkin ettiği esas ve prensiplerin karşısına çıkan inkarcı putperestler ve maddeci şaşkınlar için öğüt ve ibret alınacak bir misâl veriyor:

Sözü edilen büyük bahçe veya çiftliğin Yemen'in San'â bölgesinde olduğunu İbn Abbas (radıyallahu anh) kendi tefsirinde kaydetmiştir. Bahçe sahibi Allah (celle celaluhu)'ya inanan bir kişi olarak, ürünlerinin devşirme mevsiminde dalda ve başakta kalanlarla yere dökülenleri fakir ve yoksullara bırakırdı. Kendisi ölünce mirasçıları aç gözlülük ederek fakirlere ve yoksullara hiçbir şey bırakmaz oldular; o kadar ki sabahın erken saatlerinde fakirler ve muhtaçlar henüz gözlerini açmadan meyve ve diğer ürünleri toplamayı âdet haline getirdiler. Derken böyle bir ailenin çiftliği ortaya çıkan bir afetle kül

haline geldi. Mirasçılar neden sonra kusurlarını, günahlarını anladılar da Allah (celle celaluhu)'ya yönelip pişmanlık duygularını dile getirdiler.

Kur'ân-ı Kerim'de bu olay, hem Mekkeli nankör putperestlerin hem de her çağda yaşamakta olan nankör maddecilerin Hakk'a yönelmeleri için çok ibretli ve öğüt alınacak misâl veriliyor. Yakın gelecekte Mekkeli zorbaların bütün güçlerini ve imkânlarını kaybedeceklerine işarette bulunularak uyanmaları isteniliyor. Nitekim Mekke'nin fethedilmesiyle her şey bitti. Müşrikler düne kadar zulüm ve işkencede bulundukları mü'min mücahidler karşısında hezimete uğradılar ve çok geçmeden Allah'ın büyük bir lütuf ve ihsanının kıymetini bilmediklerini anladılar, vakit kaybetmeden İslâm'ın nurlu havasına girdiler.

Böylece nankörlerin, bencil ve muhterislerin âkibeti gözler önüne serilerek tuttukları yanlış ve neticesi çok tehlikeli yoldan dönmeleri, ilâhi rahmet gereği istenilmekte ve Cenâb-ı Hakk'ın, pişmanlık duyup dönüş yapanları bağışlayacağı haber verilmektedir.

Unutmayalım ki, ceza amelin cinsindendir. Nimete şükretmesini bilmeyenlerin bir gün gelir de o nimet ellerinden alınabilir. Şüphesiz ki böyle bir nankörlükten dolayı pişmanlık duymadan ölenlere âhirette verilecek ceza çok daha elim olur.

Cenâb-ı Hak bu misâli verirken mü'minlere ayrıca iki mesaj daha vermektedir:

1- Doğru yolu gösteren, iyiliği telkin eden kimseyi dinlemekte büyük yarar vardır. Nitekim çiftlik sahipleri, kendilerini uyaran ve doğruyu telkin eden yakınlarını dinlemiş olsalardı, felâkete uğramayacaklardı.

2- (İnşallah), yani "Allah dilerse" demeden, "yarın şunu yapacağım, bunu isteyeceğim" demeyin. Çünkü kuvvet ve kudretin bütünü Allah (celle celaluhu)'ya aittir. O güç ve kudret verirse, istenilen şeyler yapılabilir. Nitekim çiftlik sahipleri muhtaçlar uyanmadan sabahleyin erkenden gidip meyve toplayacaklarına yemin etmiş, fakat "Allah dilerse" dememişlerdi. O yüzden de sabahleyin kalkıp bahçe ve çiftliklerine gidince, yerinde sadece kül yığını bulmuşlardı.[1]

1 Kehf suresi: 24, İnsan suresi: 30, Tekvir suresi: 29. âyet-i tefsiri

AYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, başta Mekkeli nankör müşrikler olmak üzere, yaşamakta olan inkarcılar uyarıldı ve Allah'a karşı nankörlük eden çiftlik, bağ ve bahçe sahiplerinin başına gelen felâket düşündürücü bir misâl olarak verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, Allah'tan saygı ile korkup nankörlük ve her türlü kötülükten kaçınan mü'minler müjdeleniyor. Hakk'a teslim olanlarla, Hakk'ın koyduğu sınırları dinlemeyen suçlu günahkâr sapıkların hiçbir zaman bir tutulmayacağı konu ediliyor. Sonra da kendilerini hep üstün gören ve mü'minleri küçümseyen inkarcı şaşkınlara âhirette verilecek azabın birkaç safhası üzerinde durularak yönlendirici bilgi veriliyor.

إِنَّ لِلْمُتَّقِينَ عِندَ رَبِّهِمْ جَنَّاتِ النَّعِيمِ ﴿٣٤﴾ أَفَنَجْعَلُ الْمُسْلِمِينَ
كَالْمُجْرِمِينَ ﴿٣٥﴾ مَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ ﴿٣٦﴾ أَمْ لَكُمْ كِتَابٌ فِيهِ
تَدْرُسُونَ ﴿٣٧﴾ إِنَّ لَكُمْ فِيهِ لَمَا تَخَيَّرُونَ ﴿٣٨﴾ أَمْ لَكُمْ أَيْمَانٌ عَلَيْنَا بَالِغَةٌ
إِلَىٰ يَوْمِ الْقِيَامَةِ إِنَّ لَكُمْ لَمَا تَحْكُمُونَ ﴿٣٩﴾ سَلْهُمْ أَيُّهُم بِذَٰلِكَ زَعِيمٌ ﴿٤٠﴾
أَمْ لَهُمْ شُرَكَاءُ فَلْيَأْتُوا بِشُرَكَائِهِمْ إِن كَانُوا صَادِقِينَ ﴿٤١﴾ يَوْمَ يُكْشَفُ
عَن سَاقٍ وَيُدْعَوْنَ إِلَى السُّجُودِ فَلَا يَسْتَطِيعُونَ ﴿٤٢﴾ خَاشِعَةً أَبْصَارُهُمْ
تَرْهَقُهُمْ ذِلَّةٌ وَقَدْ كَانُوا يُدْعَوْنَ إِلَى السُّجُودِ وَهُمْ سَالِمُونَ ﴿٤٣﴾ فَذَرْنِي
وَمَن يُكَذِّبُ بِهَٰذَا الْحَدِيثِ سَنَسْتَدْرِجُهُم مِّنْ حَيْثُ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٤٤﴾
وَأُمْلِي لَهُمْ إِنَّ كَيْدِي مَتِينٌ ﴿٤٥﴾ أَمْ تَسْأَلُهُمْ أَجْرًا فَهُم مِّن مَّغْرَمٍ مُّثْقَلُونَ
﴿٤٦﴾ أَمْ عِندَهُمُ الْغَيْبُ فَهُمْ يَكْتُبُونَ ﴿٤٧﴾

34- Şüphesiz ki muttakilere (Allah'tan saygı ile korkup haksızlıktan, azgınlıktan ve cimrilikten sakınanlara) Rablerinin yanında nimet cennetleri (veya Naim Cennetleri) vardır.

35- Artık biz, (hakka) teslimiyet gösterenleri, günahkâr suçlular gibi mi tutarız?

36- Ne oluyor size? Nasıl hükmediyorsunuz?

37- Yoksa size ait, ders yapıp okuduğunuz (semavi) bir kitap mı var?

38- İçinde, neleri seçip beğenirseniz onlar sizin olacak (diye) bir bilgi mi bulunuyor?

39- Yoksa üzerimizde Kıyâmete kadar sürüp gidecek sizden yana yeminler mi var ki, siz neleri hükmederseniz o sizin olacak diye?

40- Sor onlara: İçlerinden hangisi buna kefil?

41- Yoksa onlara ait ortaklar mı var? O halde eğer doğru kişiler iseler, ortaklarını getirsinler.

42- O gün, baldır-bacak açılacak; secdeye çağrılacaklar, ama (buna) güçleri yetmeyecek.

43- Gözleri korkudan kararmış halde kendilerini zillet sarıverecektir. Oysa (daha önce dünyada) kendileri sağlam ve sıhhatli iken secdeye çağrılırlardı.

44- Artık bu sözü yalanlayanı bana bırak; biz, onları bilmedikleri cihetten kademe kademe sürükleyip (azaba) yaklaştırırız.

45- Onlara biraz zaman verip erteliyoruz; şüphesiz ki, benim ceza düzenim oldukça sağlamdır.

46- Yoksa sen, onlardan bir ücret istiyorsun da bu yüzden kendileri ağır bir borç altına mı girmiş bulunuyorlar?

47- Yoksa gayb ile ilgili bilgiler yanlarında bulunuyor da onu mu yazıyorlar?

Muttakilere Ayrılan Sonsuz Nimetler

إِنَّ لِلْمُتَّقِينَ عِندَ رَبِّهِمْ جَنَّاتِ النَّعِيمِ

"Şüphesiz ki, muttakilere (Allah'tan saygı ile korkup haksızlıktan, azgınlıktan ve cimrilikten sakınanlara) Rablerinin yanında nimet cennetleri (veya Naim Cennetleri) vardır."

Muttaki, şüpheden uzak imân doğrultusunda haram ve şüpheli şey-

lerden sakınıp farz ve vacipleri yerine getiren; sünnete riâyet edip nankörlükten, kötülükten kaçınan kimse hakkında kullanılan bir sıfattır. Bulunduğu cümle ve konuya göre daha kapsamlı ve geniş manalara delâlet eder.

Dünya hayatının her türlü çekiciliğine ve şatafatına rağmen nefsine hakim olup hemen her iş ve konuda, her olay ve davranışta ilâhi hoşnutluğa erişmeyi amaç seçen faziletli bir mü'mine, bu güzel niyet ameline karşılık Âhiret hayatında Naim Cenneti hazırlanmıştır. Allah'ın sözü değişmez, vaadi mutlaka yerine gelir.

Hayatını günah ve kötülüklerle, nankörlük ve maddeyi amaç seçmekle kirleten suçlu günahkârlarla, onların aksine Allah'a yönelip Sünnetullah doğrultusunda hayatını düzene sokan gerçek mü'minler hiçbir zaman bir tutulmazlar. Zira bir tutulmuş olsalardı; imân, güzel ahlâk, adalet ve fazilet gibi hayatımıza anlam kazandıran kutsal değerler hedef ve amacına ulaşmamış olur, bir bakıma hikmetsiz kalırdı. Bunun için Cenâb-ı Hak, 35. âyetle:

"Artık siz (hakka) teslimiyet gösterenleri, günahkâr nankör suçlular gibi mi tutarız?" buyurarak ilâhi adaletinin şaşmazlık ve anlamını bizlere öğretiyor.

İnkarcı Suçlular Kalp Temizliğinden Söz Ederler

مَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ

"Ne oluyor size? Nasıl hükmediyorsunuz?"

Hemen her çağda sahnede olan inkarcı sapıklar, suçlu günahkârlar, din, Allah (celle celaluhu) ve âhiretten; ibâdet, taât ve teslimiyetten söz edilince, dudak bükerler ve kalp temizliğine değinerek "Siz kalbe bakın, o temiz olduktan sonra gerisi fazla ve lüzumsuzdur" derler.

Oysa kalp denilen o ilâhi nazargâh, imân, sâlih âmel, güzel ahlâk ve irfan suyuyla sulanıp Cenab-ı Hakk'ın rahmet, lütuf ve ihsanına; inayet ve keremine ayna olunca, vücudun diğer organları bu havaya katılır ve her biri güzel ve iyi amellerin aracı haline gelir. Böylece vücudun zahiri organları kalbin aynası durumuna geçer. Kalpte olan imân ve irfan bütünüyle kendini organlarda hissettirir. Ancak münafıklığı şiar edinenlerin durumu bu genellemerin dışındadır. Çünkü onların sözleri niyetlerine, iş ve amelleri kalplerine uymaz.

O halde "Ben iyi bir insanım; kalbim son derece temizdir" demek ve her Allah'ın günü nefsani arzuların peşine takılıp durmadan günah işlemek hiç kimseyi takva derecesine yükseltmemiş, hiç bir şahsı kurtarıcı ve Hakk'ın rızasına eriştirici olmamıştır.

Bunun için Cenâb-ı Hak 36. âyetle, böylelerine hayret dolu bir anlatımla seslenerek:

"Ne oluyor size? Nasıl hükmediyorsunuz?" buyurarak onları uyarıyor. Sonra da şöyle ekleyerek onların düşünce ufuklarını genişletiyor ve vicdanlarını harekete geçirmek istiyor: "Yoksa size ait ders yapıp okuduğunuz (semavi) bir kitap mı var? İçinde, neleri seçip beğenirseniz onlar sizin olacak (diye) bir bilgi mi bulunuyor? Yoksa üzerimizde kıyâmete kadar sürüp gidecek sizden yana yeminler mi var ki, siz neleri hükmederseniz o sizin olacak diye?"

Dünyada Hakk'a Secde Etmeyenler Âhirette Secde Edemezler

يَوْمَ يُكْشَفُ عَنْ سَاقٍ وَيُدْعَوْنَ اِلَى السُّجُودِ فَلَا يَسْتَطِيعُونَ

"O gün baldır-bacak açılacak; secdeye çağrılacaklar, ama (buna) güçleri yetmeyecek."

Bu âyetle, âhiretten bir safha, diğer bir anlatımla, bir tablo sergileniyor. Bilindiği gibi, Allah (celle celaluhu)'ya secde etmek kulluğun gereği, insan olarak yaratılmanın şükrü; birçok yeteneklere lâyık görülmenin itirafı ve her şeyin insan için, insanın da Allah'a ibâdet için yaratıldığının belirtisidir.

Dünya hayatında bu idrâke erişmeyenler, en şerefli makamı, en aziz dereceyi ve en yüksek nimeti kaçırmış olurlar. O nedenle âhirette, mü'minler ilâhi seslenişe gönül verip secdeye kapanırken, bunlar, sırtlarındaki günah, zulüm ve sapıklık, şehvet ve madde yükünün bir kabus haline gelmesi sebebiyle secde etme imkânı bulamazlar, çünkü dünyada sağlıkları ve güçleri yerindeyken günde beş defa müezzin onları namaza, secdeye, ibâdete davet ettiği halde onun bu çağrısına ilgi duymamış ve iltifat da etmemişlerdi. Hattâ onlardan, bir kısmı ezan ve ibâdeti alay konusu edinmek suretiyle edep ve terbiyelerini iyice bozmuş, kalplerinde imândan eser bırakmamışlardı.

Böylece kıyamet gününde gerçek mü'minler Hakk'a bağlılık ve tesli-

miyeti şükür ve zikirle ifadeye çalışırken, o inkarcı suçluları zillet ve meskenet kaplayacak; küfür ve nifaktan kaynaklanan kir ve karanlık yüzlerini karartıp şaşkına çevirecek. 43. âyetle bu hazin safha açıklanarak, inkarcı maddecilerin, suçlu günahkârların ölmeden önce Hakk'a dosdoğru yönelmeleri arzu ediliyor ve ilâhi rahmetin her kişiye açık bulunduğuna işarette bulunuluyor.

Şüphesiz bu ilâhi çağrı ve uyarı, büyük bir fırsatı değerlendirmeye yönelik bulunmaktadır. Yeter ki, anlayan kalpler, işiten kulaklar bulunsun.

İlâhi Hüküm Önceden Belirlenmiş Bir Programa Göre İner

وَأُمْلِي لَهُمْ ۚ إِنَّ كَيْدِي مَتِينٌ

"Onlara biraz zaman verip erteliyoruz; şüphesiz ki, benim ceza düzenim oldukça sağlamdır."

Cenâb-ı Hakk'ın isim ve sıfatlarından biri de "Sabur"dur. Bu, çok sabreden, koyduğu kanunlarını değiştirmeyen, hazırladığı programın uygulanmasına müdahale etmeyen, kurduğu kâinat düzenini kıyamete kadar sürdüren Allah (celle celaluhu)'nun değişmeyen isimlerinden biridir.

O bakımdan gerek Mekkeli azgın inkarcıları, gerekse her çağda Hakk'a karşı çıkan maddeci sapıkları hemen cezalandırmaz; dönüş yapıp tevbe ederler diye onlara mühlet verir. Şüphesiz O'nun indirdiği kitap, gönderdiği peygamber de bu mühletin bir başka tezahürüdür. Öyle ki, ceza vermekte acele etseydi, bu iki kutsal değeri göndermeye gerek görmezdi.

44. âyetle, Kur'ân'ı yalan sayıp onun uydurma olduğunu iddia edenlerin, Sünnetullah gereği kademe kademe, adım adım azaba sürükleneceklerini haber veriliyor. Dönüş yapmayanların o azaptan kurtulmasının hiçbir zaman söz konusu olamayacağına işaret ediliyor.

İnkarcılardan bir kısmının da zamanla doğruyu itiraf edeceklerine atıf yapılıyor. Nitekim Bedir Savaşı bu iki zıt hususun mihenk taşı ve tecelli mahalli oldu: İnatçı kâfirler meydan ortasında küfür ve tuğyan üzere canlarını verirken, hayatta kalanlardan bir kısmı gerçeği anlamakta gecikmedi. Özellikle Mekke'nin fethedilmesiyle hidâyete lâyık görülenler 180 derecelik bir dönüşle Hakk'a teslimiyet gösterdiler.

Bu ne demektir? Cenâb-ı Hak, ilgili âyetle mü'minlere şu sağlam bil-

giyi ve itikadı meseleyi veriyor: Öyle ki, mü'minlere düşen görev, Hakk'ın buyruklarını dosdoğru tebliğ etmek ve birlik şuuruyla küfrün karşısında durmaktır. Gerisi ise, Allah (celle celaluhu)'ya aittir. Dilediğini doğru yola kavuşturur, dilediğini de sapıklığıyla baş başa bırakır.

O halde irşad ve tebliğ düzeyinde olan mü'minlerin: "Biz, inkarcı sapıkları, suçlu günahkârları Hakk'a davet ettik, onları doğru yola çağırdık, ilâhi buyrukları tebliğ ettik, ama onlar kabul etmediler" diyerek üzülmelerine gerek yoktur. Çünkü mürşid ve mübelliğe düşen şey, tebliğ ve irşatta bulunmaktır. Hidâyete eriştirmek ise, bütünüyle Allah (celle celaluhu)'ya aittir. Kul hem kendi sınırını, hem de ilâhi sınırları bilip gözetmekle yükümlüdür.[1]

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Allah'tan saygı ile korkan mü'minlere verilecek mükâfat müjdelendi. Bu düzeyde olan mü'minlerle, inkâr ve sapıklık bataklığında bocalayan inkarcıların bir tutulmayacağı belirtilerek, mü'minlere tesellide, kâfirlere ihtarda bulunuldu. Sonra da kâfirlerin âhiret gününde uğratılacakları elim azaptan birkaç safha üzerinde durularak yönlendirici bilgiler verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, hak ile bâtıl mücadelesi sürerken, mü'minlerin çok sabırlı olmaları konu ediliyor. Arkasından bu hususta sabrı elden bırakıp acele eden Yunus Peygamber misâl veriliyor ve O'nun hayatının o dönemine dikkat çekiliyor. Sonra da Kur'ân âyetleri okununca müşriklerin gözlerini hainlikle, kin ve nefretle Hz. Peygamber (aleyhisselam)'a çevirdiklerine değinilerek ilâhi hükmün inmesini acele istememelerine işarette bulunuluyor.

فَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ وَلَا تَكُنْ كَصَاحِبِ الْحُوتِ إِذْ نَادَىٰ وَهُوَ مَكْظُومٌ ﴿٤٨﴾
لَوْلَا أَنْ تَدَارَكَهُ نِعْمَةٌ مِنْ رَبِّهِ لَنُبِذَ بِالْعَرَاءِ وَهُوَ مَذْمُومٌ ﴿٤٩﴾ فَاجْتَبَاهُ رَبُّهُ
فَجَعَلَهُ مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿٥٠﴾ وَإِنْ يَكَادُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَيُزْلِقُونَكَ بِأَبْصَارِهِمْ لَمَّا
سَمِعُوا الذِّكْرَ وَيَقُولُونَ إِنَّهُ لَمَجْنُونٌ ﴿٥١﴾ وَمَا هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ ﴿٥٢﴾

1 Kasas suresi: 56. âyetin tefsirine bakılması.

48- Sen, Rabbin hükmünü sabırla bekle de, o balığın arkadaşı (Yunus) gibi olma. Hani o öfkeye kapılıp üzüntü içinde (Rabbine) seslenip dua etmişti.

49- Eğer Rabbinden ona bir lütuf nimeti erişmeseydi, yerilecek bir halde çırılçıplak (sahile) atılacaktı.

50- Ama Rabbi onu seçti de iyi-yararlı kişilerden eyledi.

51- Kâfirler, Kur'ân'ı işittikleri zaman neredeyse seni gözleriyle yerinden devireceklerdi; "Bu herhalde delinin biridir" diyorlardı.

52- Halbuki Kur'ân, ancak milletler için bir öğüttür.

Balığın Arkadaşı Yunus (aleyhisselam)

فَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ وَلَا تَكُنْ كَصَاحِبِ الْحُوتِ إِذْ نَادٰى وَهُوَ مَكْظُومٌ

"Sen, Rabbin hükmünü sabırla bekle de, o balığın arkadaşı (Yunus) gibi olma. Hani o öfkeye kapılıp üzüntü içinde (Rabbına) seslenip duâ etmişti."

Mekkeli müşriklerin zulüm, işkence ve şartlatanlığı, İslâm'ın karşısına aşılması zor engeller koymuştu. O yüzden hem Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz, hem de arkadaşları için için üzülüyor ve bazı mü'minlerin zaman zaman sabrı taşıyordu. O kadar ki, vadedilen ilâhi hükmün hemen inmesini istiyor ve bu hususta fazla beklemeye âdeta tahammül edemiyorlardı. Oysa buna gerek yoktu. Önemli olan Cenâb-ı Hakk'ın emirlerini dosdoğru tebliğ edip anlatmaktı. Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz bunu kusursuz şekilde yerine getiriyordu. Ancak hidâyet (doğru yola eriştirmek) ilâhi sınıra girer; beşerin o sınırı aşmaya çalışması kesinlikle yanlıştır ve haddini bilmezliktir. Rasulullah (aleyhisselam) bu inceliği çok iyi biliyor, elinden geldiğince hem sabrediyor, hem de ilâhi hidâyeti temenni ediyordu. Ashâb-ı Kirâm'dan bir kısmı ise, bu hususta biraz sabırsızlık gösteriyordu. Bunun üzerine, Cenâb-ı Hak, o sabırsızlık gösteren mü'minleri aydınlatmak ve onlara ait sınırı göstermek için Yunus (aleyhisselam)'ı misâl verdi. Şöyle ki:

Tarihte Musul civarında nüfusu yüz binin üstünde olan Ninova Şehri'ne uyarıcı ve müjdeleyici olarak Yunus, peygamber hüviyetiyle gönderilmişti. Yıllarca irşad ve tebliğ o bölge halkı üzerinde olumlu bir tesir bırakmayınca, yani hakkı red ve inkâr edenler doğru yolu seçmeyip günah

ve sapıklıkta ısrar edince, ilâhi hükmün (dünyada inecek olan azabının) yakın olduğu bildirilmişti. Buna rağmen Ninovalılar uslanmamış, dönüş yapmamış ve şımarıklıklarına devam etmişlerdi. İnecek azabın geciktiğini gören Yunus (aleyhisselam) sabırsızlanmış ve öfkelenerek Ninova Şehri'ni terketmişti. Şüphesiz bu davranış bir peygamberin bulunduğu dereceye göre çok hatalı idi. Cenâb-ı Hak, Yunus Peygamber'i o yüzden çetin bir sınava tabi tuttu; çok geçmeden o, balığa yem oldu. Ne var ki, ilâhi irâde tecelli edip balığa: "Onu hazmetme, karnında diri olarak tut!" diye ilhamda bulundu. Yunus (aleyhisselam)'ın şehri terketmesinden sonra Ninova üzerine bulutumsu siyah bir tabaka inmeye başladı. Onlar bunun farkına varıp Allah (celle celaluhu)'ya yönelerek tevbe ve istiğfarda bulundular ve kusurlarının bağışlanmasını dilediler. Tabiatıyla bu dönüş kitlesel idi. İnen hiçbir azap geri alınmadığı halde, Cenâb-ı Hak o azabı kaldırdı. Böylece Yunus (aleyhisselam) da, Ninovalılar da boylarının ölçüsünü almış oldular. 48. âyetle bu olaya parmak basılarak Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in ve arkadaşlarının sözünü ettiğimiz hususta sabırlı olmaları emredilmekte; Yunus (aleyhisselam)'a benzememeleri, yani O'nun gibi sabırsızlık göstermemeleri bildirilmekte ve çok dikkatli olmaları hatırlatılmaktadır.[1]

Aynı zamanda bu misâl ile tebliğ ve irşad metodunda çok önemli yeri olan başarı sağlamanın bir uçunun sabırlı, temkinli, ümitli ve güvenli olmaya bağlı bulunduğuna işaret vardır. Diğer yandan Ninova'nın Hakk'a dönüp hidâyete eriştirildikleri gibi, yakın gelecekte Mekkeli putperestlerinde Hakk'a dönüp teslimiyet gösterecekleri dolaylı şekilde haber veriliyor. Nitekim öyle oldu; Mekke'nin fethedilmesiyle bu kapı açıldı ve düne kadar mü'minlere karşı amansız birer düşman olan bu insanlar bugün onlarla din kardeşi olma bahtiyarlığına eriştiler.

Şüphesiz Cenâb-ı Hakk'ın bu sünneti, şartlar elverdiği ve ortam hazırlandığı her çağda ve dönemde hükmünü yürütür; yeter ki Hakk'ı savunan mü'minler kendilerine düşen görevi yürütürken birlik ve beraberlik içinde bulunsunlar ve niyetleri hâlis olsun.

Nazar (Göz Değmesi) Konusu

وَإِنْ يَكَادُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَيُزْلِقُونَكَ بِأَبْصَارِهِمْ لَمَّا سَمِعُوا

1 Yunus suresi: 98, 99 - Enbiyâ suresi: 87, 88 ve Saffat suresi: 139-148. âyetlerin tefsiri

"Kâfirler, Kur'ân'ı işittikleri zaman neredeyse seni gözleriyle yerinden devirecekler.."

Bu âyetin nazarla ilgili olduğunu söyleyenler hayli çoktur. Zira Mekkeli azgın müşriklerin kini o dereceye varmıştı ki, Rasulullah (aleyhisselam)'ı gördükleri ve O'nun mübarek ağzından çıkan Kur'ân âyetlerini duydukları zaman kin ve nefret dolu gözlerini O'na çevirirlerdi de neredeyse O'nu bir anda yok etmeyi akıllarından geçirirlerdi.

Hattâ müşriklerin arasında göz değme tesiri yüksek olarak bilinen kişiler bu maksatla Hz. Peygamber (aleyhisselam)'a dikkatle bakıp öldürücü bir hastalık veya olayla karşılaşmasını temenni ederlerdi. Rivayete göre, göz değmesi konusu Beni Esed Kabilesi'nde çok yaygındı; yani o kabilenin insanlarının gözleri çok keskin idi, hayretle, dikkatle baktıkları bir şeyde olumsuz tesirler meydana getirirlerdi. Kurtubi'nin tesbitine göre, onlar semiz bir inek veya deve görünce, cariyelerini çağırırlar ve "selenizi, dirheminizi alıp gelin, az sonra ileride şu devenin veya sığırın eti satılacak, bize de bir miktar satın alın" diye emrederlerdi. [1]

Onlar göz değmesini de şöyle sağlarlardı: "Doğrusu hayret, bugüne kadar böylesine güzel, böylesine semiz bir koyun veya deve görmedim!" derler ve gözlerini o hayvan üzerine dikerlerdi. Çok geçmeden o hayvan hastalanır ve bıçağın altına girerdi.

Yine rivayete göre Beni Esed Kabilesi'nde nazar hususunda bir adam çok meşhur olmuştu. Onu çağırıp Hz. Muhammed (aleyhisselam)'a nazar etmesini istediler. Ne var ki Cenâb-ı Hak, Peygamberini onların şerrinden ve nazarından korudu ve bunun üzerine yukarıdaki nazar âyeti indi.

Maverdi de buna benzer şu rivayeti nakletmiştir: Araplardan bir kişi diğerine nazar etmek istediği zaman üç gün bir şey yemez, içmez ve iyice acıkmış bir halde o kişinin malına veya şahsına nazar edip şöyle derdi: "Allah'a andolsun ki bu adamdan daha kuvvetli, daha cesur görmedim. Aynı zamanda hayret bunun malı da, evlâdı da hayli çok!"

Ancak Kuşeyri bu rivayetlerin bir kısmını pek isabetli bulmamış ve şöyle demiştir: "İsabet-i ayn (nazar değmesi) ancak nazar edilen şeyin çok beğenilmesi ve nazar edenin içinden gelen bir hayretle ona bakmasıyla

1 Tefsir-i Kurtubi: 18/254

gerçekleşebilir. Bir şeyden tiksinmek, bir şeye kızmak ve öfkelenmek suretiyim nazar değmesi olmaz. Hz. Peygamber'e kin ve nefret dolu gözle bakıyorlar ve "Bu herhalde delinin biridir" diyorlardı. O bakımdan Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz hakkında bu babda bir göz değmesi arzusu söz konusu değildir."[1] Müfessirlerden önemli bir kısmı bu görüşün hilafını belirterek, birini yok etmek, dert ve musibete uğratmak için de nazar değmesi olabilir demişlerdir.

"İzlâk"ın delâlet ettiği manalar:

İlim adamları ve lugatçiler, "izlâk" kökünden gelen "yüzliku" fiilinin şu mânalara delâlet ettiğini belirtmişlerdir:

1- Helak etmeyi dilediler,

2- Uzaklaştırmayı, bulunduğu yerden ayrılmasını arzu ettiler,

3- Bulunduğu şerefli makam ve dereceden gidermeyi istediler,

4- Nüfuz etmeye yöneldiler,

5- Yere düşürmeyi düşündüler,

6- Risâleti tebliğden alıkoymayı tasarladılar,

7- Fitneye düşürmek istediler,

8- Kötülükle dokunmaya yöneldiler,

9- Gözleriyle yeyip bitirmek istediler,

10- Öldürmeyi umdular.

Göz Değmesi Haktır

Göz değmesi, ruhun beğenme arzusunun gözde belirmesi ve etkileyici bir kuvvet olarak karşısındakini tesir altına almasıdır.

Ruhun mahiyetini bilmemekle beraber onun mevcudiyetini, vücudumuzdaki tezahürlerinden anlıyor ve kabul ediyoruz. Şüphesiz ruh, ilâhi kudretin öyle bir tecellisidir ki, hilkat kanunuyla iç içedir ve bütünüyle hayat ve enerji kaynağıdır.

Ruhun bu gibi etkileyici tezahürleri üzerinde duran ilim adamları,

1 Tefsir-i Kurtubi: 18/255'den özetlenerek

çalışmalarını sürdürmektedirler. Yakın gelecekte onun gözde beliren etkileyici kuvvetinin bilimsel olarak da ortaya çıkarılacağını ümit ediyoruz.

Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz de bu önemli sayılacak konu üzerinde durmuş ve birtakım açıklamalarda bulunmuştur:

"Göz değmesi haktır."[1]

"Cefer'in oğullarına nazar değiyordu. Bunun üzerine Rasulullah (aleyhisselam) rukyede bulunur, yani okuyup üflerdi."[2]

"Eğer kaderin önüne bir şeyin geçmesi söz konusu olsaydı, herhalde göz değmesi onun önüne geçerdi."[3]

"Her türlü kötü nazardan Allah'ın tastamam kelimelerine (ilâhi sözlerine) sığınırım."[4]

"Göz değmesi haktır; deveyi tencereye, adamı kabre sokar."[5]

Keşfü'l-Hafa'da bu hadislerden birincisi üzerinde durulmuş ve bu cümlenin üzerine yapılan her fazlalığın zayıf olduğuna dikkat çekilmiştir.

"Kim bir şeyi görür de onu beğenir ve hayretini izhar eder de şöyle derse: "Maşaallah, lâ kuvvete illâbillah", artık o baktığı şeye bir zarar vermemiş olur."[6] Böylece göz değmesi ihtimali belirdiği zaman, Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in dört no'lu duasının okunmasını ve bir de (Kul euzü bi-Rabbi'l-felak" ile "Kul euzü bi-Rabbi'n-nas" surelerinin okunmasını tavsiye ederiz.

Kur'ân-ı Kerim Milletler İçin Doğru Yolu Gösteren Tek Rehberdir

وَمَا هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ

"Halbuki Kur'ân, ancak milletler için bir öğüttür."

İnsan, nefsinden gelen sese kulak vererek hürriyetinin sınırlanması-

---

1 Buhari/Tıb: 36, Libas: 86 - Müslim/Selâm: 41, 42 - Tıb: 15 - Tirmizi/Tıb: 19 - Taberâni/Ayn: 1 - Ahmed: 1/274

2 İbn Mâce/Tıb: 33 - Ahmed: 6/438

3 Müslim/Selâm: 42 - Tirmizi/Tıb: 17, 19 - İbn Mâce/Tıb: 33 - Taberâni/Ayn: 3 - Ahmed: 1/254

4 Buhari/Enbiyâ: 10 - Ebü Dâvud/Sünnet: 20 - İbn Mâce/Tıb: 36

5 Ebu Nuaym: Câbir (radıyallahu anh)'dan merfuân

6 İbn Sinni - Bezzar: Enes (radıyallahu anh)'den - Keşfu'l-Hafa: 2/77

nı, önünde bir engelin bulunmasını istemez. Şüphesiz ki, ilâhi buyruklar ve O'nun indirdiği hayat düzeni ruha gıda verip kalbi yönlendirirken "nefis" denilen süfli duyguya ağır gelir. O bakımdan Kur'ân'ın tilâvetini duyan Mekkeli müşrikler huzursuzluk hissediyor ve Hz. Muhammed (aleyhisselam)'a karşı kin ve düşmanlık bakışlarını artırıyorlardı. Neredeyse o bakışlarıyla O'nu devirip mefluç hale getirmeyi arzuluyorlar ve nefislerden gelen sese kulak verip. Peygamber (aleyhisselam) için "Bu herhalde delinin biridir" diyecek kadar ölçü ve idrâklerini, insaf ve vicdanlarını kaybediyorlardı. Oysa asıl deli onlardı. Nefis ve küfür fırtınasında insani özelliklerinden önemli bir kısmını kaybetmişlerdi, ama bunun hiç de farkında değillerdi.

Cenâb-ı Hak, Kur'ân'ın ilim, irfan, güzel ahlâk, fazilet, adalet, hakseverlik, din kardeşliği, sevgi ve saygı aşılayan ve bu doğrultuda milletler için bir zikir (öğüt, bilgi, görgü, ahlâk ve medeniyet) aşılayan bir kitap olduğunu açıklayarak akıl ve imân gözüyle onun incelenmesini belirtmekte ve insanı, hilkat kanunu gereği fazilet ve şeref çizgisinde ancak bu kutsal kitabın tutabileceğini ilham etmektedir.

Bir fikir adamının dediği gibi: "Kendi kendinin zindanı olan insan, irâdesini fiziki istekler tuzağında, nefis, içgüdü ve eğilimlerinin ağına bırakan insan demektir. Bütün bunları bir kenara iten insan, mutlak iradeye, seçme irâdesine ulaşan ve Allah (celle celaluhu)'ya daha çok yaklaşan insandır."

Kalem suresine, hokka ve kaleme and içilerek ve bunların insan hayatındaki önemine işaret edilerek başlandı ve Rasulullah (aleyhisselam)'ın ilâhi nimetle dengesini kaybeden bir çılgın olmadığı açıklanarak O'nun yüksek ahlâk üzere bulunduğu belirtildi. Kur'ân-ı Kerim'in milletler için yönlendirici, aydınlatıp gerçek medeniyete eriştirici bir kitap olduğu ifade edilerek sure noktalandı.

Bizi bu surenin tefsirine muvaffak kılan Cenab-ı hakka sonsuz hamd-u senalar yüksek ahlak çizgisinde insanlar için tek örnek ve rehber olan Hz. Muhammed (aleyhisselam)'a salat ve selamlar olsun.

69. SÛRE

HAKKA SURESİ

Ayet Sayısı	Kelime Sayısı	Harf Sayısı
52	480	1056

HAKKA SURESİ

Müfessirlerin hepsine göre: Surenin tamamı Mekke'de inmiştir.

"Kıyamet" anlamına gelen "hâkka"den birinci âyetinde söz edildiğinden, bu aynı zamanda surenin de ismi olmuştur.

SURENİN KAPSADIĞI BAŞLICA KONULAR

1- Gelip geçen ümmetlerden kendilerine gönderilen peygamberleri yalanlayıp imân etmeyenlerin nasıl yok edildikleri misâl veriliyor.

2- Âhiret gününde ise, onlara daha elim azabın verileceği detaylı anlatılarak yaşamakta olan inkarcı sapıklar uyarılıyor.

3- Amel defteri sağ eline ve sol eline verilenlerin durumları tasvir edilerek ölmeden önce o defteri imân düzeyinde sâlih amellerle doldurmamız isteniliyor.

4- Rasulullah (aleyhisselam)'ın tebliğ ettiği âyetlerin bütünüyle ilâhi olduğu, şiir türünden uydurma sözler olmadığı açıklanıyor.

5- Kur'ân'ın, Allah'tan korkup kötülüklerden, nankörlükten sakınanlar için yönlendirici ve aydınlatıcı bir öğüt olduğuna dikkat çekilerek bu kitapla amel etmemizde hem dünyamız, hem de âhiretimiz için sayısız faydaların söz konusu olduğuna işaretle düşünce ufkumuz genişletiliyor.

٦٩ سُورَةُ الْحَاقَّةِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

اَلْحَاقَّةُ ﴿١﴾ مَا الْحَاقَّةُ ﴿٢﴾ وَمَا اَدْرٰيكَ مَا الْحَاقَّةُ ﴿٣﴾ كَذَّبَتْ ثَمُودُ وَعَادٌ
بِالْقَارِعَةِ ﴿٤﴾ فَاَمَّا ثَمُودُ فَاُهْلِكُوا بِالطَّاغِيَةِ ﴿٥﴾ وَاَمَّا عَادٌ فَاُهْلِكُوا بِرِيحٍ
صَرْصَرٍ عَاتِيَةٍ ﴿٦﴾ سَخَّرَهَا عَلَيْهِمْ سَبْعَ لَيَالٍ وَثَمَانِيَةَ اَيَّامٍ حُسُومًا فَتَرَى
الْقَوْمَ فِيهَا صَرْعٰى كَاَنَّهُمْ اَعْجَازُ نَخْلٍ خَاوِيَةٍ ﴿٧﴾ فَهَلْ تَرٰى لَهُمْ مِنْ
بَاقِيَةٍ ﴿٨﴾ وَجَاءَ فِرْعَوْنُ وَمَنْ قَبْلَهُ وَالْمُؤْتَفِكَاتُ بِالْخَاطِئَةِ ﴿٩﴾ فَعَصَوْا
رَسُولَ رَبِّهِمْ فَاَخَذَهُمْ اَخْذَةً رَابِيَةً ﴿١٠﴾ اِنَّا لَمَّا طَغَا الْمَاءُ حَمَلْنَاكُمْ فِي
الْجَارِيَةِ ﴿١١﴾ لِنَجْعَلَهَا لَكُمْ تَذْكِرَةً وَتَعِيَهَا اُذُنٌ وَاعِيَةٌ ﴿١٢﴾

1-3- Sabit olan Hakka; nedir sabit olan Hakka? Sabit olan Hâkka'nın ne olduğunu bilir misin?

4- Semud ve Âd (kavimleri), inecek o müthiş felâketi yalan saydılar.

5- Semud'a gelince: Sınırları aşan bir haykırışla yok edildiler.

6- Âd ise, yıkıcı bir kasırgayla yok edildiler.

7-8-O kasırgayı onların üzerine aralıksız olarak yedi gece, sekiz gündüz musallat edip estirdi; o kavmi, içleri kof hurma kütükleri gibi yere serilmiş görürsün. Onlardan geriye kalan bir şey görebilir misin?

9- Fir'avn da, ondan önceki altı üstüne getirilip yok edilen kasabalar da hep o suç ve azgınlıkla geldiler.

10- Rablerinin peygamberlerine karşı geldiler. O edeple Rableri, onları fazla şiddetli bir tutuşla yakalayı verdi.

11-12- Doğrusu biz, su iyice kabarıp taştığında size ibret ve öğüt kılmamız için ve anlayabilen kulaklar anlasın diye sizi yüzüp giden gemide taşıdık.

İLGİLİ HADİSLER

"Ben, saba (doğudan veya Kabe cihetinden esen rüzgâr) ile yardım görüp zafer elde ettim. Âd Kavmi ise, debur (batıdan esen rüzgâr) ile yok edildi."[1]

"Cenâb-ı Hakk'in Âd Kavmi üzerine açıp sevkettiği rüzgâr ancak (büyük kasırgalardan) bir yüzük yeri kadardı. Esen kasırga bâdiye halkı üzerine uğradı da onları, davarlarını ve mallarını yerle gök arasına kaldırarak (silip süpürdü). Âd Kavmi'nden kasaba halkı ise, o kasırgayı ve taşıdığı şeyleri görünce: "Bu arızi bir buluttur, yağmur verecek" dediler. Çok sürmedi ki o (bulut görünümünde olan) kasırga bâdiye (çöl) halkını ve davarlarını (ağaç yaprağı misâli uçurup) kasaba halkı üzerine attı."[2]

El-Hâkka

Marife (belirli) kullanılan bu isimden maksat, Cenâb-ı Hakk'ın yanında kopacağı zaman ve saati belli ve belirli olan kıyamet olayıdır.

Taşıdığı diğer birkaç mâna ile de kıyamet olayının ne olduğunu bize bildirmektedir. Şöyle ki:

1- Kıyamet olayı haktır ve (ilâhi takdirde) sübut bulmuştur. Bunda hiçbir şüphe söz konusu değildir.

2- Kıyamet gününde bütün işler ve fiiller su yüzüne çıkar; her şey gerçek yönüyle ve hakiki rengiyle belirginleşir. Öylece kimin ne olduğu anlaşılır. Ceza ve mükâfatı hak edenler belli olur.

3- Kıyamet mutlaka bütün dehşetiyle inecek; onu durduracak bir kuvvet bulunmayacaktır. Zira Cenâb-ı Hakk'ın emri mutlaka geçerlidir ve nafizdir, vakti saati gelince gerçekleşir.

4- İnsanların üzerine mutlaka ve mutlaka böyle bir gün gelecektir.

---

1 Buhari/İstiska: 26, Meğâzi: 29, Bed'-i halk: 5, Enbiyâ: 1 - Müslim/İstiska: 17 – Ahmed: 1/223, 228, 324, 341, 355.

2 İbn Ebi Hatim: İbn Ömer (radıyallahu anh)dan - İbn Kesir: 4/412

5- Cennetlikler hakettiklerini, cehennemlikler de lâyık oldukları karşılığı göreceklerdir.

6- Kıyamet olayı her türlü küfür, azgınlık, ahlâksızlık ve ölçüsüzlüğü alt edip sona erdirecektir.

7- Kıyamet günü her yanı ve yönüye hak ve adalet günüdür. Dünyada işlenen amellerin eksiksiz karşılık göreceği dönemdir.

Böylece açıklamasını yaptığımız bu yedi madde, el-Hâkka'nın delâlet ettiği mânaları yansıtmakta ve konu üzerinde daha iyi durmamıza yardımcı olmaktadır.

İnkarcılara Uyarı

كَذَّبَتْ ثَمُودُ وَعَادٌ بِالْقَارِعَةِ

"Semud ve Âd (kavimleri), inecek o müthiş felâketi yalan saydılar."

Başta o günkü Mekkeli müşrikler olmak üzere, kıyamete kadar ortaya çıkacak hak ve ahlâk düşmanları; küfür ve tuğyan bezirganları, Semud ve Âd kavimlerinin başına gelen o korkunç felâketle uyarılıyor. Çünkü ilâhi plân, diğer bir anlatımla Sünnetullah şaşmadan ve sapmadan işler de hedefine doğru gider. Ona uyanlar mutlu ve bahtiyar olurlar, uymayanlar en acı tokatı ondan yer ve yokluğa karışırlar. Nasıl zehir öldürür, ateş yakar, havasızlık boğarsa, Sünnetullah da öyle, ondaki ilâhi programa göre hayatını düzenleyenler, muradı ilâhi doğrultusunda lâyık oldukları yerlerini almış olurlar; bunun aksine bir yol izleyenler yerlerini almadıklarından hem dünyada, hem de âhirette huzursuzluğa ve mutsuzluğa kendilerini itmiş olurlar. İşte bu program hiç sapmaz ve değişmez. Ancak kişiler belli bir sınıra gelmedikçe ilâhi hüküm inmez. Bazı inkarcıların şen ve şakır bir hayat sürmesi istisna sayılmaz, bilâkis belli sınıra henüz gelmediklerini gösterir. Çünkü Cenâb-ı Hakk'ın âdetidir; kavim ve milletleri inkâr ve azgınlıklarından, ahlâksızlık ve şirretliklerinden dolayı hemen yok etmez, belli bir sınıra gelmelerini sabırla bekler.

İşte Semud ve Âd kavimlerinin yok edilmesi böyle bir sınıra gelmeleri sebebiyle gerçekleşmiştir. Diğer helak edilen kavimlerde öyle.

Âdı geçen kavimler önce "kariâ"yı, yani insanların kapısını şiddetle çalıp beraberinde büyük felâketi getirecek olan kıyameti yalanlayıp inkâr

ettiler. Kıyamet inkâr edilince, nefsi ve aşırılıklarını durduracak, ruhu füyuzatla dolduracak, insanı tatmin edip huzur ve güvene kavuşturacak, toplum ve milletleri hakka döndürecek başka bir müeyyide kalmıyor. Böylece her türlü zulüm ve ahlâksızlığa kapılar açılıyor.

TARİHI YÖNÜ

Kur'ân'da yirmiden fazla yerde anılan Semud ve Âd Kavimleri, tarihin birer ibret levhası olarak misâl verilmektedir.

Semud Kavmi, daha önce belirttiğimiz gibi, Asurlar devrinde Hicaz yakınlarında Hicr yöresinde yaşayan bir millettir. O bölgede yapılan kazılarda birtakım kitabelere rastlanmıştır.

Âd Kavmi'nin ise, Umman ile Dahraman arasındaki bölgede oturdukları sanılmaktadır.

Bu iki kavim veya milletin çok eski bir medeniyet ülkesi sayılan Asur hakimiyetine yaşadığını söyleyenler vardır. M.Ö. 3000 yıllarından 612 yılına kadar süren ve bütün Mezopotamya, Elam, Suriye ve Mısır'ı içine alan Asurlular'ın bu uzun tarihine bakınca, Semud ve Âd Kavimleri'nin M.Ö. yaşadıkları kesinlik kazanır.

Cezanın Cinsi ve Özelliği

فَأَمَّا ثَمُودُ فَأُهْلِكُوا بِالطَّاغِيَةِ

"Semud'a gelince: Sınırları aşan bir haykırışla yok edildiler."

Âyette ifadesini bulan Semud Kavmi, sınırları aşan, kalpleri yerinden oynatan müthiş bir sayha (haykırış, gürültü ve uğultu) ile yok edilmişlerdir.

Tuğyan kökünden türetilen "tâğiye" sıfatı, küfrü, azgınlık ve ahlâksızlıkla birleştirip her türlü ahlâk ve adalet sınırını aşan Semud Kavmi'nin bu fiiline uygun bir ceza verildiğini yansıtan bir kavramdır. Sınırı aşan o müthiş ses, gürültü, uğultu ve haykırış, o müthiş inkâr ve azgınlığı yok etmiştir.

Âd Kavmi ise, yıkıcı, yakıcı, önü alınmaz bir kasırgayla yok edilmiştir. Ayette "Rih-i sarsar ve âtiye" diye bu kasırga ile ilgili iki sıfat kullanılmıştır. Birincisi, çok şiddetli ve dondurucu bir kasırgaya; ikincisi, önüne geçilmez, karşısında durulmaz bir şiddete; aynı zamanda büküp dolayıp kahırla atmaya delâlet eden bir felâkete delâlet etmektedir. Nitekim Âd

Kavmi de küfürde çok ileri gidip kalp ve kafaları dondurmuştur; ahlâksızlık ise gemi azıya alıp önüne geçilmesi zor bir çizgiye dayanmıştı. Onların bu ameline uygun azap inmiş ve defterlerini dürmüştür.

Kasırganın Yedi Gece, Sekiz Gündüz Devam Etmesi

سَخَّرَهَا عَلَيْهِمْ سَبْعَ لَيَالٍ وَثَمَانِيَةَ أَيَّامٍ ۙ حُسُومًا

"O kasırgayı onların üzerine aralıksız olarak yedi gece, sekiz gündüz musallat edip estirdi."

Kur'ân'da bu kasırganın özelliği belirtilirken dört ayrı kelime, yani sıfat kullanılmıştır: Sayha, recfe, sâikatü'l-azab ve tâğiye.[1]

Birincisi, müthiş bir gürültü ve uğultuyu; ikincisi, şiddetli ve o nisbette korkunç sarsıntıyı; üçüncüsü, yıldırım ve şimşek misâli azap gürültüsünü; dördüncüsü sınırları aşan korkunç bir gürültü, haykırış ve uğultuyu yansıtır. Böylece adı geçen kavmi yok eden kasırgayla birlikte depremin de baş gösterdiği anlaşılıyor.

Fiziksel yapılan gelişmiş olan Âd Kavmi'nin çok hareketli, mücadeleci ve çalışkan oldukları sanılmaktadır. Ne var ki, Allah'ın kahredici azabı ve hükmü inince, ne kaba kuvvetin, ne taşları yontup şekillendiren sanatın, ne de inşa edilen sarayın bir yararı olur. Her biri çürümüş kof hurma kütükleri gibi yerden yere vurulur.

Geriye ise, yıkık evleri, taş toprak yığınları, kırık dökük sütunları, yüzükoyun devrilmiş putları kaldı, ilâhi hüküm, azıp sapıtan bu milleti helak olma çizgisinde yakalayıverdi. Bir hafta süreyle onlara korkunun en beteri yaşatıldıktan sonra yerlebir edilip canları Cehenneme sevkedildi.

Fir'avn ve Ondan Öncekiler

وَجَاءَ فِرْعَوْنُ وَمَنْ قَبْلَهُ وَالْمُؤْتَفِكَاتُ بِالْخَاطِئَةِ ۚ

"Fir'avn da, ondan önceki altı üstüne getirilip yok edilen kasabalar da hep suç ve azgınlıkla geldiler."

İlgili âyetle, inkarcı sapıklar uyarılmakta, mü'minlere ise güven ve gönül yatışkanlığı vermek için tarihi olaylardan ibretli levhalar sergilenmektedir.

---

1 A'raf suresi: 78, Hud suresi: 67, Fussilet suresi: 17. âyetlerin tefsiri

Fir'avn da inkârda ısrar etti, zulüm ve tuğyanda bulundu. Gönderilen peygamberleri yalanladı. Bütün uyarılara rağmen Hakk'a sırt çevirmekte ısrarla devam etti. Böylece kendini ve çevresini yok edilme çizgisine getirmiş oldu. Bunun üzerine Cenâb-ı Hak onu kahırla yakalayıverdi, öncekilere nisbetle daha şiddetli sarstı ve Kızıldeniz'i ona, askerlerine mezar yaptı.

Âyette Cenâb-ı Hakk'ın bu şiddetli yakalayıvermesi "ahzen râbiye" şeklinde ifade edilmektedir. Çünkü Fir'avn sadece Allah'ı inkârla, peygamberine karşı gelmekle yetinmemiş, ilâhlık iddiasında bulunarak İsrailoğulları'na ikinci veya üçüncü sınıf vatandaş muamelesi yapmıştır. Ayrıca, bu kavim çoğalmasın diye, doğan erkek çocuklarını öldürmüş, kız çocuklarını diri bırakmıştı. O bu tutumuyla kendi milletini ve yetişmekte olan nesilleri küfür, zulüm, tuğyan ve ahlâksızlık fırtınasında boğarken, Cenâb-ı Hak onun bu ameline uygun bir ceza takdir buyurdu, hepsini denizin dalgalarına bırakarak lâyık oldukları, hak ettikleri cezayı verdi.

Fir'avn'dan önceki kâfirler ve mü'tefikler:

Mü'tefikat, "mü'tefike"nin çoğuludur. Müfessirler bu kavram üzerinde farklı yorumlarda bulunmuşlardır:

a) Katade'ye göre: Lut Kavmi kastedilmiştir. Zira bu kavim köy ve kasabalarıyla birlikte lavların ve depremin kahredici gürültüsü içinde yok edilmiş ve böylece ülkelerinin altı üstüne getirilmiştir.

Nitekim ünlü müfessir Kâb el-Kurezi'ye göre: Başta en büyük şehirleri Sodom olmak üzere beş kasaba haritadan silinmiştir.

Bunlar günah, hata, küfür ve tuğyan doğuran fiilleri yüzünden helak edildiler. Zira lutilik (homoseksellik) son derece yaygınlaşmış, azgınlık had safhaya ulaşmıştı. O bakımdan ilâhi hükmün inmesinin vakti saati gelmiş bulunuyordu. Gönderilen iki melek, ilâhi programı aynen uyguladılar.

b) İbn Kesir'e göre: Peygamberleri yalanlayan birçok ümmetler demektir. Allah (celle celaluhu)'nun indirdiği hükümleri yalan saydıkları için yok edilmişlerdir. Böylece Fir'avn'dan önce Semud ve Âd Kavimleri özel biçimde anıldıktan sonra önemine binaen bir de yok edilen kavimler hakkında genel bir anlatım cihetine gidilerek beliğ bir üslup sergilenmiştir.

Hakk'a Gönül Veren Mü'minler

إِنَّا لَمَّا طَغَا الْمَاءُ حَمَلْنَاكُمْ فِي الْجَارِيَةِ

"Doğrusu biz, su iyice kabarıp taştığında size ibret ve öğüt kılmamız için de anlayabilen kulaklar anlasın diye sizi yüzüp giden gemide taşıdık."

Cenâb-ı Hak, gelip geçen inkarcı kavim ve milletlerin hazin akıbetini özetle açıkladıktan sonra, Nuh (aleyhisselam) ve ona imân edenlerin kurtarıldığını, yaşamakta olan mü'minlere ümit ve güven veren bir ilâhi hüküm olarak zikrediyor.

Cenâb-ı Hak, Nuh Peygamber'in azıp sapıtan kavmini yok etmeyi dileyince, Nuh'u ve ona imân edenleri gemiye bindirerek kurtarmayı plânlamıştı. Öyle ki Mekke müşriklerini yok edecek olursa, mü'minlerin hiç şüphesi olmasın ki, kendilerini Hz. Muhammed (aleyhisselam) ile birlikte kurtarma imkânına erdirecektir. Bu, bir sözdür ki asla değişmez. İlgili âyetle mü'minlere bu müjde ve ümit veriliyor.

Deniz olmayan bir bölgede geminin inşası ve Hakk'a iman edip gönül veren mü'minlerin böyle bir gemiyle kurtarılması, elbetteki unutulması mümkün olmayan tarihi bir misâldir ki, ondan öğüt alma irfanına sahip olanlar ancak ibret ve öğüt alır.

Sonuç olarak şu hakikat bir defa daha ortaya çıkıyor: Cenâb-ı Hakk'ın çizdiği plân ve hazırladığı programı değiştirmek mümkün değildir; indirdiği hükmü geri çevirmek kimin haddine.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, kıyametin mutlaka kopacağı belirtildi. Yaşamakta olan inkârcı azgınları uyarmak için o yüzden yok edilen kavim ve milletlerden kısa misâller verildi. Allah (celle celaluhu)'ya dosdoğru imân edenlerin, Nuh (aleyhisselam)'a inanan mü'minler misâli, kurtulacağı müjdelendi.

Aşağıdaki âyetlerle, kıyamet olayıyla meydana gelecek tebeddülata dikkat çekiliyor. Amel defteri sağ eline verilenler için güven ve huzur kapılarının açık tutulacağı; amel defteri sol eline verilenlerin o günkü perişan hali tasvir ediliyor.

فَإِذَا نُفِخَ فِي الصُّورِ نَفْخَةٌ وَاحِدَةٌ ﴿١٣﴾ وَحُمِلَتِ الْأَرْضُ وَالْجِبَالُ فَدُكَّتَا

دَكَّةً وَاحِدَةً ﴿١٤﴾ فَيَوْمَئِذٍ وَقَعَتِ الْوَاقِعَةُ ﴿١٥﴾ وَانْشَقَّتِ السَّمَآءُ فَهِيَ
يَوْمَئِذٍ وَاهِيَةٌ ﴿١٦﴾ وَالْمَلَكُ عَلٰٓى اَرْجَآئِهَا ۚ وَيَحْمِلُ عَرْشَ رَبِّكَ فَوْقَهُمْ
يَوْمَئِذٍ ثَمَانِيَةٌ ﴿١٧﴾ يَوْمَئِذٍ تُعْرَضُونَ لَا تَخْفٰى مِنْكُمْ خَافِيَةٌ ﴿١٨﴾ فَاَمَّا مَنْ
اُوْتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ فَيَقُولُ هَآؤُمُ اقْرَؤُا كِتَابِيَهْ ﴿١٩﴾ اِنِّي ظَنَنْتُ اَنِّي مُلَاقٍ
حِسَابِيَهْ ﴿٢٠﴾ فَهُوَ فِي عِيشَةٍ رَاضِيَةٍ ﴿٢١﴾ فِي جَنَّةٍ عَالِيَةٍ ﴿٢٢﴾ قُطُوفُهَا دَانِيَةٌ
﴿٢٣﴾ كُلُوا وَاشْرَبُوا هَنِيٓـًٔا بِمَآ اَسْلَفْتُمْ فِي الْاَيَّامِ الْخَالِيَةِ ﴿٢٤﴾ وَاَمَّا مَنْ اُوْتِيَ
كِتَابَهُ بِشِمَالِهِ فَيَقُولُ يَا لَيْتَنِي لَمْ اُوْتَ كِتَابِيَهْ ﴿٢٥﴾ وَلَمْ اَدْرِ مَا حِسَابِيَهْ ﴿٢٦﴾
يَا لَيْتَهَا كَانَتِ الْقَاضِيَةَ ﴿٢٧﴾ مَآ اَغْنٰى عَنِّي مَالِيَهْ ﴿٢٨﴾ هَلَكَ عَنِّي سُلْطَانِيَهْ
﴿٢٩﴾ خُذُوهُ فَغُلُّوهُ ﴿٣٠﴾ ثُمَّ الْجَحِيمَ صَلُّوهُ ﴿٣١﴾ ثُمَّ فِي سِلْسِلَةٍ ذَرْعُهَا
سَبْعُونَ ذِرَاعًا فَاسْلُكُوهُ ﴿٣٢﴾ اِنَّهُ كَانَ لَا يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ الْعَظِيمِ ﴿٣٣﴾ وَلَا يَحُضُّ
عَلٰى طَعَامِ الْمِسْكِينِ ﴿٣٤﴾ فَلَيْسَ لَهُ الْيَوْمَ هٰهُنَا حَمِيمٌ ﴿٣٥﴾ وَلَا طَعَامٌ اِلَّا
مِنْ غِسْلِينٍ ﴿٣٦﴾ لَا يَاْكُلُهُ اِلَّا الْخَاطِئُونَ ﴿٣٧﴾

13- Sur'a bir tek defa üfürüldüğünde,

14- Yerküre ve dağlar yerlerinden kaldırılıp bir tek çarpılışla paramparça edildiğinde,

15- İşte o gün olan olur, müthiş olay meydana gelir.

16- Gök yarılır; o gün artık o bütün güç ve ölçüsünü kaybetmiştir.

17- Melekler de onun kenarlarındadır. O gün Rabbinin Arş'ını, bunların üstünde sekiz tanesi taşır.

18- O gün (hesaba) çıkarılacaksınız, sizden hiçbir şey gizli kalmaz.

19- Artık kimin kitabı (amel defteri) sağından (veya sağ eline) veri-

lirse, "Gelin de kitabımı okuyun!

20- Çünkü gerçekten ben, hesabımla karşılaşacağımı kesinlikle biliyordum" der.

21- Bu kimse hoşnut olacağı bir hayat içindedir.

22- Yüksekçe Cennettedir.

23- Meyveleri yakıncacık külfetsiz koparılmaya elverişlidir.

24- "Geçirdiğiniz günlerde (işlediğiniz güzel amellerinize) karşılık afiyetle, gönül rahatlığıyla yiyiniz, içiniz!" (denilir).

25- Kitabı sol tarafından verilene gelince: "Ah keşke kitabım solumdan verilmeseydi!

26- Ve keşke hesabımın da ne ölçüde olacağını bilmeseydim!

27- Keşke bu iş olup bitseydi (ölümle son bulsaydı);

28- Malım bana bir yarar sağlamadı.

29- Güç ve kudretim benden (ayrılıp) yok oldu" der.

30- (Sonra şu emir verilir:) Onu yakalayın da zincire vurun.

31- Sonra Cehenneme itip atın.

32- Sonra boyu yetmiş arşın bir zincire vurup yollayın.

33- Çünkü gerçekten o, o büyük kadri yüce Allah'a inanmazdı.

34- Yoksulu yedirmek üzere kimseyi tahrik-teşvik etmezdi.

35- O sebeple bugün onun, burada candan sıcak bir dostu ve yakını yoktur.

36- Yiyecek olarak da ancak Gıslin (Zakkum'a benzer bir ağaç veya kan irin karışımını andıran fena bir sıvı) vardır.

37- Onu da ancak günahkârlar yerler.

İLGİLİ HADISLER

"Arşı kaldıran meleklerden bir melekle ilgili size bilgi vermem için bana izin verildi: İki kulak yumuşağıyla boynu arasındaki mesafe

yedi yüz yıldır."[1]

"İnsanlar kıyamet gününde üç ayrı şekilde (hesaba ve sorguya) çekilecekler. Bunlardan ikisi, sürtüşme, tartışma ile mazeret beyân etmekle ilgilidir. Üçüncüsü ise, amel sahifelerinin uçuşup ellere inmesidir. O sahifeleri kimi sağ eliyle, kimi de sol eliyle tutup alır."[2]

"Herkes ancak bir cevaze (giriş izin belgesi) ile Cennete girebilir. O belgede şöyle yazılıdır:) Bismillahirrahmanirrahim. Bu, Allah tarafından falan oğlu filâna verilmiş bir yazıdır. Onu, meyveleri yakıncacık yüksek cennete yerleştirin."[3]

"Allah kıyamet gününde mü'mini (kendine) yaklaştırıp ona işlediği günahlarının hepsini bir bir itiraf ettirir; o kadar ki, mü'min artık helak olduğunu sanır. Derken Cenâb-ı Hak şöyle buyurur: "Doğrusu bu günahlarını dünyada senden yana örtüp gizledim; bugün de onları yine senin lehine bağışlıyorum." Sonra da iyilikleri yazılı bulunan amel defteri sağ eline verilir. Kâfire ve münafığa gelince: Şahitler şöyle derler: "İşte Rablerine yalan isnad edenler bunlardır! Artık Allah'ın laneti zâlimler üzerine olsun."[4]

Birinci Nefha ve Tesirleri

فَإِذَا نُفِخَ فِي الصُّورِ نَفْخَةٌ وَاحِدَةٌ

"Sur'a bir tek defa üfürüldüğünde; yerküre ve dağlar yerlerinden kaldırılıp bir tek çarpılışla paramparça edildiğinde."

Sur'a birinci nefha (üfürülüş) ile kıyamet kopar da kâinatın mevcut düzeni bozularak alt-üst olur.

Nitekim on üçüncü âyeti izleyen âyetlerle bu müthiş olayın tesirleri şöyle açıklanmaktadır:

1- Yerküre, üzerinde taşıdığı dağlarla birlikte sarsıldıkça sarsılacak ve dağlar tuz buz haline gelecek.

---

1 Ebu Dâvud/Sünnet: 18 - Ahmed: 2/26-6/117

2 Tirmizi/Kıyâmet: 4 - İbn Mâce/Zühd: 33 - Ahmed: 4/414

3 Taberâni: Selman (radıyallahu anh)'den

4 Taberâni - Beyhaki: İsnad-ı sahihle İbn Ömer (radıyallahu anh)'dan

2- Fezada yer alan her şeyin denge ve düzeni bozulacak, akıllara durgunluk verecek çarpışmalar meydana gelecek.

3- Gökler yarılacak ve sistemler birbirine karışacak. Böylece boşluğu kesif bir toz ve gaz tabakası dolduracak ve bu sırada melekler inmeye başlayacak.

4- Her şey gücünü, kudretini, sistemler çekim kuvvetini kaybedecek.

5- Parçalanıp dağılan göklerin çevresinde sayısı belirsiz melekler bulunacak. Zira meydana gelen her olayda meleklerin o olayla ilgili görevleri vardır ve var olmaya devam edecek.

6- Arş-ı A'lâ'yı taşıyan meleklerin sayısı dörtten sekize yükseltilecek.

Nitekim Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz bu âyeti açıklarken şöyle buyurmuştur:

"Arşı bugün için taşıyan meleklerin sayısı dörttür. Kıyamet günü olunca Cenâb-ı Hak onların yanına dört melek daha verip onları destekleyecek, böylece sayıları sekiz olacak."[1]

Arşı taşıyacak meleklerin sayısının sekize çıkarılması, yeni ve kalıcı bir dengenin kurulmasına işaret olabilir. Allah (celle celaluhu) daha iyisini bilir.

7- Birinci nefha ile her şey korku ve dehşetten titreyip kendini kaybeder. Bir rivayete göre, ikinci nefhayla mevcut düzen alt-üst olur ve üçüncü nefhayla ölüler dirilir de hesap faslı başlar. Artık o gün hiçbir şey gizli kapalı kalmaz, her şey ortaya dökülerek herkes ne yaptığını daha iyi anlar.

Amel Defteri Sağ Eline Verilenler

فَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ فَيَقُولُ هَاؤُمُ اقْرَؤُوا كِتَابِيَهْ

"Artık kimin kitabı (amel defteri) sağından (veya sağ eline) verilirse, "gelin de kitabımı okuyun!"der."

Sağ taraf veya sağ el, ferahlık ve uğurun; feyiz ve bereketin; sol taraf veya sol el üzüntü ve uğursuzluğun sembolüdür. Kıyamet gününde ise, sağ kavramı kurtuluş ve mutluluğun; sol kavramı felâket ve bedbahtlığın delili sayılır. O bakımdan dünyada imân doğrultusunda sâlih amellerde bulu-

1 Sa'lebi - Mâverdi: Ebu Hureyre (radıyallahu anh)'den

nanların amel defterleri sağ ellerine; inkâr ve nifak doğrultusunda kötülük işleyenlerin amel defteri sol ellerine verileceği bildiriliyor.

Şüphesiz gerçek mü'minler dünyada iken kıyamet ve âhiret, oradaki hesap, azap ve mükâfata inanırlardı. Âhiret gününde onların amel defterleri sağ ellerine verilince, hiç şaşırmadan böyle bir günde hesaba çekileceklerini kesinlikle bildiklerini orada bir defa daha söylecekler. Bunlar, iyilikleri, sâlih amelleri kötülüklerinden çok fazla olan bahtiyarlardır. O bakımdan hoşnut olacakları çok tatlı ve kalıcı bir hayata başlayacaklardır ki orası Cennet ve Cemâlullahtır.

Cennetin Bazı Özellikleri

فِي جَنَّةٍ عَالِيَةٍ ۙ قُطُوفُهَا دَانِيَةٌ

"Yüksekçe Cennettedir. Meyveleri yakıncacık külfetsiz koparılmaya elverişlidir."

Âhiret gününde kitabı (amel defteri) sağ eline verilen mü'minler, dünya hayatlarını ilâhi nizama göre değerlendirmelerine karşılık yüksek cennetlere lâyık görülürler. Köpürüp taşan nimetlere mazhar olup oturdukları yerden istedikleri meyveden koparıp yeme bahtiyarlığına erişirler.

Cennete giren her mü'minin boyunun altmış zira' (yaklaşık 40 metre) olacağına dair Rasulullah (aleyhisselam)'ın beyânını dikkate alırsak, oradaki meyve ağaçlarının manzarayı kapatmayacak ölçüde oldukları ve herkesin oturduğu veya uzandığı yerden elini uzatıp istediği meyveyi koparma şansına sahip olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü ebedi saadet yurdu olan Cennet; çalışma, yorulma, didinme, üzülme, yıpranma yeri değil, dinlenme ve eğlenme, sonsuza kadar ferahlık ve huzur duyma mahallidir.

Nimet Hem Hizmet, Hem de Külfet Karşılığıdır

كُلُوا وَاشْرَبُوا هَنِيئًا بِمَا أَسْلَفْتُمْ فِي الْأَيَّامِ الْخَالِيَةِ

"Geçirdiğiniz günlerde (İşlediğiniz güzel amellerinize) karşılık afiyetle, gönül rahatlığıyla yiyiniz, içiniz" (denilir).

Her iki hayatı, birbirini tamamlar ve biri diğerinin hikmetini yansıtır mahiyette yaratıp hazırlayan Cenâb-ı Hak'tır. Hayat kanunlarını iyice bilip Sünnetullah doğrultusunda ömrünü değerlendiren mü'minler, şüp-

hesiz bu güzel düşünce ve akıllıca amelleriyle hayli fedakârlıkta bulunmuş, külfetlere katlanmışlardır. Her şeyden önce nefislerinin birçok isteklerini gayr-i meşru bulduklarından dolayı onları yerine getirmeyerek ciddi sınavlardan geçmişlerdir. İşte çektikleri bunca külfet ve sıkıntı, katlandıkları meşakkate karşılık nimetleri de o nisbette büyük olacaktır. Bunun açık belgelerinden biri, Cennete girdiklerinde meleklerin onlara: "Geçirdiğiniz o günlere karşılık afiyetle, gönül rahatlığıyla yiyiniz, içiniz" demeleri olacaktır.

Amel Defteri Sol Eline Verilenler

وَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ بِشِمَالِهِ فَيَقُولُ يَا لَيْتَنِي لَمْ أُوتَ كِتَابِيَهْ

"Kitabı sol tarafından (veya sol eline) verilene gelince: "Ah keşke kitabım solumdan verilmeseydi ve keşke hesabımın da ne ölçüde olacağını bilmeseydim!" der."

Amel defterinin sol ele verilmesi, kişinin nereye gideceğine, nasıl bir cezaya çarptırılacağına delâlet eden en açık belgelerden biridir. O bakımdan inkarcı sapık, nifakçı, şaşkın işinin bir anda olup bitmesini, yani ölüp belirsizliğe karışmasını ister. Ama artık ölümsüzlük âlemine intikal edilmiş ve ikinci hayat başlamıştır. Bu gibi temennilerin hiçbir yararı yoktur. Aynı zamanda sığınılacak bir başka âlem de söz konusu değildir.

İlâhi adalet gereği hüküm iner, inkarcı azgın, bozguncu münafık Cehennemi boylar. Oraya mahsus zincirlerle bağlı bulundukları halde Allah (celle celaluhu)'ya karşı gelmenin ne demek olduğunu anlamaya başlarlar. Ve o günler çok yakındır. Dünya hayatı su gibi akmakta, gece-gündüz hayat ağacını durmadan kemirip tüketmektedir.

Dünyada inkâr düzeyinde gününü gün etmeye çalışan sapıklar, şüphesiz Allah'a ve âhiret gününe inanmadıkları için hep kendi çıkarlarını, şehevi duygularının tatminini düşünürler; madde, makam ve serveti tek amaç olarak seçerlerdi. Ne yoksula merhamet elini uzatır, ne muhtaca merhamet nazarıyla bakar, ne de bu hususta olumlu bir söz ve davranışı olurdu. Öylesinin tek dostu ve yakını, madde idi. Tatmine çalıştığı tek varlığı, nefsi ve şehevi duygusuydu. Âhiret gününde onun sevip taptığı madde ve makam ateş olup kendisini yakınca, candan hiçbir dost ve yakınının olmadığını ancak idrâk edebilir.

"Gıslin" onların tek içeceği olur. Bu, ya Cehennemdeki zakkum ağacının zehirli salgısı ya da kan ile irin karışımına benzer tiksindirici bir sıvı olabilir.

Neden böylesine bir cezayı haketmişlerdir? Çünkü onlar dünyada yaptıkları haksızlık ve tecavüzlerle başkalarının malını yemek suretiyle kan ve irin içmişlerdir. Millet ve devlet malına el uzatmak suretiyle, tüyü bitmedik yetimlerin, beli bükük yaşlıların, kolu kanadı kırık dulların kanını emmişlerdir. Bu konuda Yunus Emre'nin şu mısralarını hatırlamamak mümkün müdür?

"Gitti beyler mürtevi;

binmişler birer atı.

Yediği yoksul eti,

İçtiği kan olmuştur."

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, kıyamet olayıyla meydana gelecek değişikliklerden bir kısmı haber verildi ve âhiret gününde amel defterleri sağ ve sol ellerine verilenlerin o günkü durumları tasvir edilerek bu konuda yönlendirici bilgiler sergilendi.

Aşağıdaki âyetlerle, inkarcı sapıkların Kur'ân'a karşı olumsuz tutumları kınanıyor ve bu kitabın bütünüyle ilâhi kaynaktan süzülüp indirildiği açıklanıyor. Sonra da bu Kitab'ın bir bakıma mihenk taşı misâli, muttakiler için güzel öğüt; kâfirler için de hasret ve üzüntü, sıkıntı ye tedirginlik olacağına dikkat çekiliyor.

فَلَآ أُقْسِمُ بِمَا تُبْصِرُونَ ﴿٣٨﴾ وَمَا لَا تُبْصِرُونَ ﴿٣٩﴾ إِنَّهُ لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ ﴿٤٠﴾
وَمَا هُوَ بِقَوْلِ شَاعِرٍ قَلِيلًا مَا تُؤْمِنُونَ ﴿٤١﴾ وَلَا بِقَوْلِ كَاهِنٍ قَلِيلًا
مَا تَذَكَّرُونَ ﴿٤٢﴾ تَنزِيلٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٤٣﴾ وَلَوْ تَقَوَّلَ عَلَيْنَا بَعْضَ
الْأَقَاوِيلِ ﴿٤٤﴾ لَأَخَذْنَا مِنْهُ بِالْيَمِينِ ﴿٤٥﴾ ثُمَّ لَقَطَعْنَا مِنْهُ الْوَتِينَ ﴿٤٦﴾
فَمَا مِنكُم مِّنْ أَحَدٍ عَنْهُ حَاجِزِينَ ﴿٤٧﴾ وَإِنَّهُ لَتَذْكِرَةٌ لِّلْمُتَّقِينَ ﴿٤٨﴾ وَإِنَّا

لَنَعْلَمُ أَنَّا مِنكُم مُّكَذِّبِينَ ﴿٤٩﴾ وَإِنَّهُ لَحَسْرَةٌ عَلَى الْكَافِرِينَ ﴿٥٠﴾ وَإِنَّهُ لَحَقُّ
الْيَقِينِ ﴿٥١﴾ فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ ﴿٥٢﴾

38-39- Hayır, gördüklerinize ve görmediklerinize and içerim ki,

40- Şüphesiz bu (söz) şerefli saygıdeğer bir elçinin sözüdür.

41- O, bir şâirin sözü değildir. Ne de az inanıyorsunuz!.

42- O bir kâhinin sözü de değildir. Ne de az düşünüyorsunuz!

43- Âlemlerin Rabbinden indirilmedir.

44- Eğer (o elçi) bize karşı kendi kafasından birtakım sözler uydursaydı,

45- Elbette biz, onu sağ elimiz (kudret ve kahrımız)le yakalar,

46- Sonra da mutlaka onun kalp damarını koparırdık.

47- Sizden hiç biriniz de O'ndan (gelecek olan azabı), ara yerde engeller olup savamazdı.

48- Ve şüphesiz ki bu söz (Kur'ân), muttakiler (Allah'tan saygı ile korkup yalandan ve kötü düşünce ve davranışlardan sakınanlar) için bir öğüttür.

49- Biz, elbette sizden (Kur'ân'ı) yalan sayanları biliriz.

50- Şüphesiz ki o, (Kur'ân), kâfirler üzerinde bir hasret, üzüntü ve iç sıkıntısıdır.

51- Gerçekten o, kesinlik ifâde eden bir hakikattir.

52- Artık sen O çok yüce ulu Rabbinin ismini tesbih et.

İnsanın Görüp Tesbit Edebildiği ve Edemediği Şeyler

فَلَآ أُقْسِمُ بِمَا تُبْصِرُونَ

"Hayır, görebildiklerinize ve göremediklerinize andiçerim ki, şüphesiz bu (söz) şerefli saygıdeğer bir elçinin sözüdür."

Cenâb-ı Hak, kâinatta insanın görüp tespit edebileceği şeylerin bu-

lunduğu gibi, tesbit edemeyeceği birçok şeylerin de mevcut olduğunu çok duyarlı bir anlatımla açıklamaktadır. Böylece gerek duygularımızın, gerekse aklımızın sınırlı olduğuna işaret ediliyor. Öyle değil midir? Biz daha fizik âleminin sınır ve esrarını tamamıyla çözüp anlamış değiliz. Dünyamıza en yakın sistem olan Güneş Ailesi'ni bile kesinkes tespit edip sağlam bir sonuca varamadık. Nerede kaldı fizikötesini keşfedebilelim.

Bizim her şeyimiz sınırlıdır. Cenâb-ı Hak ise sınırsızdır. O'nun yarattığı şu kâinat sınırlı olmakla beraber bize göre sınırsız gibi görünmekte ve onun azameti ve genişliği karşısında ne kadar küçük ve âciz olduğumuzu anlamaktayız.

İşte her şeyi en iyi bilen, kâinatı bütünüyle kapsayıp kuşatan ilâhi kudretten süzülüp indirilen Kur'ân-ı Kerim, bize Allah ve kâinat hakkında en doyurucu bilgiyi vermekte ve hilkatimizin hikmetini bize öğretmektedir. Bu kadar kusursuz ve bu kadar mükemmel olan bir kitap elbette insanın kalbinin ve kafasının, düşünce ve duygusunun ürünü olamaz. Onu ne uzman bir şâir yazabilir, ne de büyük bir ilim adamı ortaya koyabilir.

Zira o her âyetiyle insan kudretini aşmakta ve sınırsız üstün bir kudretin eseri olduğunu yansıtmaktadır. Her cümlesi ilâhi kelâmın izini taşımakta, her kelimesi O'nun erişilmezliğini ortaya koymaktadır.

Allah (celle celaluhu)**'nun Koyduğu Belgeleri Görebilmek**

وَمَا هُوَ بِقَوْلِ شَاعِرٍ ۚ قَلِيلًا مَا تُؤْمِنُونَ

"O, bir şairin sözü değildir. Ne de az inanıyorsunuz."

Kur'ân-ı Kerim'in her âyeti birer ilâhi belgedir. O bakımdan Allah Kelâmını okurken körler ve sağırlar gibi üzerine kapanarak değil, her âyetinin insan hayatına neler getirdiğini düşünerek anlamaya çalışmak gerekir. Çünkü bu kitap yalnız ve yalnız okuyup amel etmemiz ve Allah'a uzanan yolu bulmamız, ona erişmemiz için indirilmiştir.

Kâinat her parçasıyla ayrı bir belge ve Hakk'ın kudretini yansıtan bir delildir. İlim, akıl ve düşünce yoluyla bilip tespit edebildiklerimiz olduğu gibi, tespit edemediklerimiz de vardır. Ama her şeyden önce en büyük belge ve en açık delil Kur'ân'dır. O da önümüzde ve elimizde duruyor. Kâinatta yer alan sistemler ve kanunlarla Kur'ân arasında köprü kurmadığımız sürece ilmimiz, keşif ve icatlarımız bizi Hakk'a, hakikate, doğruya, fazilete

ve tek kelimeyle Allah'ın son mesajına götüremez. Bunun için 38 ve 39. âyetlerde "ru'yet" lafzı değil de "ibsar" lafzı kullanılmıştır. Bu, mücerred bir ru'yet değil, akla, ilme ve geniş kültüre dayalı bir görüşle tespit etmedir.

O bakımdan Cenâb-ı Hak, kendi kelâmının erişilmezliğini beyân buyururken dört ayrı cümle kullanarak düşünce ufkumuzu genişletmemizi murad etmiştir:

1- Şüphesiz bu söz, şerefli saygıdeğer bir elçinin (Melek Cebrail'in) sözüdür.

2- O, bir şâirin sözü değildir. Ne de az inanıyorsunuz!

3- O bir kâhin (gâibden haber veren)in sözü de değildir. Ne de az düşünüyorsunuz!

4- O, âlemlerin Rabbinden indirilmedir.

Çünkü şâir daha çok hayalcidir, kendi duygu ve düşüncelerini şiir kalıbına döküp yansıtmaya çalışır. Gördüğü eşya ve olaylardan esinlenerek mısralarını düzmeye yönelir. Kâhin ise, çoğu zaman saçmalar; verdiği haberlerin çoğunun aslı olmaz ve ekseriya tutarsızlık içinde bocalar. Şüphesiz Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın nübüvvet rütbesi ve yüksek şahsiyeti bu kayıtlardan ve sıfatlardan azadedir.

Hz. Muhammed (aleyhisselam)'a Şâir ve Büyücü Diyen Şaşkınlar

Kur'ân'ın lâhuti cazibesi, gönülleri fetheden ilâhi nağmesi, söz kudretindeki benzersizliği, uslubundaki akıcılık ve çekicilik, kelime ve cümle konumundaki çarpıcılık aklı erenleri bir anda Rasulullah (aleyhisselam)'ın safına çekiyordu. Hissine mağlup olup aklını nefsinin peşine takan şartlanmış kâfirler ise, O kadri yüce peygambere "şâir", "büyücü", "sihirbaz" gibi çok yakışıksız sıfatlar takıyorlardı.

- Velid b. Muğire, "O sihirbazdır" derken,

- Ebu Cehil "Hayır, O şâirdir" diyordu.

- Ukbe ise, "Hayır, hayır! O sadece bir büyücü ve kâhindir" iddiasını tekrarlıyordu.

Cenâb-ı Hak bütün bu yakışıksız, hissi, aynı zamanda akıl ve vicdan dışı sözleri ve yakıştırmaları reddederek kutsal şeye and içip şöyle buyurdu:

"Şüphesiz ki bu (söz) şerefli saygıdeğer bir elçinin sözüdür. O, bir şâirin sözü değildir. Ne de az inanıyorsunuz! O, bir kâhinin sözü de değildir. Ne de az düşünüyorsunuz! Âlemlerin Rabbinden indirilmedir."

Az inanmak, şüphe ve tereddütlerin aralıksız birbirini izleme ortamını doğurur veya o ortamın tâ kendisidir. Bunun için Kureyş Kabilesi'nin ileri gelenleri, durmadan Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın şâir, sihirbaz, büyücü ve kâhin olduğunu iddia edip O'nu küçük düşürmeye çalışıyorlardı. Allah'ın varlığı ve birliği hakkında çok az ve sathi bilgileri, kısır inançları vardı. Şüphe ve tereddütler içinde durmadan bocalıyor ve bir sürü tutarsız sözler sarfediyorlardı.

Az düşünmek, kişinin meseleye tam anlamıyla nüfuz etmediğini, gerçeği araştırmaya yönelemediğini, aklını rehber edinemediğini ve aklıyla vicdanını hissinin emrine verdiğini gösterir. Adı geçen müşriklerin o günkü ruhsal durumları böyle idi. Bugün de az inananların, kısır düşünenlerin durumları onlara benzerlik arz etmektedir. Özellikle şartlanmış ve beyni yıkanmış maddecilerin çoğu günümüzde devamlı şüphe ve tereddüt çalkantısı içinde bocalamakta; hem kendilerini, hem de gençleri amaçsız, kararsız ve tedirgin etmektedirler. Bunun için âyette Cenâb-ı Hak, muhatap düzeyinde olan herkese hitap ederek, az imân ve kısır düşünceyle yola çıkılamayacağını bildirmektedir.

Kur'ân Âlemlerin Rabbinden İndirilmedir

تَنْزِيلٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ

"Alemlerin Rabbinden indirilmedir."

Kur'ân'ın tamamını vahiy yoluyla alıp insanlara, özellikle inananlara tebliğ eden Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın bir şâir veya bir kâhin ya da büyücü sihirbaz olmadığı belirtildikten sonra, Kur'ân'ın âlemlerin Rabbinden indirildiği açıklanıyor. Şöyle ki:

Bu bâbda ilâhi beyânı isbatlayan altı açık belge bulunuyor:

1- Arapların o çağda edebiyat alanında zirveye ulaştığı bir sırada, hiçbir edip ve uzman şâir, Kur'ân'ın bir suresine veya âyetine nazire getirememiş ve hepsi de ister, istemez ilâhi belâğatin yüceliği ve erişilmezliği karşısında ya baş eğmiş ya da beşerin bu kudrette söz söyleyemeyeceğini itiraf etmiştir. Ünlü şâir ve edip Devsli Tufeyl bunun örneklerinden biridir.

2- Sonra, Hz. Muhammed (aleyhisselam) önceleri okur-yazar değildi.

3- Kur'ân'da hâkim olan ilâhi üslup, şiir ölçü ve kalıplarından çok ayrı ve kendine has bir düzenlemededir. Arap tarihinde bu şekilde ifade tarzını kullanabilen olmamıştır.

4- Taşıdığı ilmi, ahlâki, hukuki esas ve prensipler tazeliğini korumakta ve her bakımdan çağların ve medeniyetlerin önünde yürümektedir.

5- Astronomi, biyoloji, anatomi, fizik, coğrafya ve benzen ilmi konularda ortaya koyduğu temel bilgiler, doğruyu bulup tespit eden ilmi araştırmaya ters düşmemekte ve ilmi araştırmalar ilerledikçe Kur'ân'ın getirdiği anafikirlerin, temel bilgilerin doğruluğu bir defa daha anlaşılmaktadır.

6- En kuvvetli kalemin ürünü olan çok çekici bir eser, bir, iki en çok üç defa okununca tazeliğini ve çekiciliğini kaybeder. Zaman aşımıyla raflarda tozlanmaya mahkum olur. Kur'ân-ı Kerim ise, on beş asırdan beridir hep tazeliğini muhafaza etmekte, okundukça çekiciliği artmakta, cilâsı daha da parlak duruma gelmektedir. Aynı zamanda her çağa ve meselelerine ışık tutmakta, çare getirmekte; incelendikçe yeni ufuklar açmakta ve ruhlara serinlik vermektedir.

Çünkü o bütünüyle âlemlerin Rabbinden indirilmedir; sadece O'nun eseridir ve kusursuzdur. Onda kusur görenlerin kendi akıl, bilgi ve sezgilerinde kusur vardır.

Haşa Muhammed (aleyhisselam) Kendiliğinden Bir Şeyler Uydursaydı Neler Olurdu?

وَلَوْ تَقَوَّلَ عَلَيْنَا بَعْضَ الْاَقَاوِيلِ لَاَخَذْنَا مِنْهُ بِالْيَمِينِ

"Eğer (o elçi) bize karşı kendi kafasından birtakım sözler uydursaydı, elbette biz, onu sağ elimiz (kudret ve kohrımız)le yakalar; sonra da mutlaka onun kalp damarını koparırdık."

Hz. Muhammed (aleyhisselam), hâşâ Allah'a iftirada bulunup kendi uydurduğu sözleri O'na isnad etmiş olsaydı neler olurdu? Bunun cevabını yine Kur'ân vermektedir:

Önce en ünlü ve önlerine geçilmez şâir ve ediplerin karşısında hezimete uğrar; çok geçmeden bir sürü saçmalıklarla ortaya çıkan bir maceracı olduğu anlaşılır ve sabun köpüğü gibi söner; uydurduğu din, doğduğu

yerde ölmeye mahkum olurdu.

Sonra da Cenâb-ı Hak, O'nun kalp damarını koparırdı da kısa zamanda O'nu rezil ve rüsvay ederdi.

Bu anlatımdan çıkarılan en sağlıklı sonuç şudur: Hz. Muhammed (aleyhisselam) Efendimiz'e indirilen vahiy olduğu gibi korunmuş ve tebliğ edilmiştir. Hz. Muhammed (aleyhisselam) Allah Kelâmına ne bir şey ilâve etmiş, ne de bir şey noksanlaştırmıştır. Zira hiçbir peygamberin böyle bir yetkisi yoktur. Bilfarz diyelim ki O, inen Kur'ân âyetlerini kendi nefsani arzusu doğrultusunda bazen değiştiriyor, bazen ilâvede bulunuyor, bazen de ondan bir şeyler gizliyordu. Bu durumda Cenâb-ı Hak O'nu peygamberler defterinden siler ve zelil-ü hakir kılardı.

Yalancı sahtekârların peygamberlik iddiasına gelince: Cenâb-ı Hak onları bu şerli ve çok çirkin günahlarından ve küfürlerinden dolayı hemen kahretmiyor; helak olma çizgisine gelmedikleri sürece onlara da mühlet veriyor. O halde burada hâkim olan mesele, Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın vahye sadık kalma hususunda çok hassas olduğuna işaretle beraber, O'ndan sonra Allah Kelâmı'yla meşgul olan ilim adamlarının bu konuda çok dikkatli olmalarını sağlamaktır. Allah (celle celaluhu) daha iyisini bilir.

Hayatı boyunca yalan söylemeyen, kimseye iftira atmayan; kalp kırıp gönül yıkmayan O büyük peygamber, mümkünmüdür ki Allah'ın sözlerini değiştirsin veya onda bir fazlalık ve noksanlık meydana getirsin.

Böylece Cenâb-ı Hak, Kur'ân'ın kendi katından indirildiğini kesin şekilde beyân ederken, hiçbir kelime ve cümlesinin Hz. Muhammed (aleyhisselam) 'a ait olmadığını vurgulamaktadır.

Kur'ân Muttakiler İçin Öğüttür

وَإِنَّهُ لَتَذْكِرَةٌ لِّلْمُتَّقِينَ

"Ve şüphesiz ki bu söz (Kur'ân), muttakiler (Allah'tan saygıyla korkup yalandan ve kötü düşünce ve davranışlardan sakınanlar) için bir öğüttür."

Muttakilerin kimler olduğunu ve bu kavramın tanımını Bakara suresinin baş kısmında belirtmiş bulunuyoruz.

Özetleyecek olursak, şöyle maddeleştirebiliriz:

a) Allah'a ve âhiret gününe dosdoğru imân edip Hz.Muhammed (aleyhisselam)'a uyanlar,

b) Tahkiki imân doğrultusunda farz ve vâcib olan ibâdetleri gönül rahatlığıyla yerine getirerek haram ve şüpheli şeylerden sakınanlar,

c) Allah'tan ve ahiretteki hesaptan korkup günlük hayatını ona göre düzenleyerek örnek insan olmaya çalışanlar.

İşte Kur'ân-ı Kerim, küfür ve nifak tezgâhında şekillenip şartlanmışlara değil, bu düzeyde olan mü'minlere en güzel ve en yönlendirici ve iç disiplini sağlayıcı öğüttür.

İlgili 48. âyetle bu inceliğe temas ediliyor ve sonra da kimlerin yalancı olduğunu Cenâb-ı Hakk'ın çok iyi bildiğine 49. âyetle parmak basılıyor.

Kur'ân, İnkarcı Sapıklar İçin Üzüntü ve Hasret Sebebidir

وَإِنَّهُ لَحَسْرَةٌ عَلَى الْكَافِرِينَ

"Şüphesiz ki o (Kur'ân), kâfirler üzerinde bir hasret, üzüntü ve iç sıkıntısıdır."

Burada kâfirlerin iki ayrı hasret ateşiyle yanacaklarına işaret ediliyor:

a) Onlar Kur'ân'ın ve Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın kısa bir süre içinde veya yılların getireceği yenilikler karşısında iflas edeceğini düşünüyorlardı. Bunu göremeyince için için üzülüp tedirgin oldular; hasret ateşiyle yanıp tutuktular ve her geçen gün bu iki kutsal kaynağın saadet burcunda yükseldiğine şahit olunca, büsbütün kahroldular.

b) Kıyamet gününde ise, Kur'an'â ve Hz. Muhammed (aleyhisselam)'a uyup dünya hayatını doğruluk ve fazilet çizgisinde yürütenlerin yüce şerefli makamlara yükseltildiklerini görünce derin bir hasret, nedamet ve pişmanlık duyup dünyada iken bütün imkân ve fırsatlara rağmen bu iki ilâhi kıymete uymadıklarına yüz bin defa pişman olup üzülecekler ve bu hasret, üzüntü duymanın hiçbir yararı olmadığını anlayacaklar.

Kur'ân Hâkka'l-Yakin Düzeyindedir

وَإِنَّهُ لَحَقُّ الْيَقِينِ

"Gerçekten o, kesinlik ifade eden bir hakikattir."

"Hak" kavramı üzerinde Bakara, Âl-i İmrân, Nisa, Mâide, En'âm ve onları izleyen surelerde yeterince durmuş ve gereken açıklamayı yapmış bulunuyoruz.

Burada o anlattıklarımızı şöyle özetleyebiliriz:

a) Kur'ân insan sözü değil, her kelimesiyle Allah Kelâmı'dır. O bakımdan içinde bâtıl, anlamsız, amaçsız, hikmetsiz bir soz yoktur. Her yanıyla hak ve gerçektir.

b) İnsan ruhunun ebediyet özlemiyle dopdolu olduğunu belirtirken ona bu hususta en doyurucu bilgiyi verir ve yatışkanlık sağlamasına yönelir. Bu hususta da ancak hakkı yansıtır ve doğru olanı gösterir; ruhun bu özlemiyle uyum sağlar.

c) Kur'ân ile kâinattaki câri kanunlar; kurulu düzenler, sağlam denge ve plânlar tıpatıp paralellik arz eder ve böylece Kur'ân insana kâinat kitabını en doğru ve en çarpıcı hüviyetiyle öğretir.

O bakımdan "hakka'l-yakin" her türlü şüpheden uzak, akl-ı selimle bağdaşan gerçeği bulan ilimle uyum sağlayan, ilim ve fikir adamına malzeme verip ışık tutan ve her bakımdan kesin bilgi ve hüküm içeren bir kitap demektir.

"Yakin"in üç derecesi vardır ki, ikisi Tekasür suresinde, biri de tefsirini yaptığımız bu surede yer almaktadır. O bakımdan geniş bilgi için Tekâsür suresinin tefsirine bakılması tavsiye olunur.

Bununla beraber o üç mananın özetini vermemizde yarar vardır:

1- İlme'l-yakin.

İlim yoluyla gerçeği bulup kesin bilgi edinmek ve inanmak.

2- Ayne'l-yakin.

Meydana gelen olayı, tarif edilen şeyi gözle görüp anlamak ve inanmak suretiyle kesin bilgi edinmek.

3- Hakka'l-yakin.

Cenâb-ı Hakk'ın tecellisine mazhar olup eşyanın hakikatına vakıf olmak suretiyle kesinkes bilgi edinmek. Bu daha çok âhiret âleminde ger-

çekleşir. Dünyada ise, Kur'ân'ı akıl ve imân düzeyinde ilim ve irfan gözüyle inceleyip onun ilâhi olduğunu idrâk etmek, tam bir gönül yatışkanlığına kavuşmak ve böylece Cenâb-ı Hakk'ın kalbimizde o irfanı doğurup kalp gözümüzü, yani basiretimizi açmasıyla Kur'ân'ın hakikatine ermekle gerçekleşir ki bu, daha çok velayet derecesinde olup Allah dostluğunu kazanan mürşid âlimlerin kalbinde tezahür eder.

Rabbimizin İsmini Anıp Tesbih Etmek

فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ

"Artık sen O çok yüce ulu Rabbinin ismini tesbih et."

Bütün bu gerçekleri öğrenmemiz, kalp ve kafamıza sığdırmamız şüphesiz ki Cenâb-ı Hakk'ın bize olan lutuflarından biridir. Hakkı hak olarak bilip uymamız, bâtılı bâtıl bilip terketmemiz ibâdettir, fazilettir ve inayettir.

Kur'ân'ın hak olduğunu imân, akıl ve ilim denilen üçlü âmille tespit edip öğrenince şüphe bulutları dağılırda hidâyet güneşi kalp ve kafayı aydınlatır. Bu durumda O çok yüce, O yegâne terbiyeci ve kemâle erdirici Rabbimizin ismini anıp tesbih ve tenzihte bulunmamız vacip olur. Onun için surenin sonunda, başta Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz olmak üzere ümmetinden Kur'ân okuyup ona gönül verenlerin Hakk'ı tenzih ve tesbih etmeleri emredilmektedir. Emir ise, karine olmadığı zaman vücubu ifade eder.

Böylece el-Hâkka suresine kıyametin kopmasının hak olduğu belirtilerek başlandı ve Cenâb-ı Hakk'ın yüce ismini anıp tesbih ve tenzihte bulunmamız emredilerek sure noktalandı.

Bu surenin de tefsirini bize müyesser kılan Rabbımıza hamd-u senalar; O'na ibâdet, tesbih ve ta'zimde bulunmamızı bize öğreten Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'e salât-ü selâmlar olsun.

70. SÛRE

MEÂRİC SURESİ

Ayet Sayısı	Kelime Sayısı	Harf Sayısı
44	224	929

MEÂRİC SURESİ

Bütün müfessirlerin ittifakıyla tamamı Mekke'de inmiştir. Üçüncü âyetinde Cenâb-ı Hakk'ın "yükselme yolları ve basamakları" sahibi bulunduğu anlatılmakta ve aynı zamanda bu mânaya delâlet eden Meâric kelimesi sureye isim olmaktadır.

SURENİN KAPSADIĞI BAŞLICA KONULAR

1- Kıyamet gününün korkunç, ürkütücü ve dehşet verici yanları anlatılıyor.

2- Cehennem ateşinden ve oradaki birtakım safhalardan söz ediliyor.

3- Fizik ve fizikötesi âlemlerde birtakım yollar, yörüngeler ve basamaklar bulunduğu konu ediliyor.

4- Birtakım aydınlatıcı bilgiler verilerek insan aklı harekete geçiriliyor.

5- Kıyamet gününde kâfirlerin karşılaşacağı hesap ve cezanın ağırlığı üzerinde durularak inkarcı sapıkların manevi müeyyidelerle korkutulup ölmeden önce dönüş yapmaları isteniliyor.

٧٠ سُورَةُ الْمَعَارِجِ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

سَأَلَ سَائِلٌ بِعَذَابٍ وَاقِعٍ ۝١ لِلْكَافِرِينَ لَيْسَ لَهُ دَافِعٌ ۝٢ مِنَ اللّٰهِ ذِي
الْمَعَارِجِ ۝٣ تَعْرُجُ الْمَلَائِكَةُ وَالرُّوحُ إِلَيْهِ فِي يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ خَمْسِينَ
أَلْفَ سَنَةٍ ۝٤ فَاصْبِرْ صَبْرًا جَمِيلًا ۝٥ إِنَّهُمْ يَرَوْنَهُ بَعِيدًا ۝٦ وَنَرَاهُ
قَرِيبًا ۝٧ يَوْمَ تَكُونُ السَّمَاءُ كَالْمُهْلِ ۝٨ وَتَكُونُ الْجِبَالُ كَالْعِهْنِ ۝٩
وَلَا يَسْأَلُ حَمِيمٌ حَمِيمًا ۝١٠ يُبَصَّرُونَهُمْ يَوَدُّ الْمُجْرِمُ لَوْ يَفْتَدِي مِنْ
عَذَابِ يَوْمِئِذٍ بِبَنِيهِ ۝١١ وَصَاحِبَتِهِ وَأَخِيهِ ۝١٢ وَفَصِيلَتِهِ الَّتِي تُؤْوِيهِ ۝١٣
وَمَنْ فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا ثُمَّ يُنْجِيهِ ۝١٤ كَلَّا إِنَّهَا لَظَىٰ ۝١٥ نَزَّاعَةً لِلشَّوَىٰ
۝١٦ تَدْعُوا مَنْ أَدْبَرَ وَتَوَلَّىٰ ۝١٧ وَجَمَعَ فَأَوْعَىٰ ۝١٨

1-3- Bir soran, yükselme yollarının ve basamaklarının sahibi Allah'tan kâfirlerin başına gelecek ve hiçbir kimsenin savamıyacağı azabı sordu.

4- Melekler ve Ruh (Melek Cebrail veya çok büyük bir melek olan Ruh), miktarı elli bin yıl olan bir günde ona (o derecelere) yükselirler.

5- Artık sen, güzelce sabret (de neticeyi bekle).

6- Şüphesiz o kâfirler azabı uzak görürler.

7- Biz ise, onu yakın görmekteyiz.

8- O gün ki gök erimiş maden gibi olur.

9- Dağlar, atılmış renk renk yüne benzer.

10- Candan hiçbir dost, candan bir dostunu sormaz.

11-14- Birbirlerine gösterilirler; (ama) suçlu günahkâr o günün azabına karşılık oğullarını, eşini, kardeşini, kendisini barındıran kabile ve obasını ve yeryüzündeki her şeyi fidye verip kendini kurtarmak ister.

15- Hayır (bu mümkün değil), doğrusu Cehennem; alev alev köpürüp duran yerdir.

16- Bedenin etrafını ve organlarını koparırcasına kavurur.

17-18- Arkasını döneni, yüzçevirip gideni, mal toplayıp yığanı davet eder.

İNİŞ SEBEBİ

İnen âyetlerle, kıyametten, âhiret gününde cereyan edecek hesap, ceza ve mükâfattan bazı önemli safhalar haber verilince, Mekkeli müşrikler büsbütün inkâr ve hezeyanlarını artırarak, "Şu geleceği vadedilen azap ne zaman?" deyip alaylı tavır takınıyor ve âdeta Kur'ân âyetlerini yalanlıyorlardı. Özellikle Nadr b. Haris bu konu üzerinde ısrarla duruyor, mü'minleri rencide edecek anlamda sözler sarfediyordu. Yukarıdaki âyetler bu sebeple indi.[1] Diğer bir rivayette Nadr b. Hâris'in şöyle dediği belirtilmektedir:

"Ey Allahım! Eğer bu Kur'ân hakikaten senden ise, üzerimize gökten taş yağdır veya bize acıklı bir azap getir."[2]

Geleceği Muhakkak Olan Azap

سَأَلَ سَائِلٌ بِعَذَابٍ وَاقِعٍ

"Bir soran, yükselme yollarının ve basamaklarının sahibi Allah'tan kâfirlerin başına gelecek ve hiçbir kimsenin savamıyacağı azabı sordu."

Dünyanın ömrüne bakınca kıyametin ve o âlemde inkarcı sapıklara hazırlanan azabın pek yakın olduğu, insan ömrüne veya milletlerin ömrüne bakınca da biraz uzak olduğu görülür. Diğer bir yorumla, insan ömrü oldukça kısadır. Kabir âlemine intikal eden her kişi ve ailenin bir bakıma kıyameti kopmuş ve Cennet veya Cehennemdeki yeriyle aralarında bir irtibat sağlanmış demektir. O bakımdan kıyamet veya âhiret azabı da, nime-

1 Lübabu't-te'vil: 308/4 - İbn Kesir: 418/4

2 Enfal suresi: 32 - Tefsir-i Kurtubi: 18/278

ti de çok yakın sayılabilir.

Aynı zamanda Hz. Muhammed (aleyhisselam) son peygamberdir ve Âhir zaman peygamberidir. Kur'ân-ı Kerim de Cenâb-ı Hakk'ın insanlara son mesajıdır. O halde insanın yeryüzüne ayak bastığı çağa nisbetle kıyâmet elbette ki yakındır. Hem geleceği ve ortaya çıkması kesin olan bir olay gelip kapıya dayanmış kabul edilir. Kıyamet de öyle... Birçok alâmetleri çıkmış durumdadır.

Ezelde ilâhi ilim, olacak şeylerle ilgi kurunca, kıyamete kadar meydana gelecek her şeyi tespit edip yazmıştır. O'nun ilminin yanılması söz konusu olamayacağına göre, olaylar da tespit edilip yazıldığı gibi aynen ortaya çıkıp gerçekleşecektir. Bunu durdurmak veya değiştirmek mümkün değildir. Zira söz O'nun katında değişmez. Ancak ne var ki, olayların insanın cüz'i iradesiyle ilgili olan kısımları ezelde tespit edilip yazıldığı için zorlayıcı bir faktör olarak ortaya çıkmıyor, insanların kendi irâdelerinin eseri olarak gerçekleşiyor. İlâhi ilim sadece onların kesin biçimde tespit edip yazmıştır.

Böylece ezelde hazırlanan plân ve program kusursuz işlemekte ve hedefine doğru yol almaktadır. Kıyamet azabı, hesaba çekilme ve cezaya çarptırılma; Cennete veya Cehenneme sevkedilme hep bu plânda yer almıştır. Günü saati gelince aynen gerçekleşecektir.

Şüphesiz aklımızın yettiği, ilmimizin tesbit edebildiği kadarıyla kâinatta hâkim olan mükemmel düzenin şaşmazlığı, kusursuz bir plânın varlığını ispat etmekte ve böyle bir plân da sonsuz bir kudretin mevcudiyetine delâlet etmektedir.

Cenab-ı Hak Meâric Sahibidir

مِنَ اللّٰهِ ذِي الْمَعَارِجِ

"Yükselme yollarının ve basamaklarının sahibi Allah'tan..."

Meâric: Mi'rec'in çoğuludur. Yükselme aleti anlamına gelir. Bu aynı zamanda dereceler, basamaklar, merdivenler, faziletler ve nimet kademeleri gibi farklı şeylerle de tefsir edilmiştir.

Böylece kelimenin kavramından mevcut kâinatın karışık, karmaşık, düzensiz, dengesiz olmadığını; her şeyin ölçülü, dengeli, düzenli ve kademeli konulduğunu anlamaktayız. Yedi gök ve yedi tabaka gibi anlatımlar

bunun açık ifadesidir. Her yıldız, her sisteminin ayrı bir yörüngede hareket halinde olması ve belirlenmiş bir hızla dengesini koruması da ayrı bir yorum olarak gösterilebilir.

Meâric ile ifadesini bulan mükemmel plân, kıyametin de zaman basamaklarında önemli bir derecede yer aldığını gösterir ve onun belirlenen dereceden şaşmasının, aksamasının veya gecikmesinin söz konusu olamayacağı kesinlik arz eder.

Meleklerin İniş ve Yükseliş Hızı

تَعْرُجُ الْمَلٰٓئِكَةُ وَالرُّوحُ اِلَيْهِ فِى يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ خَمْسِينَ اَلْفَ سَنَةٍ ۚ

"Melekler ve Ruh (Melek Cebrail veya çok büyük bir melek olan Ruh), miktarı elli bin yıl olan günde ona (o derecelere) yükselirler."

Kâinatın çok büyük olduğunu diğer ilgili âyetlerin tefsirinde açıklamış bulunuyoruz. Ancak Cenâb-ı Hak bu âyetle sözü edilen büyüklük hakkında kapalı fakat aydınlatıcı bilgi verirken, melek ve Ruh'un hareket hızı hakkında da ipucu veriyor.

Dördüncü âyette geçen "yevm" kelimesi, burada çok kısa bir zaman parçası mânasına alınabilir. "Elli bin yıl" sözü ise, sınırlı ve dondurulmuş değildir. Biz insanların binlerce yılda katedemediğimiz uzak âlemlerden melekler ve Ruh (Melek Cebrail) bir anda inip çıkabilmektedirler. Böylece Ruh ve meleğin hareket hızının ışık hızından çok fazla olduğu anlaşılıyor.

Bu konuda şunu da belirtelim ki, âyet müteşabihattan sayılabilir. O bakımdan gerçek mâna ve yorumunu bilmemiz söz konusu olamaz Yukarıdaki açıklamamız sadece bizim yorumumuzdur, isabetli olabileceği gibi, hatalı da olabilir. Bu durumda Cenâb-ı Hak'tan bağışlanmamızı diler ve hakiki yorum ve açıklamayı ancak O'nun bildiğini söyleriz. [1]

İşte başa gelecek azabı isteyen, soran, dileyen inkarcı sapıklar bilsinler ki, maddi ve manevi her türlü derece, mertebe, fezâil ve nimetin sahibi olan Allah (celle celaluhu)'nun, elbette vaad ve vaidini (müjde ve tehdidini) yerine getirmeğe gücü yeter.

Secde suresi 5. âyette ise, bu konuda şöyle buyurulmaktadır:

---

1 Hac suresi: 47. âyetin tefsiri

"Gökten yere bütün işleri O düzenleyip yönetir. Sonra da işler, sizin hesabınıza göre bin yıl kadar süren bir günde O'na yükselir."

Elli bin yıl ve sadece bin yıl arasını te'lif etmek suretiyle asıl murad olan mânayı anlamamız belki mümkün olabilir. Dikkat edecek olursak, "Meâric" ismi kullanılmıştır. Bu kâinatın meleklerle dopdolu bulunduğu açısından ele alınınca taşıdığı derece ve tabakalara göre mesafe nisbeti ortaya çıkar. Gökten yere bütün işleri Cenâb-ı Hak, melekleri vasıtasıyla mevcut plâna göre düzenleyip yürütür. O halde bu konuda görevli melekler dünya semasından veya en yakın semadan inip çıkmakta ve işlerin sonucunu veya programını bir üst derecede bulunan diğer meleklere vermektedirler. Daha üst derecede bulunan melekler ve Ruh, daha uzak mesafeden inip çıktıkları için konumuzu oluşturan âyette "elli bin yıl" sözü kullanılmıştır.

Her iki anlatım tarzı da sınırlı ve dondurulmuş bir sayı değildir. Daha çok uzaklığın akıllara durgunluk verecek anlamını yansıtmaya yöneliktir. Allah (celle celaluhu) daha iyisini bilir.

Bize Düşen Güzelce Sabretmektir

فَاصْبِرْ صَبْرًا جَمِيلًا ۝ إِنَّهُمْ يَرَوْنَهُ بَعِيدًا ۝ وَنَرَاهُ قَرِيبًا

"Artık sen, güzelce sabret (de neticeyi bekle). Şüphesiz o kâfirler azabı uzak görürler. Biz ise, onu yakın görmekteyiz."

İnkarcıların çoğu şarlatan ve saldırgandır; kin ve nefret duygusu oldukça kabarıktır. Hakk'a düşmandırlar. Önyargı doğrultusunda iyice şartlanmışlardır. Genellikle peşin hükümlüdürler. Bu durumda onlarla tartışmak, fikir alışverişinde bulunmak, diyalog kurmak bir bakıma gereksiz ve anlamsızdır. İrşad ve tebliğe metodlu olarak devam edip onların hezeyanına karşı güzelce sabretmek en uygun çaredir. Hüküm ise Allah (celle celaluhu)'ya aittir. O, dilediğini doğru yola kavuşturur, dilediğini sapıklığı üzere bırakır.

Cenâb-ı Hakk'ın talim buyurduğu bu metod, en akıllıca yoldur. Çünkü zaman akıp gitmekte, her şeyi törpüleyip eskitmektedir. O halde onların inanmadığı ve uzağın uzağı gördüğü o kıyamet günü veya onların dünyada başlarına inecek ilâhi hüküm yakındır.

Nitekim Mekkeliler'in başına inen bu hüküm pek uzak olmadı. Hicretten dokuz yıl sonra önce Mekke'de, arkasından Arap Yarımadası'nda küfrün, putperestliğin kökü kesilip kurutuldu ve en mağrur başlar öne eğildi.

Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in mücadele metodunda yer alan yüksek anlayış, ileriyi görüş, olayları doğuracağı sonuçlarıyla değerlendiriş ve sabırlı, müsamahalı davranış; aynı zamanda ardı-arkası kesilmeyen uyarıcılık onları olumlu neticeye kısa zamanda ulaştırdı ve engelleri bir bir söküp atmaya yetti.

Kıyametin Kopmasıyla Birlikte Meydana Gelecek Önemli Safhalar

يَوْمَ تَكُونُ السَّمَاءُ كَالْمُهْلِ ۙ وَتَكُونُ الْجِبَالُ كَالْعِهْنِ ۙ

"O gün ki gök erimiş maden gibi olur. Dağlar, atılmış renk renk yüne benzer. Candan hiçbir dost, candan dostunu sormaz."

Cenâb-ı Hak bu âyetlerle, kıyamet gününde meydana gelecek önemli olaylardan yedi tanesi üzerinde duruyor ve mü'minleri aydınlatarak düşünce ufuklarını genişletiyor; kâfirleri tehdit edip korkutarak hayat ve ölüm, âhiret ve hesap kavramları üzerinde ciddi ve etraflıca düşünmelerini hatırlatıyor. **Şöyle ki:**

1- O gün gök erimiş maden gibi olur.

Âyette "mühl" kelimesi kullanılmıştır. Şüphesiz bu çok yorum isteyen bir kavramdır: Müfessir Keşşaf'a göre, zeytinyağının kabın dibinde kalan çökeltisidir. İbn Mes'ud (radıyallahu anh)'a göre, çeşitli renkleri yansıtması bakımından gümüş hakkında kullanılan bir isimdir. el-Hasan da aynı görüştedir.

Bundan, kıyametin kopmasıyla birlikte ya atmosferdeki hidrojenin patlamasının erimiş maden görünümünde bir manzara oluşturacağı ya da Güneş sistemiyle birlikte diğer sistemlerin bozulup çarpışmasıyla erimiş maden şeklinde bir duman ve gazın meydana geleceği şeklinde manalar çıkarılabilir.

Nitekim Rahman suresi 37. âyette bu konu değişik bir anlatımla şöyle açıklanmaktadır:

"Gök yarılıp gül rengine dönüşerek yağ gibi eridiği zaman..."

Böylece konumuzu oluşturan âyette geçen "mühl" biraz daha açıklanmakta ve göğün gül rengine dönüşerek yağ misâli eriyeceği haber verilmektedir.

İki âyeti bir araya getirdiğimizde, bir üçüncü yorum olarak şunu da söyleyebiliriz: Sistemlerin bozulup parçalanması ve kopan meteoritlerin atmosfer tabakasına girmesiyle yanma ve erime olayının meydana geleceğine delâlet eden bir tasvir söz konusudur.

Bütün bunlar bizim yorumlarımızdır. Olayın gerçek anlamını ve şeklini, sebep ve gelişmesini Allah (celle celaluhu) daha iyi bilir.

2- Dağlar atılmış renk renk yüne benzer.

Bu, ya o müthiş sarsıntı neticesi dağların tuz buz olup kesif bir toz tabakası oluşturacağı ve o yüzden renk renk bir görünüm arz edeceği demektir ya da yerkürenin merkezinde sıkışan erimiş madenlerin patlamasıyla dağların toz haline gelip lavlar arasında renk renk tabakalar oluşturması olabilir.

Ve kıyamet koptuktan sonra diğer bir nefhayla dirilme olayı meydana gelir. İşte o gündeki manzaranın safhalarıyla kıyametin kopmasından dolayı meydana gelen safhalar zincirin halkaları gibi birbirlerine eklenerek son çizgisine gelip dayanır.

3- Candan hiçbir dost candan bir dostunu sormaz.

O gün kişi candan bildiği dostuna rastlasa bile sahip çıkmaz ve ilgi de duymaz. Çünkü o gün emir yalnız Allah (celle celaluhu)'nundır. Kime şefaat izni verirse, ancak o şefaat edebilir. Böylece günün dehşetinden, ilâhi adaletin tecellisi karşısında herkes kendi ameli ve göreceği karşılığıyla meşgul olur, başkasıyla ilgilenmeye fırsat bile bulamayacak kadar sıkıcı havanın tesiri altında kalır.

4- Tanıdıklar birbirlerine gösterilirler.

Kişi o günün azap ve dehşetinden kurtulmak için en yakınlarını fidye vermeyi düşünür, ama ne çare.

Dünya'da evlâdı, eşi ve yakınları için günah işleyen, haklara tecavüz eden kimseler, kıyamet gününde ne kadar hatalı bir yol izlediklerini anlarlar ve hiç kimseden azıcık olsun yardım görmezler. Aynı zamanda inkâr ve az-

gınlıktan, zulüm ve tuğyandan kaynaklanan suç ve günahlar taşınması zor bir kâbus gibi kişinin sırtına yükletilir ve en yakınları onun bu halini görünce ürküp uzaklaşır. Böylece herkes dünyada iken işleyip kazandığı iyi ve kötü amelleriyle baş başa kalır. Zira âhiret amel ve ibâdet, adam kayırma ve yalan dolan dönemi değil, hesap ve ceza günüdür. Bu, ezelde böyle plânlanıp programlanmıştır; artık değişmesi veya aksaması mümkün değildir.

5- Cehennem alev alev köpürüp duran yerdir.

Kâinat plânında yerler-gökler yaratıldığı gün, Cennet ve Cehennem de yaratılarak ne amaca yönelikse ona göre hazırlanmıştır. Cehennemdeki yakıt, Güneş'teki tükenmez enerji kaynağı misâli durmadan yanmakta ve alev alev yükselmektedir. Onu söndürecek bir kuvvet yoktur. Dünyasını küfür ateşiyle yakıp berbat edenler için hazırlanmıştır.

6- O oteş, bedenin etrafını ve organlarını koparırcasına kavurur.

O gün suçlu günahkârları, inkarcı zâlimleri kuşatan bu ateş onların derilerini ve dış organlarını düzenli şekilde yakar. Yanan derinin yerinde yeni bir deri oluşur ve bu hal sürüp gider. Sadece derinin yanmasına gelince: Nisa suresi 56. âyette açıklamasını bulan bu olay, cehennemliklerin sadece derilerinin yanacağını bildirirken konu üzerinde iyice düşünmemizi ilham etmektedir. Zira en çok acı veren yanık derine inmeyip deri sathında kalanıdır. Sinir uçlarının yanması büyük bir ıstırap verir. Derine inen yanık ise, pek ıstırap vermez; çünkü sinirler iyice yanıp duyarlıkları dumura uğramış olur.

7- O gün Cehennem, dünyada iken hakka arkasını döneni, yüzçevirip gideni, mal toplayıp yığanı davet eder.

İnsanoğlu bütün aczine, güçsüzlüğüne rağmen, kâinat planındaki yerini görmez, görevinin ne olduğunu idrâk etmez, mevcut düzende Hakk'ın sınırsız kudretini müşahedeye yönelmez ve eşya üzerindeki ilâhi damgadan habersiz yaşarsa, hilkatinin hikmetine ters bir hayat sürmüş olur. Kâinatın her parçasıyla onun buyruğuna baş eğdirildiğini anlamadığından, bulunduğu insanlık şeref derecesinden aşağı düşer. O yüzden kıyamet gününde yapayalnız, sahipsiz, dostsuz ve şefaatçisiz kalır.

O halde böyle bir gün gelmeden ve ruh henüz bedeni terkedip gitmeden, iyice düşünüp şu ölümlü hayata niçin geldiğini, burada bir süre

neden alıkonduğunu, sonra da ölüme itildiğini ve yolculuğunun nereye kadar uzanacağını; dünya hayatının âhiret hayatına bir giriş anlam ve hikmetinde bulunduğunu anlamaya çalışmak aklı eren her insan için gereklidir ve farzdır. İşte kendisinde böylesine etraflı bir şuur, düşünce ve idrak uyanıklığı başlayan kimsenin önündeki yol açılmış olur. İlâhi hidâyet nasip olursa, hilkatinin hikmetine uygun bir ömür sürüp geleceğini en iyi şekilde hazırlama şansına erişir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, kâfirler için hazırlanan azap üzerinde duruldu ve kıyamet gününde o azabın mutlaka gerçekleşeceği haber verildi. Sonra da kıyamet gününde meydana gelecek önemli safhalardan yedi kadarı konu edilerek, kâfirler bir defa daha uyarıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, insanın genellikle çığırtkan, şamatacı yaratıldığına dikkat çekiliyor. Ancak sağlam iman doğrultusunda namaz kılan, zekât ve sadaka veren ve bütün mevcudiyetleriyle âhireti tasdik eden; aynı zamanda o günün azabından korkup titreyen ve Allah (celle celaluhu)'nun yegâne murakıp bulunduğuna inanarak namus ve iffetini koruyan mü'minlerin âhiret azabından kurtulacakları müjdeleniyor ve onların daha birkaç özelliğine ve yararlı ameline değinilerek düşünebilenlere sağlam kıstaslar ve aydınlatıcı bilgiler veriliyor.

إِنَّ الْإِنسَانَ خُلِقَ هَلُوعًا ﴿١٩﴾ إِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ جَزُوعًا ﴿٢٠﴾ وَإِذَا مَسَّهُ الْخَيْرُ
مَنُوعًا ﴿٢١﴾ إِلَّا الْمُصَلِّينَ ﴿٢٢﴾ الَّذِينَ هُمْ عَلَىٰ صَلَاتِهِمْ دَائِمُونَ ﴿٢٣﴾
وَالَّذِينَ فِي أَمْوَالِهِمْ حَقٌّ مَعْلُومٌ ﴿٢٤﴾ لِلسَّائِلِ وَالْمَحْرُومِ ﴿٢٥﴾ وَالَّذِينَ
يُصَدِّقُونَ بِيَوْمِ الدِّينِ ﴿٢٦﴾ وَالَّذِينَ هُم مِّنْ عَذَابِ رَبِّهِم مُّشْفِقُونَ ﴿٢٧﴾
إِنَّ عَذَابَ رَبِّهِمْ غَيْرُ مَأْمُونٍ ﴿٢٨﴾ وَالَّذِينَ هُمْ لِفُرُوجِهِمْ حَافِظُونَ ﴿٢٩﴾
إِلَّا عَلَىٰ أَزْوَاجِهِمْ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ فَإِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُومِينَ ﴿٣٠﴾ فَمَنِ
ابْتَغَىٰ وَرَاءَ ذَٰلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْعَادُونَ ﴿٣١﴾ وَالَّذِينَ هُمْ لِأَمَانَاتِهِمْ

وَعَهْدِهِمْ رَاعُونَ ﴿٣٢﴾ وَالَّذِينَ هُمْ بِشَهَادَاتِهِمْ قَائِمُونَ ﴿٣٣﴾ وَالَّذِينَ هُمْ
عَلَىٰ صَلَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ ﴿٣٤﴾ أُولَٰئِكَ فِي جَنَّاتٍ مُكْرَمُونَ ﴿٣٥﴾

19- Şüphesiz ki insan, hırslı, açgözlü yaratılmıştır.

20- Kendisine bir kötülük dokununca basar feryadı.

21- Bir iyilik erişince de (kıskanır da onu başkasından) meneder.

22-23- Ancak şunlar müstesna: Namaz kılanlar ve namazlarına devam edenler;

24-25- Mallarında, muhtaç durumda olana, maldan yoksun bulunana belirli bir hak ayıranlar;

26- Hesap ve ceza gününü doğrulayıp inananlar;

27-28- Rablerinin azabından korkup içi titreyenler, ki Rablerinin azabından herhalde güven içinde kalınmaz.

29-30- Eşlerine ve ellerinin sahip bulunduğu cariyelere karşı müstesna -ki bunlara karşı kınanmazlar-, iffetlerini koruyanlar...

31- Bunun ötesini arayıp arzu edenler (olursa), işte onlar (meşru sınırı) aşanlardır.

32- Emanetlerini ve verdikleri sözü yerine getirenler;

33- Şahitliklerini dosdoğru ikame edenler;

34- Namazlarını (vakitlerinde) kılarak koruyanlar var ya,

35- İşte bunlar Cennetlerde ağırlananlardır.

İLGİLİ HADISLER

"Kişide (yer eden) en kötü şey, aşırı hırs ve onu (haktan, doğrudan) çekip koparan korkaklıktır."[1]

"Allah yanında amellerin en sevimlisi, az bile olsa devamlı olanıdır."[2]

1 Ebu Dâvud/Cihâd: 21 - Ahmed: 2/302, 320

2 Buhari/Libas: 43, Rikak: 18 - Müslim/Misafirin: 215, 218 - Nesâi/Kıble: 13 - Ahmed: 5/146 -

İnsanın Mayasında İhtiras ve Bencillik Vardır

إِنَّ الْإِنسَانَ خُلِقَ هَلُوعًا ۙ إِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ جَزُوعًا ۙ وَإِذَا مَسَّهُ الْخَيْرُ مَنُوعًا ۙ

"Şüphesiz ki insan, hırslı, açgözlü yaratılmıştır. Kendisine bir kötülük dokununca basar feryadı. Bir iyilik erişince de (kıskanır da onu başkasından) meneder."

İnsan "helu" yaratılmıştır. Bu tabir birkaç mânaya delâlet etmektedir:

a) Haris,

b) Açgözlü, cimri ve bencil,

c) Gönlü dar, çığırtkan,

d) Sabırsızlık gösterip feryad-u figan eden...

Nitekim Cenâb-ı Hak bu tabiri kısaca şöyle açıklamaktadır:

"Kendisine bir kötülük dokununca basar feryadı. Bir iyilik erişince de (kıskanır da onu başkasından) meneder."

Anlaşıldığı gibi, insan zıt sıfatları kendinde toplayan çok ayrı bir canlıdır. O, ne melek, ne de hayvandır; ama ikisiyle ilgili bazı sıfatları kendinde taşıyan bambaşka bir yaratıktır.

Bu durumda hayatın canlılık ve hareket kazanabilmesi, kısa ömür içinde çok işlerin ve amellerin başarılabilmesi; atalet, tembellik, miskinlik gibi uyuşukluğa yer verilmemesi; aynı zamanda rekabet duygusunun gelişebilmesi, ülkelerin bayındır hale getirilmesi için insanoğlunun mayasına hırs, bencillik, açgözlülük, kıskançlık, acelecilik, aşırı derecede mal ve servet sevgisi gibi kötü, fakat kamçılayıcı sıfatlar da yerleştirilmiştir. İndirilen kitap, gönderilen peygamber; ilim ve iyi ahlâk bu sıfatları meşru sınırlar içinde tutmaya yönelik birer lutuftur. Böyle olmasaydı insan direksiyonsuz veya freni patlamış bir araba gibi önüne geleni çiğner ve sert bir cisme çarpıncaya kadar felâketler zincirini birbirine eklemeye devam ederdi.

Nitekim dinden, dini ahlâktan, ilim ve irfandan gerçek anlamda nasibini almamış muhterislerin toplumu nasıl kemirdiklerini; helâl ve haram hiçbir sınır tanımadan seçtikleri maddi hedef ve amaca nasıl koştuklarını

6/165, 268, 273

her gün görmekteyiz. Aileyi temelinden sarsan, toplumda güven ve kardeşlik duygularını tahrip edenler bunlardır.

Din ve Ahlâk Potasında Şekillenenler

إِلَّا الْمُصَلِّينَ ۙ الَّذِينَ هُمْ عَلَىٰ صَلَاتِهِمْ دَائِمُونَ

"Ancak Şunlar müstesna: Namaz kılanlar ve namazlarına devam edenler."

Kur'ân-ı Kerim, insanoğlunun karakter yapısını belirleyip mayasındaki sıfatlardan birkaçını tarif ettikten sonra, onun meşru sınırlar içinde tutabilmek için şu sekiz sıfatını bildiriyor:

1- Cenâb-ı Hakk'a karşı kulluğun en açık belirtisi olan namazı kılarlar ve ona her hâlükârda devam ederler.

Zira namaz denilen kutsal ibâdet, tahkiki imânın en tabi ve en faydalı ürünüdür. Allah (celle celaluhu) ile kul arasında en işlek yol, en açık kapıdır. Aynı zamanda mü'minin miracı; Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz'in gözünün aydınlığıdır.

Kişi imânla namazı birleştirip derin zevk aldığı zaman ihtiras ve bencilliğini frenleyip kendini meşru sınırlar içine alabilir. O bakımdan namaz ile emredilmeyen hiçbir peygamber yoktur.

2- Mallarından, muhtaç durumda olana, maldan yoksun bulunana belirli bir hak ayırırlar.

Bu, daha çok ileride, yani Medine'ye hicret edildiğinde emredilecek olan zekât, sadaka ve diğer adak, keffaret ve benzeri yardımları kapsamaktadır. Allah (celle celaluhu)'ya dosdoğru imân namaz ve benzeri ibâdetlerle cilalanınca merhamet duygusunu harekete geçirir ve böylece meşru kazancın bir bölümü fakir ve muhtaçlara yöneltilmiş olur. O sebeple de toplum yapısında sosyal adalet işler duruma getirilir ve kardeşlik bağları daha da güç kazanır.

Surenin tamamı Mekke'de inmekle beraber zekât ve sadakayla ilgili bu âyetin Medine'de indiğini söyleyenler olmuştur. Allah (celle celaluhu) daha iyisini bilir.

3- Hesap ve ceza gününü doğrulayıp inanırlar.

Şüphesiz bu tarz bir inanç, imânın şartlarından biri kabul edilir. Dünya hayatının amaç ve hikmeti ancak âhiret ve hesap kavramlarıyla bilinebilir. Yaşama düzeni böyle bir duygu ve inançla rayına oturtulabilir. Nefsin aşırılıkları bununla önlenebilir. Ruhla beden, maddeyle mana arasındaki denge ancak böyle bir itikadla gerçekleşebilir.

4- Rablerinin azabından korkup içleri titrer.

Çünkü O'nun azabından büsbütün güven içinde kalınamaz. İnanan kişiler O'nun rahmetine geniş ümit bağladıkları gibi, azabından da korkarlar. Bu korku ve endişe, onları helâl ve meşru sınırda tutmaya yarar; ihtiras ve bencilliği disiplin altına alır.

5- İffet ve namuslarını korurlar.

Bu çizgide bulunan mü'minler sadece eşleriyle ve ellerinin altındaki cariyelerle yetinirler. Allah'a ve âhirete dosdoğru imân onları hep bu sınırda tutar. Onlar zinanın büyük günah olduğunu ve ilâhi gazaba yol açtığını bilirler.

6- Emanetlerini ve verdikleri sözü yerine getirirler. Emânete riâyet, verilen sözde sebat, mü'minin şiarıdır. Çünkü hakları korumak, kul hakkına el uzatmamak farz; bunun aksine bir tutum ve davranış büyük günahtır. Allah'a ve âhiret gününe dosdoğru inanan mü'minler, bu anlayış içinde beşeri münasebetlerini sürdürürler ve bağlı bulundukları toplum ve cemaate her zaman güven havası estirirler. O bakımdan döneklik, vefasızlfk, haklara saygısızlık, sözde sebat etmemek kâfir ve münafıklara yakışan huylardır. İslâm'ın güven ve kardeşlik pazarında bunların hiçbir zaman yeri, alıcısı ve satıcısı yoktur.

7- Şahitliklerini dosdoğru yerine getirirler.

Zira mü'minler bilirler ki, şahitlik daha çok kul hakkıyla iç içedir. O hakka tecâvüz, büyük günahlardandır ve ödenmedikçe, hak sahibiyle helâlleşilmedikçe affı mümkün değildir,

8- Namazlarını (vakitlerinde) kılarak korurlar.

İşlerinin çokluğuna, vakitlerinin azlığına bakmadan ezan sesine kulak verip namazı vaktinde kılarlar ve ona devam gösterirler. Bilirler ki, iş ve kazanç amaç değil, araçtır. İyi yolda kullanılırsa faydalıdır. Kötü yolda

kullanılırsa, insanı hüsrana sürükleyip götürür. Allah (celle celaluhu)'ya ibâdetin en güzel aynası olan namaz kalıcıdır, ruhu ve vicdanı besleyip geliştiricidir. Kıyamet günü bu kutsal ibâdet teraziyi doldurur. Âhirette ilk olarak namazdan sorulur. Kılanlar için yol açılır, kılmayanlar için uzun süre bekletilme emri verilir.

O bakımdan gerçek mü'minler namaz vakitlerini kaçırmamaya özen gösterirler. Çünkü doğuştan içlerinde gemi azıya alacak bir ihtiras ve maddeye karşı aşırı bir istek duygusunun bulunduğunu bilirler ve ihmali halinde çok tehlikeli sonuçlar doğuracağını hesaba katarlar ve namazın bu duyguyu frenleyip iyiye, doğruya, fazilete yönlendireceğine şüphe etmezler.

Böylece kendini bu sekiz sıfatla donatıp Allah (celle celaluhu)'ya kul olmanın çizgisinde tutanlar için âhiret gününde bu güzel amellerine karşılık cennetler hazırlanmıştır ve amellerine uygun bir mükâfat olarak o cennetlerdeki devamlı ikrama mazhar olurlar.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle insan karakteri üzerinde duruldu ve imân edenlerin feyizli amel ve ibâdetlerine karşılık ebedi kurtuluş vadedildi. Sonra da gerçek mü'minlerin sekiz kadar özelliği konu edilerek mü'minler daha da iyi, yararlı amellere tahrik ve teşvikte bulunuldu.

Aşağıdaki âyetlerle, hakkı red ve inkâr edenlerin tutumuna değiniliyor ve dönüş yapmadıkları takdirde hem dünyada, hem de âhirette baş aşağı gelip rüsvay olacakları haber veriliyor.

فَمَالِ الَّذِينَ كَفَرُوا قِبَلَكَ مُهْطِعِينَ ﴿٣٦﴾ عَنِ الْيَمِينِ وَعَنِ الشِّمَالِ
عِزِينَ ﴿٣٧﴾ أَيَطْمَعُ كُلُّ امْرِئٍ مِنْهُمْ أَنْ يُدْخَلَ جَنَّةَ نَعِيمٍ ﴿٣٨﴾ كَلَّا إِنَّا
خَلَقْنَاهُمْ مِمَّا يَعْلَمُونَ ﴿٣٩﴾ فَلَا أُقْسِمُ بِرَبِّ الْمَشَارِقِ وَالْمَغَارِبِ
إِنَّا لَقَادِرُونَ ﴿٤٠﴾ عَلَىٰ أَنْ نُبَدِّلَ خَيْرًا مِنْهُمْ وَمَا نَحْنُ بِمَسْبُوقِينَ ﴿٤١﴾
فَذَرْهُمْ يَخُوضُوا وَيَلْعَبُوا حَتَّىٰ يُلَاقُوا يَوْمَهُمُ الَّذِي يُوعَدُونَ ﴿٤٢﴾ يَوْمَ
يَخْرُجُونَ مِنَ الْأَجْدَاثِ سِرَاعًا كَأَنَّهُمْ إِلَىٰ نُصُبٍ يُوفِضُونَ ﴿٤٣﴾ خَاشِعَةً

أَبْصَارُهُمْ تَرْهَقُهُمْ ذِلَّةٌ ذٰلِكَ الْيَوْمُ الَّذِي كَانُوا يُوعَدُونَ ﴿٤٤﴾

36-37- O inkâr edenlere ne oluyor ki, sağdan soldan bölük bölük boyunlarını uzatarak sana doğru koşuyorlar?

38- Onlardan her kişi Nimet Cenneti (veya Naim Cenneti)ne yerleştirilmeyi mi umuyor?

39- Hayır, elbette biz, onları bildikleri şeyden yarattık.

40-41- Hayır, (ilâhi sünnet onların sandığı gibi değildir.) doğuların ve batıların Rabbine and içerim ki, elbette bizim onların yerine kendilerinden hayırlısını getirmeye kudretimiz yeter ve bizim önümüze de geçilmez.

42- Artık sen, onları bırak da, kendileri için vadolunan güne kavuşuncaya kadar (inkâr ve azgınlıklarına) dalıp eğlensinler.

43- O gün onlar, sanki dikili hedefe acele akın edip gidiyorlarmış gibi kabirlerinden sür'atle çıkarlar.

44- Gözleri korkudan alçalıp düşük bir haldedir; zillet kendilerini saracaktır. İşte bu, va'dolundukları gündür.

İNİŞ SEBEBİ

Mekkeli münafıklar gruplar halinde koşarak Rasulullah (aleyhisselam)'ın sağında ve solunda otururlardı da O'nun konuştuğu şeyleri yalanlayabilmek için iyice hazırlanırlar ve sonra da O'nun sözlerini alay konusu edinirlerdi. Müşriklerin ileri gelenleri de düzensiz bir şekilde Hz. Peygamber (aleyhisselam)'ın yanına yaklaşırlar ve O'nun ağzından çıkan sözleri değiştirmek suretiyle yalanlar ve alay konusu yaparlardı. Şöyle ki: "Ya Muhammed! Eğer şu seviyesiz, zayıf ve önemsiz kişiler Cennete girecek olurlarsa, herhalde biz onlardan önce oraya gireriz" diyecek kadar küstahlaşırlardı. Bunun üzerine yukarıdaki âyetler indi.[1]

Cennet Ancak İman, Ahlâk ve Faziletin Mükâfatıdır

أَيَطْمَعُ كُلُّ امْرِئٍ مِنْهُمْ أَنْ يُدْخَلَ جَنَّةَ نَعِيمٍ

"Onlardan her kişi Nimet Cenneti (veya Naim Cenneti)ne yerleşti-

1 el-Câmi'u li Ahkâmi'l-Kur'ân: 18/294'den özetlenerek

rilmeyi mi umuyor?"

Dünya hayatının âhiret hayatına hazırlanma dönemi olduğunu bilerek her türlü imkân ve nimetini gücü nisbetinde hak yolunda, din ve ahlâk uğrunda kullanan, bilinen her şeyin insan için, insanın da Allah (celle celaluhu)'ya kul olmak için yaratıldığına akıl erdiren kişilerdir ki; imân, ahlâk ve fazilet düzeyinde en güzel misâli oluştururlar ve dünyayı da, âhireti de huzur ve güven havasıyla dolduran ancak bunlardır. Onun için gösterdikleri anlayış, fedakârlık ve âlicenaplıkları en güzel şekilde mükâfatlandırılıyor. İlâhi nimetlerin köpürüp taştığı Naim Cennetine her bakımdan lâyık görülmüşlerdir. 37, 38. âyetlerle bu gerçekler belirtilerek bize özet veriliyor. Sonra da kendilerini o fakir, fakat faziletli mü'minlerden üstün tutan müşriklere şu hakikat bir defa daha hatırlatılıyor: İnsanların hepsi bir baba ile bir anadan üreyip çoğalmışlardır; maddeleri, asılları ve menşe'leri birdir. Kimse kimseden üstün değildir; ancak dosdoğru imân edip Allah (celle celaluhu)'ya karşı gemekten sakınan ve her türlü kötülükten kaçınanlar müstesna! Zira bunların Allah yanındaki kadr-u kıymeti üstündür.

O halde üstünlük sadece takva iledir. Mal, makam, mevki, servet hep eğreti şeylerdir; kalıcı olan imân ve sâlih amellerdir. 39. âyetle bu incelik işlenip aklın, sağduyunun önüne konulmaktadır.

Doğuların ve Batıların Rabbi

فَلَآ أُقْسِمُ بِرَبِّ الْمَشَارِقِ وَالْمَغَارِبِ إِنَّا لَقَادِرُونَ ۙ

"Hayır, (ilâhi sünnet onların sandığı gibi değildir.) Doğuların ve batıların Rabbine and içerim ki, elbette bizim onların yerine, kendilerinden hayırlısını getirmeye kudretimiz yeter ve bizim önümüze de geçilmez."

Şüphesiz ki gerek Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın Mekke'de ortaya çıkması, gerekse Kur'ân'ın orada inmesi ve ilk mabedin (ibâdet evinin) orada kurulması, o belde halkı için paha biçilmez birer büyük, üstün ve kalıcı nimetlerdi. Ne yazık ki çoğu bunu anlayamadı. Şüphesiz kıymeti bilinmeyen bir nimetin, kıymetini bilenlere devredilmesi ilâhi adaletin tecellilerinden biridir. Nitekim çok geçmeden Hz. Muhammed (aleyhisselam) Medine'ye hicret etti ve bir süre sonra Mekke fethedilerek kutsal Kabe ve mübarek toprak, Allah'ın varlığına, birliğine, Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın peygamberliğine ve Kur'ân'ın da ilâhi kelâm (söz) olduğuna inanan-

ların eline geçti. Böylece sözü edilen ilâhi nimet lâyık olanlara devredildi.

41. âyetle İslâm'ın yakın gelecekteki parlak zaferleri kısa ve özlü bir cümleyle müjdeleniyor.

Doğuların ve batıların Rabbi:

Batıdan doğuya doğru hem kendi ekseni etrafında, hem de Güneş'in çevresinde elips çizerek belirlenmiş bir hızla dönen yerkürede her meridyene ve her mahalli saate göre bir doğu, birde batı oluşmaktadır. İlgili 40. âyetle "doğular" ve "batılar" kelimeleri kullanılarak dünyanın dönmekte olduğu hakkında anafikir veriliyor. Sonra kâinatta hükümran olan ilâhi sünnetin şaşmazlığı hatırlatılarak, akla ışık tutuluyor, yardımcı malzeme veriliyor.

Magellan'ın dünyayı çepeçevre dolaşmasıyla ancak dünyanın yuvarlak olduğu anlaşılmış ve öylece bu konuyla ilgili şüpheler ortadan kalkmıştır. Copernic ise 1543'de dünyanın ve gezegenlerin Güneş'in çevresinde döndüğünü yazmıştır. Galileo de telekopu ile yaptığı incelemelerle Copernic'i doğrulamıştır.

Oysa Kur'ân-ı Kerim bu iki bilginden bin yıla yakın bir zaman önce dünyanın yuvarlak olduğunu; hem kendi ekseni etrafında, hem de güneşin çevresinde döndüğünü çeşitli ifadelerle açıklamıştır. Yukarıdaki âyet de bunlardan biridir.

Doğru Yola Eriştirmek Allah (celle celaluhu)**'ya Aittir**

فَذَرْهُمْ يَخُوضُوا وَيَلْعَبُوا حَتّٰى يُلَاقُوا يَوْمَهُمُ الَّذِي يُوعَدُونَ

"Artık sen, onları bırak da, kendileri için vadolunan güne kavuşuncaya kadar (inkâr ve azgınlıklarına) dalıp eğlensinler."

Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz ile arkadaşları ve O'nun yolunda yürüyen mürşitler sadece kendilerine düşen vazifeyi yerine getirmekle yükümlüdürler; o da Allah'ın emirlerini kusursuz şekilde tebliğ edip insanları inzâr ve eğiterek tebşirde bulunmaktır. Gerisini Cenâb-ı Hakk'ın yüksek takdirine bırakmak şarttır. Nitekim 13 yıllık bir irşad ve tebliğ pek az kişinin hidâyetine sebep olabilmiş; çoğu ise küfür ve azgınlığını artırarak doğru yola girmemiştir.

Cenâb-ı Hak ezeli ilmiyle, onlardan bir kısmının imân etmeyeceğini bildiğinden tebliğ programının Hz. Muhammed (aleyhisselam) tarafından kusursuz yerine getirildiğini, yapılacak başka şeyin kalmadığını beyânla, vadolunan güne kavuşuluncaya kadar onların, inkâr ve azgınlıklarına dalıp eğlenmeleriyle baş başa bırakılmasını emretmektedir.

Sonra da vadolunan âhiret gününde ve biraz da Mekke'nin fethinde onların nasıl bir halet-i ruhiye içinde bulunacakları tasvir ediliyor.

Böylece, Hakk'a inanıp bağlanan mü'minlerin, Allah'ın dinine birlik ve beraberlik içinde hizmet ettikleri ve kendi çıkarlarını daima geri plâna ittikleri, ilâhi rızayı hep ön plânda tutukları takdirde, dünyada da, âhirette de başarının onlardan yana tecelli edeceğinde şüphe yoktur.

Meâric suresine, kâfirlerin başına gelecek olan azap konu edilerek başlandı ve bu azabın vadolunan günde gerçekleşince, inkarcı sapıkları, suçlu günahkârları saracak olan zillete dikkat çekilerek sure noktalandı.

Bizi bu surenin de tefsinde muvaffak kılan Cenâb-ı Hakk'a hamd-u senalar; ilâhi beyânları bize tebliğ edip irşadda bulunan Sevgili Peygamberimize salât-ü selâmlar olsun.

71. SURE

NUH SURESİ

Ayet Sayısı	Kelime Sayısı	Harf Sayısı
28	221	750

NUH SURESİ

Surenin tamamı Mekke'de inmiştir.

Surenin birinci âyetinde Nuh (aleyhisselam)'ın kıssasından söz edildiğinden, bu kadri yüce peygamberin adı aynı zamanda sureye isim olmuştur.

SURENİN KAPSADIĞI BAŞLICA KONULAR

1- Nuh (aleyhisselam)'ın kavmini imâna davet ettiği konu ediliyor.

2- Nuh Kavmi'nin günahları bırakmaları için kendilerine yapılan tavsiyelere yer veriliyor.

3- Nuh Kavmi'nin isyan ve günahlarını artırdıkça, Cenâb-ı Hakk'ın onların mal ve evlâdını çoğalttığına değinilerek konu üzerinde iyice düşünmemiz ilham ediliyor.

4- İlâhi kudretin yüceliğine delâlet eden göklerin ve yerin; ırmak ve dağların yaratılışına parmak basılarak bunların birer belge olduğu belirtiliyor.

5- İnsanın, yeryüzünde yeşerip çıkan bitkiler misâli yaratıldığına dikkat çekilerek konu üzerinde iyice düşünmemiz isteniliyor.

6- Nuh Kavmi'nin küfür ve azgınlığından ve buna karşılık hem dünyada, hem de âhirette verilecek cezanın şiddetinden söz edilerek, yaşamakta olan kâfirler uyarılıyor.

٧١ سُورَةُ نُوحٍ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

إِنَّا أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ أَنْ أَنذِرْ قَوْمَكَ مِن قَبْلِ أَن يَأْتِيَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١﴾ قَالَ يَا قَوْمِ إِنِّي لَكُمْ نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿٢﴾ أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاتَّقُوهُ وَأَطِيعُونِ ﴿٣﴾ يَغْفِرْ لَكُم مِّن ذُنُوبِكُمْ وَيُؤَخِّرْكُمْ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى ۚ إِنَّ أَجَلَ اللَّهِ إِذَا جَاءَ لَا يُؤَخَّرُ ۖ لَوْ كُنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٤﴾

1- Şüphesiz ki biz, Nuh'u kendi milletine peygamber olarak gönderdik de, "elem verici bir azap gelmeden önce onları uyar" (dedik).

2- O da: "Ey milletim! dedi. Hakikaten ben size gönderilen açık bir uyarıcıyım.

3-4- Allah'a kulluk edin; O'ndan korkup (inkâr ve azgınlıktan) sakının ve bana itaat edin ki, Allah sizin günahlarınızı bağışlasın ve sizi belirlenmiş bir vakte kadar da geciktirsin. Şüphesiz ki Allah'ın belirlediği vakit gelince artık o geriye bırakılmaz. Keşke bunu bir bilseniz!"

Nuh Kıssası'nın Bir Başka Özeti

إِنَّا أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ أَنْ أَنذِرْ قَوْمَكَ مِن قَبْلِ أَن يَأْتِيَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ

"Şüphesiz ki biz, Nuh'u kendi milletine peygamber olarak gönderdik de, "elem verici bir azap gelmeden önce onları uyar" (dedik)."

Nuh (aleyhisselam), rasullerin ilkidir. O bakımdan kadri yüce bir peygamber olarak tarihe geçmiştir. Yaşadığı tarih kesin bilinmemekle beraber böyle bir peygamberin gelip geçtiği kesindir. Zira başta Kur'ân-ı Kerim olmak üzere semavi kitapların hepsi O'ndan ve meydana gelen tufandan söz etmişlerdir. Hadislerde de bu peygambere yer verilerek her türlü şüphenin anlamsız olduğu ortaya konulmuştur.

Bilindiği gibi Kur'ân'da tarih üzerinde değil, olaylar üzerinde durulur; önemli, ibretli ve öğüt alınacak safhalar anlatılarak yönlendirme cihetine gidilir ve öylece araştırıcılara ipucu verilir. Olayın hangi tarihte meydana geldiği ise tarihçilere bırakılır.

Nuh Kavmi iyice putperestliğe sarılıp tek ilâh inancını kaybetmekle kalmamış, ahlâksızlığa ve zulme de pas verip azgınlığı alkışlar düzeye gelmişti.

Cenâb-ı Hak, Asya'nın Mezopotamya dahif önemli bir kesiminde bulunan o milleti uyarıp doğru yola davet etsin diye Nuh (aleyhisselam)'ı peygamber olarak görevlendirdi.

Nuh (aleyhisselam)'ın kavmine ilk sözü şu oldu:

"Ey milletim! Hakikaten ben size gönderilen açık bir uyarıcıyım. Allah'a kulluk edin; O'ndan korkup (inkar ve azgınlıktan) sakının ve bana itaat edin."

Böylece Nuh (aleyhisselam) önce kendisinin uyarıcı bir elçi olduğunu ilân etti. Arkasından kavmini Allah (celle celaluhu)'yu bilip O'na ibâdete çağırdı ve ancak Allah (celle celaluhu)'nun korkulmaya lâyık bir ilâh olduğunu hatırlatarak bu hususta hiçbir ücret, karşılık ve teşekkür beklemediğini; o bakımdan gerçek saadet istiyorlarsa mutlaka kendisine uymalarını açıkladı.

Mükâfat olarak da Cenâb-ı Hakk'ın onların geçmiş günahlarını bağışlayacağını ve imân doğrultusunda yürüdükleri takdirde ömürlerinin, sahnede kalma sürelerinin ilâhi ilimle belirlendiği süreye kadar uzatılacağını vadetti. Küfür ve tuğyanlarında ısrar ederlerse, ona göre bir ecelin takdir edileceğini, artık onun değişmesinin söz konusu olamayacağını ve o sebeple vakti saati gelince o ecelin mutlaka gerçekleşeceğini haber verdi. Nuh (aleyhisselam) bunları söyledikten sonra "Bu hakikatleri keşke bir bilseniz!" diyerek onların iyice düşünüp anlamaya çalışmalarını telkinde bulundu.

Şüphesiz Kur'ân-ı Kerim'de Nuh kıssasıyla ilgili verilen bu bilgiler, O'nun tebliğ ve irşadının, mücadele ve uyarısının kısa bir özetidir. Çünkü kavmi arasında 950 yıl yaşayan ve asırlarca onlarla mücadelede bulunan bu peygamberin başından geçen olaylar ciltlere sığmayacak kadar geniştir.

Uzun süre ilâhi emirleri tebliğ edip olumlu sonuç alamayınca, durumu Cenâb-ı Hakk'ın takdir ve hükmüne bırakarak onlardan ümidini kes-

mek zorunda kalmıştır. Sonuç ise, malum: Büyük tufan kâfirlerin kökünü kazımış ve o bölgeyi onlardan temizlemiştir.

İki Ayrı Ecel

وَيُؤَخِّرْكُمْ إِلَىٰ أَجَلٍ مُسَمًّى ۚ إِنَّ أَجَلَ اللَّهِ إِذَا جَاءَ لَا يُؤَخَّرُ ۖ لَوْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ

"Ve sizi belirlenmiş bir vakte kadar geciktirsin. Şüphesiz ki Allah'ın belirlediği vakit gelince artık o geriye bırakılmaz. Keşke bunu bir bilseniz."

Ecel: Bir şey için belirlenen süredir. Bu manayla insan için belirlenen ömre, "ecel" denilmiştir. "Falanın eceli yaklaşmıştır" demekten, ona ayrılan ömür süresi bitmek üzeredir mânası anlaşılır.

Fertler gibi, milletlerin de eceli vardır. İbn Abbas (radıyallahu anh)'a göre: Dördüncü âyetin son kısmındaki "Allah'ın belirlediği vakit gelince artık o geriye bırakılmaz" cümlesinden, milletler için iki ayrı ecelin takdir edildiği anlaşılıyor. Çünkü az yukarıda imân ettikleri takdirde kavim ve millet olarak ecellerinin belirlenmiş bir vakte kadar geciktirileceği vadedilmiştir.

Bundan, şu hükümler ortaya çıkıyor:

a) İmân edip iyi, yararlı insanlar olurlarsa, millet olarak ömürleri, yani sahnede kalış süreleri uzatılacak; inkâr ve ahlâksızlıkta ısrar ederlerse, ona göre takdir edilen süre sonunda silinip gitmeye mahkum olacaklardır.

b) Mukatil'e göre: Ecel birdir. Âyetteki geciktirilmeden maksat, huzur, güven, afiyet içinde ömürlerini tamamlama imkânı bulmalarıdır. O halde imân ederlerse başlarına gelecek birçok felâketlerden kurtulacaklar.

c) Zeccac'a göre: İmân ederlerse, inecek olan azap indirilmeyecek ve onlar böylece azaptan uzak tutulacaklar. Ölümleri azap ve felâketle değil, mutad ecelle noktalanacaktır.

Zeccac'ın bu yorumu ağırlık kazanmıştır. Zira bir millet hakkında -inkâr ve azgınlıkta ısrar ettikleri takdirde- takdir edilen azabın inme vakti gelince, artık onun geri çevrilmesi söz konusu olamaz. Sünnetullah hep bu doğrultuda cereyan etmiş; ancak Yunus Peygamber'in kavmi bu genellemenin dışında kalıp bir istisna teşkil etmiştir.

İbn Abbas (radıyallahu anh)'ın yorumuna göre, Nuh Kavmi hangi şıkkı seçerse ona göre takdir edilen ecele kadar yaşama şansları vardı. Vakti sa-

ati gelince onu geciktirmek mümkün değildir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Nuh (aleyhisselam)'ın kendi kavmini uyarması konu edildi ve milletlerin de belirlenmiş eceli bulunduğuna değinilerek Nuh Kavmi'nin takdir edilen ecelle tarih sahnesinden silindiği belirtildi.

Aşağıdaki âyetlerle, Nuh (aleyhisselam)'ın kendi kavmini Cenâb-ı Hakk'a ibâdet ve taâte davet ederken kullandığı metod üzerinde duruluyor ve aydınlatıcı bilgiler veriliyor.

قَالَ رَبِّ إِنِّي دَعَوْتُ قَوْمِي لَيْلًا وَنَهَارًا ۝٥ فَلَمْ يَزِدْهُمْ دُعَائِي إِلَّا
فِرَارًا ۝٦ وَإِنِّي كُلَّمَا دَعَوْتُهُمْ لِتَغْفِرَ لَهُمْ جَعَلُوا أَصَابِعَهُمْ فِي آذَانِهِمْ
وَاسْتَغْشَوْا ثِيَابَهُمْ وَأَصَرُّوا وَاسْتَكْبَرُوا اسْتِكْبَارًا ۝٧ ثُمَّ إِنِّي دَعَوْتُهُمْ
جِهَارًا ۝٨ ثُمَّ إِنِّي أَعْلَنتُ لَهُمْ وَأَسْرَرْتُ لَهُمْ إِسْرَارًا ۝٩ فَقُلْتُ
اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ إِنَّهُ كَانَ غَفَّارًا ۝١٠ يُرْسِلِ السَّمَاءَ عَلَيْكُم مِّدْرَارًا ۝١١
وَيُمْدِدْكُم بِأَمْوَالٍ وَبَنِينَ وَيَجْعَل لَّكُمْ جَنَّاتٍ وَيَجْعَل لَّكُمْ أَنْهَارًا ۝١٢ مَا
لَكُمْ لَا تَرْجُونَ لِلَّهِ وَقَارًا ۝١٣ وَقَدْ خَلَقَكُمْ أَطْوَارًا ۝١٤ أَلَمْ تَرَوْا كَيْفَ
خَلَقَ اللَّهُ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ طِبَاقًا ۝١٥ وَجَعَلَ الْقَمَرَ فِيهِنَّ نُورًا وَجَعَلَ
الشَّمْسَ سِرَاجًا ۝١٦ وَاللَّهُ أَنبَتَكُم مِّنَ الْأَرْضِ نَبَاتًا ۝١٧ ثُمَّ يُعِيدُكُمْ
فِيهَا وَيُخْرِجُكُمْ إِخْرَاجًا ۝١٨ وَاللَّهُ جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ بِسَاطًا ۝١٩
لِّتَسْلُكُوا مِنْهَا سُبُلًا فِجَاجًا ۝٢٠

5-6- Nuh dedi ki: "Rabbim Şüphesiz ki ben, milletimi gece-gündüz (uyarıp sana, senin dinine) davet ettim; ama benim bu davetim ancak onların (nefretine sebep olup) kaçmalarını arttırdı.

7- Hakikat ben, onları bağışlaman için ne kadar davet ettimse, parmaklarını kulaklarına tıkadılar, elbiselerine örtünüp duymazlıktan geldiler; (inkârda) ısrar edip büyüklük tasladıkça tasladılar.

8- Sonra gerçekten ben onları açıkça (hakka, doğru yola) çağırdım,

9- Sonra yine ben, açıktan duyuruda bulundum ve gizli gizli görüşmeler de yaptım;

10- Rabbinizden bağışlanma dileyin, çünkü mutlaka O, çok bağışlayandır, dedim.

11- Gökten üzerinize faydalı yağmur gönderir.

12- Sizi, mallar ve oğullarla destekleyip güçlendirir. Size Cennet misâli bahçeler verir ve ırmaklar akıtır.

13- Size ne oluyor ki, Allah'a büyüklük ve ululuğu, ta'zim ve saygıyı yakıştıramıyorsunuz! O'ndan vakar ve şeref ummuyorsunuz!

14- Halbuki O, sizi kademeli tavırlardan geçirip yaratmıştır.

15- Allah'ın tıpatıp uyum halinde yedi göğü nasıl yarattığını görmez misiniz?

16- Orada Ay'ı bir ışık, Güneş'i ise bir kandil yapmıştır.

17- Allah sizi yerden bir bitki (gibi) bitirmiştir.

18- Sonra sizi oraya çevirecek ve sizi (tekrar diriltip) bir çıkışla çıkaracaktır.

19- Allah, yeryüzünü size bir yaygı yaptı ki,

20- Orada geniş geniş yollarda yürüyesiniz."

Uyarı ve İrşadın Sonuç Vermemesi

قَالَ رَبِّ إِنِّي دَعَوْتُ قَوْمِي لَيْلًا وَنَهَارًا

"Nuh dedi ki: "Rabbim! Şüphesiz ki ben, milletimi gece-gündüz (uyarıp sana, senin dinine) davet ettim; ama benim bu davetim ancak onların (nefretine sebep olup) kaçmalarını artırdı."

Bir kişiyi veya toplumu ya da bir milleti sonsuza kadar uyarıp irşad etmek gereklidir diye bir kural yoktur. Uyarı ve irşadın, yönlendirme ve

aydınlatmanın bütün yollarına başvurulur; günün şartlarına göre en iyi, en yararlı inzar ve tenvir metodu seçilir ve öylece hizmete geçilir. Uyarılan kişi, toplum veya millet her geçen gün küfür ve tuğyanını artırır, kutsal değerlere saldırıp Allahsızlık ve ahlâksızlığı savunursa, o takdirde onları irşad etmenin, uyarıp yol göstermenin anlamı kalmamış kabul edilir. Durumu, en iyi bilen o çok yüce kudret sahibi Cenâb-ı Hakk'ın hüküm ve adaletine bırakmak gerekir.

İşte Nuh Peygamber de bu çizgiye gelindiğini açıklayarak o günün ölçü, ortam ve şartlarına göre 13 kadar irşat, uyarı, yol gösterme, akla seslenme, kalp ve kafayı aydınlatma açısından hareketle kendine has bir metod uyguladığını, fakat istediği nisbette olumlu sonuç alamadığını beyânla, ileride tefsir edeceğimiz âyetlerde belirtildiği şekilde durumu Cenâb-ı Hakk'ın hükmüne bırakıp çekilmiştir.

Nuh (aleyhisselam)'ın Uyguladığı Metodun Ana Hatları:

Yukarıda da değindiğimiz gibi, Nuh (aleyhisselam) uzun yıllar kavmini Hakk'a davet edip gereken tebliğ ve irşat görevini sürdürürken daha çok şu 13 maddelik bir metodla yola çıkmıştır:

1- Allah'ın varlığına, birliğine çağırıp, inandıkları takdirde geçmiş bütün kusur ve günahlarının bağışlanacağı vadinde bulunmuştur.

Buna rağmen kavmi, hürriyetleri meşru sınırlar içine almak isteyen bir sistemi ve dini benimsemediler ve o yüzden Nuh (aleyhisselam)'ın uyarılarına kulaklarını tıkadılar.

Bir kişinin peşine takılıp birçok nefsani arzularına sed çekilmesini kibir ve gururlarına yediremediler.

2- Nuh (aleyhisselam) çok açık ve net bir çağrıda bulundu. Anlaşılmayacak, şüphe uyandıracak bir anlatım tarzına yer vermedi.

3- Uyarıyla müjdelemeyi dengede tuttu: Bazen tehdit edip korkuttu, bazan da ümit verip müjdeledi.

4- Açık tebliğin yanında ileri gelenlerle, toplum arasında söz sahibi olanlarla özel görüşmelerde bulunmayı ihmâl etmedi. Niyet ve amacını, davet ettiği inancın nasıl bir rahmet olduğunu kesin çizgileriyle anlattı. Makam ve şöhret peşinde olmadığını, herhangi bir çıkar düşünmediğini

söylerken günlük yaşayışıyla bunu ispat etti.

5- Bu arada Cenâb-ı Hakk'ın geniş rahmet ve mağfiretinden söz etti. Cenâb-ı Hakk'ın bütün emir ve yasaklarının, tavsiye ve beyânlarının mutlaka insandan yana olduğunu belirterek bundan başka bir şey beklenmediğine dikkat çekti.

Şüphesiz Nuh (aleyhisselam)'ın kullandığı bu beş maddelik uyarı ve irşad daha çok duygu ve düşünceye yönelik bir seslenişi içermektedir. Böylece o, vicdanları haktan yana geliştirmeyi plânlıyordu. Arkasından onların aklına seslenmeye, ona göre inandırıcı, yönlendirici belgeleri sergilemeye geçti. Şöyle ki:

6- Gökten üzerinize faydalı, hayat verici yağmuru indiren Cenâb-ı Hak'tır. O, kurduğu düzenle bu nimeti sistemli şekilde kullarına ulaştırmaktadır. O, mevcut nimetlerden Güneş'i ya da teneffüs edilen havayı veya yağmuru çekip alsa, hayat bir anda durur ve tükenir.

7- Kâinatı dengeli, düzenli tutan ve yürüten kimdir? Putların, taştan, ağaçtan yontulup şekillendirilen cisimlerin böyle bir kudreti ve marifeti var mıdır? O halde Cenâb-ı Hak mı ta'zim ve tekrime, ibâdet edilmeye lâyıktır, yoksa putlar mı? Kurulu düzende hâkim olan üstün kudreti basit cisimlere irca etmenin mâkul bir yanı var mıdır?

8- Sonra insan denilen canlının kademeli safhalardan geçirilerek yaratıldığını ayrı bir belge olarak gözler önüne serdi. Topraktan çıkan gıda maddelerinin insan vücuduna geçmesiyle spermanın oluştuğunu ve onun da kadının yumurtalığına intikal etmesiyle ceninin vücut bulduğunu; ana rahmindeki bekleme süresi içinde ceninin şekillenip insani ruha mazhar kılındığını, inkarcı sapıkların anlayacağı tarzda anlattı ve böylece beşer aklını harekete geçirmeye çalıştı.

9- Sonra inkarcıların dikkatini yedi kat göğe çekip nasıl düzen ve dengede yaratıldığını yine onların anlayabileceği bir lisanla açıkladı.

10- Ay'ı bir nur, Güneş'i bir kandil olarak yaratan Allah'ın bu mükemmel eserinin nasıl bir anlam ve hikmet taşıdığını ve her birinin mutlak surette ilâhi damgayı yansıttığını yönlendirici bir anlatımla işledi.

Böylece âyette geçen "ışık" diye çevirisini yaptığımız "nur"un Ay'a; "kandil" diye çevirisini yaptığımız "sirac"ın Güneş'e nisbet edilmesi, ilmi

bir gerçeği ortaya koymaktadır. Şöyle ki: Nur kavramıyla Ay'ın ışığının kaynağının kendinden olmadığı, başka bir kaynaktan aldığı ortaya çıkıyor. Sirac kavramıyla da Güneş'teki tükenmez enerjinin kaynağının bizzat Güneş'in kendisi olduğu vurgulanıyor.

11- Nuh (aleyhisselam) tekrar insanın hilkatindeki inceliğe geçip, az önce belirttiğimiz gibi, ilk insanın ve sonra da onun neslinin topraktan yaratıldığını belirterek bitkileri misâl verdi. Şöyle ki: Adem (aleyhisselam) bizim mahiyetini bilemediğimiz bir kanunla "Kün emri"yle vücut bulmuştur. Onun neslinin ise, belli biyolojik ve fizyolojik kanunlara bağlanarak, erkekte oluşan spermanın, kadında oluşan yumurtanın topraktan çıkan gıda maddeleriyle vücut bulduğu kesindir.

12- Yeşerip çıkan bitkilerin bir gün gelip kuruyarak çer-çöp haline dönüştükten sonra baharın gelmesiyle yeniden yeşerip filizlenmesini, insanın öldükten sonra tekrar diriltilip kaldırılacağına yakın bir misâl gösterdi.

13- Yeryüzünün coğrafi düzenlemesini bir başka belge ve delil olarak ortaya koydu. Dağların, ırmakların, kaynakların ve engebeli arazinin belli bir plâna göre hazırlanıp insanların yaşamasına elverişli düzeye getirildiğini belirtti.

Böylece Nuh (aleyhisselam) uzun yıllar bu metotla hareket edip zaman zaman konuların kılıfını değiştirerek ayrı bir anlatım tarzıyla uyarı ve irşadını sürdürdü.

Kur'ân-ı Kerim'de ilgili âyetlerle Nuh (aleyhisselam)'ın tebliğ ve irşad metodu verilerek, hak yolunda hizmet etmek isteyenlerin geniş çapta bilgi ve kültüre, birçok ilim dalında yetişmiş bulunmasına ihtiyaç olduğu belirtiliyor.

Allah adına konuşacak olan kişinin, O'nun hayat kanunlarını, hilkat plânını, Sünnetullahı, kâinatta hâkim olan denge ve düzen ölçülerini ilmi yönden de çok iyi bilmesi; Kur'ân'ı inceliğiyle, anafikirleriyle, temel bilgileriyle, hukuki sistemiyle anlayacak bir güçte olması şarttır. Aksi halde kaş yaparken göz çıkarabilir.

Unutmayalım ki, tebliğ ve irşad bütün bir ömrü kapsayan bilgi, beceri, tecrübe, ilim ve kültür işidir.

AYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Nuh Peygamber'in, kendi kavmini Hakk'a davet ederken tebliğ ve irşadında kullandığı metoda yer verildi ve bu, 13 madde halinde sıralanarak mü'minler aydınlatıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, Nuh Kavmi'nin uzun yıllar uyarılmalarına ve dilerini aydınlatan delil ve belgelerle doğru yol gösterilmesine rağmen bütün küfür ve azgınlıklarının arttığı konu ediliyor; tapındıkları putlara daha çok ilgi duyup sarıldıkları, misâl olarak veriliyor. Sonra da Nuh (aleyhisselam) yapılacak başka bir şey kalmadığını görünce, kâfirler aleyhine el kaldıp beddua ettiği; kendi ailesi ve mü'minler için de duâ edip ilâhi mağfiret dilediği açıklanıyor.

قَالَ نُوحٌ رَبِّ إِنَّهُمْ عَصَوْنِي وَاتَّبَعُوا مَنْ لَمْ يَزِدْهُ مَالُهُ وَوَلَدُهُ إِلَّا خَسَارًا ﴿٢١﴾ وَمَكَرُوا مَكْرًا كُبَّارًا ﴿٢٢﴾ وَقَالُوا لَا تَذَرُنَّ آلِهَتَكُمْ وَلَا تَذَرُنَّ وَدًّا وَلَا سُوَاعًا وَلَا يَغُوثَ وَيَعُوقَ وَنَسْرًا ﴿٢٣﴾ وَقَدْ أَضَلُّوا كَثِيرًا وَلَا تَزِدِ الظَّالِمِينَ إِلَّا ضَلَالًا ﴿٢٤﴾ مِمَّا خَطِيئَاتِهِمْ أُغْرِقُوا فَأُدْخِلُوا نَارًا فَلَمْ يَجِدُوا لَهُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَنْصَارًا ﴿٢٥﴾ وَقَالَ نُوحٌ رَبِّ لَا تَذَرْ عَلَى الْأَرْضِ مِنَ الْكَافِرِينَ دَيَّارًا ﴿٢٦﴾ إِنَّكَ إِنْ تَذَرْهُمْ يُضِلُّوا عِبَادَكَ وَلَا يَلِدُوا إِلَّا فَاجِرًا كَفَّارًا ﴿٢٧﴾ رَبِّ اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِمَنْ دَخَلَ بَيْتِيَ مُؤْمِنًا وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَلَا تَزِدِ الظَّالِمِينَ إِلَّا تَبَارًا ﴿٢٨﴾

21- Nuh dedi ki: "Rabbim! Doğrusu onlar bana karşı geldiler; malı ve evlâdı kendisine zarardan başka bir şey artırmayan kimseye uydular.

22- Büyük hileler ve düzenler kurdular.

23- "Ve sakın sakın tanrılarınızı terketmeyin; özellikle Vedd'i, Suvâ'ı, Yağus'ü, Yauk'u ve Nesr'i bırakmayın" dediler.

24- Bunlar cidden birçoklarını saptırdılar. (Rabbim) bu zâlimlerin

ancak sapıklık ve şaşkınlığını artır."

25- Günah ve azgınlıkları sebebiyle boğuldular da Cehenneme atıldılar. Kendilerine Allah'tan başka yardımcılar da bulamadılar.

26- Nuh dedi ki: "Rabbim! Yeryüzünde kâfirlerden dolaşıp yurt edinen bir kimse bırakma.

27- Eğer onları bırakırsan senin kullarını saptırırlar ve sadece ilâhi sınırları çiğneyen çok nankör, aynı zamanda ahlâksız evlât doğurup yetiştirirler.

28- Rabbim! Beni, ana-babamı, evime mü'min olarak gireni, bütün mü'min erkekleri ve mü'min kadınları bağışla. Zâlimlerin ise sadece yok olmalarını artır."

Akla Işık Tutan Belgeler de Yarar Sağlamadı

قَالَ نُوحٌ رَّبِّ اِنَّهُمْ عَصَوْنِي وَاتَّبَعُوا مَنْ لَّمْ يَزِدْهُ مَالُهُ وَوَلَدُهُٓ اِلَّا خَسَارًا

"Nuh dedi ki: "Rabbim! Doğrusu onlar bana karşı geldiler; mal ve evlâdı kendisine zarardan başka bir şey artırmayan kimseye uydular."

Nuh Kavmi'nin aşırı putperestliği, ileri gelenlerinin makam ve maddi çıkarları, çoğunun hayat dizginini nefs ve İblis'in eline bırakması kalp gözlerini iyice kör etmiş, akıllarını mefluç hale getirmiş ve aklı duygunun emrine vermişti. O bakımdan inanıp taptıkları putlarına sımsıkı bağlanma konusunda iyice şartlanmış ve bu hal, giderilmesi çok zor önyargı çizgisine gelip dayanmıştı.

Nuh Peygamber'e inanan birkaç kişi dışında kalanları, ülkenin refah içinde gününü gün eden şımarık zenginleri putlara daha çok sahip çıkmaya tahrik ve teşvik ettiler ve böylece daha koyu bir putperestlik havasını oluşturdular.

Cenâb-ı Hak, 23. âyetle onların büyük ilâh diye ibâdet ettikleri putlarının isimlerini vererek Mekkeliler'i uyarmakta; o putların da Lât, Menat, Hubel ve Uzza kadar büyük putlar olduğunu, ama ilâhi emir ve hüküm gelince hepsinin belirsiz hale getirildiğini, hiçbir putun onlar için kurtarıcı ve yardımcı olma güç ve kudretini taşımadığını hatırlatmaktadır.

Müfessir Merâğî, adı geçen putların hangi kavim ve kabilelere ait

olduğunu ve Mekke ile civarındaki büyükçe putların kimler tarafından korunduğunu şöyle tespit edip yazmıştır:

1- Vedd, Kelb Kabilesi'nin,

2- Suva' Hüzeyl'in,

3- Yağus, Sebe'liler'in,

4- Yauk, Hemdanlılar'ın,

5- Nesr, Himyerliler'in idi.

Bu tespitten çıkarılan sonuç şudur: Nuh (aleyhisselam) Mezopotamya'dan Yemen'e kadar birçok kavim ve kabilelere gönderilen bir rasuldür ve tufan da bu bölgeleri tahrip etmiştir.

Burada şu soru ortaya çıkmaktadır:

Nuh Tufanı'nda başta insan olmak üzere mevcut canlılarla birlikte putlar da silinip belirsiz hale gelmiştir. Nuh (aleyhisselam)'ın yaşadığı asırlarda halkın daha çok ilgi duyduğu o beş büyük put nasıl ortaya çıktı veya ismi geçen kabileler tarafından nasıl tespit edilerek yeniden ihya edildiler?

Bu soruya Buhari İbn Cüreyc tarikiyle İbn Abbas (radıyallahu anh)'dan yaptığı şu rivayetle cevap vermeye çalışmıştır: "Nuh Kavmi'nde tapılan putlar, tufandan sonra Araplara geçmiştir."

Bu konuda senedi olmayan birçok rivayetler daha vardır ki onları tefsirimize nakletmeyi uygun görmedik.

Ancak şunu söyleyebiliriz ki: Sözü edilen beş putun ismen bilinmesinde iki ihtimal vardır:

a) Ya tufandan sonra belli kesimlerde o putlara rastlayanlar olmuş ve üzerlerindeki yazı veya alâmetlerden tanımışlardır.

b) Ya da sadece çok yaygın olan bu isimler tufandan sonra da unutulmamış; gemiye binip kurtulan mü'minlerden duyulmak suretiyle dilden dile aktarılarak yeniden ihya edilmişlerdir. Koyu putperest olan Araplar da o isimlerin tesiri altında kalıp yaptıkları büyük putlarına aynı isimleri vermişlerdir.

Bu ikinci ihtimal akla daha yakındır. O halde olay, cahiliye devri Araplarının ibret almaz, öğüt kabul etmez, uslanmaz bir çizgide olduğunu

göstermiyor mu?

Adı geçen putlara tapanlar, inkâr ve tuğyanlarında ısrar ettikleri, peygamberlerinin uyarısına kulaklarını tıkadıkları için ilâhi gazaba uğratılarak tufanda yok edilmişler ve inanıp bağlandıkları putlar ne onları, ne de kendilerini kurtarabilmiştir.

Arap Yarımadası'nda hem Nuh Peygamber'in kıssası, hem de putperest âsilerin akıbeti az-çok bilindiği halde, başta Mekkeliler olmak üzere Arapların çoğu yine de koyu bir putperestlik güdüyor, bir türlü Hakk'ın sesine gönül kulaklarını açmıyorlardı.

Böylece Cenâb-ı Hak, özellikle Mekkeli müşriklerin ne kadar câhil, mantıksız, idraksiz ve öğüt, ibret almaz olduklarına işarette bulunuyor.

Rasulullah (aleyhisselam) **Efendimiz'in risâlet devrinde ise, Mekke ve civarında müşriklerin geniş ilgi duyduğu ve çok önemli saydığı putlar şunlardı:**

1- Lât: Sakif ve Tâifli'lerin,

2- Uzzâ: Süleym ve Gatafan, aynı zamanda küçük kabilelerinin,

3- Menât: Huzaâ kabilesinin,

4- Esaf: Mekkeliler'in,

5- Naile: Mekkeliler'in

6- Hübel: Mekkeliler'in tapındığı büyük put idi.

Bunlardan özellikle Hübel, Mekkeliler için çok önemliydi. O bakımdan onun kadirini yüceltmek için Kabe'nin damını ona lâyık görmüşlerdi.

Putperestlik nasıl doğmuştur veya nasıl doğmaya namzettir?

Tek ilâh inancı zayıflamaya başlayınca, ortaya birtakım hurafeler çıkar ve yavaş yavaş bu hurafeler kalp ve kafalarda yer edince, câhil halk tabakası bazı şeyleri kutsal sayıp dert ve dileklerini onlara anlatmaya çalışırlar. Derken bir süre sonra o şeyler ve cisimler ilâhlaştırılır ve böylece tek ilâh inancı yerini çok ilâhh bir inanca bırakır.

Bu konuda sahih kabul ettiğimiz şu rivayet de konuyu yeterince aydınlatmaktadır:

- Hz. Aişe (radıyallahu anha)'dan yapılan rivayette, adı geçen şöyle demiştir: "Ümmu Habibe ile Ümmü Seleme (radıyallahu anhuma), bir gün Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'e, Habeşistan'da bulundukları zaman Mâriye adı verilen bir kiliseyi ve içinde bazı insan ve melek suretlerinin nakşedilmiş bulunduğunu gördüklerini anlattılar. Bunun üzerine Rasulullah (aleyhisselam) şöyle buyurdu:

"Şüphesiz onlar öyle bir topluluktur ki, içlerinde iyi bir kişi ölünce üzerine mâbed inşâ eder ve o mabede, gördüğünüz suretlere benzer suretler nakşederler. Onlar kıyamet gününde Allah'ın yanında insanların en kötüsüdürler."[1]

Nuh Peygamber'in Duası

وَقَالَ نُوحٌ رَبِّ لَا تَذَرْ عَلَى الْأَرْضِ مِنَ الْكَافِرِينَ دَيَّارًا

"Nuh dedi ki: Rabbim! Yeryüzünde kâfirlerden dolaşıp yurt edinen bir kimse bırakma."

Doğunun halk filozofu Şeyh Sadi, Gülüstan adlı kitabında der ki: "Kurdun oğlu âkıbet kurt olur." Gerçi bu genel ve sabit bir kural değildir ve olamaz da. Ama içinde hakikat payı vardır. Nitekim Nuh (aleyhisselam)'ın asırlara dayanan mücadelesi bu neticeyi vermiştir. O bakımdan yüzünü bârigâh-ı izzete çevirerek:

"Rabbim! Yeryüzünde kâfirlerden dolaşıp yurt edinen bir kimse bırakma. Eğer onları bırakırsan senin kullarını saptırırlar ve sadece ilâhi sınırları çiğneyen çok nankör, aynı zamanda ahlâksız evlâd doğurup yetiştirirler." diye duâ etmiştir.

Şüphesiz Nuh (aleyhisselam)'ın yaptığı bu duâ, tufandan önce olmuştur. Zira âyetin siyak ve sibakı bunu yansıtmaktadır. Ancak ne var ki her şey zıddıyla inkişaf edip hız ve güç kazanır. Tez ancak antitezle ölçü ve değerini bulabilir. Nuh Peygamber bu gerçeği çok iyi bilirdi; ama biz O'nun "ale'l-arzi" sözünden bütün dünyayı değil, kendi bölgesini kasdettiğini tahmin ediyoruz. Çünkü "arz" kelimesinin başındaki "elif-lâm" ahd için de olabilir. Bu yorum ve takdirle, Nuh (aleyhisselam) "el-arz" derken kafasında düşünüp tasarladığı kendi bölge ve kendi kavmini kastetmiş olabilir. Aynı

1 Sahih-i Müslim - Tefsir-i Kurtubi: 18/308

zamanda her peygamber görevi gereği yeryüzünde yalnız Allah (celle celaluhu)'ya ibâdet edilmesini arzular.

"Deyyar"ın kökü ya "dâr", ya da "devir"dir. O bakımdan "deyyar", "ev tutan", "yurt edinen" mânasına gelir.

Çocuk Terbiyesi ve Çevre

إِنَّكَ إِنْ تَذَرْهُمْ يُضِلُّوا عِبَادَكَ وَلَا يَلِدُوا إِلَّا فَاجِرًا كَفَّارًا

"Eğer onları bırakırsan senin kullarını saptırırlar ve sadece ilâhi sınırları çiğneyen çok nankör, aynı zamanda ahlâksız evlât doğurup yetiştirirler."

Hemen her canlı doğup büyüdüğü çevrenin şartlarına uyarak varlığını sürdürür. İntibak (uyum sağlama) kabiliyeti en yüksek olan canlı ise, insandır. O, içinde yetiştiği çevre, toplum ve ailenin ahlâk ve kültür tezgâhında dokunup şekillenir. Bunun istisnaları her zaman olabilir; ama genel kaideyi değiştirmez.

Doğan çocuğu bir oka benzetirsek, ana-babası onun için bir yaydır. Bunlar o oku kendi yaylarına yerleştirip atarlar; çocuk nereye düşerse oranın rengini ve karakterini az veya çok alır.

Alman ilim adamı ve ünlü şâir Goethe buna yakın bir tanımlamada bulunmuştur;

"Çocukların hafızası kirlenmemiş beyaz kâğıda benzer; her türlü yazı için yer vardır. Yaşlıların hafızası ise, çeşitli çizgilerle dolmuş bir kâğıda benzer; yazmak için yer bulunmaz."

Nuh (aleyhisselam)'ın: "Onlar sadece fâcir keffar evlât doğurup yetiştirirler" sözü bu gerçeği çok daha güzel yansıtmaktadır.

O halde ana-babanın tesiri yanında çevrenin de tesiri çok önemlidir. Bunun için her mü'min kişi evlâdına iyi bir çevre seçip bulmak zorundadır ve böyle yapmakla yükümlüdür. Ahlâkan çökmüş, manevi bağları iyice zayıflamış veya kopmuş; yabancı kültürün kurbanı olmuş bir beldeden veya bölgeden, evlâdını kurtarmak için ahlâki kurallara saygılı olan ve dini inancı zayıflamayan, kendi öz kültürüyle ayakta durmayı başaran başka bir belde veya bölgeye göç etmesi, tedbirlerden biri sayılabilir ve böyle bir imkân bulamadığı takdirde inançlı, ahlâklı bir çevre edinmeye gayret eder.

Nuh (aleyhisselam) 'ın Duası

Hz. Nuh (aleyhisselam) azgın, mütecaviz, nankör kâfirler aleyhine duâ ettikten sonra, kendisinden sonra gelecek olan mü'minlere dilek adabını telkin ve tavsiye eder anlamda, yaptığı duasında şu sırayı özellikle gözetmiştir:

a) Rabbim! Beni,

b) Ana-babamı,

c) Evime mü'min olarak gireni,

d) Ve bütün mü'min erkekleri ve mü'min kadınları (mağfiretine mazhar kılarak) bağışla.[1]

Onun bu veciz ve anlamlı duası, bize de duâ adabını öğretmekte ve şu bilgileri vermektedir:

1- Duâ özlü, anlamlı ve kısa olmalı,

2- Yapmacık hareketlerden, kafiye ve vezinden uzak tutulmalı,

3- Önce kendi nefsi için, sonra ana-babası ve yakınları, sonra da bütün mü'minler için rahmet, af ve mağfiret; sıhhat, selâmet ve afiyet dilek ve temennisini taşımalı.

Zâlimler İçin Beddua

Nuh (aleyhisselam), ıslâhı mümkün olmayan inkarcı zâlimleri kastederek duasının sonunda onlar için bedduada bulunmuş: "Zâlimlerin ise, sadece yok olmalarını artır" demiştir. Zira dünya adaletle ayakta durabilir. Kâinat da bir bütün olarak ilâhi adalet, denge ve düzenle ayakta durmaktadır. Yeryüzünde ve bir ülke veya beldede zâlimlerin çoğalması, o yerde denge ve düzenin bozulması, adaletin ortadan kalkması demektir. Nuh (aleyhisselam)'ın asırlara dayanan tecrübe ve müşahedesi, böyle bir bedduada bulunmasına yol açmıştır.

Nuh Suresi'ne, Nuh (aleyhisselam)'ın kıssasına kapı açılarak başlandı ve O'nun gerek mü'minler lehine, gerekse kâfirler ve zâlimler aleyhine yaptığı duanın özeti verilerek sure noktalandı.

---

1 İbrahim suresi: 41. âyetin tefsiri

72. SÛRE

CİN SURESİ

Ayet Sayısı	Kelime Sayısı	Harf Sayısı
28	285	870

CİN SURESİ

Surenin tamamı Mekke'de inmiştir.

Cinlerden bir topluluğun gelip Kur'ân dinlediklerinden ve o sebeple imân ettiklerinden bahsedildiği için "cin" kelimesi aynı zamanda sureye isim olmuştur.

SURENİN KAPSADIĞI BAŞLICA KONULAR

1- Cinlerden bir topluluğun gelip Kur'ân âyetlerini dinledikten sonra, bu ilâhi kitap hakkındaki görüşlerine yer veriliyor.

2- İnsanlardan bir kısmının cinlere sığınmaya çalıştığı ve bu sebeple onların azgınlıklarını artırdıkları konu ediliyor.

3- Cinlerden o gurubun gök haberleriyle ilgili hareketlerine değinilerek, bu hususta neler söyledikleri nakledildiyor.

4- Cinlerin farklı inanç, değişik mezheplere sahip oldukları belirtiliyor.

5- Sonra Hz. Peygamber (aleyhisselam)'ın görevinin sınırları üzerinde durularak aydınlatıcı bilgi veriliyor.

6- Kıyamet gününde âsi günahkârların ne kadar zayıf ve sahipsiz olduklarının ortaya çıkacağı ve onların öylece gerçeği anlayacakları haber veriliyor.

7- Gaybı ancak Cenâb-ı Hakk'ın bildiğine ve dilediğine onu bildireceğine değinilerek konunun önemine işaret ediliyor.

﴿٧٢﴾ سُورَةُ الْجِنِّ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

قُلْ اُوحِيَ اِلَيَّ اَنَّهُ اسْتَمَعَ نَفَرٌ مِنَ الْجِنِّ فَقَالُوا اِنَّا سَمِعْنَا قُرْاٰنًا عَجَبًا ﴿١﴾ يَهْدِي اِلَى الرُّشْدِ فَاٰمَنَّا بِهٖ وَلَنْ نُشْرِكَ بِرَبِّنَا اَحَدًا ﴿٢﴾ وَاَنَّهُ تَعَالٰى جَدُّ رَبِّنَا مَا اتَّخَذَ صَاحِبَةً وَلَا وَلَدًا ﴿٣﴾ وَاَنَّهُ كَانَ يَقُولُ سَفِيهُنَا عَلَى اللّٰهِ شَطَطًا ﴿٤﴾ وَاَنَّا ظَنَنَّا اَنْ لَنْ تَقُولَ الْاِنْسُ وَالْجِنُّ عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا ﴿٥﴾ وَاَنَّهُ كَانَ رِجَالٌ مِنَ الْاِنْسِ يَعُوذُونَ بِرِجَالٍ مِنَ الْجِنِّ فَزَادُوهُمْ رَهَقًا ﴿٦﴾ وَاَنَّهُمْ ظَنُّوا كَمَا ظَنَنْتُمْ اَنْ لَنْ يَبْعَثَ اللّٰهُ اَحَدًا ﴿٧﴾ وَاَنَّا لَمَسْنَا السَّمَاءَ فَوَجَدْنَاهَا مُلِئَتْ حَرَسًا شَدِيدًا وَشُهُبًا ﴿٨﴾ وَاَنَّا كُنَّا نَقْعُدُ مِنْهَا مَقَاعِدَ لِلسَّمْعِ فَمَنْ يَسْتَمِعِ الْاٰنَ يَجِدْ لَهُ شِهَابًا رَصَدًا ﴿٩﴾ وَاَنَّا لَا نَدْرِي اَشَرٌّ اُرِيدَ بِمَنْ فِي الْاَرْضِ اَمْ اَرَادَ بِهِمْ رَبُّهُمْ رَشَدًا ﴿١٠﴾ وَاَنَّا مِنَّا الصَّالِحُونَ وَمِنَّا دُونَ ذٰلِكَ كُنَّا طَرَائِقَ قِدَدًا ﴿١١﴾ وَاَنَّا ظَنَنَّا اَنْ لَنْ نُعْجِزَ اللّٰهَ فِي الْاَرْضِ وَلَنْ نُعْجِزَهُ هَرَبًا ﴿١٢﴾ وَاَنَّا لَمَّا سَمِعْنَا الْهُدٰى اٰمَنَّا بِهٖ فَمَنْ يُؤْمِنْ بِرَبِّهِ فَلَا يَخَافُ بَخْسًا وَلَا رَهَقًا ﴿١٣﴾ وَاَنَّا مِنَّا الْمُسْلِمُونَ وَمِنَّا الْقَاسِطُونَ فَمَنْ اَسْلَمَ فَاُولٰٓئِكَ تَحَرَّوْا رَشَدًا ﴿١٤﴾

1- De ki: Cinlerden birkaç tanesinin(gelip Kur'ân) dinledikleri ve sonra da: "Biz, hayranlık uyandıran bir Kur'ân dinledik" dedikleri, bana vahiy yoluyla bildirildi.

2- "Öyle bir Kur'ân ki, doğruya götürür. Biz ona inandık. Artık hiçbir şeyi Rabbimize ortak koşmayız."

3- Ve şüphesiz Rabbimizin şanı ve azameti çok yücedir. O, eş ve çocuk edinmemiştir.

4- Oysa bizim şaşkın beyinsiz (olanımız), Allah'a karşı saçmalayıp yalan söylüyordu.

5- Ve gerçekten biz, insanların ve cinlerin Allah'a karşı yalan söylemeyeceklerini sanıyorduk.

6- Hakikat insanlardan bir kısım adamlar, cinlerden bazı kişilere sığınırlardı da bu suretle onların azgınlıklarını artırırlardı.

7- Onlar da sizin sandığınız gibi Allah'ın hiçbir kimseyi diriltip kaldırmayacağını sanmışlardı.

8- Biz, gerçekten göğü yokladık da sert ve güçlü bekçilerle ve şihablarla dolu bulduk.

9- Ve biz doğrusu orada dinlemeye uygun oturulacak yerlerde otururduk. Ama şimdi kim dinlemek isterse, kendisini gözetleyen bir şihab bulur.

10- Gerçekten biz bilmiyorduk, yeryüzündekilere kötülük mü istenildi, yoksa Rableri onlar için bir hayır mı murâd etmiştir?

11- Ve doğrusu bizden iyi-yararlı kişiler de var ve onların ötesinde alçaklar da vardır. Bizler ayrı ayrı yollar tutmuşuzdur.

12- Ve biz elbette Allah'ı yeryüzünde de, başka bir yere kaçsak da âciz bırakamayacağımızı kesinlikle anladık.

13- Şüphesiz ki, biz doğru yolu gösteren (Kur'ân)ı, kulak verip dinlediğimizde ona imân ettik. Artık kim Rabbine imân ederse, ne (ecrinin) eksileceğinden, ne de haksızlığa uğrayacağından korkusu olmaz.

14- Hakikat içimizde (Allah'a) teslimiyet gösterenler de var, kendine yazık eden haksızlar da vâr. İslâm'ı kabul edenler, doğru yolu arayıp seçenlerdir.

Cinler ve Kur'ân Dinlemeleri

قُلْ اُوحِيَ اِلَيَّ اَنَّهُ اسْتَمَعَ نَفَرٌ مِنَ الْجِنِّ فَقَالُوا اِنَّا سَمِعْنَا قُرْاٰنًا عَجَبًا

"De ki: Cinlerden birkaç tanesinin (gelip Kur'ân) dinledikleri ve sonra da: "Biz, hayranlık uyandıran bir Kur'ân dinledik" dedikleri, bana vahiy yoluyla bildirildi."

Cin kavramı hakkında Ahkaf suresi 29. âyetin tefsirinde geniş bilgi vermiş bulunuyoruz. Ancak, Ahkaf suresinde zikredilen cinlerle burada anılan cinler aynı değildir. Onlar semavi kitaplara ve sonra da Kur'ân-ı Kerim'e imân eden mü'min cinler olarak bulunuyordu. Bunlar ise, önceden inanmış cinler olmayıp küfür üzere bulunuyorlardı. Kur'ân âyetlerini dinledikten sonra imân etmişlerdir.

Böylece Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'i dinlemeye gelen cin olayı iki ayrı zamanda gerçekleşmiştir.

Cin hakkında çok şeyler söylenmiş ve çok şeyler yazılmıştır. Onların hepsini tefsirimize nakletmemiz elbette ki mümkün değildir. Ancak okuyucularımızın hafızalarındaki izi derinleştirmek için önce "cin" kavramının tarifini, sonra da klasik tefsirlerde geçen bazı önemli bilgilerin özetini vermekte yarar görüyoruz.

Cin, sözlükte: Örtülü olup gözle görülemiyen şey demektir. Bu mânayla, gecenin karanlığının ortalığı ve eşyayı örtmesine "cenne'lleylü"; kalkan veya siper arkasında gizlenmeye "cünne"; ana rahminde örtülü olan çocuğa "cenin"; göğüs kafesinin içinde örtülü bulunan kalbe, "cenan"; toprağı örtüp gizleyen bahçeye "cennet"; aklın örtülüp dengesini kaybetmesine "cinnet" veya "cünun" denilir ve bunların hepsi aynı köke dayanır. Başta İslâm dini olmak üzere semavi dinlerin hemen hepsi cinlerin varlığını kabul edip bu türe yer vermişlerdir. Materyalistlerle felsefeciler ise böyle bir mahlukun mevcudiyetini red ve inkâr ederler.

Klasik tefsirlerde bu konuyla ilgili kayıtlar ve tesbitler:

1- Eski ilim adamlarının çoğu, cinlerin süffi (aşağı) ruhlar olduğuna; feleki ruhlardan daha hızlı hareket ettiklerine inanırlardı.

2- Son Peygamber Hz. Muhammed (aleyhisselam)'dan önceki peygamberlere inanan dindarlar ise, cinlerin varlığını kabul ederler; ancak onların mahiyeti hakkında farklı görüş izhar edip değişik yorumlarda bulunurlar: Kimine göre, onlar havai canlılardır, çok çeşitli şekillere girebilme yeteneğine sahiptirler. Kimine göre, onlar ne cisim, ne de arazdır; mahiyeti

bilinmeyen öyle cevherlerdir ki bazısı hayırlı ve şereflidir, hayırlı işlerde bulunmayı severler; bazısı da aşağılıktır, hasistir ve şerirdir; şer ve kötülükte bulunmaktan hoşlanırlar.

Cinlerin türlerinin sayısını ise, ancak onları yaratan Cenâb-ı Hak bilir.

3- Cinler, mahiyetleri farklı birtakım cisimlerdir ki, hepsi bir tek sıfat altında toplanırlar. Bu bakımdan onlar da diğer cisimler gibi boşlukta yer işgal ederler ve boyutları vardır. Latif, kesif, ulvi ve süfli kısımlara ayrılırlar.

4- Eş'ârilere göre: Cisimler mahiyetleri itibariyle eşittirler. Beden ise hayat için şart değildir. O bakımdan cinlerin bedeni var mıdır, yok mudur? şeklinde düşünmeye gerek yoktur.

5- Mu'tezile ise, cinnin vücudunu inkâr eder ve hayat için bedenin şart olduğunu söylerler.

6- Hasan el-Basri'ye göre: Cinler, ilk yaratılan İblis'in evlâdıdır; nasıl ki insanlar da ilk yaratılan Adem (aleyhisselam)'ın evlâdı olarak bulunuyorsa...

7- İbn Abbas'a göre: Cinler, ilk yaratılan Cann'ın evlâdıdır ki Cann, şeytandan ayrı bir tür olarak bulunuyor. Şeytanlar ise, ilk yaratılan İblis'in evladıdır.[1]

8- Tevrat'ta ise, tespit edebildiğim kadarıyla, Levililer bölümünde: "Cincilere ve bakıcılara dönmeyin; murdar olmak için onları aramayın" diye bir emir vardır.[2]

Cinlerin Okunan Kur'ânı Dinledikleri Kitap ile Sabit Olmuştur

فَقَالُوٓا إِنَّا سَمِعْنَا قُرْءَانًا عَجَبًا

"Biz, hayranlık uyandıran bir Kur'ân dinledik."

Ahkaf suresi 29. âyette de bu konu şöyle açıklanmaktadır.

"Hani bir vakit cinlerden birkaç tanesini Kur'ân dinlemek üzere sana çevirip göndermiştik. Onu dinlemeye hazır duruma gelince, birbirlerine: "Susun dinleyin!" dediler."

---

1 el-Câmi'u li Ahkâmi'I-Kur'ân: 19/5

2 Tevrat/Levililer: 19/31

O halde Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz, Kur'ân'ı dinlemek üzere gelen bu cinlerle görüşmüş müdür? Ahkaf suresinde sadece cinlerden birkaç tanesinin Kur'ân'ı dinlemek üzere Hz. Peygamber (aleyhisselam)'a çevrilip gönderildiği açıklanıyor ama O'nunla görüşüp görüşmediklerine temas edilmiyor. Tefsirini yaptığımız surenin birinci âyetinde ise, cinlerin gelip Kur'ân dinlediklerinin Hz. Peygamber'e vahiy yoluyla bildirildiği belirtiliyor.

Böylece konu biraz kapalı olduğundan gerek Ashab-ı Kiramdan bazı zatlar, gerekse onlardan sonra gelen ilim adamları ve râviler farklı görüşler ve yorumlar ortaya koymuşlardır:

a) İbn Mes'ud (radıyallahu anh), Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in cinleri gördüğünü söylemiştir. Nitekim Sahih-i Müslim'de bu rivayete yer verilmiştir.[1]

Ayrıca Ebu Dâvud ve Ahmed b. Hanbel de cinlerden bir grup temsilcinin Rasulullah (aleyhisselam)'a geldiğini kaydetmişlerdir.[2]

Sahih-i Buhari'de ise, Nusaybin cinlerinden birkaç temsilcinin Hz. Peygamber'e geldiği ve Peygamber (aleyhisselam)'ın şöyle dediği nakledilmektedir:

"Doğrusu Nusaybin cinlerinden birkaç temsilci bana geldi. Onlar ne güzel cinlerdi!"[3]

b) İbn Abbas (radıyallahu anh)'dan yapılan rivayette, adı geçenin şöyle dediği belirtilmiştir: "Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz cinlere ne Kur'ân okumuştur, ne de onları görmüştür."

Ve İbn Abbas (radıyallahu anh)'ın devamla şunu da söylediği rivayetler arasında yer almaktadır: "Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz, ashabından bir grup kimseyle birlikte Ukaz Panayırını kasdederek yola çıktı. O sırada cinler ve şeytanlarla gök haberleri arasına bir engel konulmuş ve cinler ile şeytanlar üzerine şihablar gönderilmişti. Bu sebeple cinler ile şeytanlar kendi aralarında konuşup kavimlerine dönmüşlerdi. Onlara: "Size ne oldu?" diye sorulunca, onlar: "Bizimle gök haberleri arasına engel konuldu ve üzerimize şihablar (meteoritler, akan yıldızlar, ilâhi roketler) gönderil-

1 Müslim/Salât: 150, 152, 153

2 Ebu Dâvud/Taharet: 20 - Ahmed: 1/449

3 Buhari/Menakıb: 32

di. Bunun üzerine onların kavmi şöyle dedi: "Bu ancak yeni meydana gelen bir şeyden, bir olaydan dolayıdır. Onun için yeryüzünün doğularını ve batılarını gezin dolaşın da bir bakın neler olmuştur!" Şeytanlar ve cinler ayrılıp yeryüzünde dolaşırken onlardan bir grup da Tihame'ye doğru yöneldi ki, o sırada Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz Ukaz Panayırı'nı kasdererek Nahle mevkisinde bulunuyordu. Ashabıyla birlikte sabah namazını kılarken, gelen cinler Kur'ân'ı işittiler, ona kulak verdiler ve "İşte bizimle gök arasına giren engel budur" deyip kavimlerine döndüler ve şöyle haber verdiler:

"Biz, hayranlık uyandıran bir Kur'ân dinledik. Öyle bir Kur'ân ki doğruya götürmektedir. Biz ona inandık. Artık hiçbir şeyi Rabbımıza ortak koşmayız."

Bunun üzerine Allah (celle celaluhu) onların Kur'ân dinleyip imân ettiklerini Peygamberine vahyederek bildirdi."[1] Hadisin anlatım tarzından anlaşılıyor ki, yeryüzünün doğusuna ve batısına yayılıp meydana gelen olayı tespite çalışan cinlerle birlikte şeytanlar da bulunuyormuş. Diğer bir yoruma göre: Şeytan denilince, bu iki türe birden delâlet etmektedir. Çünkü ikisi de gözle görünmeyen varlıklardır ve onlardan ilâhi sınırları aşıp temerrüd edenlerin hepsine birden "şeytan" denilebilmektedir.

Kitap ve Sünnette Cinlerin Anılması

Kur'ân-ı Kerim'in 28 yerinde cinlerden söz edilmekte ve kısa bilgiler verilmektedir ki, hiçbirinin te'vile tahammülü yoktur; yani kelime ve cümle olarak konulduğu mânaya açık biçimde delâlet etmekte ve başka bir yoruma imkân bırakmayacak bir netlik arz etmektedir. O halde cin denilen mahluk vardır.

Hadislerde ise otuza yakın yerde cinlerden söz edilmekte ve aydınlatıcı bilgiler verilmektedir. Başta Buhari ve Müslim olmak üzere Tirmizi, Ebu Dâvud, Nesâi, İbn Mâce, Müsned-i Ahmed, Dârimi ve Taberâni gibi muteber hadis kitaplarında bu rivayetlere yer verilmiştir.

Bu durumda "cin" kavramını "yabancı" diye yorumlamak çok fahiş bir hatâ ve aynı zamanda günahı gerektiren bir sapmadır.

---

1 Buhari - Müslim - Lübabu't-te'vil: 4/315 - Tefsir-i Kurtubi: 19/2

İman Eden CinlerinAllah ve Kur'ân Hakkındaki Bilgi ve Övgüleri

Cenâb-ı Hak, cinlerden bir grup temsilciyi, Kur'ân'ı dinlemek üzere Hz. Muhammed (aleyhisselam)'a doğru sevketmiş ve olayı vahiy yoluyla peygamberine haber vermiştir. Bu, o kadar açık bir anlatımdır ki, her türlü şüpheyi reddetmekte ve yanlış yorumları önlemektedir.

Aynı zamanda olayın cereyan şekli ve ortaya çıkan hususlar, mü'minlere hem yol gösterici, hem tatmin edici temel bilgileri de beraberinde taşımaktadır. Şöyle ki:

1- Hz. Muhammed (aleyhisselam), insanlara peygamber olarak gönderildiği gibi, cinlere de aynı görevle gönderilmiştir. Bundan dolayı O'na "Rasulü sakaleyn" denilmiştir.

2- Cinler her ne kadar yalın ve zehirli ateşten yaratılmışsa da nefsani duygular taşımakta; yeme, içme, uyuma ve evlenme gibi meleklerden farklı birtakım özellikleri bulunmaktadır.

3- Cinler bizim dilimizi bilmekte ve o bakımdan sözlerimizi işitip anlamaktadırlar.

4- Cinler de insanlar gibi, kendi hayat şartlarına ve hilkatlerinde özelliklerine göre ilâhi tekliflerle yükümlüdürler.

5- Onlardan imân edenler kendi kavim ve kabilelerini Hakk'a imân davet ederler; aynı zamanda irşad ve tebliğ görevinde bulunurlar.

6- Cinlerin akıl erdirdiği İslâmi hakikatlere bazı insanların akıl erdirememesi şaşılacak şeydir.

7- Cinlerden imân edenler Kur'ân'a büyük hayranlık duymakta ve kutsal kitabın ancak doğruya, iyiye, güzele ve fazilete götürdüğünü bilmektedirler.

8- Cinler Kur'ân'ı dinleyip imân ettikten sonra artık hiçbir şeyi Allah (celle celaluhu)'ya ortak koşmayacaklarını söylemişlerdir. Bu, biraz da mü'minleri daha dikkatli olmaya davettir.

9- "Yegâne terbiyeci olan Allah'ın şanı çok yücedir, azameti pek büyüktür", diyerek Cenâb-ı Hak hakkında sağlam bilgi sahibi bulundukların, belirtmişlerdir.

10- Gerçeğe sırt çevirip Hakk'ı inkâr edenleri beyinsizlikle suçlamışlardır.

11- İnsan ve cinlerin Allah'a karşı yalan söylemeyeceklerini; her iki ayrı türün sayısız nimetlerle donatıldıklarını düşünerek bu iki türe yakışanın, Allah (celle celaluhu)'ya kul olma şuuruyla hayatlarını düzenlemek olduğuna işarette bulunmuşlardır.

12- Cinlerden yardım bekleyen, onlara sığınan; yalan yanlış bilgi almaya çalışan insanların, bu düşünce ve davranışlarıyla ancak kâfir cinlerin azgınlık ve şımarıklıklarını artırdıklarına dikkat çekmektedirler. Zira cin denilen varlık, insanların kendilerinden çok üstün ve ilâhi iltifata çok daha fazla mazhar kılındıklarını ve yeryüzünde ancak onların Allah'ın halife ve naibi bulunduklarını çok iyi bilmektedirler.

13- Cinler de insanlar gibi doğup büyürler ve yaşayıp ölürler. Onlardan kâfir olanları, inkarcı sapık insanlar gibi, öldükten sonra dirilmeyeceklerini iddia ederler.

14- Cinler ve şeytanlar gökleri yokladıkları zaman, sayısı belirsiz meleklerin bekçilik ve benzeri görevler yaptıklarını; şihab (meteorit, akan yıldız, ilâhi roket)lerin, onlardan gök haberlerini dinlemek isteyenlere fırlatıldığını tespit edip kavimlerine bildirmişlerdir.

Bu olay, cin ve şeytanların çok ayrı ve farklı hisleri bulunduğunu göstermektedir.

15- Kendilerinin de insanlar gibi bölündüklerini; kiminin faydalı, kiminin de zararlı yollar tuttuklarını açıklamışlardır.

16- Hiçbir kuvvet ve mahlukun Cenâb-ı Hakk'ı âciz bırakamayacağını, O'nun her şeyi kemal mertebesinde ilmiyle, kudretiyle kapsayıp kuşattığını bildirerek insanların bu hakikatten gaflet etmemelerini istemişlerdir.

17- Sadece doğru yolu gösteren Kur'ân-ı Kerim'i bir defa dinlemekle, onun ilâhi mesaj olduğunu anlamış ve inanmışlardır. Bu olay, cinlerin akıl ve idrak, zekâ ve hafıza gibi yetenek sahibi varlıklar olduğunun bir başka delilidir.

18- Allah'ın mutlak âdil olduğunu; herkesin ameline göre karşılık vereceği idrâk ve inancı içinde bulunduklarını beyân etmişlerdir.

19- İslâmiyet'i din olarak seçenlerin -ister insan, isterse cin olsun- en doğru yolu seçtiklerinde şüpheleri olmamıştır.

20- Kendine, İslâm ve Kur'ân'ın çizgisinden ayrılmak suretiyle haksızlık edenlerin Cehenneme odun olacaklarına değinmişlerdir.

Ateş Ateşi Yakar mı?

Kur'ân'daki açık anlatımdan, insanın topraktan, cinnin ise dumansı; yalın ateşten yaratıldığı kesin biçimde anlaşılmaktadır. Bu durumda kâfir cinlerin ve şeytanların Cehenneme atılacağı haber veriliyor. Mayaları ateş olan bu varlıkları Cehennem ateşi yakar mı? Yani ateş onlarda tesir gösterir mi?

İnsan topraktan yaratılmıştır; ama topraktan ayrı bir maddeye dönüşmüştür. O bakımdan taş ve toprak insanda tesir meydan getirmekte ve nihayet toprak ölen insanı çürütüp belirsiz hale sokmaktadır. Cinlerin de ışın veya yalın ateşten yaratılmaları, onların ateşte yanmalarına engel değildir. Onlara ait ruhlar gelip kendilerine ait bünyeye yerleşince ayrı bir özellik kazanmışlardır. Nasıl ki bizim bedenimizde açık yanları ve belirtileriyle toprak yoksa onların da bünyesinde yine açık belirtileriyle ateş yoktur. O sebeple ateşte yanmaları her zaman mümkündür.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, cinlerden bir grubun gelip okunan Kur'ân'ı dinledikleri ve bu olayın onlarda hayranlık uyandırarak imân ettiklerine sebep olduğu belirtildi. Sonra da bu imân eden cinlerin Allah ve Kur'ân hakkındaki olumlu sözleri nakledilerek mü'minlere bilgi verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, Hakk'a inanmayıp kendine yazık edenlere hazırlanan azaptan söz ediliyor. Arkasından mescidlerde sadece Allah'a ibâdet edilmesi öğütleniyor. Sonra da Peygamber (aleyhisselam)'ın risâlet görevini yerine getirirken sınırının nereye kadar varabileceği üzerinde durularak, O'nun (aleyhisselam) yetki alanına değiniliyor.

Kâfirler için va'dedilen o rüsvay edici günün yakın olup olmadığı konu edilerek aydınlatıcı ve yönlendirici bilgi veriliyor.

وَأَمَّا الْقَاسِطُونَ فَكَانُوا لِجَهَنَّمَ حَطَبًا ﴿١٥﴾ وَأَنْ لَوِ اسْتَقَامُوا عَلَى الطَّرِيقَةِ
لَأَسْقَيْنَاهُمْ مَاءً غَدَقًا ﴿١٦﴾ لِنَفْتِنَهُمْ فِيهِ وَمَنْ يُعْرِضْ عَنْ ذِكْرِ رَبِّهِ يَسْلُكْهُ

عَذَابًا صَعَدًا ﴿١٧﴾ وَاَنَّ الْمَسٰجِدَ لِلّٰهِ فَلَا تَدْعُوْا مَعَ اللّٰهِ اَحَدًا ﴿١٨﴾ وَاَنَّهٗ
لَمَّا قَامَ عَبْدُ اللّٰهِ يَدْعُوْهُ كَادُوْا يَكُوْنُوْنَ عَلَيْهِ لِبَدًا ﴿١٩﴾ قُلْ اِنَّمَآ اَدْعُوْا رَبِّيْ
وَلَآ اُشْرِكُ بِهٖٓ اَحَدًا ﴿٢٠﴾ قُلْ اِنِّيْ لَآ اَمْلِكُ لَكُمْ ضَرًّا وَّلَا رَشَدًا ﴿٢١﴾ قُلْ
اِنِّيْ لَنْ يُّجِيْرَنِيْ مِنَ اللّٰهِ اَحَدٌ وَّلَنْ اَجِدَ مِنْ دُوْنِهٖ مُلْتَحَدًا ﴿٢٢﴾ اِلَّا بَلٰغًا
مِّنَ اللّٰهِ وَرِسٰلٰتِهٖ وَمَنْ يَّعْصِ اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ فَاِنَّ لَهٗ نَارَ جَهَنَّمَ خٰلِدِيْنَ فِيْهَآ
اَبَدًا ﴿٢٣﴾ حَتّٰٓى اِذَا رَاَوْا مَا يُوْعَدُوْنَ فَسَيَعْلَمُوْنَ مَنْ اَضْعَفُ نَاصِرًا وَّاَقَلُّ
عَدَدًا ﴿٢٤﴾ قُلْ اِنْ اَدْرِيْٓ اَقَرِيْبٌ مَّا تُوْعَدُوْنَ اَمْ يَجْعَلُ لَهٗ رَبِّيْٓ اَمَدًا ﴿٢٥﴾
عٰلِمُ الْغَيْبِ فَلَا يُظْهِرُ عَلٰى غَيْبِهٖٓ اَحَدًا ﴿٢٦﴾ اِلَّا مَنِ ارْتَضٰى مِنْ رَّسُوْلٍ
فَاِنَّهٗ يَسْلُكُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهٖ رَصَدًا ﴿٢٧﴾ لِّيَعْلَمَ اَنْ قَدْ اَبْلَغُوْا
رِسٰلٰتِ رَبِّهِمْ وَاَحَاطَ بِمَا لَدَيْهِمْ وَاَحْصٰى كُلَّ شَيْءٍ عَدَدًا ﴿٢٨﴾

15- Kendine yazık eden haksızlara gelince: Onlar Cehenneme odun oldular.

16-17- Eğer onlar o yolda (Hakk'ın belirlediği yolda) dosdoğru gitselerdi, bununla onları denememiz için kendilerine bol su içirirdik. Kim Rabbini anmaktan yüzçevirirse, Rabbi onu gittikçe yükselen bir azaba sevkeder.

18- Şüphesiz ki mescidler Allah'ındır. O halde (oralarda) Allah ile beraber hiçbir şeye duâ ve ibâdet etmeyin.

19- Doğrusu Allah'ın kulu (Muhammed), O'na duâ ve ibâdet etmek için kalkınca, onlar (inkarcı müşrikler) neredeyse üzerine çullanıyorlardı.

20- De ki: "Ben ancak Rabbime duâ ve ibâdet ediyorum, ve hiçbirini O'na ortak koşmam."

21- De ki: "Ben size ne bir zarara, ne de doğru yolu gösterirken yarar sağlamaya mâlik değilim."

22- De ki: "Şüphesiz hiçbir kimse beni Allah'tan (O'nun vereceği cezadan) kurtaramaz ve ben O'ndan başka bir sığınak da bulamam.

23- (Benim görevim) ancak Allah'tan geleni, O'nun gönderdiklerini tebliğdir. Kim Allah'a ve Peygamberine karşı gelirse şüphesiz ki onun için, içinde devamlı ebediyyen kalacakları Cehennem ateşi vardır.

24- Nihayet o vadolunduklarını görecekleri vakit, kimin yardımcı bakımından daha güçsüz ve sayı bakımından daha az olduğunu bileceklerdir."

25- De ki: "O vadolunduğunuz şey (azap) yakın mıdır, yoksa Rabbim onu uzun bir zaman sonraya mı bırakmıştır? bilemiyorum."

26- O, gaybı bilendir. Gaybına kimseyi muttali' kılmaz.

27- Ancak seçip razı olduğu bir resul (elçi, peygamber)e (bildirmesi) bunun dışındadır. Şüphesiz ki O, peygamberlerin önünde ve ardında dizi halinde gözcüler yürütür ki,

28- Bu da peygamberlerin Rablerinden gönderilen risaleti tebliğ ettiklerini (ayan-beyan) bilmesi içindir. (Allah) onların yanındaki şeyleri kuşatmış ve her şeyi bir bir saymıştır.

Doğru Yolu Seçmeyip Kendine Yazık Edenler

وَأَمَّا الْقَاسِطُونَ فَكَانُوا لِجَهَنَّمَ حَطَبًا

"Kendine yazık eden haksızlara gelince: Onlar Cehenneme odun oldular."

Bir grup cinin Kur'ân-ı Kerim'i dinledikten sonra imân etmeleri ve bu doğrultuda çok olumlu görüş ortaya koymaları açıklandıktan sonra inkarcı sapıklar kınanıyor ve insan için Hakk'a dönmekten ve O'na dosdoğru inanmaktan daha değerli bir şey olmayacağına işarette bulunularak şu uyarı yapılıyor:

"Kendine yazık eden haksızlara gelince: Onlar Cehenneme yakıt oldular."

Sözü edilen haksızlık dört manaya delâlet etmektedir:

1- Ruhları yüce âlemden tertemiz geldiği halde, o yüce âlemden indirilen ve bütünüyle hidayet rehberi olan Kur'ân pınarından ona içirmeyerek kendilerine büyük haksızlıkta bulundular.

2- İnsanın hılkatındaki yüceliğe yakışan tavır, hayvani, yani nefsani duygularını meşru sınırlar içine almak ve ruhunun safiyet ve temizliğine yakışan amellerde bulunmaktır. İnkarcı maddeciler ise bunun aksine bir hayat yolu izlemek suretiyle kendi kendilerine zulmetmektedirler.

3- Hakk'ı inkâr eden sapıklar, her şeyin insan için, insanın da Allah'a ibâdet için yaratıldığını idrâk edemediler. O yüzden kâinat planındaki yerlerini alamayarak, hilkatleriyle ilgili hikmet ve amacın dışına çıkarak kendilerine çok yazık ettiler.

4- Fakir ve muhtaçların hakkını vermediler de toplum yapısında sosyal denge ve düzeni bozmaya çalıştılar ve o yüzden hem çevrelerine, hem de kendilerine haksızlık ettiler.

İşte dört yönlü bu haksızlık onları odunlaştırmış ve Cehenneme yakıt olma düzeyine getirmiştir. Dönüş yapmadan, Hakk'a yönelmeden bulundukları hal üzere ölenleri, işledikleri zulüm ve haksızlığa karşılık elim bir azap beklemektedir.

Mekke'de Geçen Kuraklık

وَأَن لَّوِ ٱسْتَقَٰمُوا۟ عَلَى ٱلطَّرِيقَةِ لَأَسْقَيْنَٰهُم مَّآءً غَدَقًا

"Eğer onlar o yolda (Hakk'ın belirlediği yolda) dosdoğru gitselerdi, bununla onları denememiz için kendilerine bol su içirirdik."

Küfür, azgınlık, işkence ve ahlâksızlık sınır tanımadan ilerlerken, ilâhi rahmet iki yönlü olarak kesildi:

1- O bölgede feyiz ve bereket, sevgi ve saygı havası kalmadı.

2- Yağmur yağmadığı için de kaynaklar kurudu; kıtlık ve sıkıntı başladı.

Cenâb-ı Hak ilgili âyetle, bu olayın sebebi üzerinde durarak şu bilgiyi veriyor:

"Eğer onlar o yolda (Hakk'ın belirlediği yolda) dosdoğru gitselerdi, bununla onları denememiz için kendilerine bol su içirirdik.."

Arkasından Cenâb-ı Hak şu uyarıda bulunarak, kullarını yönlendirmeyi murad etmektedir:

"Kim Rabbini anmaktan yüzçevirirse, Rabbisi onu gittikçe yükselen

bir azaba sevkeder."[1]

Yükselen azap ne idi?

Önce âyette geçen "saâd" kavramını açıklamamız gerekiyor. Bu kelime, meşakkat ve sıkıntı ifade eder ve bu sıkıntının yükselip alçalmasına dolaylı şekilde işareti yansıtır. Bu manaya göre, Mekke'de sıkıntı bir süre devam edecek ve kâbus misali inkarcıların üzerine çökecektir. Öyle ki, yiyecek sıkıntısından sonra diğer bir meşakkat onları beklemektedir ki, Hicret olayı ve Bedir Savaşı bunun ilk habercileri olacaktır. Nitekim öyle olmuştur.

Ayrıca, inkâr ve azgınlığın gemi azıya aldığı yerlerde, maddi sıkıntıdan başka bir de birçok nesnelerin bulunmasına rağmen malda ve canda feyiz ve bereketin kalkacağı ve o yüzden ruhi bunalımların çoğalacağı, insanların stres havası içinde sıkıntılı bir ömür geçirecekleri bir yorum olarak söylenebilir.

Mescidler Allah İçindir

وَاَنَّ الْمَسَاجِدَ لِلّٰهِ فَلَا تَدْعُوا مَعَ اللّٰهِ اَحَدًا

"Şüphesiz ki mescidler Allah'ındır. O halde (oralarda) Allah ile beraber hiçbir şeye duâ ve ibâdet etmeyin."

Mesâcid, "mescid" veya "mesced"in çoğuludur. Mescid, Hakk'a secde edilen yer demektir. Bu mânayla, Kabe, Cami, havra ve kilise de kelimenin kapsamına girmektedir. Ancak Müslümanların örfüne göre, İslâm mâbedlerine delâlet eder.

Böylece putperestler uyarıldıktan sonra, bu defa Kitap Ehli sayılan Yahudi ve Hristiyanlar uyarılıyor. İbâdet yerlerinde Allah'tan başkasına da ibâdet etmeleri, Allah'ın yanında başka birine ibâdet ve duada bulunmaları kınanarak ibâdet yerlerini asıl amaç ve maksadının dışına çıkardıkları bildiriliyor.

Manastır ve kiliselere Meryem'in, İsa (aleyhisselam)'ın ve meleklerin suretinin nakşedilmesi, Allah'ın yanında başkasına da ibâdet edildiğinin bir başka alâmeti sayılır. Semavi dinlerin özünde ve aslında bu gibi bâtıl inançların yeri yoktur. Teslis akidesi ve mâbedlere nakşedilen resimler bü-

1 Tâ-Hâ suresi: 124. âyetin tefsiri

tünüyle Hristiyan din adamlarının uydurmasıdır.

Kabe'nin üstüne, içine ve çevresine konulan putlar da o günkü müşriklerin küfür ve isyanından başka bir şey değildir. Çünkü kutsal Kabe, Allah'a ibâdet için yeryüzünde inşâ edilen ilk mabeddir. İnkarcı sapıklar, cahil ahlâksızlar onu amacının dışında kullanıyorlardı. Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz Mekke'de iken de orada zaman zaman Cenâb-ı Hakk'a ibâdet ederek onu gerçek amacına çevirmek istiyordu. Ne yazık ki, azgın müşrikler O'na bu fırsatı vermiyorlardı. Hattâ müdahaleyi bu sınırda da tutmayıp Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın aziz vücudunu ortadan kaldırmayı planlamışlardı. Ama Allah (celle celaluhu)'nun koruyup himaye ettiğini kimse yok edemez. Zafer ise, geç de gerçekleşse haktan yana olanlarındır.

Nitekim bu olay şöyle tasvir ediliyor: "Doğrusu Allah'ın kulu (Muhammed), O'na dua ve ibâdet etmek için kalkınca, onlar (inkarcı müşrikler) neredeyse üzerine çullanıyorlardı."

Diğer bir rivayete göre, Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz Ukaz Panayırı güzergâhında Batn-i Nahle'de Kur'ân okurken cinlerden bir grup gelip O'nu dinlerken ilâhi sözün lâhuti tesirinin havasında kalmışlar ve o yüzden daha da yakından dinlemek için izdiham oluşturup üstüste yığılır gibi olmuşlardı. İlgili 19. âyetle bu olaya işaret edilmektedir. Ama birinci yorum ve tespit daha sıhhatlidir.

Peygamber (aleyhisselam)'ın Görevinin Sınırı

قُلْ اِنَّمَآ اَدْعُوا رَبِّى وَلَآ اُشْرِكُ بِهٖٓ اَحَدًا

"De ki: Ben ancak Rabbime duâ ve ibâdet ediyorum ve hiç birini O'na ortak koşmam." De ki: "Ben size ne bir zarar, ne de doğru yolu gösterirken bir yarar sağlamaya mâlik değilim."

20 ve 21. âyetle, Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın görevinin sınırı belirtiliyor ve böylece Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'den sonra da O'nun yolunda yürüyen mürşidlerin, Allah'ın dinini yaymaya çalışırken, tebliğ ve irşadda bulunurken kendi yetki alanlarını aşmamaları tenbih ediliyor.

Zira gerek Peygamber (aleyhisselam), gerekse ümmetinden irşadda bulunmaya yetkili olanlar, fert, aile ve toplumu Hakk'a davet edip onları irşad etmeye çalışırlar. Ama hiç kimseyi doğru yola eriştireceklerini iddia edemezler. Çünkü hidâyet, yani doğru yola erdirmek ancak Allah (celle ce-

laluhu)'ya aittir. O, bu yetkiyi hiçbir kuluna vermemiştir.[1] Şüphesiz ki kalpler Allah'ın iki kudret parmağı arasında bulunuyor; onları çevirip açmak, doğruya yöneltmek de ancak O'nun kudreti dahilindedir. Bu O'nun ezeli plân ve programında belirlenmiş bir sünnettir ki değişmesi söz konusu değildir.

22 ve 23. âyetlerle bu gerçek en anlamlı şekilde yansıtılmakta ve irşada gönül verenler için bir kıstas olarak konulmaktadır: "De ki: Şüphesiz hiçbir kimse beni Allah'tan (O'nun vereceği cezadan) kurtaramaz ve ben O'ndan başka bir sığınak da bulamam. (Benim görevim), ancak Allah'tan geleni, O'nun gönderdiklerini tebliğdir. Kim Allah'a ve Peygamberine karşı gelirse, şüphesiz ki onun için, İçinde devamlı ebediyyen kalacakları Cehennem ateşi vardır."

Gerçek Kudretli Neticede Belli Olur

حَتّٰٓى اِذَا رَاَوْا مَا يُوعَدُونَ فَسَيَعْلَمُونَ مَنْ اَضْعَفُ نَاصِرًا وَاَقَلُّ عَدَدًا

"Nihayet o vadolunduklarını görecekleri vakit, kimin yardımcı bakımından daha güçsüz ve sayı bakımından daha az olduğunu bileceklerdir."

Mekkeli müşrikler de, günümüzdeki inkarcı maddeciler de ve hemen her çağda bu yolda yürüyenler de kendilerini hep güçlü saymış ve hakkı zayıflattıkları nisbette böbürlenip yenilmez bir kuvvet olduklarına inanmışlardır. Oysa başarı ve zafer işin başıyla değil sonuyla ölçülür. 13 yıllık Mekke dönemi bir bakıma müşriklerin üstünlük kurmasıyla ve yenilmezliğiyle geçmiş gibi görünürse de, hakikatte Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz'in etrafında birleşen bir avuç fedakâr, cefakâr mü'minler zafer vadeden mutlu sonuca adım adım ilerliyorlardı. Nitekim çok geçmeden hicret olayının arkasından Bedir Savaşı meydana geldi ve düne kadar böbürlenen müşrikler hezimete uğratıldı; güçlerinin yenilmez olmadığını anladılar ve birkaç yıl sonra Hak yolunda vakf-ı hayat eden İslâm mücahidlerinin Mekke'yi fethetmesiyle netice belirlenmiş oldu. Başarı ve zafer, inkâr, azgınlık ve ahlâksızlıktan kaynaklanan kaba kuvvetin değil; imân ve irfandan kaynaklanan ahlâk ve faziletindir gerçeği bütün açıklığıyla ortaya çıktı.

24. âyetle bu hakikate işaret edilmektedir. Diğer bir yorumla, inkarcı sapıklara vadolunan şey, âhirette tecelli edecek ve o gün onlar ne kadar güçsüz, hakir ve yalnız olduklarını çok daha iyi anlayacaklar.

1 Kasas suresi: 56, âyetin tefsiri

25. âyetle, müşriklere va'dolunan azap gününün yakın olup olmadığı konu edilirken kaç yıl veya ay sonra, ne zaman, nerede bu olayın gerçekleşeceği hakkında kesin bir tarih verilmiyor; ancak Allah'ın vadettiği şeyin mutlaka gerçekleşeceği belirtiliyor. Zira ilâhi üslup ve metod gereği, gerek meydana gelmiş olay ve kıssalardan, gerekse meydana geleceği haber verilen olaylardan söz edilirken tarihi üzerinde durulmaz. İlâhi plân ve programın vakti, saati gelince aynen meydana geleceği bildirilmekle yetinilir.

Fetih tarihinin bildirilmemesinin şüphesiz ki birtakım sebep ve hikmetleri vardır. Cenâb-ı Hak, mü'minlerin yakın gelecekte kâfirlerin saldırı ve işkencesinden kurtulacağını açık ve kapalı ifadelerle haber verirken, yukarıda da değindiğimiz gibi, belli bir tarihten söz etmemektedir.

Bunun, yani tarih belirlemenin birtakım sakıncaları akla gelebilir. Şöyle ki:

a) Mekke'nin fetih tarihi ve mü'minlerin devlet kurma vakti belirlenip bildirilseydi, gerçek mü'minlerle dönek münafıkları birbirinden ayırt etmek bir bakıma zorlaşırdı. Hiç değilse münafıklardan çoğu belirlenen tarihe kadar daha ihtiyatlı olmaya özen gösterir ve nifak ile şikaklarını çok daha gizli ve sinsi yürütürlerdi ki bu çok daha tehlikeli olabilirdi.

b) Mü'minler Kur'ân'a ve Peygambere tereddütsüz inandıklarından, nasılsa üstün gelip yakın gelecekte Mekke'yi fethedeceğiz, diyerek tedbirde kusur edebilir ve daha aktif çalışmayabilirlerdi.

c) Tedbirde kusur ise, mü'minlerin kendilerine düşen hizmeti ihmal, diğer bir anlatımla onlar için belirlenen imkân ve irâde sınırına erişme gayretlerinde bir gevşeme meydana gelebilirdi.

Bunlar bizim düşünebildiklerimizdir. Daha nice hikmetleri vardır ki, şu anda aklımıza gelmemektedir. Şüphesiz Cenâb-ı Hak her şeyi hikmetle yürütür.

Gaybın Kapıları İnsanlara Açık Tutulmamıştır

عَالِمُ الْغَيْبِ فَلَا يُظْهِرُ عَلٰى غَيْبِهٖٓ اَحَدًا

"O, gaybı bilendir. Gaybına kimseyi muttali' kılmaz. Ancak seçip razı olduğu bir rasul (elçi, peygamber)e (bildirmesi) bunun dışındadır."

Gayb: Sözlük olarak, görünmeyen, ortada olmayan, batıp kaybolan

gibi mânalara gelir. Terim olarak, genellikle biri nisbi ve izafi, diğeri mutlak olmak üzere iki kısma ayrılır. Birincisi, bir süre insanın bilgi ve tespitinin dışında kaldığı halde sonradan şart ve ortamın değişip gelişmesiyle bilgi ve tespit kapsamına giren şeylerdir. Aynı zamanda bu çerçeve içinde bir kısmına göre gayb sayılan şey, diğerine göre gayb sayılmayabilir. Meselâ topraktaki bakterileri keşfedip bilene göre, bakteriler gayb değildir; ama bu keşiften ve tespitten uzak kalan kimseye göre onlar gayb sayılır. Bu misâlleri çoğaltmak mümkün. Birinin aklından geçen şey kendisine göre gayb değildir, başkasına göre gaybdır.

İkincisi ise, nisbi ve izafi değildir. Beşerin duygu, düşünce, ilim ve teknik imkânlarla da bilemediği ve tespit edemediği şeylerdir. Öyle ki, bu kısım bütünüyle insanın duygu ve ilminin, deney ve gözleminin dışında kalır ve münhasıran Allah'ın ilmine aittir.

O halde âyette geçen "gayb"dan maksat, ikinci kısımdır. Cenâb-ı Hak böylesine bir gaybı, gerekirse seçip beğendiği rasullere, yani elçi ve peygamberlere bildirir.

Zira unutmamak gerekir ki, insanın duygu ve düşüncesi, aklı ve bilgisi sınırlıdır. Allah'ın ilmi ve kudreti sınırsızdır. Kâinatta bilmediğimiz o kadar şey vardır ki, onları saymaya belki ömrümüz yetmez. Kâinatı fiziksel yönüyle düşünmek bile insan aklına durgunluk vermektedir. Henüz ışığı dünyamıza ulaşmayan yıldızlar ve sistemlerden söz edilmektedir. Yer ve gökler, yalnız Kürsi denilen sisteme nisbetle, çok büyük bir çöle atılan küçük bir halka veya yüzük gibi kabul edilmektedir. Arşın ise, Kürsiye nisbetle büyüklüğü, bizim tasavvurlarımızı aşmaktadır. Ya bir de fizikötesi âlemi düşünelim; o âlemler bizim düşünce sınırlarımızın çok ötesinde değil midir?

Anlaşıldığı gibi, beşer aklı ve ilmi henüz fizik âlemini tam manasıyla çözüp ondaki gaybı açığa çıkaramamıştır; nerede kaldı mâna âlemine, yani fizikötesine nüfuz etmesi...

Geçmiş-gelecek her şey, her olay Levh-i Mahfuz'da yazılıdır. Misâl âleminde ise o yazılı olanların birer misâli, sinema şeridi gibi düzenlenmiştir. O bakımdan beşerin varlık âlemi hakkında bildiği pek azdır, zira ona ilimden çok az şey verilmiştir. Hattâ meleklerin de kendi özelliklerine rağmen bildikleri bilmediklerinden çok azdır.

Gerek fizik, gerekse fizikötesi âlemlerde gayble ilgili o kadar çok şey

vardır ki, onları Allah'tan başkası bilemez. Bunun için 25 ve 26. âyetlerde Hz. Peygamber'e (aleyhisselam) şöyle demesi emredilmektedir:

"De ki: O vadolunduğunuz şey (azap) yakın mıdır, yoksa Rabbim onu uzun bir zaman sonraya mı bırakmıştır? Bilemiyorum. O, gaybı bilendir. Gaybına kimseyi muttali kılmaz."

Demek oluyor ki, Cenâb-ı Hak, mutlak anlamdaki gaybına, ancak seçip beğendiği elçilerini muttali kılar. Bu da gaybın çokluğuna nisbetle baştaki saçtan bir kıl demektir. Allah'ın izni dışında beşeri yetenekler sözünü ettiğimiz gaybın kapısını çalamaz, eşiğine bile varamaz.

İşte bu noktada insanın kâinattaki yeri, aczi, sınırlılığı; Cenâb-ı Hakk'ın da yüksek kudreti, sınırsızlığı kendini gösterir.

Cenab-ı Hak Dilediğine Gaybı Bildirir

إِلَّا مَنِ ارْتَضَىٰ مِن رَّسُولٍ

"Ancak seçip razı olduğu bir resul (elçi ve peygamber)e (bildirmesi) bunun dışındadır."

Peygamberler, Cenâb-ı Hakk'ın seçip beğendiği kullarıdır. Onlar gayb âleminden vahiy yoluyla haber alan bahtiyarlardır. Allah (celle celaluhu) kullarından seçip beğendiğine nübüvvet ve risâlet rütbesi vererek gaybın bazı kapılarını onlara aralamakta veya açmaktadır. Biz buna bir mânayla da "mu'cize" diyoruz. Nitekim Kur'ân'da Âl-i İmrân suresinde İsa (aleyhisselam)'ın İsrailoğulları'na, mucizelerle te'yid edilerek gönderildiği şöyle belirtilmektedir:

"Şüphesiz ki ben size Rabbinizden bir âyet (açık bir belge, belirgin bir mu'cize) getirdim: Size gerçekten kuş biçiminde çamurdan bir şey meydana getiririm de içine üflerim, Allah'ın izniyle o kuş olur. Anadan doğma körü, alacatenliyi iyi ederim; ölüleri diriltirim. Evinizde ne yiyor ve neleri biriktiriyorsanız size haber verebilirim. Eğer inanan kimseler iseniz bunda size elbette açık alâmet ve ibret alınacak belge vardır."[1]

Şüphesiz ki İsa (aleyhisselam)'a bu yeteneği verip gayb kapılarını ona açan Cenâb-ı Hak'tır. Çünkü İsa (aleyhisselam) O'nun rasullerinden biridir.

1 Âl-i İmrân suresi: 49

Peygamber yolunda yürüyen kâmil mürşidlere gelince: Cenâb-ı Hak, onlara da yine Rasulullah'ın nübüvvet nurunun aracılığıyla gaybın bazı kapılarını açar. Biz buna "keramet" diyoruz. Nitekim Ehl-i Sünnet âlimleri, "Evliyanın kerametine inanırız" derken, Mu'tezile bunu reddetmiştir. Ehl-i Sünnet âlimleri bu konuda şu hadislerle istidlal etmiştir:

"Andolsun ki sizden önceki ümmetlerde ilham alan kişiler bulunuyordu ki, onlar peygamber değildi. Benim ümmetimde de böyle bir tane varsa, şüphesiz ki o, Hattab oğlu Ömer'dir."[1]

"Gerçekten sizden önceki ümmetlerde ilham alanlar vardı. Eğer ümmetimde onlardan (onlar gibi) biri varsa, şüphesiz ki, Ömer b. Hattâb onlardan biridir."[2] Sahih tespitlere göre, Hz. Ömer (radıyallahu anh) şöyle demiştir: "Vallahi ben sık sık ilham alıyorum."

Rivayetlerin tamamı, Allah dostluğuna mazhar olan kişilerin, Rasulullah (aleyhisselam) Efendimizin aracılığıyla birtakım gaybi şeylere ilham ve keramet yoluyla muttali' kılındıklarına delâlet etmektedir. Allah (celle celaluhu) daha iyisini bilir.

Cinci, büyücü, kâhin (gâibden haber veren sapık) ve medyumun gaybla ilgili verdiği bazı bilgi ve haberlere gelince: Kâfir olan cinlerin bir doğruya dokuz yalan katıp fısıldamasıyla gerçekleşen bir olaydır. Cinler olacak şeyleri değil, olmuş bazı şeyleri anında tespit etme hız ve yeteneğine sahiptirler. Ne var ki, gördüklerini bazen hatâ yaparak, çoğu zaman kasıtlı olarak doğru şekilde aktarmazlar. Bu da, ya karşısındaki o kişilerin itikadını iyice tahrip etmek ya da birtakım fitneler doğurmak içindir. Nitekim Kur'ân-ı Kerim'de cinlerin gaybı bilmedikleri şöyle açıklanmaktadır:

"Eğer cinler gaybı bilmiş olsalardı, o horlayıcı, aşağılayıcı azabın içinde kalmazlardı."[3]

Kâinat Düzeninde ve Hayat Programında Meleklerin Görevi

فَإِنَّهُ يَسْلُكُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ رَصَدًا

"Şüphesiz ki, O, Peygamberlerin önünde ve ardında dizi halinde göz-

1 Sahih-i Buhari - Lübabu't-te'vil: 4/317

2 Sahih-i Müslim - Lübabu't-te'vil: 4/318

3 Sebe' suresi: 14

cüler yürütür ki..."

Kâinat düzeninin kusursuz devamını, hayat ile ilgili programın sağlıklı yürümesini görevli melekler sağlar. Bizim fizik âleminde gözlem ve deney yoluyla elde ettiğimiz sonuçların belli ve belirli kanunlara bağlı bulunduğunu; her olayın sebep ve illetlerle iç içe olduğunu görüyoruz. Göremediğimiz önemli bir husus vardır, o da, o kanunların, illet ve sebeplerin bağlı bulunduğu güçlerdir. Yani o kanunları, sebep ve illetleri harekete geçiren melekler vardır. Bunu bilimsel açıdan tespit etmek bugün için hemen hemen mümkün değildir. Ama Kur'ân'da yer yer bu gerçek dile getirilerek kâinatta Allah'ın mutlak tasarruf sahibi bulunduğu, çok sağlam kanunlar, kurallar konulduğu; mu'cize ve keramet dışında olayların sebep ve illetlere bağlandığı; meleklerin de bu arada önemli görevler yüklendikleri haber verilmektedir. Nitekim Şah Veliyüllah ed-Dihlevi (kaddesallahu sırrehu) bu konuyu açıklarken şu misâli vermiştir: "Balıkçı ağını denize veya göle atınca, görevli melekler bazı balıklara ağa doğru gitmesini, bazısına da oradan uzaklaşmasını ilhamda bulunurlar."

27. âyette ise, bu konu kısmen açıklanarak şöyle buyurulmaktadır: "Şüphesiz ki O, peygamberlerin önünde ve ardında dizi halinde gözcüler (gözetleyici melekler) yürütür."

Bununla Cenâb-ı Hak, peygamberlere indirilen ilâhi vahyin cin ve şeytanlar tarafından dinlenmemesi için peygamberlerin etrafında gözetleyici, koruyucu, yönlendirici birçok meleklerin bulunduğunu haber vererek, cincilerin, kâhinlerin, büyücü ve medyumların verdiği ve vereceği haberlerin çoğunun gerçek dışı ve itikadı esasları tahrip edici olduğuna işarette bulunmaktadır.

Cin suresine, Kur'ân'ı dinleyen bir grup cinnin imân etmesi ve övgüleri anlatılarak başlandı; gaybın anahtarının Allah'ın yanında olduğu ve gaybın kapısının ilâhi izin ve iradeyle açılabileceği üzerinde durularak sure noktalandı.

73. SÛRE

MÜZZEMMİL SURESİ

Ayet Sayısı	Kelime Sayısı	Harf Sayısı
20	285	838

MÜZZEMMİL SURESİ

el-Hasan, İkrime ve Câbir'e göre: Tamamı Mekke'de inmiştir. İbn Abbas (radıyallahu anh) ile Katade'ye göre: 10. âyeti ile 20. âyeti Medine'de, diğerleri Mekke'de inmiştir. Sa'lebi'ye göre ise, sadece 20. âyeti Medine'de inmiştir.[1]

SÜRENİN KAPSADIĞI BAŞLICA KONULAR

1- Rasulullah (aleyhisselam)'a yükletilen davanın büyüklüğü hatırlatılarak kalkıp bir yandan ruhunu takviye için gece namazına devam etmesi, bir yandan da ilâhi emirleri tebliğe hazırlanması emrediliyor.

2- Rasulullah (aleyhisselam)'ın gecenin üçte birinde veya yarısında ya da üçte ikisinde kalkıp ibâdet etmesi bildiriliyor.

3- Rasulullah (aleyhisselam)'ın gece-gündüz her vesileyle Rabbine hamd edip tesbih ve tahmidde bulunması tavsiye ediliyor.

4- Risâlet görevini yerine getirmeye çalışırken Allah'a güvenip dayanması, tedbirden sonra tevekkülde bulunması emrediliyor.

5- Gece namazının Ashab-ı Kiram hakkında biraz hafifletilmesi tavsiye ediliyor.

1 Şevkani/Fethül-Kadir: 5/314 - Tefsr-i Kurtubi: 19/31

٧٣ سُورَةُ الْمُزَّمِّلِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

يَا أَيُّهَا الْمُزَّمِّلُ ﴿١﴾ قُمِ اللَّيْلَ إِلَّا قَلِيلًا ﴿٢﴾ نِصْفَهُ أَوِ انْقُصْ مِنْهُ قَلِيلًا ﴿٣﴾ أَوْ زِدْ عَلَيْهِ وَرَتِّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِيلًا ﴿٤﴾ إِنَّا سَنُلْقِي عَلَيْكَ قَوْلًا ثَقِيلًا ﴿٥﴾ إِنَّ نَاشِئَةَ اللَّيْلِ هِيَ أَشَدُّ وَطْئًا وَأَقْوَمُ قِيلًا ﴿٦﴾ إِنَّ لَكَ فِي النَّهَارِ سَبْحًا طَوِيلًا ﴿٧﴾ وَاذْكُرِ اسْمَ رَبِّكَ وَتَبَتَّلْ إِلَيْهِ تَبْتِيلًا ﴿٨﴾ رَبُّ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ فَاتَّخِذْهُ وَكِيلًا ﴿٩﴾

1- Ey elbisesine (veya örtüsüne) bürünüp örtünen!

2- Geceleyin kalk da az bir bölümü dışında (ibâdet et).

3-4- Gece yarısı veya ondan biraz eksilt ya da üzerine biraz artır. Kur'an'ı güzel ahenkli tane tane oku.

5- Şüphesiz ki biz, sana (kaldırılması) ağır bir söz vahyedeceğiz.

6- Hakikat (ibadet için) gece kalkmak hem daha dokunaklı ve tesirli, hem de okuma (kıraat) cihetiyle daha sağlam (bilgi ve huzur verici)dır.

7- Çünkü gerçekten senin için gündüzleyin uğraşacağın uzun işler vardır.

8- Rabbinin ismini an; her şeyden ilgini kesip yalnız O'na yönel.

9- O doğunun da Rabbıdır, batının da Rabbıdır. Başka ilah yoktur, ancak O vardır. Artık sen, O'nu hep vekil edin.

İNİŞ SEBEBİ

Hafız Bezzar, Taberânî ve Ebu Nuaym'ın Câbir (radıyallahu anh)**'den yaptıkları rivayete göre: Kureyş Kabilesi'nin ileri gelenleri Dârü'n-Nedve'de**

toplanıp Hz. Muhammed (aleyhisselam) aleyhine birtakım kararlar almak istediler ve önce O'na bir isim yakıştırmayı düşündüler: Kimi "O'na kâhin diyelim" diye öneride bulundu. Bu uygun kabul edilmedi. Çünkü Hz. Muhammed (aleyhisselam) Efendimiz'e bu sıfatın yakışmadığını herkes bilirdi. Kimi de "O'na mecnun, yani aklı dengesi bozuk diyelim" diyerek ortaya görüş attı. Bu da tasvip görmedi. Kimi de "O'na sihirbaz, büyücü diyelim" dedi. Bu görüş de uygun kabul edilmedi ve O'na bir isim yakıştırmadan dağıldılar. Bu haber Peygamber (aleyhisselam)'a ulaşınca, üzüldü ve ya elbisesine, ya da bir örtüye bürünerek örtündü. Çok geçmeden Melek Cebrail Müzzemmil ve Müddessir surelerini veya bu surelerin baş kısmındaki âyetleri indirdi.[1]

İbn Ebi Hâtim'in İbrahim en-Nehai'den yaptığı rivayete göre, bu sure, Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz kadifeden bir örtüye bürünüp örtündüğü bir sırada inmiştir.[2]

İLGİLİ HADİSLER

Said b. Hişam'dan yapılan rivayette, adı geçenin şöyle dediği nakledilmiştir: "Hz. Aişe (radıyallahu anha) validemize gelip Rasulullah'ın ahlâkından sordum. O bana şöyle dedi: "Sen Kur'ân okumuyor musun?" Ben de: "Okuyorum" diye cevap verdim. Bunun üzerine Hz. Aişe (radıyallahu anha) şöyle dedi: "Şüphesiz Rasulullah'ın ahlâkı Kur'ân idi."

Ben yine ona:

- "Ey mü'minlerin annesi! Rasulullah (aleyhisselam)'ın gece ibâdeti nasıldı?" diye sordum. O bana: "Sen Müzzemmil suresini okumadın mı?" diye sordu. Ben de: "Evet, okuyorum" dedim. Bunun üzerine o şöyle dedi: "Cenâb-ı Hak, şüphesiz bu surenin baş kısmıyla, Hz. Peygamber (aleyhisselam)'a gece kalkıp ibâdet etmeyi farz kılmıştı. Onun için Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz ile Ashab-ı Kiram tam bir yıl her gece kalkıp ayakları şişinceye kadar ibâdet ettiler. Cenâb-ı Hak ise, bu surenin son kısmını 12 ay gökte tuttuktan sonra (gece ibâdetini) hafifletir mahiyette geriye kalan âyetlerini indirdi. Böylece gece kalkıp ibâdet etmek artık farz değil, tatav-

1 Şevkani/Fethü'l-Kadir Tefsiri: 5/314

2 Esbab-ı Nüzuli Kur'ân/Suyuti: 117

vu' olarak kaldı."[1] Katade'den yapılan rivayette, adı geçen diyor ki:

- Hz. Enes (radıyallahu anh)'a: "Rasulullah'ın kıraati nasıldı?" diye sorulduğunda, o şöyle dedi: "O'nun kıraati medli idi. Bismillahirrahmânirrahim'i okurken, hem Bismillah'a, hem Rahmân'ı, hem de Rahim'i uzatırdı."[2]

Ümmü Seleme (radıyallahu anha)'dan yapılan rivayete göre; Ya'lâ b. Mâlik, ondan, Rasulullah (aleyhisselam)'ın kıraatinden ve namazından soruyor. O da şu cevabı veriyor: "Onun namazından size ne?" Sonra da Ümmü Seleme (radıyallahu anh), Rasulullah'ın kıraatini anlatıp birtakım özelliklerini belirtti ki, bundan O'nun Kur'ân'ı çok açık, harf harf, kelimelerin üstüne basa basa okuduğu anlaşılıyor."[3] Yine Ümmü Seleme (radıyallahu anh)'nın şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz kıraatini yer yer keser, yani durak yerlerinde dururdu. "el-Hamdülillahi rabbi'l-âlemin" dedikten sonra duraklardı. "er-Rahmâni'r-Rahim" dedikten sonra yine duraklardı. Bunun gibi, "Mâliki yevmi'd-din" dedikten sonra da duraklardı."[4]

Hz. Aişe (radıyallahu anha)'dan yapılan rivayete göre, adı geçen şöyle demiştir:

- Haris b. Hişam, Rasulullah (aleyhisselam) Efendimize: "Ya Rasulallah! Vahiy sana nasıl inmekte veya gelmektedir?" diye sordu. Rasulullah (aleyhisselam) şu cevabı verdi:

"Zaman olur ki o bana çıngırak sesi gibi bir ses vererek gelir ki, bu bana en ağır gelenidir. O hal benden ayrılınca, meleğin bana söylediklerini iyice bellemiş olurum. Bazen de melek bana bir insan suretine girerek gelir, benimle konuşur (bana ilâhi vahyi haber verir), ben de onun söylediklerini iyice anlayıp bellemiş olurum." Hz. Aişe (radıyallahu anha) devamla diyor ki:

- "Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in çok soğuk bir günde kendisine vahiy indiğinde, (renginin değiştiğini ve) o hal kalkınca şakaklarından

---

1 Müslim/Münafikun: 139 - Ebu Dâvud/Tatavvu': 26 - Tirmizi/Birr: 69 - Nesâi/Kiyamu'l-leyl: 2 - İbn Mâce/Ahkâm: 14 - Dârimi/Salât: 105 - Ahmed: 6/54, 111, 163, 188, 216

2 Ahmed: 3/127, 198

3 Ebu Dâvud/Vitir: 20 - Tirmizi/Sevâbü'l-Kur'ân: 23 - Nesâi/İftitah: 13, Kıyamü'l-leyl: 13 - Ahmed: 6/294, 300

4 Ahmed: 6/302

şapır şapır ter aktığını görürdüm."[1]

Vahyin İlk Dönemi

"Vahiy" kavramının çok geniş tarifleri yapılmıştır. Detayı üzerinde durmaya gerek görmüyoruz. Kısaca tarifi şöyledir: Allah kelâmını, büyük ruh sayılan Cebrail'in Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz'in kalbine ilka etmesidir. Bazen de meleğin insan suretine girerek Allah'ın sözünü şifahi olarak Hz. Peygamber (aleyhisselam)'a bildirmesi şeklinde tezahür ettiği olurdu.

Bu hususta beşer gücüne ağır gelen iki şey vardır: Allah kelâmı ve o kelâmı indirip getiren Melek Cebrail. Fizikötesinden, yani mâna âleminden gelen iki yüksek kutsal değer.

Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in bu iki kutsal mâna ve değeri kaldırmaya hem güç getirmesi, hem de alışkanlık ve ünsiyet sağlaması için, vahyin ilk dönemi rüya ile başlamış ve bu hal altı ay kadar sürmüştür. Aynı zamanda insan uyurken duyu organları görevini bir bakıma tatil eder ve ruhun faal duruma geçmesi imkânı daha fazla doğar. Kaldı ki, bu hal peygamberlerde çok daha belirgin idi. Zira inen lâhuti esrar ve hikmete; onu getirip ilka eden Melek Cebrail'e ancak çok gelişmiş, ünsiyet sağlamış bir ruh muhatab olabilirdi. İşte rüya hali bir bakıma bu gelişmenin provası sayılır.

İkinci dönemi ise, uyanıklık halidir ki, bu dönemde beden bütünüyle ruha tabi olur ve vahiy indiğinde, beden bir bakıma ruhlaşırdı. Rasulullah (aleyhisselam)'ın renginde meydana gelen değişme, O'nun o esnada dünyevi şeylerden kopup ruhunun bütün dikkat ve heyecanıyla kulak kesilmesi ve zaman zaman o süre içinde ter dökmesi bundandır.

İşte vahyin bu ikinci döneminde Rasulullah (aleyhisselam)'ın meleğin hitabına erişince sarsıntı geçirerek eve dönmesi ve: **"Beni örtünüz, beni örtünüz!"** demesi, hem sarsıntıyı atmak, hem de alışkanlık sağlamaya yönelik bir haldir.

Böyle bir ortamda Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz yine elbisesine bürünüp örtünmüş bulunuyordu ki, Melek Cebrail indi ve sıcak, zarif bir iltifatla şöyle seslendi:

---

1 Buhari/Bed-i vahiy: 2, Bed'i-halk: 6 - Müslim/Fezail: 87 - Tirmizi/Menakıb: 7 - Nesâi-İftitah: 37 - Taberâni/Kur'ân: 7 - Ahmed: 6/158, 163, 257

"Ey elbisesine (veya örtüye) bürünüp örtünen! Geceleyin kalk da az bir bölümü dışında (ibâdet et)."

Neden Gece İbâdeti Emredilmiştir?

Vahyin bu ikinci döneminde ruhun daha fazla bir gelişme kaydetmesi, ünsiyet sağlayıp ilâhi tecellilere aralıksız ayna olması ve Allah'ın en son mesajı olan Kur'ân'ı tebliğ edip neşretmekte sarsılmaz bir azim ve manevi kuvvete erişmesi için gece ibâdeti çok gerekliydi. O bakımdan gerek Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz, gerekse Ashab-ı Kiram'ın bir yıl süreyle kalkıp gecenin yarısını veya çoğunu, ayakları şişinceye kader ibâdetle geçirmeleri farz kılınmıştı.

İstenilen noktaya erişilince bu farziyet ilgili surenin 20. âyetiyle, ümmet hakkında kaldırıldı; Rasulullah (aleyhisselam)'ın ise gecenin herhangi bir bölümünde kalkıp bir süre teheccüdde bulunması vacip olarak kaldı.

Gündüzleri Fazla İbâdet Etme İmkânı Pek Yoktu

Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz, bilindiği gibi, yalnız başına sahneye çıkıp bütün dünya milletlerini ve dinlerini karşısına alarak büyük bir davayla arz-ı endam etmişti.

Şüphesiz büyük davalar çok büyük gayretler ve aralıksız himmetler, hizmetler, fedakârlık ve ferağât-ı nefisler ister. Nitekim külfetin ağırlığı, dâvanın büyüklüğüyle orantılıdır. O bakımdan Rasulullah (aleyhisselam)'ın gündüzleri İslâmiyet'i tanıtıp yaymak, tevhid inancını kalp ve kafalara işlemek, beşeri münasebetlerini arzu ettiği cihete yönlendirmek İslâm'a girmek isteyenleri veya yeni girenleri eğitip yetiştirmek gibi pek çok işleri ve meşguliyetleri vardı.

Cenâb-ı Hak, 6 ve 7. âyetlerle bu inceliği belirterek şöyle buyurmaktadır:

"Hakikat (ibâdet için) gece kalkmak hem daha dokunaklı ve tesirli, hem de okuma (kıraat) cihetiyle daha sağlam (bilgi ve huzur verici)dır. Çünkü gerçekten senin için gündüzleyin uğraşacağın uzun işler vardır."

İşte bu bakımdan gece ibâdeti O'nlar için son derece lüzumluydu.

Gecenin Sükuneti İçinde Yapılan İbâdetin Tesiri Fazladır

إِنَّ نَاشِئَةَ الَّيْلِ هِيَ أَشَدُّ وَطْئًا وَأَقْوَمُ قِيلًا

"Hakikat (ibâdet için) gece kalkmak hem daha dokunaklı ve tesirli, hem de okuma (kıraat) cihetiyle daha sağlam (bilgi ve huzur verici)dir."

İbâdet, Allah (celle celaluhu) ile kulları arasında manevi bir köprüdür. Cenâb-ı Hak, kullarını kendisine uzanan yol üzerindeki köprüden geçirerek huzuruna davet eder. O bakımdan ibâdet her yanıyla dikkat, itina, saygı ve ta'zimi gerektirir. Kalp başka yerde, kalıp seccadede olursa, şekil itibariyle ibâdet sayılsa bile, mâna ve hikmeti açısından gaflet sayılır. Nitekim Mâun suresinde böyle ibâdet edenler kınanıp "veyl" sözüyle uyarılmaktadırlar.

Dinlenen bir vücut, sakinleşen sinir sistemi ve dünyevi işlerden bir süre uzaklaşan bir kafa ile gece kalkıp ibâdet etmek ruha kuvvet kazandırır, kalbi takviye eder; duyguları yönlendirir, akılla imânı birleştirerek nefse karşı hâkimiyet sağlar. Şüphesiz farz namazlarda bu hususdaki yüksek tesiri anlatmaya gerek yoktur; yeter ki itina ile saygı ile kılınmış olsun.

O bakımdan 7. âyette Cenâb-ı Hak özellikle gece ibâdetinin feyizli tesirine işaretle mü'minleri aydınlatmakta ve ileride namaz ibâdetinin farz kılınacağına da kapalı şekilde işarette bulunmaktadır. Zira bu âyetler indiği zaman beş vakit namaz henüz farz kılınmamıştı. Nitekim beş vakit namaz farz kılındıktan sonra, gece ibâdeti hafifletilmiş ve ümmet hakkında sünnet, peygamber hakkında vacip olarak kalmıştır.

Âyette geçen "vatı" lâfzını "vita" şeklinde okuyup bunu "muvataat" yani muvafakat manasına yorumlayanlar da olmuştur. Çünkü gecenin sükuneti içinde kalbin, dilin, kulak ve gözün kendi aralarında uyum kurup Cenâb-ı Hak ile muvafakat halinde olması çok daha tesirli ve geliştiricidir.

Rabbin İsmini Anmak

وَاذْكُرِ اسْمَ رَبِّكَ وَتَبَتَّلْ إِلَيْهِ تَبْتِيلًا

"Rabbinin ismini an; her şeyden ilgini kesip yalnız O'na yönel."

Bu emir üzerinde birkaç yorum yapılmıştır:

a) Allah'ı güzel isimleriyle an ki, namazla birlikte övgü değer bir sonuç sağlanmış olsun.

b) Amelinle Rabbinin rızasını kasdet ki o makbul tutulsun.

c) Namazın başında "Bismillahirrahmâni'rrahim"i oku ki kıraatin bereketi seni Rabbine kavuştursun, gayrından alıkoyup seni O'na yöneltsin.

d) Rabbin ismini va'd ve vaidiyle (müjde ve tehdidiyle) ilgili her konuda an ki, O'na olan yakınlığın daha da artsın.

Bütün bu güzel hasletleri geceleyin kalkıp ibâdette bulunmakta aramak gerekir. Zira her türlü gösterişten uzak bir duygu ve niyetle tam sükunet ve yatışkanlık içinde Hakk'a yönelmek, bütün feyiz ve bereketlerin, rahmet ve inayetlerin anahtarı ve Cenâb-ı Hakk'a yakın olmanın iksiridir.

Yalnız Allah'a Yönelmek

وَتَبَتَّلْ إِلَيْهِ تَبْتِيلًا

"Her şeyden ilgini kesip yalnız O'na yönel."

İbâdet her yönüyle ihlâs ve samimiyet, aynı zamanda hâlis niyet ister. Özellikle namaz kılarken her şeyden kalbi ve kafayı uzaklaştırıp yalnız Hak ile meşgul olmak kadar feyizli ve rahmete vesile başka bir ibâdet olamaz.

Ancak, halktan kopup Hakk'a yönelmenin ölçü ve sınırı vardır. Bütünüyle halktan, işten, hayattan kopmak ruhbaniyettir ki, bunun İslâm'da yeri yoktur. Kaldı ki Hristiyan rahiplerinin ve rahibelerinin bu tarz inzivaya çekilip halktan ve işten kopması da arzu edilen sonucu doğurmamıştır. Kur'ân'ın beyanıyla, onlar buna hakkiyle riâyet etmemişlerdir.[1]

O halde halktan, işten ve hayatın belli kademelerinden kopup bütünüyle Hakk'a yönelmek daha çok ibâdet esnasında ve namaza durulurken gerçekleşebilir. Zira İslâm'a göre, çalışmak, okumak, evlenmek, iş sahibi olmak, para kazanıp zenginleşmek, toplumla meşru sınırlar içinde temas halinde olmak Allah'ın mü'minlere helâl ve mübah kıldığı hususlardır. O bakımdan hiç kimsenin bunları ve benzeri meşru, mübah şeyleri kendine haram kılma yetkisi yoktur. Nitekim Mâide suresi 87. âyette:

"Ey imân edenler! Allah'ın size helâl kıldığı temiz ve yararlı şeyleri haram kılmayın; aşırı da gitmeyin. Şüphesiz ki Allah aşırı gidenleri sevmez" buyurulurken, Tahrim suresi birinci âyette Peygamber (aleyhisselam)'a hitapla:

---

1 Hadid suresi: 27. âyetin tefsiri

"Ey Peygamber! Eşlerinin rızasını arzulayarak Allah'ın sana helâl kıldığını neden kendine haram ediyorsun?" cümlesiyle gerekli tenbihte bulunulmuştur.

O halde hadis-i şerifte "tebettül"ün yasaklanması, ruhbaniyete kapıları kapamaya; ilgili âyetle tebettül ile emredilmesi, ibâdette ihlâs, dikkat ve itinaya delâlet eder.

Doğunun ve Batının Rabbi

رَبُّ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ فَاتَّخِذْهُ وَكِيلًا

"O, doğunun da Rabbidir, batının da Rabbidir. Başka ilâh yoktur, ancak O vardır. Artık sen O'nu hep vekil edin."

Bir şeyin iki tarafından söz etmek, tümünü kasdetmek sayılır. Böylece âyette bir mecaz-ı mürsel kuralı söz konusudur. Aynı zamanda güneş sistemini belli bir plâna göre yerine oturtup doğu ve batı cihetlerini meydana getiren tek kudret sahibi Cenâb-ı Haktır. Doğu da, batı da nisbi ve izafidir; yani bize nisbetle bu böyle düzenlenmiştir. Kâinat bir elma misali O'nun kabze-i kudretinde bulunuyor. Her şeyi plânlayıp programlayan O'dur. O halde İslâm dinini tebliğ edip yaymaya çalışırken, birçok engellerin karşımıza çıkacağı kesindir. Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz çok zor ve sıkıntılı bir atmosfer içinde görevini yürütmeye çalışıyor, müşriklerin ardı arkası kesilmeyen saldırılarına mâruz kalıyordu. Cenâb-ı Hak, O'nun yükünü hafifleteceğini ve kendisini mutlaka başarıya eriştireceğini ima ederek, "Her hâlükârda Rabbini vekil edin" buyurdu. Zira vekil, müvekkilinin işlerini yürüten, konusuyla yakından ilgilenen ve gerektiğinde onu savunan kimse demektir. Böylece Cenâb-ı Hak, Rasulünü ve O'nun yolunda yürüyen mü'minleri koruyup haklarına sahip çıkacağını, işlerini düzene koyup başarıya ulaştıracağını kendi üzerine alırken, O'nu vekil edinen mü'minlere de bazı görevlerin düştüğüne işarette bulunuyor.

Nitekim Âl-i İmrân 173. âyette bu incelik şöyle açıklanmaktadır:

"Onlar ki, kendilerine bazı kimselerin: "Düşmanınız olan insanlar size karşı ordu toplayıp hazırlandılar, (aman) onlardan korkun!" demesi, onların ancak imânını artırdı da, "Allah bize yeter. O ne güzel Vekil'dir" dediler."

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Rasulullah (aleyhisselam)'ın gecenin bir bölümünde kalkıp ibâdet etmesinin gereği üzerinde duruldu. Allah'ın son mesajını Allah'ın kullarına tebliğ etmenin çok ağır bir vazife olduğuna dikkat çekilerek, gündüzleyin ancak bu hizmeti sürdürmekle meşgul olunacağı ve o bakımdan geceleyin ruhu dinlendirmek, kalbi doldurmak için ibâdete ihtiyaç bulunduğu belirtildi. Sonra da her hâlükârda Allah'ı vekil edinmesi emredilerek gelecek günlerin başarı vadettiğine işarette bulunuldu.

Aşağıdaki âyetlerle, azgın müşriklere açıktan bir çatışma ve vuruşmaya gidilmemesi tenbih ediliyor ve onların saldırı ve şirretliklerine karşı sabırlı olmanın faydasına değiniliyor. Hakk'a dönmeden ölecek olurlarsa, onlar için çok elim bir azabın hazırlandığı bildiriliyor.

وَاصْبِرْ عَلٰى مَا يَقُولُونَ وَاهْجُرْهُمْ هَجْرًا جَمِيلًا ﴿١٠﴾ وَذَرْنِى وَالْمُكَذِّبِينَ
أُولِى النَّعْمَةِ وَمَهِّلْهُمْ قَلِيلًا ﴿١١﴾ إِنَّ لَدَيْنَآ أَنكَالًا وَجَحِيمًا ﴿١٢﴾ وَطَعَامًا ذَا
غُصَّةٍ وَعَذَابًا أَلِيمًا ﴿١٣﴾ يَوْمَ تَرْجُفُ الْأَرْضُ وَالْجِبَالُ وَكَانَتِ الْجِبَالُ
كَثِيبًا مَّهِيلًا ﴿١٤﴾

10- Onların (inkarcı müşriklerin) dediklerine katlan. Onları güzel bir tavırla terkedip ayrıl.

11- Nimet sahipleri olup (Hakk'ı) yalanlayanları bana bırak da kendilerine az bir mühlet ver.

12-13- Çünkü yanımızda bukağılar. Cehennem, boğazdan geçmeyen yiyecek ve elem verici bir azap vardır.

14- Bir günde ki, yeryüzü ve dağlar sarsıldıkça sarsılır; dağlar çökmüş kum yığınına dönüşür.

İnkarcı Bozgunculara Mücadelede Uygulanan Metod

وَاصْبِرْ عَلٰى مَا يَقُولُونَ وَاهْجُرْهُمْ هَجْرًا جَمِيلًا

"Onların (inkarcı müşriklerin) dediklerine katlan. Onları güzel bir

tavırla terkedip ayrıl."

Cenâb-ı Hak, İslâm'ın kök salıp yayılma şansını tesadüfe bırakmamıştır. Mekke ve Medine dönemlerinde inen âyetler, Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in izlediği strateji ve metodu, bütünüyle Hakk'a davetin usul ve adabını ve takip edilecek yolu belirtmektedir.

Konumuzu oluşturan 10. âyetle bu usul ve metodun bir bölümü yansıtılıyor. Zira karşıt grupla başarılı bir mücadele verebilmek için, içinde yaşanan çağın ve bölgenin ortam ve şartlarını dikkate almak gereklidir. Aksi halde başarı şansı pek az olur.

Hak ile bâtıl kesif bir mücadele safhasına girmiş, her geçen gün bir iki kişinin son dine girmesi, inkarcılardan ileri gelen menfaatçıları çileden çıkarıyor ve bu sebeple amansız mücadelelerini artırıyorlardı. Oysa İslâm'a giren bir avuç fakir, köle ve çaresiz, güçsüz insanın onlara maddi bakımdan karşı koyacak imkânları yoktu. Bunun için Müslümanların o dönemde fiili duruma geçmesi yani göze göz, dişe diş duygu ve düşüncesiyle ortaya atılıp silah kullanmaları çok tehlikeli ve İslâm'ın geleceği bakımından son derece endişe verici olurdu. Şartlar ve ortam bütünüyle müşriklerin lehinde toplanmıştı. O halde azgın inkarcıların yanlış ve tehlikeli bir karar almalarına sebep olmak akıllıca bir hareket olmazdı. Belki de İslâmiyet'in temel atıp yayılması çeyrek asır daha gecikebilirdi. Halbuki insan ömrü o kadar uzun değildir. Yapılması gereken tek şey, mevcut şartları, imkânları ve ortamın özelliğini dikkatten uzak bulundurmadan zaman kazanmaya çalışmak ve her dakikayı İslâm lehine değerlendirmek için zekâyı alabildiğine kullanmaktı.

Nitekim ilgili âyetin ışığında Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in uyguladığı siyaset ve metodun ana hatları şunlardı:

a) Allah'ın varlığını ve birliğini en güzel ve çarpıcı ifadelerle kalp ve kafalara yerleştirmeye çalışmak,

b) Bunun için gelen tepkiyi normal karşılayıp, sinirlere hâkim olmak suretiyle saldırıya geçmemek ve iç savaşa kapı açacak hareketlerden kaçınmak,

c) Eza, cefa, işkence gibi saldırılara misliyle karşılık vermeyip sabretmek ve mümkün olduğu kadar yumuşatıcı bir hava oluşturmak,

d) Tapılmakta olan putlara fiili surette dokunmamak, bu hususta herhangi bir teşebbüste bulunmamak; bulunmak isteyenlere kesinlikle engel olmak,

e) Zamanı çok iyi değerlendirmek, mazlum çizgisinde bulundukça dikkatleri fedakâr mü'minlere çekmek,

f) Önce güçlenip kadrolaşmak, hiç değilse şehir devleti kurma düzeyine gelip savunma gücü oluşturmak, sonra da saldırılara gerekirse misliyle karşılık vermek,

g) İnen âyetlerin dışında herhangi bir görüş ortaya koymamak; Hz. Peygamber (aleyhisselam)'dan izin almadan müşrikler aleyhine bir karar almamak bu cümledendir.

İşte bu metottur ki, dikkatleri zayıf tarafın üzerine çekmiş, İslâm'ın sesinin duyulmasını hızlandırmış ve Müslümanları topyekun bir imhadan uzak tutmuştur.

Aksini düşünelim: Kabe'nin damına konulan Hübel adlı putun "bu kutsal mabedin üzerinde yeri mi olur" denilse ve birkaç Müslüman tarafından kırılıp atılsaydı neler olurdu? İyice kabaran sinirleri harekete geçirir, dolan bardağın taşmasına sebep olurdu. Her türlü din ve vicdan hürriyetinin karşısında olan azgın inkarcılar, ok yaydan çıkar misali, hemen imha saldırısına geçerlerdi. O yüzden yeni doğan İslâm dini, doğduğu yerde ölmeye mahkum olabilirdi. Tabi ilâhi takdir buna müsade eder miydi, etmez miydi? Bu ayrı bir konu.

İşte Allah yolunda, hak, adalet ve ahlâk yolunda yürüyen mü'minlere irşad ve tebliğ metodundan aydınlatıcı bir bölüm vererek, Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın başarısının sırlarından birini açıklamış olduk.

İlâhi Metod Aynen Uygulanırsa, Hakk'ın Yardımı Tecelli Eder

وَذَرْنِي وَالْمُكَذِّبِينَ أُولِي النَّعْمَةِ وَمَهِّلْهُمْ قَلِيلًا

"Nimet sahipleri olup (Hakk'ı) yalanlayanları bana bırak da kendilerine az bir mühlet ver."

Sözünü ettiğimiz ilâhi metod belirlenirken, 11. âyetle mü'minler kendilerine düşen görevi yerine getirdikleri takdirde Allah'ın çok geçmeden inayet ve nusretle tecelli edeceği vadediliyor.

Anlaşıldığı gibi, ilâhi yardım ve tecelli şartlıdır. Mü'minler gösterilen stratejiyi ilâhi metodla uygularlarsa, yardıma mazhar kılınmaları muhakkak olur. Nitekim Hz. Aişe (radıyallahu anha) validemiz diyor ki; "Bu âyet indikten sonra çok geçmeden (birkaç yıl sonra) hicret ve arkasından Bedir Savaşı patlak verdi de o ileri gelen azgın inkarcıların çoğu hak ettikleri cezayı tattılar. Âhiret'teki cezaları ise, daha ağır ve kalıcı olacaktır."[1]

Âhiret Azabının Çeşitleri

إِنَّ لَدَيْنَآ أَنكَالًا وَجَحِيمًا ۝ وَطَعَامًا ذَا غُصَّةٍ وَعَذَابًا أَلِيمًا

"Çünkü yanımızda bukağılar, Cehennem, boğazdan geçmeyen yiyecek ve elem verici bir azap vardır."

Hakk'ı tebliğ edip huzur ve güvenin kurulmasını isteyen mü'minlere karşı saldırıya geçen inkarcı maddeciler, dönüş yapmadan, Hakk'a inanıp teslim olmadan ölürlerse, onlara âhirette verilecek cezanın bazı özellikleri açıklanmaktadır. **O özellikleri şöyle özetleyebiliriz:**

a) Demir bukağılar,

b) Cehennem ateşi,

c) Boğazdan geçmeyen yiyecek,

d) Sonu gelmeyen elem verici azap.

Azabın bu çeşitlerine dikkat ettiğimizde, verilecek cezanın, inkarcının ameline uygun olduğunu görürüz. Şöyle ki: Mekke'de kimsesiz mü'minlerin boynuna ip takıp sokaklarda sürüklediler. Buna karşılık onların boynuna demirden bukağı geçirilecek.

Mü'minleri komaya sokuncaya kadar dövüp göğüsleri üzerine kızgın taş ve ateş koyanlar, âhirette buna karşılık Cehennem ateşine atılacaklar. Onlar mü'minleri ekonomik ablukaya aldılar ve o sebeple sıkıntıya düşen o mü'minler boğazlarından kolay kolay geçmeyecek şeyleri yemek zorunda kaldılar. O kadar ki, Sa'd b. Ebi Vakkas (radıyallahu anh) o günleri şöyle anlatıp özetlemiştir: "Öylesine açlık ve sıkıntıya düştük ki, yiyecek bir nesne bulamadık. Gece açlıktan bir türlü uyku gözlerime girmeyince kendimi dışarı attım ve kumların arasında ayağım sert bir cisme dokundu; eğilip

1 Tefsir-i Kurtubi:19/46

aldığımda aylarca güneşte kalıp kuruyan bir parça deve derisi olduğunu gördüm. Onu iki taşın arasında ufalayıp açlığımı gidermeye çalıştım." İşte buna karşılık Cehennemde boğazlarından kolay kolay geçmeyecek olan zakkum misali yiyeceklerle baş başa bırakılacaklardır.

Mü'minlere karşı hiçbir merhamet duygusu taşımadan insafsızca işkencede bulunmayı reva gördüler "Allah birdir, Muhammed O'nun peygamberidir" dedikleri için saldırının en kötüsünü onlar hakkında uygulamakta sakınca görmediler. Buna karşılık âhirette onlara elem verici ve aynı zamanda kalıcı bir azap uygulanacaktır.

Cenâb-ı Hak, saldırgan müşriklere âhirette uygulanacak cezayı, mü'minlere huzur ve güven verecek bir anlatımla açıklarken, kıyametin iki safhasına dikkatleri çekiyor:

Kıyametin İki Önemli Safhası

يَوْمَ تَرْجُفُ الْأَرْضُ وَالْجِبَالُ وَكَانَتِ الْجِبَالُ كَثِيبًا مَهِيلًا

"Bir günde ki, yeryüzü ve dağlar sarsıldıkça sarsılır; dağlar çökmüş kum yığınına dönüşür."

1- Yeryüzü sarsıldıkça sarsılacak, dünya yörüngesinden çıkıp çekirdeğini oluşturan madenler büyük patlamalar vücuda getirecek.

2- Dağlar bu sarsıntı ve patlama sonucu tuz buz olup kum yığınına dönüşecek.

Öyle ki, yerküre üzerinde dağ, tepe, orman, akarsu diye bir şey kalmayacak. İkinci düzendeki yerini almak üzere boşlukta bir meteorit misali kayıp gidecek.

İşte ilâhi plânda bu böyle tespit edilip çizilmiş ve belli bir programa bağlanmıştır; vakti saati gelince aynen gerçekleşecektir. Onu durduracak veya değiştirecek hiçbir kudret ve kuvvet olmayacak, hüküm bütünüyle Allah (celle celaluhu)'ya ait bulunacaktır. O halde o günler gelmeden veya ölüm çizgisine gelip dayanmadan insanoğlu kendini tanımak ve niçin yaratıldığını, nerede bulunduğunu, görevinin ne olduğunu, hilkatindeki hikmeti ve bundan sonra nereye gitmek zorunda bulunduğunu bilip anlamak ve bu idrâk ile Hakk'a yönelmek zorundadır. Kur'ân bilhassa bu sinyali vermekte ve ilâhi âyetlerle gafil insanların uyanmasını istemektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, ortam ve şartların dikkate alınarak uygulanacak strateji üzerinde duruldu. Sonra da inkarcı saldırganlar uyarılarak hem kıyametten, hem de âhiret gününden yönlendirici tablolar sergilendi.

Aşağıdaki âyetlerle, şâhid olarak gönderilen Hz. Peygamber (aleyhis-selam)'a uymanın lüzumu üzerinde duruluyor ve Fir'avn'a gönderilen Musa Peygamber'e onun karşı koyması neticesinde nasıl bir felâkete uğratıldığı misal veriliyor. Sonra da kıyamet ve âhiretin bir diğer korkunç safhasına değinilerek uyarılar yapılıyor.

إِنَّآ أَرْسَلْنَآ إِلَيْكُمْ رَسُولًا شَاهِدًا عَلَيْكُمْ كَمَآ أَرْسَلْنَآ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ رَسُولًا ﴿١٥﴾ فَعَصَىٰ فِرْعَوْنُ الرَّسُولَ فَأَخَذْنَاهُ أَخْذًا وَبِيلًا ﴿١٦﴾ فَكَيْفَ تَتَّقُونَ إِن كَفَرْتُمْ يَوْمًا يَجْعَلُ الْوِلْدَانَ شِيبًا ﴿١٧﴾ السَّمَآءُ مُنفَطِرٌ بِهِۦ كَانَ وَعْدُهُۥ مَفْعُولًا ﴿١٨﴾ إِنَّ هَٰذِهِۦ تَذْكِرَةٌ فَمَن شَآءَ اتَّخَذَ إِلَىٰ رَبِّهِۦ سَبِيلًا ﴿١٩﴾

15- Şüphesiz ki, biz, Fir'avn'a bir peygamber gönderdiğimiz gibi, size de üzerinize şahit olacak bir peygamber gönderdik.

16- Ne var ki, Fir'avn, o peygambere karşı geldi; bu yüzden onu yakalayıp ağır şekilde cezalandırdık.

17- Eğer küfre saparsanız, çocukları ak saçlı ihtiyarlara çevirecek günden nasıl korunabilirsiniz?

18- Gök, onunla (o günün dehşetiyle) çatlamıştır (çatlar). O'nun vaadi mutlaka yerine gelir.

19- Gerçekten bu bir öğüttür. Artık dileyen Rabbine giden bir yol edinir.

Musa (aleyhisselam) ile Fir'avn Kıssası Misâl Veriliyor

إِنَّآ أَرْسَلْنَآ إِلَيْكُمْ رَسُولًا شَاهِدًا عَلَيْكُمْ كَمَآ أَرْسَلْنَآ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ رَسُولًا

"Şüphesiz ki biz, Firav'n'a bir peygamber gönderdiğimiz gibi, size de üzerinize şahit olacak bir peygamber gönderdik."

Bu âyetle Cenâb-ı Hak, Mekke'de gelişmekte olan olayların müşrikleri tehlikeli bir uçuruma doğru sürüklediğine işarette bulunarak Fir'avn'ın Musa (aleyhisselam)'a karşı olumsuz tutumundan dolayı nasıl kötü bir akıbete duçar kılındığını hatırlatmaktadır.

Müşriklerin ileri gelenlerinin insaf ölçülerini çok aşan sert tedbirlerinden endişe edilmemesine ve neticenin onlar için hüsran, mü'minler için zafer olacağına işaret edilmekte ve böylece mü'minlere teselli ve ümit havası estirilmektedir.

Misal olarak verilen kıssa, şu gerçekleri yansıtmakta ve düşünebilenlerin düşünce ufkunu genişletmektedir:

a) Musa (aleyhisselam) Mısır'da doğmuş, Fir'avn'ın evinde büyümüştür.

b) Musa (aleyhisselam)'ın babadan yetim; Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın hem babadan, hem anadan yetim kaldığı, bu iki peygamber arasında ayrı bir benzerlik arz eder.

c) Musa (aleyhisselam) doğup büyüdüğü yerde halkı Hakk'a davetle emrolunmuştu. Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz önce doğup büyüdüğü yerdeki, sonra da yeryüzündeki bütün milletleri Hakk'a davete memur kılınmıştır.

d) Fir'avn, Musa (aleyhisselam)'a karşı sert tedbirlere; Mekke'nin ileri gelen inkarcı azgınları ise Hz.Muhammed (aleyhisselam) aleyhine caydırıcı ve tehdit edici davranışlara başvurmuşlardır.

e) Netice olarak Musa Peygamber, Mısır'dan hicret etmek zorunda bırakılmıştı. Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz de Mekke'yi terketmek zorunda kaldı ve Medine'ye hicret etti. Bu açıdan da iki peygamber arasında bir benzerlik söz konusudur.

f) Musa (aleyhisselam) bir süre sonra Mısır'a dönüp manevi fetihte bulundu; ilâhi emir gereği, nusret-i ilâhiye tecelli etti; Fir'avn ve askerleri Kızıldeniz'de boğuldu.

Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz de hicretten bir süre sonra güçlü bir orduyla Mekke üzerine yürüdü ve böylece hem maddi, hem de manevi fetihte bulunarak mağrur başları yere eğip kutsal toprağı ve Allah'a ibâdet için yapılan Kabe'yi putlardan ve putperestlerden temizledi.

Böylece Cenâb-ı Hak geçmişte meydana gelen önemli, çalkantılı dramatik tarihi bir olayın özetini belirterek Mekkeliler'i bir defa daha uyardı. Fir'avn ve ordusu kadar güçlü olmadıklarına işaretle sonlarının hüsran ile noktalanabileceğini dolaylı şekilde hatırlattı. Musa (aleyhisselam)'a karşı gelip küfür ve tuğyanını artıran Fir'avn'ı yakalayıp cezalandırdığını beyân ederek mü'minlere büyük ümit ve güven ilham etti. Müşriklere ise, dönüş yapmadıkları takdirde baş aşağı gelecekleri günün yakın olduğunu bildirerek küfür ve azgınlıktan vazgeçmelerini tenbihle ilâhi rahmetinin genişliğine dolaylı şekilde atıfta bulundu.

Nitekim hiçbir uyarı, misal, tehdit, öğüt ve âyet netice vermeyince, ilâhi program hükmünü yürütmeye başladı: Hicret emrini indirdi. Şehir devletinin temelleri atıldı ve Bedir Savaşı hazırlandı. Derken Mekke fethedildi ve Arap Yarımadası bir baştan bir başa mü'minlerin eline geçti.

İnsan Aklına Işık Tutularak Uyarı Sürdürülüyor

فَكَيْفَ تَتَّقُونَ إِنْ كَفَرْتُمْ يَوْمًا يَجْعَلُ الْوِلْدَانَ شِيبًا ۝

"Eğer küfre saparsanız, çocukları ak saçlı ihtiyarlara çevirecek günden nasıl korunabilirsiniz?"

Kur'ân'da hâkim olan ilâhi üslup gereği, önce insanların duygu ve düşünceleri yönlendirilir, sonra da akla malzeme verilerek konu üzerinde etraflı düşünme ve araştırma havası oluşturulur. Bunun için de birtakım meydana gelmiş ve ileride meydana gelmesi kesin olan belgeler sıralanır. Nitekim 18 ve 19. âyetlerle, her başlangıcın bir sonu olduğu gibi, her doğanın öleceği dolaylı şekilde belirtiliyor.

Dünyanın da yer aldığı mevcut sistemlerin de bir başlangıcı olduğu gibi, bir de sonu olacağı bildirilerek bu olayın iki önemli safhası üzerinde duruluyor:

1- Kıyamet olayının akıllara durgunluk verecek dehşeti, ikinci hayata kalkış ve hesaba çekilişin duygu ve ruh üzerinde tezahür edecek ağırlığı çocukları bile yaşlanmış bir görünüme sokacak.

2- Kıyametin kopmasıyla birlikte gök yarılacak, yani sistemler bozulacak, yörüngeler karışacak; çatlayıp ayrılan bir çatıdan kiremitlerin yerlerinden kopup rasgele düşeceği, etrafa savrulacağı gibi, yıldızlar da öylesine kararıp dökülecek.

Bu, ezelde hazırlanan ilâhi plân ve programın bir gereğidir ki, geri kalması, aksaması mümkün değildir. Zira Cenâb-ı Hakk'ın hükmü mutlaka yerine gelir. O'nun yanında söz değişmez; vaadi haktır, günü saati gelince mutlaka tahakkuk eder.

Ozon Gazı ve Bir Yorum

Bilindiği gibi "Ozon Gazı" (Oz) üst stratosfer'in ekvatorunda, yaklaşık 40 km. yükseklikte oluşur ve buradan kutuplara doğru yayılır. Bulunduğu yer orta stratosfer'dir.

Konumuzu oluşturan,

"Eğer küfre saparsanız, çocukları ak saçlı ihtiyarlara çevirecek günden nasıl korunabilirsiniz?" 17. âyetle, kıyametin dehşetinden söz edilmekteyse de, son devrin tefsircilerinden bir kısmının bu olayı ozon gazının azalıp delinmesi neticesinde ortaya çıkacak olaylarla yorumladıklarını görüyoruz. Aslında böyle bir yoruma âyetin siyak ve sibakı müsade etmemektedir. Zira, konu kıyamet olayıyla ilgilidir ve böyle bir olayın ortaya çıkmasıyla göklerin yarılacağı, her şeyin alt-üst olacağı açıklanmaktadır.

Ancak çok uzak bir ihtimal dahi olsa, ozon tabakasının delinmesi veya ortadan kalkmasıyla erken beyazlaşmanın ortaya çıkacağı bilimsel olarak belirtilmekte ve âyetteki anlatımla bir benzerlik arz etmektedir. Şöyle ki:

Ozon atmosferde en az bulunan bileşen olmasına rağmen, yeryüzündeki hayat için zorunludur. Çünkü Güneş'ten gelen kısa dalga boylu ve dolayısıyla yüksek enerjili morötesi (ultraviolet) ışığın büyük bölümünü süzer; diğer bir deyişle bu ışınlara karşı filtre görevi görür. Ozon tabakasının ortadan kalkması veya tesirinin azalması durumunda bu çok tehlikeli morötesi ışınlar doğrudan dünyaya ulaşmakta ve cilt kanserlerine, ayrıca çocuklarda ve gençlerde uzun süreli etkiler sonucu derinin erken kırışması ve saçların erken beyazlaşması şeklinde ortaya çıkan "progeria" (erken yaşlanma) hastalığına yol açabilmektedir.

Şayet ozon tabakasının ortadan kalkmasıyla kıyamet olayı yakından ilgiliyse, o takdirde âyeti bu doğrultuda yorumlamanın makul bir yanı olabilir. Şüphesiz bu da çok uzak bir ihtimaldir ki yorum için yeterli delil sayılamaz.

İnsanı Kendi İrâdesine Birakmak

إِنَّ هٰذِهِ تَذْكِرَةٌ ۖ فَمَنْ شَاءَ اتَّخَذَ إِلٰى رَبِّهِ سَبِيلًا

"Gerçekten bu bir öğüttür. Artık dileyen Rabbına giden bir yol edinir."

Kur'ân-ı Kerim duygu, düşünce ve akla seslenip birtakım uyarılar, öğütler ve belgeler sıraladıktan sonra, bütün bunların doğruyu öğreten, hakkı tanıtan tezkirler olduğunu bildirmekte ve sonra da insanı hür iradesiyle baş başa bırakmaktadır. İlgili âyetle insan irâdesinin zorlanmadığına hem işaret edilmekte, hem de ona imkân verildiği belirtilmektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, son peygambere uymanın lüzumu belirtildi ve inkârda ısrar edenlere Fir'avn olayı misal olarak verildi. Sonra da kıyamet olayından birkaç safha anlatılarak yönlendirici uyarıda bulunuldu.

Aşağıdaki âyetle gece ibâdeti üzerinde durularak bu konuda hafifletici hükme yer veriliyor. Arkasından namaz, zekât ve karz-ı hasenden söz edilerek bu üç ibâdetin önemine dikkat çekiliyor. Her halükârda Allah'tan bağışlanma dilememiz emredilerek sure noktalanıyor.

إِنَّ رَبَّكَ يَعْلَمُ أَنَّكَ تَقُومُ أَدْنٰى مِنْ ثُلُثَيِ الَّيْلِ وَنِصْفَهُ وَثُلُثَهُ وَطَآئِفَةٌ مِنَ
الَّذِينَ مَعَكَ ۚ وَاللّٰهُ يُقَدِّرُ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ ۚ عَلِمَ أَنْ لَنْ تُحْصُوهُ فَتَابَ عَلَيْكُمْ
فَاقْرَءُوا مَا تَيَسَّرَ مِنَ الْقُرْاٰنِ ۚ عَلِمَ أَنْ سَيَكُونُ مِنْكُمْ مَرْضٰى ۙ وَاٰخَرُونَ
يَضْرِبُونَ فِي الْأَرْضِ يَبْتَغُونَ مِنْ فَضْلِ اللّٰهِ ۙ وَاٰخَرُونَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ
اللّٰهِ ۖ فَاقْرَءُوا مَا تَيَسَّرَ مِنْهُ ۚ وَأَقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ وَأَقْرِضُوا اللّٰهَ قَرْضًا
حَسَنًا ۚ وَمَا تُقَدِّمُوا لِأَنْفُسِكُمْ مِنْ خَيْرٍ تَجِدُوهُ عِنْدَ اللّٰهِ هُوَ خَيْرًا وَأَعْظَمَ
أَجْرًا ۚ وَاسْتَغْفِرُوا اللّٰهَ ۚ إِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٢٠﴾

20- Şüphesiz ki Rabbin, senin ve seninle beraber bir topluluğun gecenin üçte ikisine yakın bir süreyi, yarısını ve bazen de üçte birini kalkıp

ibâdetle geçirdiğinizi bilir. Allah, gece ve gündüzü takdir eder, sizin bunu sayamayacağınızı bildiği için size lutufla yönelir. Bundan böyle Kur'ân'dan size kolay geleni okuyun. Allah, sizden hastalar olacağını, diğer bir kısmının Allah'ın bol nimet ve geniş lutfunu arayıp elde etmek için yolculuk yapacaklarını, başka bir kısmının ise Allah yolunda vuruşacaklarını da biliyor. O halde Kurân'dan size kolay geleni okuyun. Namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin, Allah'a (O'nun rızâsı uğruna faizsiz) güzel bir ödünç verin. Kendiniz için önden ne gibi bir hayır gönderirseniz, onu daha hayırlı ve karşılığı daha büyük olarak Allah'ın yanında bulursunuz. Allah'tan bağışlanma dileyiniz. Şüphesiz ki, Allah, çok bağışlayan, çok merhamet edendir.

İNİŞ SEBEBİ

Surenin ikinci ve üçüncü âyetleriyle gecenin çoğunun veya yarısının, ya da yarısına yakın bir bölümünün ibâdetle geçirilmesi emredilmişti. Şüphesiz bu hesaplama Ashab-ı Kiram'a biraz müşkil geliyordu. Aynı zamanda mü'minlerin İslâmiyet'i yaymada birçok görevleri ortaya çıkmış bulunuyordu. Bu durumda artık onları gece ibâbetine kalkma hususunda serbest bırakmanın uygun olacağı murad-ı ilâhiyeye tevafuk ettiğinden yukarıdaki âyet indirildi.

Ancak bu âyetin Mekke'de mi, yoksa Medine'de mi indirildiği hakkında farklı görüş ve tespitler ortaya çıkmıştır.

İLGİLİ HADİSLER

Abdullah b. Amr (radıyallahu anh)'dan yapılan rivayette, Rasulullah (aleyhisselam)'ın ona şöyle dediği nakledilmiştir:

"Ya Abdellah! Senin bütün seneyi oruçlu geçireceğini ve her gece uyumayıp (ibâdet edip) Kur'ân okuyacağını söylediğin bana bildirildi. Öyle midir?" Bu soru üzerine Hz. Abdullah: "Evet, ya Rasulallah! Ben bununla ancak hayır ve iyilik murad ettim" diye cevap vermiştir. Bunun üzerine Rasulullah (aleyhisselam) ona:

"Öyle İse, Davud'un orucu gibi oruç tut. Çünkü O, insanların en çok ibâdet edeniydi. Kur'ân'ı da her ayda bir defa okuyup hatmet" buyurdu. Hz. Abdullah: "Ya Rasulallah! Bundan daha fazlasını yapabilirim" deyince, Rasulullah (aleyhisselam) ona: **"O halde her on günde bir hatim yap"** buyurdu. Hz. Abdullah: "Ya Rasulallah! Bundan fazlasını yapabilirim" dedi.

Peygamber (aleyhisselam) ona: **"O halde haftada bir defa hatim yap, fazlasına gerek yoktur"** buyurdu.[1] Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz, ashabına sordu:

- Sizden kimin malı vârisinin malından kendisine daha sevimlidir? Ashab-ı Kiram şu cevabı verdiler:

- Ya Rasulallah! Bizden hiçbirimiz yok ki kendi malı vârisinin malından daha sevimli olmasın. Bunun üzerine Hz. Peygamber (aleyhisselam) onlara:

- Ne dediğinizi iyice biliyor musunuz? buyurdu. Onlar da:

- Ya Rasulallah! Ancak bunu biliyoruz, dediler. Peygamber (aleyhisselam) şöyle buyurdu:

- Sizden birinizin malı ancak (ölmeden önce) önünden gönderdiğidir. Vârisinin malı ise, geriye bıraktığıdır.[2]

Din Kolaylığı Emreder

Surenin baş kısmında açıkladığımız sebeplerden dolayı, gecenin belli bir bölümünde kalkıp ibâdet etmek farzdı. O çok sıkıntılı ve netameli günlerde ruhlara daha çok gıda vermek, o en yüce kudrete yönelip daha çok yardım beklemek ve böylece kalpleri imân ve onun mahsulü olan Allah sevgisiyle doldurmak; sabredip dayanma gücünü ortaya koymak gerekiyordu ve bu hal başarı çizgisine adım adım yaklaşmanın manevi destek ve kuvveti idi. Aynı zamanda savaş ve benzeri hareket henüz meşru kılınmamıştı. O bakımdan mü'minleri fazlasıyla yorup bitkin düşüren bir iş de yok gibiydi. Böyle bir ortamda gece ibâdetine muntazam kalkmak kimseye ağır gelmiyordu. Bununla beraber belirlenen nisbette ve vakitte zaman ayarlaması yapmak birçoğuna zor geliyordu. Malum devirde saat yoktu. Ashab-ı Kirâm belirtilen sebepten dolayı gece ibâdetini lâyıkıyla yerine getirememenin üzüntüsü içindeydi. Bir süre sonra İslâmi faaliyet hızlandı ve herkesin yapacağı hizmetler ortaya çıktı ve gecenin bir bölümünde kalkıp ibâdet etmenin farziyeti 20. âyetle kaldırılmış oldu. Hz. Peygamber (aleyhisselam)'a vacip olarak kalmakla beraber mü'minler için bir sünnet olarak kaldı.

1 Buhari/Fezâil-i Kur'ân: 34, Savm: 55, 57, 59, Enbiyâ: 37, Edeb: 84, İsti'zan: 38 - Müslim/Siyam: 182, 192 - Nesâi/Siyam: 76, 77, 78 - Ahmed: 2/189, 194, 199

2 el-Beğavi: Abdullah (radıyallahu anh)'dan - Lübabu't-te'vil: 4/325

Burada belirttiğimiz sebeplerden başka, konuyla yakından ilgili iki önemli hikmet de söz konusudur:

a) Hicret yakındı. Medine'ye gidildikten sonra yoğun ve yorucu işler başlayacaktı veya hicret olayı gerçekleşmişti ve Medine'ye hicret eden mü'minleri birçok yoğun işler beklemekteydi. Bu sebeple gece ibâdetinin farziyetinin kalkması gerekiyordu.

b) Bir yıl kadar bu ibâdetin farziyetinin sürdürülmesi, mü'minleri fazilet ve feyzi çok bir ibâdete alıştırmaya yönelik bulunuyordu. Maksat hâsıl olunca ve hicret yaklaşınca veya hicret olayı gerçekleşince bir lütuf olarak farziyet hükmü kaldırıldı.

Allah (celle celaluhu) daha iyisini bilir.

Kur'ân'dan Kolay Geleni Okumak

فَاقْرَءُوا مَا تَيَسَّرَ مِنَ الْقُرْاٰنِ

"Kur'ân'dan size kolay geleni okuyun!"

Bu cümle üzerinde farklı yorumlarda bulunanlar olmuştur. Şöyle ki:

a) Bilindiği gibi, gece kalkıp kılınan namazda mümkün olduğu nisbette uzun sureler okunmak suretiyle kıraat çok uzun tutulurdu. Bu âyette ise, mutlaka uzun ve belirlenmiş bir sureyi değil, kişinin kolayına gelecek nisbette okuması tavsiye edilmektedir.

b) Müfessir Süddi'ye göre: Bu, yüz âyettir. Hasan el-Basri ile Kâb'a göre de âyette bu nisbete işaret edilmektedir. Zira ashabdan yapılan rivayette: "Kim geceleyin kalkıp yüz âyet okursa, kanitin'den yazılır", yani Allah'a ümit bağlayıp gönül veren bahtiyarlardan sayılır, buyurulmuştur.

c) Said b. Cübeyr'e göre: Bu, elli âyettir.

Ancak Hasan el-Basri ile Kâb'ın beyânı daha sıhhatli kabul edilmiştir. Çünkü Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz:

"Kim gece kalkıp on âyet okursa, gafillerden yazılmaz. Kim de yüz âyet okursa, kanitin'den yazılır. Bin âyet okuyan kimse ise, mukantırin (kendilerine kantar kantar ecir ve sevap verilenler)den yazılır."[1] buyur-

1 Ebu Dâvud/Ramazan: 9 - Dârimi/Fezâil-i Kur'ân: 31

muştur.

d) Size kolay geldiği ölçüde ve nisbette namaz kılın, demektir. Çünkü "salât" sözü, Kur'ân, yani Kur'ân'dan okuma anlamında kullanılmıştır. "Kur'âne'l-fecri" terkibinde olduğu gibi.

Böylece, "Kur'ân'dan size kolay geleni okuyun" âyetiyle, gece ibâdetinin farziyeti kaldırılmıştır. O sebeple gece kalkıp namaz kılmak, Kur'ân okumak isteyenler, kolaylarına geldiği kadarını yapmakta serbesttirler.

İsrâ suresi 79. âyetin tefsirinde de belirttiğimiz gibi, gece ibâdetinin sadece Hz. Peygamber (aleyhisselam)'a vacip olduğu kesinlik arz etmektedir ki bu, beş vakit farzdan fazla olarak bir vücub ifâde eder.

İmam Şafii bu konuda şöyle demiştir:

"Gece ibâdeti vâcib midir, değil midir? Yani Kur'ân'dan size kolay gelenini okuyun, emriyle gecenin belli saatlerinde kalkmanın farziyeti neshedilirken ikinci bir farz mı belirlenmiş oluyor, yoksa bu ibâdet sünnet olarak mı kalıyor? Biz sünnet ile istidlalde bulunmayı uygun görerek bu iki manadan hangisinin sahih olduğunu araştırdık. Gördük ki, Rasulullah (aleyhisselam)'ın sünneti sadece beş vakit namazın farziyetine delâlet etmekte, ondan başka vâcib bir namaza delâlet etmemektedir."[1]

Böylece İmam Şafii'ye göre: Gece ibâdeti sünnet olarak kalmıştır. el-Kuşeyri ise, gece kalkıp ibâdet etmenin farziyeti ümmet hakkında kaldırılmış, ama Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz hakkında kaldırılmamıştır, diyor.

Hanefi imamları ise, bu âyete dayanarak namazda Fatiha suresini okumak tayinen vâcib değildir. İster Fâtiha'dan, ister başka bir sureden bir veya birkaç âyet okumak kâfidir, demişlerdir. Ancak bu hususta aralarında görüş birliği yoktur. Yukarıdaki görüş ve ictihad çoğuna aittir. Cumhur ise, Hanefiler'in çoğunun bu görüşünü benimsemeyip, reddetmiştir. Çünkü Rasulullah (aleyhisselam):

"Fâtiha'yı okumayan kimsenin namazı namaz değildir" buyurmuştur.[2]

---

1 el-Câmi'u li Ahkâmi'l-Kur'ân: 19/54

2 Tirmizi/Mevakıyt: 116

Gece Namazının Ümmet Hakkında Nafile Olarak Kalması

عَلِمَ اَنْ سَيَكُونُ مِنكُمْ مَرْضٰىۙ وَاٰخَرُونَ يَضْرِبُونَ فِى الْاَرْضِ يَبْتَغُونَ

"Allah, sizden hastalar olacağını, diğer bir kısmının Allah'ın bol nimet ve geniş lutfunu arayıp elde etmek için yolculuk yapacaklarını, başka bir kısmının ise Allah yolunda vuruşacaklarını da biliyor."

Yukarıda kısmen açıkladığımız gibi, Mekke'de gece ibâdeti için hayli fırsat vardı ve o dönemde aşırı bir meşguliyet yoktu. Onun için bir yıla yakın süre gece ibâdetinin farziyeti devam ettikten sonra kaldırıldı.

İlgili 20. âyette Cenâb-ı Hakk'ın bununla alâkalı sebepleri şöyle belirttiğini görüyoruz:

a) Cenâb-ı Hak sizden hastalığa yakalananlar olacağını,

b) Bir kısmınızın da Allah'ın bol nimet ve ihsanını elde etmek için (ticari amaçla) yolculuk yapacağını,

c) Başka bir kısmınızın da Allah yolunda savaşa katılıp vuruşacaklarını biliyor.

Böylece yakında mü'minleri çok meşgul edecek hareketli günlerin başlayacağına, savaşa izin verileceğine ve Müslümanların savaşacak bir kuvvet oluşturacaklarına işaret ediliyor.

İki Tavsiye ve Dört Önemli Emir

Surenin sonunda, Müslümanların yakın gelecekte düze çıkacakları; kâfirlerin ve azgın müşriklerin maddi ve manevi ablukasından kurtulacakları müjdelenmiştir.

Altı şeye çok iyi dikkat edilmesi ve onlardan her birinin gerektiği gibi yerine getirilmesi emir ve tavsiye buyurulmaktadır:

1- Savaşın henüz farz kılınmadığına, ama yakında savaşılacak şart ve ortamın doğacağına işaretle, buna hazır olmaları tavsiye ediliyor.

2- Ticari amaçla seyahat imkânlarının doğmak üzere bulunduğu, onun için mü'minlerin ticari işlerle meşgul olmalarının gereğinin ortaya çıkacağı dolaylı bir anlatımla bildirilerek, buna da kendilerini önceden hazırlamaları tavsiye anlamında bildiriliyor.

3- Bu durumlar ortaya çıktığında da Kur'ân okumayı ihmal etmemeleri, kolaylarına geleni okumaya devam etmeleri ve özellikle namazda buna özen gidermeleri emrediliyor.

4- Mü'minlerin kâfirlerden ayırt edilmesinde alâmet-i farika olan ve kul ile Allah (celle celaluhu) arasında devamlı irtibat sağlayan; birlik, dirlik ve kardeşlik duygusunu geliştiren "namaz"a devam edilmesi buyuruluyor.

5- Yakında zekât verecek duruma gelenlerin çoğalacağı bildiriliyor. Sosyal adaleti sağlayan, sınıf farkını kaldıran, servetin mahdut ellerde birikmesini önleyen bu mali ibâdetin kusursuz yerine getirilmesi emrediliyor.

6- Bunların dışında Allah rızasını düşünerek faizsiz ödünç vermemiz tavsiye buyuruluyor; aynı zamanda Allah için muhtaçlara yardım elini uzatmamız, savaşa çıkanlara yardımda bulunmamız tavsiye ediliyor.

Sonra da ölmeden önce âhiret için birtakım yatırımlarda bulunmamız konu edilerek âhiret gününde daha çok önümüzden gönderdiğimiz iyilik ve sevapları, Allah için yatırımları bulabileceğimize dikkatlerimiz çekiliyor. Bütün bu önemli konularda en küçük bir ihmal veya gevşeme sadır olmuşsa, ondan dolayı da Cenâb-ı Hakk'a yönelip istiğfar etmemiz, O'ndan bağışlanma dilememiz emrediliyor. Çünkü Cenâb-ı Hak gerçekten çok bağışlayan ve çok merhamet edendir.

Bu surenin de tefsirini bize müyesser kılan Cenâb-ı Hakk'a sonsuz hamd-u senalar; hayatının her safha ve bölümüyle bize yol gösteren, ışık tutan Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'e salât-u selâmlar olsun.

74. SURE

MÜDDESSİR SURESİ

Ayet Sayısı	Kelime Sayısı	Harf Sayısı
56	255	1010

MÜDDESSİR SURESİ

Müfessir Kurtubi'ye göre, tamamı; Lübatu't-te'vil sâhibine göre, sonundaki bir âyeti dışında tamamı Mekke'de inmiştir.[1]

Birinci âyetinde, Resulüllah (aleyhisselam) Efendimiz'in peygamberliğinin ilk yıllarında inen vahyin ruhu üzerindeki tesirinden söz ediliyor. Şöyle ki: Bazen örtüye veya elbisesine bürünüp kendini bu yüce emaneti lâyıkıyla taşımaya alıştırmayı arzulardı. Bir süre vahiy kesildikten sonra bir gün Resulüllah (aleyhisselam) Hira tepesiyle Mekke arasında yürürken lâhuti bir ses işitiyor. Başını göğe doğru kaldırdığında, Hıra'da kendisine gelen meleğin gökle yer arasında bir kürsi üzerinde oturduğunu görüyor ve bu kudsi havanın tesiri altında kalıp hemen evine döner: **"Beni örtünüz, beni örtünüz"** der. Böylece Hz. Hatice (radıyallahu anha) bir örtü veya O'na ait bir elbiseyle Resulüllah (aleyhisselam)'ı örtüyor. İşte bu olaya ve mânaya delâlet eden sıfat, aynı zamanda sureye isim oluyor.

SURENİN KAPSADIĞI BAŞLICA KONULAR

1- Düzenli harekete geçiş ve tebliğ görevini yerine getirme zamanının geldiği açıklanıyor.

2- Kıyâmetin kopmasını sağlayacak olan Sur'a üfürülmesi konu ediliyor.

3- Mal ve servetin inkârcı sapıklardan çoğunu büsbütün şımartıp onları tuğyan ve isyâna ittiği belirtiliyor.

4- Kur'ân'a sihir, Hz. Peygamber (aleyhisselam)'e sihirbaz, büyücü diyecek kadar ileri gidildiğine dikkat çekiliyor.

5- Cehennem üzerinde 19 bekçinin görev yaptığı bildiriliyor.

6- Âhirette cereyan edecek bazı önemli safhalara -öğüt alınsın diye- yer veriliyor.

7- Kâfirlerin âhiret günündeki perişanlığı ve ürkek halleri nefis bir benzetme ile tasvir edilerek gözler önüne seriliyor.

---

1 Tefsir-l Kurtubi: 19/59- Lübabu't-te'vil: 4/326

8- Âhirete imân etmenin insanı yönlendiren ve disiplin havası içinde tutan en sağlam öğüt ve kıstas olduğu çok duyarlı bir anlatımla işleniyor.

SUREYLE İLGİLİ HADİSLER VE RİVÂYETLER

Resulüllah (aleyhisselam) Efendimizin fetret-i vahiy (vahyin bir süre kesilme olayın)dan söz ederken şöyle buyurduğu rivâyet edilmiştir:

"Bir ara yolda yürürken gökten bir ses duydum. Başımı kaldırdığımda, ilk defa Hira'da bana gelen meleği, gökle yer arasında bir kürsi üzerinde oturuyor gördüm. Bunun üzerine bana bir ürperti geldi korktum ve (eve dönüp) "Beni örtün, beni örtün!" dedim. Onlar da beni örttüler. Bunun üzerine Cenâb-ı Hak: "Ya eyyuhe'l-müddessirü." âyetini indirdi. Bu olaydan sonra vahiy inmeye başladı."[1]

Yahya diyor ki: "Ebu Seleme'den, Kur'ân'da ilk inen surenin hangisi olduğunu sordum. O bana: "Ya eyyühe'l-müddessiru"dur diye cevap verdi. Ben ona: "İkra' Suresi değil mi?" diye hatırlatmada bulundum. O şöyle dedi: "Ben aynı şeyi Cabir (radıyallahu anh)'dan sorduğumda o da bana, "ilk inen Müddessir Suresidir" dedi. Ben ona: "İkra' Suresi değil mi?" diye sorduğumda, o bana şöyle dedi: "Ben size, Resulüllah'ın (aleyhisselam) bize haber verip anlattığını haber vereyim. Efendimiz buyurdu ki: **"Hira'da bir ay kaldım. Süreyi tamamlayınca dağdan indim ve Batn-i vâdiye geldiğimde seslenildim. Önüme, arkama, sağıma ve soluma baktım bir kimse göremedim. Sonra tekrar seslenildim ve bu defa başımı kaldırdığımda Cibril'i boşlukta bir taht üzerinde oturmuş halde gördüm. O sebeple beni şiddetli bir titreme tuttu ve Hatice'ye gittim: "Beni örtünüz, beni örtünüz!" dedim. Onlar da beni örtüp üzerime su döktüler. Bunun üzerine Cenâb-ı Hak, Ya Eyyuhe'l-müddessirü suresini indirdi."**[2]

İlk inen âyet veya surenin Müddessir olduğu hakkındaki bu rivâyet, Cumhur tarafından pek sıhhatli kabul edilmemiş ve ilk inen âyet ve surenin "İkra" olduğunda ittifak edilmiştir. Nitekim bu konuyla ilgili Hz. Aişe hadisi her bakımdan daha sıhhatli kabul edilmiştir. Müddessir Suresi ise, fetret-i vahiy'den sonra inmiştir. Bunun aksine vârid olan rivayetler zayıftır.

Bu konuda Hz. Aişe (radıyallahu anha)'dan yapılan rivâyet şöyledir:

1 Buhari/Tefsir: 96. Bed'il-vahiy: 3, 7 - Tirmizi/tefsir: 74 - Ahmed: 3/325. 377

2 Buhari/Tefsir 74, 96- Müslim/İman: 255. 257- Tirmizi/tefsir: 47- Ahmed: 3/306

— Hâris b. Hişam (radıyallahu anh) gelip Resulüllah (aleyhisselam) Efendimiz'den sordu.

— Ya Resulellah! Sana vahiy nasıl gelmektedir?

Resulüllah (aleyhisselam) ona şu cevabı verdi:

— Bazen bana çıngırak sesi gibi gelir ki, bana en ağır geleni de budur. O hal benden ayrılınca meleğin bana söylediğini iyi bellemiş olurum. Bazen da melek bana bir insan suretine girerek gelir; benimle konuşur. Ben de onun söylediğini iyice bellerim.

Hz. Aişe (radıyallahu anha) devamla diyor ki:

"Resulüllah (aleyhisselam) Efendimizi çok soğuk bir günde kendisine vahiy indiği bir sırada gördüm: O hal kendisinden geçince şakaklarından şapır şapır ter aktığına şâhit oldum."[1]

Sonra Hz. Aişe (radıyallahu anha) vahyin ilk başlangıcını anlatırken ilk inen âyet ve surenin "İkra" suresi olduğunu ve bunun Hıra dağındaki mağarada cereyan ettiğini nakleder.[2]

İLK İNEN SURE VEYA ÂYET

Yukarıda kısaca belirttiğimiz gibi, ilim adamları, müfessirler ve hadisçiler bu hususta farklı tesbit, dayanak ve yorumlar ortaya koymuşlardır:

Hz. Câbir (radıyallahu anh) hadisiyle istidlâl edenlere göre: Kur'ân'dan ilk inen, Müddessir Suresidir.

Hz. Aişe (radıyallahu anha)'dan yapılan "Vahyin başlangıcıyla ilgili rivâyeti esas kabul edip onunla istidlâl edenlere göre: ilk inen sure 'Alâk Suresi'dir.

Böylece yapılan değerlendirme neticesinde ikincilerin istidlâl ettiği rivâyet daha sahih ve güvenilirdir. Birincilerin ise, zayıftır. Zira Müddessir Suresi'nin fetret-i vahiy'den sonra indiği kesinlik kazanmıştır.

Bu konuda Buhari'nin Bed'-i Vahiy: 3, 4. hadislerine bir göz atmak yeterlidir.

1 Buhari/Bed'i-vahiy: 2

2 Bilgi için bak: Buhari/bed'-i vahiy: 3

٧٤ سُورَةُ الْمُدَّثِّرِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

يَا أَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ ﴿١﴾ قُمْ فَأَنذِرْ ﴿٢﴾ وَرَبَّكَ فَكَبِّرْ ﴿٣﴾ وَثِيَابَكَ فَطَهِّرْ ﴿٤﴾
وَالرُّجْزَ فَاهْجُرْ ﴿٥﴾ وَلَا تَمْنُن تَسْتَكْثِرُ ﴿٦﴾ وَلِرَبِّكَ فَاصْبِرْ ﴿٧﴾

1- Ey örtüye (veya elbisesine) bürünüp örtünen!

2- Kalk da (yanlış yolda olanları) uyar.

3- Rabbinin büyüklüğünü an.

4- Elbiseni temiz tutmaya devam et.

5- Murdar şeyleri de terke devam et.

6- Malını, daha fazlası verilsin diye verme!

7- Rabbin için sabret.

İNİŞ SEBEBİ

Ebu Seleme'nin Câbir (radıyallahu anh)'dan yaptığı rivâyete göre: Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz şöyle buyurmuştur:

"Bir ay Hira'da kaldım. Sürem dolunca dağdan indim ve Batn-i vâdi'ye geldiğimde bana seslenildi. Bunun üzerine önüme, arkama, sağıma ve soluma baktım bir kimse göremedim. Sonra tekrar bana seslenildi; derken başımı kaldırdım, bir de ne göreyim: Melek Cibril boşlukta bir taht üzerinde duruyordu. (Eve döndüm ve): "Beni örtünüz, beni örtünüz; üzerime su dökünüz" dedim. Bunun üzerine Aziz ve Celil olan Allah (Ya Eyyühe'l-müddessiru)yu indirdi."[1]

İLGİLİ HADİS

Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz "fetret-i vahiy" yani vahyin bir sure

1 Nisâburi/Esbab-ı Nüzul: 295 - Suyuti/Esbab-u Nüzul-i Kur'ân: 117

kesilip gecikmesinden söz ederken şöyle buyurmuştur:

"Bir ara (Hira ile Mekke arasındaki kesimde) yürürken gökten bir ses duydum. Başımı kaldırdığımda, bir de ne göreyim: Hira'da bana gelen Melek gökle yer arasında bir kursi üzerinde oturuyor. Ondan korkup titredim ve (eve) döndüm: "Beni örtünüz, beni örtünüz" dedim. Bunun üzerine şanı yüce Allah, Ya Eyyuhe'l-müddessir ilâ fehcür'e kadar olan kısmı indirdi ve ondan sonra vahiy kızıştı, kesintiye uğramadı."[1]

Rasulullah (aleyhisselam)'a Müddessir Sıfatıyla Hitap Edilmesi

يَا أَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ قُمْ فَأَنْذِرْ وَرَبَّكَ فَكَبِّرْ

"Ey örtüye (veya elbisesine) bürünüp örtünen! Kalk da (yanlış yolda olanları) uyar. Rabbinin büyüklüğünü an."

Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'e, elbise veya örtüye bürünüp örtündüğüyle ilgili sıfatla hitap edilmesi, incelik, zerafet, sevgi ve şefkata delâlet eder. Nitekim Araplar arasında o dönemde böyle bir hitap çok yaygın idi.

Ayrıca bu sıfatın mecazi bir anlam taşıdığı da söz konusudur: Peygamberlik ve takvâ elbisesine bürünüp örtünen demek olur. Ancak birinci tefsir daha zâhir ve daha sıhhatlidir. Nitekim bu incelik, ilgi ve letafete delâlet eden hitaplardan birkaç tanesini de Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz kullanmıştır: Toprak üzerine uzanıp yatan Hz. Ali'ye:

"Kalk Ya Ebâ Türab!" yani "Kalk ey toprağın babası!" buyurmuş ve Devsli Abdullah'ı kediyi çok sevdiği için

"Ebu Hureyre" yani "Kediciğin babası" diye isimlendirmiş ve Hendek Savaşı'nda uyuklayan Hz. Huzeyfe'ye:

"Kum Ya Nevman!" yani "Kalk Ey Uykucu!" diye iltifatta bulunmuştur.

İslam'ın Yayılması İçin Yedi Emir

Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın nübüvvetinin üçüncü, risâletinin birinci yılında, hareket noktası belirlenip İslam'ı ve Kur'an'ı yayma plân ve programı çiziliyor; belirlenen hedefe ulaşabilmenin stratejisi ortaya konuyor; tebliğ ve irşadın yedi önemli usul ve metodu açıklanıyor. **Şüphesiz**

1 Buhari/Bed-i vahiy: 4

uygulanan bu emir ve tavsiyeler daha çok Mekke dönemiyle ve sonra da o döneme benzerliği olan gelecek dönemlerle ilgilidir:

1- Silkinip kalkmak

Her türlü tembellik, uyuşukluk ve endişeyi atıp bilerek, anlayarak, inanarak ve neticesini hesaba katarak harekete geçmek. Müslüman olmanın gereğidir.

2- Hareketin ilk kademe veya basamağı, yanlış ve bâtıl yolda yürüyenleri rüsvay edici tehlikeye karşı uyarmak ve böylece doğru yolu gösterip selâmete açılan kapılara yönlendirmektir. Ancak bunu günün şartlarını ve ortamın özelliğini dikkate alıp yürütmekte sayısız faydaların bulunduğunu ve başarı sağlamanın gereklerinden biri olduğunu unutmamak lâzımdır.

3- Hareket ve uyarı yalnız başına yeterli değildir. İslam'da her hareketin yüce amacı ve insanlığın selâmeti söz konusudur. Bu da her şeyi yaratıp kemale erdiren ve her varlığın plândaki yerini belirleyip hizmetini ilhâm eden Cenâb-ı Rabbi'l-âleminin yegâne yaratan, terbiye edip kemâle erdiren olduğunu çocukların ve gençlerin kalp ve kafalarına eğitim yoluyla işlemekle gerçekleşebilir.

4- Allah'ın yüceliğini, büyüklüğünü dile getirme doğrultusunda uyarı, tebliğ ve irşadı iç ve dış temizliğinin en güzel örneğini vermekle tesirli hale getirmeyi ihmal etmemek son derece lüzumludur. Çünkü İslam'ın temelinde doğruluk, düzenlilik ve temizlik bulunmaktadır. Kendini bu basamakta kontrol etmeyen kimse, Rasulullah (aleyhisselam)'ın izinde olduğunu nasıl iddia edebilir ve feyizli hizmette nasıl bulunabilir?

Nitekim elbise anlamına gelen "siyab" sekiz şekilde yorumlanmış ve "elbiseni temiz tutmaya devam et" diye çevrisini yaptığımız "ve siyabeke fetahhir" emri bize çok kapsamlı bir düzenleme getirmiştir. Şöyle ki:

- Kalbini temizle!
- Nefsini kötü duygu ve arzulardan arındır!
- Amelini her türlü gösteriş ve alâyişten uzak tut!
- Bedenini tertemiz tut!
- Ev halkını her türlü kirden, pastan, murdarlıktan arındır!

- Ahlâkını her türlü kötülükten temiz tutup güzelleştir!

- Dinini, dindarlığını her çeşit kirden, riyadan kişisel akardan temiz tut!

- Dış kıyafetini tertemiz tutmaya devam et!

Nitekim üçüncü yorumla ilgili olarak Maverdi'nin rivâyet ettiği hadiste Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz şöyle buyurmuştur:

"Kişi ölürken üzerinde taşıdığı iki elbisesiyle kabrinden kaldırılıp haşredilir." Yani iyi ve kötü amelleriyle birlikte ölür ve yine onlarla birlikte kalkar ve bunlar onun üzerinde birer elbise gibi ayrılmaz olurlar.

5- Murdar şeyleri de terke devam et.

Murdar şeyden maksat nedir? İbn Abbas (radıyallahu anh)'a göre: Günahlardır ve ilâhi azaba yol açan iş ve amellerdir. Mucahid'e ve ikrime'ye göre: Putlar ve ilâhlaştırılan şeylerdir.

Ama "murdar" ile çevrisini yaptığımız "ricz" in burada delâlet ettiği mâna daha çok putlardır. Nitekim Hac suresi 30. âyetle bu şöyle açıklanmaktadır:

"O halde Allah'a yönelerek O'na ortak koşmaksızın murdar putlardan uzaklaşın; yalan sözden kaçının."

Böylece Kur'ân-ı Kerim'de "ricz" dokuza yakın murdar nesne hakkında kullanılmıştır: İçki, kumar, tâzim için dikili taşlar, fal okları, ilâhi azap, domuz eti, inkâr ve azgınlık, put bu cümledendir.[1]

Bunların tamamını dikkate aldığımızda şu sonucu çıkarabiliriz: İlâhi azâba sebep olan her şey "ricz", yani "murdar"dır.

6- "Malını, daha fazlası verilsin diye verme!" diye çevrisini yaptığımız "Lâ temnün testeksiru" âyeti sekiz farklı mânaya yorumlanmıştır:

- Sana peygamberliğin ağır yükünü yüklediğimiz için Rabbine karşı minnet edip onu yükümlü görme.

- Daha iyisini bekleyerek, arzulayarak bağışta bulunma.

- İyilik ve hayrı çoğaltmandan dolayı (yorgunluk) zayıflık alâmeti

1 Bilgi için bak: Mâide Suresi 90, En'am Suresi 125. 145. Tevbe Suresi 95, Hac Suresi 30. Âyetin tefsirine

gösterme.

- Hayrı çoğaltmandan dolayı amelini gözünde büyütme. Çünkü onların hepsi de Allah'ın verdiği nimetlerdir.

- Amelinde Allah'a karşı minnette bulunma.

- Peygamberlik ve Kur'ân ile insanlara karşı minnette bulunup bir ücret isteme.

- Duâ ettim de kabul olunmadı deme.

- İbâdet edip arkasından hemen sevabını bekleme. Sabret de Cenâb-ı Hak lâyık olan ne ise onu mutlaka yapar.

- Gösteriş olsun diye hayır ve iyilikte bulunma.

7- Rabbin için sabret.

O'nun farz kıldığı ibâdet ve işleri yerine getirirken bıkkınlık duyma.

İşte İslâm'a gönül veren bir mürşidin hayatı boyunca dikkat edeceği yedi emir bunlardır. Zira âyetteki hitap her ne kadar Hz. Peygamber'e has bir anlam taşıyorsa da emir umumidir, bütün ümmete yönelik bir anlam taşımaktadır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, fetret-i vahiyden sonra İslâm'ın gelişme ve yayılma stratejisini belirleyen yedi emre yer verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, Hakk'a karşı gelip inkâr ve tuğyanında inatla ısrar eden kâfirler âhirette hazırlanan azâbın birtakım dehşet verici safhalarıyla tehdit ediliyor ve Cehennem üzerinde görevli olan bekçilerin sayısının 19 olması konu edilerek bunun sebep ve hikmeti üzerinde duruluyor.

فَإِذَا نُقِرَ فِي النَّاقُورِ ﴿٨﴾ فَذَٰلِكَ يَوْمَئِذٍ يَوْمٌ عَسِيرٌ ﴿٩﴾ عَلَى الْكَافِرِينَ غَيْرُ
يَسِيرٍ ﴿١٠﴾ ذَرْنِي وَمَنْ خَلَقْتُ وَحِيدًا ﴿١١﴾ وَجَعَلْتُ لَهُ مَالًا مَمْدُودًا ﴿١٢﴾
وَبَنِينَ شُهُودًا ﴿١٣﴾ وَمَهَّدتُّ لَهُ تَمْهِيدًا ﴿١٤﴾ ثُمَّ يَطْمَعُ أَنْ أَزِيدَ ﴿١٥﴾ كَلَّا إِنَّهُ
كَانَ لِآيَاتِنَا عَنِيدًا ﴿١٦﴾ سَأُرْهِقُهُ صَعُودًا ﴿١٧﴾ إِنَّهُ فَكَّرَ وَقَدَّرَ ﴿١٨﴾ فَقُتِلَ

كَيْفَ قَدَّرَ ﴿١٩﴾ ثُمَّ قُتِلَ كَيْفَ قَدَّرَ ﴿٢٠﴾ ثُمَّ نَظَرَ ﴿٢١﴾ ثُمَّ عَبَسَ وَبَسَرَ
﴿٢٢﴾ ثُمَّ أَدْبَرَ وَاسْتَكْبَرَ ﴿٢٣﴾ فَقَالَ إِنْ هَٰذَا إِلَّا سِحْرٌ يُؤْثَرُ ﴿٢٤﴾ إِنْ هَٰذَا إِلَّا
قَوْلُ الْبَشَرِ ﴿٢٥﴾ سَأُصْلِيهِ سَقَرَ ﴿٢٦﴾ وَمَا أَدْرَاكَ مَا سَقَرُ ﴿٢٧﴾ لَا تُبْقِي وَلَا
تَذَرُ ﴿٢٨﴾ لَوَّاحَةٌ لِلْبَشَرِ ﴿٢٩﴾ عَلَيْهَا تِسْعَةَ عَشَرَ ﴿٣٠﴾ وَمَا جَعَلْنَا أَصْحَابَ
النَّارِ إِلَّا مَلَائِكَةً وَمَا جَعَلْنَا عِدَّتَهُمْ إِلَّا فِتْنَةً لِلَّذِينَ كَفَرُوا لِيَسْتَيْقِنَ الَّذِينَ
أُوتُوا الْكِتَابَ وَيَزْدَادَ الَّذِينَ آمَنُوا إِيمَانًا وَلَا يَرْتَابَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ
وَالْمُؤْمِنُونَ وَلِيَقُولَ الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ وَالْكَافِرُونَ مَاذَا أَرَادَ اللَّهُ
بِهَٰذَا مَثَلًا كَذَٰلِكَ يُضِلُّ اللَّهُ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي مَنْ يَشَاءُ وَمَا يَعْلَمُ جُنُودَ
رَبِّكَ إِلَّا هُوَ وَمَا هِيَ إِلَّا ذِكْرَىٰ لِلْبَشَرِ ﴿٣١﴾

8- O boruya (İsrâfil'in Sur'una) üfürülünce,

9- İşte o gün pek zorlu ve sıkıntılı bir gündür.

10- Kâfirlere hiç de kolay değildir.

11- 14- (Ey peygamber)! Beni o tek başına yarattığım, kendisine geniş çapta mal ve göz önünde duran çocuklar verdiğim; imkanları hazırlayıp döşediğim adamla baş başa bırak.

15- Sonra da (verdiğimi) daha da artırmamı ister.

16- Hayır (hiç de istemesin). Çünkü o ayetlerimize karşı inatçıdır.

17- Onu herhalde sarpa sardıracağım.

18- Çünkü gerçekten o, iyice düşündü, ölçüp biçti.

19-20- Geberesi nasıl ölçüp biçti! Sonra yine kahrolası nasıl ölçüp biçti!

21- Sonra baktı.

22- Sonra kaşını çatıp yüzünü ekşitti.

23- Sonra da arkasını dönüp büyüklük taslayarak gitti.

24- Ve "Bu ancak anlatılagelen bir sihirden başkası değildir.

25- Bu ancak bir insan sözüdür" dedi.

26- Onu Sakar'a (Cehennemin alt tabakasına) itip atacağım.

27- Sakar nedir bilir misin?

28- Ne geriye kor, ne de bırakır.

29- Deriyi iyice değiştirir.

30- Üzerinde 19 (bekçi) vardır.

31- Cehennem'de görev yapanları ancak meleklerden kıldık. Biz, onların sayısını kâfirler için bir fitne yaptık ki kendilerine kitap verilenler kesin bilgi edinsinler; imân edenler de, imanlarını artırsın ve kendilerine kitap verilenler ile mü'minler şüpheye düşmesin. Kalplerinde (inkâr ve inat) hastalığı bulunanlar ile kâfirler de, "Allah bununla misal olarak neyi, murat etmiştir?" desinler. İşte Allah böylece dilediğini yola eriştirir. Rabbin ordularını ancak kendisi bilir. Bu, insanlara ancak bir öğüttür.

İNİŞ SEBEBİ

Rasulullah (aleyhisselam)'ın tebliğ ve irşadının sesi artık Arap Yarımadası'nda iyice duyulmaya başlanmıştı. Mekke'nin ileri gelen müşrikleri yaklaşmakta olan hac günlerinde bu sesin tesirini gidermek, hiç değilse birtakım yanlış fikirlerle hamur ederek yansıtma gayretine girmişlerdi.

Cenâb-ı Hak onların bu şaşkınca ve aptalca düşünce ve tutumlarını takbih ederek birkaç günlük dünyada belki az bir başarı elde edebileceklerine işâretle âhirette bunun cezasını kat kat göreceklerini bildirmek üzere yukarıdaki âyetleri indirmiştir.

Sur'a Üfürülmesi

فَإِذَا نُقِرَ فِي النَّاقُورِ ۝ فَذَٰلِكَ يَوْمَئِذٍ يَوْمٌ عَسِيرٌ ۝ عَلَى الْكَافِرِينَ غَيْرُ يَسِيرٍ

"O boruya (İsrâfil'in Sur'una) üfürülünce, işte o gün pek zorlu ve sıkıntılı bir gündür. Kâfirlere hiç de kolay değildir."

Kur'ân-ı Kerim'de kıyâmet olayından söz edilirken, üfürülecek bir ale-

te değinilmekte ve bu 10 yerde "sur" ismiyle, konumuzu oluşturan âyette ise "nâkur" ismiyle anılmaktadır.[1]

Sur: Boynuza benzer bir borudur ki kıyâmet kopacağı zaman üfürülecek ve böylece kâinatta canlı namına bir şey kalmayacaktır. İkinci defa üfürülünce de ölüler dirilecek ve böylece âhiret hayatı başlayacaktır.

Nâkur: Üfürülecek boru, boynuz ve benzeri ses çıkaran aletin genel ismidir. Bu, keyfiyet ve mahiyetini bilmediğimiz "sur"un bir başka adı olarak geçmektedir. Her şey, her olay birtakım sebep, illet ve kanunlara bağlandığı ve her olayın görevli melekler tarafından yürütüldüğünü düşünürsek, kıyâmetin kopması ve ikinci hayatın başlaması gibi iki büyük olayın meydana gelmesinde Melek İsrâfil'in görevlendirilmesini çok tabi karşılamamız gerekir.

İkinci hayata kalkış, inkârcı sapıklarca, maddeci şaşkınlarca beklenmeyen bir olay olarak gerçekleşince, geride nasıl bir gaflet, dalâlet, günah ve vebal bıraktıklarını ancak anlayacaklar ve o yüzden dizlerinin bağı çözülecektir.

İşte o gün ve o safhalar onlar için hiç de kolay olmayacaktır. Zira her şey en küçük bir yanlışa meydan verilmeksizin ortaya konacak, kalp ve kafalarda dönüp dolaşan her düşünce ve niyet ortaya dökülecektir.

Azgın Mağruru Allah'a Bırakmak

ذَرْنِي وَمَنْ خَلَقْتُ وَحِيدًا وَجَعَلْتُ لَهُ مَالًا مَمْدُودًا

"(Ey Peygamber!) Beni, o tek başına yarattığım, kendisine geniş çapta mal verdiğim adamla baş başa bırak."

Mekke'nin ileri gelen söz sahiplerinden mağrur ve bozguncu Velid b Muğire el-Mahzumi, İslâm'a karşı her türlü fenalığı düşünüp uygulama alanına koymaya çalışırken daha çok mal ve evlâdıyla, zekâ ve becerisiyle övünür ve bütün hıncıyla Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın karşısına çıkar da O'nun peygamberliğe lâyık olmadığını iddia edecek kadar kıskançlık duygusunu izharla akıl ve mantık ölçülerini aşardı. Zaman zaman hırçınlaşıp saldırıya geçmeği plânlar ve geceleri uykusunu kaçırırdı. Sabah

1 En'am suresi: 73, Kehf suresi: 99. Ta-Ha suresi: 102. Mü'minun suresi: 101, Neml suresi: 87, Yasin suresi: 51. Zümer suresi: 68, Kaf suresi: 20, Hakka suresi: 13 ve Nebe' suresi: 18. ayetin tefsiri

olunca sokağa çıkar, etrafında toplananlara: "Ben bir oğlu birim. Araplar içinde bir benzerim yoktur" derdi. Bu kadar bencil ve kendini beğenmiş bir kişinin İslâm'a girmesi, hak dini seçmesi pek düşünülemezdi. Tabii Cenâb-ı Hakk'ın hidâyet kapısını açması müstesnâ.

İbn Abbas (radıyallahu anh)'ın tesbitine göre: Velid'in Mekke ile Tâif'te deve sürüleri, kısrakları, geniş miktarda bağ ve bahçeleri, köle ve câriyeleri bulunuyordu. O bakımdan servet ve evlâd sâhibi sayılır, Araplar arasında itibar görürdü.

İşte bu mağrur ve gâfil şımarığın İslâm'a girmesinden ümit kesilince, Cenâb-ı Hak Rasulullah'ı teselli ederek: "Beni, o tek başına yarattığım, kendisine geniş çapta mal ve göz önünde duran çocuklar verdiğim adamla baş başa bırak!" İlâhi kudretim vakti, saati gelince tecelli edecektir, bu yurarak Velid'in geleceğinin çok karanlık olduğuna işârette bulundu.

İnatçı Mağrur Kâfirler

كَلَّآ ۚ إِنَّهُۥ كَانَ لِـَٔايَٰتِنَا عَنِيدًا ۝ سَأُرْهِقُهُۥ صَعُودًا ۝

"Hayır (hiç de istemesin). "Çünkü o ayetlerimize karşı inatçıdır. Onu elbette sarpa sardıracağız."

11. âyetten 30. âyete kadar Mekkeli müşriklerden mağrur, kıskanç, muhteris, inatçı ve alaycı Velid b. Muğire ve o tiynette olup Hakk'a karşı gelenler, kıyâmete kadar gelecek olan inkarcıların mağrurlara ibretli misâl verilmekte ve Velid adeta bu doğrultuda sembolü olarak tanıtılmaktadır.

Olayın başlangıcı ve gelişmesi

Cenâb-ı Hak (Ha-mim Tenzilü'l-Kitab.) âyetini indirdiğinde, Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz Mescidi Haram'a giderek bu âyetleri Kâbe'nin önünde okudu. O sırada Velid b. Muğire de yakın bir yerde bulunuyordu. Rasulullah (aleyhisselam)'ın gözü ona ilişince aynı âyetleri tekrar okuyarak Velid'in işitmesini arzuladı. Velid b. Muğire âyetleri dinledikten sonra çevresinde toplananlara şöyle dedi. "Az önce Muhammed (aleyhisselam)'dan bir söz işittim, o ne insan, ne de cin sözüne benziyordu. Allah'a andolsun ki o sözün bir tatlılığı, üzerinde bir güzellik ve çekicilik vardır. Üst kısmı meyyali, alt kısmı feyizlidir. Doğrusu o söz hep üstünlük sağlar kudrettedir, üstüne çıkılamaz."

Bunları söyledikten sonra evine döndü ve kendi vicdanıyla baş başa kalırken Kureyş ileri gelenleri: "Vallahi Velid'in kalbi meyletti ve herhalde Kureyşliler'in hepsinin kalbi bir bir meyledecektir" dediler ve aralarından Ebu Cehil onlara: "Siz hiç üzülmeyin, sizden yana ben Velid'e kâfi gelirim" dedi ve kalkıp üzüntülü bir halde Velid'in yanına gelip oturdu. Velid ona "Kardeşimin oğlu! Seni üzgün görüyorum, neden?" diye sorunca, Ebu Cehil ona: "Üzülmemek elde değil ki. İşte Kureyşliler, senin ileri yaşına karşı nafaka toplayıp sana yardımcı olmak istiyorlar ve bu arada Muhammed'in sözünü süslediğini söylüyorlar ve İbn Ebi Kebşe'nin (Muhammed'in) yanına girdiğini, İbn Ebi Kuhafe (Ebu Bekir) ile oturduğunu, onların yemeğinden arta kalanına erişmek istediğini iddia ediyorlar!" dedi. Velid onun bu sözlerine kızdı ve: "Kureyşliler çok iyi bilirler ki ben mal ve evlâd cihetiyle hepsinden fazlayımdır. Muhammed'le arkadaşlar, karınlarını doyurdular da fazla yiyecekleri kalsın öyle mi? dedikten sonra Ebu Cehil ile birlikte kalkıp kendi, kavminin meclisine geldiler ve aralarında şu konuşma geçti:

Önce Velid onlara sordu:

- Siz Muhammed'in deli, dengesiz olduğunu söylüyorsunuz. Bu doğru değildir. Zira bugüne kadar O'nun kendi canına kıymaya yeltendiği ve bir kimseye saldırdığı görülmüş müdür? Lütfen cevap verin.

- Allah için doğru söylemek gerekirse, hayır.

- Yine siz O'nun kâhin ve büyücü olduğunu söylüyorsunuz. Kâhinlerin ne yaptığını hepimiz az-çok biliyoruz. O'nun hiç kâhinlik yaptığını gördünüz mü?

- Allah için doğru söylemek gerekirse, hayır.

- Siz O'nun şair olduğunu söylüyorsunuz Hiç şiir kalıp ve ölçülerine göre konuştuğunu duydunuz mu?

- Allah için doğru söylemek gerekirse hayır.

- Siz O'nun yalan söylediğini de iddia edip duruyorsunuz Böyle bu huyu olduğunu hiç denediniz mi veya bugüne kadar yalan söylediğini teyid edebiliniz mi?

- Allah için doğru söylemek gerekirse, hayır.

Bu karşılıklı sora cevap şeklindeki konuşmadan sonra Kureyş'in ileri gelenleri Velid b. Muğire'ye sordular:

- Peki, siz söyleyin Muhammed nedir, neyin nesidir?

Velid bir süre düşündükten sonra şu cevabı verdi:

- O, olsa olsa ancak bir sihirbazdır. Görmez misiniz ki O, kısa süre içinde adamla zevcesi ve evlâdını birbirinden ayırıyor; babayı oğlundan koparıyor; köleyi efendisinden uzaklaştırıyor. Evet, tek kelimeyle O, bir büyücü ve sihirbazdır. Konuştuğu her söz, muhatabında derin tesir bırakan bir sihirdir.

Böylece biraz yumuşamaya temayül gösteren Velid bu konuşmadan sonra büsbütün küfür ve tuğyanını artırdı. Ama zamanla kimlerin deli ve dengesiz, şaşkın ve avare şâir olduğu ortaya çıktı. Hz. Muhammed (aleyhisselam) on beş asırdır hep gönüllerde taht kurmakta ve insanlıktan yana katıksız rahmet olduğunu kalp ve kafalara yansıtmaktadır. Kıyâmete kadar da O öyle olacak ve öyle devam edecektir.

Şartlanmış Dinsizin Karakteri

ثُمَّ يَطْمَعُ اَنْ اَزِيدَ ۝ كَلَّا ۖ اِنَّهُ كَانَ لِاٰيَاتِنَا عَنِيدًا ۖ

"Sonra da (verdiğimi) daha da artırma mı ister?"

Cenâb ı Hak ilgili âyetlerle, Hakk'a karşı gönül kapısını kapalı tutan şartlanmış kâfirin maddeci sapığın karakter yapısına işaretle yedi kadar kötü sıfatına değinmekte ve böylece Velid b. Muğire gibi dinsiz sapıkların her çağda ve her dönemde bulunabileceğini dolaylı şekilde belirterek müminlere bu konuda ölçü vermektedir.

Bu yedi sıfatı şöylece sıralayabiliriz:

1- Mal ve makamı hep amaç seçer. Buna erişebilmek için ara yerde bulunan maddi ve mânevi kuralları, hükümleri ve kutsal değerleri çiğneyip geçmekte bir sakınca görmez.

2- Kur'ân âyetlerinin ilâhi olmadığını iddiada oldukça ısrarlı ve inatçıdır.

3- Allah (celle celaluhu) böylesini sarpa sardırdığından, hep kendi içyapısında kararsız ve tedirgindir. Ebedi hayat umudu hiç yoktur.

4- Hakk'ı reddetmede fıtratını (ruhundaki Allah ve din duygusunu) silik hale getirip unutmaya çalışır. Bunun için durmadan düşünüp birtakım aslı astarı olmayan deliller ve zekâ oyunları icad eder.

5- Mü'minlere, Allah'a kulluk edip insanlığın saadet ve hayrını isteyenlere karşı içi kin doludur. O bakımdan bir mü'min ile karşılaştığı zaman hemen kaşlarını çatar, yüzünü ekşitip nefret duygusunu ister istemez izhar eder. Aynı zamanda mü'minleri küçük düşürmek için zekâsını kullanır ve birtakım kurnazca manevralar yapar.

6- Büyüklük taslar; çok bilgili ve kültürlü görünmeye çalışır ve hak ortaya çıkınca arkasını dönüp uzaklaşır.

7- Cenâb-ı Hakk'ın indirdiği âyetleri eleştirir ve "Bunlar çok zeki, o nisbette kurnaz bir kişinin sözleridir; büyünün tâ kendisidir" der.

Anlaşıldığı üzere, kişi inkâr düzeyinde şartlanıp Hakk'ı reddetmenin bir aydınlık alâmeti olduğunu önyargı haline getirince, küfür onda marazi bir hal alır ve tedavisi son derece zorlaşır.

İnatla Birleşen İnkârın Cezası

سَأُصْلِيهِ سَقَرَ

"Onu Sakar'a (Cehennemin alt tabakasına) itip atacağız."

Doğru yolu seçme basiret ve faziletini gösteremeyen inatçı kâfir, küfründe ısrar ettiği halde şu fani hayatı terk edince, ona dünyadaki bu ameline ve niyetine uygun bir ceza hazırlanmıştır. Az önce huy ve karakterinin belirgin çizgileri çizilen Mekkeli müşrik Velid'e verilecek cezanın özelliğini Cenab-ı Hak, üç madde halinde bildirirken, bunun, o karakterde olan her inkârcı azgın için geçerli olduğuna işârette bulunmaktadır. **Şöyle ki:**

a) İnkâr ve inatta çok ileri gitmesine karşılık Cehennemin alt tabakası olan Sakar'a daha lâyık görülmüştür.

b) Sakar tabakası onda ne ümit bırakır, ne de neşe. Çünkü o dünyada iken ne kendine bir ümit kapısı aramış, ne de çevresine ümit vermiştir.

c) Dünyada iken insanları haktan, imân ve ahlâktan uzaklaştırmak için nasıl her gün yeni bir kurnazlık düşünüyor ve birtakım buluşlar sergiliyorsa, âhirette Sakar denilen tabakada derisi yandıkça yenisi yerine

gelir ve bu hal sürüp gider.

Cehennem Üzerinde 19 Bekçi Vardır

عَلَيْهَا تِسْعَةَ عَشَرَ

"Üzerinde 19 (bekçi) vardır."

Cehennem veya Sakar denilen tabaka üzerinde 19 bekçi meleğin bulunduğu açıklanıyor. Ancak bunlar oradaki görevli melekleri sevk ve idare eden 19 nakib midir, yoksa 19 gözetici veya dâvetçi midir? Şüphesiz bu hususta yorumlar farklı, görüşler değişiktir ve hepsi de ihtimalidir. Çünkü sahih rivâyet ve tesbite göre: Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz:

"O gün Cehennemi getirirler ki, yetmiş bin zimamı (yular misâli halatı) vardır. Her zimamla beraber onu çekip duran 70.000 melek bulunur."[1] buyurmuştur.

Bu rakama göre, Cehennemi çekip plândaki yerine oturtan dört milyar, dokuz yüz milyon melek görev yapacaktır.

Konumuzu oluşturan âyette geçen 19 melek, ya yalnız Cehennemin altıncı tabakası olan Sakar'da görevli olanlardır, ya da Cehennem üzerinde sevk ve idarecilikle görevli bulunanlardır. Bununla beraber bu 19 meleğin bütün Cehennemi idare edenler olabileceği de söylenebilir.

Cenâb-ı Hak, yüksek hikmeti gereği, gerek dünya hayatında, gerekse âhiret âleminde hemen her konu, her olay ve her sistemin başında mutlaka görevli melekler bulunduğu halde onların sayısını bildirmeyip sadece Cehennem üzerinde görevli meleklerin sayısını bildirmekle inananları da, inanmayanları da, kararsız olup imânla küfür arasında mekik dokuyan münafıkları da bir sınavdan geçirmektedir. Gerçek mü'minler, bunun neden böyle olduğunu düşünmeden inanır ve "Cenâb-ı Hak hikmet sâhibidir. O, her işini hikmetle yürütür" diyerek teslimiyet gösterirler. Kâfirler bunu alay konusu edinip büsbütün inkâr ve tuğyanlarını artırırlar. Münafıklar ise, bocalayıp kalırlar. Tevrat ve İncil'in orijinal nüshalarında da bu 19 melekten söz edildiği bir yorum olarak anlaşılıyor.

1 Tirmizi/Cehennem: 1

19 Sayısı ve Kur'ân-ı Kerim

19 sayısının bir ilâhi sır olduğunu ve Kur'ân'ın i'cazı bulunduğunu ilk iddia edip ortaya çıkan ve gerçekte kime, hangi ekole hizmet ettiği kesin bilinmeyen Dr. Reşad Halife adında bir Mısırlıdır. Ancak uzun süreden beri bu kişinin Amerika'da Arizona eyaletinde (Tucson'da) imamlık yaptığı tespit edilmiştir. Başta Besmele olmak üzere bazı âyet ve surelerin ya 19 harf olduğunu ya da kesirsiz olarak on dokuza bölündüğünü iddia ederek yola çıkan bu kişi, birçok yerlerde Kur'ân ayetlerini zorlamakta ve bazı harf ve kelime oyunu yaparak iddiasını ispata çalışmaktadır. Biz burada onun iddia ettiği âyet ve kelimeleri bir bir ele alacak değiliz. Zira ne konumuz, ne de hacmimiz buna müsait değildir. Ancak şunu belirtelim ki, Dr. Reşad Halife, ya bir maceraperesttir, değilse Bahailiğin tuzağına düşen bir kimsedir. Ancak bu kişinin nasıl tezada düştüğüne bir misâl vermemizde fayda mülahaza ediyoruz. Şöyle ki:

"Besmele'de geçen "Allah" lâfzının Kur'ân'da 19'un tam katı olarak 2.698 defa (2.698=142) zikredildiğini iddia eden Reşad Halife, bu lâfzın 2.698 defa değil de 2.699 defa geçtiği ispat edilince, bu defa rakamı 2.698'e indirebilmek için Tevbe suresinin son iki âyetini inkâr etme cür'etini göstermiş, son âyetteki "Hasbiyallah" cümlesindeki "Allah" lâfzından kurtulmaya çalışmıştır. İnkârını ise şu sözlerle açıkça dile getirmektedir: "Büyük bir ihtimalle bu iki âyet, Ebu Bekir, Ömer ve Zeyd'den çok sonra Peygamber'in hayranları tarafından Kur'ân'a sokulmuştur."

"Bazı surelerin başında mevcut olan anahtar mesabesindeki bazı harflerin bulundukları sureler içindeki sayıları istisnasız 19 sayısının katlarına eşit olarak karşımıza çıkacaktır" diye bir kural koyan Reşad Halife, "Kaf" harfinden başka hiçbir yerde bu kaideyi işletemeyince bu defa harfin bulunduğu sureyi, aynı harfin başında bulunduğu diğer surelerle harman ederek sonuca varmaya çalışmıştır. Fakat bu yolla da sonuca yaramayınca, bu defa Kur'ân'da harf değişikliği yapmaya kalkmıştır. Meselâ A'raf suresinin 69. âyetindeki "bastaten" kelimesinde mevcut "sad" harfinin "sin" olduğunu iddia etmiştir. Bunu da kendi hesaplarını denk düşürebilmek için yapmıştır."[1]

---

1 Bu son paragraf, Emekli Diyanet İşleri Başkanı Tayyar Altıkulaç'ın. "Kur'ân-ı Kerim'de 19 meselesi ve önemli düzeltme" başlığı altında neşredilen makalesinden alınmıştır.

Görüldüğü gibi 19 sayısıyla Kur'ân âyetleri arasında bağ kurma gayreti, iddiacıyı çok sakıncalı yola itmiştir. Aynı zamanda Kur'ân'ın % 98 bölümüyle 19 sayısı arasında -belirtilen şekilde- ilgi kurmak mümkün değildir. Oysa Kur'ân baştan sonuna kadar her cümle ve âyetiyle, her bölüm ve sureleriyle en büyük mu'cizedir ve hiçbir zaman erişilmesi mümkün olmayan bir ilâhi âbidedir. Kıyâmete kadar da böyle kalacaktır.

Bahâiler ve 19 Rakamı

Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ı son peygamber, Kur'ân-ı Kerim'i de son kitap kabul etmeyen Şirazlı Seyyid Ali Muhammed, kendisini peygamber olarak ilân ederken 19 rakamını kutsal sayıp iddia ettiği diniyle bu rakam arasında sıkı bir bağlantı sağlamıştır. Şöyle ki:

- Bahâilere göre 19 rakamı kutsaldır. "Vâhid" ve "Vücud" sıfatları ebcedde 19 tutar.

- Sene 19 aydır, ay 19 gündür. Böylece bir yıl onlara göre, 361 gündür.

- Babi cemaatini idâreye me'mur edilenler 19 kişidir.

- Her Bahai yıllık gelirinin 1/5'ni bu cemiyete vermekle yükümlüdür. Ancak vereceği nisbette yine bu 19 sayısı dikkate alınır.

- Her yıl 19 gün oruç tutmak vâciptir.

Konumuzu oluşturan âyette geçen 19 rakamının hikmetini bizzat Cenâb-ı Hak şöyle açıklamaktadır:

"Biz onların sayısını kâfirler için bir fitne yaptık ki kendilerine kitap verilenler kesin bilgi edinsinler; imân edenlerin de imânlarını artırsın ve kendilerine kitap verilenler ile mü'minler şüpheye düşmesin. Kalplerinde (inkâr ve inat) hastalığı bulunanlar ile kâfirler de, "Allah bununla misâl olarak neyi murad etmiştir?" desinler. İşte Allah böylece dilediğini saptırır, dilediğini doğru yola eriştirir."

Evet, Kitap Ehlinden kutsal kitapları iyice okuyup inceleyen ilim adamları bu ve benzeri garip gelen âyetleri duyunca, inkâr etmezler, gönderilen her peygamberin benzeri birtakım garip beyânları bulunduğunu düşünerek hikmetini araştırırlar.

Müfessir Kurtubi'nin sözünü ettiğimiz âyetin hikmetini açıklayan bölümünde, "Tevrat ve İncil'de de Cehennem üzerinde görevli meleklerin

19 olduğu yazılıdır" şeklindeki beyânı sadece bir yorumdur. Zira bugün mevcut Tevrat ve İncil nüshalarında böyle bir kayda ve belgeye rastlamak; mümkün değildir. İlk orijinal nüshalarında ise yazılı olabilir ki onu da kesin şekilde bilemiyoruz. Âyette ise, 19'la ilgili konunun Tevrat ve İncil'de yazılı bulunduğu açıklanmamış, sadece "Kitap Ehli kesin bilgi edinsinler" şeklinde bir ifade kullanılmıştır. Şüphesiz bu da yorum isteyen bir cümledir.

Cenâb-I Hakk'ın Ordularının Sayısını Ancak Kendisi Bilir

وَمَا يَعْلَمُ جُنُودَ رَبِّكَ إِلَّا هُوَ ۚ وَمَا هِيَ إِلَّا ذِكْرَىٰ لِلْبَشَرِ

"Rabbın ordularını ancak kendisi bilir. Bu, insanlara ancak bir öğüttür."

"Cünud", "cünd"ün çoğuludur. Asker, ordu, yardımcı gibi mânalara delâlet eder. Kök mâna olarak katı ve taşlı toprağa denir. Sonra da aynı türden bir araya gelen her topluluk hakkında da kullanılmıştır. Meselâ "ruhlar" için "cünud-ü mücennede" denilmesi bu cümledendir. Konumuzu oluşturan âyette ise, ilâhi emirleri yerine getiren ve kâinattaki düzenin her parçası üzerinde görevli bulunan melekler kasdedilmektedir. Kâinatın büyüklüğünü, meydana gelen olayların sayıya sığmayacak kadar çokluğunu düşünecek olursak, görevli meleklerin ne kadar çok olduğunu ve her olayla ilgili bir grup meleğin bir ordu teşkil ettiğini anlamakta gecikmeyiz.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Hz. Peygamber (aleyhisselam)'ın görevinin sınırına değinildi. Sonra duygu ve düşünceye seslenilerek kıyâmet ve âhiretin birkaç safhasından söz edildi. Arkasından inkâr ve tuğyanda ısrar edenlerin karakter yapısı üzerinde durularak mü'minlere ölçü ve bilgi verildi.

Aşağıdaki âyetlerle Cehennemin kâfirler için büyük bir dert ve belâ olduğu, üç şeye yemin edilerek haber veriliyor.

كَلَّا وَالْقَمَرِ ﴿٣٢﴾ وَاللَّيْلِ إِذْ أَدْبَرَ ﴿٣٣﴾ وَالصُّبْحِ إِذَا أَسْفَرَ ﴿٣٤﴾ إِنَّهَا لَإِحْدَى
الْكُبَرِ ﴿٣٥﴾ نَذِيرًا لِّلْبَشَرِ ﴿٣٦﴾ لِمَن شَاءَ مِنكُمْ أَن يَتَقَدَّمَ أَوْ يَتَأَخَّرَ ﴿٣٧﴾

32-37- Hayır (onlar öğüt almazlar). Ay'a, dönüp gittiği zaman geceye, ışık saçtığı zaman sabaha andolsun ki, gerçekten (Cehennem) büyük belâlardan biridir. İnsanlar için sizden öne geçmek isteyen veya geri kal-

mayı arzu eden için uyarıcıdır.

Ay, Gece ve Sabah

كَلَّا وَالْقَمَرِ ۙ وَاللَّيْلِ إِذْ أَدْبَرَ ۙ وَالصُّبْحِ إِذَا أَسْفَرَ ۙ إِنَّهَا لَإِحْدَى الْكُبَرِ ۙ

"Hayır (onlar öğüt almazlar). Ay'a, dönüp gittiği zaman geceye, ışık saçtığı zaman sabaha andolsun ki, gerçekten (Cehennem) büyük belâlardan biridir."

Ay, gece ve sabah... Üç belge sıralanıyor. Ay'ın nasıl düzenli hareket ettiği; güneşten ışık alıp yansıttığı ve böylece ayların, yılların hesabını dosdoğru yapmamıza yardımcı olduğu ve Güneş sisteminde hâkim olan denge kanununda ayın da ayrı bir yerinin bulunduğu kapalı şekilde belirtiliyor.

Gece ve sabah ile dünyanın batıdan doğuya doğru kendi ekseni etrafında ve aynı zamanda güneşin çevresinde bir elips çizerek döndüğüne işâret ediliyor. Sonra da hayat düzeni üzerinde mutlak yeri ve tesiri bulunduğu belirtilerek bu üçüne yemin ediliyor.

Cehennemin ise, hem imân doğrultusunda öne geçmemek isteyenlere, hem de inkâr ve tuğyanlarından dolayı geride kalanlar için tam bir uyarıcı niteliği taşıdığına dikkat çekiliyor. Zira aklı eren hiç kimse, hayatının böyle bir azap ile berbat edilmesini istemez. Aynı zamanda güvenli, huzurlu ve gönül yatışkanlığı düzeyinde rahat ve sonsuz bir hayata erişmek her fâninin özlemidir. Kur'ân, kâinat yaratıldığı günden beri beşerin bu özlemine Cennet ile olumlu cevap verirken, inanmayan ve dünya hayatını berbat ederek Hakk'a başkaldırır bir tavır içinde âhirete intikal edenlere ise, sonsuz azâbın kaynağı olan Cehennemi hatırlatır ve bunun o gibiler için büyük bir belâ olduğuna değinir.

Eğitimde çok yönlendirici ve iç disiplini sağlayıcı bu kavramlardan yoksun bırakılıp materyalist bir zihniyetle Allah'tan, ahiretten habersiz yetişen bir nesli, hangi kuvvet Hakk'a, doğruya, fazilete iletebilir? İmânın şartlarından olan Allah'a ve ahirete dosdoğru inanmanın lüzumunu hangi akıl sâhibi inkâr edebilir? Zira hiçbir şey böyle bir imanın yerini dolduramaz ve hiçbir bilgi onun kadar kişiye ahlâk, fazilet ve sorumluluk duygusu aşılayamaz.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, ilâhi beyâna karşı gelip küfür ve tuğyanda ısrar eden nankör müşriklerle inkârcı maddeciler, âhirette kendileri için hazırlanan sonsuz azap ile uyarıldı ve Cehennem üzerinde görevli meleklere dikkat çekildi ve üç şeye yemin edilerek Cehennemin inkârcılar için büyük bir belâ olduğuna atıf yapıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, herkesin ameli karşılığında rehin durumunda olduğu belirtiliyor. Ancak amel defterleri sağ ellerine verilenlerin istisna teşkil ettiği bildiriliyor. Sonra küfür ve isyân üzere ölen kâfirlerin Cehenneme atılma sebepleri üzerinde duruluyor ve onlar için şefaat edecek kimsenin olmayacağı hatırlatılıyor. Arkasından Kur'ân'ın yönlendirici, hayat verici bir tezkire (öğüt ve eğitim) olduğuna değinilerek insan hayatının bu kitaba göre düzenlenip disiplin altına alınmasının gereğine işârette bulunuluyor.

كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ رَهِينَةٌ ﴿٣٨﴾ إِلَّا أَصْحَابَ الْيَمِينِ ﴿٣٩﴾ فِي جَنَّاتٍ
يَتَسَاءَلُونَ ﴿٤٠﴾ عَنِ الْمُجْرِمِينَ ﴿٤١﴾ مَا سَلَكَكُمْ فِي سَقَرَ ﴿٤٢﴾ قَالُوا لَمْ
نَكُ مِنَ الْمُصَلِّينَ ﴿٤٣﴾ وَلَمْ نَكُ نُطْعِمُ الْمِسْكِينَ ﴿٤٤﴾ وَكُنَّا نَخُوضُ مَعَ
الْخَائِضِينَ ﴿٤٥﴾ وَكُنَّا نُكَذِّبُ بِيَوْمِ الدِّينِ ﴿٤٦﴾ حَتَّىٰ أَتَانَا الْيَقِينُ ﴿٤٧﴾
فَمَا تَنفَعُهُمْ شَفَاعَةُ الشَّافِعِينَ ﴿٤٨﴾ فَمَا لَهُمْ عَنِ التَّذْكِرَةِ مُعْرِضِينَ
﴿٤٩﴾ كَأَنَّهُمْ حُمُرٌ مُّسْتَنفِرَةٌ ﴿٥٠﴾ فَرَّتْ مِن قَسْوَرَةٍ ﴿٥١﴾ بَلْ يُرِيدُ كُلُّ
امْرِئٍ مِّنْهُمْ أَن يُؤْتَىٰ صُحُفًا مُّنَشَّرَةً ﴿٥٢﴾ كَلَّا ۖ بَل لَّا يَخَافُونَ الْآخِرَةَ ﴿٥٣﴾
كَلَّا إِنَّهُ تَذْكِرَةٌ ﴿٥٤﴾ فَمَن شَاءَ ذَكَرَهُ ﴿٥٥﴾ وَمَا يَذْكُرُونَ إِلَّا أَن يَشَاءَ اللَّهُ هُوَ
أَهْلُ التَّقْوَىٰ وَأَهْلُ الْمَغْفِرَةِ ﴿٥٦﴾

38- Herkes elde ettiğine karşılık rehindir.

39- Ancak sağ taraftakiler (amel defterleri sağdan verilenler) böyle değildir.

40-41- Cennetlerde, suçlu günahkârlardan sorarlar:

42- Sizi Cehennem'e sürüp sokan nedir?

43- Onlar da: Biz namaz kılanlardan olmadık.

44- Yoksulu yedirmedik.

45- (Bâtıla) dalanlarla birlikte daldık.

46- Ve biz hesap ve cezâ gününü yalanladık.

47- Tâ ki, ölüm bize gelip çattı.

48- Artık onlara şefaâtçilerin şefaâti fayda vermez.

49- Onlara ne oluyor ki öğütten yüz çeviriyorlar?

50-51- Aslandan kaçan ürkek yaban eşekleri gibi.

52- Hayır, onlardan her kişi kendisine açık sâhifeler verilmesini ister.

53- Hayır, onlar ahiretten korkmazlar.

54- Hayır, o gerçekten bir öğüttür.

55- Dileyen ondan öğüt alır.

56- Ancak Allah'ın dilediği kimseler düşünüp öğüt alır. Korkulmaya değer olan da O'dur; bağışlamaya lâyık olan da O'dur.

İLGİLİ HADİS VE RİVAYET

Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz, Rabbimizin şöyle buyurduğunu haber vermiştir:

"Rabbiniz diyor ki: Ben, benden saygı ile korkulmaya ve benimle birlikte hiçbir ilâh edinilmemeye ehil ve lâyıkımdır. Artık kim benimle birlikte başka bir ilâh edinmekten korkup sakınırsa, o, affedilip bağışlanmaya ehil olur."[1]

Hz. Ali (radıyallahu anh), ilgili âyette geçen "illâ ashabe'l-yemin" cümlesini "Müslüman çocukları" olarak yorumlamış ve bu çocukların kazandığı bir günahları yoktur ki, onun karşılığında rehin tutulsunlar, demiştir.[2]

---

1 İbn Mâce: Zühd: 35

2 Lübabu t-te'vil: 4/331

Herkes Elde Ettiğine Karşılık Rehindir

كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ رَهِينَةٌ

"Herkes elde ettiğine karşılık rehindir."

Her kişi kazancına, elde ettiği iyilik ve kötülüklere bağlıdır. Kazanç ise iki yoldan biriyle veya her ikisiyle sağlanır: Meşru, helâl yoldan; gayr-i meşru, haram yoldan.

Cenâb-ı Hak, insanoğlunu hayat sahnesinde yalnız akıl, zekâ, irade ve idrakiyle baş başa bırakmamış; onun bu yeteneklerine yardımcı ve destek olacak kitap ve peygamber göndermiştir. Doğan her kişi, bu yolun ayrıldığı noktada yer alır: Ailesi, çevresi ve okulu ya onu iyiye, doğruya güzele, fazilete ve meşru çizgiye uzanan yola sokar, ya da aksine uzanan bir yola iter. Yetişkin kişilerde ise, akıl, irade, zekâ ve idrak birleştirilir de peygamber ve kitapla bütünleşirse, bunlar kendilerini birinci yola iletmek isteyenlere uyarlar; aksine bir yoldan kaçınırlar.

Böylece her kişi kendi yeteneklerini kullanarak yolunu seçer de ona göre amel defterini doldurur ve ona bağlı kalır. Bu bağ ile ölür ve onunla birlikte ikinci hayata kalkar. Cenâb-ı Hak ise mutlak adâlet sâhibidir; herkese amelinin cinsine ve taşıdığı niyet ve amacına göre karşılık verir. Bu uygulama O'nun ezeli ve ebedi iradesinin değişmeyen programı gereğidir. 38. âyetle konu özetlenerek en anlamlı bir anlatımla işlenmektedir.

Sağ Tarafta Yer Alanlar

إِلَّا أَصْحَابَ الْيَمِينِ

"Ancak sağ taraftakiler (amel defterleri sağdan verilenler) böyle değildir."

Âhiret gününde amel defterleri dağıtılınca, kimlerin dünyada iken kendilerini Cehenneme lâyık gördükleri ve ona göre amel ettikleri apaçık belli olur. Doğru yolu seçenlerin amel defterleri sağ ellerine, yanlış yolu ve bâtılı seçenlerin ise sol ellerine verilir. Sağ eline verilenler artık rehin değildir; o, hazırlanan ebedi saadet yurduna lâyık amelde bulunmuş ve ona ehil olmuştur.

Ayrıca "herkes kazancına ve ameline bağlıdır" cümlesinden de bu mâna anlaşılmakta ve amel defteri sol tarafından verilenlerin hep rehin olarak kalacakları; diğerlerinin bu kayıttan kurtulacağı neticesi çıkmak-

tadır. Bununla beraber ilim adamları 38. âyeti farklı şekilde yorumlamışlardır. **Onların birer özetini nakletmemizde fayda mülahaza ediyoruz:**

a) Herkes günahlarına ve kötülüklerine karşılık rehin tutulur. Ancak sağ tarafta yer alanların sevabı daha çok olduğundan, onlar rehin tutulmazlar.

b) İbn Abbas (radıyallahu anh)'a göre: Sağdakilerden maksat, meleklerdir. Âhiret gününde onlar Cenab-ı Hakk'ın yüksek kudretinin tecellisinin sağında yer alırlar. Günahları ve kötülükleri olmadığı için de rehin tutulmazlar.

c) Hz. Ali (radıyallahu anh)'a göre: Müslüman çocuklarıdır. Onlar ergen olmadan, yani teklif çağına girmeden öldükleri için günahları yoktur ve bu sebeple rehin tutulmazlar.

d) Dahhak'a göre: Cenâb-ı Hak tarafından kendilerine en güzel söz verilmiş olanlardır.

e) İbn Cüreyc'e göre: Herkes kendi ameliyle hesaba çekilir; ancak amel defteri sağından verilenler mustesnâ; çünkü onlar cennetliktirler.

f) Mukatil'e göre: Adem (aleyhisselam)'ın sağında yer alanlardır; çünkü onlar cennete ehil kimselerdir, o bakımdan rehin tutulmazlar.

g) el-Hasan ve İbn Keysan'a göre rehin tutulmayanlar, dünyada ihlas üzere amel eden Müslumanlardır. Çünkü onlar kendilerine gerekeni yerine getirmişlerdir.

h) Onlar hakkı kabul edip gönül yatışkanlığı sağlayan imân ehlidir; iyilikleri ve sevapları hep ağır basar.

Cennet Ehlinin İstekleri Karşılanır

فِي جَنَّاتٍ يَتَسَاءَلُونَ عَنِ الْمُجْرِمِينَ

"Cennetlerde; suçlu günahkârlardan sorarlar..."

Cennet mutlak huzur, güven, neşe, sevinç ve mutluluk yeridir. Dünyada insan olarak yaratılmasının hikmetini, Cenâb-ı Hakk'a kul olmanın mânasını bilip hayatını ona göre düzene sokanlara bu yüce nimet hazırlanmıştır.

Cennetlikler bulundukları yerin, lâyık ve ehil görüldükleri nime-

tin değerini bilir; hangi kudretin inâyet ve şefkati altında bulunduklarını düşünerek bütün isteklerinde edep, terbiye, saygı ve tâzim çizgisini aşmazlar. O bakımdan arzularının tamamı yerine getirilir. Bu cümleden olarak, dünyada tanıdıkları inkârcıların ve münafıkların Cehennemdeki durumlarını ve nasıl bir azaba uğratıldıklarını görmek isterler. Onların bu isteği yerine getirilir. Aralarından, çok uzak mesafeye rağmen engeller kalkar ve yüz yüze konuşurcasına birbirlerini görürler ve seslerini işitirler.

İlgili 42-47. âyetlerde belirtildiği gibi, mü'minler, o cehennemliklerden şunu sorarlar:

- Sizi Cehenneme sürüp sokan nedir?

Onlar da buna şu karşılığı verirler:

- Biz namaz kılanlardan olmadık, yoksulu yedirmedik, bâtıla, ahlâk dışı bir hayata dalanlarla birlikte daldık.

Böylece onlar üç maddeden dolayı Cehenneme ehil ve lâyık olduklarını bildirirler.

Birincisi, namaz konusudur. Çünkü bu ibâdet, imânın en tatlı, en feyizli ürünüdür. O bakımdan ahirette inkârcılardan, önce imân ve namazdan mü'minlerden ise sadece namazdan sorulur. Zira namaz. Allah (celle celaluhu) ile kulları arasında en işlek yoldur ve kulun Allah (celle celaluhu)'ya en yakın bulunduğu an secde hâlidir.

İkincisi; açları, yoksulları yedirme konusudur. Bununla yalnız bedeni ve kalbi ibâdetin yeterli olmadığı, mali ibâdetle birleşmenin gerekli görüldüğü belirtiliyor. **Şüphesiz yoksulu ve muhtacı iki yönden yedirip, gözetmek mümkündür:**

a) Zekât, sadaka ve benzeri hayırlarla,

b) Faizsiz ödünç vermekle. Bu iki ayrı yardımın temelinde imân ve gönül yatışkanlığı vardır. Âhirete inanmayan ve o sebeple maddeyi tek amaç seçen kimse her zaman için kişisel çıkarını ön plâna alır. Bunun için de başkasına faizsiz ödünç vermeyi aklından bile geçirmez.

Üçüncüsü, sapıklarla birlikte dünya hayatının heva ve hevasatına dalıp her şeyi unutmakla ilgilidir. Bu, aile ve çevrenin çocuklar ve gençler üzerindeki olumlu, olumsuz tesirine ve yönlendirici karakterine işârettir.

Unutmamamız gerekir ki, bâtıl, yani hakkın karşıtı olan her söz ve davranış nefse ve şehvete hitap eder; ilmi de, kültürü de bu doğrultuda kullanıp sadece ekonomik yönde gelişmekten başka bir şey düşünmeye imkân tanımaz. Gerçek ve dengeli kurtuluşun ancak ekonomik güçle birlikte imân, irfan ve fazilet gücünün yürütülmesinde bulunduğunu hesaba katmayı hep unutturur.

Yukarıda belirtilen üç hatâlı yolun mayasını oluşturan bir de hesap ve ceza gününe inanmamak söz konusudur. Suçlu günahkârların sorulan soruya verdikleri cevap arasında bu inkâr da geçmektedir. Hesap ve ceza gününe inanmayan bir kimsenin ibâdet düzeyinde ömrünü değerlendirmesi düşünülemez. Zira ilâhi hoşnutluğa yönelik ne kadar ahlâk, fazilet ve iyilik varsa, mutlaka temelinde sağlam imân bulunmaktadır.

"Ceza ve hesap günü" diye çevirisini yaptığımız "yevmi d-din", bazıları tarafından yanlış anlaşılabilir ve âhiret gününün sadece ceza günü olduğu imajını verebilir. Zira günlük hayatımızda "ceza" kelimesini, sadece suçluya verilen hüküm olarak anlarız. Oysa bu kelimenin delâlet ettiği en doğru manada, kişilerin iyi veya kötü ameline verilecek karşılık söz konusudur. İyi ve sâlih amelin karşılığı sonsuz mükâfattır; kötü amelin karşılığı ise azaptır.

Ölüm Gelip Çatınca Pişmanlık Fayda Vermez

حَتّٰٓى اَتٰينَا الْيَقينُ "Tâ ki, ölüm bize gelip çattı"

Bu anlatım, ölüm gelmeden önce kişinin yanlış yolda yürüdüğünü farkedip doğru yola girmesinin ve ciddi pişmanlık duyarak Hakk'a yönelmesinin mutlaka faydalı olacağını yansıtmakta; ölüm olayı gelince, yani zâhiri ümitlerin bir bir ortadan kalkmasıyla gerçeği anlayıp Hakk'a dönmenin kişiye fayda vermeyeceğine işâret etmektedir. Çünkü ümitsizlik anındaki pişmanlığın Allah yanında bir kıymet ifade etmeyeceği yine nass-ı Kur ân ile sâbit olmuştur.[1]

Özellikle genç yaşında iken Hakk'a dönüp tevbe ve istiğfarda bulunan ve bâtılı terkedip Kur'ân'a uyan kimsenin bu dönüşü, Allah yanında son derece muteberdir ve övgüye değer bir düzeydedir. Bununla beraber ümitsizlik anı dışında her yaşta dönüş yapmanın mümkün olduğunu

1 Nisa suresi: 17, 18. âyetin tefsiri

unutmamak gerekir.

Böylece âyetteki "yakin" hak olan ölüm ve âhirete intikal olayıdır.

Âhiret Gününde İnkarcı Azgın İçin Şefaâtçi Bulunmaz

فَمَا تَنفَعُهُمْ شَفَاعَةُ الشَّافِعِينَ

"Artık onlara şefaâtçinin şefaâti fayda vermez."

Şefaât: Birine arka olma, sahip çıkma ve bağışlanmasını dileme gibi mânalara delâlet eden geniş anlamlı bir kavramdır. Dünyada bu tür girişimler oldukça yaygındır ve haklı-haksız kişiler için zaman zaman geçerli olabiliyor. Ama ahiret gününde Allah (celle celaluhu) izin vermedikçe hiçbir kimse -makam ve derecesi ne olursa olsun- başkası için şefaâtçi olamaz.

İnkâr üzere veya nifak şüphe ve tereddüdü içinde bulunduğu halde ölüp dünyadan ayrılanların, âhiret gününde şefaâtçi bulamayacakları, hiçbir şefaâtçinin onlardan yana aracı olmasının bir yarar sağlamayacağı kesindir. Çünkü Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz:

"Benim şefaâtim ümmetimden büyük günah sahipleri içindir."[1]

"Benim şefaâtim, gösterişten uzak, ciddi ve samimi niyete dayalı olarak Allah'tan başka ilâh olmadığına şehadet eden kimse içindir." buyurmuştur.[2]

Hadislerdeki açık anlatımdan anlıyoruz ki, inkâr üzere ölenler için şefaât edilmeyecektir.

Öğüde Kulak Verip Benimsemek ve Uyarınca Amel Etmek Lüzumludur ve Fazilettir

فَمَا لَهُمْ عَنِ التَّذْكِرَةِ مُعْرِضِينَ

"Onlara ne oluyor ki öğütten yüz çeviriyorlar."

Az insan yapılan öğüde katlanabilir. Çoğu ise bunu kendini küçük düşürücü bir olay sayıp öğüde ihtiyacı olmadığını, bu gibi sözlere karnının tok olduğunu söyler. Oysa her insanın öğüde, birtakım tavsiyelere, irşad ve doğruyu söyleyen arkadaş ve dostlara ihtiyacı vardır. Çünkü peygamber-

1 Ebu Dâvud/Sünnet: 21- Tirmizi/Kıyâmet: 11 - İbn Mâce/Zühd: 37 - Ahmed: 3/213

2 Müsned-i Ahmed: 2/307, 518

ler dışında hiçbir kişi günah ve kusur işlemekten kendini tamamıyla uzak tutamaz. Aynı zamanda yine belirtilen istisnayla hiçbir kimse, kendi aklının mahsulü olarak konuştuğu her sözün, ortaya koyduğu düşüncenin ve sergilediği fiillerinin mutlaka doğru olduğunu iddia edemez.

O halde bir bilenin diğer bilene ihtiyacı kesindir. Hayatımızda sık sık rastladığımız şu olay bizi uyarmaktadır: Bir dost veya yakınımızla yan yana yolda yürürken, birimiz diğerinin önündeki tehlike veya engeli daha erken farkeder ve hemen onu uyarırız. Öyle ki insan kendi önündeki tehlikeden önce yanındaki arkadaşının önündeki tehlikeyi görebilmektedir. Bu, bize neyi öğretiyor veya hatırlatıyor? Her zaman bizi irşad edip doğruyu gösteren, tehlikeden haber veren dost ve arkadaşa muhtacızdır. O bakımdan öğüt verene, irşad edene, doğruyu telkinde bulunana ciddi şekilde kulak vermek sünnettir ve fazilettir. Ancak küfür ve tuğyan doğrultusunda şartlanmış inkârcı sapıklar hakkı ve doğruyu dinlemek istemezler. 49. âyetle onların bu tutumu ve hali hayretle karşılanmakta ve mü'minlerin bu konuda çok dikkatli olmaları istenmektedir.

Ürkek Eşeklere Teşbih

كَأَنَّهُمْ حُمُرٌ مُّسْتَنفِرَةٌ

"Aslandan kaçan ürkek yaban eşekleri gibi..."

İnkâr ve sapıklıkta ısrar edip Hakk'ın sesine kulak vermeyen ve üstelik bu sesten nefret edip uzaklaşan kâfirler, aslandan korkup kaçan ürkek eşeklere benzetiliyor.

Şüphesiz böyle bir benzetmede, inkârcı ahlâksızların aptallığına ve şuursuzluğuna işâret de vardır. Zira eşek gerek hikâye konusu olduğu, gerekse darb-ı mesel düzeyinde ele alındığı zaman genellikle aptallığın sembolü olarak gösterilir.

Âyette "aslan" diye çevirisini yaptığımız "kasvere" bundan başka birkaç manaya daha delâlet eder:

a) Ok ve benzeri silâh atıcılarından bir grup,

b) Avlanmaya çıkan birçok kişi, yani avcılar,

c) Avlanmak maksadıyla kurulan tuzaklar,

d) Güçlü, iri yapılı adamlar,

e) Bağrışıp şamata yapan bir topluluk,

f) Gecenin zifiri karanlığı,

g) Kükreyen arslan.

Nitekim Ebu Hureyre (radıyallahu anh) diyor ki: "Kükreyen arslanın sesini duyan yaban eşekleri nasıl korkup kaçıyorlarsa, inatçı şaşkın müşrikler de Kur'ân'ın beyânını, Rasulullah (aleyhisselam)'ın tilâvet sesini işitince öylece nefret duyup uzaklaşıyorlar."

Bunun gibi, Allah'ın varlığını, birliğini; Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın Allah'ın kulu ve resulü olduğunu; aynı zamanda kurtuluşun ve saadetin namazla, Allah (celle celaluhu)'ya kullukla gerçekleşeceğini ilân eden ezan ve Kur'ân sesinden hemen her çağ ve dönemde rahatsız olup kulaklarını tıkayanlar eksik değildir.

Sabahleyin Başuçlarında Yazılı Sahife Görmek İsteyenler

بَلْ يُرِيدُ كُلُّ امْرِئٍ مِنْهُمْ اَنْ يُؤْتٰى صُحُفًا مُنَشَّرَةً

"Hayır, onlardan her kişi kendisine açık sahifeler verilmesini ister."

Mekkeli müşrikler âhirete, hesaba, cennet ve cehenneme inanmadıkları için, Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'i yalancı durumuna sokmak, hem de gözlerden düşürmek maksadıyla Ona: "Sözünde ve iddianda doğru isen, bizim kusur ve günahlarımızı; iyilik ve faziletlerimizi bir bir açıklayan amel sahifelerini her sabah kalktığımızda başucumuzda bulundurmayı sağla!" diyerek bu isteklerini tekrarlıyorlardı. Cenâb-ı Hak 52. âyetle onların bu yersiz ve anlamsız isteğini konu edinerek ne kadar şaşkınlık ve idrâksizlik; inkâr ve azgınlık içinde yuvarlandıklarına işârette bulunuyor.

Zira Cenâb-ı Hakk'ın koyduğu kanunlar, hazırladığı programlar değişmez; herkesin arzu ve isteğine göre bir düzen getirmez. Amelleri açıklayan sahifeleri ancak âhiret gününde indireceği kesinleşmiş ve ilâhi program ona göre düzenlenip hazırlanmıştır. Artık bunun değişmesi, aksaması düşünülemez.

Cahil müşriklerin kalp ve kafalarında âhiret, hesap, azap ve mükâfatla ilgili bir inanç bulunmadığından dolayı böylesine cüretkâr davranıp alaylı bir tavır ve sinsi bir düşünceyle yersiz, anlamsız isteklerde bulunuyorlardı.

Unutmamak gerekir ki, hakkı red ve inkâr eden maddeci sapıkların karakteri ve rengi böyledir. Hemen her çağda onların bu tür karakter ve renklerini görmek, tespit etmek mümkündür.

Kur'ân Doyurucu ve Yönlendirici Bir Öğüttür

كَلَّآ إِنَّهُۥ تَذْكِرَةٌ ۚ فَمَن شَآءَ ذَكَرَهُۥ

"Hayır, o gerçekten bir öğüttür. Dileyen ondan öğüt alır."

Âyette Kur'ân'ın bütünüyle bir "tezkire" olduğu bildiriliyor. Bu kelime "büyük bir öğüt", "geniş ibret", "uyarıcı ve yönlendirici bir hatırlatma" gibi mânalara delâlet eder. Zaten hayatımız bu üç cümle ile iç içe değil midir? Öğütler, ibret alınacak şeyler ve uyarıcı hatırlatmalar. Günlük yaşayışımızı bu üç cümlenin havası dışına çıkardığımız takdirde, ölçü ve dengemizi kaybeder, kendi kendimizi düzensizliğe itmiş oluruz. O bakımdan gördüğümüz her olaydan kendimize bir ibret payı ayırmak; işittiğimiz her sözden bir öğüt çıkarmak; başımıza gelen, önümüze çıkan üzücü her olaydan bir uyarı mektubu almak ve okuduğumuz her cümle ve konudan düşünce ufkumuzu genişletecek bir anlam sinyali görmek zorundayız. Aksi halde ömrümüzü boşuna harcayıp tüketmiş oluruz.

Dileyen Öğüt Alır

فَمَن شَآءَ ذَكَرَهُۥ ۚ وَمَا يَذْكُرُونَ إِلَّآ أَن يَشَآءَ ٱللَّهُ ۚ هُوَ أَهْلُ ٱلتَّقْوَىٰ وَأَهْلُ ٱلْمَغْفِرَةِ

"Dileyen ondan öğüt alır. Ancak Allah'ın dilediği kimseler düşünüp öğüt alır. Korkulmaya değer olan da O'dur; bağışlamaya lâyık olan da O'dur."

İlâhi üslup düzeyinde, "dileyen Kur'ân'dan öğüt alır" duyurulmaktadır. Bu, insanları inandırmaya, öğüt almaya zorlamanın doğru ve olumlu sonuca götürücü bir metod olamayacağını ifade eder. Çünkü inanmak, sevip benimsemek her yanıyla anlayış, kavrayış, kültür ve irfan işidir ki kalbin yatışmasıyla, inanıp benimsemesiyle yakından ilgilidir. Zorla inandırmak; korku ve baskıyla ibâdet ettirmek iyilik yerine kötülük doğurabilir; en azından zorlanan, tehdit edilen kişinin kin ve nefretini artırabilir.

O halde şüpheciye ve inkarcıya gerektiğinde bilgi, öğüt ve kıstas verilir; yani tebliğ ve irşada bulunularak eğitilmeye ve yönlendirilmeye çalışılır. Kırıcı nefret uyandırıcı, kişiliği zedeleyici söz ve davranıştan kesinlikle

kaçınır. Gerisi eğitilenin kabiliyetine ve ilahi meşiete bırakılır. Çünkü hidayete kavuşma, yani doğru yola iletme ve erdirme ancak Allah (celle celaluhu)'ya aittir. Biz insanlar sadece çizilen irade ve imkan sınırımızı ve yetkimizi aşmamaya özen ve dikkat gösteririz. Bundan dolayıdır ki 56. ayette

"Ancak Allah'ın dilediği kimseler öğüt alır." buyurulmaktadır.

Öyle değil midir? Gönül toprağı çorak olana, Kur'ân ışığının ne faydası olabilir? Kişinin idrâki, Hakk'ın hidâyet tecellisiyle birleşince kalbi o çoraklıktan kurtarma imkânı doğar ve o zaman peygamber ve mürşidin yaptığı tebliğ ve irşad olumlu tesir uyandırır.

Korku ile Ümit Birbirini İzlemelidir

"Korkulmaya değer olan da O'dur; bağışlamaya ehil ve lâyık olan da O'dur." buyurulurken mü'minlerin her zaman korku ile ümit arasında bir yol takip etmeleri ilhâm ediliyor. Zaten dünya hayatımız da baştan sonuna kadar korku ve ümitle doludur. Hayatın yolu hep düz ve pürüzsüz değildir ve olamaz da. Bu yolda yürürken bir gün sevinirsek ikinci gün üzülürüz; bir gün ağlarsak ikinci gün gülebiliriz. O bakımdan sonsuz hayata doğru nefes, nefes; adım adım yaklaşırken oradaki hesap ve cezayı düşünerek korku ve ümit beslememiz kadar olgunlaştıran başka bir âmil düşünülemez. Zira korku, daha dikkatli ve temkinli olmayı; ümit, daha güvenli bulunmayı telkin eder.

Allah (celle celaluhu) ile kulları arasında da bu iki zıt bağ mevcuttur. Öyle ki, insanoğlu Cenâb-ı Hakk'ı bilip tanıdığı nisbette O'ndan korkar ve ümit bağlar. Çünkü Allah (celle celaluhu) çok âdildir ve söz O'nun yanında aslâ değişmez. Mutlak surette hesap sorar ve ona göre karşılık verir. Bu da kişiyi devamlı korkutur ve dikkatli olmaya çağırır. Allah'ın rahmeti sonsuz, gufranı çok yaygındır. Bağışlamak O'nun şanındandır inancı ise, insana ümit ve güven verir.

Surenin son âyeti bu hikmeti en beliğ bir anlatımla işleyerek bize en lüzumlu malzemeyi ve bilgiyi vermektedir.

Bu surenin de tefsirini bize müyesser kılan âlemlerin Rabbi Allah'a sonsuz ve sınırsız hamd'ü senalar olsun. O'nun sözünü bize tebliğ eden Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'e salât-u selâmlar olsun.

75. SÛRE

KIYAME SURESİ

Ayet Sayısı	Kelime Sayısı	Harf Sayısı
40	193	652

KIYAME SURESİ

Tamamı Mekke'de inmiştir. Birinci âyetinde kıyametin önemini belirtmek için onunla yemin edilmiş ve bu sebeple "kıyamet" kelimesi sureye isim olmuştur.

SURENİN KAPSADIĞI BAŞLICA KONULAR

1- Kıyâmete ve Nefs-i Levvâme'ye yemin edilerek, insanın ölüp kemikleri çürüyerek ufalandıktan sonra kıyamet gününde yeniden diriltileceği ve parmak uçları bile taşıdığı özelliğiyle birlikte düzenleneceği haber veriliyor ve böylece ilim adamlarına da ışık tutuluyor.

2- İnsanoğlunun durmadan inkâr, günah ve inadı sebebiyle geleceğini berbat ettiği konu edilerek onun böyle hatalı bir yola girmek için yaratılmadığına işarette bulunuluyor.

3- Dönüşümüzün eninde sonunda Cenâb-ı Hakk'a olacağı açıklanarak ona göre hazırlanmamız isteniliyor.

4- Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in inen ilâhi vahyi iyice hafızasına nakşetmek için dudaklarını hareket ettirmesi üzerinde durularak, böyle yapmaması emrediliyor.

5- Yalnız dünya hayatını isteyip âhireti terkedenler kınanıyor ve uyarılıyor.

6- Salih amel işleyen iyi, mutlu kişilerin o gün yüzlerinin pırıl pırıl ışıldayacağı; kötülerin ise suratlarının asık olacağı ayrı bir safha olarak bildiriliyor.

7- Mağrurların davranışı tasvir edilerek sonlarının hüsran olacağı hatırlatılarak Hakk'a dönmelerinin kendileri acısından çok faydalı sonuçlar doğuracağı dolaylı şekilde haber veriliyor.

8- Akla ışık tutularak insanın yaratılış ve tedricen oluşturuluş safhaları konu ediliyor.

٧٥ سُورَةُ الْقِيٰمَةِ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

لَآ اُقْسِمُ بِيَوْمِ الْقِيٰمَةِ ﴿١﴾ وَلَآ اُقْسِمُ بِالنَّفْسِ اللَّوَّامَةِ ﴿٢﴾ اَيَحْسَبُ الْاِنْسَانُ
اَلَّنْ نَجْمَعَ عِظَامَهُۥ ﴿٣﴾ بَلٰى قَادِرِينَ عَلٰٓى اَنْ نُسَوِّيَ بَنَانَهُۥ ﴿٤﴾ بَلْ يُرِيدُ
الْاِنْسَانُ لِيَفْجُرَ اَمَامَهُۥ ﴿٥﴾ يَسْـَٔلُ اَيَّانَ يَوْمُ الْقِيٰمَةِ ﴿٦﴾ فَاِذَا بَرِقَ الْبَصَرُ
﴿٧﴾ وَخَسَفَ الْقَمَرُ ﴿٨﴾ وَجُمِعَ الشَّمْسُ وَالْقَمَرُ ﴿٩﴾ يَقُولُ الْاِنْسَانُ
يَوْمَئِذٍ اَيْنَ الْمَفَرُّ ﴿١٠﴾ كَلَّا لَا وَزَرَ ﴿١١﴾ اِلٰى رَبِّكَ يَوْمَئِذٍ الْمُسْتَقَرُّ ﴿١٢﴾
يُنَبَّؤُا الْاِنْسَانُ يَوْمَئِذٍ بِمَا قَدَّمَ وَاَخَّرَ ﴿١٣﴾ بَلِ الْاِنْسَانُ عَلٰى نَفْسِهِۦ بَصِيرَةٌ
﴿١٤﴾ وَلَوْ اَلْقٰى مَعَاذِيرَهُۥ ﴿١٥﴾

1- Hayır, kıyamet gününe and içerim.

2- Kendini çokça kınayan nefse de and içerim.

3- İnsan, kemiklerini biraraya getiremeyeceğimizi mi sanıyor?

4- Evet, bizim, onun parmak uçlarını bile (bütün hatları ve özellikleriyle) düzeltip meydana getirmeye kudretimiz yeter.

5- Ama insan önündekini (kıyamet ve hesabı) gerçek saymayıp inkâr etmek ister.

6- "Kıyamet günü de ne zamanmış?" diye sorar.

7- Göz şimşek çakar (gibi kamaştığı),

8- Ay tutulduğu,

9- Güneş'le Ay bir araya geldiği zaman;

10- (İşte) o gün insan, "Kaçış nereye?" der.

11- Hayır, hiçbir sığınak yok.

12- O gün karar kılınacak tek yer, ancak Rabbinin huzurudur.

13- O gün insana, önden gönderdiği ile geriye bıraktığı şeylerden bir bir haber verilir.

14-15- İnsan bir takım özürler ileri sürse bile, o kendine karşı duyup gören bir şahittir.

İNİŞ SEBEBİ

Âdiy b. Rabi'â, Hz. Peygamber (aleyhisselam)'a gelerek dedi ki: "Ya Muhammed! Kıyâmetin ne zaman, nasıl kopup meydana geleceğini bana bildir." Bunun üzerine Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz ona bu hususta gereken bilgiyi verdiyse de o inkârında ısrar etti ve: "Eğer bugün senin sözünü ettiğin kıyametin koptuğunu gözümle görsem, olaya şahit olsam yine de bu hususta seni doğrulamam mümkün değildir ve sana kesinlikle inanmam. Allah nereden o ufalmış, çürümüş kemikleri toplayacak?" diyerek artan kin ve inkârını bir defa daha diline getirdi. Bunun üzerine ilgili âyetler indi.[1]

Bir diğer rivayette, Rasulullah (aleyhisselam) onun bu sözüne karşılık şöyle dilekte bulundu:

"Allahım! Adiy b. Rebi'â ile Ahnes b. Şerik iki kötü komşunun kötülüğüne karşılık sen bana kâfi ol!"[2] Başka bir rivayette ise, bu âyetlerin, öldükten sonra dirilip kalkmayı red ve inkâr eden Ebu Cehil hakkında indiği söylenir.[3]

Kıyamet'e ve Nefs-i Levvame'ye Yemin

لَآ أُقْسِمُ بِيَوْمِ الْقِيٰمَةِ ۙ وَلَآ أُقْسِمُ بِالنَّفْسِ اللَّوَّامَةِ

"Hayır, kıyamet gününe and içerim; kendini çokça kınayan nefse de and içerim."

Kur'ân'da yer yer Cenâb-ı Hakk'ın, bir olayı veya bir konuyu açıklar-

1 Lübabu't-te'vil: 4/333

2 Tefsir-i Kurtubi: 19/93

3 Tefsir-i Kurtubi: 19/93

ken bazı şeylere yemin ettiğini görüyoruz. Şüphesiz bu tarz anlatım, ya açıklanmak istenen şeyin önemine, ya onun ahlâk ve fazilet üzerindeki olumlu tesirine, ya ilim adamına ışık tutulmasına ya da aile ve toplumu daha iyiye, güzele ve düzene yönlendirmeye yöneliktir. Aynı zamanda insanın ruh ve beden sağlığıyla yakından ilgili olduğu yerler de vardır.

Buna birkaç misâl verelim:

a) Karanlığıyla ortalığı kaplayıp örtmek suretiyle insanı dinlendirip ona ikinci günkü hayata hazırlanma imkânı verdiği için geceye,

b) İnsan dahil bütün canlılara enerji ve hayat verdiği için Güneş'e,

c) Besleyici özelliği bulunduğu, vitamin kaynağı olduğu, sindirimi kolay sayıldığı için incir ve zeytine,

d) Esip tozan, çiçeklerde aşılanmaya imkân sağlayan ve bazen de yağmurun müjdeci ve habercisi olan rüzgâra and içilmektedir.

Konumuzun temasını oluşturan "kıyâmet"e ve birde "nefs-i levvame" ye yemin edilmesine gelince: Bunlardan her biri insan ahlâkı, hayat düzeni, toplumun selâmeti ve düzenli, disiplinli bir ömür sürmeyi sağlamaya yönelik birtakım hikmetler içermektedir.

Kıyamet gününe inanmak, günlük hayatı ilâhi talimat doğrultusunda düzen ve dengede tutmaya yarayan en kuvvetli âmildir. Aynı zamanda kişiyi nefis muhasebesine çevirip her saatinin iyilik, sevap ve faziletlerle süslenmesine yardımcı olur.

Mü'min kimsenin kendi nefsini kınaması düzeyine gelmesi, kendini iyi tanımasının, olgunluğunun, Kur'ân'la uyum sağlamasının, sünnet ile yaşamasının açık belirtilerinden biridir. Zira kendini, içinde taşıdığı nefis denilen itici kuvveti tanımayan kimse, Rabbini de dosdoğru tanıyamaz.

Nefsi Levvame Nedir?

Bu terkip üzerinde çok durulmuş, tasavvuf ilminde buna geniş yer verilmiş ve o bakımdan gerek müfessirlerin, gerekse mutasavvıfların az farklı yorum ve tarifleri ortaya çıkmıştır.

Onları özet halinde şöyle sıralayabiliriz:

a) Müfessir Kurtubi'ye göre: Mü'min kişinin kendi nefsini kınayıp

olgunlaşma basamaklarında yükselmeye azmetmesidir.

b) Mü'minin kendini denetleyip kontrol etmesi; yaptığı her amel ve işten dolayı daha iyisini, daha güzelini yapmadığına veya yapamadığına üzülerek kendini kınamasıdır. Tabiinden el-Hasan da buna yakın bir yorum ve tanımda bulunmuştur.

c) Tabiin'denMücahid'e göre: Mü'minin, kaçırdığı fırsattan hatırladıkça pişmanlık duyması ve bu yüzden kendini kınamasıdır.

d) Bazısına göre bu terkip özel bir mâna taşımaktadır: Adem (aleyhisselam)'ın işlediği hatadan dolayı kendini kınaması söz konusudur.

e) Mukatil'e göre: Âhiret gününde kâfirin elden kaçırdığı o değerli ömrüne hayıflanması ve bu yüzden derin bir üzüntü ve hasret duyarak devamlı kendini kınamasıdır.

f) Ferra'a göre: İyi ve kötü her nefsin kendini kınamasına; neden iyiliğini artırmadığına; kötü kimsenin de uyanıp neden kendini kötülüklerden uzak tutmadığına hayıflanıp pişmanlık duymasına ve için için üzülmesine işarettir.

İslâm Tasavvufunda İse Nefsin Yedi Mertebesi Vardır

1- Nefs-i emmâre,

2- Nefs-i levvâme,

3- Nefs-i mutmainne

4- Nefs-i mülhime,

5- Nefs-i zekiye,

6- Nefs-i raziye

7- Nefs-i mardiyye.

Ünlü veli Abdülkadir Geylâni (H. 470-561), Füyuzat-i Rabbaniyye adlı eserinde bu sıfatları ve bazı özelliklerini kısaca şöyle açıklamıştır:

Birinci Nefis:

Emmare'dir. Bunun sıfatları: Cimrilik, hırs, bilgisizlik, şer ve kötülük; hased, kin ve öfkedir.

Bu sıfatlardan kurtulmanın yolu, (Lâ ilahe illallah) olan birinci isimle gerçekleşir. Bu ismin sayısı yetmiş bindir. Bu sayıyı tamamladığın zaman, her rekâtinde Fâtihâ-ı Şerife ile arzu edilen, kolay gelen bir sure okumak üzere iki rekât namaz kılarsın. Selâm verdikten sonra şöyle dersin: "Allahım! Nefs-i emmâremi senden şu yetmiş bine karşılık satın almak istiyorum."

İkinci Nefis:

Levvâme'dir. Bunun sıfatları: Gayr-i ahlâki arzu ve hevesler, hile, kendini beğenmişlik, körü körüne tevekkül, başkasına üstün gelip ezme arzusu bu cümledendir. Bu sıfatlardan kurtulmanın yolu, "Allah" lâfzı olan ikinci isimdir. Bunun sayısı, altmış bindir. Bu sayıyı tamamlayınca, yukarıda belirttiğimiz gibi, iki rekât namaz kılar ve namazdan sonra şöyle dersin: "Allahım! Ben nefs-i levvâmemi senden bu altmış bin karşılığında satın almak istiyorum."

Üçüncü Nefis

Mutmainne'dir. Bunun sıfatları: Cömertlik, tevekkül, tahammül, hakikat, rıza ve şükürdür. Bundan kurtulmanın, yani bu dereceyi aşmanın yolu, "hak" olan üçüncü isimdir. Bunun sayısı elli bindir. Bu sayıyı tamamladığın zaman yukarıda belirttiğimiz gibi iki rekât namaz kılar ve namazın arkasından şöyle dersin: "Allahım! Ben nefs-i mutmainnemi senden elli bin karşılığında satın almak istiyorum."

Dördüncü Nefis:

Mülheme'dir. Bunun sıfatları: Kanaat, cömertlik, ilim, tevazu, tevbe ve sabırdır; aynı zamanda ağır şeylere katlanmaktır. Bundan kurtulmanın, yani bu dereceyi aşmanın yolu, "hüve" olan üçüncü isimdir. Bunun sayısı, kırk bindir. Bu sayıyı bitirince yukarıda belirttiğimiz gibi namaz kılarsın ve namazdan sonra şunu söylersin: "Allahım! Ben nefs-i mülhememi senden kırk bin karşılığı satın almak istiyorum."

Beşinci Nefis:

Râziye'dir. Bunun sıfatları: Kerametler, zühd, aşk ve sevgidir. Bundan kurtulmanın, yani bu dereceyi aşmanın yolu, beşinci isim olan "hay"dır. Sayısı otuz bindir. Bu sayıyı tamamladığın zaman, yukarıda olduğu gibi iki rekât namaz kılar ve şunu söylersin: "Allahım! Hakikat ben nefs-i râziyemi senden otuz bin karşılığında satın almak istiyorum."

Altıncı Sıfat:

Marziyye'dir. Bunun sıfatları: Güzel ahlâk, lütuf, yakınlık ve bütünüyle Rasulullah (aleyhisselam)'ın sünnetidir. Bundan kurtulmanın, yani bu dereceyi aşmanın yolu, altıncı isim olan "kayyum" ile mümkündür. Bunun sayısı yirmi bindir. Bu sayıyı tamamlayınca, yukarıda belirtildiği gibi iki rekât namaz kılar ve şunu söylersin: "Allahım! Ben nefs-i marziyemi senden şu yirmi bine karşılık satın almak istiyorum."

Yedinci Nefis:

Samime ve Sâfiye'dir.[1] Bunun sıfatları: Halktan çekilip (bazen) yalnızlığı tercih etmek, susmak, doğruluk, yardım, vefa ve ilâhi emirlere sıkı sıkıya bağlı kalmaktır. Bundan kurtulmanın, yani bu dereceyi aşmanın yolu: Yedinci isim olan "kahhar" ile mümkündür. Sayısı on bindir. Bu sayıyı tamamlayınca, yukarıda belirtildiği gibi iki rek'at namaz kılar ve arkasından şunu söylersin. "Allahım! Ben nefs-i samimemi ve sâfiyemi senden şu on bine karşılık satın almak istiyorum."

İşte bu yedi mertebeyi aşacak olursan, artık kemâl mertebesine yükselen has kullardan olursun.[2]

İnsan İkinci Hayata, Dünyada Taşıdığı Birçok Özellikleriyle Kalkar

اَيَحْسَبُ الْاِنْسَانُ اَلَّنْ نَجْمَعَ عِظَامَهٗ بَلٰى قَادِرِيْنَ عَلٰٓى اَنْ نُسَوِّيَ بَنَانَهٗ

"İnsan, kemiklerini bir araya getiremiyeceğimizi mi sanıyor? Evet, bizim, onun parmak uçlarını bile (bütün hatları ve özellikleriyle) düzeltip meydana getirmeye kudretimiz yeter."

Bu âyetlerle, çok önemli iki konu üzerinde durulmakta ve araştırıcılara ipucu verilmektedir. Birincisi, dünya hayatı sona erdikten sonra ölen insanların diriltilip ikinci hayata kaldırılacaklarıyla; ikincisi, diriltilen her insanın dünyada taşıdığı birçok özellikleriyle ilgilidir. Öyle ki, ikinci konu, birinci konunun mutlaka gerçekleşeceğine delil olmakta ve akıl sahiplerine malzeme vermektedir.

---

1 Müellif nefsin yedi mertebesini sayarken, beşinci olarak "nefs-i zekiyye" isminden söz ettiği halde, açıklama yaparken bu nefisten bahsetmeyip kısmen sırayı değiştirerek yedinci mertebede "nefs-i samime ve safiye" terkiplerini kullanmıştır. Böylece her iki şeklin de doğru olduğunu anlatmak istediğini düşünebiliriz.

2 Celâl Yıldırım tercümesi/Füyuzat-ı Rabbaniyye: 45, 46

Parmak Uçları ve İzleri

Cenâb-ı Hakk'ın, âhireti inkâr eden veya bu konuda şüphe içinde bocalayan nankörlere seslenip gereken uyarıda bulunurken, delil olarak göz, kulak, dil, burun, kalp ve beyin gibi bizce önemli sayılan organlardan değil de parmak uçlarından söz etmesi elbetteki hikmetsiz ve anlamsız değildir. Çok önemli bir konuya dikkatimizi çekmek ve kendi kudretinin üstünlüğünü, sınırsızlığını ilham etmek içindir.

Ancak âyette geçen ve "parmak uçları" diye tercüme ettiğimiz "benân" lâfzından Cenâb-ı Hakk'ın neyi murad ettiğini ve bundaki sırrı araştırıp bulmamız gerekiyor. Önce neden parmak uçları sözü kullanılmıştır? Bu, ondaki izlere işarettir. Zira bugün yeryüzünde beş milyar civarında insan yaşıyorsa, bunlardan hiçbirinin parmak izi diğerine uymamaktadır. İlâhi sanatın yüceliği, kudretinin mükemmelliği, insanı acze düşürecek bir olayı gözler önüne sermekte ve her parmakta bu kudretin ve sanatın patentini görmemiz istenmektedir.

Parmak izi çok eskiden beri insanların ilgisini çekmiş olabilir; ancak uçlarındaki çizgileri bilimsel açıdan ilk inceleyenin ünlü İtalyan biyoloji ve anatomi bilgini Marcello Malpigh'i olduğu söylenir. 1665 yılında Napoli'de yayımlanan "Dış Dokunma Organının Anatomisi Konusunda Gözlem" adlı Kitabında, parmak ucu derisinin girintili, çıkıntılı şekillerinin birtakım özelliklerini anlatmıştır. Bir buçuk yüzyıl sonra Çek bilgini Jan E. Purkyne, parmak ucu kabartısının değişmediğini ortaya koymuş ve bunları dokuz gruba ayırmıştır. Ancak parmak izlerinin metodlu bir şekilde sınıflandırılması, 1890 yılında "biyolojik kalıtım" konusunda araştırmalar yapan İngiliz bilim adamı Francis Galton tarafından başarılmıştır.

Oysa Kur'ân-ı Kerim'de konumuzu oluşturan âyetle, on beş asır önce parmak uçlarının özelliğine dikkat çekilerek bu hususta meraklı ve araştırıcılara fikir ve temel bilgi verilmiş ve bu mu'cizevi sanat eseriyle O yüce kudretin ölüleri birçok özellikleriyle dirilteceği haber verilmiştir. Aynı zamanda parmak uçlarıyla ilgili harika şekiller, Cenâb-ı Hakk'ın, varlığına, birliğinin ve kudretinin her şeye yettiğine delil gösterilmiştir

İnsanların Çoğu Âhireti ve Hesabı İnkâr Etmektedir

بَلْ يُرِيدُ الْاِنْسَانُ لِيَفْجُرَ اَمَامَهٗ ۚ

"Ama insan önündekini (kıyamet ve hesabı) gerçek saymayıp inkâr etmek ister."

Akla ışık tutan, düşünce ufkunu genişleten bunca açık belge ve delillere rağmen insanın kalkıp kendi hilkatındaki kusursuzluğa ve mükemmelin de ötesinde biyolojik ve fizyolojik kanunların işleyişine bakmadan kıyameti inkâr etmesi şaşılacak bir olaydır! Hangi fabrika imal ettiği milyarlarca eşya üzerinde milyarlarca farklı çizgiler ve buna benzer özellikler meydana getirebilir? İnsanoğlunun parmak uçlarındaki bu harika çizgiler kör tesadüflerin eseri midir? Milyarlarca tesadüflerin birbirini zincir halkaları gibi izlemesi mümkün müdür? Unutmamak gerekir ki, ilmin, tekniğin, aklın âciz kaldığı noktada Allah'ın kudret ve azameti, ilim ve irâdesi bütün haşmetiyle başlar ve sonsuzluğa doğru uzanıp gider.

Akla Malzeme Verildikten Sonra Düşünce ile Duyguya Sesleniliyor

يَسْـَٔلُ اَيَّانَ يَوْمُ الْقِيٰمَةِۚ فَاِذَا بَرِقَ الْبَصَرُۙ وَخَسَفَ الْقَمَرُۙ

"Kıyamet günü de ne zamanmış? diye sorar. Göz şimşek çakar (gibi kamaştığı), Ay tutulduğu, Güneşle Ay bir araya geldiği zaman; (işte) o gün insan "Kaçış nereye?" der."

Kıyametin kopuş safhalarından üç önemli olaydan haber verilerek duygu ve düşünceler hem yönlendirilmek, hem de aydınlatılmak isteniyor. Şöyle ki:

1- O gün, gözler şimşek çakar gibi kamaşır. Bu, daha çok Güneş'in parçalanıp gözlerin bir anda ferini alacak şekilde dayanılması güç ışık saçmasıyla yorumlanabileceği gibi, yine kıyamet olayıyla gezegen ve yıldızların yörüngesinden çıkıp atmosfere girmesiyle göz alıcı bir yanmanın ve ışık neşretmenin meydana geleceğine işaret de olabilir.

Mevcut sistemin alt-üst olup denge ve düzenini kaybetmesi; gezegenlerin yörüngelerinden kayıp birbirine çarpması, şüphesiz ki kâinatta meydana gelecek en büyük olaydır.

2- O gün Ay tutulacak. Sistemin bozulmasıyla birlikte Ay ile Dünya arasına engeller girecek ve böylece Ay görünmez olacaktır. Aynı zamanda Ay'ın parçalanıp dağılmasıyla da kısa zamanda yokluğa karışması söz konusu olabilir.

3- Güneş sisteminde, denge ve çekim kanunu tatile uğrayınca çarpışmalar meydana gelecek ve dünya seması bir anda düzenini kaybedecek; ikinci, fakat kalıcı düzenin kurulmasına kadar bu düzensizlik devam edecektir.

Aslında bu üç olay birbirini tamamlamakta ve biri diğeriyle ortaya çıkmaktadır. Cenâb-ı Hak, daha iyi düşünüp O'nun yüksek kudretini az veya çok idrâk etmemiz için o büyük olay içinde gerçekleşecek üç küçük olayı anarak ölmeden önce Hakk'a dönmemizi murad etmektedir.

Şüphesiz böyle bir olay meydana geldiği zaman insanın yaşama şansı kalmaz, o kıyameti şimşek çakar misali bir an görüp kendini kaybeder. Çünkü o demlerde dünya denilen yerküre de yörüngesinden çıkıp başıboş bir meteorit gibi kayıp gider. O anda nereye kaçıp sığınacağını bilmeyen insan, büyük bir şaşkınlık içinde son nefesini verir. Yeniden diriltilip kaldırılınca da ancak Allah'ın huzurunda, hesap ve kitap alanında yerini almış olur. Bu durumda Cenâb-ı Hakk'ın âdil hükmünü beklemekten başka bir şey düşünemez ve bundan gayrı bir şeyle, bir kimseyle meşgul olamaz. 11 ve 12. âyetlerle bu safhaya değinilerek düşüncelerimizi berraklaştırmamız isteniyor.

Demek oluyor ki, insanoğlu şu dünya hayatında Rabbini ne kadar unutur veya inkâr ederse etsin; O sonsuz rahmet kaynağından ne kadar kaçarsa kaçsın, uzaklaşmak isterse istesin sonunda dönüşü mutlaka O'na olacaktır. Bu, ezelde hazırlanan bir plân ve programın gereğidir ki şaşması, değişmesi ve gecikmesi söz konusu olamaz.

Âhirette, Dünyada Yaptıklarımızdan Bir Bir Haber Verilir

يُنَبَّؤُا الْاِنْسَانُ يَوْمَئِذٍ بِمَا قَدَّمَ وَاَخَّرَ

"O gün insana, önden gönderdiği ile geriye bıraktığı şeylerden bir bir haber verilir."

Bu âyet üzerinde az farklı yorumlar yapılmış ve aydınlatıcı bilgiler verilmiştir:

a) Kişinin dünyada iken işlediği iyi ve kötü amellerden; işlemeyip de terkettiği iyi ve fena şeylerden haber verilir.

b) İşleyip önden gönderdiği iyi ve kötü amellerden; başkalarına iyi

ve kötü misal olacak işlerden, amellerden; açtığı iyi ve kötü çığırdan geriye bıraktığı ne ise onlardan bir bir kendisine haber verilir.

c) Önden gönderdiği günahlardan; işlemeyip terkettiği ibâdetlerden bir bir haber verilir.

d) Önden kendisi için Allah yolunda harcadığı mal ile geriye mirasçılara bıraktığı mal ve servetten bir bir haber verilir.

e) Yerine getirip kazaya bırakmadığı farzlar ile işlemeyip terkettiği farz ve vaciplerden bir bir haber verilir.

Birinci yorum Mücâhid'e, ikinci yorum İbn Abbas'a ve İbn Mesud (radıyallahu anh)'a, üçüncü yorum Katade ve Zeyd'e göredir. Diğer iki yorum ise, müfessirlere göredir.

Bütün bunlar, yani haber vermeler, ameller tartılmaya başlanırken, inen amel defterleriyle birlikte gerçekleşir. Nitekim Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz:

"Şüphesiz ki mü'mine ölümünden sonra işlediği ibâdet ve amelinden, iyiliklerinden ulaşacak şey: Öğretip yaydığı ilim, geriye bıraktığı sâlih evlâd, miras kalacak mushaf (ve kitap), yaptırdığı cami, yolcular için inşa ettiği konak; akıttığı su ve çeşme; sağlığı yerinde iken malından çıkarıp verdiği sadakadır." buyurmuştur.

Diğer bir hadiste ise şöyle buyuruyor:[1]

"Kim İslâm'da güzel bir iş, bir amelde bulunursa, (yani iyi bir çığır açarsa), onun ecri ve kendisinden sonra onun (açtığı çığırda amel edip yürüyenlerin) ecrinin bir misli -hiç kimsenin ecrinden bir şey eksilmeksizin- kendisine verilir. Kim de İslâm'da kötü bir iş, bir amel işler (fena bir çığır açar)sa, onun günah ve vebâli ile kendisinden sonra o şey ile amel edenlerin günah ve vebalinin bir misli -hiç kimsenin günah ve vebali eksilmeksizin- kendisine verilir."[2]

İnsan Kendi Lehine veya Aleyhine Şahittir

بَلِ الْاِنْسَانُ عَلٰى نَفْسِهٖ بَصِيْرَةٌ ۙ وَّلَوْ اَلْقٰى مَعَاذِيْرَهٗ ۟

1 İbn Mâce/Cenâiz: 57 - Taberâni/Cenâiz: 37, 39 - Ahmed: 1/375, 378, 473-4/184-5/153, 164

2 Müslim/İlim: 15, Zekât: 69 - Nesâi/Zekât: 64 - Ahmed: 4/357, 359, 360, 361

"İnsan birtakım özürler ileri sürse bile, o kendine karşı duyup gören bir şahittir."

Âhiret gününde iyi ve kötü bütün işler, niyetler ve ameller ortaya dökülünce, insan alışkanlığı ve karakteri gereği kaçamak yollar arar, özürler beyân edip kendini mazur göstermek ister. Oysa bu düşünce ve davranışların hiçbir faydası olmaz. Çünkü görevli melekler her şeyi anında ve en doğru şekilde yazıp tesbit etmişlerdir. Allah (celle celaluhu) ise gizli-açık her şeyi en iyi bilendir. Başka şahit istemeye gerek görmez; özür beyân eden kulunun organlarını konuşturur. Böylece O Yüce kudret, insanı kendi lehine veya aleyhine şahit kılar. O bakımdan bu âyetin tefsirinde İbn Abbas (radıyallahu anh) diyor ki: "Onun organları şahitlik eder: İki eli ne yaptıklarını, neye uzandıklarını; iki ayağı nereye yürüyüp, ne maksatla gittiğini; iki gözü neye, niçin baktığını bir bir haber verir."[1]

Burada "basiret"ten maksat, amelleri yazan iki meleğe işaret olduğu da söylenir. Müfessir Süddi de ayni yorumu benimsemiştir.

"Maazire" den maksat, gizlemek, örtmek için ortaya atılan özürlerdir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, öldükten sonra ikinci hayata kalkmak üzere dirilme olayının meydana geleceği te'kiden belirtilerek parmak uçlarındaki izler ilâhi kudretin eşsizliğine misâl verildi. Sonra da âhiret gününde herkesin iyilik ve kötülüğünden ne varsa, hepsinin ayan, beyân ortaya dökületeceği ve inkâra sapıp özür ileri sürenlerin organlarının konuşturulacağı haber verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, ilâhi kudretin her şeye nafiz bulunduğuna işarette, inen vahyi ezberleyeyim diye onu telakki anında dudaklarını kıpırdatan Rasulullah (aleyhisselam)'a böyle yapmasına gerek olmadığı bildiriliyor ve Kur'ân'ın korunmasını bizzat Cenâb-ı Hakk'ın kendi üzerine aldığına işarette bulunuluyor.

لَا تُحَرِّكْ بِهِ لِسَانَكَ لِتَعْجَلَ بِهِ ﴿١٦﴾ إِنَّ عَلَيْنَا جَمْعَهُ وَقُرْآنَهُ ﴿١٧﴾ فَإِذَا قَرَأْنَاهُ فَاتَّبِعْ قُرْآنَهُ ﴿١٨﴾ ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا بَيَانَهُ ﴿١٩﴾

1 Nur suresi: 24. âyetin tefsiri

16- İnen vahyi acele (belleyip ezber) etmek için dilini kıpırdatma.

17- Şüphesiz ki onu toplayıp okutmak bize aittir.

18- O halde biz, onu (Cebrail'in diliyle) okuduğumuzda sen de onun okumasını izleyerek O'na uy.

19- Sonra da onun açıklaması bize aittir.

İNİŞ SEBEBİ

Tirmizi'nin Said b. Cübeyr'den, onun da İbn Abbas (radıyallahu anh)'dan yaptığı rivayette, adı geçen şöyle demiştir: "Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz, kendisine Kur'ân âyetleri indiği zaman (onu hemen bellemek için) dilini hareket ettirirdi. Bunun üzerine Cenâb-ı Hak yukarıdaki âyetleri indirdi."

Tirmizi bu rivayeti "hasen" ve "sahih" olarak kaydetmiştir.

Müslim'in İbn Cüreyc'den, onun da İbn Abbas (radıyallahu anh)'dan yaptığı rivayet ve tespitte şu lâfız kullanılmıştır: "Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz inen vahiyden, onu iyi belleyeyim diye sıkıntı duyar ve dudağını oynatırdı. Bunun üzerine Cenâb-ı Hak ilgili âyetleri indirdi."

Rasulullah (aleyhisselam)'ın Dikkat ve İtinası

لَا تُحَرِّكْ بِهٖ لِسَانَكَ لِتَعْجَلَ بِهٖ

"İnen vahyi acele (belleyip ezber) etmek için dilini kıpırdatma. Şüphesiz ki onu toplayıp okutmak bize aittir."

Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz, ilâhi kelâma ve vahye olan derin saygı ve özentisi sebebiyle inen âyetlerin tek harfini kaçırmayayım, bir yanlışlık yapmayayım diye biraz acele eder ve Melek Cebrail'in ilka ettiği âyetleri hemen okumaya çalışır ve bu yüzden dilini veya dudağını hareket ettirirdi.

Şüphesiz bu olay, Sevgili Peygamberimiz (aleyhisselam)'ın ilâhi emirleri almakta ve korumakta ne kadar dikkatli, özentili ve itinalı olduğunu göstermektedir. Oysa meleğin ilâhi kelâmı Rasulullah'ın kalbine ilka etmesiyle birlikte O'nun kalbine ve hafızasına aynen nakşediliyordu. Unutması veya bir yanlışlık yapması söz konusu değildi. Her kelime mermer üzerine kazınırcasına gönül levhasına işleniyor ve bir daha silinmemesiye tespit ediliyordu.

O bakımdan Kur'ân-ı Kerim indiği gibi bellenip ezberlenmiş; ezberlendiği gibi aynen vahiy kâtiplerine yazdırılmış ve günümüze kadar fire

vermeden, değişikliğe uğramadan aynen korunmuştur. Çünkü 17. âyetle Cenâb-ı Hak şöyle buyurmaktadır:

"Şüphesiz ki onu toplayıp okutmak bize aittir." 19. âyette ise,

"Onun açıklanması bize aittir" buyurarak bu önemli konuyu kendi üzerine aldığına atıfta bulunmaktadır. Diğer yandan Kur'ân'ın sadece Rasulullah (aleyhisselam) döneminde değil, kıyamete kadar korunmasını Cenâb-ı Hakk'ın üstlendiği çok açık şekilde Hicr suresi 9. âyetle bildirilmektedir:

"Şüphesiz ki Kur'ân'ı biz indirdik ve elbette onun koruyucularıyızdır."[1]

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Cenâb-ı Hakk'ın kudretinin her şey ve olay üzerinde hâkim bulunduğuna, her şeye nüfuz ettiğine işaretle, indirdiği Kur'ân âyetlerini de bu sonsuz ilim ve kudretiyle koruyacağı açıklandı. Bunun için vahiy esnasında Rasulullah (aleyhisselam)'ın inen âyetleri hafızamda tutayım diye acele etmesine gerek olmadığı bildirildi.

Aşağıdaki âyetlerle, tezelden dünyalık elde edip âhireti unutanlar uyarılıyor ve âhiret gününde yüzlerin asık veya parlak olacağına dikkat çekilerek, bunun dünyada işlenen iyilik ve kötülüklerle yakından ilgili bulunduğuna işaret ediliyor. Sonra da ilâhi hüküm ve kudret karşısında insanın ne kadar âciz ve dayanıksız olduğu çok düşündürücü bir anlatımla işleniyor ve insanın başıboş, gayesiz, amaçsız yaratılmadığına değinilerek düşünce ufku genişletiliyor. Arkasından aklı harekete geçirmek üzere birtakım biyolojik olaylar gözler önüne seriliyor ve sure böylece noktalanıyor.

كَلَّا بَلْ تُحِبُّونَ الْعَاجِلَةَ ﴿٢٠﴾ وَتَذَرُونَ الْآخِرَةَ ﴿٢١﴾ وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَاضِرَةٌ ﴿٢٢﴾
إِلَىٰ رَبِّهَا نَاظِرَةٌ ﴿٢٣﴾ وَوُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ بَاسِرَةٌ ﴿٢٤﴾ تَظُنُّ أَنْ يُفْعَلَ بِهَا فَاقِرَةٌ ﴿٢٥﴾
كَلَّا إِذَا بَلَغَتِ التَّرَاقِيَ ﴿٢٦﴾ وَقِيلَ مَنْ ۜ رَاقٍ ﴿٢٧﴾ وَظَنَّ أَنَّهُ الْفِرَاقُ ﴿٢٨﴾ وَالْتَفَّتِ
السَّاقُ بِالسَّاقِ ﴿٢٩﴾ إِلَىٰ رَبِّكَ يَوْمَئِذٍ الْمَسَاقُ ﴿٣٠﴾ فَلَا صَدَّقَ وَلَا صَلَّىٰ ﴿٣١﴾

1 Tâ-Hâ suresi: 114. âyetin tefsiri

وَلٰكِنْ كَذَّبَ وَتَوَلّٰى ﴿٣٢﴾ ثُمَّ ذَهَبَ اِلٰٓى اَهْلِهٖ يَتَمَطّٰى ﴿٣٣﴾ اَوْلٰى لَكَ فَاَوْلٰى
﴿٣٤﴾ ثُمَّ اَوْلٰى لَكَ فَاَوْلٰى ﴿٣٥﴾ اَيَحْسَبُ الْاِنْسَانُ اَنْ يُّتْرَكَ سُدًى ﴿٣٦﴾ اَلَمْ
يَكُ نُطْفَةً مِّنْ مَّنِيٍّ يُّمْنٰى ﴿٣٧﴾ ثُمَّ كَانَ عَلَقَةً فَخَلَقَ فَسَوّٰى ﴿٣٨﴾ فَجَعَلَ مِنْهُ
الزَّوْجَيْنِ الذَّكَرَ وَالْاُنْثٰى ﴿٣٩﴾ اَلَيْسَ ذٰلِكَ بِقٰدِرٍ عَلٰٓى اَنْ يُّحْيِۦَ الْمَوْتٰى ﴿٤٠﴾

20- Hayır, siz tezelden dünya hayatını sevip istiyorsunuz.

21- Âhireti (gözardı edip) bırakıyorsunuz.

22- O gün yüzler varki, pırıl pırıl ışılar.

23- Ve Rablerine bakar.

24- Yüzler de var ki, o gün asık ve kararmıştır.

25- (Böylesi) bel kemiğinin kırılacağını anlar.

26- Hayır, (can) köprücük kemiğine dayandığı zaman,

27- "Okuyup üfleyecek bir kimse yok mudur?" denilecek.

28- Artık ayrılma vaktini anlar.

29- Bacaklar birbirine dolaşır.

30- O gün sevk, ancak Rabbine doğru olacak.

31- Ne gerçeği doğrulayıp kabul etmiş, ne de namaz kılmıştı.

32- Fakat hem yalanlamıştı, hem de yüzçevirmişti.

33- Sonra da salına salına gurur içinde ehline (yakınlarına) gitmişti.

34- Yazıklar olsun sana yazıklar!

35- Sonra yine yazıklar olsun sana yazıklar! (Sen bu azaba çok daha lâyıksın.)

36- İnsan başıboş bırakıldığını (ve bırakılacağını) mı sanır?

37- Kendisi atışkan bir meniden değil midir?

38- Sonra kan pıhtısı (görünümünde) oldu; derken Allah, onu yara-

tıp biçimlendirerek düzene koydu.

39- Derken ondan dişi ve erkek çiftler meydana getirdi.

40- Artık bunu yapan (yüce kudret), ölüleri diriltmeye kadir değil midir?

İLGİLİ HADISLER

"Şüphesiz ki siz (kıyamet gününde) Rabbinizi ayan-beyan göreceksiniz"[1]

Yapılan sahih rivayete göre, Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) şöyle demiştir:

"Bazı kimseler Rasulullah (aleyhisselam)'a sordu:

- Ya Rasulallah! Kıyamet gününde Rabbimizi görebilir miyiz? Rasulullah (aleyhisselam) onlara:

- **"Arada bulut olmaksızın siz güneş ve ayı görmekte bir sıkıntı çeker misiniz?"** diye sordu. Onlar da:

- Hayır, diye cevap verdiler. Bunun üzerine Peygamber (aleyhisselam) onlara:

- **"İşte siz de Rabbinizi öylece görebileceksiniz!"** buyurdu.[2] Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz bedir (dolunay) gecesinde Ay'a baktı ve şöyle buyurdu:

"Siz şu ayı (açık-seçik) gördüğünüz gibi Rabbınızı da öylece göreceksiniz!"[3]

"İki Cennet olduğu gibi altındandır; kapıları da, içindeki şeyler de öyle. İki Cennet gümüştendir; kapıları da içindeki şeyler de öyle. Adn Cenneti'ndekilerle, onların Cenâb-ı Hakk'a nazar etmeleri arasındaki (tek perde) Allah'ın kibriyâ örtüşüdür."[4] Suhayb (radıyallahu anh)'den yapılan rivayette, Rasulullah (aleyhisselam)'ın şöyle buyurduğu bildirilmektedir:

"Cennetlikler Cennete girince, şanı yüce ve çok kutsal ve mübarek

---

1 Buhari/Tevhid: 24

2 Buhari/Ezan: 129, Tefsir: 52, Tevhid: 24 - Müslim/İmân: 299, 300, 302 - Ebu Dâvud/Sünnet: 19- Tirmizi/Cennet: 16

3 Buhari/Mevakıt: 16, 26, Ezan: 129, Tefsir: 50, Rikak: 52 - Dârimi/Sünnet: 19 - Tirmizi/Cennet: 16

4 Buhari Tevhid: 24, Tefsir: 55 - Müslim/İmân: 296 - Tirmizi/Cennet: 3 - İbn Mâce/Mukaddeme: 13

Allah onlara: "Başka bir arzunuz varsa onu da size fazla olarak vereyim?" diye sorar. Onlar da: "Ya Rab! Sen bizim yüzümüzü pırıl pırıl ak, pak yapmadın mı, bizi Cennete koymadın mı ve bizi Cehennem ateşinden uzak tutmadın mı? (Bunlar bize yeter)." Bunun üzerine Cenâb-ı Hak hicabı kaldırır: Artık cennetliklere, şanı yüce, çok kutsal, çok mübarek Rablerinin cemaline bakmaktan daha sevimli, daha güzel bir şey verilmemiş olur."[1]

İnsan Dünyalık Elde Etmekte Pek Acelecidir

كَلَّا بَلْ تُحِبُّونَ الْعَاجِلَةَ وَتَذَرُونَ الْاٰخِرَةَ

"Hayır, siz tezelden dünya hayatını sevip istiyorsunuz. Âhireti (gözardı edip) bırakıyorsunuz."

İnsanın doğuştan ruhuna katılan dünya sevgisi, şüphesiz ki onun hayata bağlanmasına ve kendisine hareket kazandırılmasına yönelik bir hikmeti içermektedir. Din ve Allah duygusu da insan ruhundaki bu mayanın önemli katkılarından biridir. Ancak birincisi yaşanan dünyaya ve nefsani arzulara; ikincisi ilâhi feyiz ve inayete meyillidir. Aile, çevre ve okul bu fitri duyguları ya iyi yolda ya da aksi istikamette geliştirir. Artık hangi yana ağırlık verilirse, diğeri hafif kalır ve böylece insanın içyapısındaki denge bozulur. İkisini birlikte ve dengede yürütüp geliştirmek ise, huzur, güven, sağlam düzen, kardeşlik, dayanışma ve yardımlaşma, adalet ve insaf duygusunu doğurur. Bunun tabi sonucu olarak da, dünya ile âhiret, ruh ile beden arasında sağlam köprü kurulmuş olur.

Gerek Rasulullah (aleyhisselam)'ın yaşadığı çağda, gerekse O'ndan sonra günümüze kadar gelip geçen çağlarda insanların çoğu böylesine dengeli bir eğitim ve öğretimden yeterince yararlanma şansına eriştirilmediklerinden, Âhiret kavramı ve hikmeti unutulmaya; din ve Allah duygusu küllenmeye terkedilmiştir. O bakımdan Cenâb-ı Hak 20 ve 21. âyetlerle insanları uyarmakta ve:

"Hayır, siz tez elden dünya hayatını sevip istiyorsunuz. Âhireti (gözardı edip) bırakıyorsunuz" buyurmaktadır.

---

1 Müslim/İmân: 297 - Tirmizi/Cennet: 16, Tefsir: 10 - İbn Mâce/Mukaddeme: 13

Dengeli ve Dengesiz Şekilde Eğitilenlerin Âhiretteki Durumu

وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَاضِرَةٌ ۙ إِلَىٰ رَبِّهَا نَاظِرَةٌ ۚ وَوُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ بَاسِرَةٌ ۙ تَظُنُّ أَنْ يُفْعَلَ بِهَا فَاقِرَةٌ ۚ

"O gün yüzler var ki, pırıl pırıl ışılar ve Rablerine bakar. Yüzler de var ki, o gün asık ve kararmıştır. (Böylesi) belkemiğinin kırılacağını anlar."

Birincilerin yüzü, imân ve irfanlarından yansıyan nurla ışıl ışıl ışılar; bakanlara huzur ve güven telkin eder. İçlerinde ilâhi sevginin havası hâkimdir. Sıdk-u selâmet makamında, o çok güçlü kudretin gözleri hep Rablerine bakar. Dem bedem O'nun cemâlinin tecellilerinden gıda alırlar.

İkincilerin yüzü asık ve kararmıştır. İçlerini istilâ eden inkâr ve zulüm karanlığı her taraflarından kendilerini kuşatmıştır. Nifak ve günah kirleri yüzlerine aksetmiş ve bakanları tiksindirecek bir manzaraya bürünmüştür. Binbir pişmanlık içinde perişan ve kararsızdırlar. Üzerlerine çöken günah ve vebal kâbusu bel kemiklerini kıracak ağırlıktadır. Artık neyin nesi olduklarını anlarlar ama çok geç; imân ve sâlih amel dönemi çok gerilerde kalmış, hesap ve ceza günü gelip çatmıştır.

Dünyada da bu birbirine zıt iki durum onlarda mevcut idi. Öyle ki, imân kalbi ümit ve güvenle doldururken, imansızlık ve dinsizlik kalbi ümitsizlik ve kararsızlıkla doldurmuş vaziyette idi. Birincilerin yüzündeki letafet ve güven; ikincilerin yüzündeki aşıklık ve güvensizlik hatları dünyada da kendini göstermekteydi. Ne yazık ki o hatları görebilenler azdı. Âhiret gününde bu iki ayrı zümreye verilecek karşılık, onların ameline uygun bir azap veya mükâfattan başkası olmayacaktır. Çünkü herkes keder ve neşesini, güven ve güvensizliğini; Cennet ve Cehennemini beraberinde taşır ve onlarla birlikte ahirete göç eder.

İşte konumuzu oluşturan 22-25. âyetlerle bu çok âdil safhalar haber veriliyor ve yüksek anlatımın üstün tesiriyle mü'minlerin sâlih amellere hevesi artırılıyor; kâfir ve münafıkların, zâlim ve ahlâksızların kalbine neşter vurularak ölmeden önce uyanıp Hakk'a dönmeleri hatırlatılıyor.

Ölüm de, Âhiret de Mukadder Sonuçlardır

كَلَّا إِذَا بَلَغَتِ التَّرَاقِيَ ۝ وَقِيلَ مَنْ ۜ رَاقٍ ۝

"Hayır! (Can) köprücük kemiğine, dayandığı zaman, "okuyup üfleyecek bir kimse yok mudur?" denilecek. Artık ayrılma vaktini anlar. Bacaklar birbirine dolaşır."

Ölüm denilen ecelin önüne geçemediğimiz gibi, kıyametin kopmasını ve âhiretin gelmesini de durduramayız. Bu noktada insanoğlu aczini, zayıflığını ve sınırlı yeteneğini anlarken, Cenâb-ı Hakk'ın ise kudretinin, ilminin sınırsızlığını, yenilmezliğini bir parça olsun sezer. İnsanın arzuladığı ve her dediği olmuyor, ama Allah'ın dilediği ve dediği oluyor.

Bunca gerçekler, misaller ve deliller ortada dururken, insanların çoğu ölüm olayını ve kendilerinin bağlı bulunduğu biyolojik ve fizyolojik kanunları bilip kabul ettiği halde, âhiret âlemini bir türlü anlayamıyor ve kabullenmek istemiyor. O yüzden inkâra sapıyor; Hakk'ı reddederek hilkatindeki hikmete ters bir ömür sürmeye yöneliyor. Böyleleri sadece olanı, görülebileni görüp inanıyorlar; olacağa, fizik-ötesi haberlere inanmıyorlar, inanmak da istemiyorlar. Oysa red ve inkâr ettikleri Allah'a ve ahiret gününe adım, adım, nefes, nefes yaklaşıyorlar. Ölüm ise bunun en belirgin kapısı oluyor ve o kapıyı kapalı tutmaya hiç kimsenin gücü yetmiyor.

Hayatı Ters Anlayanlar

فَلَا صَدَّقَ وَلَا صَلّٰى وَلٰكِنْ كَذَّبَ وَتَوَلّٰى

"Ne gerçeği doğrulayıp kabul etmiş, ne de namaz kılmıştı. Fakat hem yalanlamıştı, hem de yüzçevirmişti." "Hayat" denilen ilâhi nimet, eğer birkaç yıl dünyada yaşamaktan ibaretse, onun hiçbir değeri, anlamı ve hikmeti yok demektir. Oysa kâinatta gayesiz, amaçsız ve hikmetsiz hiçbir şey ve olay göremiyoruz. Her şey bir gaye ve hikmete yönelik yaratılmıştır. Varlık âleminde yer alan eşyanın, yüklendiği programı, hedef ve hizmeti belirlenmiştir. Kâinata bu açıdan bakınca, dünyanın ve ondaki hayatın gayesiz ve hikmetsiz olduğu söylenemez. Hem her şey az-çok karşıtıyla hikmetini ve anlamını yansıtma şansına sahiptir. Gece ile gündüz, uyku ile uyanıklık, büyük ile küçük, acı ile tatlı, soğuk ile sıcak, yer ile gök, madde ile mâna, beden ile ruh ve dünya ile âhiret birbirini tamamlıyor ve birinin vücuduyla diğerinin hikmet ve anlamı anlaşılıyor. Âhiretsiz dünyayı, dünyasız âhireti anlamak ve hikmetini kavramak mümkün müdür?

Hayatı ters anlayanların psikolojik yapıları ve ondan kaynaklanan

davranışları, ilgili âyetlerle üç madde halinde tasvir ediliyor:

1- Allah (celle celaluhu)'yu, âhireti, peygamberi ve Kur'ân'ı tasdik etmezler.

2- Ne namaz kılarlar, ne de Cenâb-ı Hakk'a el açıp duâ ederler. Öyle ki, kalpleriyle inanmaz, bedenleriyle sâlih amellerde bulunmazlar.

3- Kur'ân'ı ve Hz. Peygamber (aleyhisselam)'ı yalanlar; imân ve ahlâka iltifat etmez, bu gibi konular gündeme gelince arkalarını dönüp ayrılırlar. Böylece salına salına kendi inanç ve düşüncelerinde olan yakınlarına ve yandaşlarına giderek ortaya koydukları tavırlarını övüne övüne anlatıp gurur ve kibirlerini izhar ederler.

Mekkeli Ebu Cehil ve diğer ileri gelen müşriklerin tutum ve davranışları böyle idi.

Şüphesiz dün öyle olduğu gibi, bugün de öyledir: İnkarcı maddeciler, sapık mağrurlar her vesileyle dine saldırır; dini kültür ve ahlâkı alaya alırlar.

Kur'ân İnsana Yakışanı Emretmektedir

أَيَحْسَبُ الْإِنسَانُ أَنْ يُتْرَكَ سُدًى

"İnsan başıboş bırakıldığını (ve bırakılacağını) mı sanır?"

Kur'ân-ı Kerim her yönüyle ve yanıyla insan hayatını düzene sokan esas ve prensipleri, plân ve programları ihtiva etmektedir. Hedef ve amacı, olgun, ahlâklı, imanlı, faziletli ve medeni insan yetiştirmek, herkese hilkatindeki yüce hikmeti öğretmektir. Bunun için Kur'ân çok yönlü bilgi verir, iyi eğitilmenin bütün yol ve kurallarını gösterir. Aynı zamanda ruhi gelişmenin malzemesini de yeterince verir.

Kur'ân bu çerçeve içinde önce dünyaya gönül bağlamanın çizgisini ve nisbetini; sonra da bu çizgi ve ölçüyü aşanların kendilerini nasıl bir çıkmaza soktuklarını en duyarlı bir anlatımla duygu ve düşüncelere, akıl ve idrâklere seslenmek suretiyle açıklar. Arkasından insanın başıboş, gayesiz, amaçsız bir canlı olmadığına dikkat çeker ve insanı kâinat planındaki şerefli yerine oturtmaya yönelir.

İnsan başıboş ve gayesiz yaratılmış olabilir mi?

Az yukarıda kısmen belirttiğimiz gibi, kâinatta hiçbir şey boş, an-

lamsız, hikmetsiz ve gayesiz yaratılmamıştır. Canlı-cansız hemen her şey hayat düzeyinde yerini almıştır. Tabi insanın bu düzeydeki yeri çok daha farklıdır. Zira ondan başka her şey, ona hizmet vermek üzere yaratılmıştır. Aynı zamanda her şeyin, varlık âleminin dengesini sağlamakta bir katkısı söz konusudur. Böyle olmasaydı, Cenâb-ı Hakk'ın abesle iştigal ettiği ortaya çıkar ve hiçbir şeyin değeri, anlamı ve hikmeti kalmazdı. Oysa hayat çarkı her yönüyle bunu reddetmekte, kâinatta hâkim olan düzen ve denge bu düşüncenin tamamıyla yanlış olduğunu göstermektedir.

36. âyetle bu inceliğe ve felsefi hikmete değinilmekte ve gerçeği iyice düşünemiyen inkarcılara ışık tutulmaktadır.

İnsanın Yaratılışındaki Biyolojik Safhalar

أَلَمْ يَكُ نُطْفَةً مِنْ مَنِيٍّ يُمْنٰى ۙ ثُمَّ كَانَ عَلَقَةً فَخَلَقَ فَسَوّٰى ۙ

"Kendisi atışkan bir meniden değil midir? Sonra kan pıhtısı (görünümünde) oldu; derken Allah onu yaratıp biçimlendirerek düzene koydu."

Erkek hücrelerini içinde taşıyan atışkan sıvıya "meni" denir. İçindeki milyonlarca canlı hücreye ise "sperma" adı verilir. Bunlardan birinin veya birkaçının dişi hücre (rahimdeki yumurta) ile birleşmesine ise, "döllenme" denir. Dişinin yumurta hücresi erkek hücreyi kendine çekebilmek için bazı kimyasal salgılar çıkarır. Böylece yeni bir hayatın başlangıcı olan birleşme şansı çoğalmış olur. Yumurtalığa giren bir spermanın döllenmesiyle ilk hayat safhası başlar; derken kan pıhtısı görünümünde bir şekle girer ve yavaş yavaş şekillenme birbirini izler. Gen ve kromozomlar ise, canlının bütün özelliklerini beraberinde taşır. Öyle ki insanın bütün özellikleri, irsi kusur ve meziyetleri "gen" denilen o çok küçük harikada gizlenmiştir.

Genler, insan, hayvan ya da bitkilerin bir ya da daha fazla kalıtsal özelliğini kontrol eden kromozom bölgeleridir. Kalıtsal özellikler, ana-babadan yavruya geçen özelliklerdir. Göz rengi, çiçek şekli gibi...

Bir insan doğduğu vakit anasına-babasına benzemeyebilir; fakat büyüdükçe anne veya babasına ya da her ikisine daha çok benzediği görülür. İşte bu olayı düzenleyen, Cenâb-ı Hakk'ın yüksek kudretinin belgelerinden biri olan "genler"dir.

İlgili 37-39. âyetlerle bu mükemmel oluşma ve tekâmülün özetine değinilerek ilim adamlarına temel bilgi veriliyor ve aklını kullanabilenlere

ışık tutuluyor. Cenâb-ı Hakk'ın nasıl kusursuz, fakat plânlı, programlı ve hikmetli bir düzen kurduğu kendiliğinden ortaya çıkıyor ve inkarcı nankörlere seslenilerek, "Bu olaylarda tesadüfün yeri var mıdır?" deniliyor.

Şüphesiz menideki o küçücük canlıyı yumurtalıkta döllendirip insan şekline sokan; aynı zamanda irsi vasıfları ve özellikleri genler vasıtasıyla cenine aktaran Allah (celle celaluhu)'nun öldürdükten sonra insanı yeniden diriltmeye gücü yetmez mi? Binlerce vasıf ve karakter özelliğini, mikroskopla bile zor görülebilen "gen"e yerleştirip formüle eden o yüce kudret, bizim henüz bilmediğimiz başka bir formül ve kanunla ölüp toprağa karışan insan bedenini yeniden elementlerini bir araya getirmek suretiyle hayata döndüremez mi? İşte 40. âyetle bu takriri mahiyetteki sorumuza yine takriri mahiyette net ve kesin cevap verilmektedir;

"Artık bunu yapan (yüce kudret), ölüleri diriltmeye kadir değil midir?"

Kıyamet suresine, ölüp kemikleri ufalanarak toprağa karışan insanın yeniden diriltileceğim kıyamet olayına ve nefs-i levvâme'ye yemin edilerek haber verildi ve yine aynı konu işlenerek, ilâhi kudretin her şeye yeteceği belirtilerek sure noktalandı.

Bize bu surenin de tefsirini müyesser kılan Cenâb-ı Hakk'a hamd-u senalar; hilkatin ve hayatın anlam ve hikmetini bize en güzel şekilde açıklayan Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'e salât-ü selâmlar olsun.

76. SURE

İNSAN SURESİ

Ayet Sayısı	Kelime Sayısı	Harf Sayısı
31	240	1054

İNSAN SURESİ

Tabiin'den Mücahid ve Katade'ye göre, surenin tamamı Medine'de inmiştir. Cumhurun da tesbit ve görüşü böyledir. İbn Abbas (radıyallahu anh), Atâ' b. Yesar ve Mukatil'e göre, Mekke'de inmiştir. Diğer bazı ilim adamlarına göre, 24. âyeti dışında tamamı Medine'de inmiştir. el-Hasan ile İkrime de bu görüştedir. Mâverdi'ye göre, baştan 23. âyete kadar Medine'de, gerisi Mekke'de inmiştir.[1]

Birinci âyetinde,

"İnsan üzerine zamandan öyle bir dönem gelip geçti ki..." cümlesiyle insandan söz edildiği için, bu aynı zamanda sureye isim olmuştur. Ayrıca sureye "Hel etâ" sözüyle başlandığından ona "Hel etâ suresi" de denilmiştir.

Kurtubi'nin İbn Vehb ve İbn Zeyd'den rivayet ettiğine göre: Siyahi bir adam Rasulullah (aleyhisselam)'ın yanında oturmuş, birtakım şeyler soruyordu. Onun soruları uzayınca Hz. Ömer (radıyallahu anh) dayanamadı ve o siyahiye: "Rasulullah (aleyhisselam)'a ağırlık yapma!" diye uyarıda bulundu. Rasulullah (aleyhisselam) Ömer'e dönerek: "Ey Hattab'ın oğlu! Onu kendi haline bırak" buyurdu ve çok geçmeden bu sure indi. Rasulullah (aleyhisselam) inen âyetleri okumaya başladı; derken Cennetin sıfat ve özelliklerini anlatan âyetlere gelince, siyahi heyecanlandı ve kendisine bir titreme geldi ve oracıkta ruhunu teslim etti. Rasulullah (aleyhisselam) yanında bulunanlara şöyle buyurdu:

"Arkadaşınızın veya kardeşinizin cennete olan şevki ve arzusu onun ruhunu bedeninden çekip aldı."

Kuşeyriye göre, bu sure Ali b. Ebi Tâlib (radıyallahu anh) hakkında inmiştir.

SURENİN KAPSADIĞI BAŞLICA KONULAR

1- İnsanın yaratılması ve bu olayın çok gerilere uzandığı bildiriliyor.

2- Hakk'a inanıp O'nun nimetlerine karşı şükreden kullarla, bile bile inkârda ısrar eden sapıklara verilecek karşılığa değiniliyor ve bu konuda

1 Lübabu't-te'vil: 4/337 - Tefsir-i Kurtubi: 19/118-Fethü'l-kadir: 5/343

duygu ve düşünceler yönlendirilmek isteniyor.

3- Peygamber (aleyhisselam) ve dolayısıyla O'nun yolunda yürüyenlere sabır tavsiye ediliyor ve gece ibâdetine devam etmeleri isteniliyor.

4- Zâlimler için elem verici bir azabın hazırlandığına değinilerek, zorba mütecavizler uyarılıyor.

İLGİLİ HADISLER

Enes b. Mâlik (radıyallahu anh)'den yapılan rivayette, Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in şöyle buyurduğu bildiriliyor:

"Allah, Adem'i Cennette şekillendirdikten sonra dilediği kadar onu o vaziyette bıraktı. İblis ise, bu arada sık sık o şekillenmiş cisme uğruyor, dikkatle bakıyordu; derken içinin boş olduğunu gördü. Anladı ki o sözünde durmayacak, nefsine sahip olamayacaktır."[1]

"İnsanların hemen hepsi sabahleyin kalkar da ya nefsini satıp onu helak eder ya da onu azâd edip hürriyetine kavuşturur."[2]

"Doğan her çocuk fıtrat (Allah ve din duygusu) üzere doğar; tâ ki dili açılıp konuşmaya başlar. İşte o zaman ya şükreder ya da nankörlükte bulunur."[3]

"Evinden dışarı çıkan her kişinin mutlaka kapısında (manevi anlamda) iki bayrak bulunur. Onlardan biri meleğin elinde, diğeri şeytanın elindedir. Eğer Allah'ın sevdiği bir iş için çıkıyorsa, melek elindeki bayrakla onu takip eder ve evine dönünceye kadar o, meleğin bayrağı altında olur. Bunun aksine Allah'ın sevmediği bir işi için çıkıyorsa, şeytan elindeki bayrakla onu izler ve o evine dönünceye kadar şeytanın bayrağı altında bulunur."[4]

---

1 Müslim/Birr: 111 - Ahmed: 229, 240, 254

2 Müslim/Birr: 111-Ahmed: 229, 240, 254

3 Müslim/Kader: 25

4 Ahmed: 2/323

٧٥ سُورَةُ الْاِنْسَانِ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

هَلْ اَتٰى عَلَى الْاِنْسَانِ حِينٌ مِنَ الدَّهْرِ لَمْ يَكُنْ شَيْئًا مَذْكُورًا ﴿١﴾ اِنَّا
خَلَقْنَا الْاِنْسَانَ مِنْ نُطْفَةٍ اَمْشَاجٍ نَبْتَلِيهِ فَجَعَلْنَاهُ سَمِيعًا بَصِيرًا ﴿٢﴾ اِنَّا
هَدَيْنَاهُ السَّبِيلَ اِمَّا شَاكِرًا وَاِمَّا كَفُورًا ﴿٣﴾

1- İnsan üzerine zamandan öyle bir dönem gelip geçti ki, o anılmaya değer bir şey değildi.

2- Şüphesiz ki biz, insanı bileşik bir nutfeden yarattık da onu denemekteyiz. Bu sebeple onu işiten ve gören yaptık.

3- Gerçekten biz, insana yol gösterdik; o ya şükredici ya da nankör inkarcı olur.

İnsan Üzerinden Geçen Zaman Parçası

هَلْ اَتٰى عَلَى الْاِنْسَانِ حِينٌ مِنَ الدَّهْرِ لَمْ يَكُنْ شَيْئًا مَذْكُورًا

"İnsan üzerine zamandan öyle bir dönem gelip geçti ki, o anılmaya değer bir şey değildi."

İnsan, Allah'ın ezeli kalemiyle şekli çizilen, O'nun kudret eliyle şekillendirilen ve değişmeyen biyolojik kanunlarla varlığı sürdürülen ilâhi kudretin çok seçkin eseridir. Gerek ilk insan Adem (aleyhisselam)'ın, gerekse sonradan yaratılan her insanın üzerinden öyle bir dönem geçmiştir ki, o dönemde kudret fırçasının nasıl düzenli, sistemli ve kusursuz işlediğini insanoğlu ne görmüştür, ne de ona şahit olmuştur. O bakımdan insan o dönemi ne hatırlama şansına, ne de ona tanık olma imtiyazına sahiptir.

Şüphesiz insansız kâinatı düşünecek olursak -ki uzun bir süre varlık âlemi bir tekâmül devresi geçirirken insandan eser yoktu- anılmaya değer olmadığı kendiliğinden anlaşılmış olur.

İlk insan Âdem (aleyhisselam)**'ın üzerinden anılmaya değmez geçen dönem hakkında ise, çeşitli yorumlar yapılmıştır:**

a) Kendisine henüz ruh üfürülmeden önce bir süre şekillendiği hal üzere bekletilmiştir. Şöyle ki: İbn Abbas (radıyallahu anh)'a göre, o çamur halinde yoğrulup hazır duruma getirildikten sonra kırk yıl bekletilmiştir. Biçimlendirilip kuru balçık haline getirildikten sonra ise, bir kırk yıl daha öylece bırakılmıştır. Fiskelenip tın tın ses verecek kadar pişmiş balçık haline getirilerek bir kırk yıl daha o vaziyette bekletilmiştir. Böylece Adem 120 yıl sonra asıl hilkat düzenini bulup ruhunun üflenmesine uygun düzeye getirilmiştir.

b) Âyette geçen "hin" lâfzı, süresi kesin bilinmeyen bir döneme delâlet eder. İbn Mes'ud (radıyallahu anh) bu sürenin 160 yıl olduğunu söylemiştir.

c) Âdem (aleyhisselam) bu dönemde bir bakıma belirsiz halde idi, yani nasıl bir canlı varlık olacağı, nasıl yaşayacağı, nasıl bir hayat düzeni içinde ömür süreceği bilinmiyordu. Çünkü onun önceden geçmiş bir misali bulunmuyordu. Sadece Cenâb-ı Hakk'ın O'nu kendine halife edeceği ve yeryüzüne indireceği söz konusu idi.

d) Âdem'in ve O'nun soyunun kâinat plânında değer ve şerefi, azizlik ve hikmeti ne olacaktı? Bu da o dönemde kapağı kapalı bir sandık gibi bekletiliyordu.

e) Yerkürenin insanoğlunun yaşamasına uygun hale getirilmesi için zamandan belirsiz uzun bir süre geçmiştir ki, o dönemde yaratılan şeylerin neye yarayacağı bilinmiyor, kimin hizmetine verileceği de söz konusu olmuyordu.

f) Ezeli plâna göre kâinat yaratılıp düzenlendikten sonra, bu muazzam sistemin daha çok ileride yaratılacak olan Âdem ve O'nun soyunun hizmetine verileceği belirsiz, kapalı ve muamma idi. Bu hususta ortada henüz açık bir belge de mevcut değildi.

g) Yeryüzündeki diğer canlılar ve onların yaşayabilmesi için lüzumlu bütün şartlar ve ortamlar Âdem'den çok önce yaratıldığı için, o dönemde insanın ismi, cismi ve nişanı bile yoktu.

h) Ana rahminde oluşan ceninin üzerinden öyle bir dönem geçer ki, o süre içinde şekilsiz, bir bakıma belirsiz bir kan pıhtısı, bir çiğnem et par-

çası görünümünde idi. İnsan bu safhaya gelinceye kadar da yine belirsiz birkaç safhadan geçirildiğinden habersiz bulunuyordu.

Bileşik Nutfe

إِنَّا خَلَقْنَا الْإِنسَانَ مِن نُّطْفَةٍ أَمْشَاجٍ نَّبْتَلِيهِ فَجَعَلْنَاهُ سَمِيعًا بَصِيرًا

"Şüphesiz ki biz, insanı bileşik bir nutfeden yarattık da onu denemekteyiz. Bu sebeple onu işiten ve gören yaptık."

"Bileşik nutfe" sözünden iki husus anlaşılmaktadır:

1- Erkeğin şehevi faaliyeti sırasında akıttığı suya "meni" veya "nutfe" denir. Bu sıvı sperma ile karışık haldedir. Salgılanan sarı sümükümsü bu sıvı ile prostat bezinin salgıladığı "sprenim" adı verilen sümüksü beyaz bir sıvı birbirine karışır. İşte ilgili âyetle buna "bileşik nutfe" denilmektedir.

Böylece ilim adamları bu bileşiği henüz tesbit etmeden on dört asır önce Kur'an haber vermekte ve araştırıcılar için temel bilgi koymaktadır.

2- Diğer bir yoruma göre: Bu bileşik nutfe işi üreme hücresi ile erkek üreme hücresinin birleşmesi olabilir.

İnsanın Yaratılışındaki İlâhi Sanatın Eşsizliği

İlmi araştırmalarla da insanın bileşik nutfeden yaratılması ve insan şekline girinceye kadar birkaç dönemin geçmesi, mükemmel işleyen bir planın ve kusursuz bir programın varlığını ispat ediyor. Gerek dişi, gerekse erkek üreme hücrelerine kudret kalemi insanın bütün hususiyetlerini nakşetmiş bulunuyor. Bu hücreler yükletilen programı hiçbir hata yapmadan yerine getiriyor. Şüphesiz bu harika olay ve işleyiş Allah'ın varlığını ve birliğini ispata yeter de artar. Yeter ki, ilim adamı, aklını bilgisiyle ve bu ikisini idrak ve imânıyla birleştirip gerçeği aramaya koyulsun.

Kur'ân'daki anlatımla, bu olay her insan için gerçek bir sınav anlamındadır. Öyle ki, programdan programcıyı anlamak gerekmez mi? Bu sonuca varan kimse sınavı kazanır; varamayan ise, kaybeder ve bedbaht olur.

İnsanın bu inceliklere nüfuz etmesi ve yüce yaratanın kusursuz düzenini görüp işitmesi ve bu yoldan anlaması için kendisine gören göz işiten kulak, anlayan kalp ve kafa verilmiştir.

Her Akıl Sahibine İmân Gerek

إِنَّا هَدَيْنَاهُ السَّبِيلَ إِمَّا شَاكِرًا وَإِمَّا كَفُورًا

"Gerçekten biz, insana yol gösterdik; oya şükredici ya da nankör inkarcı olur."

Cenâb-ı Hak, bu âyetle insan aklına seslenmekte ve ona gereken desteğin sağlandığına işarette bulunmaktadır. Zira akıl, insanoğlunun hayat dümenidir. Allah'a dosdoğru iman ise o dümeni idare eden yegâne güçtür. Bu bakımdan Cenâb-ı Hak insanı akıl, zekâ, irâde ve anlayış gibi yeteneklerle donatırken, diğer yandan ona Hakk'ı bilip kulluk etmesi, hakikati anlayıp yönelmesi, iki hayatın anlam ve hikmetini kavrayabilmesi için yol gösteren kitap indirmiş ve peygamber göndermiştir.

Bütün bu lütuf ve inayetler insan içindir; onun yüksek değerlerin kıymetini bilmesi ve bu şuurla Cenâb-ı Hakk'a şükretmesi gerekmektedir.

O halde insan bunca yetenek, destek ve inayet düzeyinde ya hakikati anlar da şükreder ya da basireti kapanır da kendini nefsin ve İblis'in dümenine bırakarak inkarcı nankörlerden olur.

Bunun için ilâhi üslup ve metodun bir tezahürü olarak Kur'ân'da ilâhi uyarı ve belgeler dalga dalga aklın kulağına sevkedilmektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, ilk insanın ve onun soyundan gelenlerin hilkatlerinin oluşması üzerinden geçen zaman parçası içinde anılmaya değer bir hüviyette olmadığı konu edildi. Sonra da insanın biyolojik ve fizyolojik gelişme safhaları üzerinde durularak akla ışık tutuldu.

Aşağıdaki âyetlerle, bunca delil ve belgelere rağmen inkârda ısrar edenlere hazırlanan elim azaba ve ölmeden önce Hakk'a dönüş, iyilik ve takva düzeyinde ömrünü değerlendiren sâlih kişilere hazırlanan uhrevi mükâfatlara değiniliyor.

إِنَّا أَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ سَلَاسِلَا وَأَغْلَالًا وَسَعِيرًا ﴿٤﴾ إِنَّ الْأَبْرَارَ يَشْرَبُونَ
مِنْ كَأْسٍ كَانَ مِزَاجُهَا كَافُورًا ﴿٥﴾ عَيْنًا يَشْرَبُ بِهَا عِبَادُ اللَّهِ يُفَجِّرُونَهَا

تَفْجِيرًا ﴿٦﴾ يُوفُونَ بِالنَّذْرِ وَيَخَافُونَ يَوْمًا كَانَ شَرُّهُ مُسْتَطِيرًا ﴿٧﴾
وَيُطْعِمُونَ الطَّعَامَ عَلَىٰ حُبِّهِ مِسْكِينًا وَيَتِيمًا وَأَسِيرًا ﴿٨﴾ إِنَّمَا نُطْعِمُكُمْ
لِوَجْهِ اللَّهِ لَا نُرِيدُ مِنكُمْ جَزَاءً وَلَا شُكُورًا ﴿٩﴾ إِنَّا نَخَافُ مِن رَّبِّنَا يَوْمًا
عَبُوسًا قَمْطَرِيرًا ﴿١٠﴾ فَوَقَاهُمُ اللَّهُ شَرَّ ذَٰلِكَ الْيَوْمِ وَلَقَّاهُمْ نَضْرَةً وَسُرُورًا
﴿١١﴾ وَجَزَاهُم بِمَا صَبَرُوا جَنَّةً وَحَرِيرًا ﴿١٢﴾ مُّتَّكِئِينَ فِيهَا عَلَى الْأَرَائِكِ
لَا يَرَوْنَ فِيهَا شَمْسًا وَلَا زَمْهَرِيرًا ﴿١٣﴾ وَدَانِيَةً عَلَيْهِمْ ظِلَالُهَا وَذُلِّلَتْ
قُطُوفُهَا تَذْلِيلًا ﴿١٤﴾ وَيُطَافُ عَلَيْهِم بِآنِيَةٍ مِّن فِضَّةٍ وَأَكْوَابٍ كَانَتْ
قَوَارِيرَا ﴿١٥﴾ قَوَارِيرَ مِن فِضَّةٍ قَدَّرُوهَا تَقْدِيرًا ﴿١٦﴾ وَيُسْقَوْنَ فِيهَا كَأْسًا
كَانَ مِزَاجُهَا زَنجَبِيلًا ﴿١٧﴾ عَيْنًا فِيهَا تُسَمَّىٰ سَلْسَبِيلًا ﴿١٨﴾ وَيَطُوفُ
عَلَيْهِمْ وِلْدَانٌ مُّخَلَّدُونَ إِذَا رَأَيْتَهُمْ حَسِبْتَهُمْ لُؤْلُؤًا مَّنثُورًا ﴿١٩﴾ وَإِذَا
رَأَيْتَ ثَمَّ رَأَيْتَ نَعِيمًا وَمُلْكًا كَبِيرًا ﴿٢٠﴾ عَالِيَهُمْ ثِيَابُ سُندُسٍ خُضْرٌ
وَإِسْتَبْرَقٌ وَحُلُّوا أَسَاوِرَ مِن فِضَّةٍ وَسَقَاهُمْ رَبُّهُمْ شَرَابًا طَهُورًا ﴿٢١﴾ إِنَّ
هَٰذَا كَانَ لَكُمْ جَزَاءً وَكَانَ سَعْيُكُم مَّشْكُورًا ﴿٢٢﴾

4- Hakikat biz, kâfirler için zincirler, demir halkalar ve alev alev köpüren bir ateş hazırladık.

5- Şüphesiz ki, iyi kişiler, karışımı kâfur olan bir bardaktan içerler.

6- Bir pınardan ki Allah'ın kulları ondan içer de fışkırttıkça fışkırtırlar.

7- Bunlar adaklarını yerine getirirler ve şerri yaygın olan bir günden korkarlar.

8-9- Allah sevgisi için (veya mala olan sevgilerine rağmen) fakire, yoksula, yetime ve esire yedirirler. "Sizi ancak Allah rızâsı için yediriyoruz.

Sizden ne bir karşılık, ne de bir teşekkür bekliyoruz.

10- Şüphesiz ki biz, asık suratlı (yüzlerin asık olacağı) bir günde Rabbimizden korkarız" (derler).

11- Allah da onları o günün şerrinden korudu ve yüzlerini ışıl ışıl ışıldar hale getirip sevince erdirdi.

12- Sabretmelerine karşılık onları Cennet ve (oradaki) ipekle mükâfatlandırdı.

13- Orada tahtlara ve kanepelere yaslanırlar; orada ne güneş, ne de dondurucu bir soğuk görürler.

14- Cennet (ağaçlarının) gölgesi üzerlerine iyice sarkmış, meyveleri kolay toplanır şekilde onlara iyice yaklaştırılmıştır.

15- Çevrelerinde gümüşten kaplar ve billurdan olan küpler dolaştırılır.

16- Gümüşten (işlemeli) billurları belli ölçülere göre takdir etmişlerdir.

17- Orada zencefil karışımı kâse ile içirilirler.

18- Orada bir pınar ki, ona Selsebil adı verilir.

19- Çevrelerinde hep taze kalan civanlar dolaşırlar. Onları gördüğünde saçılmış inciler sanırsın.

20- Orada nereye baksan hep nimet ve büyük bir mülk görürsün.

21- Üstlerinde ince yeşil ipekten ve ince ve kalın atlastan elbise bulunur. Gümüşten bileziklerle süslenmişlerdir. Rableri onlara tertemiz bir içecek içirmiştir.

22- Şüphesiz ki, bu sizin için bir mükâfattır; çalışıp çabalamanız şükre lâyık görülmüştür.

Küfür Bağlayıcı Bir Zincirdir

إِنَّآ أَعْتَدْنَا لِلْكَٰفِرِينَ سَلَٰسِلَا۠ وَأَغْلَٰلًا وَسَعِيرًا

"Hakikat biz, kâfirler için zincirler, demir halkalar ve alev alev köpüren bir ateş hazırladık."

Küfür ve azgınlık, kişiyi haktan, faziletten alıkoyan bir zincir; hayır ve iyilik yapmasına engel bir tasma; şehveti ve nefsani hevesleri durmadan

harekete geçirip kızıştıran bir ateştir. Bu bağlayıcı ve ters yana döndürücü kayıtlardan kendini sıyırıp kurtarmadan ölen kimseye, âhirette bu duygu ve amellerine uygun bir ceza hazırlanmıştır: Zincirler, demir halkalar ve alev alev köpüren ateşler...

İman ve sâlih amel ise, kişinin kalp gözünü ve baş yüzünü hakka ve fazilete çeviren bir rahmettir. Kalbi insani duygularla doldurur; gayr-i meşru arzu ve isteklerin önünde bir sed oluşturur. Böylece mü'minin kalbin de serinletici tatlı bir hava, rahatlatıcı bir ümit sürüp gider. Âhirette onun bu hoş haline karşılık, karışımı kâfur[1] olan rahatlatıcı ve neşelendirici meşrubat sunulur. Gönül açıcı pınarlar başında ferahlık içinde tatlı vakitler geçirmesi sağlanır.

İşte bu nefis nimetler, sağlam imânın ve onun tabii ürünü olan sâlih amellerin karşılığıdır ki sonsuza dek sürüp gider. Zira imân denilen o mânevi cevher paha biçilmez bir kıymet arz eder. Ne yazık ki, dünyada bu yüksek madeni bilip anlayanlar ve ona sahip olanlar azdır.

Mü'minin Övgü Değer Amelleri

يُوفُونَ بِالنَّذْرِ وَيَخَافُونَ يَوْمًا كَانَ شَرُّهُ مُسْتَطِيرًا

"Bunlar adaklarını yerine getirirler ve şerri yaygın olan bir günden korkarlar."

Cenâb-ı Hak bu âyetlerle, mü'minin dünyada iken işlediği o güzel amel ve ibâdetlerinden en çok övgüye değer olanlarından dört tanesini belirterek, özendirici bir anlatımla kalp ve kafalara neşter vuruyor:

1- Adaklarını yerine getirirler.

2- Sıkıntı ve üzüntüsü çok yaygın olan kıyamet ve âhiret gününden korkarlar.

3- Allah sevgisi için veya mala olan ilgilerine rağmen fakire, yoksula, yetime ve esire yedirirler.

4- Yüzlerin asık olacağı bir günde Rablerinin vereceği cezadan endişe ederler.

---

1 Kâfur: Hindistan'da yetişen bir ağacın reçinesinden imal edilen beyaz, nefis kokulu ve serinletici, ferahlatıcı bir maddedir. Ancak Cennetteki kâfur bunun çok üstünde bir özellik taşır.

Bu dört madde, insan hayatını bütün iyilik ve faziletleriyle, dürüstlük ve feyizleriyle, düzenlik ve ahlâki güzellikleriyle kapsamakta ve yansıtmaktadır. Öyle ki:

Birinci madde, Allah'ın o mü'minlere farz ve gerekli kıldığı bedeni ve mali ibâdetleri ve kendilerinin adamak suretiyle kendilerine vacip kıldıkları adakları yerine getirmek suretiyle Hakk'a bağlılık ve vefa duygularını izhar ettiklerine,

İkinci madde, âhiret gününde adâlet-i ilâhiyenin kusursuz, ivazsız ve garazsız işleyeceğine inandıklarına ve ilâhi adaletin kılı kırk yararcasına tecellisinden korkup ömürlerini, hem kendilerini, hem de çevrelerini aydınlatan fazilet ve ahlâk meşalesiyle süslediklerine.

Üçüncü madde, dünyada helâlinden kazanıp bağlı bulunduğu aile ve topluma iyilik ve yardımda bulunmak suretiyle sosyal adaletin ve din kardeşliğinin arızasız olarak ayakta durmasına yardımcı olduklarına,

Dördüncü madde, âhiret günündeki hesaba inandıkları için günlük işlerini ve duygu ile düşüncelerini, davranış ve beşeri münasebetlerini ona göre düzenlediklerine delâlet eder.

İşte semavi dinler ve özellikle son din olan İslâmiyet kitap ve sünnetiyle insanı bu olgunluğa eriştirmeyi amaçlar.

Bu Olgunluğa Erişen Mü'minlere Verilecek Sonsuz Nimetler

فَوَقٰىهُمُ اللّٰهُ شَرَّ ذٰلِكَ الْيَوْمِ وَلَقّٰىهُمْ نَضْرَةً وَسُرُورًا ۚ

"Allah da onları o günün şerrinden korudu ve yüzlerini ışıl ışıl hale getirip sevince erdirdi."

Cenâb-ı Hakk'ın değişmeyen sünnetlerinden biri de,

"İyiliğin karşılığı ancak iyiliktir" anlamındaki sözüdür.

O bakımdan dünyada sözü edilen dört madde çerçevesinde ömrünün her gününü fedâkârlık, sabır, zerafet, anlayış, doğruluk, hayırhahlık ve hoşgörüyle değerlendiren mü'minler âhiret gününde on kadar üstün nimetle taltif edilirler:

1- Ebedi mutluluk yurdu Cennet ve orada hazırlanan ipekten çok üstün elbiselerle mükâfatlandırılma vardır,

2- Benzerleri olmayan tahtlara ve kanepelere yaslanırlar.

Cennetteki gerek ipekler, gerekse taht ve kanepeler bütünüyle Cenâb-ı Hakk'ın kudret eliyle yapılıp işlenmiştir. Şüphesiz ki bunların tarifi mümkün değildir. Cenâb-ı Hak oradaki yüksek nimetleri bizim anlayacağımız bir anlatımla haber verirken dünyada değer verdiğimiz nimetlerin ismini kullanmaktadır. Çünkü Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in beyanıyla, orada hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği ve hiçbir gönülden geçmeyen nimetler, makamlar ve dereceler vardır.

3- Cennette ne güneş, ne de dondurucu, üşütücü soğuk görürler.

Cennette güneş var mıdır, yok mudur? Âyetin zahirine bakılırsa, orada ne güneş, ne de dondurucu soğuk vardır. Şüphesiz bu anlatım iki ayrı yorumu mütehammildir: Birincisi, orada güneş yoktur, soğuk havayı meydana getirecek şartlarsa mevcut değildir. Orası bütünüyle ve devamlı surette Allah'ın cemal ve nur sıfatlarının tecellisiyle aydınlanır. Bu da yakıcı, terletici ve sıkıcı değildir; ışık ve enerjisi oranın şartlarına ve ortamına göre bir özelliktedir. İkincisi ise, orada başka bir güneş vardır; ancak o kudret eliyle düzenlenip dekore edildiğinden düzenli ağaçların gölgesi hep vardır. Cennet ehlini rahatsız edecek hava yoktur. Bu yoruma bakılınca, Cennetin büyüklüğü ve büyüklüğüne orantılı bir düzenlenme söz konusu olur ki, hareket halinde olan ve dünyadan milyarlarca defa büyük olan Cennetin ve onu aydınlatan güneşin veya benzeri bir ışık kaynağının konumu orada gece oluşturmamaktadır. Bu bakımdan Cennetin gölgeleri süreklidir.

Müfessirlerin çoğu birinci yorumu sıhhatli kabul etmiştir. Nitekim Tefsir-i Hâzin'de: "Cennet olduğu gibi ışık ve aydınlıktır. Orada güneş ve ay'a ihtiyaç yoktur" denilmiştir.

Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in de:

"Şüphesiz ki Cennetin havası, uzayıp[1] giden gölgeliktir. Orada ne sıcak, ne de soğuk vardır" buyurduğu rivayet edilir.[2]

Ebu Abdillah Kurtubi ise şöyle yorumda bulunmuştur:

"Orada dünyadaki Güneş gibi bir Güneş ve yine Dünyadaki Ay gibi

1 Lübabu't-te'vil: 4/340

2 Tefsir-i Kurtubi: 19/138 (Hadisin kaynağını tespit edemedim).

bir Ay görülmeyecektir. Cennetlikler devam eden gölgededirler; ne gece vardır, ne de gündüz; orası hep aynı aydınlık (ve ısı ortamında) sürekli aydınlıktır."

Bazı âyetlerde, örneğin Meryem suresi 62. âyette:

"Cennette boş, anlamsız bir söz değil, sadece "selâm" işitecekler. Onların orada sabah-akşam rızıkları hazırdır" buyuruluyor. Şüphesiz bu, anlamamızı kolaylaştırmak ve belli öğünlerde yemek yenildiğini, rastgele, düzensiz yenilmeyip ihtiyaca göre programlandığını belirtmek içindir.

4- Cennet (ağaçların)ın gölgesi üzerlerine iyice sarkmış, meyveleri kolay toplanır şekilde onlara iyice yaklaştırılmıştır.

Tecelli edip süreklilik arz eden ilâhi nurun sağladığı aydınlık ve gölgelik tam huzur vericidir ve ağaçlardaki meyveler ise, hep rahatlıkla koparılacak bir yakınlık ve özelliktedir. Tabi biz ne gölgeliğin, ne de meyvelerin keyfiyetini bilemiyoruz. Orada meyva dahil bütün gıda maddelerinin posası yoktur. O bakımdan cennetliklerin sindirim sistemi de çok değişiktir. İdrar ve dışkı söz konusu değildir; yani insanın dünyada iken dışarıya attığı bu artıklar orada bütünüyle kalkmış oluyor. Bunun için de cennette çer çöp, hava kirliliği yoktur.

5- Cennetteki ağaçların son derece mükemmel düzenlendiği, taşıdıkları meyvelerin hem çok çeşitliliği, hem koparmak isteyenlere yaklaştırılması tarifi mümkün olmayacak bir görünüm arz etmektedir. Dünyada bunun bir benzeri söz konusu olmadığından, Cenâb-ı Hak, dünyadaki bahçe ve ağaçların ismini kullanarak onları bize anlatıp anlamamızı kolaylaştırmakta ve oranın çarpıcı, büyüleyici güzelliği hakkında ipucu vermektedir.

6- Cennetliklerin çevresinde gümüşten kapların, billurdan küplerin dolaştırılacağına gelince: Orada gılmanlar ve melekler aralıksız hizmet ederler ve insanların huzur ve neşe duymaları için emre hazır beklerler. Gümüş kaplar konusu ise, ayrı bir güzellik arz etmektedir. Şöyle ki: Gümüş madeni, kükürtlü havayla temasa geçtiği takdirde hem kararır, hem de tozlanarak kirlenir. Cennette ne kükürtlü hava, ne de toz vardır. Aynı zamanda oradaki gümüşde ayrı bir özellik taşır ki, onun bir benzerinden söz etmemiz mümkün değildir.

Gümüşle işlemeli billur bardaklar ve taslar ise, ayrı bir zevk ve ilgi işi-

dir. Billur, bilindiği gibi, bazı cisimlerin aldıkları geometrik şekillere denildiği gibi, kristallaşan maddelere de denir. Şüphesiz Cennetteki billurların çok daha değişik ve insan zevkine çarpıcı şekilde hitap edecek bir özellikte olduğunu söyleyebiliriz.

7- Zencefil karışımı meşrubat sunulacağına gelince: Bu, yine bizim anlayıp az da olsa kavramamıza yönelik bir anlatım tarzıdır.

Bizim "zencefil" dediğimiz bitki, sıcak ülkelerde yetişir. Hoş kokulu, iştah açıcı özelliği vardır. Mideyi bozmaz, ekşimeye neden olmaz. Sindirimi çok kolaydır. Hekimlikte de kullanılır. Ancak İbn Abbas (radıyallahu anh)'ın dediği gibi, Cennetteki zencefil apayrı bir nefasettedir, dünyadakine hiç benzemez.

8- Selsebil pınarına gelince: Bunun özelliği kısmen olsun isminden anlaşılıyor.

Selsebil, üç şekilde yorumlanmıştır:

a) Bu bir pınardır ki, cennetliklerin irâde ve arzularına uygun bir akış ve yayılış arz eder ve o sürekli bu özelliğini korur.

b) Bu pınar Arşın altından veya Adn Cenneti'nden kaynaklanıp düzenli şekilde akar ve herkesin yararlanmasından yana bir düzenleme plânı arz eder.

c) Boğazdan çok rahat ve zevk veren bir akışla inip geçtiği için bu ismi almıştır.

9- Cennetliklerin çevresinde hep taze vildan dönüp dolaşır. Bunlar düzenli çalışıp dizilen inciler misali bir görünümdedirler.

Şüphesiz bunca ilgi ve hizmet, cennetlik olan mü'minin Allah yanındaki değerini ifade etmekte ve her şeyin onun için yaratıldığını göstermektedir.

Aynı zamanda bu, Cennetin kusursuz bir plâna ve programa göre oluşturulduğunun bir başka anlatımı sayılır.

Hizmet eden vildanlar bile hep yaşıt, elvan ve inci misali düzenli, çekici ve çarpıcıdırlar. Öyle ki, hepsi de programlı hizmet eder ve bu durum sürüp gider.

10- Cennet son derece büyüktür. Orada nereye bakılırsa, hep nimet ve göz kamaştıran muhteşem mülk görülür. Milyarlarca insanları ebediyen barındırıp huzura, rahata ve güvene eriştiren bu bol nimet yurdunun şüphesiz büyüklüğünü tasavvur etmek bile çok zor. Ancak fezaya dev teleskoplarla bakıldığında dünyadan milyarlarca defa büyük yıldızların bulunduğu görülebilmektedir. Bu, Cennetin büyüklüğü hakkında az da olsa insana ipucu verebilmekte ve Kur'ân'ın bu konuda ne demek istediğini anlamamıza yardımcı olmaktadır.

Bütün nimetler ve sonsuz mutlulukların hepsi gerçek mü'minler için ilâhi mükâfat olarak önceden belirlenip yerine konulmuştur. Tıpkı, ilk insan Âdem (aleyhisselam) nasıl yeryüzüne indirilmeden önce, onun rahat yaşayabilmesi için her şey önceden hazırlanıp programlanmışsa, bu da öyle. Dünyada iken ibâdet ve taâtleri şükre lâyık, mükâfata seza görülenler hakkında ilâhi rahmet ve inayetin bu tarz tecellisinin safha safha haber verilmesine gelince: Her yanıyla mü'minlerin imânını, ebedi saadete aşk ve şevklerini artırmaya; inkarcıları inatlarından kurtarıp doğru yolu seçmelerinde duygu ve düşüncelerini yönlendirmeye yönelik bir hikmeti içermektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, dünya hayatını hikmetinin aksine bir doğrultuda heder eden inatçı kâfirlere hazırlanan elim azabın safhalarına değinildi. Onların hilâfına ömürlerini ilâhi nizam ölçülerine göre değerlendiren mü'minlere hazırlanan sonsuz nimetlerden bir kısmı müjdelenerek onların imân ve irfanının artması istendi.

Aşağıdaki âyetlerle, indirilen Kur'ân'ın insan hayatını en güzel şekilde programladığına işaretle, bu düzeyde sabırlı çalışmada bulunmamız emrediliyor. Yolunu kaybeden şaşkın inkarcılara, suçlu günahkârlara uymamamıza parmak basılarak gereken uyarı yapılıyor. Sonra da gece-gündüz düzenli, sistemli ibâdette bulunmanın lüzumu konu ediliyor.

إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْآنَ تَنْزِيلًا ﴿٢٣﴾ فَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ وَلَا تُطِعْ
مِنْهُمْ آثِمًا أَوْ كَفُورًا ﴿٢٤﴾ وَاذْكُرِ اسْمَ رَبِّكَ بُكْرَةً وَأَصِيلًا ﴿٢٥﴾ وَمِنَ اللَّيْلِ
فَاسْجُدْ لَهُ وَسَبِّحْهُ لَيْلًا طَوِيلًا ﴿٢٦﴾ إِنَّ هَٰؤُلَاءِ يُحِبُّونَ الْعَاجِلَةَ وَيَذَرُونَ

وَرَآءَهُمْ يَوْمًا ثَقِيلًا ﴿٢٧﴾ نَحْنُ خَلَقْنَاهُمْ وَشَدَدْنَآ أَسْرَهُمْ ۖ وَإِذَا شِئْنَا بَدَّلْنَآ
أَمْثَالَهُمْ تَبْدِيلًا ﴿٢٨﴾ إِنَّ هَٰذِهِ تَذْكِرَةٌ ۖ فَمَن شَآءَ ٱتَّخَذَ إِلَىٰ رَبِّهِۦ سَبِيلًا ﴿٢٩﴾
وَمَا تَشَآءُونَ إِلَّآ أَن يَشَآءَ ٱللَّهُ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿٣٠﴾ يُدْخِلُ مَن
يَشَآءُ فِى رَحْمَتِهِۦ ۚ وَٱلظَّٰلِمِينَ أَعَدَّ لَهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿٣١﴾

23- Gerçekten biz sana Kur'ân'ı parça parça indirdik.

24- O halde Rabbinin hükmüne (O'nun hükmü yerine gelinceye kadar) sabret; onlardan hiçbir günahkâra ve nanköre uyma.

25- Rabbinin ismini sabah-akşam an.

26- Gecenin bir bölümünde O'na (Rabbine) secde et ve geceleyin uzun bir süre O'nu tesbihe devam eyle.

27- Hakikat bunlar tez elden dünyayı arzulayıp seviyorlar (sadece onunla yetinmek istiyorlar). Önlerindeki ağır (hesap ve sorumlulukların dikkate alınacağı) bir günü terk ediyorlar.

28- Onları biz yarattık ve eklemlerini biz pekiştirip sağlamlaştırdık. Dilediğimiz zaman değişikliğe uğratıp onların yerine benzerlerini getiririz.

29- Şüphesiz ki bu bir öğüttür. Artık isteyen Rabbine bir yol tutar.

30- Allah dilemedikçe siz dileyemezsiniz. Şüphesiz ki Allah bilendir, hikmet sahibidir.

31- Dilediği kimseyi rahmetine alır; zalimlere gelince, onlar için elem verici bir azap hazırlanmıştır.

Parça Parça İndirilen Kur'ân Güven ve Başarı Kaynağıdır

إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا عَلَيْكَ ٱلْقُرْءَانَ تَنزِيلًا ۚ

"Gerçekten biz sana Kur'ân'ı parça parça indirdik."

İslâmiyet'in doğduğundan bu güne ve kıyamete kadar Kur'ân hep mü'minlerin güç ve teselli kaynağı olmuştur ve olmaya devam etmektedir. Zira aile, toplum ve milletlerin sıkıntısını giderecek, dertlerine deva olacak,

hayatlarında düzen, güven ve huzuru sağlayacak her çare Kur'ân'da mevcuttur. Nitekim bu âyetlerin indiği yıllarda Müslümanlar çok sıkıntılı günler geçirmekte idi. Onlar enerji ve huzur havasını inen âyetlerde bulmakta ve insanüstü bir gayretle son dinin yayılmasına hizmeti kendilerine farz bilmekteydiler. Bu uğurda başta canları olmak üzere her şeylerini feda etmekte tereddüt etmeyecek bir çizgiye gelmiş bulunuyorlardı. Âhiret yurdunda kendilerine vadedilen sonsuz nimet ve mutluluk konusunda en küçük bir şüpheleri yoktu. Zaten imân bu noktaya yükselince artık onun önündeki en büyük engeller bile küçülmeye başlar ve her türlü tehlike hakir görülür.

Kur'ân-ı Kerim'in 23 yıla yakın bir süre parça parça inmesinin birçok hikmetleri vardır. Önce ilk Müslümanların günlük meselelerini çözmek, uğradıkları sıkıntılarını hafifletmek ve onlar için en büyük teselli kaynağını ilham etmek söz konusuydu. Konumuzu oluşturan âyetlerde bilhassa bu hikmete işaret edilmektedir. Sonra da kolay ve hatasız ezberlenmesi, hafızalarda silinmemesiyle derin iz bırakması ikinci sırada yer alıyor.

Tevrat ve İncil'in ise, bir defada toplu halde indirildiğini söyleyenler çoğunluktadır. Zira bu iki kitap yalnız İsrailoğulları'nı irşad edip hayatlarını ilâhi nizama uygun düzenlemelerini sağlamak üzere indirilmiştir. Kur'ân-ı Kerim ise, bütün kavim ve milletlere, aynı zamanda son kitap ve son mesaj olarak kıyamete kadar hükmü baki kalacak özellik ve muhtevada Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın kalbine ilka edilmiştir.

Ayrıca Kur'ân'ın parça parça indirilmesi, yukarıda belirttiğimiz iki sebep ve hikmetten başka birçok faydaları da beraberinde getirmiştir. Onları kısaca şöyle belirtebiliriz:

a) Müşriklerin aralıksız sataşma ve saldırısının mü'minlerin ruhları ve sinir sistemleri üzerindeki olumsuz tesirini gideriyor ve böylece onlara yepyeni bir kuvvet ve ümit kapısı açıyordu.

b) Her âyet yeni bir bilgi ve irfan sahifesini oluşturuyor; dayanma gücünü ilham edip geleceğe daha güvenle bakılmasını telkin ve tavsiye ediyordu.

c) Olaylar hedef seçilerek âyetler ona göre iniyor ve iniş sebebinin bilinmesiyle ilâhi murad daha iyi anlaşılıyordu.

d) Bu suretle vahiy heyecanla bekleniyor ve ilâhi kelâmın ruhlara ve-

receği gıda ve mesaja vücutlar kulak kesiliyordu.

e) Münafıkların hareket alanı daraltılıyor ve İslâm aleyhine aldıkları gizli ve sinsi kararlara atıflar yapılarak onların cesareti kırılıyordu.

f) Cenâb-ı Hak ile mü'min kulları arasında cereyan eden vahyin devamlılığı sağlanıyor; büyük melek Cebrail'in sık sık inip yeryüzüne rahmet ve bereket saçması; ruhlarda filizlenip yükselen imânın daha da kuvvetlenme imkânı doğuyordu.

Her Konuda Tekâmül ve Kademeli Uygulama

فَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ

"O halde Rabbinin hükmüne (O'nun hükmü yerine gelinceye kadar) sabret."

Cenâb-ı Hakk'ın ezeli âdetlerinden biri de, yaratmada tekâmüle doğru kademeli bir gelişmeyle gitmek; olumlu sonuçları elde etmek için adım adım ilerlemeyi sürdürmektir. Kur'ân'da sık sık "sabır" tavsiye edilmesinin hikmetlerinden biri budur. Hedef belli olduktan sonra, ona ulaşabilmenin imkân ve çarelerini düşünmek ve mevcut şart ve ortama göre bir plân hazırlamak mü'minin başlıca görevidir. Bu konuda acelenin yeri ve anlamı yoktur.

Yukarıda "fasbir" emrini daha iyi anlayabilmemiz için birkaç misalle yaklaşımda bulunmamızda fayda vardır:

a) Hz. Muhammed (aleyhisselam)'a peygamberlik payesi verilebilmesi için O'nun 40 yaşına girmesi, yani bu yaş çizgisine, tekâmül ederek, gelişme kaydederek gelmesi plânlanmıştır.

b) Kırk yaşından sonra da O'nun, ruhunun inen vahyi kaldırabilmesi için bir hazırlık dönemine sokulması gerekmiş ve böylece vahiy önce rüya ile başlamış ve bu hal altı ay kadar sürmüştür.

c) İndirilen âyet ve hükümlerin amaç ve hedefine ulaşabilmesi için 23 yıllık bir süre belirlenip parça parça indirilmesi programlanmıştır.

d) İslâmiyet'in kök salıp önce bir şehir devleti kurabilmesi için 13 yıllık sabırlı bir dönemin geçmesi ve çetin mücadeleler verip birçok sınavlardan geçilmesi ezeli çizgide belirlenmiştir.

Sonra da Medine'ye hicret, savaşa izin, Mekke'nin fethi hep sabırlı bir

çalışma, sistemli bir mücadele ve ilâhi hükmün inmesini acele istememe ile gerçekleşebilmiştir.

24. âyetle bu önemli konu açıklanarak mü'minlere kıyamete kadar en sağlam kıstas ve statü verilmiştir. Sonra da Kur'ân'a bu çerçeve içinde imân eden kişilerin hiçbir inkarcı nanköre, ahlâkan düşük günahkâra uymaması emrediliyor. Çünkü Kur'ân'ı okuyup ondaki hayat nizamını kavrayan ve önce kendi nefsinde uygulayan mü'min medenidir, bilgili ve kültürlüdür. Sahip olduğu işin, sanatın en güzelini yapıp insanlığın hizmetine vermek onun şiarıdır. Aynı zamanda günlük yaşayişıyla örnek bir düzeyde olması; söz ve davranışlarıyla Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın yüksek ahlâkından pırıltılar yansıtması değişmeyen yoludur. O bakımdan mü'min, başka milletlere tabi (uydu) olmaz; o anasından metbu' (yani uyulacak, misal edinilecek) bir ruh ve cevherle doğar ve öyle yaşar.

Rabbimizin İsmini Sabah-Akşam Anmamız Emrediliyor

وَاذْكُرِ اسْمَ رَبِّكَ بُكْرَةً وَأَصِيلًا

"Rabbinin ismini sabah-akşam an."

Hiçbir ilâç ruha ve kalbe namaz ve Allah'ı anmak kadar şifâ sağlayıcı, hiçbir dost ve yakın Cenâb-ı Hak kadar huzur ve güven verici değildir. Özellikle fırtınalı dönemlerde, küfür ve ahlâksızlığın cirit attığı, sahnede rol aldığı zamanlarda imân selâmetine erişmek; iffetli, şerefli ve ahlâklı bir hayat sürmek için Allah'a daha çok yakın olmamız, kalbimizi O'nun sevgi ve korkusuyla doldurmamız ve beş vakit namaza kemal-i huzurla devam etmemiz emredilmektedir. Çünkü böyle bir inanç ve yöneliştir ki hayatımıza gerçek anlamda mana ve renk kazandırır ve temel duygularımızı en iyiye, en doğruya ve en güzele yönlendirir.

İşte Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz ve yakın arkadaşları bu yüksek irfan ve anlayış içinde manevi silahın en güçlüsüne sahip bulunuyor, her çeşit şarlatanlık, ölçüsüzlük ve saldırıyı bununla savıyorlardı.

"Sabah-akşam Rabbinin ismini an!" emri daha çok sabah, ikindi, akşam ve yatsı namazına işarettir. Diğer bir yorumla, sabah, öğle ve ikindi namazlarına; gecenin bir bölümü ise, akşam, yatsı ve teheccüd namazına işarettir.

Aynı zamanda bu, gece ve gündüz sık sık Allah'ı zikredip ruhen arın-

mayı, ilâhi füyuzata gönül kapısını açmayı öğütlemektedir.

İnkarcı Nankörün Yüzü ve Kalbi Maddeye Bakar

إِنَّ هَٰٓؤُلَآءِ يُحِبُّونَ ٱلْعَاجِلَةَ وَيَذَرُونَ وَرَآءَهُمْ يَوْمًا ثَقِيلًا

"Hakikat bunlar tez elden dünyayı arzulayıp seviyorlar (sadece onunla yetinmek istiyorlar). Önlerindeki ağır (hesap ve sorumlulukların dikkate alınacağı) bir günü terkediyorlar."

Âhirete inanmayan maddecinin dünya geçiminden, şehevi duygusunu tatminden başka bir düşüncesi yoktur. Ölünce silinip ebediyen yok olacağını, vücudunun parazitlere ve toprağa dönüşeceğini hesaba katarak bütün arzu ve emellerinin ölmeden önce yerine gelmesini ister ve önünde ağır bir hesabın kendisini beklediğine ihtimal bile vermez. O yüzden iç disiplinden mahrum yaşar. Kendisini meşru olmayan yollardan alıkoyan manevi hiçbir müeyyide onun için söz konusu değildir.

27. âyetle inkarcıların bu gibi duygu ve düşüncelerine dikkat çekiliyor, onların nasıl bir kararsızlık ve ümitsizlik içinde dünya hayatına dört elle sarıldıkları tasvir ediliyor.

Akla Seslenmek, İlmi Bilgiler Vermek Kur'ân'da Yer Alan Metotlardan Biridir

نَحْنُ خَلَقْنَاهُمْ وَشَدَدْنَآ أَسْرَهُمْ ۖ وَإِذَا شِئْنَا بَدَّلْنَآ أَمْثَالَهُمْ تَبْدِيلًا

"Onları biz yarattık ve eklemlerini biz pekiştirip sağlamlaştırdık. Dilediğimiz zaman değişikliğe uğratıp onların yerine benzerlerini getiririz."

Kur'ân'da hâkim olan ilâhi metotlardan biri de, önce olaylara ve onları oluşturan sebep ve illetlere ışık tutup duyguları yönlendirmeyi ön plâna almak ve sonra da aklı harekete geçirmek için anafikir mahiyetinde temel malzeme vermektir.

27. âyetle Hakk'ı red ve inkârın insanı nasıl maddeleştirdiği belirtildikten sonra 28. âyetle aklı aydınlatır anlamda ilmi fikirler ve temel bilgiler veriliyor. Şöyle ki: İnsanın biyolojik ve fizyolojik açıdan incelenmesi, anatomik yönden üzerinde durulması isteniyor. Çünkü hangi organa bakacak olursak, onda mutlaka çok yüksek bir sanatın izini, patentini görmek mümkündür. Kulak ve üzerindeki kıvrımları, içindeki zarf ve farklı biçim ve yapıdaki kemikleri hep ince bir hesabı, çok kudretli sanatkârı

yansıtır. Göz ve oluştuğu tabakaları, taşıdığı özellikleri akıllara durgunluk veren çok mahir bir kudretin kusursuz işleyişini gösterir. Eller, farklı uzunluktaki parmaklar ve taşıdığı eklemlerle kavrama olayını en iyi şekilde sağlayıp istenilen hizmeti vermeye uygun olduğunu gözler önüne serer. Diğer organlar da böyle, her biri ince bir hesaba göre düzenlenip hizmete sevkedildiğini ispatlar. Tesadüfler, rastgele bir tekâmül; plânsız, programsız, hesapsız ve kitapsız bir gelişme ve zaman aşımı bu kadar mükemmel bir eseri vücuda getirebilir mi? İnsan zekâsının güzel eserlerinden biri olan bilgisayarın kendiliğinden bu duruma geldiği uzman hiçbir el dokunmaksızın basitten mükemmele doğru adım adım ilerleyip bugünkü ölçüsünü bulduğu söylenebilir mi? İnsan beyni hiçbir elektronik cihazla kıyas edilemeyecek kadar mükemmelin de üstünde hârika bir eser değil midir? Milyonlarca sinir hücrelerini taşıyan bu organ, hiçbir zekânın çözemeyeceyi incelikte bir faaliyet içinde bulunmuyor mu? Ya kabuğundaki özelliklere ne demeli?

Şüphesiz bu misalleri çoğaltmak mümkündür; ama gerek de yoktur. Aklını imân ve irfanla birleştiren kimseye bir misal yeter.

Ölenlerin Benzerlerinin Yaratılması

28. âyetle, bitkilerde olduğu gibi, insan ve diğer canlılarda da ölenlerin yerine benzerlerinin getirilmesi ve hayatı idame kanununun hükmünün yürütülüp hedefine doğru ilerlemesi konu edilerek hilkatin sır ve hikmetinden haber veriliyor. Kuruyup çer-çöp haline gelen bitkilerin tohumlarından veya kök ve sporlarından nasıl benzerleri yaratılıyorsa, insanların da sperma ve yumurtanın birleşmesiyle benzerleri yaratılıyor. Hayatı böylesine bir yanlışlığa meydan vermeden devam ettiren yüce kudreti bilip inanmamız için başka belgelere ve delillere ihtiyaç var mıdır? İnsanın bizzat hilkatindeki incelik ve özellik Hakk'ın varlığını, birliğini ve kudretinin sınırsızlığını yansıtıp ispat etmektedir. Onun için insanoğlu bu çizgide serbest bırakılmıştır. Aklına, zekâsına, irâde ve idrâkine yardımcı olacak peygamber ve kitap gönderilmek suretiyle o, taşıdığı bunca yetenek ve imkânlarla kulluğunun güç getirebileceği teklifin sorumluluk arz eden düzeyinde tutulmuştur.

Ezeli kalemin çizdiği değişmez. Cenâb-ı Hak hikmeti gereği sözünün, yani vaadinin hilâfına tecellide bulunmaz. Çünkü O'nun her işi hik-

mete dayalıdır, plânlanıp ve programlanmıştır. O, herkesin doğru yolu bulup seçmesini ister, ama müdahale etmez ve hiç kimseyi zorlamaz. Uyarır, bilgi verir, yol gösterir ve sonra da kişiyi hür iradesiyle baş başa bırakır. Kavim ve milletleri, Hakk'ı red ve inkârı ahlâksızlık ve azgınlıkla birleştirip önü alınmaz bir dereceye getirmedikçe yok etmez. O bakımdan Mekkeli müşriklerin inkârda ısrar etmelerine rağmen Cenâb-ı Hak onları helak etmedi. Çünkü onların çoğu veya yarısı henüz o çizgiye gelmemişti. Aynı zamanda çoğu yakın gelecekte iman edecekti. Bu hikmete mebni hicret olayı meydana geldi; arkasından Bedir Savaşı, diğer savaşlar ve Mekke'nin fethi birbirini izleyerek müşrikler hüsrana uğratıldı.

İnsanın hür iradesi zorlanamaz.

Kur'ân, insan aklına yer ve değer verdiği kadar, onun hür irâdesi üzerinde bir baskı unsuru da olmaz; doğru yola irşâd eder, ama onu zorla itmez; irâdesinin hilâfına ondan imân ve dindarlık beklemez. İnsanlara dini, dindarlığı, Allah'ı ve peygamberi zorla sevdirmeye kalkışmaz. Çünkü imân ve irfan bütünüyle kalbe, irâdeye, anlayışa ve sevgiye dayanır. Dosdoğru inanan, inandığı kudreti sever ve saygı duyar. O bakımdan insanları bir kişiyi sevmeye, bir ideolojiyi benimsemeye zorlamak, tehdit etmek kadar âdi bir düşünce olamaz.

Kur'ân-ı Kerim 1400 yıl önce insanlara bu doğrultuda seslenerek hem zorba zâlimleri uyarmış, hem de insana şahsiyet kazandırmayı amaçlamıştır. 29. âyetle bu gerçek şöyle açıklanmaktadır:

"Şüphesiz ki bu bir öğüttür. Artık isteyen Rabbine doğru bir yol tutar."

Allah Dilemedikçe Siz Dileyemezsiniz

وَمَا تَشَاۤؤُنَ اِلَّاۤ اَنْ يَّشَاۤءَ اللّٰهُ ۭ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلِيْمًا حَكِيْمًا ۝

"Allah dilemedikçe siz dileyemezsiniz. Şüphesiz ki Allah bilendir, hikmet sahibidir."

Bizim yaratılmamız ve bulunduğumuz ülkede dünyaya gelmemiz; belli bir aile ve çevre içinde yer almamız bizim isteğimiz ve irâdemizle gerçekleşmemiştir. Bütün bunlar ilâhi meşietin tecellisiyle vücut bulmuştur. O, ezelde sonsuz ilmiyle, meşietiyle nasıl bir plân hazırlamışsa öyle oluyor.

Dünyaya gelip teklif çağına ayak basınca, yani reşid olunca irâdemize

yer veriliyor; ilâhi buyruklar tebliğ edilerek yönlendirilmek isteniyoruz. Bu noktada biraz durup düşünmemiz gerekiyor. Şöyle ki: Tebliğ ve irşaddan sonra durum bir yandan kulun irâdesine bırakılırken diğer yandan Cenâb-ı Hakk'ın irâdesinin hâkim olduğu belirtilerek

"O dilemedikçe siz dileyemezsiniz" buyuruluyor. Dış görünümüyle, "İnsan belli bir çizgide ilâhi irâdeye bağlı kalıyor" sonucu ortaya çıkıyor. O, kulun doğru yolu bulmasını isterse, kul doğru yolu bulabiliyor; dilemezse bulamıyor. Bu mânayla insan neden sorumlu tutuluyor? Âyetin asıl delâlet ettiği mana ve hükmü tespit etmeden sırf zahirine bakacak olursak Kaderiyye ve Cebriyye mezheplerinin iddialarının isabetli olduğu duygusu uyanıyor. Oysa mesele çok ciddi ve son derece incedir. Hikmeti kavranmadıkça sonuç çıkarmak çok zordur. 30. âyetle Cenâb-ı Hak kendisiyle kulları arasına koyduğu imkân ve irâde çizgisinden; diğer bir anlatımla hidâyet çizgisinden söz etmektedir. Şöyle ki: İnsan akıl, zekâ ve iradesiyle, aldığı dini öğüt ve bilgiyle o sınıra gelmedikçe Allah'ın yüksek irâdesi tecelli etmez ve o sebeple de kula hidâyet kapısı açılmaz.

Hemen her konuda bu sınır önümüzde bulunmuyor mu? Tarlasını sürmeden, emeğini ortaya koymadan kuru toprağa tohum serpmek istenilen neticeyi vermez. İnsan burada da kendine düşeni lâyıkıyla yerine getirmekle yükümlüdür; ondan sonrası ilâhi meşiete kalır. Artık o noktada Cenâb-ı Hak dilemedikçe kul dileyemez; O'nun hidâyet ve yardımı tecelli etmedikçe, kul doğru yola giremez ve başladığı işte istediği neticeyi alamaz.

Konuyu şöyle özetleyebiliriz:

Bir zorlama veya insan irâdesinin geçersizliğini ortaya koyma diye bir hüküm yoktur. Tamamıyla sözünü ettiğimiz imkân ve irâde sınırına kadar erişme olayı söz konusudur. O çizgiye gelindiğinde ilâhi irâde ve hidâyetin tecellisi her türlü irâdenin üstünde rol oynar; dilediğine hidâyet kapısını açar, dilediğine açmaz. İrâdesini kullanmayan, o sebeple de belirtilen çizgiye kendini getirmeyen kimseye ise, hidâyet kapısı açılmaz. Ancak bunun bazı istisnaları olabilir.

Konumuzu oluşturan bu âyet-i celile, üzerinde hayli yorumlar yapılmış, ciltlerle kitap meydana getirecek kadar tartışmalara, farklı görüşlere neden olmuştur. Ama âyeti Kur'ân-ı Kerim'in bütünlüğü içinde, değerlendirip incelediğimizde ve itikadi anlamda temel kuralları dikkate aldığımız-

da karşımıza sözünü ettiğimiz "imkân ve irâde sınırı" çıkar. Sorumluluk ve teklif kula, hüküm Allah (celle celaluhu)'ya aittir.

İnsanoğlunun Önüne İki Yol Konulmuştur

Hayata gözlerini açıp ergenlik çağına ayak basan her insanın önünde iki yol bulunmaktadır:

1- Rahmet, inayet ve saadet yolu,

2- Azap, mihnet ve felâkete uzanan yol.

Bu birbirine zıt iki yolu ayırt etmek için insana akıl, zekâ, irâde, idrâk ve anlayış yeteneği verilmiş ve bunlara destek olup doğruyu gösteren kitap ve peygamber gönderilmiştir. Sonra da insan bu iki yolun başında serbest bırakılmıştır. Hangi yolda yürümeyi tercih ederse, meşiet-i ilâhiye o yönde tecelli eder.

Onun için 31. âyetle:

"Dilediği kimseyi rahmetine alır; zâlimlere gelince; onlar için elem verici bir azap hazırlamıştır" buyurulmaktadır.

Bunun için diyoruz ki: Rahmet yolunu seçene rahmet ve onun doğal neticesi olan sonsuz saadet kapısı açılır. Yanlış yolu seçene ise, azap ve bedbahtlık kapısı açılır. Her iki durumda da kişinin irâdesi rol oynamakta ve ilâhi irâde ona göre tecelli etmektedir. Rahmet yoluna girenlere Cenâb-ı Hak dilerse hidâyet nasip eder. Azap yoluna girenlere de, dilerse ebedi azabı gerekli kılar. Bu noktada O dilemedikçe kimse dileyemez.

İnsan suresine, insan üzerine zamandan gelip geçen döneme değinilerek başlandı ve ilâhi meşiet ve hidâyet tecellisi konu edilerek sure noktalandı.

Bizi bu surenin de tefsirine muvaffak kılan Cenâb-ı Hakk'a hamd-u senalar; O'nun âyetlerinin hikmet ve esrarını bize öğreten Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'e salât-ü selâmlar olsun.

77. SÛRE

MURSELÂT SURESİ

Ayet Sayısı	Kelime Sayısı	Harf Sayısı
50	180	816

MURSELÂT SURESİ

Hasan, İkrime, Atâ' ve Câbir'e göre, surenin tamamı Mekke'de inmiştir. İbn Abbas (radıyallahu anh) ile Katade'ye göre, 48. âyet dışında tamamı Mekke'de, sözü edilen âyet ise Medine'de inmiştir.

İbn Mes'ud (radıyallahu anh) diyor ki: "Ve'l- Murselât suresi cin gecesinde indi ki biz o gece Rasulullah (aleyhisselam) ile beraber bulunuyorduk."[1]

Buhari ise, A'meş tarikiyle İbn Mes'ud'dan yaptığı rivayette, adı geçenin şöyle dediğini nakletmiştir: "Biz bir ara Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'le birlikte Minâ mağarasında bulunuyorduk; derken ve'l- Murselât suresi indi. Rasulullah bu sureyi okumaya başlayınca ben onu O'nun ağzından işitip telakki ettim ki mübarek ağzı bu sureyle ıslak bulunuyordu. Tam o sırada üzerimize bir yılan atıldı. Peygamber (aleyhisselam)

"Onu öldürünüz!" diye emretti. Biz öldürmeye teşebbüs edince yılan sıvışıp gitti. Bunun üzerine Rasulullah (aleyhisselam):

"O sizin şerrinizden korundu, siz de onun şerrinden korundunuz" buyurdu.[2]

Mâlik'in Zührî'den, onun da İbn Abbas (radıyallahu anh)'dan yaptığı rivayete göre: İbn Abbas (radıyallahu anh)Murselât suresini okuyordu. Annesi Ümmu'l- fazl fazlasıyla duygulandı ve şöyle dedi: "Oğulcağızım! Bu kıraatinle bana, Rasulullah (aleyhisselam)'ın akşam namazında aynı sureyi okumasını hatırlattın. Benim Rasulullah (aleyhisselam)'dan en son işittiğim bu oldu..."

SURENİN KAPSADIĞI BAŞLICA KONULAR

1- Hakkı bâtıldan, doğruyu eğriden, mü'mini münafıktan ayırt edip belirleyen Kıyamet gününün mutlaka gelmekte olduğu haber veriliyor.

1 Tefsir-i Kurtubi: 19/153

2 Buhari/Sayd: 7, Bed'-i halk: 16, Tefsir: 77 - Ahmed: 1/377

2- Kâfirlere, daha önceki azgın inkârcılar hakkında uygulanan hükmün uygulanacağı ve Sünnetullahın şaşmadan tecelli edeceği tehdid anlamında bildiriliyor.

3- İlâhi nimetlere karşı nankörlüğe devam eden münafıklar hem uyarılıyor hem de kınanıyor.

4- Kâfirlere hazırlanan azabın şiddeti ve o günün dehşetinden çocukların bile yaşlılar gibi olacağına dikkat çekiliyor.

5- Cenâb- ı Hak'tan korkup kötülüklerden sakınanlara ve ibâdetlerini dosdoğru yerine getiren mü'minlere hazırlanan ebedi nimetler müjdeleniyor. Sonra da insanın yaratılışı; yeryüzü ve dağların meydana getirilişi konu edilerek Cenâb-ı Hakk'ın büyüklüğü ve kudretinin yüceliği, sınırsızlığı çok duyarlı bir anlatımla işleniyor.

٧٧ سُورَةُ الْمُرْسَلَاتِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

وَالْمُرْسَلَاتِ عُرْفًا ﴿١﴾ فَالْعَاصِفَاتِ عَصْفًا ﴿٢﴾ وَالنَّاشِرَاتِ نَشْرًا ﴿٣﴾
فَالْفَارِقَاتِ فَرْقًا ﴿٤﴾ فَالْمُلْقِيَاتِ ذِكْرًا ﴿٥﴾ عُذْرًا أَوْ نُذْرًا ﴿٦﴾ إِنَّمَا تُوعَدُونَ
لَوَاقِعٌ ﴿٧﴾ فَإِذَا النُّجُومُ طُمِسَتْ ﴿٨﴾ وَإِذَا السَّمَاءُ فُرِجَتْ ﴿٩﴾ وَإِذَا الْجِبَالُ
نُسِفَتْ ﴿١٠﴾ وَإِذَا الرُّسُلُ أُقِّتَتْ ﴿١١﴾ لِأَيِّ يَوْمٍ أُجِّلَتْ ﴿١٢﴾ لِيَوْمِ الْفَصْلِ ﴿١٣﴾
وَمَا أَدْرَاكَ مَا يَوْمُ الْفَصْلِ ﴿١٤﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿١٥﴾ أَلَمْ نُهْلِكِ
الْأَوَّلِينَ ﴿١٦﴾ ثُمَّ نُتْبِعُهُمُ الْآخِرِينَ ﴿١٧﴾ كَذَٰلِكَ نَفْعَلُ بِالْمُجْرِمِينَ ﴿١٨﴾
وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿١٩﴾

1- Art arda gönderilen rüzgârlara, (rüzgârlar misali Allah yolunda peş peşe akıp giden akıncılara; art arda inen Allah sözlerine,)

2- Vazifeye (gönül verip) rüzgâr gibi koşanlara,

3- (Allah'ın dinini) yaydıkça yayanlara,

4- (Hakkı bâtıldan, doğruyu eğriden) ayırt ettikçe edenlere,

5-6- 7- Kötülüğü temizlemek, yanlış yoldakileri uyarmak üzere (veya hak üzere olanlarda özür duygusunu doğurmak, batıl üzere olanları inzar için) vahiy (veya öğüt) getirip (Peygamberin kalbine) sunanlara and olsun ki, size vadolunan elbette meydana gelecektir.

8- Yıldızların ışığı giderilip silindiği zaman,

9- Gök açılıp yarıldığı zaman,

10- Dağlar yerinden kopup savrulduğu zaman,

11- Peygamberler (belli bir günün) belirlenmiş vaktinde (şahitlik için) biraraya getirildiği zaman...

12- Bunlar hangi gün için geciktirildiler?

13- 14- (Doğru ile eğrinin, hak ile bâtılın) birbirinden ayrılıp hükme bağlanacağı gün için (geciktirildiler). O ayrım günü nedir bilir misin?

15- (Hakk'ı) yalanlayanların o gün vay hâline!

16- Önce gelip geçenleri yok etmedik mi?

17- Sonra arkalarından gelenleri onların peşine takıp katacağız.

18- İşte suçlu günahkârlara böyle yaparız.

19- (Hakk'ı) yalanlayanların o gün vay hâline!

Vadedilen Kıyamet Mutlaka Gerçekleşecektir

وَالْمُرْسَلَاتِ عُرْفًا ۝ فَالْعَاصِفَاتِ عَصْفًا ۝

"Art arda gönderilen rüzgarlara, (rüzgârlar misali Allah yolunda peş-peşe akıp giden akıncılara; art arda inen Allah sözlerine), vazifeye (gönül verip) rüzgâr gibi koşanlara, (Allah'ın dinini) yaydıkça yayanlara..."

İnsan hayatının disiplin altına alınmasında, nefsin azgınlıklarının durdurulmasında, sorumluluk duygusunun hâkim kılınmasında, şer ve kötülüklerin önüne geçilmesinde "Kıyamet" ve "Âhiret" kavramlarının ve bu kavramlara olan inancın yeri ve önemi hiçbir çağda ve hiçbir toplum yapısında inkâr edilemez. Aynı zamanda dünyaya getirilişimizin hikmeti de budur.

O bakımdan Allah (celle celaluhu) **böylesine çok önemli olayın mutlaka gerçekleşeceğini bildirirken kayda değer beş şeye yemin etmektedir:**

1- Murselât

2- Âsifat

3- Nâşirat

4- Fârikat

5- Mülkıyât.

Birincisi:

a) Mesruk'a göre: İyilik ve insan için peşpeşe gönderilen melekler.

b) Art arda, atın yelesi gibi bir dizi halinde estirilip gönderilen rüzgârlar.

c) Emir, nehiy (ilâhi buyruklar), vahiy ve birtakım durumlarda art arda gönderilen melekler. Bu, Ebu Hureyre (radıyallahu anh), Mukatil, Ebu Salih ve Kelbi'ye göredir.

d) Lâ ilahe illallah ile gönderilen ve birbirini izleyen peygamberler.

e) Mu'cizelerle gönderilen ve te'yid edilen resuller.

f) Birbirini peş peşe izleyen bulutlar.

İkincisi:

a) Yağmurun müjdecisi olup çer- çöp sürükleyip getiren rüzgârlar. Bu, İbn Mes'ud (radıyallahu anh)'a göredir.

b) İlâhi emre ve kanunlara bağlı kalarak rüzgârları estiren melekler.

c) İnkarcı azgınların canlarını helak edercesine sürükleyip götüren görevli ecel melekleri.

d) Vazifeye (gönül verip) rüzgâr gibi koşan mü'minler, mücahitler.

Üçüncüsü:

a) Bulutları sevk ve idare edip etrafa yayan, yayıp da yaygınlaştıran melekler. Bu, İbn Mes'ud (radıyallahu anh) ile Mücahid'e göredir.

b) Yeryüzü bitkilerini yeniden diriltip harekete geçirerek yaygınlaştıran yağmurlar.

c) Allah'ın kitaplarını neşreden melekler veya melek tabiatlı âlimler. Bu, Süddi'ye göredir.

d) İnsanların amel defterlerini neşreden görevli melekler. Bu, Dahhak'a göredir.

e) Kıyametin kopmasından sonra kendilerine ait bedenlerine girmek üzere salıverilip gönderilen ruhlar.

Dördüncüsü:

a) Hak ile bâtılı, doğru ile eğriyi ayırt ederek inen melekler. Bu İbn Abbas (radıyallahu anh), Mücahid ve Dahhak'e göredir.

b) Rızıkları ve ecelleri ayırıp herkesin çalışma ve azmine göre ayarlamakla görevli melekler.

Beşincisi:

a) Kitap ve sahifeleri peygamberlerin kalplerine ilka eden melekler veya yalnız Cibril el-Emin.

b) Ümmetlerine, onları kötülükten kurtarıp yanlış yoldan uzak tutmak için ilâhi buyrukları aralıksız tebliğ eden resuller.

Diğer Yorumlar:

Murselât:

Rüzgâr misali Allah yolunda peş peşe hizmet edenler; düşmana karşı art arda giden akıncılar.

Âsifat:

Allah'ın dinini, gökteki melekler misali yeryüzüne yaydıkça yayan mücahidler.

Nâşirat:

Amel defterlerini düzenli şekilde neşreden melekler misali, faydalı bilgileri taşıyıp kitap yazarak neşredenler.

Fârikat:

İman temeli üzerinde geniş bilgi sahibi olup melekler misali hakkı bâtıldan, doğruyu eğriden, iyiyi kötüden, sevabı günahtan, helâli haramdan ayırt eden takva sahipleri.

Mülkıyât:

İlâhi buyrukları insanların kalp ve dimağına atmaya çalışan melek misali mürşidler.

Kıyametin Bazı Safhaları[1]

فَإِذَا النُّجُومُ طُمِسَتْ ۞ وَإِذَا السَّمَاءُ فُرِجَتْ ۞

"Yıldızların ışığı giderilip silindiği zaman; gök açılıp yarıldığı za-

1 Lübabu't-te'vil: 4/343

man..."

Kıyametin mutlaka kopacağını, beşer hayatının devamı için çok önemli beş şeye yemin ederek bildiren Cenâb-ı Hak, arkasından kıyamet olayının dört korkunç safhasını ayrı bir anlatımla açıklayarak inkârcıları uyarıyor; imân edenleri çok dikkatli olmaya davet ediyor:

1- Yıldızların ışığı giderilip silindiği zaman...

Bu olay, fezadaki güneşlerin yörüngelerinden çıkıp dağılmasıyla onlardan ışık almakta olan yıldızların kararıp kalacağına işarettir. Şüphesiz böyle bir ortamda fezadaki bütün cisimler sistemleriyle bozulacak ve kâinat düzeni alt-üst olacaktır.

2- Gök açılıp varıldığı zaman...

Bu olay, kâinatın mevcut düzeninin bozulacağına, sistemlerin birbirine karışacağına ve böylece müthiş çarpışma ve patlamaların meydana geleceğine, fezanın kesif bir duman veya gazla dolacağına, gül rengi misali eriyip akacağına ve bu akıl almaz manzara karşısında göğün yer yer yarılma görünümünün ortaya çıkacağına işarettir.

3- Dağlar yerinden kopup sarsıldığı zaman...

Bu olay, yerkürenin de alt-üst olup yörüngesinden çıkacağına ve o sebeple müthiş sarsıntılarla dağların tuz-buz olup dağılacağına işarettir.

4- Peygamberler (belli bir günün) belirlenmiş vaktinde (şahitlik için) bir araya getirildiği zaman...

Bu olay, her peygamberin kendi ümmeti lehinde veya aleyhinde şahitlikte bulunmak üzere hepsinin bir araya getirilerek ilâhi soruya muhatap olacaklarına işarettir.

Hesap verme, şehadette bulunma, mükâfat ve ceza hepsi de o güne geciktirilmiştir. Çünkü dünya teklif doğrultusunda iş, amel, ibâdet, taât ve sorumluluk yüklenme dönemidir. Âhiret ise, bunların karşılığının en acil şekilde verileceği gündür. Öyle ki o gün doğru eğriden, hak bâtıldan, mü'min münafık ve kâfirden ayırt edilip kesin sonuca bağlanır. Yalancı döneklerin ipliği pazara çıkarılır. Hiçbir şey gizli, kapalı kalmaz. Hüküm yalnız Allah (celle celaluhu)'nundur.

Geçmişten İbret ve Öğüt Almak Gerekir

وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِينَ أَلَمْ نُهْلِكِ الْأَوَّلِينَ

"Hakkı yalanlayanların o gün vay hâline! Önce gelip geçenleri yok etmedik mi?"

Geçmişi, cereyan eden olayları, milletlerin yükseliş ve alçalışın; kavimlerin yok edilerek belirsiz hale getirilmesini sebep ve illetleriyle araştırıp öğrenmeyen ve yetişmekte olan genç kuşaklara tarih felsefesini yeterince hazmettiremeyen; kısacası geçmişten ders ve ibret almayan milletler geleceklerini aydınlığa kavuşturamazlar.

Küfür ve azgınlığın, ahlâksızlık ve iffetsizliğin hiçbir millete ve aileye hayır, rahmet ve mutluluk getirmediğini bilmeyenler, göremeyenler kendilerini böyle bir bataklıktan koruyup kurtaramazlar.

16-19. âyetlerle bu gerçek doğrultusunda uyarılar yapılarak hakkı inkârdan ve bu inkârdan kaynaklanan ahlâksızlık ve haksızlıktan kaçınmanın lüzumu belirtilerek uyarı yapılıyor.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, kıyamet olayının mutlaka gerçekleşeceği, beş önemli olaya yemin edilerek haber verildi. Sonra da kıyamette cereyan edecek olan dört korkunç olaya dikkat çekilerek uyarılar yapıldı. Hakkı yalanlayan inkârcı sapıkların yıkılış ve yok ediliş sebepleri üzerinde ciddiyetle durulmasına atıf yapılarak yol gösterildi.

Aşağıdaki âyetlerle, insanın hakir, bayağı bir sıvıdan yaratıldığı ve ana rahminde nasıl geliştirilip tekâmül safhalarından geçirildiği, ilâhi kudretin yüceliğine delil gösteriliyor.

أَلَمْ نَخْلُقْكُّم مِّن مَّاءٍ مَّهِينٍ ﴿٢٠﴾ فَجَعَلْنَاهُ فِي قَرَارٍ مَّكِينٍ ﴿٢١﴾ إِلَىٰ قَدَرٍ مَّعْلُومٍ ﴿٢٢﴾ فَقَدَرْنَا فَنِعْمَ الْقَادِرُونَ ﴿٢٣﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِينَ ﴿٢٤﴾

20- Sizi bayağı bir sudan yaratmadık mı?

21- 22- Sonra onu belirlenmiş bir vakte kadar sağlam bir karargâhta bulundurmadık mı?

23- Biz, onu kudretimizle belli ölçüde tuttuk. Kudret yetirenler olarak biz ne güzel kudretlileriz!

24- (Hakk'ı) yalanlalayanların o gün vay hâline!

Ön Yargıdan Kurtulmaya Çağrı

اَلَمْ نَخْلُقْكُمْ مِنْ مَّآءٍ مَهِينٍ ۙ فَجَعَلْنَاهُ فِى قَرَارٍ مَكِينٍ ۙ

"Sizi bayağı bir sudan yaratmadık mı? Sonra onu belirlenmiş bir vakte kadar sağlam bir kargahta bulundurmadık mı?"

Maddeyi temel kabul edip her şeyi ona irca' etmekte ve manevi hiçbir değer ve hakikate iltifat etmemekte kararlı veya inatlı olan inkârcılarda bu düşünce ön yargı halinde kök salmışsa, artık onu değiştirmek son derece zordur. Böylesine bir düşünce ve bağlayıcı bir varsayımı bir tarafa itip kişi aklının ve idrâkinin rehberliğinde yola çıkmadıkça, ilâhi hidâyet kapısı açılmaz. Gerçi bunun birtakım istisnaları vardır, ama genel kuralı bozmaz ve değiştirmez.

Onun için Kur'ân-ı Kerim, akıl sahiplerine seslenerek, insanoğlunun yaratılış safhalarından üçünü açıklayıp ön fikir, temel bilgi vermekte ve hareket noktasını belirlemektedir.

Bunları şöylece sıralayalım:

1- Bayağı bir sıvı,

2- Sağlam bir karargâh ve belli bir süre,

3- Belirlenmiş ölçü ve özellik...

Önemsiz bir sıvı ve bu sıvının içinde milyonlarca canlı hücre (sperma) ve bu milyonlardan birinin veya ikisinin yumurtalığa girmesi, onunla birleşip belli bir kanuna bağlı kalarak yükletilen programı aynen uygulamak suretiyle tedrici gelişmeye başlaması bize çok yüksek bir kudretin emsalsiz programlamasını hatırlatmıyor mu?

Yumurtayla birleşen canlı hücre geometrik olarak bölünüp çoğalırken, irsi bütün özellikleri beraberinde taşımıyor mu? İnsan denilen bu harika canlının bütün organlarını, şeklini, karakterini, huyu ve yeteneklerini "gen" denilen o küçücük harika canlıya yerleştirip en küçük bir hataya imkân vermeyen kimdir? Kör ve sağır tesadüfler mi, yoksa zaman aşımı mı?

Böylesine dayanıksız bir iddiada bulunmak çok kolaydır ama ispatı hiç bir zaman mümkün değildir. Şüphesiz bunca ince hesaplarla, kimyasal ve biyolojik kanunlarla insanı ana rahminde oluşturan ancak Cenâb-ı Hak'tır.

Sağlam bir karargâha yerleştirme hususuna gelince: Bu üç karanlık tabakadan meydana gelmiştir.[1] Tabakalar arasındaki sağlam zarlar ve dölyatağının kaslı bölümü, dış amniyon bölümü ve zarı, ana rahmini sağlam bir karargâh durumuna getirmiş ve ceninin dış tazyikten korunması için bu tabakalar arasında bir su tabakası oluşturulmuştur.

Bütün bunlar, oluşmakta olan yavrucuğu sıcak ve soğuktan, dış tazyik ve baskıdan korur, gıda almasını ve onu güven içinde muhafaza ederek gelişip büyümesini sağlar.

Cenâb-ı Hak, ana rahmini sağlam bir karargâh olarak belirtirken, Zümer suresinde bunun üç sağlam tabakadan ve tabakalar arasındaki zar ve sıvıdan meydana geldiğini açıklar ve akıl sahiplerine ışık tutarak anatomiyle meşgul olan ilim adamlarına seslenir.

Ceninin belli bir süre ana rahminde tutulması hususu ise, ayrı bir inceliği arz etmekte ve ilâhi tekâmül kanununu yansıtmaktadır. Şüphesiz bazı istisnalar dışında, genellikle yavrucuk ana rahminde dokuz ay, on gün kalır. Ceninin tam teşekkülü için en ideal süre...

Bütün bu sistemli, programlı ve düzenli oluşma ve gelişme çok yüce bir kudretin varlığına delâlet etmiyor mu? Ceninin kafatasının içinde oluşan beynin bir benzerini icad etmek mümkün müdür? Kabuğundaki kırışıklık sayılmayacak kadar özelliklerin, programların canlı haritası değil midir?

Onun için 20-30. âyetler Hakk'ın silinmez, benzer kabul etmez damgasının her düzen, her sistem, her oluşum ve her varoluş üzerinde kendini açıkça hissettirmesi ve akıl, irfan ve imân gözüyle bakanlara, Cenâb- ı Hakk'ı hatırlatarak "Allah" dedirtmesi delil ve belge olarak yetmiyor mu?

"Biz onu kudretimizle belli bir ölçüde tuttuk. Kudret yetirenler olarak biz ne güzel kudretlileriz!" mealindeki âyet o damgayı tarif ediyor. Buna rağmen hâlâ hakkı yalanlayanlar varsa veya bu hususta inatla inkârda ısrar

1 Zümer suresi 6. âyetin tefsiri

edenler bulunuyorsa, vay onların hâline!

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, inkârcıların aklını, idrâkini harekete geçirmek ve ilâhi kudret ve sanatın yüceliğini göstermek için insanın hakir bir sıvıdan yaratıldığı ve sağlam bir karargâh olan ana rahminde belli süre tutulduğu konu edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, yeryüzünün ölüler için de diriler için de bir hazırlanma ve toparlanma dönemi olduğu üzerinde duruluyor. Sergilenen nimetlerden dağlar ve tatlı sular misal verilerek inkârcılar insaf ve iz'âna çağrılıyor.

اَلَمْ نَجْعَلِ الْاَرْضَ كِفَاتًا ۙ﴿٢٥﴾ اَحْيَآءً وَّاَمْوَاتًا ۙ﴿٢٦﴾ وَّجَعَلْنَا فِيْهَا رَوَاسِيَ شَامِخٰتٍ وَّاَسْقَيْنٰكُمْ مَّآءً فُرَاتًا ؕ﴿٢٧﴾ وَيْلٌ يَّوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِيْنَ ﴿٢٨﴾

25- 26- Yeryüzünü dirilere de, ölülere de bir toplanma yeri (hazırlık dönemi) yapmadık mı?

27- Orada sabit yüce dağlar meydana getirdik ve size tatlı, içimi kolay bir su içirmedik mi?

28- (Hakk'ı) yalanlayanların o gün vay hâline.

Enfüsten Afaka Geçiş: Yeryüzü, Dağlar ve Tatlı Sular

اَلَمْ نَجْعَلِ الْاَرْضَ كِفَاتًا ۙ اَحْيَآءً وَّاَمْوَاتًا ۙ

"Yeryüzünü dirilere de ölülere de bir toplanma yeri (hazırlık dönemi) yapmadık mı?"

Cenâb- ı Hakk'ın varlığına ve birliğine, ilminin ve kudretinin her şeyin üstünde hâkim ve müessir bulunduğuna delâlet eden delil ve belgeler sıralanırken enfüsten afaka geçiliyor; yeryüzü, dağlar ve tatlı sular misal veriliyor.

Bunlar neyi ifade ediyor veya aklımıza ne gibi malzeme verip düşünce ufkumuzu açıyor? Önce yeryüzünün dirilerle ölülere bir toplanma yeri olarak hazırlandığı haber veriliyor.

Bunu şöyle açıklayıp yorumlayabiliriz:

a) Yeryüzü toprağıyla, suyuyla, maden ve bitkisiyle insanların bir arada yaşamasına uygun ve imkân verir şekilde hazırlanmıştır.

b) Yeryüzü nasıl dirilerin bir arada yer yer toplanıp yaşamasına uygun şartları kendinde taşıyorsa, ölülerin de ortada kalmasını, kokuşup etrafı rahatsız etmesini ve tiksindirici bir hava ve manzara oluşturmasını, mikrop saçıp hastalık bulaştırmasını önleyecek özellikte toprak tabakasına sahip bulunduğu bir gerçektir. Böylece ölüleri de bağrına alıp bir arada toplamakta ve onları örtüp çürütmektedir.

Bu yorumla, diğer gezegen ve yıldızlarda böyle bir ortamın mevcut olmadığı, insan denilen canlının yerküreden başka bir gezegende bulunmadığı ortaya çıkıyor.[1]

Dağlara gelince: Baş döndürücü bir hızla hareket halinde olan yerkürenin hem fiziksel dengesini sağlamakta hem de insan ve canlıların hayatına elverişli kaynakları taşımaktadır. Böyle bir hareket doğrultusunda dağların sayılmayacak kadar faydası vardır. Kömür ve petrolün oluşmasında da onun rolü büyüktür.

Tatlı su, daha çok tuzlu suyun buharlaşmasıyla ilâhi filtreden geçip arınmakta; toprağa karışmak suretiyle de birçok faydalı mineralleri içine alıp öylece bize ulaşmaktadır.

Ayrıca "tatlı su" sözü, bize bir de "acı su" sözünü, kavramını hatırlatır. Acı suyun içinde erimiş bazı madenler, özellikle kireç vardır.

Bu, karşılığı ödenmeyecek kadar büyük nimetler, fiziksel, kimyasal kanunların belli bir hesap ve programa göre işler halde olmasıyla gerçekleşmektedir. Bunlardan her biri Cenâb-ı Hakk'ın varlığını, kudretini yansıtmıyor mu? Evet bunca belge ve delilleri görmeyip Hakk'ı red ve inkâr edenlerin vay haline!

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, yeryüzünün insanların dirileri ve ölüleri için hazır toplanma, toparlanma yeri olduğu belirtildi. Sergilenen her nimetin ilâhi damgayı taşıyıp yansıttığına dikkat çekildi.

---

1 Rahman suresi: 10. âyetin tefsiri

Aşağıdaki âyetlerle, bunca delil ve belge karşısında inkârını sürdürüp öylece ölen inkârcı sapıklar için âhiret gününde hazırlanan azabın birtakım safhaları üzerinde durularak uyarıcı ve yönlendirici bilgiler veriliyor; aynı zamanda yaşamakta olan kâfirler hem uyarılıyor, hem de tehdit ediliyor.

اِنْطَلِقُوٓا اِلٰى مَا كُنْتُمْ بِهٖ تُكَذِّبُونَ ﴿٢٩﴾ اِنْطَلِقُوٓا اِلٰى ظِلٍّ ذِى ثَلٰثِ شُعَبٍ ﴿٣٠﴾ لَا ظَلِيلٍ وَلَا يُغْنِى مِنَ اللَّهَبِ ﴿٣١﴾ اِنَّهَا تَرْمِى بِشَرَرٍ كَالْقَصْرِ ﴿٣٢﴾ كَاَنَّهٗ جِمَالَتٌ صُفْرٌ ﴿٣٣﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿٣٤﴾ هٰذَا يَوْمُ لَا يَنْطِقُونَ ﴿٣٥﴾ وَلَا يُؤْذَنُ لَهُمْ فَيَعْتَذِرُونَ ﴿٣٦﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿٣٧﴾ هٰذَا يَوْمُ الْفَصْلِ جَمَعْنَاكُمْ وَالْاَوَّلِينَ ﴿٣٨﴾ فَاِنْ كَانَ لَكُمْ كَيْدٌ فَكِيدُونِ ﴿٣٩﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿٤٠﴾

29- Yalanlayıp durduğunuz şeye (azaba) doğru yollanın.

30- (Cehennemin kara dumanının oluşturduğu) üç kollu gölgeye gidin.

31- O, ne gölgelendiricidir, ne de yükselen alevden korur.

32- Şüphesiz ki, o, saray gibi (büyüklük ve yükseklikte) kıvılcım atar.

33- Sanki o kıvılcımın herbiri sarı renkte birer devedir.

34- (Hakk'ı) yalanlayanların o gün vay hâline!

35- Bu, onların nutkunun tutulacağı gündür.

36- Kendilerine izin verilmez ki özür beyân etsinler.

37- (Hakk'ı) yalanlayanların o gün vay hâline!

38- Bu, sizleri ve öncekileri toplayıp bir araya getirdiğimiz (Hakkı bâtıldan, doğruyu eğriden, gerçeği yalandan) ayırd eden hüküm günüdür.

39- O halde eğer bir hile ve düzeniniz varsa, o hileyi hemen bana karşı uygulayın!

40- (Hakk'ı) yalanlayanların o gün vay hâline!

Nimet Üzerinde Kudret Fırçasını Göremeyen Körler

اِنْطَلِقُوٓا اِلٰى مَا كُنْتُمْ بِهٖ تُكَذِّبُوْنَ ۚ اِنْطَلِقُوْٓا اِلٰى ظِلٍّ ذِىْ ثَلٰثِ شُعَبٍ ۙ

"Yalanlayıp durduğunuz şeye (azaba) doğru yollanın. (Cehennemin kara dumanının oluşturduğu) üç kollu gölgeye girin."

Kendi bedeninde ve mevcut organlarında ilâhi kalemin çizgilerini, sunulan bunca nimetler üzerinde kudret fırçasının rengini göremeyen inkârcı nankörlere, bu gaflet ve dalâletlerine uygun azap hazırlanmıştır. Zira küfür kişinin hem kalbini, hem vicdanını, hem de ruhunu karartır ve âhirette hazırlanan ceza da böylesine üç karanlık dumanla onları çepeçevre sarar.

Nitekim konumuzu oluşturan âyetlerle bu ceza türü dört madde halinde açıklanmaktadır:

1- Dünya hayatında iken durmadan yalanlayıp inkâr ettikleri azaba doğru sevkedilirler.

2- Cehennemin üç çatallı boğucu ve bunaltıcı siyah dumanının havasına sokulurlar.

3- İşte o gün nutukları tutulur, konuşma mecalleri kalmaz ve çaresizlik içinde kıvranıp ümitlerini yitirirler.

4- Hakkın bâtıldan, doğrunun eğriden, mü'minin kâfirden en sağlıklı ve kesin biçimde ayırt edildiği bir günün ciddiyet ve dehşetiyle yüz yüze gelirler. Artık ne yalanlama ne de inkâr ve inat kalır...

Çünkü bunlar dünya hayatları boyunca küfür ve tuğyanın manevi ateşi ve o ateşten yükselen kara boğucu dumanın içinde kalıp hakkı bâtıldan, doğruyu eğriden ayırt etme basiretlerini kaybetmişlerdi. O bakımdan âhirette verilecek ceza onların bu tutum ve ameline son derece uygun bir manzara arz eder. Bu durumda ne hilenin ne kurnazlığın ne düzenbazlığın ne de zekâ oyunlarının âhiret alanında yeri ve anlamı vardır. Hüküm bütünüyle Allah (celle celaluhu)'ya aittir.

Üç Çatallı Duman

Cehennem ateşi tasvir edilerek onun yanış ve yükselişi hakkında üç maddelik bir bilgi veriliyor:

1- Koyu gölgeyi andıran üç çatallı bir duman,

2- Muhteşem saray, kale ve benzeri şeyler büyüklüğünde ateş parçaları ve o nispette yükselen kıvılcımlar.

3- Sürüler halinde birbirini izleyen kızıl develer misali renk renk yükselen ateş şerareleri...

Diğer bir yoruma göre: Üç çatallı kara duman, üç ilâh iddiasında bulunan ve bu yüzden İsa (aleyhisselam)'ın tebliğ ettiği "Tevhid İnancı"ndan sapan Hristiyanların akidesine uygun bir azap şeklini yansıtır. Dünyada üç ilâh inancını ferahlatıcı ve kurtarıcı bir sistem sayıp körükörüne kendileri gibi fânileri ilâhlaştıranları âhirette boğucu, bunaltıcı bir duman beklemektedir.

İnsan eliyle şekillendirilen taşlara, heykellere ilâh diye tapanlara da alev alev yükselen kale büyüklüğünde kıvılcımlar atan bir ateş hazırlanmıştır.

Cenâb-ı Hak böyle bir tasvirle, yaşamakta olan insanlara Cehennem ateşi, diğer bir anlatımla oranın yakıtı hakkında ipucu vermekte ve meraklılar için düşündürücü anlamda üç madde sıralamaktadır. Artık vay yalancı sapıkların haline!

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, dünya hayatını amacından saptırıp ilâhi kudret fırçasının rengini, ezeli kalemin çizgisini göremeyip inkâr ve sapıklık içinde ömrünü berbat edenlere hazırlanan azabın türü üç madde halinde tasvir edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, hilkatinin hikmetini idrâk ederek ömrünü ilâhi nizama göre değerlendiren takva sahibi mü'minlere âhirette hazırlanan sonsuz nimetler üç madde halinde işlenerek ferahlatıcı bilgiler veriliyor. Arkasından, Kur'ân'a inanmayıp Hakk'a ibâdet etmeyen nankörlerin birkaç günlük dünya hayatına bağlanıp sonsuzluk arz eden nimetlerden nasıl uzak kaldıklarına değinilerek yönlendirici bilgi veriliyor.

إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي ظِلَالٍ وَعُيُونٍ ﴿٤١﴾ وَفَوَاكِهَ مِمَّا يَشْتَهُونَ ﴿٤٢﴾ كُلُوا
وَاشْرَبُوا هَنِيئًا بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٤٣﴾ إِنَّا كَذَٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ

﴿٤٤﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿٤٥﴾ كُلُوا وَتَمَتَّعُوا قَلِيلًا إِنَّكُمْ مُجْرِمُونَ ﴿٤٦﴾
وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿٤٧﴾ وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ ارْكَعُوا لَا يَرْكَعُونَ ﴿٤٨﴾ وَيْلٌ
يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿٤٩﴾ فَبِأَيِّ حَدِيثٍ بَعْدَهُ يُؤْمِنُونَ ﴿٥٠﴾

41- Şüphesiz ki muttakiler (Allah'tan saygı ile korkup hile, yalan ve düzenbazlıktan sakınanlar) gölgelikte pınarlar başında, canlarının çektiği meyveler arasındadırlar.

42- Yapageldiğiniz (güzel, yararlı) amellere karşılık afiyetle, gönül huzuruyla yeyiniz, içiniz.

43- 44- Hakikat biz, iyiliği, yararlı işlerde bulunmayı huy edinenleri böyle mükâfatlandırırız.

45- (Hakk'ı) yalanlayanların o gün vay hâline!

46- (Ey Peygamberi ve Kitab'ı inkâr edip yalanlayanlar!) Yeyiniz, az bir süre yararlanıp geçininiz. Çünkü gerçekten sizler suçlu günahkârlarsınız.

47- (Hakk'ı) yalanlayanların o gün vay hâline!

48- Onlara "rüku' edin" denildiği zaman rüku etmezler.

49- (Hakk'ı) yalanlayanların o gün vay hâline!

50- Bundan (Kur'ân'dan) sonra artık hangi söze inanırlar?

Allah'tan Korkup Kötülüklerden Sakınanlara Hazırlanan Nimetler

إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي ظِلَالٍ وَعُيُونٍ وَفَوَاكِهَ مِمَّا يَشْتَهُونَ

"Şüphesiz ki muttakiler (Allah'tan saygı ile korkup hile, yalan ve düzenbazlıktan sakınanlar) gölgelikte pınarlar başında, canlarının çektiği meyveler arasındadırlar."

Bilindiği gibi her nimet bir emek ve külfet karşılığıdır. İkisi arasında orantılı bir bağ mevcuttur. Külfet ve emek dayandığı niyet ve arzulandığı amaca göre değerlendirilir. Çünkü ameller niyetlere göre sıhhat ve kıymet kazanır. Emek ve külfetiyle sadece dünyalık elde etmek isteyen kimse, onun karşılığını ölmeden önce beceri ve gayreti nisbetinde görebilir. Ama

Cenâb-ı Hakk'ın hoşnutluğunu umarak ve âhiretteki hesap ve karşılığını düşünerek iş başı yapıp ibâdete yönelenlere de âhiret hayatında dünyadaki niyetlerinin ciddiyet ve samimiyetine göre karşılık verilecektir. Şüphesiz bu, Cenâb- ı Hakk'ın ezeli sahifeye kudret kalemiyle yazdığı bir kuraldır ki değişmesi söz konusu değildir.

Dünyada Allah'tan saygı ile korkup "Tevhid İnancı"nın esaslarına ve gereğine bağlı kalarak fânileri ve insan eliyle şekillendirilmiş cisimleri ilâhlaştırmayan; her hâlükârda ikinci hayatı düşünüp fenalıklardan kaçınarak iyilikten yana adım atan ve böylece hem dünya, hem de âhiret için çalışıp birini diğerine feda etmeyenlere "muttakiler" deniliyor. Bu dereceye ulaşabilmek elbette ki sabır, emek, külfet, fedakârlık ve her şeyden önce ciddiyet ve samimiyet ister. Allah'a ve âhirete dosdoğru imân temeli üzerinde yükselen bu faziletlerin elbette ki mükâfatı çok büyük olacaktır. Bu bakımdan sözünü ettiğimiz çizgide bulunan mü'minlerin iyi niyet ve emeklerine karşılık Cennet'te gölgelikler, tatlı, ferahlatıcı pınarlar, canlarının çektiği nefis meyveler hazırlanmıştır. Cenâb-ı Hakk'ın birliğini ve kudretinin üstünlüğünü hem kendi beden ve ruhunda hem de eşyanın her parçasında görerek ona göre bir hayat düzeni kurarken birçok saldırı ve sataşmalara, işkence ve tazyiklere mâruz kalan ve o yüzden yorulan sadık mü'minlerin mükafatı elbette ki çok huzurlu, güvenli ve dinlendirici bir Cennetten başkası olamaz.

İmân ve sâlih amel, tarlaya atılan nadide soylu tohuma benzer. Toprak ancak bağrına serpilen tohumu yeşertip, karşılık verir. Onun içindir ki, İslâm büyükleri, "Dünya âhiretin tarlasıdır" demişlerdir.

Yalnız Kısa Süreli Bir Ömür, Önünde Ebediyet Yoksa Her Yanıyla Zulümdür

كُلُوا وَتَمَتَّعُوا قَلِيلًا إِنَّكُمْ مُجْرِمُونَ

"(Ey peygamberi ve kitabı inkâr edip yalanlayanlar!) Yiyiniz, az bir süre yararlanıp geçininiz. Çünkü gerçekten sizler suçlu günahkârlarsınız.

Eğer âhiret, yani ikinci fakat sonsuz bir hayat yoksa birkaç günlük dünya hayatı üzüntü ve ümitsizlikten başka bir şey değildir. Bu da her yanıyla ve yönüyle bir zulüm ve işkencedir. Zira hayatı anlayıp tadını aldıktan ve ona bağlandıktan sonra ebediyen ondan kopup belirsiz hale gelmek

ilâhi adalete ve O'nun yüksek hikmetine ters düşer. O bakımdan dünya hayatının hikmeti âhiret hayatiyle belirginleşip gerçek ölçü ve anlamını kazanmaktadır. Âhiret de dünya hayatının mevcudiyetiyle gerçek anlamda kıymet ölçüsünü bulmaktadır. Zira hemen her şey daha çok zıddıyla inkişâf edip kıymet ölçüsünü bulabilir. Sağlam ve selim akıl da mantık da bundan başkasını iddia edemez.

Onun için Murselât suresinin tam dokuz yerinde:

"Hakk'ı yalanlayanların o gün vay haline!" buyurularak ısrarlı bir uyarma ve tehdide gidilmekte ve surenin en son âyetiyle de:

"Bundan sonra artık hangi söze inanırlar?" buyurularak insanın düşünce ve duygusuna, akıl ve mantığına, vicdan ve idrâkine birden seslenilmekte ve bu doğrultuda lüzumlu birtakım delil ve belgeler sıralanmaktadır. İnsanoğlunun saadetinden yana olan Kur'ân-ı Kerim'e inanmayanlara başka bir sözle seslenmenin ne yararı olabilir?

Bu surenin de tefsirini bize müyesser kılan Cenâb- ı Hakk'a hamd- u senalar; O'nun kutsal ve mübarek sözlerini beşerin kalp ve kafasına işlemekle görevli olan Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'e salât-u selâmlar olsun.

78. SÛRE

NEBE SURESİ

Ayet Sayısı	Kelime Sayısı	Harf Sayısı
40	173	970

NEBE SURESİ

Tamamı Mekke'de inmiştir. Nitekim Beyhaki ve Nuhas'ın yaptıkları rivayette, İbn Abbas (radıyallahu anh) "Amme yetesâelun suresi Mekke'de inmiştir" demiştir.[1]

İkinci âyetinde kıyametin kopması "Nebe-i Azim" yani çok büyük, çok önemli haber diye vasıflandırdığından bu kavram aynı zamanda sureye isim olmuştur. Ayrıca buna, "Amme Yetesâelun" suresi de denilmektedir.

SURENİN KAPSADIĞI BAŞLICA KONULAR

1- Müşriklerin, öldükten sonra dirilip ikinci hayata kalkmakla ilgili ihtilâfları ve onların Hz. Muhammed (aleyhisselam)'in risaletiyle ilgili kasıtlı soruları konu ediliyor.

2- İnkârlarından dolayı Allah'a ortak koşan nankörler tehdit ediliyor.

3- Kıyametin meydana geleceğine delâlet eden belgelere yer veriliyor.

4- Kıyamet gününde meydana gelecek olaylarIn bir kısmına değiniliyor.

5- Hakk'ı yalanlayan inkârcı sapıkların karşılaşacakları azaba dikkat çekiliyor.

6- Allah'tan saygı ile korkup günahlardan sakınan ve ibâdetlerini yerine getirmeye özen gösteren mü'minlerin nimet dolu cennetlere eriştirilerek gerçek kurtuluşa kavuşacakları bildiriliyor.

7- Âhiret gününün hak olduğu üzerinde duruluyor.

8- Kâfirlerin âhiret gününde silinip toprağa karışmayı temenni edecekleri konu edilerek yaşamakta olan inkârcılar uyarılıyor.

1 Şevkani/Fethü'l-Kadir: 5/362-Tefsir- i Kurtubi: 19/169

٧٨ سُورَةُ النَّبَإِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

عَمَّ يَتَسَاءَلُونَ ﴿١﴾ عَنِ النَّبَإِ الْعَظِيمِ ﴿٢﴾ الَّذِي هُمْ فِيهِ مُخْتَلِفُونَ ﴿٣﴾
كَلَّا سَيَعْلَمُونَ ﴿٤﴾ ثُمَّ كَلَّا سَيَعْلَمُونَ ﴿٥﴾ أَلَمْ نَجْعَلِ الْأَرْضَ مِهَادًا ﴿٦﴾
وَالْجِبَالَ أَوْتَادًا ﴿٧﴾ وَخَلَقْنَاكُمْ أَزْوَاجًا ﴿٨﴾ وَجَعَلْنَا نَوْمَكُمْ سُبَاتًا ﴿٩﴾
وَجَعَلْنَا اللَّيْلَ لِبَاسًا ﴿١٠﴾ وَجَعَلْنَا النَّهَارَ مَعَاشًا ﴿١١﴾ وَبَنَيْنَا فَوْقَكُمْ سَبْعًا
شِدَادًا ﴿١٢﴾ وَجَعَلْنَا سِرَاجًا وَهَّاجًا ﴿١٣﴾ وَأَنْزَلْنَا مِنَ الْمُعْصِرَاتِ مَاءً
ثَجَّاجًا ﴿١٤﴾ لِنُخْرِجَ بِهِ حَبًّا وَنَبَاتًا ﴿١٥﴾ وَجَنَّاتٍ أَلْفَافًا ﴿١٦﴾

1- Birbirlerinden neyi soruyorlar?

2- 3- Hakkında görüş ayrılığına düştükleri çok önemli haberi mi?

4- Hayır, (görüş ayrılığına gerek yok) ileride bilecekler.

5- Hayır, hayır, (hiç gerek yok, elbette) ileride bilecekler.

6- Yeryüzünü bir döşek,

7- Dağları (yerin bir bakıma dengesini sağlayan) kazıklar yapmadık mı?

8- Sizi çift çift (kadın erkek) yarattık.

9- Uykunuzu, dinlenmenizi sağlayıcı kıldık.

10- Geceyi bir örtü,

11- Gündüzü, geçiminizi kazanmanıza uygun kıldık.

12- Üstünüzde yedi sağlam gök meydana getirdik.

13- (Onda) alabildiğine yanıp tutuşarak parlak ışık veren bir kandil

(Güneş)i var kıldık.

14-15-16- (Rüzgârın tesiriyle) sıkışıp yoğunlaşan bulutlardan tane ve (çeşitli) bitki çıkarmak; sarmaşık bahçeler yetiştirmek için bol bol yağmur indirdik.

İNİŞ SEBEBİ

Mekkeli müşrikler sık sık İslâm, Kur'ân ve Hz. Muhammed (aleyhisselam) aleyhinde bulunmak üzere toplantılar düzenlerlerdi. Onlardan bir kısmı Hz. Muhammed (aleyhisselam) için "sihirbaz", "büyücü" derken, bir kısmı "akli dengesi bozuk" der; bir kısmı da "şâir" damgasını yakıştırmaya çalışırdı. Kur'ân-ı Kerim hakkında ise, çok yakışıksız sözler kullanır, inen âyetlerini tahrif ederek alay konusu yaparlardı. Toplantıdan sonra dışarı çıktıkları zaman bir Müslümanla karşılaşınca ona: "Ee, söyle bakalım şu Kur'ân'ın haber verdiği kıyamet ne zaman?" diye sorar ve bıyık altından gülerlerdi.

Müşriklerin çoğunun Allah hakkında az ve kısır da olsa bir bilgileri olmakla beraber âhiret hakkında hiçbir ciddi bilgileri yoktu. O bakımdan öldükten sonra dirilip ikinci hayata kalkmaya kesinlikle inanmazlardı. Onlardan az bir kısmı ise, ruhun ebediliğine inanır, ama onu kendi mantığına göre yorumlardı.

İlgili sure, onların inkâr ve iddialarını reddederken, duygu ve düşüncelerini yönlendirmek, akıllarını harekete geçirmek üzere inmiştir.

"Nebe'- i Azim", O Çok Büyük ve Önemli Haber Nedir?

عَمَّ يَتَسَآءَلُونَ ۝ عَنِ النَّبَإِ الْعَظِيمِ ۝ الَّذِى هُمْ فِيهِ مُخْتَلِفُونَ ۝

"Birbirlerinden neyi soruyorlar? Hakkında görüş ayrılığına düştükleri çok önemli haberi mi?"

Kıyamet olayı öteden beri insanları düşündüren bir konu olarak hep gündemde kalmış ve kalmaya da devam edecektir. Zira imân edenler kendilerini ona göre hazırlamaya çalışmakta ve gerektiğinde birtakım yatırımlara yönelmektedirler. İnanmayanların ise, içlerinde ebediyen yaşama arzusu kıpırdamakla beraber Allah'a ve Âhiret'e inanmadıkları için böyle bir olaya şüpheyle bakmakta ve inkârı tercih etmektedirler.

Mekkeli müşrikler de öyle... Zaman zaman Kur'ân'ın haber verdiği bu konuyla ister istemez ilgilenmekte, ruhlarında gizli olan din ve Allah

duygusu onları inanmaya iterken, nefislerine yerleşip kök salan inkâr ve şüphe cehaletle birleşince o duyguyu bastırmaktaydı. Bu bakımdan onlar da zaman zaman bu olay üzerinde görüş alışverişinde bulunur; kimi alay konusu edinir, kimi de büsbütün inkâr ve tuğyanını artırırdı.

Tablo bu olunca, ilim adamları yukarıdaki âyeti yorumlarken, farklı görüş ve tesbitler ortaya koymuşlardır:

a) İbn Abbas'a göre: Nebe-i Azim, Kur'ân-ı Kerim'dir. Onun inmesi ve Arap edip ve şâirlerini bastırıp susturması, aynı zamanda Arapların kötü âdetlerini değiştirmeye yönelmesi büyük bir olay idi. Nitekim Sâd suresi 67. âyette şöyle buyurulmaktadır:

"De ki: Bu Kur'ân nebe-i azim'dir (yani büyük bir haberdir)."

b) Katade'ye göre: Ölümden sonraki dirilip kalkma ve hesaba çekilmedir.

c) Rasulullah (aleyhisselam)'ın insanları Hakk'a davet için sahneye çıkışıdır. Zira İsa (aleyhisselam)'dan sonra bir fetret dönemi başladı ve tek tanrı inancı zamanla unutularak yerini çok tanrılı inanca bıraktı; putperestlik ve koyu cehalet her tarafa dal, budak saldı. Kavim ve milletlerin çoğu bunalmaya başladı, bir kurtarıcı beklemeye yöneldi. Derken Hz. Muhammed (aleyhisselam) beklenen kurtarıcı olarak ortaya çıktı ve bu büyük bir olay olarak dünyada çalkanmaya başladı.

Müşrikler ise bu üç büyük olaydan dolayı şaşkına döndüler; sık sık inkârlarını tekrarlayarak bunları alay konusu edindiler. Bunun için de mü'minleri üzmek ve itikatlarını sarsmak için zaman zaman birbirlerine sormaya başladılar ve kendi basit mantıklarına göre birtakım yakışıksız değerlendirmelerde bulundular.

Dördüncü âyetle, Kur'ân ve Peygamber'in ne olduğunu yakında görüp anlayacaklarına değinilerek, mü'minlerin biraz sabırlı olmalarına işaret ediliyor. Nitekim hicret olayı, arkasından şehir devletinin kurulması. Bedir Savaşı ve sonra da Mekke'nin fethiyle bu üç olayın ne olduğu ortaya çıktı; müşrikler de neyin ne olduğuna akıl erdirmeye başladılar. Kıyamet olayına gelince, müşrikler öldükten bir süre sonra ikinci hayata kaldırılınca, yine inkâr ve reddettikleri bu üç önemli olayın ne olduğunu anlayacaklar, ama neden sonra, "Hayır, (görüş ayrılığına gerek yok) ileride bileceklerdir."

İkinci Hayata Kalkış

Öldükten sonra dirilme olayı da tarih boyunca insanların zihinlerini karıştırmış, hem de çok meşgul etmiştir. Zira yaşamak umudu her insanın mayasında mevcuttur. Cenâb-ı Hak kendi kudretini eşyada izhar ederken, konuya bu açıdan bakıp ikinci hayatın gerçekleşeceğine inanmamızı istemektedir.

Gerçek bu olunca, Cenâb-ı Hakk'ın insanları yeniden diriltip ikinci hayata kaldıracağında hiç şüphe yoktur.

Bunun için Kur'ân'da düşünceleri yönlendirmek, akıl ve mantığa ışık tutup malzeme vermek ve öylece yol göstermek için dokuz delil sıralanmaktadır:

1- Yeryüzü insanların ve diğer canlıların yaşamasına elverişli şekilde hazırlanıp döşenmiştir. Yeraltı ve yerüstü kaynakları canlıların bütün ihtiyaçlarını karşılayacak zenginlik ve çeşitliliktedir.

2- Dağlar denge sağlayıcı, kaynakların oluşmasına imkân verici birer kazık, sütun anlamında hazırlanmıştır. Plânsız, programsız, gelişi güzel hiçbir düzenleme söz konusu değildir.

3- İnsanlar erkek ve dişi olmak üzere çift yaratılmıştır. Bu, yüksek bir kudretin nesli devam ettirmeye yönelik kusursuz takdiridir.

4- Uyku denilen olay dinlenmemizi sağlamaya; ruh ve bedenimizi zinde tutmaya ve sağlıklı bir hayat sürmemize yöneliktir. Öyle ki, uyku vücudun dinlenme halidir. Bütün gün çalışan bir insan, ne kadar yorgun olursa olsun deliksiz bir uyku uyursa ertesi gün bütün yorgunluklarını atmış olarak uyanır.

Uykunun nasıl meydana geldiği henüz tam olarak bilinmemektedir. Bu olayın meydana gelmesiyle vücudun hemen hemen bütün organları azçok bu olaya katılır. Sadece kas çalışmasının durmasıyla kalınmaz, beyin çalışmalarında da bir azalma olur.

Şüphesiz vücut mekanizmasını böylesine hazırlayıp düzenleyen çok yüksek bir kudretin varlığı söz konusudur.

5- Gece, örtü misali koruyucu bir anlam taşımaktadır. Gece olayıyla ilgimiz kısmen de olsa dış âlemden kesilmekte ve bir dinlenme dönemine

girmekteyiz. Şüphesiz böyle bir düzenlemenin canlıların sağlıklı yaşamalarında çok olumlu tesirleri vardır.

6- Gündüz, geçimimizi kazanmamıza uygun şartları beraberinde bulundurmaktadır. Güneş'in dünyamızı aydınlatmasıyla birçok önemli olaylar meydana gelmekte ve canlılar Güneş enerjisinden yararlanıp asıl fonksiyonlarını ortaya koyabilmektedirler.

7- Üstümüzde yedi sağlam gök kurulmuştur.

Günümüze kadar süregelen ilmi araştırmalar, henüz yedi gök hakkında kesin bilgi verememiştir. Çünkü kâinat insanın tasavvurundan daha çok büyüktür. Ancak Cenâb-ı Hak böyle bir açıklama ile araştırıcılara ipucu veriyor ve yıldızları, mevcut sistemleri daha iyi araştırıp incelemeleri için daha ciddi buluşlar ve keşifler yapmalarını ilham ediyor.

8- Güneş ışık, enerji kaynağı kılınmıştır.

9- Rüzgarla sıkışıp yoğunlaşan bulutların hayat verici yağmur vermesi de Cenâb-ı Hakk'ın varlığına ve her şeyi belli ölçü ve yararda yaratıp hizmete sevk ettiğine başlıca delillerden biridir.

Kısa Açıklamalar:

Yeryüzünün tarihi, oldukça eskidir. Güneş'le ve gezegenlerle, sonra da diğer yıldız ve sistemlerle birlikte aynı madde ve elementlerden meydana geldiğini Enbiyâ suresi 30. âyetten öğreniyoruz. Bu doğrultuda ilim adamlarınca ortaya atılan hipotezler vardır. Milyonlarca yılda tedrici bir tekâmülle, insan ve diğer canlıların yaşamasına elverişli şartlar oluşturulduktan ilk memelinin ortaya çıkışının 130 milyon yıl öncesine rastladığı sanılır. İnsan ise bitkiler ve hayvanlardan çok sonra yaratılmıştır. Bunun bir milyon yıla yakın bir başlangıcı olduğu -da birtakım arkeolojik kazılarda elde edilen ipuçlarından hareketle- sanılmaktadır.

Gerek ilk memelinin gerekse insanın yaratılmasını kesin bir tarihle belirlemek çok zordur. Zira Kur'ân'a ve Hadislere göre, canlılarda, Darvinizmi savunanlarla teorisyenlerin iddia ettikleri gibi bir tekâmül söz konusu değildir. Cenâb-ı Hak her canlı hakkında bir tecellide bulunarak koyunu koyun olarak, atı at olarak, maymunu maymun olarak, insanı da insan olarak yaratıp vücuda getirmiştir. Türden türe evrimsel geçiş mümkün değildir. Ve bunu ispatlayacak ciddi, inandırıcı hiçbir delil ve belge-

leri de yoktur. Tefsirimizde münasebet düştükçe bu konuyu son yıllarda yapılan ciddi ilmi araştırmalarla ortaya çıkarılan birtakım belgeleri değerlendirmek suretiyle aydınlatmış bulunuyoruz.

"Dağ" sadece önemli bir engebeye değil de bazı durumlarda denizaltı engebesine de denilir. Bu da dağın sadece yükselen üst yüksekliği değil, tabanın derinlere inmesiyle de bir kazığa benzetilebilir. Cenâb-ı Hakk'ın "Dağları kazıklar yapmadık mı?" buyurmasının hikmetlerinden biri de budur.

Dağ yalnız bitki örtüsünü olumlu yönde etkilemekle kalmaz, ortamın öteki bölümlerinin ve insan toplumlarının yerleşme, uğraşma, ulaştırma, hava akımı, iklim dengesi ve kömür ile petrol kaynakları üzerinde nazım rol oynaması gibi özellikleri de beraberinde taşır.

İnsanın dişi ve erkek olarak çift yaratılması, ezeli çizginin ve hilkat kanununun gereğidir. Bu kanun, bazı savaşlarda bozulan erkek-dişi oranını çeyrek asırda dengeleyip düzene sokar. Tarihte sözü edilen konuda bozulan dengenin çeyrek asır gibi kısa bir sürede kendiliğinden sağlandığına dair pek çok olaylar ve belgeler vardır.

Ana rahmine intikal eden hücre (sperma) kendisine yine ezeli kalemle yükletilen programı aynen yerine getirmektedir. Yumurtalığa yerleşip yumurta ile birleşince, yine yükletilen program uyarınca ya erkek ya da dişi hüviyetini almakta ve ona göre gelişme kaydetmektedir.

Uyku fizyolojik bir olaydır. Bütün gelişmiş hayvanlarda görülür. İnsanda ise, bu olayla düşünce ve duygu tesirinin bir süre durması demektir.

İşte bu süre içinde kasların gerginliği iyice gevşediği, kalp atışlarının sayısının azaldığı, metabolizmanın dinlenme halindeki değerinin daha altına düştüğü, idrarın azaldığı, solunumda büyük bir değişikliğin meydana geldiği görülür ve bu sebeple vücut iyice dinlenir; zihni yorgunluk kalkar; vücudun, uykudan sonraki direnci artar. Bu da Cenâb-ı Hakk'ın beyinde uyku merkezine yüklettiği programın bir gereğidir.

Gecenin dinlendirici bir örtü kılınması, dünyanın kendi ekseni etrafında dönmesi sırasında Güneş ışınlarının düşmediği kesimlerin karanlıkta kalmasıyla gerçekleşir. İşte bu süre içinde birçok bitki ve canlının ışınların tesirinden uzak kalıp ertesi güne hazırlanmasına, hem de gündü-

zün getirdiği yorgunluğu atmasına imkân sağlanmış olur.

Gündüzün geçimimizi sağlama, ihtiyaçlarımızı karşılama dönemi kılınarak düzenli şekilde sürüp gitmesi şüphesiz ki, O çok yüce kudretin insanlardan ve diğer canlılardan yana kusursuz bir düzenlemesidir ki, her bölüm safhasıyla O'nun ezeli kaleminin izlerim taşımakta ve yansıtmaktadır.

Üstümüzdeki yedi sağlam gökten maksat nedir? Dünya semasının yıldızlarla donatıldığına bakılırsa[1] onun ötesinde altı göğün yer aldığı anlatılır. Ancak diğer semaların da yıldız ve sistemlerle süslenmediğini söyleyemeyiz. O bakımdan henüz kâinatın büyüklüğünü çözüp belirleyecek imkânlara sahip bulunmadığımıza göre, yedi gök hakkında kesin bir şey söylememiz herhalde mümkün olmasa gerek...

Güneş'in nasıl bir ışık ve hayat kaynağı olduğunu; onsuz yaşamamızın mümkün olmadığını anlatmaya lüzum var mıdır? Tükenmez enerji kaynağı olup hidrojenin helyuma dönüşmesiyle kâinatın önemli kısmını aydınlatan bu ilâhi mucize yaratıldı yaratılalı yükletilen programı kusursuz yerine getirmekte ve her yanıyla insana hizmet vermektedir.

Şüphesiz bu olay, mutlak bir kudretin ve kusursuz yürütücünün varlığına delâlet etmekte ve dengeli hareketiyle o kudretin erişilmezliğini yansıtmaktadır.

Rüzgârların gerek bitkilerin aşılanmasında gerek havayı değiştirmesinde gerekse bulutları sevkedip yaygınlaştırmasındaki rolü inkâr edilemeyecek kadar açık ve nettir.

Hayatımıza renk katan ve devamına yardımcı olan rüzgâr olayı da şaşmayan fiziksel kanunlara bağlanmıştır. Eğer yerle havanın sıcaklığı aynı olsaydı bölgeler arasında hava hareketi olmaz ve insan hayatı bir bakıma tehlikeye girerdi. Sıcaklık farkı basınç farkını yaratmaktadır. Soğuk alanlar "yüksek basınç", sıcak alanlar ise "alçak basınç" alanıdır. Rüzgâr yüksek basınçlardan alçak basınçlara doğru eserek hizmetini sürdürür.

İşte aklını kullanıp imânıyla ve her ikisini ilimle birleştirip bütünleştirenler için bu dokuz belge sıralanmakta ve o bakımdan bir önceki surenin dokuz yerinde

1 Mülk suresi: 5 âyetin tefsiri

"Hakkı yalanlayanların vay hâline!" denilerek gereken uyarı yapılmaktadır.

Cenâb-ı Hak, inkârcılara ve şüphecilere gerçeği gören göz, hakikati idrâk eden gönül, ilâhi damgayı müşahede eden basiret ve dünyamızda düzenli hizmet verip ilâhi kanuna bağlı kalarak hayatımızın devamını sağlamaya yönelik olan tabii olayların hikmetini çözen ilim ve hikmet versin.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Mekke'nin fethi veya Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın son peygamber olarak gönderilmesi ya da kıyamet olayı hakkında birbirinden soran müşrikler ve inkârcı sapıklar uyarılarak kıyameti veya sözü edilen olayların haklılığını yakında bilecekleri açıklandı. Sonra da Allah'ın kudret ve azametine delâlet eden dokuz kadar kevni belgeye yer verilerek insan aklına ışık tutuldu.

Aşağıdaki âyetlerle, kıyamet olayına ve meydana gelecek birkaç safhaya değinilerek duygu ve düşüncelere sesleniliyor. Sonra da inkâr ve sapıklık üzere ölenler için hazırlanan azabın bazı kısımlarına dikkat çekiliyor.

إِنَّ يَوْمَ الْفَصْلِ كَانَ مِيقَاتًا ﴿١٧﴾ يَوْمَ يُنفَخُ فِي الصُّورِ فَتَأْتُونَ أَفْوَاجًا ﴿١٨﴾
وَفُتِحَتِ السَّمَاءُ فَكَانَتْ أَبْوَابًا ﴿١٩﴾ وَسُيِّرَتِ الْجِبَالُ فَكَانَتْ سَرَابًا ﴿٢٠﴾
إِنَّ جَهَنَّمَ كَانَتْ مِرْصَادًا ﴿٢١﴾ لِّلطَّاغِينَ مَآبًا ﴿٢٢﴾ لَّابِثِينَ فِيهَا أَحْقَابًا ﴿٢٣﴾
لَّا يَذُوقُونَ فِيهَا بَرْدًا وَلَا شَرَابًا ﴿٢٤﴾ إِلَّا حَمِيمًا وَغَسَّاقًا ﴿٢٥﴾ جَزَاءً
وِفَاقًا ﴿٢٦﴾ إِنَّهُمْ كَانُوا لَا يَرْجُونَ حِسَابًا ﴿٢٧﴾ وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا كِذَّابًا ﴿٢٨﴾
وَكُلَّ شَيْءٍ أَحْصَيْنَاهُ كِتَابًا ﴿٢٩﴾ فَذُوقُوا فَلَن نَّزِيدَكُمْ إِلَّا عَذَابًا ﴿٣٠﴾

17- Şüphesiz ki (hakkı bâtıldan, doğruyu eğriden, haklıyı haksızdan) ayırt etme günü (Allah katında) belirlenmiş bir vakittir.

18- Sur'a üfürüleceği gün gruplar hâlinde gelirsiniz.

19- Gökler açılacak, kapı kapı olacak.

20- Dağlar yerinden kopup yürütülecek, (tuz-buz olup) seraba dönecek.

21- 22- Cehennem, hiç şüphesiz ki bir pusu, azgın sapıkların varıp döneceği bir yerdir.

23- Orada uzun süre kalacaklar.

24-25-26- Ne serinlik ne de (serin, tatlı bir) içecek tadacaklar; (amellerine) uygun ceza olarak sadece kaynar su ve bir de irinli çok soğuk bir sıvı içecekler.

27- Çünkü onlar hiç de hesabı ummazlardı.

28- Âyetlerimizi yalan saydılar da saydılar.

29- Biz her şeyi (bir bir) sayıp kitaba geçirmişizdir.

30- Artık hep (bu azabı) tadın, size elbette azaptan başka bir şey artırmayacağız.

Ahirete İmân İçin Aklı Kullanmaya İhtiyaç Var

إِنَّ يَوْمَ الْفَصْلِ كَانَ مِيقَاتًا

"Şüphesiz ki (hakkı bâtıldan, doğruyu eğriden, haklıyı haksızdan) ayırt etme günü (Allah katında) belirlenmiş bir vakittir."

Kur'ân'da hâkim olan ilâhi üslup ve metodun açık belirtisinden biri de Allah'a ve âhirete imân için aklı kullanmanın gereği üzerinde durulması; inkârcı ve şüphecileri gafletten uyandırmak için aydınlatıcı bilgiler ve anafikirler verilmesidir. Sonra da duygu ve düşünceyi hakka yönlendirmek için âhiret gününde, ondan az önce kıyamet olayında meydana gelecek önemli safhaların çok duyarlı ve etkileyici bir anlatımla işlenmesidir.

Böylece 17-30 âyetlerle, sekiz kadar safha üzerinde duruluyor ve dünyanın ilâhi denge ve düzen kanunuyla hareketini sürdürdüğüne işaretle birtakım deliller gösteriliyor:

Fasıl günü, şüphesiz ki belirlenmiş bir vakittir.

Her hareketin nasıl bir başlangıcı ve bir de başlatanı varsa, mutlaka onun bir de sonu ve durduranı vardır. Hareket halinde olan Dünya, Güneş, gezegenler, yıldızlar ve sistemlerin de mutlaka bir başlangıcı söz konusu-

dur. O halde bir gün bunların hareketinin bir de sonu olacaktır. İşte kıyamet olayıyla bu konu çok ilgilidir. Denge ve düzenin bozulmasıyla kıyamet olayı meydana gelecek ve yeniden denge ve düzen içinde başka bir kâinat kurulup ikinci hayat başlayacaktır.

Kıyâmete, diğer bir anlatımla âhirete, "fasıl günü" denilmektedir. Çünkü o gün ezelle ebedi kucaklayan ve herşeyi kapsayıp kuşatan ilâhi ilim, herkesin düşünce, niyet ve amellerini ortaya döküp haklıyı haksızdan, doğruyu eğriden, sevabı günahtan en güzel şekilde ayıracaktır. Böylece o gün "fasıl günü" oluyor, her şeyi ayırıp gerçek değeriyle ortaya koyan Cenâb-ı Hakk'ın emri nafiz bulunuyor.

Sura Son Üfürülme Olayı

يَوْمَ يُنْفَخُ فِي الصُّورِ فَتَأْتُونَ أَفْوَاجًا

"Sur'a üfürüleceği gün gruplar halinde gelirsiniz."

Bu, kabirlerden kalkıp herkesin kendi niyet, düşünce ve ameline göre bir grupta yeralacağı ve bu düzenleme içinde insanların gruplar halinde hesap alanına sevkedilecekleri gündür. Nitekim Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz bu âyetin ışığında şöyle açıklamada bulunmuştur:

"Kişi sevdiği kimselerle beraberdir."[1]

"Kişi sevdiğiyle beraber olacak ve kazandığı da kendisine ait olacak."[2]

"İnsanlar niyetlerine göre kabirlerinden kaldırılıp neşrolunurlar."[3]

"Her kişi öldüğü hal üzere diriltilip kaldırılır."[4]

Göklerin Açılıp Kapı Kapı Olması

وَفُتِحَتِ السَّمَاءُ فَكَانَتْ أَبْوَابًا

"Gökler açılacak, kapı kapı olacak." bu aşağı ve yukarı âlemlerin düzeninin bozulması; Ay, Güneş ve yıldızların yörüngelerinden kayması, müthiş patlama ve çalkantı, çarpışma neticesi fezada oluşan gazların tutu-

1 Câmiu's-sağir/Ahmed, Buhari, Müslim: Enes (radıyallahu anh)'den

2 Câmiu's-sağir/Tirmizi: Enes (radıyallahu anh)'den

3 Câmiu's-sağir /Ahmed: Ebu Hureyre (radıyallahu anh)'den

4 Müslim/Cennet: 831

şup yer yer kapı misali boşluklar oluşturması olaylarıyla ilgili bir anlatım tarzıdır. Nitekim İnşikak, İnfitar sureleri ile Furkan suresi 25. âyette bu müthiş olay "inşikak", "infıtar" ve "gamam" ile "inşikak" sözleriyle ifade edilmektedir. Birincisi, yer yer bölünmelere; ikincisi, yer yer açılıp birtakım çatlakların, menfezlerin meydana gelmesine; üçüncüsü, gaz ve dumanla birlikte yer yer patlama ve bölünmelerin oluşacağına işarettir.

Dağların Yerinden Kopup Seraba Dönmesi

وَسُيِّرَتِ الْجِبَالُ فَكَانَتْ سَرَابًا

"Dağlar yerinden kopup yürütülecek, (tuz-buz olup) seraba dönecek."

Yerküre müthiş sarsıntı ve iç patlamalara sahne olunca, dağlar yerinden kopup toz haline gelip belirsiz olacak; serap misali ortayı kaplayan gaz ve toz kendine has bir görünüm arz edecek.

Cehennem, İnkarcılar Önünde Bekletilen Bir Pusudur

إِنَّ جَهَنَّمَ كَانَتْ مِرْصَادًا

"Cehennem, hiç şüphesiz ki bir pusu, azgın sapıkların varıp döneceği bir yerdir."

Âhiret gününde gerek Cennete gerekse Cehenneme girecek insanlar mutlaka "Sırat" denilen köprüden geçecekler. Öyle ki cehennemlik olanlar bu köprüyü geçmeyi tamamlamadan altlarında alev alev köpürüp yükselen ve uğultusu yürekleri yerinden oynatan ateşe düşmekten kurtulamayacaklar. Cehennem bir bakıma bu noktada onlara pusu kurmuş da belli çizgiye gelmelerini beklemektedir. Cenâb-ı Hak bu mecazi anlatımla inkârcıları uyarmakta ve ölmeden önce Hakk'a dönmelerinde sayısız faydaların bulunduğuna işaret etmektedir.

Cehennemde Çok Uzun Süre Kalma Olayı

لَابِثِينَ فِيهَا أَحْقَابًا

"Orada uzun süre kalacaklar."

Allah'a, âhirete ve peygamberin tebliğ ettiklerine inanmakla beraber doğru ve meşru yoldan ayrılıp günah ve vebal yüklenen sapıkların, suçlu günahkârların uzun süre ateşte kalacaklarına; küfür ve tuğyan üzere ölen kâfirlerin ise, uzun sürenin de ötesinde ebediyen orada azap göreceklerine

delâlet eden "ahkâb" kavramını bu iki anlamda yorumlamak mümkündür.

Kur'ân Arapçasını çok iyi bilen ilim adamları ikinci yorum üzerinde durup genel kaideye uygun sonuç çıkarmışlardır. Nitekim Allâme Zemahşeri, kendi tefsirinde bu kelime ve yer aldığı cümleyi tefsir ederken aydınlatıcı bilgi vermiştir.

"Ahkâb", "hukb"un çoğuludur. Hukb, seksen veya daha fazla seneye delâlet eder. Bu çoğulun "cem'u kille" şeklinde geldiğine bakılırsa, cehennemliklerin ateşte en çok 800-1000 yıl kadar kalacakları sanılır. Oysa hakikat hiç de öyle değildir. Allâme Zemahşeri kelimeyi tahlil ederken diyor ki: "Ahkâb", "hikeb" ve "hukub"un da çoğuludur. Hikeb, çok uzun yıllar; hukub, dehr, yani zaman ve ebed demektir. Böylece cehennemlik olan kâfirlerin üzerinden ne kadar bir hukub geçerse bir diğer hukub onu izler ve sonsuza dek bu hal sürüp gider."[1]

Cehennemdeki Yiyecek ve İçecekler

لَا يَذُوقُونَ فِيهَا بَرْدًا وَلَا شَرَابًا ۝ إِلَّا حَمِيمًا وَغَسَّاقًا ۝ جَزَاءً وِفَاقًا

"Ne serinlik ne de (serin, tatlı bir) içecek tadacaklar; (amellerine) uygun ceza olarak sadece kaynar su ve bir de irinli çok soğuk bir sıvı içerler."

Şüphesiz Cehennemin yiyeceği de içeceği de oranın özelliğiyle orantılıdır. Ne serinletici bir hava ne de susuzluğu giderecek tatlı bir su bulunur. Sadece irin misali tiksindirici kaynar su vardır. Dünyada iken soğuk tatlı suyun ilâhi nimetlerden biri olduğunu düşünmeyen ve o nimeti içerken Hakk'a şükretmeyen inkârcı şaşkınlara elbette böyle bir azap çok daha lâyıktır.

Unutmayalım ki, insanoğlunun dünyada iken her düşünce, niyet, söz ve davranışı anında tespit edilip amel defterine geçirilmiştir. Onları tespit edip yazanlar ise, hiç günah işlemeyen, haksızlık yapmayan, kin ve düşmanlık duygusu taşımayan şerefli meleklerdir. O halde inkârcı azgına Cehennemde ancak azap artırılır ve öylesine merhamet eden bulunmaz.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, kıyamet olayının mutlaka meydana geleceği haber verilirken birkaç önemli, düşündürücü ve yönlendirici safhaları-

1 Tefsiru'l-Keşşaf: 4/688; Mu'cemu'r-Razi-Muhtaru's-Sıhah: 14.

na dikkat çekildi. Cehennemliklere hazırlanan tiksindirici içecekten söz edilerek, dünyadaki nimetlerin kıymetinin bilinmesinde birçok fayda ve rahmetlerin bulunduğuna işaret edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, Allah'tan korkup kötülüklerden sakınanlar için hazırlanan ebedi nimetlerden birkaçı haber veriliyor. Âhirette hesap alanında Allah'ın izin vereceklerinin dışında hiç kimsenin konuşamayacağına değiniliyor. Herkesin kendi eliyle önünden neler gönderdiğine dikkat etmesinin gereği belirtiliyor ve o gün bütün hakikatler ortaya çıkıp gerçek anlaşılınca, kâfirlerin toprak olup silinmeyi çok arzu edecekleri haber veriliyor.

إِنَّ لِلْمُتَّقِينَ مَفَازًا ﴿٣١﴾ حَدَائِقَ وَأَعْنَابًا ﴿٣٢﴾ وَكَوَاعِبَ أَتْرَابًا ﴿٣٣﴾ وَكَأْسًا
دِهَاقًا ﴿٣٤﴾ لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا لَغْوًا وَلَا كِذَّابًا ﴿٣٥﴾ جَزَاءً مِنْ رَبِّكَ عَطَاءً
حِسَابًا ﴿٣٦﴾ رَبِّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا الرَّحْمَٰنِ لَا يَمْلِكُونَ
مِنْهُ خِطَابًا ﴿٣٧﴾ يَوْمَ يَقُومُ الرُّوحُ وَالْمَلَائِكَةُ صَفًّا لَا يَتَكَلَّمُونَ إِلَّا مَنْ أَذِنَ
لَهُ الرَّحْمَٰنُ وَقَالَ صَوَابًا ﴿٣٨﴾ ذَٰلِكَ الْيَوْمُ الْحَقُّ فَمَنْ شَاءَ اتَّخَذَ إِلَىٰ
رَبِّهِ مَآبًا ﴿٣٩﴾ إِنَّا أَنْذَرْنَاكُمْ عَذَابًا قَرِيبًا يَوْمَ يَنْظُرُ الْمَرْءُ مَا قَدَّمَتْ يَدَاهُ
وَيَقُولُ الْكَافِرُ يَا لَيْتَنِي كُنْتُ تُرَابًا ﴿٤٠﴾

31- 34- (Allah'tan derin saygı ile) korkup (fenalıklardan) sakınanlara elbette kurtuluş, başarıya erişme, bahçeler, bağlar, göğüsleri yeni kabarmış yaşıtlar; dolu dolu kadehler vardır.

35- Orada ne boş-anlamsız söz, ne de yalan işitirler.

36- Rabbinden bir mükâfat, yeterli bir bağıştır (bunlar)!

37- O, göklerin, yerin ve ikisi arasındakilerin Rabbi, Rahman'dır; O'na söz söylemeye güç getiremezler.

38- O gün (büyük) Ruh (Melek Cebrail) ve melekler ayakta saf hâlinde duracaklar. Rahman'ın izin verdiklerinin dışında kimseler konuşamayacak. İzin verdiği de ancak doğruyu söyleyecek.

39- İşte hak olan gün, budur. Arzu eden kimse Rabbine bir varış yolu edinsin!

40- Doğrusu biz, sizi yakın bir azap ile uyardık; o gün kişi, ellerinin önden gönderdiğine bakacak. Hakk'ı inkâr eden kâfir ise, (büyük bir pişmanlık içinde): "Keşke (bugün) toprak olaydım!" diyecek.

Allah'tan Saygı ile Korkanların Mükafatı

إِنَّ لِلْمُتَّقِينَ مَفَازًا ۝ حَدَائِقَ وَأَعْنَابًا ۝ وَكَوَاعِبَ أَتْرَابًا ۝

"(Allah'tan derin saygı ile) korkup (fenalıklardan) sakınanlara elbette kurtuluş, başarıya erişme, bahçeler, bağlar, göğüsleri yeni kabarmış yaşıtlar, vardır."

Hak'tan yüz çevirip aklını nefsinin ve duygusunun emrine veren inkârcı ahlâksızlara hazırlanan elim sonuçtan haber verildikten sonra, duygu ve düşüncesini aklının emrine, aklını da imânın desteğine ve ışığına veren bahtiyar mü'minlere, takvalarına karşılık olmak üzere hazırlanan altı uhrevi mükâfattan söz edilmektedir.

Bu mükafatları şöylece sıralayalım:

1- Kurtuluş ve başarıya erişme...

Dünya denilen hazırlanma ve arınıp Hakk'ın huzuruna ak-pâk çıkmanın yolunu açma dönemi, her insan için ciddi bir sınav kapısıdır. O bakımdan bu kapıdan adımını atan her kişi nereden geldiğini, nerede niçin bulunduğunu ve bundan sonra nereye gideceğini bilip idrâk ettiği ve bu hikmetli atmosfer içinde hayatını ilâhi öğreti doğrultusunda değerlendirdiği nisbette başarılıdır ve kurtuluşa ermeye namzettir. O bakımdan Cenâb-ı Hak, dünya hayatını hikmet ve felsefesiyle anlayıp aklını imânıyla birleştirerek plândaki yerini alan mü'minleri "muttakiler" sıfatıyla anmakta ve onlara verilecek mükâfatın ilk basamağında "kurtuluş ve başarı" haberini vermektedir.

2- Bahçeler ve bağlar,

Dünyada Cenâb-ı Hakk'ın yegâne murakıp olduğuna inanarak geçimini meşru çizgide yürüten ve nefsine hâkimiyet sağlayarak kalp ve ruhunu ilâhi irfanla geliştiren bu mü'minlere ikinci mükâfat olarak tarifi bizce mümkün olmayan bahçeler ve bağlar hazırlanmıştır.

Bunun sebebi çok açıktır: Zira insanın bizzat hilkatindeki duygu ve arzular her zaman ve her yerde yeşilliklerle, çeşitli meyvelerle ve renk renk gül ve çiçeklerle süslü bahçelere meyleder. Âhirette de buna büyük ihtiyaç vardır. Çünkü Allah hem yeşilliği sevmiş hem de kullarına sevdirmiştir.

3- Göğüsleri yeni kabarmış yaşıt eşler.

Bu anlatım, cennette mü'minler için hazırlanan eşleri tasvir etmektedir. Bunlar genellikle iki kısımdır: Biri, Cennet yaratıldığı zaman orada yaratılan "Huri" denilen ve mahiyeti bizce bilinmeyen bakire ve yaşıt eşlerdir. Diğeri, dünyadaki sâliha eşlerdir ki, Cennete girince onlar da huri misali yaşıt duruma gelir ve taze kız görünümü alırlar.

4- Dolu, dolu kadehler sunulur.

Kur'ân'da Cennetteki içkilerden yer yer söz edilirken, o içkilerin özelliklerinden bir kısmı da açıklanır: Son derece nefistir, sarhoşluk vermez, insanı saçmalamaya itmez, sağlığı bozmaz ve fakat hep neşe, huzur ve ferahlık verir.

Şüphesiz idrara dönüşmeyen ve sarhoşluk vermeyen o içkilerin mahiyetini bilmemiz mümkün değildir. Cenâb-ı Hak, anlamamızı kolaylaştırmak için oradaki nimetleri, dünya nimetlerinin adını ve bazen da vasfını kullanarak tasvir etmektedir.

5- Orada ne boş-anlamsız söz, ne de yalan işitirler.

Âhiret âleminde hırs, tama', bencillik, kıskançlık, aç gözlülük, sürtüşme, tartışma, mal ve servet kavgası yoktur. Çünkü Cenâb-ı Hakk'ın kudret fırçasıyla süslenen Cennet ve içindeki nimetler o kadar geniş ve çoktur ki, her mü'mine fazlasıyla verilecektir. Aynı zamanda dünyevi duygulardan saydıklarımızın artık o âlemde izi, anlamı ve hikmeti kalmaz. Herkes eriştiğiyle mutlu ve bahtiyardır. Bu sebeple de orada ne boş ve anlamsız sözün ne de yalanın yeri olabilir. Mü'minler bu gibi kötü duygu ve sıfatlardan arındıktan sonra Cennete girmeye lâyık düzeye gelmiş olurlar.

6- Rabbinden bir mükâfat, yeterli bir bağıştır (bunlar)!

Âyetin açık anlatımından iki manâ anlaşılmaktadır: Biri, "yeterli nimet ve mükâfat", diğeri, "amellere göre hesaplanıp verilen nimet ve mükâfat". Bu da, cennetliklerden her birine verilecek nimetin göz ve gönül dol-

duracak kadar çokluğuna, açgözlülüğe kapı açmayacak kadar yeterli olduğuna delâlet etmektedir. Zaten belirttiğimiz gibi, ikinci hayatta açgözlülük, hırs, kıskançlık, doymazlık gibi kötü duygular bütünüyle silinecektir.

Kimse Allah'ın Huzurunda Söz Söylemeye Cesaret Edemez

رَبِّ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا الرَّحْمٰنِ لَا يَمْلِكُوْنَ مِنْهُ خِطَابًا

"O, göklerin, yerin ve ikisi arasındakilerin Rabbi, Rahmân'dır; O'na söz söylemeye güç getiremezler."

Cenâb- ı Hâk mutlak anlamda âdildir. O, zulmü, haksızlığı kendine de insanlara da haram kılmıştır. Âhiret gününde insanları bir araya toplayıp onların dünyada işledikleri iş ve amellerini - niyetlerine göre- değerlendirip karşılığını verirken, hiç kimsenin: "Bana neden ceza veriliyor veya verilen ceza fazla değil midir?" diyemeyeceği gibi, hiçbir kul kendisine verilen mükâfatın az olduğunu da söyleyemez. Zira herkes çok iyi bilir ki, takdir edilen karşılık, işlediği amele ve taşıdığı niyet ve amaca göre hesaplanmıştır. Cenâb-ı Hakk'ın ve meleklerinin bir yanlışlık veya ihmali söz konusu olamaz. O bakımdan Rabbin adalet ve hesap alanında hiçbir kul konuşma cesaretini ve hakkını kendinde bulamaz.

Kime İzin Verilirse Ancak O Konuşabilecek

يَوْمَ يَقُوْمُ الرُّوْحُ وَالْمَلٰٓئِكَةُ صَفًّا

"O gün (büyük) Ruh (Melek Cebrâil) ve melekler ayakta saf halinde duracaklar. Rahmân'ın izin verdiklerinin dışında kimseler konuşamayacak. İzin verdiği de ancak doğruyu söyleyecek."

Âhiret gününde, mahşer ve hesap alanında, Allah (celle celaluhu)'ya en yakın olan Büyük Ruh veya Melek Cebrail başta olmak üzere hiçbir melek, Allah (celle celaluhu) izin vermedikçe konuşmaz ve hepsi de o edep, saygı, adalet, rahmet, inayet makamında kemâl-i edeple saf halinde ilâhi emri bekler.

Allah (celle celaluhu)'ya en yakın olan melekler bile o yüce huzurda konuşma cesaretini kendinde bulamazken, insanlar nasıl konuşabilir veya böyle bir cesareti kendinde bulabilir?

Zira artık konuşma, itirazda bulunma, beğenmeme, beğenip azımsama, kaçamaklı yollara başvurma, aldatmaya çalışma gibi haller çok gerilerde kalmıştır. O gün hüküm yalnız Cenâb-ı Hakk'a aittir. O izin verme-

dikçe kimse konuşamaz ve şefaat de edemez. Konuşma izni verilenler de ancak doğruyu söylerler.

Âyette geçen "Ruh"dan maksat nedir? İlim adamlarının bir kısmına göre, Arştan sonra Allah'ın yarattığı en büyük varlıktır. Melek olabileceği gibi, ondan ayrı bir mahluk da olabilir. Diğer bir kısmına göre melek Cebrail hakkında kullanılan bir isimdir. Çünkü Cebrail, ilâhi kudretin en büyük tezahürlerinden biridir ve bütünüyle hayat ve enerji kaynağıdır. Allah (celle celaluhu) daha iyisini bilir.[1]

Hak Olan Gün

ذٰلِكَ الْيَوْمُ الْحَقُّ ۚ فَمَنْ شَاءَ اتَّخَذَ اِلٰى رَبِّهٖ مَاٰبًا

"İşte hak olan gün, budur. Arzu eden kimse Rabbine bir varış yolu edinsin!"

Allah'ın, bütün peygamberlerin ve kutsal kitapların vadettiği, haber verdiği âhiret gününe "yevmü'l-hak" (hak gün) denilmektedir. Meydana gelmesinde hiç şüphe olmayan ve her bakımdan doğruyu, gerçeği yansıtan, amel ve niyetlere göre karşılık verilmesinde sağlam kıstaslar konulan gün olduğu için "hak" ka mevsuf olmuştur.

O halde böyle bir günün geleceğine inanan kimse, ölmeden önce ona yeterince hazırlanmak ve Rabbine uzanan "sırat-ı müstakim"i seçmek zorundadır. Aksi halde durdurulması mümkün olmayan ölüm olayı meydana gelince her şey bitmiş olur; fırsatlar elden çıkar, dönüş yapma imkânları kalmamış bir çizgiye gelinir.

Gerçekte ise, insanoğlu ancak ikinci hayat için yaratılmış ve Rabbine kulluk etmek üzere dünyaya getirilmiştir. Hilkatinde bu hüküm yazılıdır. O hükme uyanlar ebediyen mutlu, uymayanlar da ebediyen mutsuz olurlar.

Geleceği Muhakkak Olan Her Şey Yakındır

اِنَّآ اَنْذَرْنَاكُمْ عَذَابًا قَرِيبًا ۚ

"Doğrusu biz, sizi yakın bir azap ile uyardık."

Dünyanın ömrüne bakılınca ahiretin yakın olduğu anlaşılır. Hem Hz. Muhammed (aleyhisselam) kıyamete yakın bir zamanda peygamber ola-

1 Zemahşeri/Tefsirü'l-Keşşaf: 4/691.

rak gönderilmiştir. Ondan sonra peygamber gönderilmeyecektir. Aynı zamanda gelmesi kesin olan bir olay gelmiş gibi kabul edilir veya çok yakın sayılır. Bu bakımdan Cenâb-ı Hak, âhiret azabından söz ederken "azâb-ı karib" sözünü kullanmıştır.

Evet, işte gelmesi kesin olan âhiret gününde herkes dünyada iken eliyle neler hazırlayıp önden gönderdiğine bakar ve işte o zaman hakkı, gerçeği daha iyi anlar. Mü'minler amel defterlerinde imân, sâlih amel, ibâdet, taât, hayır ve hasenatın yazılı olduğunu görerek sevinirler; daha fazla iyi amellerde bulunmadıklarına hayıflanırlar. Kâfirler ise, her şeyin bittiğini, işe yarar bir amellerinin olmadığını görünce, kendilerine nasıl haksızlık edip kötü bir sonuç hazırladıklarına üzülür ve kahrolurlar. Başka çare göremeyince de o anda ölüp toprak olmayı temenni ederler. Ama ne o pişmanlığın ne de bu gibi temennilerin bir faydası olur.

Sureye, kıyamet ve âhiret hakkında birbirine sorup duran müşriklerin inkâr ve alaylı tavırları konu edilerek başlandı, âhiret gününde dönüş yapmadan ölen o inkârcıların yaşamaktansa toprak olmayı temenni edecekleri haber verilerek sure noktalandı.

Bu surenin de tefsirini bize müyesser kılan Cenâb-ı Hakk'a hamd-u senalar; âhiret hayatına hazırlanmamız için bize en doğru bilgileri veren Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'e ve âline salât-u selâmlar olsun.

79. SURE

NAZİ'AT SURESİ

Ayet Sayısı	Kelime Sayısı	Harf Sayısı
46	197	753

NAZİ'AT SURESİ

Surenin tamamı Mekke'de inmiştir. İbn Abbas ve İbn Zübeyr'den de bu anlamda sahih rivayet nakledilmiştir.[1]

Birinci âyetinde ruhları kabz eden melekler hakkında sıfat olarak kullanılan "Nâziât" kelimesi aynı zamanda sureye isim olmuştur.

SURENİN KAPSADIĞI BAŞLICA KONULAR

1- Öldükten sonra ikinci hayata diriltilip kaldırılma olayı üzerinde duruluyor ve ispatlayıcı belgelere yer veriliyor.

2- Allah'a ortak koşanların, inkârcı sapıkların âhiret gününü inkâr etmeleri ve onların bu tür iddia ve saçmalıklarının reddi söz konusu ediliyor.

3- Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'i ve ashabını teselli artımında Musa (aleyhisselam) ile Fir'âvn kıssasından birkaç safha anlatılıyor.

4- Yine ikinci hayata kalkılacağına dair birtakım deliller sıralanıyor.

5- Kıyamet gününün ürperti veren, korku salan safhalarına değinilerek uyarılarda bulunuluyor.

6- İnsanların o günde genellikle ikiye ayrılacağı konu edilerek, bir kısmının "said", bir kısmının da "şaki" (mutlu veya mutsuz) olacağı haber veriliyor.

7- Müşriklerin kıyametin kopması hakkında soru sordukları üzerinde duruluyor ve yönlendirici bilgiler veriliyor.

8- Müşriklerin o günün dehşeti karşısında şaşkınlaşacakları ve o yüzden dünyada ne kadar eğleştiklerini ifade edemeyecekleri tasvir ediliyor.

1 Şevkani/Fethü'l-Kadir: 5/371

٧٩ سُورَةُ النَّازِعَاتِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

وَالنَّازِعَاتِ غَرْقًا ﴿١﴾ وَالنَّاشِطَاتِ نَشْطًا ﴿٢﴾ وَالسَّابِحَاتِ سَبْحًا ﴿٣﴾
فَالسَّابِقَاتِ سَبْقًا ﴿٤﴾ فَالْمُدَبِّرَاتِ أَمْرًا ﴿٥﴾ يَوْمَ تَرْجُفُ الرَّاجِفَةُ ﴿٦﴾ تَتْبَعُهَا
الرَّادِفَةُ ﴿٧﴾ قُلُوبٌ يَوْمَئِذٍ وَاجِفَةٌ ﴿٨﴾ أَبْصَارُهَا خَاشِعَةٌ ﴿٩﴾ يَقُولُونَ أَإِنَّا
لَمَرْدُودُونَ فِي الْحَافِرَةِ ﴿١٠﴾ أَإِذَا كُنَّا عِظَامًا نَخِرَةً ﴿١١﴾ قَالُوا تِلْكَ إِذًا كَرَّةٌ
خَاسِرَةٌ ﴿١٢﴾ فَإِنَّمَا هِيَ زَجْرَةٌ وَاحِدَةٌ ﴿١٣﴾ فَإِذَا هُمْ بِالسَّاهِرَةِ ﴿١٤﴾

1- Andolsun o tutup boğarcasına çekip alanlara,

2- O hafif dokunup usulca alanlara.

3- Yüzdükçe yüzenlere,

4- Yarıştıkça yarışanlara,

5- İşi yönetip yönlendirenlere...

6- O gün (yeri) sarsan sarsacak.

7- Ardı sıra bir diğeri izleyecek.

8- Kalpler o gün (titreyip) yerinden oynayacak.

9- Gözleri saygı ile yere bakıp kalacak.

10- 11- (İnkârcı sapıklar) derler ki: "Biz o kabir çukurunda çürüyüp ufalanmış kemikler haline geldiğimizde acaba eski durumumuza döndürülecek miyiz?"

12- "O takdirde bu zararlı bir dönüştür." derler.

13- (Ama onların dirilip eski hallerine gelmesi için yetecek) bir tek

haykırış.

14- Bir de bakarsın (hepsi) uyanık olarak toprağın üstündeler...

Kalpleri Yerinden Oynatan Kıyametin Dehşeti

وَالنَّازِعَاتِ غَرْقًا ۝ وَالنَّاشِطَاتِ نَشْطًا

"Andolsun o tutup boğarcasına çekip alanlara, o hafif dokunup usulca alanlara, yüzdükçe yüzenlere..."

Kıyamet olayının müthiş sarsıntısından doğacak safhalar üzerinde durularak, meydana gelmesinde hiç şüphe olmayan beş önemli konuyu gerçekleştirenlere yemin ediliyor ve böylece inkârcı şaşkınlar uyarılıyor, mü'minlerin de daha dikkatli olmalarına işarette bulunuluyor.

And İçilen Beş Önemli Konu

1- Andolsun naziâta!

Nâziat, "nâzi'â"nın çoğuludur ve sıfattır. İlim adamları ve müfessirler bu sıfat üzerinde hayli durmuş ve farklı mana ve yorumlar getirmişlerdir:

a) Hz. Ali, İbn Mes'ud, İbn Abbas (radıyallahu anhum), Mesruk ve Mücâhid'e göre: Kâfirlerin ölümleri anında ruhlarını şiddetle ve kahırla çekip alan meleklerdir.

b) Said b. Cübeyr'e göre: Kâfirlerin ruhlarını çekip aldıktan sonra onlara Cehennem kokusunu teneffüs ettiren azap melekleridir.

c) el-Hasan ve Katade'ye göre: Yıldızların akmasını ve yer değiştirmesini sağlayan meleklere işarettir.

d) Yayları iyice hazırlayıp onları düşmana şiddetle, hiddetle çekip atan savaşçılara işarettir.

e) Ölçü ve temposunu alıp düzenli şekilde düşmana karşı at koşturanlardır.

Bütün bu yorumları bir araya getirip hepsinden ortak bir mana çıkarmamızda yarar vardır. Şöyle ki: Ruhları almakla görevli melekler nasıl düzenli, dikkatli hareket edip ilahi emri kusursuz yerine getiriyorlarsa, Allah düşmanlarıyla savaşanların da öylesine şiddetli, düzenli ve disiplinli silah kullanmaları, at ve araç koşturmaları isteniliyor.

2- Andolsun nâşitata!

a) Mü'minlerin ruhlarını şefkat, rahmet ve yumuşaklık ölçüleri içinde usulca çekip alan melekler...

b) Bedenlerini neşe ve ferahlık duyarak terkedip çıkan ve neşeyle Rablerine giden mü'minlerin ruhları...

c) Düğüm ve bağları kolayca çözenler; yani konuları vukufla halledip neticeye bağlayanlar...

d) Burçlar arasında gezip dolaşan yıldızlar...

3- Andolsun sâbihata!

a) Hz. Ali (radıyallahu anh)'a göre: Mü'minlerin ruhlarını kabzettikten sonra onlarla birlikte fezada yüzüp giden melekler demektir.

b) Mücahid ve Ebu Salih'e göre: İlahi emirleri suretle, baş döndürücü bir hızla gökten inen meleklere işarettir.

c) Savaşlarda Allah düşmanlarına doğru dörtnala koşturulan atlara ve süvari birliklerine işarettir.

d) Katade ve el-Hasan'a göre: Kendi yörüngelerinde hızla dönüp dolaşan yıldızlar demektir.

e) Atâ'ya göre: Denizde sürat yapan gemilere işarettir.

Bu yorum, mü'minlerin denizde hakimiyet sağlamaları için çok sürat yapan gemiler inşa etmelerini teşvike yöneliktir.

4- Andolsun sâbikata!

a) Hz. Ali (radıyallahu anh) 'a göre: Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'e vahiy indirirken önlerine çıkan cin ve şeytanları hızla aşıp gelen meleklerdir.

b) Mesruk'a göre: İyilik ve güzel ahlakta insanları geçen meleklere işarettir.

c) Mücahid'e göre: İnsanoğlunun önüne çıkan ecel ve yolu kesen ölüm olayları demektir.

d) Mukatil'e göre: Mü'minlerin ruhlarını süratle Cennet'e (oranın nefis kokusuna) eriştiren melekler kastedilmektedir.

e) İbn Mes'ud (radıyallahu anh)'a göre: Kendilerini ait oldukları bedenlerden çekip alan melekleri, neşe ve sevinçle geçip geride bırakan olgun ruhlara işarettir.

f) Atâ'a göre: Savaşlarda öne geçen atlar ve süvariler demektir.

5- Andolsun müdebbirata!

a) Andolsun işleri yönetip yönlendirenlere,

b) Kuşeyri'ye göre: Kâinatta olayları yönetip yürüten meleklere,

c) İbn Abbas (radıyallahu anh) ile Atâ'a göre: Yeryüzündeki tabii olayları sevk ve idare eden meleklere işarettir.

Sözü edilen beş önemli konu ve onları sevk ve idare edenler, şüphesiz ki Cenâb-ı Hakk'ın yanında kadri yüce varlıklardır. Hizmetleri övgü değer anlamda olup herkesin gıpta edeceği bir düzeydedirler. O bakımdan dereceleri yüksektir; işleri ve vazifeleri kutsallık arz eder. Bunun için Cenâb-ı Hak onlarla yemin etmektedir.

İşte bu yüce hizmette bulunanlara ve onların ilgili bulunduğu kutsal görevlere and içilerek kıyametin mutlaka gerçekleşeceği haber veriliyor. Sonra da kıyametten birkaç önemli safhaya dikkat çekilerek, şüphecilerle inkârcıların duygu ve düşünce ufukları genişletilmek isteniyor.

Kıyamet ve Ona Şahit Olacak İnsanlar

يَوْمَ تَرْجُفُ الرَّاجِفَةُ تَتْبَعُهَا الرَّادِفَةُ

"O gün (yeri) sarsan sarsacak. Ardı sıra bir diğeri izleyecek."

Kıyamet olayı ne zaman gerçekleşecek? Ruhlar âleminde yeryüzüne inecek insan ruhu kalmadığı zaman dünya hayatı sona erer ve öylece kıyamet kopar. Ancak en son ruhun ne zaman ineceğini Allah'tan başka kimse bilmez.

Dünya'dan amaç insandır. O olmayınca dünyanın son bulması gerekir. Âhiret gününden de amaç yine insandır. O bakımdan ölen insanların hepsinin dirilip kalkması gerekir ve şarttır.

Ancak iki hayat arasında denge kuranlar ve kurmayanlar; hayatın hikmet ve felsefesini anlayıp idrâk edenler ve anlamayıp idrâk etmeyenler olmak üzere insanlar ikiye ayrılır. Kıyamet ve âhiret olayı bu iki kısmı

birbirinden ayırt edip belirler ve ona göre her sınıf için, inanç ve amellerine uygun yeni bir hayat düzeni başlar. Artık bu hem ölümsüz hem de sonsuzdur.

İşte o güne bütün insanlar şahit olacak ve peygamberlerin verdikleri haberin doğruluğu açık ve net biçimde ortaya çıkıp anlaşılacaktır.

Kıyametin Müthiş Sarsıntıları

O gün şiddetli ve amansız sarsıntılar birbirini izleyecek, mevcut düzen ve denge yıkılıp ortalık birbirine karışacak ve böyle bir olaya, o gün için yaşamakta olan insanlar birkaç saniye olsun şahit olacaklar da kalpleri yerinden oynayacak, sarhoşlar gibi sendeleyip saçmalayacaklar; emzikli kadınlar çocuklarını atacak, gebe kadınlar karınlarındakini düşürecekler. Böylece her şey birkaç saniye içinde olup bitecek; ortalık herc-ü merc olacak... Canlı adına hiçbir şey kalmayacak, yeryüzündeki her şey silinip belirsiz hale gelecek.

Sonra dirilme olayı gerçekleşecek ve yine kalpler yerinden oynayacak, gözler yere bakıp kalacak; herkes ilâhi emir ve hükmü beklemekten başka bir şey düşünemeyecek, çevresiyle olsun ilgi kuramayacak; anne evlâdından, kardeş kardeşten, eşler birbirinden ilgisini kesip uzaklaşacak...

Kendini Tanımayan Maddeci

يَقُولُونَ أَإِنَّا لَمَرْدُودُونَ فِي الْحَافِرَةِ

"(İnkârcı sapıklar) derler ki: Biz o kabir çukurunda çürüyüp ufalanmış kemikler haline geldiğimizde acaba eski durumumuza döndürülecek miyiz?"

Yaratılışı kör ve tesadüfi bir tekâmüle bağlamak ve canlı unsuru sadece kimyasal, biyolojik ve fizyolojik ölçülerle değerlendirmek elbette ki kolaydır. Ama ondaki canlılık vasfını ve mahiyetini, hilkatindeki inceliği, ruhla bedenin bir araya getirilmesindeki ilâhi plân ve programın kusursuzluğunu görmek ise zordur; imânla birleşip bütünleşen akıl ve ilme, aynı zamanda gönül gözüne ihtiyaç vardır. Trilyonlarca hücreden meydana gelen insan vücudunda günde milyonlarca hücre ölmekte ve yerine yeni binlercesi gelmektedir. Her hücre kendine yükletilen programı bir hata yapmadan, aksatmadan yerine getirir. Beyni oluşturan hücreler

ona doğru, kalbi ve diğer organları oluşturanlar onlara doğru yol alır ve bu mükemmel mekanizma kusursuz işler. Oysa hücrenin yapısı bellidir; ama ondaki canlılık vasfını var kılan ve ona yükletilen programı düzenleyen yüce kudretin mahiyeti bilinmemektedir. Çünkü o kudret sonsuz ve sınırsızdır. Bizim ilmimiz, düşüncemiz ve idrâkimiz hep sınırlıdır. O'nu gözlerimizle idrâk edemeyiz, mahiyetini bilemeyiz, kudretinin sınırsızlığını kavrayamayız. Sonra da O'nun hücreye canlılık vasfını nasıl verdiğini ve o vasfın ne olduğunu da bilemiyoruz. O halde insanoğlu henüz kendini ve kendinde bir araya gelip bedeni oluşturan hücrelerdeki canlılık vasfını tanıyamamakta ve dosdoğru bilmemektedir. Bilgisi, idrâki ve tesbiti bu kadar az ve sınırlı olan insanın inkârda ısrar ederek yüce yaratanı reddetmesi ne ile yorumlanabilir? Şüphesiz bunun tek ve kesin yorumu, onun kendini dosdoğru tanımaması ve vücut denilen o muazzam cihazda sayısı belirsiz canlı hücrelerin bir yanlışlık yapmadan vazifesini sürdürmesindeki ilâhi sır ve hikmeti görmemesidir.

İşte bu noktada insan aklı da ilmi de takılıp kalmakta, aczi ortaya çıkmakta ve Cenâb-ı Hakk'ın yüksek kudreti ve sonsuz ilmi bütün haşmetiyle, incelik ve hikmetiyle seslenmektedir: "Her şey benim eserimdir ve yalnız benim kudret damgamı taşımaktadır!"

İnkârcı maddeciler derler ki: "Bizler ölüp çürüdükten, kemiklerimiz ufalıp toprağa karıştıktan sonra yeniden nasıl yaratılıp hayata döndürüleceğiz?" derler ve bunu zararlı bir dönüş kabul ederler. Yani eğer bu akıl almaz olay bilfarz gerçekleşirse, kendilerinin aleyhine bir sonuç doğurur. Çünkü böyle bir olaya inanmamış ve haber veren peygamberi, kutsal kitapları yalanlamıştı.

Hiç düşünmüyorlar mı, ana rahmine intikal eden sperma yumurtayla birleşince nasıl tedrici olarak şekillenip insan suretine girmektedir? Canlı bir hücre olan spermaya insanı, bütün vasıf ve özellikleriyle enjekte eden O yüce kudret, ölenleri ikinci hayata çeviremez mi? Küçücük bir tohum nasıl olur da kocaman bir ağaç haline gelebiliyor? Evet, spermada nasıl insanın mikro modeli gizlenmişse, tohumda da o kocaman ağacın mikro modeli düzenlenip gizlenmiştir. O model şart ve ortamı bulunca kendini açığa vurmaktadır. Ölen her insandan birçok mikro modellerin kalması neden mümkün olmasın? Kuyruk sokumundaki küçücük bilyemsi kemiğin, insanın bütün özelliklerini kendinde taşıdığını biliyor musunuz?

Kalkış ve Uyanış

فَإِنَّمَا هِيَ زَجْرَةٌ وَاحِدَةٌ فَإِذَا هُم بِالسَّاهِرَةِ

"(Ama onların dirilip eski hallerine gelmesi için yetecek) bir tek haykırış! Bir de bakarsın (hepsi) uyanık olarak toprağın üstündeler."

Bedeni terkeden ruhlar berzah aleminde bir bakıma zamansızlık içindedirler. Çürüyüp yokluğa karışan bedenlerden kalan atomlar harekete geçirilir, tıpkı küçücük bir tohum gibi yeşerip filizlenirler ve insan şeklini bulunca da kendilerine ait ruhlar gelip onlara yerleşirler. Böylece dirileri insanlar uykudan uyanır gibi olurlar. Kendilerinde önce sakinlik başlar, neyin nesi olduğunu hemen anlayamazlar ve az sonra işin farkına varırlar. Arkasından o günün korku ve dehşeti kendilerini çepçevre sarar.

İnkârcı maddeciler, gözlerine inanamazlar! Zira dünya hayatında iken hep böyle bir güne inanmaz, inananları küçümser ve ilâhi haberleri alay konusu edinirlerdi. İşte şaşkınlıkları, korku ve endişeleri buradan kaynaklanır ve âdeta kahrolurlar.

Yasin suresi 51, 52. âyetlerle bu konu biraz daha açıklanarak şöyle buyurulmaktadır:

"Sur'a üfürülünce bir de bakarsın kabirlerinden çıkıp Rablerine doğru akın akın koşarlar: "Eyvah bize! Kim bizi uyuduğumuz yerden kaldırdı?" derler. Onlara: "Bu, Rahman (olan Allah)'ın vadettiği ve peygamberlerin doğru söylediği (gündür)" denilir."

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Cenâb-ı Hakk'ın beş önemli olaya yemin ederek kıyametin mutlaka kopacağını haber verdiği konu edildi ve kıyamet ile âhiret âleminde cereyan edecek olan safhalardan birkaçı anılarak inkârcıların daha iyi düşünmelerine işarette bulunuldu.

Aşağıdaki âyetlerle, Mekkeli müşrikleri ve sonra da yaşamakta olan inkârcı azgınları uyarmak için Musa (aleyhisselam) ile Firavun kıssasına yer veriliyor ve Hakk'a başkaldıran, peygamberi yalanlayan kâfir bir liderin sonunun ne olduğuna dikkat çekilerek ibretli bir misal veriliyor.

هَلْ أَتَىٰكَ حَدِيثُ مُوسَىٰ ﴿١٥﴾ إِذْ نَادَاهُ رَبُّهُ بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ طُوًى ﴿١٦﴾

اِذْهَبْ اِلٰى فِرْعَوْنَ اِنَّهٗ طَغٰى ﴿١٧﴾ فَقُلْ هَلْ لَّكَ اِلٰٓى اَنْ تَزَكّٰى ﴿١٨﴾ وَاَهْدِيَكَ
اِلٰى رَبِّكَ فَتَخْشٰى ﴿١٩﴾ فَاَرٰىهُ الْاٰيَةَ الْكُبْرٰى ﴿٢٠﴾ فَكَذَّبَ وَعَصٰى ﴿٢١﴾ ثُمَّ
اَدْبَرَ يَسْعٰى ﴿٢٢﴾ فَحَشَرَ فَنَادٰى ﴿٢٣﴾ فَقَالَ اَنَا رَبُّكُمُ الْاَعْلٰى ﴿٢٤﴾ فَاَخَذَهُ اللّٰهُ
نَكَالَ الْاٰخِرَةِ وَالْاُوْلٰى ﴿٢٥﴾ اِنَّ فِىْ ذٰلِكَ لَعِبْرَةً لِّمَنْ يَّخْشٰى ﴿٢٦﴾

15- Musa'nın hâdisesi (başından geçen kıssası) sana geldi değil mi?

16- Hani Rabbi ona mukaddes vadi Tuva'da (şöyle) seslenmişti:

17- "Fir'avn'a git, doğrusu o iyice azmıştır."

18- Ona de ki: "Arınmak ister misin?

19- "Sana, Rabbine giden doğru yolu göstereyim de derin bir saygıyla korkup eğilesin."

20- Bunun üzerine Musa, ona o büyük mucizeyi gösterdi.

21- Fir'avn (onu) yalanladı ve başkaldırdı.

22- Sonra da arkasını çevirip acele gitti.

23- (Halkı) bir araya toplayıp seslendi:

24- "Ben sizin en yüce tanrınızım!" dedi.

25- Bu yüzden Allah onu, (öğüt ve ibret alınacak şekilde) dünya ve ahiret azabıyla yakalayıverdi

26- Şüphesiz ki bu hadisede Allah'tan saygı ile korkanlara ibret ve öğüt vardır.

Hak ile Bâtıl Mücadelesinde İbretli Bir Misal

هَلْ اَتٰىكَ حَدِيْثُ مُوْسٰى ۘ اِذْ نَادٰىهُ رَبُّهٗ بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ طُوًى ۚ

"Musa'nın hâdisesi (başından geçen kıssası) sana geldi değil mi? Hani Rabbi ona mukaddes vadi Tuvâ'da (şöyle) seslenmişti: "Fir'avn'a git, doğrusu o iyice azmıştır."

Mekkeli putperestler âhiret âlemine inanmıyorlar ve o sebeple hiçbir

sorumluluk duygusu taşımıyor, sadece dünyalıktan yana mutlu bir hayat sürmekten başka bir gaye düşünmüyorlardı. Sahneye çıkan İslâm dini, onların sınır ve ölçü tanımaz hürriyetlerini meşru sınıra çekmeye çalıştığı, hayatlarını yönlendirip asıl amacına döndürmeyi plânladığı için, çoğu hem Allah'a hem de Peygamberine karşı gelip kinle, hınçla, inkâr ve inatla tuğyan ettiler.

İlgili 15-26. âyetlerle, Musa (aleyhisselam) ile Fir'avn kıssasından ibret alınacak birkaç önemli safhaya yer veriliyor ve bâtılın, küfrün, tuğyanın hakkın karşısında hezimete uğrayıp yok edildiği ve bundan böyle de bâtılın kaderinin bundan başka olmayacağı hatırlatılıyor ve Hz. Muhammed (aleyhisselam)'a saldıran azgın inkârcıların yakında baş aşağı geleceklerine işarette bulunuluyor.

Nitekim öyle oldu; çok geçmeden olaylar gelişti ve İslâmiyet emin adımlarla başarı çizgisine ilerlemeye devam etti. Derken savaşlar başladı ve Mekke'nin fethedilmesiyle bâtıl hezimete uğratıldı.

Tuvâ Vadisi'nde Rabbin Sesi

Tâhâ suresi 9-37. âyetlerin tefsirinde bu konuya geniş yer verildi ve gereken açıklama yapıldı. Cenâb-ı Hak aynı olayın bir özetini Nâziât suresinde de vermekte ve inkârcı maddecileri uyarmaktadır.

İnsan haklarını çiğneyen, İsrailoğulları'na din ve vicdan hürriyeti tanımayan, üstelik kendini ilâhlaştıran ve İsrailoğulları çoğalmasın diye onlardan doğan erkek çocukları öldürmek suretiyle zulmün en fenasını işleyen Fir'avn geriye ne bıraktı? İbret alınsın diye mumyalanmış bir ceset; kötü bir idare, zulüm, işkence ve aşırı putperestlik izlerini... Sonra da lanet ile anılmayı...

Kur'ân bu çok ibretli tabloyla dünya milletlerine ve onları idare eden inkârcı zalimlere seslenmekte, dönüş yapmadıkları takdirde hem kendilerini hem yoldaşlarını hem de milletlerini felâkete maruz bırakacaklarına işarette bulunmaktadır. Zira küfür ve tuğyan, putperestlik ve zulüm hiçbir kavim ve millete rahmet kapısını açmamış, hiçbir milletin yüzünü güldürmemiştir.

Musa (aleyhisselam) doğrudan ilâhi vahye hazır durumda bulunmadığı için ilâhi kelâm sıfatı önce surette tecelli etmiş ve öylece suretten surete

geçiş sağlanarak Musa'ya seslenilmiştir. Musa Peygamber ilk adımda ilâhi vahye bu yoldan mazhar olurken, aşırı bir şaşkınlık, fazla bir korku ve heyecan, kendinden geçme alâmeti göstermemiştir. Son peygamber Hz. Muhammed (aleyhisselam) ise, suretten değil, melek Cebrail vasıtasıyla doğrudan kalbine ilka edildiğinden gerek ilâhi vahyin gerekse en büyük ruh olan Melek Cebrail'in ledünni havasının tesiri altında kalmış ve hayli sarsıntı, heyecan ve korku geçirmiştir. Nitekim Müzzemmil ve Müddessir surelerinde Rasulullah (aleyhisselam)'ın bu durumu çok açık şekilde belirtilmekte ve aydınlatıcı bilgi verilmektedir.

Tuvâ'nın Kutsallığı

Gerek Tâhâ suresinin ilk bölümünde gerekse burada Tuvâ Vadisi'nin temizlik ve kutsallığına dikkat çekilmektedir. Hz. Musa'nın bu vadiye iki defa uğradığı söylenir: Birincisi, Medyen'den eşini alıp Mısır'a giderken; ikincisi, Mısır'dan İsrailoğulları'nı alıp kutsal toprağa doğru dönerken... Birinci uğrayışında ilâhi vahiy önce bir nur, ışık görünümünde ağaçta tecelli etmiş ve oradan Musa (aleyhisselam)'ın kalbine seslenilmiştir. İkinci uğrayışında -ki konumuzu oluşturan âyette buna işaret edilmektedir- ilâhi vahiy ya hicap arkasından ya da melek vasıtasıyla tecelli edip kalbe seslenmiştir.

"Tuvâ" adında bir vadi bugün var mıdır? Günümüzde bu isimde bir vadi bilinmemektedir. Tevrat'ta ise bu olay anlatılırken Horeb Dağı'ndan söz edilir. Sonra da Rabbin meleğinin bir çalı ortasında ateş alevi şeklinde Musa'ya göründüğüne değinilerek olayın detayına geçilir.[1]

Şüphesiz sözü edilen vadinin hem coğrafi yapısının güzel ve çarpıcı olduğu, hem de inen ilâhi vahiy ile kutsallık kazanarak feyizli bir havaya mazhar kılındığı anlaşılıyor. Medyen ile Mısır arasında bulunduğu kesindir.

Vâdi'nin kutsal düzeye getirilmesiyle, Musa Peygamber'e; "Ayakkabını çıkar da öylece ilâhi vahyi telakki eyle, çünkü kutsal vadide bulunuyorsun" denilmesi oldukça anlamlı ve hikmetlidir. Yahudiler bundan dolayı Havralarında ayakkabılarını çıkarıp öylece ibâdet ederler. İslâm'da ise ayakkabı temiz olduğu takdirde çıkarmaya gerek olmadığı fıkhi bir hüküm olarak belirlenmiştir.

"Tuvâ"nın "tâvi"den türetildiğini söyleyenlere göre, Tuvâ özel bir isim

1 Tevrat/Çıkış: 3/3

değil, o vadinin temizlik üstüne temizlik, kutsallık üstüne kutsallık arzettiğine işarettir. Allah daha iyisini bilir.

Küfür ve İsyanda Aşırılık

اِذْهَبْ اِلٰى فِرْعَوْنَ اِنَّهٗ طَغٰى ۝ فَقُلْ هَلْ لَّكَ اِلٰٓى اَنْ تَزَكّٰى ۝

"Fir'avn'a git, doğrusu o iyice azmıştır. Ona de ki: "Arınmak ister misin?"

Fir'avn gerek yerli Kıbtilere, gerekse İsrailoğulları'na köle muamelesi yapar, kendini ilâhlaştıracak kadar haddini aşar, putperestliğin en koyusunu kalp ve kafalara işleyerek halkı şahsiyetinden uzaklaştırırdı. Özellikle İsrailoğulları'nı ikinci veya üçüncü sınıf vatandaş sayıp zulmün en şenisini reva görürdü.

Musa Peygamber'e: "Fir'avn'a git, doğrusu o iyice azmıştır" mealinde geçen "azmıştır" fiili, "tağâ"nın karşılığıdır. Tuğyan kökünden gelen bu fiil Fir'avn'ın tutumu hakkında yeterli bilgiyi yansıtmaktadır.

Onu şöyle maddeleştirebiliriz:

a) Azıtıp sapıtmıştı,

b) Azgınlık gösterip halka zulmediyordu,

c) Hakk'a karşı başkaldırmada çok ileri gidip putlardan ve kendi şahsından başka hiçbir kutsal değer tanımıyordu.

d) İlâhlık iddiasında bulunacak kadar ölçüyü kaçırıyor, böylece âlemlerin Rabbi olan Allah'ın rububiyet sınırına tecavüz ediyordu.

e) Günah ve tuğyanda ölçü ve kıstas kabul etmiyordu.

Musa (aleyhisselam)'ın Fir'avn'a İki Teklifle Gitmesi

فَقُلْ هَلْ لَّكَ اِلٰٓى اَنْ تَزَكّٰى ۝ وَاَهْدِيَكَ اِلٰى رَبِّكَ فَتَخْشٰى ۚ

"Ona de ki: "Arınmak ister misin? Sana, Rabbine giden doğru yolu göstereyim de derin bir saygıyla korkup eğilesin."

Cenâb-ı Hak, Musa Peygamber'i Fir'avn'ı uyarmak ve Hakk'a yöneltmek ile görevlendirdiği zaman" Musa (aleyhisselam)'ın ona nasıl bir öneri ve uyarıyla gittiğini burada iki madde halinde özetlemektedir:

1- Küfür, tuğyan, günah ve isyan kirlerinden temizlenip arınma, ilâhi sisteme girerek ak-pâk olma arzusunu uyandırmak,

2- Cenâb-ı Hakk'a giden doğru yolu göstermek suretiyle ilâhi azameti onun kalp ve kafasına işlemeye çalışmak.

Bu iki cümlede Fir'avn'ın bütün yanlışlıkları, aşırılıkları özetlenmiş bulunuyor. Tâhâ suresi 43-54. âyetlerle bunun detayı açıklanmakta ve geniş bilgi verilmektedir.

Buradaki özetinden ise Fir'avn'ın tutumu hakkında genel, fakat kısa bir bilgi verilerek yetinilmektedir. Şöyle ki:

a) Önce Allah'a imânın, dini kabul etmenin bir arzu ve istek konusu olduğu; kimsenin buna zorlanamayacağı nazik bir ifadeyle belirtiliyor. Tâhâ suresinde bu, "kavlen leyyinen" kavramıyla belirtiliyor. Çünkü inanmak kalbe, ondaki irfan, anlayış ve sağduyuya dayanır.

b) Sonra da küfür, isyan, günah, haksızlık ve kendini beğenmenin; Hakk'ı red ve inkâr etmenin ruhu, kalbi ve vicdanı kirletip karartan ve insanlık cevherini paslandırıp belirsiz hale sokan bir maraz olduğuna işaret ediliyor.

c) Bunlardan arınıp temizlenmenin tek yolunun, her şeyi yaratıp terbiye eden Allah'a dosdoğru imân olduğu hatırlatılıyor.

d) Hiçbir fâninin insanları doğru yola sokma gücüne sahip olmadığı; peygamberler ve onların yolunda yürüyenlerin sadece doğruyolu gösterip tarif etmekle görevli bulundukları açıklanıyor. Hidâyetin Allah'a ait olduğuna işarette bulunuluyor.

e) Musa (aleyhisselam)'ın böylece Allah tarafından, hakkı tebliğle vazifeli bulunduğu anlatılıyor.

Kendini İlâhlaştıran Kâfire Bu Sözler Tesir Eder mi?

فَأَرَاهُ الْآيَةَ الْكُبْرَىٰ فَكَذَّبَ وَعَصَىٰ

"Bunun üzerine Musa, ona o büyük mu'cizeyi gösterdi. Fir'avn(onu) yalanladı ve başkaldırdı."

Kişi şartlanır da inkâr önyargı haline gelirse, Hakk'a davet ona pek tesir etmez. Ancak her tebliğ ve çağrı insan kafasında bir iz, kalbinde bir

kıvılcım oluşturur. O bakımdan şartlar ve ortam elverdiği nispette doğru yola çağırmakta sayılmayacak kadar fayda vardır. Zira hakkı savunan ve onu tebliğe çalışanlar boy göstermedikçe hedef olamazlar; hedef olamayınca da karşıt gruplarla mücadele havası oluşmaz ve böylece kendiliğinden pasifize edilmiş duruma düşerler.

Hakkı tebliğe çalışıp doğru yola irşad edenler, gereken tebliğ ve çağrıda bulunmakla yetinmezler. Duygu ve düşünceleri yönlendirmek, akla ışık tutmak için birtakım inandırıcı belgeler sergilerler. Zaten Kur'ân-ı Kerim'de izlenen üslup ve metot da bu doğrultudadır. Zira gerçeğe ulaşabilmek ve onu kabul ettirmek için birtakım mantıklı fikirler, ilmi belgeler ortaya koymaya büyük ihtiyaç vardır. Ancak bu mantıklı fikirler, ilmi belgeler, çağın ölçülerine göre olmalıdır. Meselâ Musa (aleyhisselam)'ın yaşadığı çağda daha çok kâhinler, sihirbazlar ön plânda bulunuyor ve toplum arasında geniş ilgi topluyordu. O bakımdan Musa (aleyhisselam) "Yed-i beyzâ" ve bir de "Asâ" mu'cizesiyle ortaya çıktı ve sözü edilen iki zümreyi tesir altına alarak hakkın üstünlüğünü bir kısmına kabul ettirdi. İsâ (aleyhisselam)'ın yaşadığı çağda ise tababet ön plânda bulunuyor, tabipler ve hekimler bulundukları yerde en seçkin insanlar olarak büyük rağbet ve saygı görüyorlardı. Bunun için Melek Cebrail'in nefhasıyla vücut bulan bu kadri yüce peygamberde yüksek derecedeki ruhi tezahür birçok harikalar meydana getirebiliyor; anadan doğma körlerin gözünü açıyor, birçok hastalıkları anında iyileştirebiliyor ve hatta ölüyü diriltecek kadar ilâhi inayetin tecellisini sergileyebiliyordu.

Son Peygamber Hz. Muhammed (aleyhisselam)ı'ın yaşadığı çağda özellikle Arap Yarımadası'nda yaşayanlar arasında edebiyat doruğuna yükselmiş bulunuyordu. O derecede ki, toplum arasında en çok şâirler, edipler, fasih ve düzgün konuşanlar itibar görüyor ve şiir, hitabet yarışmaları tertiplenerek panayırlar kuruluyordu. Aynı zamanda ilmi araştırmalara da bir yönelme hissediliyor ve onu izleyen çağda bu araştırma iyice hızlanıyor; bu defa daha çok ilim adamları saygı ve itibara lâyık görülüyorlardı. Artık bu ilmi hareket her geçen asır biraz daha sath-ı mailinde ilerlemeye devam etti ve günümüze kadar önemli mesafeler katederek insanlığın hizmetinde büyük rol oynamaya başladı ve kıyamete kadar da o sahnede rol oynayacaktır. Bunun için hem indirilen son kitap Kur'ân-ı Kerim fesahat ve belagatin zirvesinde bulunuyor ve ilim adamlarına ışık tutan, yol göste-

ren, hareket noktasını belirleyen birçok ilmi belgeleri beraberinde taşıyor; hem de gönderilen son peygamber Hz. Muhammed (aleyhisselam) en fasih ve beliğ bir zat olarak ilâhi emirleri tebliğ ediyor; her vesileyle ilme ve ilim adamına takdir sunarak onların kadrini yüceltiyor ve aynı zamanda birtakım temel fikirler de vermek suretiyle hak peygamber olduğunu ispatlıyor. Nitekim aradan 1400 şu kadar yıl geçmesine rağmen, gerçeği ortaya çıkaran ilmi buluşlar ne Kur'ân'la ne de Hz. Muhammed'in sünnetiyle ters düşmüştür. Böylece Kur'ân Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın en büyük mu'cizesi, en kuvvetli belgesi ve en sağlam delili olarak haklılık, şeref ve izzet burcunda yükselmeye devam ediyor, kıyamete kadar da devam edecektir.

Gerçek bu olunca, nasıl Hz. Musa (aleyhisselam) sözünü ettiğimiz mu'cizelerle Allah tarafından gönderildiğini ispatlayarak sihirbazları ve kâhinleri kendi saffına çektiyse, Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın yolunda yürüyen din alimleri, mürşitler, mücâhidler ve ilim adamları da Kur'ân ve sünnetin insanlığa getirmiş olduğu esas ve prensipleri ilim düzeyinde ele alıp kalp ve kafaları aydınlatarak aklı erenleri hak yola davet etmeleri öylece gerekmektedir.

Özetleyecek olursak şu formülü tavsiye edebiliriz: Gerçek mü'minler kutsal hizmetlerini sürdürürken imân, davalarının temeli; akıl, yol gösterenleri; ilim de yollarını aydınlatan meşaleleri olmalıdır. Güzel, düzgün, yapıcı ve çarpıcı konuşmak ise şiarları bulunmalıdır.

Musa (aleyhisselam)'ın yukarıda belirttiğimiz iki mu'cizesinden birincisi, hak dinin aydınlatıcı, her türlü karanlığı giderici olduğuna; ikincisi ise, her şeyi, her canlıyı yaratıp kemale erdirenin ancak Allah (celle celaluhu) olduğuna ve ölüleri de ancak O'nun dirilteceğine, böylece ikinci hayatı başlatacağına işarettir.

Firavun'un Aczinin Belirtisi

فَأَرَاهُ الْآيَةَ الْكُبْرَىٰ فَكَذَّبَ وَعَصَىٰ ثُمَّ أَدْبَرَ يَسْعَىٰ

"Bunun üzerine Musa, ona o büyük mu'cizeyi gösterdi. Fir'avn (onu) yalanladı ve başkaldırdı. Sonra da arkasını çevirip acele gitti. (Halkı) bir araya toplayıp seslendi: "Ben sizin en yüce tanrınızım!" dedi."

Musa (aleyhisselam)'ın hikmet ve hakikati bütün parlaklığıyla yansıtan sözleri ve akıllara durgunluk veren mu'cizeleri karşısında âciz kalıp ma-

kul hiçbir cevap vermeye muktedir olamayan Fir'avn, kabalık ve küstahlık göstererek aczini örtmeye çalıştı.

Böylece ikisi sözlü, ikisi de fiili olmak üzere asıl tavrını ortaya koydu:

1- Musa (aleyhisselam)'ı yalanladı,

2- İnanmayacağını, bunların inandırıcı şeyler olmadığını belirtti. Sonra da:

3- Musa'ya ve sergilediği mu'cizeye önem ve değer vermediğini göstermek için arkasını döndü,

4- Ve Onun bu kudretini tesirsiz hale getirmenin yol ve çaresini düşünerek hızlı bir araştırmaya yöneldi: Halkını toplayıp: "Ben sizin en yüce Rabbinizim" diyerek küfür ve azgınlığında inatla ısrar edip durdu. Cenâb-ı Hak da doğru yolu seçmeyen bu azgın kâfiri dünya ve âhiret azabıyla yakalayıverdi. Sonunda Kızıldeniz ona ve yandaşlarına mezar oldu.

Musa (aleyhisselam) ile Fir'avn kıssasının bu bölümüyle, önce Mekkeli müşriklere, sonra da yaşamakta olan diğer inkârcı toplum ve milletlere, insanlığının ve Allah (celle celaluhu)'ya kul bulunmanın ölçü ve sınırını tanımayan Fir'avn ve çevresindeki dalkavuklarının hazin akıbeti misal veriliyor. İnkâr, zulüm ve ahlâksızlığın son kertesine gelip dayanan hiçbir kavim ve milletin ilâhi hükümden kendini kurtaramadığı hatırlatılarak ilâhi sınırın aşılmaması tenbih ediliyor.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, inkârcı sapıkları, suçlu günahkârları uyarmak için Musa (aleyhisselam) ile Fir'avn kıssasından birtakım ibretli safhalar anlatıldı. Hakk'a başkaldıran inatçı bir liderin akıbeti misal verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, yaratma kudretinin Cenâb-ı Hakk'a has olduğuna değinilerek insanın hilkati ve gökle yerin yaratılıp düzenlenmesi üzerinde duruluyor. Görebildiğimiz her şeyin insanın istifade etmesi için hazırlandığına atıf yapılarak, öldükten sonra kıyamet olayıyla yeni düzenin kurulacağı ve ikinci hayatın başlayacağı; o ikinci hayatta herkes dünyadaki inanç ve ameline göre yerini alacağı açıklanıyor.

ءَأَنتُمْ أَشَدُّ خَلْقًا أَمِ السَّمَاءُ ۚ بَنَىٰهَا ﴿٢٧﴾ رَفَعَ سَمْكَهَا فَسَوَّىٰهَا ﴿٢٨﴾ وَأَغْطَشَ

لَيْلَهَا وَأَخْرَجَ ضُحٰيهَا ﴿٢٩﴾ وَالْأَرْضَ بَعْدَ ذٰلِكَ دَحٰيهَا ﴿٣٠﴾ أَخْرَجَ مِنْهَا مَاءَهَا
وَمَرْعٰيهَا ﴿٣١﴾ وَالْجِبَالَ أَرْسٰيهَا ﴿٣٢﴾ مَتَاعًا لَكُمْ وَلِأَنْعَامِكُمْ ﴿٣٣﴾

27- Sizi yaratmak mı daha zordur yoksa göğü yaratmak mı? (Allah) onu inşâ edip var kıldı. (Hâlâ görmüyor musunuz?)"

28- Tavanını yüksekti de ona (en uygun) düzen ve dengeyi sağladı.

29- Gecesini karanlık yaptı, kuşluğunu (aydınlık olarak) çıkardı.

30- Arkasından da yeryüzünü döşeyip hazırladı.

31- Ondan da suyunu ve otlağını (çeşit, çeşit ağaç ve bitkilerini) çıkardı.

32- Dağları derinlemesine dikip sağlamlaştırdı.

33- (Bütün bunları) size ve davarlarınıza yararlı geçimlik kılmıştır.

Mevcut Nizamı Yoktan Yaratıp Var Kılan Allah

ءَأَنْتُمْ أَشَدُّ خَلْقًا أَمِ السَّمَاءُ بَنٰيهَا

"Sizi yaratmak mı daha zordur, yoksa göğü yaratmak mı? (Allah) onu inşa edip var kıldı. (Hâlâ görmüyor musunuz?)"

İnsan, şüphesiz ki beyniyle, kalbi ve ciğeriyle, sindirim sistemi ve diğer organlarıyla; ayrıca akıl, zekâ, idrâk gibi yetenekleriyle ve birçok özellikleriyle Allah'ın sonsuz kudretini yansıtan en önemli eserlerinden biridir. Onun dışında bir de kâinat düzenini yaratıp dengede tutan ve sayısı bizce belirsiz melekleri ezeli program düzeyinde hizmete sevkeden ve kâinatı bir bütün olarak hassas bir saat gibi çalıştıran Cenâb-ı Hakk'ın kudretinin yetmeyeceği bir şey yoktur. Bütün bunları yokluk karanlığından "kün emri" ile çıkartıp vücut alanına getiren o sonsuz kudret, insanı öldürdükten, mevcut düzeni yıkıp alt-üst ettikten sonra insanları niçin diriltip kaldıramasın, göklerle yeri neden yeniden kurup düzene sokamasın? Bunda yadırganacak veya şüphelenecek ne vardır?

Milyonlarca, hattâ milyarlarca yıldızlar ve onların bağlı bulundukları sistemler kendi yörüngelerinde belli hesap ve kanunlara göre hareketlerini sürdürmekte ve milyonlarca, milyarlarca yıl geçmesine rağmen en küçük bir yanlışlık meydana gelmemektedir.

Tesadüfe bağlı bir tekâmül varsa, neden bu tekâmül durdu? Esas maya ve kudret madde ise, bu temel madde neden daha başka insanlar vücuda getirmemektedir? İşte bu sorulara hiçbir materyalist cevap verememiştir. Çünkü ortaya attıkları iddialar ve varsayımlar birer hayal ürünüdür.

Yer çekimi, merkezkaç kuvveti, alanlar kanunu bu kurulu düzen ve dengenin bir ucunu oluşturmakta ve böylece sistemlerin hepsi tam bir bütünlük içinde programlandıkları gibi hareketlerini sürdürmektedirler.

Karadelikten tutun da daha insanoğlunun keşfedemediği birçok harikalar ve düzenlemeler yeni kâşifleri, âlimleri, dâhileri beklemektedir.

Göklerin üstünde "Kürsi" denilen sistem, Kur'ân'ın anlatımıyla, göklerle yerden daha büyüktür. Onun ötesinde yer alan Arş ise hepsinden daha büyüktür. İlmi araştırmalar henüz "Güneş Sistemi"ni bile tam anlamıyla keşfetmiş değildir.

Bu uçsuz, bucaksız fezada bunca sistemleri en ince hesaplara ve en hassas fiziksel kanunlara dayalı olarak yaratıp dengede tutan Cenâb-ı Hak, ölüleri diriltemez mi ve kıyamet olayından sonra yıkılanı daha kalıcı ölçülerle yaratamaz mı? Bunda ne şüphe var. Kâinatta her şey O'nun kudretini yansıtmakta ve akıl sahiplerine seslenerek onları imân ve irfana, iz'ân ve idrâke davet etmektedir.

Yerin ve Göğün Tavanı

رَفَعَ سَمْكَهَا فَسَوّٰيهَا

"Tavanını yükseltti de ona (en uygun) düzen ve dengeyi sağladı."

Yerkürenin tavanı, biz insanların bakış açısına nispetle dünya semasıdır. Bunun gibi her bir üstteki semâ bir aşağısındakine tavan oluyor ve bu durum Arşa kadar kat, kat devam ediyor. Arş ise cennetlerin üzerinde bir tavan görünümü arzediyor.

Bütün bu düzenlemelere bakınca, hepsi birden "Allah" demekte ve sadece O'nun emrine uyarak plândaki yerlerini aldıklarını belgelemektedirler. Dünya ise, kâinatın çok küçük bir parçası olarak bulunmakta ve iki ayrı hareketle insan hayatına uygun şartları oluşturmaktadır. Gecesi karanlık, gündüzü aydınlıktır.

İlgili âyet çok açık biçimde bu mânaya delâlet etmekte ve "semk" kav-

ramıyla enine, boyuna ve derinliğine yüksekliğin azametini bildirmektedir. Hemen arkasında "tesviye" kökünden türetilen "sevvâ" fiili kullanılarak bu düzenleme ve yüksekliğin kusursuz, pürüzsüz olduğu belirtilmektedir. Zira tesviyenin, bir şeyi düzeltip pürüzlerini, eğrilik ve dengesizliğini gidermek anlamında kullanıldığı çok yaygındır.

Yerküre (Dünya) Göklerden Sonra Düzenini Bulmuştur

وَالْأَرْضَ بَعْدَ ذٰلِكَ دَحٰىهَآ

"Arkasından da yeryüzünü döşeyip hazırladı."

Âyetin açık anlatımından, yerkürenin düzene sokulmasının ve kaynaklarının hazırlanıp istifade edilecek düzeye getirilmesinin, göklerin düzen ve dengesini almasından sonra gerçekleştiği anlaşılıyor. Böylece araştırıcılara ipucu verilerek hareket noktası belirleniyor.

Ayrıca âyette "dahv" kökünden türetilen "daha" fiili kullanılmıştır.

Bu kelime dört ayrı manaya delâlet eder:

1- Düzenleyip döşemek,

2- Devekuşu yuvası veya yumurtasının işgal ettiği yere benzer anlamda düzenlemek,

3- Toprağı sürüp yarmak,

4- Gıda maddelerinin oluşmasına uygun ortamı hazırlamak.

Birincisi, yeryüzünün başta insan olmak üzere bütün canlıların yaşamasına elverişli şekilde düzenlenip hazırlandığına,

İkincisi, yeryüzünün devekuşu yuvası gibi elips şeklinde olduğuna,

Üçüncüsü, yeryüzünün jeolojik, fiziksel olaylarla engebeli bir duruma getirildiğine.

Dördüncüsü, yeryüzünün yeterince gıda maddesi yetiştirecek özellikte donatıldığına delâlet etmektedir.

Yerkürenin göklerden sonra düzenlenmesine gelince: Bununla, yerkürenin göklerdeki sistemlerden sonra yaratıldığı değil, onun insan ve diğer canlılar için yaşanır duruma getirildiği belirtiliyor. Öyle ki, gökteki sistemlerle birlikte oluşan yerkürenin birkaç jeolojik devir geçirdikten sonra

bugünkü duruma geldiği söz konusudur.

Allah (celle celaluhu) daha iyisini bilir.

Su ve Otlağın Vücuda Getirilmesi

أَخْرَجَ مِنْهَا مَآءَهَا وَمَرْعٰىهَا

"Ondan da suyunu ve otlağını (çeşit, çeşit ağaç ve bitkilerini) çıkardı."

Bu âyetin açık delâletinden, suyun yerküreden oluşup çıktığı anlaşılıyor. İlim adamlarının asırlarca araştırma ve incelemelerinden çıkan sonuç da bu izlenimi vermektedir. Şöyle ki: Lâv gibi erimiş kayalar, sıvı haldeyken, soğuk ve katı hallerindekinden daha çok su tutarlar. Bundan dolayı, jeolojik çağlar boyunca, yerkabuğu soğurken atmosfere durmadan su buharı yükselmiştir. Yanardağlarda yapılan çözümlemeler bu durumuyla uzayda kaybolup gitmemekte, belli bir sınıra kadar yükselip kalmaktadır.

Evet, suyun bu şekilde çıkıp oluşmasıyla bir devridaim olayı meydana gelmiş ve bitki örtüsü, meralar bu sayede oluşmuştur. Konumuzu oluşturan âyetle bu inceliğe işaret ediliyor ve aklını kullanabilenlerin araştırma yapmasını ilham ediyor.

Dağların Oluşup Dikilmesi

وَالْجِبَالَ أَرْسٰىهَا

"Dağları derinlemesine dikip sağlamlaştırdı."

Diğer ilgili âyetlerin tefsirinde de açıkladığımız gibi, yerkürenin denge ve düzen ölçüsünde hareket etmesini; hava akımını, yağmur ve su dengesini, yeraltı kaynaklarından bir kısmının oluşmasını sağlayan dağlar, aynı zamanda dünyamıza çok güzel bir görünüm vermektedir.

Son bir asır içinde yapılan ilmi araştırmalar, dağların önemi ve faydası hakkında bize hayli bilgiler vermektedir. Önce, kömürü meydana getiren bitkiler, kömürün çökeldiği ve oluştuğu göl alanını sınırlayan ve çevreleyen dağlık yükseltilerdir. Ayrıca magmatik yollardan -termal yükselim gibi- oluşan dağlarda meydana gelen maden cevherleşmesi, akarsuların aşındırma, taşıma ve göl havzalarında çökeltme amelyesiyle birikir.

Dağlık alanlardan gelen akarsular, yukarılardan gelişleri sırasında birleşip kollara ayrılırlar. Birleşmeleri ile de su potansiyeli artar.

Dağlık yükseltilerin tepe ve tepeye yakın kesimleri rüzgâr gücünün de yüksek olduğu yerlerdir. Günümüzde rüzgâr gücünden elektrik enerjisi elde etme çalışmaları hayli hızlanmıştır.

Dağlık yerlerden, daha geniş ufuktan ve daha uzak mesafeleri daha sağlıklı olarak seçme, gözetleme imkânı daha fazladır.

Dağlık havzalar, göl çukurluklarına akarsular yoluyla malzeme taşınmasını kolaylaştırıp hızlandırırlar. Böylece eski devirlerde kömürleşme hızlı şekilde oluşma imkânı bulabilmiştir. Zira kömürü oluşturacak bitkisel malzemenin üzerinin taş, toprak, çakıl gibi tortul malzemeyle örtülmesi kömür oluşumu için gereken şartlardandır.

Diğer yandan dağlık alanların yükselmesi - tektonik hareketler ileberaberinde çöküntüleri de getirir. Yükselen dağların yanısıra çöken ova ve ara çukurluklar magmaya yaklaşır. Böylece bu havzalardaki yeraltı su sirkülasyonu magmanın tesiriyle termal özellik kazanır.

Bunlardan başka dağlar, insanların yerleşme, ulaştırma ve geçim kaynaklarını sağlama gibi ihtiyaçlarına da cevap verir.

Böylece Kur'ân-ı Kerim akla ışık tutan, kalbe neşter vuran, düşünce ufkunu genişleten delil ve belgelerle, yeryüzünde böbürlenip Allah'ın kullarını kendilerine köle edinen zâlim zorba inkârcıları, haddini bilmeyen liderleri daldıkları derin uykudan uyandırmayı amaçlayarak, kâinatın her parçasının birbiriyle ahenkli ve faydalı bir çalışma ve hizmet verme dinamizmini kendinde taşıdığını belirtmekte; tıpkı bir saatin irili ufaklı çarklarının tam bir uyum içinde ve hep birlikte çalışma özelliğine benzer çalışma özelliği taşıdığına işarette bulunmaktadır.

Bütün bu düzenli ve yararlı işleyiş, insandan yanadır ve onun hayatıyla iç içedir. Cenâb-ı Hakk'ın mükemmelin de ötesinde ve üstünde kurduğu düzen ancak akıl, ilim ve imân gözüyle bakanlara "Allah vardır ve birdir" dedirtmekte ve böylece onlar bu muhteşem kudretin tezahürü karşısında büyülenmektedirler. Artık böylesine akıllara durgunluk veren bir nizam karşısında fir'âvn ve nemrutların ne değeri olabilir?

Bunların Hepsi Canlıların Geçimliğidir

مَتَاعًا لَّكُمْ وَلِأَنْعَامِكُمْ

"(Bütün bunları) size ve davarlarınıza yararlı geçimlik kılmıştır."

Yukarıda akla ışık tutar ve düşünceyi yönlendirir mahiyette sıralanan belge ve delillerden sonra, yeryüzünün bütün kaynaklarıyla, düzen ve dengesiyle ve taşıdığı faydalarıyla insanlar ve davarlar için geçimlik olarak hazırlandığı bildiriliyor. Ancak sözü edilen geçimliğin yararlı bir düzeye gelmesi, insanoğlunun aklına, zekâsına ve gayretine bırakılmıştır. Öyle ki insanın yapamayacağını Cenâb-ı Hak hazırlayıp imkân alanına getirmiş ve gerisini insanın idrâkine ve azm-u gayretine terketmiştir. Hayat sahnesinde "lokma piş ağzıma düş" kaidesi câri değildir. O lokmayı biz arayıp bulacağız ve pişirip yeme imkânını sağlayacağız.

Nitekim âyette "meta" sözü kullanılmıştır ki bu, daha çok istifade edilecek şeye ve kullanılacak alet ve edevata denir. Bundan da insanoğlunun yararına hazırlanan nimetlerden ancak birtakım düzenli gayretlerle ve teknik imkânlarla faydalanılabileceği anlaşılıyor. Aynı zamanda bu anlam ve kural çerçevesinde birtakım emeklerin ortaya konmasının lüzumu ortaya çıkıyor.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yaratma kudretinin Allah (celle celaluhu)'ya has olduğu konu edilerek göklerle yerin yaratılıp insandan yana hizmete sevkedildiği belirtildi ve böylece ilâhi kudretin ikinci hayatı mutlaka düzenleyip sonsuz olarak devam ettireceğine dikkat çekildi ve çekiliyor.

Aşağıdaki âyetlerle, âhiret günü üzerinde durularak herkesin o günde ne için, neden yana çalışıp çabaladığını anlayacağı haber veriliyor. Dünyada azıp sapıtanlarla Cenâb-ı Hakk'ın makamından korkarak hayatını ona göre düzenleyenlere verilecek karşılığa atıf yapılıyor.

فَإِذَا جَاءَتِ الطَّامَّةُ الْكُبْرَىٰ ﴿٣٤﴾ يَوْمَ يَتَذَكَّرُ الْإِنسَانُ مَا سَعَىٰ ﴿٣٥﴾
وَبُرِّزَتِ الْجَحِيمُ لِمَن يَرَىٰ ﴿٣٦﴾ فَأَمَّا مَن طَغَىٰ ﴿٣٧﴾ وَآثَرَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا ﴿٣٨﴾ فَإِنَّ الْجَحِيمَ هِيَ الْمَأْوَىٰ ﴿٣٩﴾ وَأَمَّا مَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ وَنَهَى
النَّفْسَ عَنِ الْهَوَىٰ ﴿٤٠﴾ فَإِنَّ الْجَنَّةَ هِيَ الْمَأْوَىٰ ﴿٤١﴾

34- O güç getirilemeyecek büyük (kıyamet) felâketi geleceği zaman;

35- O gün insan ne için çalışıp çabaladığını hatırlayıp anlar.

36- Cehennem de ortaya çıkıp görebilene görünür.

37- 39- Artık kim azıp dünya hayatını seçerek tercih ederse, şüphesiz Cehennem onun varacağı yerdir.

40- 41- Kim de Rabbinin (yüce) makamından korkar da nefsini havai şeylerden alıkoyarsa, şüphesiz ki Cennet onun varacağı yerdir.

Güç Getirilemeyen Büyük Olay

فَإِذَا جَاءَتِ الطَّامَّةُ الْكُبْرَىٰ

"O güç getirilemeyecek büyük (kıyamet) felâketi geleceği zaman..."

Bilindiği gibi kıyamet olayı Kur'ân-ı Kerim'de 15'e yakın isim ve sıfatlarla anılmıştır. Şüphesiz bunlardan her biri o müthiş, dayanılmaz ve karşı konulmaz büyük olayın bir yanını, başka bir görüntüsünü yansıtmaktadır.

Konumuzu oluşturan âyette ise "Tâmme" ismi anılmakta ve böylece kıyametin değişik bir yanı anlatılmaktadır. **Öyle ki, bu isimle olayın iki yönü belirtilmekte ve diğer yönleriyle bağlantılı bulunduğuna işarette bulunulmaktadır:**

Birincisi, kıyamet olayının üst taraftan müthiş bir baskın şeklinde meydana geleceğine delâlet ediyor. Bu da, kıyametin sadece yerkürenin yörüngesinden çıkıp dağılmasıyla değil, mevcut bütün sistemlerin de altüst olmasıyla gerçekleşmesi demektir.

İkincisi, Müfessir Kurtubi'nin de açıkladığı gibi, ikinci nefha ile haşrın gerçekleşmesi ve hesap alanında her ümmet ve milletin yerini alması-dır ki bu, güç getirilemeyecek kadar korku ve sıkıntı doğuracaktır.

Amaç, insanı ölümünden önce uyarıp o güne iyice hazırlanmasını telkin etmek ve hayat yolculuğunun dünyaya ayak basmakla bitmediğini, sonsuzluk arz eden Cennet veya Cehennemde karar kılıncaya kadar devam edeceğini kalp ve kafalara işlemektir.

Nitekim 34. âyeti izleyen diğer âyetlerle âhiret âleminin bu çok önemli safhaları kısmen açıklanıyor.

Ömür Süresini İlâhi Talimata Göre Tamamlamak

يَوْمَ يَتَذَكَّرُ الْإِنْسَانُ مَا سَعٰى

"O gün insan ne için çalışıp çabaladığını hatırlayıp anlar."

Bu âyetle, dünyada çalışıp çabalamanın iki ana hedefi bulunduğuna işaret ediliyor: Birincisi, ecel gelinceye kadar beden ve ruh sağlığını korumak, muhtaç bulunduğu gıdayı sağlamaktır. İkincisi, hayatı devam ettirebilmek için çalışmasını gerçek amaç olmadığını, çalışmak suretiyle bir hazırlık dönemi geçirme hikmetinin söz konusu olduğunu; asıl amacın kalıcı olan ikinci hayatın nimet ve saadetine lâyık olma düzeyine gelmenin lüzumunu idrâktir.

Dünyada iken hayattan maksat ve hikmetin ne olduğunu düşünmeyeler, 35. âyetle uyamıyorlar. Öyle ki, bugün sözü edilen hikmeti düşünmeyen kimse hayatı boyunca hem hilkatindeki programa ters düşer, hem de âhiret âleminde ebedi saadet yurduna lâyık görülmez.

Rabbimizin makamından maksat nedir?

a) Her iş ve amelinde Allah'ın ilminin ve kudretinin yanı başında olduğuna inanmaktır.

b) İbâdet esnasında edep, saygı, ta'zim ve hasreti ruh ve âzâda hâkim kılmaktır.

c) Hesap ve ceza gününü düşünüp ona göre adım atmaktır.

d) Cenâb-ı Hakk'ın rahmetine ümit bağladığı kadar, azabından endişe duymaktır.

e) Günah işlemeye meylettiği zaman, Cenâb-ı Hakk'ın yegâne murakıp olduğunu düşünerek günaha yanaşmamaktır.

f) İbâdet zamanı gelince, her işi bırakıp Allah (celle celaluhu)'ya ibâdete koşmaktır.

O bakımdan müfessirler bu âyetin tefsirinde, iniş sebebine dokunarak konuyu biraz daha açıklama ihtiyacını duymuşlardır. Şöyle ki:

Azıtıp dünya hayatını seçen, Umeyr oğlu Âmir'dır. Rabbinin makamından korkan ise, onun kardeşi Umeyr oğlu Mus'âb'dır. Birbirine ters iki çizgide yer alan iki kardeş en tipik misal olarak seçilmiştir. İbn Abbas (ra-

dıyallahu anh)'dan yapılan rivayete göre: Bedir Savaşı'nda Mus'âb'ın kardeşi Âmir esirler arasında bulunuyordu. Bilindiği gibi, Mus'âb b. Umeyr (radıyallahu anh) babasının servetine rağmen Mekke'de en tehlikeli günlerde İslâmiyet'i din seçip kendini Rasulullah (aleyhisselam)'ın hizmetine veren bahtiyar bir gençtir. Kardeşi Âmir ise, azılı kâfir olan baba ve anasının tesirinde kalıp İslâm'a ve Hz. Peygamber (aleyhisselam)'a karşı kin ve düşmanlıkta çok ileri giden bir kişi idi. İşte esir edilen bu adamı sorguya çeken Ensarla onun arasında şu konuşma geçmiştir:

- Nerelisin?

- Mekkeliyim.

- Adın nedir?

- Âmir b. Umeyr.

- Mus'âb b. Umeyr'le bir yakınlığın var mıdır?

- Evet, onun kardeşiyim.

Bunun üzerine İslâm'da önemli yeri ve hatırı olan Mus'ab'ın ismini duyan Ensar, onun kardeşinin bağlarını çözdüler ve kılına bile dokunmayıp gereken ilgiyi gösterdiler. Sabah olunca kardeşi Mus'âb'la görüştüler ve durumu kendisine naklettiler. Mus'âb hiçbir üzüntü eseri göstermedi. Çünkü din kardeşliğinin ne kadar aziz ve kıymetli olduğunu biliyor, küfür üzere kalıp tuğyanda ısrar eden kardeşini kardeş olarak kabul etmiyordu. O bakımdan olayı kendisine anlatan Medineli mücahidlere şöyle dedi: "O, benim kardeşim değildir. Çünkü ben mü'min-i muvahhid, o ise kâfir ve tâğidir. Derhal elini ve ayağını bağlayın. Çünkü annesi oldukça zengin bir kadındır; hayli mücevheratı da vardır. Oğlunu esirlikten kurtarmak için istenen kurtuluş parasını hemen getirir." Mus'ab'ın bu tavsiyesi aynen yerine getirildi ve çok geçmeden Âmir'in annesi istenilen kurtuluş parasını getirerek oğlunu esaretten kurtardı.

Evet, Mus'âb b. Umeyr (radıyallahu anh) kendini öylesine Allah ve Rasulullah yoluna adamıştı ki, Uhud Savaşı'nda birçok kimseler bozguna uğrayıp etrafa dağılırken, o, Rasulullah (aleyhisselam)'ın önünde yer alıp gelen oklara, atılan mızraklara kendisini hedef edecek kadar üstün bir fedakârlık

örneği sergilemişti.[1]

Onun böylesine bir fedâkârlık ve teslimiyetle İslâm uğrunda can vermesini dile getiren Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz nemli gözleriyle şöyle buyurmuştur:

"Senin mükâfatın Allah yanındadır ve buna ben şehadet ediyorum." Sonra da ashabına dönerek şöyle haber verdiği çok meşhurdur:

"Andolsun ki Mus'âb'ı (mânâ âleminde) gördüm, üzerinde kıymeti takdir edilemeyecek kadar değerli iki kaftan bulunuyordu. Ayakkabısının bağcıkları ise altındandı."

İbn Abbas (radıyallahu anh)'dan yapılan bir diğer rivayete göre: 37-41. âyetler, Mahzum Kabilesi'nden olan azılı kâfir Ebu Cehil b. Hişam ile imân ve İslami irfanın doruğunda bulunan Mus'âb b. Umeyr (radıyallahu anh) hakkında inmiştir. Müfessir Süddi'ye göre: 40. âyet Ebu Bekir (radıyallahu anh) hakkında inmiştir. Şöyle ki: Ebu Bekir (radıyallahu anh)'ın hizmetçisi her gün yemek saati gelince, efendisinin yemeğini hazırlayıp getirir ve efendisi de ona: "Bu yemeği nereden, nasıl, ne ile hazırladın?" diye sorar; olumlu cevap alınca öylece elini uzatıp yerdi. Birgün çok meşgul bulunduğundan ve iyice acıktığından dolayı yemek gelince, daha önce âdeti gereği sorduklarını sormadan yemeğe başladı. Hizmetçi hayret etti ve sordu:

- Efendim, bugün neden bir şey sormadan yemeğe başladınız?

- Unuttum da ondan. Peki şimdi soruyorum: Bunu nereden, neyle nasıl hazırladın?

O da şu cevabı verdi:

- Cahiliyet günlerinde bir kavmin bana başvurması üzerine kehanette bulunup onları tatmin edecek uydurma şeyler yapmıştım. Onlar da bu hizmetime karşılık bu yiyecekleri bana getirdiler.

Bu haber üzerine Ebu Bekir Sıddik (radıyallahu anh) elini sofradan çekmekle kalmadı, bir de o ana kadar yediklerini kusarak dışarı çıkardı ve şöyle dedi: "Ya Rabbi! Bu yediğimden eğer bir şeyler damarlarımda kaldıysa, onu sen orada tutmaktasın, (yapacağım başka bir şey yok)" Bunun üzerine,

1 el- Câmi'u li-Ahkâmi'l-Kur'ân: 19/208

"Kim de Rabbinin (yüce) makamından korkar da nefsini havai şeylerden alıkoyarsa, şüphesiz ki Cennet onun varacağı yerdir." mealindeki âyet inmiştir.[1]

Kaçırılan Fırsatlar

وَبُرِّزَتِ الْجَحِيمُ لِمَنْ يَرٰى

"Cehennem de ortaya çıkıp görebilene görünür."

Cehennemin ortaya çıkması, aradaki engelin bir süre için kaldırılıp mü'min ve kâfirin onu görmesi demektir. Böylece mü'minler Cennette erişecekleri nimetlerin ne kadar anlamlı ve değerli olduğunu; kâfirler de kendi nefislerine nasıl haksızlık ettiklerini ve o yüzden elim bir felâkete sürüklendiklerini anlayacaklar.

Böylece herkes Cenâb-ı Hakk'ın vaadinin hak olduğunu, O'nun sözünün ve hükmünün değişmediğini ve değişemeyeceğini idrâk edecek ve Allah'ın kimseye zulmetmediğine şahit olacak.

Tuğyan ve Hakk'a Teslimiyet

فَاَمَّا مَنْ طَغٰى ۙ وَاٰثَرَ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا ۙ فَاِنَّ الْجَحِيمَ هِيَ الْمَأْوٰى

"Artık kim azıp dünya hayatını seçerek tercih ederse, şüphesiz Cehennem onun varacağı yerdir."

Bu âyetle, cehennemlik olan kimsenin dünyada iki tehlikeli sınıra geçtiğine işaret edilmektedir:

Birincisi, kâinat sistemindeki yerini terkedip hayatını fıtratındaki maya ve cevhere uygun düzenlemeyerek hakikate karşı kalp ve kafasını kapalı tutmak suretiyle meşru ve kutsal hiçbir sınır tanımamasıdır.

İkincisi, ölümlü olan dünya hayatını amacından saptırıp dünyevi nimetleri tek değer ve amaç seçmek suretiyle âhiret hayatına inanmaması ya da hiç iltifat etmemek suretiyle denge çizgisini aşmasıdır.

Bu iki tehlikeli sınıra geçmek, beraberinde hemen hemen bütün günah ve fenalıkları da taşır. O bakımdan Cenâb-ı Hak burada kötülüklerin iki ana kaynağını anmakla yetinmekte ve konu üzerinde ciddi şekilde dü-

1 Tefsir-i Kurtubi: 19/208

şünmemizi ilham etmektedir.

Rabbinin Yüce Makamından Korkanlar

وَأَمَّا مَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ وَنَهَى النَّفْسَ عَنِ الْهَوٰى

"Kim de Rabbinin (yüce) makamından korkar da nefsini havai şeylerden alıkoyarsa, şüphesiz ki Cennet onun varacağı yerdir."

Cennetlik olan kimselerin ise, iyiliklerin, güzelliklerin ve faziletlerin kaynağı sayılan iki ana vasıfları konu ediliyor: Birincisi, Rabbin makamından korkmaları, ikincisi, nefsini imân ve aklının emrine baş eğdirip tehlikeli sınıra geçmemeleridir.

İlim adamları bu cümle üzerinde hayli durmuş ve az farklı yorumlarda bulunmuşlardır ki, biz onları iniş sebebini açıklarken nakletmiş bulunuyor, ancak ilâveten birkaç yoruma daha yer vermekte yarar görüyoruz:

Sehl b. Abdullah et-Tüsteri diyor ki: "Nefsin aşırılık ve gayr-ı meşru isteklerini terketmek Cennetin anahtarıdır. Çünkü bunda Allah korkusu söz konusudur."

Ashab-ı Kirâm'dan Abdullah b. Mes'ud (radıyallahu anh) diyor ki: "Siz öyle bir zamanda bulunuyorsunuz ki hak ve fazilet nefsin heva ve hevesinin yularını tutup (meşru çizgide) çekip götürmektedir. Bir zaman gelecek durum tersine dönecek: Nefsin heva ve hevesi hak ve fazileti kendi peşine takıp sürükleyecektir. İşte böyle bir zamandan Allah'a sığınınız."[1]

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, kimin ne için çalışıp çabaladığının ortaya çıkacağı âhiret günü konu edildi ve insanların dünyada iki grupta toplandığına dikkat çekilerek her grubun varacağı yerin ne olacağı haber verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, kıyametin kopuş saati üzerinde duruluyor ve bu bilginin ancak Allah katında olduğu, kimselere bildirilmediği belirtiliyor. Sonra da Hz. Peygamber (aleyhisselam)'ın ancak kendisine bildirileni bilebileceğine değinilerek aydınlatıcı bilgi veriliyor. Arkasından kıyamet gününün sonsuzluğu karşısında dünya hayatının birkaç saatlik kısa bir süreden ibaret olduğu konu ediliyor ve sure noktalanıyor.

1 Tefsir-i Kurtubi: 17/208

يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ السَّاعَةِ أَيَّانَ مُرْسٰىهَا ﴿٤٢﴾ فِيمَ أَنْتَ مِنْ ذِكْرٰىهَا ﴿٤٣﴾ إِلٰى
رَبِّكَ مُنْتَهٰىهَا ﴿٤٤﴾ إِنَّمَا أَنْتَ مُنْذِرُ مَنْ يَخْشٰىهَا ﴿٤٥﴾ كَأَنَّهُمْ يَوْمَ يَرَوْنَهَا
لَمْ يَلْبَثُوا إِلَّا عَشِيَّةً أَوْ ضُحٰىهَا ﴿٤٦﴾

42- Senden Kıyametin kopuş saatinin ne vakit ortaya çıkacağını soruyorlar.

43- Sende ona ait bilgi nerede ki anlatasın?

44- Onun kopuş ânının bilgisi Rabbine dayanıp noktalanır.

45- Sen ancak (Allah'tan) saygı ile korkup eğilenleri uyaransın.

46- Kıyameti gördükleri gün sanki (dünyada) ancak bir akşam veya kuşluk vakti kadar kalmış gibidirler.

İNİŞ SEBEBİ

İbn Abbas (radıyallahu anh) diyor ki: "Mekkeli müşrikler sırf alay olsun diye kıyametin ne zaman kopacağını soruyorlardı. O sebeple yukarıdaki âyet susturucu bir cevap olarak indirilmiştir."[1]

Urve b. Zübeyir (radıyallahu anh) da şöyle demiştir:

"Kıyametin ne zaman kopacağı hakkında o kadar çok soruldu ki, Ashâb-ı Kiram'ın bile merakı arttı ve bu hususta ilâhi beyanın inmesini beklemeye başladılar. Derken yukarıdaki âyetler indi."

İLGİLİ HADİS

Melek Cebrail'in Hz. Peygamber (aleyhisselam)'a gelerek: "Ya Rasulullah! Kıyamet ne zaman kopacaktır?" diye sorması; Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz'in de ona:

"Ondan sorulan kimse, (bu hususta) sorandan daha bilgili değildir." diye cevap vermesiyle ilgili rivayet bu konuda en sahih belge ve deliller arasında bulunuyor.

1 el- Câmiu li-Ahkâmi'l-Kur'ân: 19/209

Kıyamet Olayı

يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ السَّاعَةِ أَيَّانَ مُرْسٰىهَا

"Senden kıyametin kopuş saatinin ne vakit ortaya çıkacağını soruyorlar."

Kıyamet olayı, mevcut düzenin alt-üst olup bozulması ve yeni bir düzenin kurulması, aynı zamanda insanların kabirlerinden kaldırılması demektir.

Mevcut düzende ilâhi kudret plân ve programını görmeyen; eşya üzerinde yansıyan ilâhi damganın izinden habersiz olan inkârcılar, tabiatıyla kıyamet olayına inanmamakta ve her vesileyle bunu red ve inkâr etmektedirler. Oysa kıyametin meydana geleceğine delâlet eden binlerce delil ve belge bulunduğu halde, kopmayacağına dair sağlam, doyurucu ve inandırıcı hiçbir delil ve belge mevcut değildir.

Konumuzu oluşturan âyetle onu izleyen âyetlerde bu önemli konu hakkında değişik beş bilgi verilmektedir:

1- Kıyamet olayının hangi tarihte mukadder olan çizgisine gelip dayanarak kopacağı bilinmemektedir.

2- Kıyametin ne zaman kopacağı hakkında Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz'in bilgisi olmadığı, yani bu hususta kendisine onun tarihinin bildirilmediği haber veriliyor. Böylece kıyametin kopuş saati hakkındaki bilginin Cenâb-ı Hakk'a has olduğu, onu kimseye bildirmediği belirtilmektedir.

3-4- Hz. Peygamber'in görevinin, kıyametin ne zaman kopacağını bilmek değil, Allah'tan saygı ile korkanları uyarmak olduğu açıklanarak Peygamber (aleyhisselam)'ın ancak kendisine bildirileni bilebileceğine işaret edilmektedir.

5- Kıyamet olayından sonra ikinci hayatın başlayacağı ve ölülerin kabirlerinden diriltilip kaldırılacağı haber verilirken, önemli bir konu üzerinde duruluyor. O da âhiret hayatına nispetle dünya hayatının çok kısa olduğu ve dirilip kalkanların bunun hemen farkına varacakları hususudur.

42. ayette zikredilen "mursâ" kelimesi, mimli masdardır. Aynı zamanda ism-i mekân ve ism-i zaman da olabilir. Daha çok geminin limana gelip

demir atması anlamına gelir. Böylece kıyametin de bir noktaya gelip dayanması, o saatin gelip karşımıza çıkması ve dünya hayatının son durağına gelip dayanması yorumu ortaya çıkmış oluyor.

Sözü edilen kelimenin şu mânalara da delâlet ettiği bilinmektedir:

a) Kıyametin kopması ve ölenlerin dirilmesi,

b) Mevcut hayatın son bulup nihayete ermesi,

c) Cenâb-ı Hak yanında belirlenmiş zamanı.

43. ayet iki mânaya delâlet etmektedir:

1- Şu soru da neye? Çünkü sen peygamberler zincirinin son halkası olarak kıyametin açık alâmetlerinden birisin.

2- Sen de ona ait bilgi nereden olsun ki haber veresin. Onun bilgisi ancak Allah'ın yanındadır.

Böylece Kur'ân-ı Kerim taşıdığı yüksek belâğatiyle, bir cümle ile iki önemli bilgiyi birden vermektedir.[1]

43. ve 44. âyette kıyametin kopmasıyla ilgili bilginin Allah'a ait olduğu ifade edilirken, çok önemli bir noktaya işarette bulunuluyor: Kıyamet dahil her şey Allah'a dönüp dayanacak ve her şey O'nun yüksek kudreti ve azameti karşısında baş eğecektir.

45. ayette Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in görevinin özeti belirtiliyor:

Allah'a inanıp O'ndan saygı ile korkanların, Rasulullah (aleyhisselam)'ın uyarı ve irşadından daha çok yararlanacakları bildiriliyor. Zira inzarın, yani tehlikeyi haber verip uyarmanın daha çok inananlarda tesir edeceği muhakkaktır. Böylece Peygamber (aleyhisselam) ve O'nun yolunda yürüyen âlim ve mürşitlerin irşat ve tebliğiyle eğitilip yetiştirilmek istenen kimselerin her şeyden önce Allah'a inanmaları gerekmektedir. Çünkü insanın suya, havaya olan ihtiyacı ne ise, Allah'a inanmaya ve dindar olmaya da ihtiyacı o nisbette söz konusudur.

46. ayette kıyamet gününde dirilip kalkanlar, o günün dehşet ve azameti, sonsuzluk ve sınırsızlığı karşısında, dünya hayatında geçen ömür-

1 A'raf suresi: 31. âyetin tefsiri

lerinin veya bizzat dünyanın ömrünün bir akşam vakti veya bir kuşluk vakti gibi süratle gelip geçtiğini; kabir âleminde de sanki öylesine kısa bir süre kaldıklarını anlayacak ve kaçırdıkları fırsatlara hayıflanıp nedamet duyacaklar; ama neden sonra...

Bir bardak suyun koca okyanus karşısında ne kadar az ve önemsiz sayılacağını düşünebiliyorsak, işte dünya ile âhiret hayatı arasındaki fark da öyle...

Nâziât suresinin tefsirini bize müyesser kılan Yüce Rabbimize hamd-u senalar; Allah'tan aldığını kusursuz şekilde ümmetine tebliğ eden Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'e ve O'nun âl ve ashabına salât-u selâmlar olsun.

80. SÛRE

ABESE SURESİ

Ayet Sayısı	Kelime Sayısı	Harf Sayısı
42	130	533

ABESE SURESİ

Surenin tamamı Mekke'de inmiştir.

Birinci âyetinde, "Yüzünü ekşitip çevirdi" anlamına gelen "abese" fiili, aynı zamanda sureye isim olmuştur.

SURENİN KAPSADIĞI BAŞLICA KONULAR

1- Gözleri görmeyen İbn Ümmi Mektum (radıyallahu anh) olayı anlatılıyor.

2- Aklını ve idrâkini kullanıp iyice düşünenler için Kur'ân'ın zikir ve öğüt olduğu bildiriliyor.

3- Cenâb-ı Hakk'ın varlığına ve birliğine delâlet eden belge ve deliller sıralanıyor ve böylece insanın yaratılışı ve ona hazırlanıp verilen yiyecek ve içecek maddeleri üzerinde duruluyor.

4- Kıyamet olayının korkunç safhaları bir tablo halinde gözler önüne seriliyor.

5- Kıyamet gününde insanların, "said" ve "şaki" (mutlu ve bedbaht) diye iki gruba ayrılacağı haber veriliyor.

﴿٨٠﴾ سُورَةُ عَبَسَ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

عَبَسَ وَتَوَلَّىٰ ﴿١﴾ أَن جَاءَهُ الْأَعْمَىٰ ﴿٢﴾ وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّهُ يَزَّكَّىٰ ﴿٣﴾ أَوْ يَذَّكَّرُ
فَتَنفَعَهُ الذِّكْرَىٰ ﴿٤﴾ أَمَّا مَنِ اسْتَغْنَىٰ ﴿٥﴾ فَأَنتَ لَهُ تَصَدَّىٰ ﴿٦﴾ وَمَا عَلَيْكَ أَلَّا
يَزَّكَّىٰ ﴿٧﴾ وَأَمَّا مَن جَاءَكَ يَسْعَىٰ ﴿٨﴾ وَهُوَ يَخْشَىٰ ﴿٩﴾ فَأَنتَ عَنْهُ تَلَهَّىٰ ﴿١٠﴾
كَلَّا إِنَّهَا تَذْكِرَةٌ ﴿١١﴾ فَمَن شَاءَ ذَكَرَهُ ﴿١٢﴾ فِي صُحُفٍ مُّكَرَّمَةٍ ﴿١٣﴾ مَّرْفُوعَةٍ
مُّطَهَّرَةٍ ﴿١٤﴾ بِأَيْدِي سَفَرَةٍ ﴿١٥﴾ كِرَامٍ بَرَرَةٍ ﴿١٦﴾

1- 2- Kendisine o ama (iki gözü arızalı) geldi diye yüzünü ekşitip çevirdi.

3- 4- Ne bilirsin, belki o temizlenecek veya öğüt alacaktı da o öğüt ona fayda verecekti?

5- 6- Ama öğüt almaya ihtiyaç duymayana ise, sen yönelip ilgi duyuyorsun.

7- Onun arınmasından sana ne?

8- 10- (Allah'tan) saygı ile korkarak koşup gelenle ilgilenmeyip kendisinden habersiz (gibi) görünüyorsun.

11- Hayır, hayır; o (Kur'an) elbette bir öğüttür.

12- Arzu eden onu hatırlayıp öğüt alır.

13- 14- O, saygı duyulan şerefli tertemiz yüce sahifelerdedir.

15- 16- İyilik timsâli saygıdeğer kâtiplerin elleriyle (yazılmıştır).

İNİŞ SEBEBİ

Müfessirlerin hemen hepsi bu âyetlerin inmesine sebep olarak şu

olayı nakletmişlerdir:

Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz bir gün Kureyş Kabilesi'nin ileri gelenlerine hitap etmek üzere onlarla bir araya gelmiş bulunuyordu... Amacı, onları Allah'ın varlığına, birliğine inandırıp son din olan İslamiyet'e ısındırmaktı. Tam bu sırada, daha önce Allah'a ve Peygambere inanıp İslâm'ı kendine din olarak seçen âmâ (iki gözü arızalı) İbn Ümmi Mektum adındaki sahabi çıkageldi ve Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'den bir şey sormak isteyerek şöyle dedi: "Ya Rasulullah! Cenâb-ı Hakk'ın sana öğrettiğini bana öğret." Ancak Rasulullah (aleyhisselam) karşısına aldığı kişilere Allah'ın dinini daha iyi anlatma ve açıklamada bulunma fırsatını kaçırmak istemediğinden İbn Ümmi Mektum'a iltifat etmedi. Adı geçen sahabi ısrar edip durunca, Rasulullah (aleyhisselam)'ın biraz canı sıkıldı ve mübarek yüzünü biraz ekşitip ona ilgi göstermedi. Bu sebeple konumuzla ilgili âyetler indi.

İLGİLİ HADİSLER

Hz. Aişe (radıyallahu anha) validemiz diyor ki:

- İki gözü arızalı olan İbn Ümmi Mektum, Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'e geldi ve şöyle dedi: "Ya Rasulullah! Beni irşâd eyle." O sırada Rasulullah (aleyhisselam)'ın yanında müşriklerin ulularından bir adam bulunuyordu. O bakımdan Rasulullah (aleyhisselam), İbn Ümmi Mektum'dan yüz çevirip öteki adama yöneliyor ve: "Bizim bu söylediklerimizde bir sakınca görüyor musun?" diye soruyor, o da: "Hayır" diye cevap veriyordu. İşte bu sebeple "Abese suresi" indi.[1]

Yine Hz. Âişe (radıyallahu anha)'dan yapılan rivayette, Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz şöyle buyurmuştur:

"Kur'ân'ı okuyup onu ihtimamla muhafaza edenin misali, o çok şerefli, saygı değer yazıcı meleklerle beraber (olmaktır). Kur'ân'ı okuyup onu ihtimamla muhafaza eden ve onun üzerinde hırs ve iştiyakla duran kimsenin misali, kendisine iki ecir (sevap ve mükâfat) verilmesidir."[2]

"Sizin hayırlınız, Kur'ân'ı öğrenen ve öğretendir."[3]

---

1 et- Tac el-Câmi'u li'l-usul fi Ehâdisi'r-Rasul: 4/282 - Tirmizi hasen olduğunu belirt-miştir.

2 et- Tac li'l-Câml'u'l-usul: 4/282 - Buhari/Fezâilü'l-Kur'ân

3 Buhari/Fezâilü'l-Kur'ân: 1775.

"Sizin en faziletli ve üstün olanınız, Kur'ân'ı öğrenen ve öğretendir."[1]

"Kur'ân'a sahip (olan hâfız)ın misali, bağlı bulunan devenin sahibine benzer. Deve sahibi devesini titizlikle gözetip korumaya çalışırsa, onu tutup zaptedebilir. İlgilenmeyip kendi haline bırakırsa, kaçıp gider."[2]

"Kur'ân okuyup ona sahip (hafız) olanlardan birisi için: "Şu ve şu âyetleri unuttum" demek ne fena şeydir! Belki "unutuldu" demek gerekir.

"Sizler artık Kur'ân'ı hep okuyup hatırınızda tutmaya çalışın. Zira Kur'ân'ın hafız kişilerin gönüllerinden kopup ayrılması, devenin kopup kaçmasından çok daha seri ve şiddetlidir."[3]

Mü'minin Allah Yanındaki Kıymeti

عَبَسَ وَتَوَلّٰٓى اَنْ جَآءَهُ الْاَعْمٰى

"Kendisine o ama (iki gözü arızalı) geldi diye yüzünü ekşitip çevirdi."

İnsan için dünya hayatında da âhiret âleminde de en kıymetli nimet, Allah'a dosdoğru imândır. Yunus Emre'nin anlatımıyla, imân öyle bir cevherdir ki hiçbir sarraf onun gerçek değerini bilip ortaya koyamaz.

İnsan dünyadan ayrılırken beraberinde en büyük saadet ve devlet olarak imânını götürür. Kabir ve âhiretin her safha ve kademesinde kişi ancak onun ışığıyla önünü görebilir ve "Sırat" denilen o korkunç ve çok tehlikeli köprüyü onunla geçebilir.

Kur'ân'da imân nuru tasvir edilirken şöyle buyuruluyor:

"O gün mü'min erkekleri ve mü'mine kadınları, nurları önlerinde ve sağlarında koşarcasına seyrederken görürsün."[4]

"O gündeki Allah, peygamberi ve O'nunla beraber bulunup imân edenleri rüsvay etmez. Nurları önlerinde ve sağlarında yürür."[5]

İmân bu derece paha biçilmez bir cevher olduğuna göre, ona sahip

---

1 Buhari/Fezâilü'l-Kur'ân: 1776.

2 Buhari/Fezâilü'l-Kur'ân: 1777.

3 Buhari/Fezâilü'l-Kur'ân: 1778.

4 Hadid suresi: 12

5 Tahrim suresi: 8

olan mü'minin Allah yanında ne kadar kıymetli olduğu kendiliğinden anlaşılır.

O bakımdan Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in, Mekke'nin ileri gelen müşriklerinden birini veya birkaç tanesini İslâm'a ısındırırım umuduyla çaba sarfederken kapıya gelen a'mâ bir mü'mine ilgi göstermemesi ve yüzünü bütünüyle müşriklere çevirip o a'mâya iltifat etmemesi, kınanmasına sebep olmuştur.

Zira İslâmiyet şekil ve servetten, makam ve rütbeden ziyade kalp ve kafayla, imân ve sâlih amelle meşgul olur. İnanmayan asilzadeyi değil, inanan köle ve esiri kardeş edinmemizi emreder. Sâlih amelde bulunmayan zengine değil, sâlih amelde bulunan fakire daha çok ilgi ve itibar gösterilmesini tavsiyede bulunur. İbn Ümmi Mektum, Habeşli Bilâl, İranlı Selmân ve benzeri fakir ve kölelerin Rasulullah (aleyhisselam)'ın irfan meclisinde gördükleri sıcak ve samimi ilgi bunun açık misallerinden biridir. Mekke fethedildiği gün, Bilâl'in ezan okumak üzere kutsal Kabe'nin damına çıkmasını emreden Rasulullah (aleyhisselam)'ın bununla bütün dünyaya, gerçek değer ve faziletin imân ve takvada toplandığını ilân etmesi bir başka belge değil midir?

Ayrıca konumuzu oluşturan âyetlerde, İbn Ümmi Mektum'a iltifat etmeyip bir süre onunla ilgilenmeyen Rasulullah (aleyhisselam)'ın bu olaydan dolayı art arda üç uyarı ve kınama ile muhafaza edilmesi son derece dikkat çekicidir.

Bu üç uyarı şöyledir:

1- Kendisine bir a'mâ geldi diye yüzünü ekşitip çevirdi.

2- Ne bilirsin, belki o temizlenecek veya öğüt alacaktı da öğüt ona fayda verecekti.

3- Allah'tan saygı ile korkarak koşup gelenle ilgilenmeyip kendisinden habersiz (gibi) görünüyorsun!

Ayrıca Cenâb-ı Hak sözü edilen olayla, ilim ve irfanı, hak ve hakikati yaymada, kişileri ve toplumları eğitmede bir bakıma fırsat eşitliğinin gereğine işarette bulunuyor.

Kur'ân-ı Kerim'de bu konu doğrultusunda iki ayrı beyân daha vardır:

Birincisi En'âm suresi 52. âyette, ikincisi Kehf suresi 28. âyette anılmaktadır. Geniş bilgi için bu iki âyetin tefsirine bakılması şayan-ı tavsiyedir.

Hakkında bu kadar âyet inen ve Rasulullah (aleyhisselam)'ın kınanmasına sebep teşkil eden iki gözü arızalı kimdir? Asıl adı Amr b. Kays'dir. İbn Ümmi Mektum onun künyesidir. Bu zat Hz. Hatice (radıyallahu anha)'nın dayısının oğludur. İlk muhacirlerden olup gözlerini kaybetmiş bulunuyordu. Sözü edilen olaydan sonra Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz, İbn Ümmi Mektum'a fazla ilgi göstermeye başladı; ona müezzinlik payesi verdi ve Medine dışına çıktığında onu kendi yerine nâib bıraktı. Böylece Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz seferde bulunurken iki defa İbn Ümmi Mektum Mescid- i Saadet'te imam olup mü'minlere namaz kıldırdı.

Kur'ân Bütünüyle Öğüttür

كَلَّآ إِنَّهَا تَذْكِرَةٌ ۚ فَمَن شَآءَ ذَكَرَهُۥ

"Hayır, hayır; o (Kur'ân) elbette bir öğüttür. Arzu eden onu hatırlayıp öğüt alır."

Kur'ân her vesileyle Allah'ı, O'nun yüksek kudretini hatırlatan; insanın günlük hayatının her bölümünde Allah'ın anılmasını emir ve tavsiye eden; kişinin kâinat planındaki yerini, görevini belirleyen ve onu hep iyiye, doğruya, güzele yönlendirip duygu ve düşüncesine, akıl ve idrâkine seslenen bir kitaptır. Onun bu özelliğinden dolayı ilgili âyette "Tezkire" diye anılmıştır.

Şüphesiz Kur'ân aynı özelliğiyle bütün insanlara, kavim ve milletlere de tezkiredir. Çünkü Kur'ân akla ışık tutup yol göstermekte, duyguyu yönlendirmekte, düşünce ufkunu genişletmekte, çok tesirli ve kalıcı öğüt vermekte, ibret alınacak misalleri getirmekte, Allah (celle celaluhu) ile kulları arasındaki yol üzerinde bulunan engelleri kaldırmakta benzersiz bir rehberdir. Aklını, vicdanını kullanabilen herkesi aydınlatan ve nuru asla sönmeyen bir meşaledir.

Ancak unutmayalım ki, dinde zorlama yoktur. Canı isteyen bu öğüdü dinler ve nasibini alır; canı istemeyen dinlemez. Zira hak bâtıldan, doğru eğriden, yanlış doğrudan ayrılmış ve bu zıtlar arasında ayrım yapacak gerçek kıstaslar konulmuştur. Kur'ân'ın muhatabı ise ancak akıl sahipleridir.

O bakımdan ünlü müfessir Kurtubi, âyette geçen "tezkire"yi, "mev'ize" ye "tebsire" diye yorumlamıştır. Mev'ize, vaaz ve öğüt demektir. Tebsire ise, gerçeği gösterme, ibret ve öğüt alınacak olaylara, konulara dikkatleri çekmek ve hakikati öğretmek için geniş mânalara delâlet eden bir kavramdır.

Tertemiz, Yüce Kutsal Sahifeler

فِي صُحُفٍ مُكَرَّمَةٍ مَرْفُوعَةٍ مُطَهَّرَةٍ

"O, saygı duyulan şerefli tertemiz yüce sahifelerdedir."

Şüphesiz sahifeler, içinde yazılı olan fikirlere, bilgilere ve gerçeklere göre değer kazanır. Allah kelâmı (sözü) ne kadar seçkin, şerefli, aziz ve saygıdeğer ise, onun yazılı bulunduğu sahifeler de aynı oranda şerefli, aziz ve saygıdeğerdir.

Mushaf sahifelerinde yazılı olan Allah sözü, önce Levh-i Mahfuz'da nurdan sahifelere nakşedilmiş, sonra görevli melekler tarafından oradan alınıp diğer nurdan sahifelere yazılmıştır. Sonra da Melek Cebrail vasıtasıyla Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in gönül sahifesine aksettirilmiş ve arkasından da Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz telakki ettiği âyetleri kendi kâtiplerine yazdırmak suretiyle aynen korunmasını sağlamıştır.

Cenâb-ı Hak, kâtip meleklerden söz ederken onlar hakkında iki sıfat kullanmıştır: "Kiram" ve "Berere" Böylece Allah kelâmını yazan hem melekler hem de Rasulullah'ın meclisindeki kâtipler övülmekte ve Kur'ân ile Kur'ân ilimleriyle meşgul olanlara, Mushaf yazan hattatlara güzel bir ölçü verilmektedir.

Kiram, ya "kerem"den ya da "kerâmet"ten gelen "kerim"in çoğuludur. Berere ise, "bârr"ın çoğuludur. Böylece Kur'ân'ı yazan meleklerin Allah yanında çok aziz, şerefli oldukları; aynı zamanda o meleklerin iyilik ve ihsan sever oldukları, gerçek mü'minler için duâ ve istiğfarda bulundukları söz konusudur. Cömertlik, şefkat, merhamet, yakınlık, nezaket ve nezahat o meleklerin şiarı, olgunluk onların değişmeyen sıfatıdır.

Kur'ân ile meşgul olan mü'minler için en güzel örnek teşkil etmektedirler. Öyle ki, Kur'ân'a inanan ve onunla amel eden her mü'min iyiliksever, âlicenap, vekarlı, cömert, aziz ve şerefli olmalıdır.

Buhari bu iki önemli sıfatı dikkate alarak diyor ki:

"Kur'ân'ı kalbinde ve kafasında taşıyan kimsenin söz ve davranışlarında doğruluk, iyilik bulunması, aynı zamanda doğruyu göstermesi, iyiliği tavsiye etmesi gerekir."

"Sefere" "safir"in çoğuludur. "Yazıcılar, kâtipler" demektir. Daha çok kitap yazanlarla ilgili bir anlam taşımaktadır. Çünkü aynı kökten gelen "şiir", "yazılıp hazırlanmış kitap" demektir. Kapalı şeyin üzerindeki örtüyü açmak, düzeltmek mânasında da kullanıldığı vakidir. Nitekim bu mânayla hükümdarlar, kabileler ve ülkeler arasında gidip gelen elçiye "sefir" denilmiştir.

Şüphesiz gerek Levh-i Mahfuz'daki ana kitabın, gerekse dünya semasına indirilen Kur'ân'ın bu iki âlemdeki mahiyet ve hakikatini, yazılış tarzını ve yazan meleklerin nasıl, ne ile yazdıklarını bilmemiz mümkün değildir. Zira nurdan sahifelere, nurdan kalemle ve o kalemleri tutan nurdan yaratılmış meleklerle yazılan Kitabullah'ın oradaki nurani mana ve şeklini tasvir etmek insan gücünü aşmaktadır.

O bakımdan biz mü'min olarak sadece Allah'ın ve Rasulullah'ın bildirdiklerine inanır, gerisini Cenâb-ı Hakk'ın ilmine bırakırız.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, öğüt alıp araştırmak isteyen İbn Ümmi Mektum olayı konu edilerek Cenâb-ı Hak yanında bir mü'minin ne kadar üstün kıymet taşıdığına işarette bulunuldu. Sonra da Kur'ân'ın çok şerefli kâtipler tarafından yazıldığına değinilerek bu kitabın dileyen herkes için sağlam bir öğüt olduğu belirtildi.

Aşağıdaki âyetlerle, insana, insanlığın mâna ve hikmetini öğreten Kur'ân'a ilgisiz ve bilgisiz kalacak olanlar nankörlükle vasıflanıyor. Sonra da insanın yaratılışındaki gelişme safhaları üzerinde durularak ilâhi kudretin her şeye yeteceğine işaret ediliyor.

قُتِلَ الْاِنْسَانُ مَآ اَكْفَرَهٗ ﴿١٧﴾ مِنْ اَيِّ شَيْءٍ خَلَقَهٗ ﴿١٨﴾ مِنْ نُّطْفَةٍ خَلَقَهٗ فَقَدَّرَهٗ ﴿١٩﴾ ثُمَّ السَّبِيْلَ يَسَّرَهٗ ﴿٢٠﴾ ثُمَّ اَمَاتَهٗ فَاَقْبَرَهٗ ﴿٢١﴾ ثُمَّ اِذَا شَآءَ اَنْشَرَهٗ ﴿٢٢﴾

17- Kahrolası (inkârcı azgın) insan ne de nankördür!

18- Allah onu hangi şeyden yaratmıştır?

19- Nutfe (sperma)dan yaratmış da (en güzel biçimde) takdir etmiştir.

20- Sonra da (yaşayıp geçinme, anlayıp inanma) yolunu ona kolaylaştırmıştır.

21- Sonra onu öldürüp kabre koymuştur.

22- Sonra dilediği zaman onu diriltip kaldırır.

İLGİLİ HADİSLER

"Toprak insanoğlunun her şeyini yiyip tüketir; ancak kuyruk sokumundaki (bilyemsi) kemiği değil."

Bunun üzerine soruldu: "Kuyruk sokumundaki kemik nedir?" Cevap verdi:

"Hardal tanesi gibidir ki, ondan neş'et ettirilip (yaratılacaksınız)."[1]

Aynı hadis bazı değişik lâfızlarla da rivayet edilmiştir. Onlardan biri de şöyledir:

"İnsanın her şeyi çürür, ancak kuyruk sokumundaki kemik çürümez. (İnsan tekrar) ondan yaratılır ve hilkat ondan oluşup terekküp eder."

Açıklama:

Kuyruk sokumundaki bilyamsı küçücük kemik, bir bakıma insanın nüvesini teşkil etmekte ve onun mikro modelini taşımaktadır. Ancak bu kemik toprakta çürümese bile, ateşte yanıp kül olabilmektedir. Bu durumda insan tekrar ondan nasıl oluşturulup yaratılacaktır? Aslında o kemikteki mikro model kaybolmamaktadır. Belki ışın veya havaya dönüşerek varlığını sürdürebilmektedir. Şüphesiz ondaki sırrın hakikat ve mahiyetini bugünkü bilgi ve tecrübelerimizle bilmemiz mümkün değildir. Ama Rasulullah (aleyhisselam)'ın sahih hadisine inanıyoruz.

İnsan Çok Nankördür

قُتِلَ الْاِنْسَانُ مَآ اَكْفَرَهٗ

"Kahrolası (inkârcı azgın) insan ne de nankördür!"

---

1 Buhari/Tefsir: 3/39, 1/78 - Müslim/Fiten: 141, 143- Ebu Dâvud/Sünnet: 22 - Nesâi/Cenâiz: 117 - İbn Mâce/Zühd: 32 - Taberâni/Cenâiz: 49 - Ahmed: 2/322. 428, 499-3/28

Bu genel anlamda bir kural değildir. Ama insanın mayasında biraz da nankörlük karışımı vardır. İmân ve irfan tezgâhında şekillenmeyenler bu karışımın belirgin hale gelmesiyle Rablerine karşı nankörlük ederler.

Gerçekten insanın ruhi ve bedeni yapısı her yanıyla ve tezahürüyle yüce bir kudretin, eşsiz ve benzersiz bir yaratanın varlığına ve birliğine delâlet etmektedir. Kurulan vücut mekanizması, en hassas elektronik cihazın da ötesinde ve üstünde kıyas kabul etmez bir maharetle çalışmakta ve kendi kendini onarmaktadır. Her gün insan vücudu ölen milyonlarca hücrenin yerine yenilerini imal edip sevketmekte; açılan bir yarayı kapamak için hücre sevkiyatı aralıksız devam etmektedir. Diğer yandan yapısı aynı kimyevi maddelerden oluşan hücrelerin yüklendikleri program ise çok değişiktir. Kimi kalbe, kimi beyne, kimi tırnağa, kimi ciğerlere gönderilmektedir. Her biri yüklendiği program gereği, yapılacak olanı kusursuz yerine getirmekte ve en küçük bir yanlışlığa meydan vermemektedir.

Soğuk bir mevsimde ısı derecesi sıfırın altında bile olsa, burnumuzdan aldığımız soğuk hava henüz ciğerimize ulaşmadan + 35, 36 dereceye yükselmekte ve bu ameliye sürüp gitmektedir. Burundan geçip mukusları aşıncaya kadar insan vücudunun ısısıyla aynı dereceye yükselen hava, ciğerimize bir zarar vermemekte ve arzulanan hizmeti yerine getirmektedir.

Verdiğimiz birkaç misal acaba tesadüflerin oluşturduğu bir düzenleme midir? Bu mümkün müdür? İşte insan kendi hılkatındaki bu mükemmel işleyişe baktığı ve Cenâb-ı Hakk'ın yüksek sanatının eşsizliğini kendi vücut yapısında gördüğü ve organların çalışma sistemindeki inceliği idrâk ettiği nisbette O sonsuz ve sınırsız yüce kudreti tanıyabilir. Tanıdıkça da kendi mahviyet ve aczini müşahede etme seviyesine gelir. Böylece inkâr ve nankörlük yurdundan, imân ve şükür iklimine sür'atle geçerek Hakk'a kul olma bahtiyarlığına erişir. Kendindeki ezeli kalem çizgisini, kudret fırçasının rengini göremeyen, anlayamayan kimse ise, Allah'ı bilip tanımaz. O'nu tanımayınca da aşırı nankörlük kaftanına bürünerek gününü gün etmeye çalışır.

Konumuzu oluşturan âyette insanoğlunun şu beş harikayı anlayıp kavraması, hikmetine nüfuz edip inanması istenmektedir:

1- Nutfeden yaratılması,

2- Biyolojik, fizyolojik ve kimyasal kanunlar düzeyinde tekâmül edip ana rahminde insan şekline girmesi,

3- Yaşayıp geçinmesinin, anlayıp inanmasının bütün yollarının açık tutularak kolaylaştırılması,

4- Ölüp toprağa intikal etmesi,

5- Günü gelince diriltilip ikinci hayata kaldırılması...

Birinci maddede, erkeğin cinsiyet hücresiyle kadının yumurta hücresinin birleşmesi ve kaynaşan hücrelerin ana rahminde tutunarak akıl üstü bir maharet ve enerjiyle yeni bir canlı meydana getirinceye kadar binlerce defa bölünmesi ve öylece çoğalması söz konusudur.

İkinci madde ile, döllenmiş yumurtanın gelişmeye yüz tutmasına, 40-45 günde insan şekline girmesine işaret ediliyor. Hücrelerin bir misline katlanıp çoğalmasıyla spermanın özüne ve kadının yumurta hücresine, - hilkat kanunu gereği- çizilen insan modeli böylece belirginleşiyor. Tıpkı toprağa atılan tohumun hücresine nakşedilen kocaman ağacın en küçük modelinin şartları ve ortamı müsait bulunca çatlayarak filizlenmeye yönelmesi gibi...

Üçüncü maddede, yerkürenin insanoğlunun yaşamasına uygun bütün şartları ve imkânları kendinde taşıyarak yaratıldığına işaret ediliyor.

Su, toprak, hava, güneş ve yeraltı ile yerüstü kaynaklarının bir araya getirilmesiyle insan hayatına elverişli ortam doğuyor.

Aynı zamanda herşeyi yaratan Allah'ı anlayıp tanımak için her türlü imkân seferber edilmiş ve insana bunun için birtakım yetenekler verilmiştir.

Dördüncü ve beşinci maddelerde, insan bedeninin dünyadaki mevcut ortam ve şartlara göre yaratıldığı; âhiret alemindeki hayat şartları tamamen değişik olduğu için, ruhunun girip yerleştiği bu ilk bedenle âhirette yaşama şansının bulunmadığı hatırlatılıyor. O bakımdan dünyaya ait bedenin ölmek suretiyle o değişme gününe hazırlanmasının gereğine işaret ediliyor.

İşte bu da ezelde düzenlenip insandan yana hazırlanmış bir kanundur ki, şaşması, hata yapması veya gecikmesi söz konusu değildir. Bizi, hiçbir misal ve modelimiz yokken yaratan Cenâb-ı Hak, misalimiz ortada dururken ikinci hayata diriltip kaldıramaz mı? Bedenimizi oluşturan elementleri harekete geçirip onu oluşturamaz mı? İç ve dış organlarımızdaki tenasüp ve oluşma özellikleri her yanıyla Allah'ın yaratmadaki eşsizliğini göstermiyor

mu? Bütün bunlar ortada dururken ve her biri O'nun varlığının şahidi bulunurken inkâra sapmanın, nankörlük etmenin mâkul bir yanı var mıdır? Hem Cenâb-ı Hakk'ın varlığını ve birliğini ispat eden binlerce delil ve belge gözlerimizin önünde bulunduğu halde, O'nun yokluğuna delâlet eden hiçbir delil ve belge yokken, O'nu inkâr etmenin anlamı ne olabilir?

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, insanoğlunun her iki hayatını aydınlığa kavuşturacak olan Kur'ân'a ilgisiz ve bilgisiz kalmak, nankörlüğün ta kendisi; ilâhi hitaptaki mutlak anlamda mutluluk vadeden gerçeği anlamamak veya ona kulak tıkamak en aşağı derecedeki gafletin belirtisi olduğuna değinildi. Arkasından akla malzeme vermek için insanın yaratılışındaki safhalardan birkaçına temas edilerek yol gösterildi.

Aşağıdaki âyetlerle, insanoğlunun ilâhi emirleri lâyıkıyla yerine getiremediği konu ediliyor. Arkasından ona verilen nimetlerden sekiz kadarı üzerinde durularak vicdanlara sesleniliyor.

كَلَّا لَمَّا يَقْضِ مَا أَمَرَهُۥ ﴿٢٣﴾ فَلْيَنظُرِ الْإِنسَانُ إِلَىٰ طَعَامِهِۦٓ ﴿٢٤﴾ أَنَّا صَبَبْنَا
الْمَاءَ صَبًّا ﴿٢٥﴾ ثُمَّ شَقَقْنَا الْأَرْضَ شَقًّا ﴿٢٦﴾ فَأَنۢبَتْنَا فِيهَا حَبًّا ﴿٢٧﴾
وَعِنَبًا وَقَضْبًا ﴿٢٨﴾ وَزَيْتُونًا وَنَخْلًا ﴿٢٩﴾ وَحَدَآئِقَ غُلْبًا ﴿٣٠﴾ وَفَٰكِهَةً وَأَبًّا
﴿٣١﴾ مَّتَٰعًا لَّكُمْ وَلِأَنْعَٰمِكُمْ ﴿٣٢﴾

23- Hayır, hayır; insan, Allah'ın buyruğunu (lâyıkıyla) yerine getirmemektedir.

24- Bir de insan, yiyeceğine bir baksın!

25- Şüphesiz ki biz suyu döker de dökeriz, (İhtiyaç nispetinde yağmur yağdırırız.)

26- Sonra, yeryüzünü (kabartıp) yarık yarık yaparız.

27- 31- Orada tane, üzüm, yonca, zeytin, hurma, sık ve büyük ağaçlı bahçeler, meyveler ve çayırlar bitiririz.

32- Size ve davarlarınıza yararlı geçimlik olsun diye (bunları hazır-

layıp vermekteyiz).

İnsanoğlunun Allah'ın Emrettiklerini Lâyıkıyla Yerine Getirememesi

كَلَّا لَمَّا يَقْضِ مَا اَمَرَهُۜ

"Hayır, hayır; insan, Allah'ın buyruğunu (lâyıkıyla) yerine getirememektedir."

Bu, insanların inkâr, imân, irfan, bilgi, kültür, ahlâk ve dindarlık derecelerine göre farklılık arzeder. Kâfir, ilâhi emirlerin hiçbirini yerine getirmez. O'nun emrine uygun bir iş ve fiilde bulunsa bile, bu, ilâhi emre uyduğu için değil, rasgeldiği için benzerlik göstermiştir. Mü'min ise, takva, ilim ve irfanı oranında ilâhi emirleri yerine getirmeye çalışır. İnancı zayıf olanlara gelince: Onlar Hakk'ın buyruklarının azını yerine getirirken çoğunu terkederler.

Gerçi âyette her ne kadar fiildeki zamir üçüncü şahıs olan nankör insana aitse de diğer bütün insanlara da teşmil edilebilir. Tabii Peygamberler ve onların yolunda yürüyen kâmil mürşitler ve ilim adamları bu genellemenin dışında kalır.

Nitekim Tabiin'den Mücahid ile Katade, konumuzu oluşturan âyeti: "Hiç kimse emrolunduğu şeyleri lâyıkıyla yerine getiremez" şeklinde yorumlamışlardır. İbn Abbas (radıyallahu anh) ise, "İnsanlar Adem'in sulbünde iken kendilerinden alınan ahd ve misaka tam anlamıyla bağlı kalmamışlardır" şeklinde değişik bir yorum getirmiştir. Çünkü ilâhi nimetlerin çokluğu ve çeşitliliği karşısında insanın yaptığı iyilik ve ibâdetler çok küçük kalır.

Yediğimiz Gıda Maddeleri Hangi Tezgâhta Hazırlanmaktadır?

فَلْيَنْظُرِ الْاِنْسَانُ اِلٰى طَعَامِهٖۤ

"Bir de insan, yiyeceğine bir baksın!"

Sofrada önümüze konulan yiyecek maddelerinin hazır duruma getirilebilmesi için denizler, güneş, rüzgâr, bulut, yağmur, toprak, bakteriler ve ziraatçılar elbirliği edip her biri kendine düşen hizmeti vermek suretiyle seferber olmuşlardır. Öyle ki, bu faktörlerden biri yüklenilen hizmeti aksatacak veya vermeyecek olsa, her şey alt-üst olur ve arzulanan netice akim kalır.

Şüphesiz bunların hepsini belli bir programa göre hizmete sevkeden

yüksek bir kudretin mevcudiyeti söz konusudur.

Bunun içindir ki, ilgili âyetle insan aklına ve idrâkine seslenilmekte ve vücut yapımızdaki harika sanatın belirgin eserinden alınıp dış âlemimizdeki nimet ve belgelere yüzlerimiz çevrilmektedir.

Böylece her biri kâinatın birer parçası olan insan ve onun için yaratılan çeşitli gıda maddeleri bir bütünlük arz etmektedir. İnsanı bu maddelerden, onları da insandan ne ayrı düşünebiliriz ne de ayırabiliriz. Ezeli kalem insanın hayat statüsünü yazıp hazırlarken, onun için lüzumlu bütün maddeleri de belirleyip belli kanunlara bağlamış ve sağlam bir denge ile uyum hazırlamıştır. O dengeyi ve bağlı bulunduğu Sünnetullahı bildiğimiz ve özelliğine göre değerlendirdiğimiz nisbette mutlu olabiliriz.

Cenâb-ı Hak bu bapta insan yiyeceği olarak daha çok sekiz madde üzerinde durmuştur. Şüphesiz bunda bir sınırlama söz konusu değildir.

Ancak bu sekiz madde, hemen hemen birçok gıda maddelerini kapsamaktadır. Şöyle ki:

1- "Tahıl" anlamına gelen "hab"

Bu, tahıl kapsamına giren, baklagiller de dahil bütün ürünleri kapsamaktadır. Birinci maddede "hab" kavramına yer verilmesi, o bakımdan çok önemlidir. Çünkü genellikle tahıl gıda maddemizin önemli bir bölümüne hitap etmekte ve ana geçim maddesi olduğunu ortaya koymaktadır.

2- Üzüm

Bu meyvenin ne kadar değerli ve yararlı olduğunu biliyoruz. Şüphesiz üzüm, hem besleyici, hem iştah açıcı ve sindirim sistemini düzenleyicidir. Aynı zamanda içinde kalsiyum, demir, fosfor bulunduğundan insan sağlığına çok faydalıdır. Ayrıca üzümde B ve C vitaminleri bulunur. Sindirimi kolaylaştırır ve idrar söktürür.

3- Yonca

Yonca, besili toprak aramadığı, çok su istemediği, fazla güneşe ihtiyaç duymadığı için kolay ve çabuk yetişen hayvan yemlerinden biridir. Çabuk yayılıp gelişme ve genişleme özelliği vardır. O bakımdan kolay elde edilebilen bir bitkidir. Hayvan besleyenler için oldukça ekonomik sayılır. Bunun için Cenâb-ı Hak, insanlardan yana protein kaynağı olan hayvanların

beslenmesinde önemli yeri olan yoncadan ismen söz etmektedir.

4- Zeytin

Bilindiği gibi zeytin, besin değeri çok yüksek bir gıda maddesidir. Zeytinde % 14 yağ, 8.5 karbonhidrat, 0.76 protein vardır. Zeytinyağının sindirimi kolaydır. Böbreklerin iyi çalışmasında olumlu tesirinden söz edilir. Katık olarak kullanılması ise çok yaygındır. Posası hayvan yemi olarak kullanılır.

Görüldüğü gibi hem insanlara hem de hayvanlara faydalı olan zeytin Kur'ân'ın birkaç yerinde anılmıştır. Ayrıca Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz nem zeytini, hem de yağını övmüştür. Bütün bu beyânlar, onun çok değerli bir besin maddesi olduğuna şahit ve delildir.

5- Hurma

Hurma da çok besleyicidir. Yaşı da kurusu da yenir. Şeker ve karbonhidrat bakımından zengindir. Açlığı giderir. Kurusu uzun süre dayanır ve ekmek yerine geçmekle kalmaz sindirim sistemi üzerinde çok olumlu tesirler meydana getirir.

6- Sık ve büyük ağaçlı bahçeler

Şüphesiz ağacın, bahçenin; tek kelimeyle yeşilliğin insan sağlığı üzerindeki müspet tesiri artık çok iyi bilinmektedir. O bakımdan birçok ilim adamları yaptıkları araştırma ve inceleme neticesinde, "Ağaç kadar insana faydası dokunan başka bir canlı yoktur" demişlerdir. **İlmi araştırma ile tespit edilen faydalar şöyle belirtilmiştir:**

a) Bir hektar orman yaklaşık 32 ton tozu yutarak zararsız hale getirir.

b) Böylece ağaç için için hava filtresi görevini yapmaktadır.

c) Büyük bir ağaç saatte 2 kilo karbondioksit denilen zehirli gazı emmekte ve insana hayat vermektedir.

d) Aynı zamanda hayatımız için çok lüzumlu ve kaçınılmaz olan oksijeni de 2 kilodan fazla vermekte ve havayı rahat teneffüs edilir hale getirmektedir.

Bunun için O en büyük hekim ve yegâne hikmet sahibi Allah (celle celaluhu), dünyayı yemyeşil yaratmış ve ebedi saadet yurdu olan Cenneti de

en güzel ağaçlarla süslemiştir.

7- Çok çeşitli meyve

Meyve, çeşitlerine ve türlerine göre, insanoğluna sunulan güzel nimetlerden biridir. Her biri ayrı bir vitamin kaynağıdır. Vücudumuz için lüzumlu olan vitaminlerin çoğunu meyvelerden alırız. Şüphesiz meyveler bütünüyle, güzel tat ve kokularıyla hayatımıza renk katmakta ve bizimle Cenâb-ı Hak arasında bir bakıma haberleşmeyi sağlamaktadır. Zira hemen her meyve, taşıdığı özellikleriyle ilâhi kudret fırçasının izlerini ve renklerini taşımakta; her yanıyla "Allah" diye fısıldamaktadır.

Günümüzde hekimlik alanında meyvelerden ve çiçeklerinden yeterince yararlanılmakta ve bunlar nice dertlere deva olmaktadır.

Ayrıca çeşitli hastalıklarda meyve kürü şeklinde tedaviler yapılır.

8- Çok çeşitli ot

Bu da etinden, sütünden, kılından, derisinden ve sakatatından istifade ettiğimiz davarlar ve binek hayvanları için son derece lüzumludur. Aynı zamanda kuruyup toprağa karışan otların, bitkilerin toprağı humuslu düzeye getirmesi de onun başka bir yarandır.

Sekiz yararlı madde sıralandıktan sonra Cenâb-ı Hak 32. âyetle bunların münhasıran insanlar ve bir kısmının da davarlar için geçimlik anlamında yaratıldığını belirterek şöyle buyuruyor: "Size ve davarlarınıza yararlı geçimlik olsun diye (bunları hazırlayıp vermekteyiz)."

ÂYETLER ARASINDABAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, insanoğlunun bunca lütuf ve nimetlere rağmen ilâhi buyrukları lâyıkıyla yerine getirmediği konu edildi. Arkasından hayatımız için çok lüzumlu ve faydalı olan sekiz madde sıralanarak akıl ve vicdanımıza seslenildi.

Aşağıdaki âyetlerle, kıyamet ve arkasından âhiret olayına değiniliyor. O günün dehşeti "sahha" sözüyle özetlendikten sonra herkesin kendi niyet ve ameliyle baş başa kalacağı haber veriliyor. Soy bağlarının kopacağına değinilerek çoluk çocuk yüzünden günaha girmenin makul hiçbir yanı olmadığına işaret ediliyor. Sonra da mü'minlerle kâfirlerin yüzlerinin o gün aksettireceği görüntüye atıf yapılarak ölmeden önce ciddi bir hazırlığa

gerek olduğu belirtiliyor.

فَإِذَا جَاءَتِ الصَّاخَّةُ ﴿٣٣﴾ يَوْمَ يَفِرُّ الْمَرْءُ مِنْ أَخِيهِ ﴿٣٤﴾ وَأُمِّهِ وَأَبِيهِ
﴿٣٥﴾ وَصَاحِبَتِهِ وَبَنِيهِ ﴿٣٦﴾ لِكُلِّ امْرِئٍ مِنْهُمْ يَوْمَئِذٍ شَأْنٌ يُغْنِيهِ ﴿٣٧﴾
وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ مُسْفِرَةٌ ﴿٣٨﴾ ضَاحِكَةٌ مُسْتَبْشِرَةٌ ﴿٣٩﴾ وَوُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ عَلَيْهَا
غَبَرَةٌ ﴿٤٠﴾ تَرْهَقُهَا قَتَرَةٌ ﴿٤١﴾ أُولَٰئِكَ هُمُ الْكَفَرَةُ الْفَجَرَةُ ﴿٤٢﴾

33- Kulakları sağırlaştıracak o kıyamet gürültüsü geldiğinde;

34- O gün kişi kardeşinden,

35- 36- Anasından, babasından, eşinden ve oğullarından kaçar.

37- Onlardan her kişinin (o gün) kendine yetecek derdi ve meşguliyeti vardır.

38- Yüzler var ki, o gün ışıl ışıl ışıldar.

39- Güler ve müjde sevincini duyar.

40- 41- Yüzler de var ki o gün tozludur; o tozu da bir karanlık sarar.

42- İşte bunlar kâfirler ve tacirler (Allah'ı inkâr edenler, günah işleyip haklara tecâvüz edenler)dir.

İLGİLİ HADİS

"Yalın ayak, baş açık, çıplak, yaya ve sünnet olmadık bir halde haşrolunacaksınız."

Bunun üzerine bir kadın (veya Hz. Âişe (radıyallahu anha) sordu: "O zaman birbirimizin avretini mi göreceğiz?" Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz şöyle buyurdu:

"A kadın! O gün her kişinin kendine yetecek kadar derdi, endişesi ve meşguliyeti vardır. O bakımdan kimse kimseye bakacak durumda değildir."[1]

1 Müslim, Cennet: 56; Buhari, Enbiya: 8, 48, Tefsir: 5, 21; Tirmizi, Kıyamet: 3, Tefsir: 80; Nesai, Cenaiz: 118- 119; Ahmed, Müsned: 2/223, 229, 235, 253, 3/495, 6/53.

Bu hadis bazı lâfız değişikliğiyle birkaç tarikten rivayet edilmiştir.

İlgili Rivayet

Kıyamet gününde hesap alanına getirilen insanların birkısmı birkısmından kaçar, yani ilgilenmeyip uzaklaşır. Habil, kardeşi Kabil'den; İbrahim (aleyhisselam) babası Azer'den; Nuh (aleyhisselam) kendi eşinden ve oğlundan; Lut (aleyhisselam) kendi eşinden uzaklaşır. O kadar ki, dünyada can-ciğer olan yakınlar ve dostlar birbirinden kaçar. Herkes kendi ameliyle meşgul olup nasıl hesap vereceğini düşünmeye ve korkmaya başlar. Böylece her kişinin o gün kendine yetecek meşguliyeti olacaktır.[1]

Kıyametin Korkunç Bir Olay Olacağına Delâlet Safha

فَإِذَا جَاءَتِ الصَّاخَّةُ

"Kulakları sağırlaştıracak o kıyamet gürültüsü geldiğinde..."

Kur'ân-ı Kerim'de kıyamet olayından söz edilirken, meydana gelecek müthiş gürültü tasvir edilmekte ve o korkunç hâdise çeşitli anlatımlarla haber verilmektedir.

Konumuzu oluşturan âyette bu olay "sahha" ismiyle anılmıştır.

Bu, kelime sözlük yönünden üç ayrı mana taşımaktadır:

1- İki katı cismin birbirine şiddetle çarpışması sonucu meydana gelen gürültünün kulakları sağırlaştıracak bir şiddet arz etmesi,

2- "Isaha" anlamına gelir ki, bir şeye kulak verip dinlerken diğer şeylerden ilgi ve dikkatin bütünüyle kesilmesi,

3- Melek İsrafil'in ikinci defa Sur'a üflemesi neticesi kulaklara şiddetle çarpan bir sesin ortalığı çınlatması.

Her üç mana da kıyametin gerek kopması anında, gerekse ikinci nefhayla kabirlerden kalkılması döneminde, gerekse son nefha ile mahşer alanına sevkedilme zamanında kulakları sağır edecek kadar müthiş bir sesin ortalığı çınlatacağına delâlet etmektedir.

Dördüncü bir mâna üzerinde duranlar olmuştur. O da şöyledir: Kıyamet sayhası insanın dünya ile olan bütün ilgi ve bağlarını keser ve kalp-

1 Lübabu't-te'vil: 4/354.

leri, kafaları sadece âhiret günüyle meşgul eder ve herkes kulağını sadece ilâhi emrin tecellisine çevirip bekler. O bakımdan sözü edilen müthiş olaya "sahha" denilmiştir.[1]

Bütün bu anlatımlardan şu sonuç çıkıyor: Kıyamet olayıyla gökteki cisimlerin hemen hepsi yörüngesinden kopup birbirine çarpacak ve o sebeple kâinatta hâkim olan mevcut düzen alt-üst olacaktır.

Ancak böylesine büyük bir olayı meydana getirecek fiziki sebeplerin neler olacağını bilemiyoruz. Bildiğimiz tek şey, İsrafil (aleyhisselam)'ın elindeki Sur denilen alete üflemesiyle böyle bir olayın gerçekleşeceği hususudur.

Neden böyle bir olay değişik anlatımlarla yer yer anlatılıyor? Çünkü Kur'an'da câri olan ilahi üslup gereği, önce Allah'ın varlığına, birliğine çağrılır. Arkasından O'nun varlığını ve kudretini tanıtan kitabından ve bazı özelliklerinden söz edilir. Sonra insan aklına ışık tutularak akli ve mantıki delillere, anafikirlere geçilir. Sonra da duygu ve düşünceleri yönlendirmek için gelip geçen kavim ve milletlerin hayatında ibretli birkaç safha anlatılır veya kıyamet olayına ve olayda meydana gelecek önemli birkaç safhaya değinilir ve gereken irşat ve uyarı yapılır.

Ana Evladından Kaçar

يَوْمَ يَفِرُّ الْمَرْءُ مِنْ اَخِيهِ ۙ وَاُمِّهِ وَاَبِيهِ ۙ وَصَاحِبَتِهِ وَبَنِيهِ ۭ

"O gün kişi kardeşinden, anasından, babasından, eşinden ve oğullarından kaçar."

Dünya hem ahirete hazırlanma dönemidir hem de nesli devam ettirme, sosyal hayatı denge ve düzende tutma, insanlar arasında yararlı anlaşma ve kaynaşmayı sağlama yeridir. O bakımdan Cenâb-ı Hak, insanın fıtrat mayasına, onun mikro modelini taşıyan genlere evlattan, eşten, dosttan, hısımlardan yana şefkat, merhamet, sıcak ilgi, sevgi ve saygı iksirini yerleştirmiştir. Bütün bunlar, O'nun yeryüzüne indirdiği yüz rahmetinden bir rahmetinin tezahürüdür.

Annenin kendisini çocuğuna feda etmesi veya kendini ona feda edecek derecede sevmesi, evli eşlerin birbirine sıcak ilgi duyup bağlanması; torunlara öz evlattan fazla sevgi izhar edilmesi bütünüyle nesli idame kanunuyla

1 Tefsir-i Kurtubi: 19/224

izah edilebilir. Bazı istisnalar dışında böylesine bir ilgi sürüp gider.

Ahirette yeni bir düzen kurulur. Orada üreme söz konusu olmayacağına göre nesli idame kanunu iptal edilir. Böylece yakınlara olan deruni ilgi kopar, sadece Allah için sevme ve ilgi duyma başlar. Dünya'da Allah için, O'nun hoşnutluğunu dileyerek dostluk ve arkadaşlık kuranlar, ahirette de dost ve arkadaş olarak kalırlar.

Bu gerçek olaylar bize neleri öğretiyor? Önce şunu belirtelim ki, dünya hayatında basit çıkarlar için suni dostluk ve arkadaşlık kurmak, insanın yaratılışındaki hikmete ve mükerremliğe ters düşer. Ancak sevdiğimizi Allah için sevdiğimiz; dost ve arkadaş seçtiğimizi yine O'nun için seçtiğimiz nisbette gerçek mü'min olduğumuzu ispat etmiş oluruz.[1]

Âhirette Nesep Bağlarının Kopmasının Bir Başka Sebebi

Bilindiği gibi Cennet; dinlenme, huzura kavuşma, ebediyen mutlu olma yurdudur. O bakımdan evlâdı Cehennemde yanan bir anneyi; babası ve annesi azap içinde kıvranan bir evladı düşünün. Eğer insanların kalbinde soy, hısımlık, yakınlık duygusu silinmemiş olsa, Cennet de o insanlar için bir bakıma Cehennem olurdu. İşte kişinin kendi kardeşinden, ana ve babasından, eşinden ve çocuklarından uzaklaşmasının veya kaçmasının hikmeti budur.

Mutlu Sonuç

وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ مُسْفِرَةٌ ۙ ضَاحِكَةٌ مُسْتَبْشِرَةٌ ۚ

"Yüzler var ki, o gün ışıl ışıl ışıldar. Güler ve müjde sevincini duyar."

Her kişi yaşadığı hal üzere ölür ve öldüğü hal üzere kabrinden kaldırılır. Dünyada işlediği amel ve ibâdeti; yaptığı iş ve hizmeti niyetine ve amacına göre âhirette tezahür eder. Çünkü ameller niyetlerin aynasıdır ve değer ölçüsüdür. O bakımdan herkes niyetine ve işindeki doğruluk ve ciddiyetine, ibâdetindeki samimiyetine göre karşılık görür. Cenâb-ı Hak mutlak surette âdildir; yapılan samimi hizmetleri, riyadan uzak amelleri, Hakk'ın hoşnutluğu doğrultusunda yapılan iyilik ve hayırları fazlasıyla mükâfatlandırırken, işlenen fenalıktan, irtikâb edilen kötülükleri de misliyle cezalandırır.

---

1 Mü'minun suresi: 101. âyetin tefsiri.

Mihenk ve kıstas niyet samimiyet ve ciddiyet olunca, kıyamet gününde bütün bunlar açığa çıkar ve kişinin yüzünde belirir: Bazı yüzler ışıl ışıl ışıldar, mutluluk ve ferahlık kendini hissettirir. Bazı yüzler de üzerine toz yağmış, is bulaşmış gibidir. Kötü niyetleri, samimiyetsizlikleri, doğruluktan uzak tutumları bütünüyle yüzlerinde tezahür eder. Cenâb-ı Hak bu ikinci zümrenin kâfir ve fâcirler olduğunu açıklamakta ve bu iki karanlık sıfatın kişiyi nasıl sonsuz karanlıklara sürükleyeceğini haber vermektedir.

İlim adamları ise bu âyetlerde yer alan, altı kadar kavram üzerinde durmuş ve bunları delâlet ettikleri mânalara göre açıklarken neden ve niçinlerini belirtmişlerdir.

Bu altı maddeyi sıralayalım:

a) Gerçek mü'min o gün Cenâb-ı Hakk'ın rahmet ve inayetinin kendi lehine tecelli ettiğini görünce, eriştiği nimet, devlet, kurtuluş ve saadetten dolayı yüzü ışıl ışıl ışıldar. Allah yolunda saç ve sakalının, üst ve başının tozlanmasına karşılık yüzünde ilâhi nur lemaan eder.

b) Dünyada abdest suyunun dokunduğu kısımlar parıldar. Taşıdığı bu ışık, ona hem kabrinde hem de âhiret gününde bir nur olur da önünü ve yanını aydınlatır. Kabrinden kalkıncaya kadar ruhu Cennet havasıyla neşelenir ve ferahlanır.

c) Geceleri kalkıp ibâdet ettiği, meşru ölçüler içinde helâl lokma ile karnını doyurduğu, Allah'ın verdiği nimetlerden bir kısmını O'nun muhtaç kullarına verdiği ve böylece birçok kimselerin sıkıntısını giderdiği için sonsuz saadetle müjdelenir.

d) Dünyada iken, inkârcı sapıklarla, günahkâr azgınlarla dostluk kurmadığı ve yalnız mü'minleri kardeş edindiği ve hem kendisi hem de onlar için çalıştığı için, âhirette onun bu güzel hali yüzünde belirir ve mahşer alanında herkesin gıptasını çekecek kadar nura kavuşur.

İnkârcı sapıklara gelince:

Dünyada Allah'a değil, sadece nefislerine hizmet edip hayat dizginini nefis ve İblis'in eline verdikleri; işledikleri bir sürü günah ve isyanla ruhlarını ve kalplerini kararttıkları için âhiret gününde onların bu kötü halleri yüzlerinde tezahür eder; öyle ki yüzlerine toz yağmış ve onun da üzerine is sürülmüş gibi bir görünüme bürünürler. Önlerini ve yanlarını aydınlatan

hiçbir nurları olmaz.

İşte kendini böyle elim bir sonuca lâyık görenlerin daha çok iki kötü sıfatı söz konusudur: Birincisi, Peygamberin tebliğ buyurduğu dini esasları inkâr etmeleridir. İkincisi, maddeyi ve şehveti amaç seçip onları elde etmek için her şeyi kendilerine mubah sayarak kutsal değer adına ne varsa hepsini çiğneyip hiçe saymalarıdır.

Cenâb-ı Hakk'ın Abese suresinin son bölümünde mü'min ve kâfir zümrelerden her birinin karşılaşacağı mutlu veya mutsuz sonucu, âhirette cereyan edecek safhasıyla anıp bir tablo halinde gözler önüne sermesi, elbette ki çok anlamlıdır. Diyebiliriz ki, bu, mahza O'nun rahmetinin bir diğer tezahürü ve gufranının insanlardan yana yönelmesinin bir başka tecellisidir.

Ortada uyarı var, davet var, öğüt var, müjde var ve tehdid var. Duygu ve düşünceye seslenme; akla ışık tutma, vicdanları harekete geçirme ve gelecek günleri çok iyi hesaba katma sinyali söz konusudur.

Yeter ki, gören gözler, işiten kulaklar, anlayan gönüller, düşünebilen kafalar ve duygunun önünde yürüyen akıllar bulunsun.

Abese suresine, Cenâb-ı Hakk'ın bir mü'mine ne kadar değer verdiği konu edilerek tarihi bir olay misal gösterilmek suretiyle başlanıldı ve âhiret gününde mü'minin yüzünün ışıl ışıl ışıldayacak müjdelenerek sure noktalandı.

Bu surenin de tefsirini bize müyesser kılan Cenâb-ı Hakk'a hamd- u senalar; ilâhi nuru alıp mü'minlerin kalbine ve kotasına aksettiren Sevgili Peygamberimiz Hz. Muhammed (aleyhisselam)'a ve O'nun âl ve ashabına salât-u selâmlar olsun.

81. SURE

TEKVİR SURESİ

Ayet Sayısı	Kelime Sayısı	Harf Sayısı
29	104	530

TEKVİR SURESİ

Tamamı Mekke'de inmiştir. Birinci âyetinde Güneş'in kararıp sarık misali sarılarak dürüleceği konu edildiğinden, bu mânaya delâlet eden fiilin masdarı "Tekvir" sureye isim olarak konulmuştur.

SURENİN KAPSADIĞI BAŞLICA KONULAR

1- Kıyamet olayının müthiş safhalarından bir kısmı anlatılıyor.

2- Herkesin lâyık olduğu zümre arasında yer alacağı; aynı inanç ve karakterde olanların bir araya getirileceği konu edilerek, dünyada iyi bir insan olup iyilerle dostluk ve yakınlık kurmanın faydalarına işarette bulunuluyor.

3- Diri diri öldürülen; zaman zaman küfür ve ahlâksızlık bataklığına atılan, şehvet pazarına sürülen kız çocukları üzerinde duruluyor; hangi günahlarından dolayı öldürüldüklerinin sorulacağı haber veriliyor.

4- Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın hak peygamber olduğunu isbat eder anlamda birtakım deliller açıklanıyor.

5- Doğru yolu bulmak isteyenlere Kur'ân'ın bütünüyle öğüt ve hidâyet rehberi olduğu bildiriliyor.

6- Kulun dileğinin Cenâb-ı Hakk'ın dileğine tabi olduğu; Allah'ın dileğini yansıtan sünnetullaha uymanın gereği üzerinde duruluyor. Allah dilemedikçe bizim bir şey dileyemeyeceğimize değinilerek akaidde önemli bir konuya dikkat çekiliyor.

٨١ سُورَةُ التَّكْوِيرِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ ﴿١﴾ وَإِذَا النُّجُومُ انكَدَرَتْ ﴿٢﴾ وَإِذَا الْجِبَالُ سُيِّرَتْ ﴿٣﴾
وَإِذَا الْعِشَارُ عُطِّلَتْ ﴿٤﴾ وَإِذَا الْوُحُوشُ حُشِرَتْ ﴿٥﴾ وَإِذَا الْبِحَارُ سُجِّرَتْ
﴿٦﴾ وَإِذَا النُّفُوسُ زُوِّجَتْ ﴿٧﴾ وَإِذَا الْمَوْءُودَةُ سُئِلَتْ ﴿٨﴾ بِأَيِّ ذَنبٍ قُتِلَتْ ﴿٩﴾
وَإِذَا الصُّحُفُ نُشِرَتْ ﴿١٠﴾ وَإِذَا السَّمَاءُ كُشِطَتْ ﴿١١﴾ وَإِذَا الْجَحِيمُ سُعِّرَتْ
﴿١٢﴾ وَإِذَا الْجَنَّةُ أُزْلِفَتْ ﴿١٣﴾ عَلِمَتْ نَفْسٌ مَّا أَحْضَرَتْ ﴿١٤﴾

1- Güneş kararıp dürüldüğünde,

2- Yıldızlar parçalanıp döküldüğünde,

3- Dağlar yerinden oynatılıp yürütüldüğünde,

4- Gebe olan develer (kendi haline) bırakıldığında,

5- Vahşi hayvanlar (korkudan) bir araya toplandığında,

6- Denizler birbirine karışıp kaynaştığında (veya ateş haline geldiğinde),

7- Ruhlar bedenlerle; iyiler iyilerle, kötüler kötülerle birleştiğinde.

8- 9- Diri diri gömülen veya gömülmeden öldürülüp öylece gömülen kız çocuğuna, hangi suçtan dolayı öldürüldüğü sorulduğunda,

10- (Amel) sahifeleri açıldığında,

11- Gök(teki cisimler) yörüngesinden kaydırılıp dürüldüğünde,

12- Cehennem iyice alev alev kızıştırıldığında,

13- Cennet (mü'minlere) yaklaştırıldığında,

14- Herkes neler hazırladığını bilip anlayacak.

İLGİLİ HADİSLER

"Kim kıyamet gününü gözleriyle bakıp görmek istiyorsa, Tekvir, İnfitar ve İnşikak surelerini okusun."[1]

"Güneş ile Ay kıyamet gününde kararıp sarık sarılırcasına dürülürler."[2]

Kıyametin Yedi Önemli Safhası

إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ ۝ وَإِذَا النُّجُومُ انكَدَرَتْ ۝

"Güneş kararıp dürüldüğünde, yıldızlar parçalanıp döküldüğünde..."

Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in buyurduğu gibi, Tekvir suresi olduğu gibi kıyameti tasvir etmektedir. Öyle ki, kıyamet olayı meydana gelince kâinatın mevcut düzeninin alt-üst olacağı, dengenin bozulacağı ve Allah'ın dilediği dışında bütün canlıların öleceği yedi madde halinde açıklanarak, o günün ne kadar korkunç olduğunu anlamamız kolaylaştırılmaktadır. Aynı zamanda her safha üzerinde iyice düşünüp bazı sonuçlar çıkarmamız ilham edilmekte ve böylece bu olay hakkında birtakım ana fikirler verilmektedir:

1- Güneş kararıp dürüldüğünde...

Güneş'in kararıp dürülmesi "tekvir" kökünden türetilen "küvvirat" fiiliyle ifade edilmektedir. Bu tabir daha çok fese tülbendin sarılması veya doğrudan bir tülbendin başa, sargı bezinin yaralı organa sarılması hakkında kullanıldığı gibi, eşyayı toplayıp bir araya getirmek mânasında da kullanıldığı vâkidir.

Kıyamet olayında Güneş'in sarık misali sarılıp dürülmesi, taşıdığı gazların özelliklerini kaybedip bir anda kararmaya yüz tutarak birbirine kat kat sıkışıp katılaşması demek olabilir.

Böylece Güneş'in bir gün bütün enerji kaynağının tükenip söneceği hakkında araştırıcılara ipucu verilmekte ve aynı zamanda mevcut düzenin bozulmasının çok müthiş olacağı işlenmektedir.

2- Yıldızlar parçalanıp döküldüğünde...

1 Tirmizi/Tefsir: 81 - Ahmed: 2/27, 36, 100-5/452

2 Buhari/Bed'i halk: 4

Burada "inkidar" kökünden gelen "inkedere" fiili kullanılmıştır. Bu daha çok bulanmak, kararıp parçalanmak, dağılıp toz haline gelmek, dökülüp yayılmak mânalarına delâlet eder. Güneş'in kararmasıyla birlikte yıldızlar belirsiz hale gelecek ve aralarındaki denge bozulacak; o yüzden çarpışma, parçalanma ve dökülme olayları birbirini izleyecek.

Böylece kıyamet olayında sadece güneş sistemi değil, diğer bütün sistemlerin - bazı istisnalarla- bozulup dağılacağı kesinlik arz etmektedir. Zira kâinatta nasıl her sistem belli bir denge ve düzende tutulmuş ve her sistemde yer alan gezegen ve yıldızlar arasında nasıl denge bağları mevcutsa, sistemler arasında da aynı şey söz konusudur. Öyle ki, bir sistemin bozulmasıyla sistemler arasında zincirleme bozulmalar meydana gelecek ve yeni düzen kuruluncaya kadar birçok korkunç olaylar birbirini izleyecektir.

3- Dağlar yerinden oynatılıp yürütüldüğünde...

Bu, yerkürenin büyük ve önüne geçilmez bir sarsıntı geçireceğine, her şeyin yıkılıp dağılacağına, dağların toz haline gelip belirsizleşeceğine işarettir. Nitekim diğer bir âyette bu konu şöyle açıklanmaktadır:

"Dağlar da atılmış renk renk yüne benzeyecek."[1] Böylece hallacın attığı pamuk misali bir görünüm verecek ki, bu, dağların tuz-buz olup toz halinde bulutumsu bir görünüm arz edeceğini göstermektedir.

Nitekim Vâkıâ suresi 5. âyette bu konu daha da açıklanarak şöyle anlatılmaktadır:

"Dağlar da tuz-buz olup parçalandığı, toz halinde dağıldığı zaman..."

4- Gebe olan develer kendi haline bırakıldığında...

Gebe olan develerin kendi haline bırakılması, yani ilgilenilmeyip başıboş terkedilmesi olayı bize kıyamet olayının ne kadar korkunç olacağını ve insanların çaresizliğe düşeceğini tasvir etmektedir. Zira artık öyle bir günde mal ve evlâdın hiçbir fayda vermeyeceği rahatlıkla anlaşılır ve herkes can derdine düşer; kurtuluş ümitleri yok olur.

Dördüncü âyette "ışâr" kelimesi ve yer aldığı cümledeki konumu farklı yorumlara kapı açmıştır:

1 Vâkıâ suresi: 5. âyetin tefsiri

a) Müfessir Alâeddin Ali'ye göre: On aylık gebe develer demektir.[1] Tekili "uşâre"dir.

b) Müfessir Fahreddin Râzi'ye göre: Hakiki mânası, on aylık gebe olan develer demektir. Mecazi mânası ise, yağmur yağdırmayı tatil eden bulutlar demektir. Zira böyle bir yorum bir önceki âyetlerle daha çok benzerlik arz etmektedir.[2]

İmam Kurtubi de mecazi manaya yer vererek Arapların bazen böyle benzetmelerde bulunduklarına dikkat çekmiştir.[3]

5- Vahşi hayvanlar (korkudan) bir araya toplandığında...

Lübabu't-te'vil sahibi Alâeddin Ali, yabani hayvanların haşrolunmasını, kısas (misilleme) yapılmak üzere diriltilip bir araya getirilecekleriyle yorumlamışsa da bu isabetli değildir. Çünkü hayvanlar teklifat-ı ilâhiyeyle mükellef tutulmamışlardır. O bakımdan kıyamet gününde aralarında kısas yapılması söz konusu olamaz.

İbn Abbas (radıyallahu anh) ise, hayvanların haşrini, kıyamet olayında onların bir arada ölmeleri ile yorumlamıştır.

Oysa Kur'ân-ı Kerim âhiret gününden değil, kıyamet olayından bahsetmekte ve meydana gelecek bazı olayları haber vererek bu konuya karşı idrâkimizi uyanık tutmamızı istemektedir. O halde kıyamet sarsıntısı başlayınca, yabani hayvanların hepsi korkudan inlerinden çıkacak ve dağların oluşturacağı toz bulutundan ürkerek bir istikamete doğru kaçışacaklar ve her canlı gibi onlar da bu olayda öleceklerdir.

Bazı hadislerde âhiret gününde boynuzlu koyundan boynuzsuz koyunun hakkı alınacak şeklinde birtakım anlatımlar yer almaktadır. Bu, o günde Cenâb-ı Hakk'ın kılı kırk yararcasına adalet ve hükümranlığıyla tecellisine; insanlar arasında en âdil şekilde hükmedileceğine dair bir kinayedir. Zira az yukarıda da değindiğimiz gibi, hayvanlara sorumluluk yükletilmemiştir. Onlardan her tür, yaratıldığı hilkat kanunu ve var kılınma hikmeti çizgisinde hizmet vermekte, içgüdüsüyle hayatını devam ettirip canlılar arasında bir denge oluşturmaktadır. Peygamberler insanlara gön-

1 Lübabu't-te'vil: 4/359

2 Mefâtihü'l-gayb: 8/479

3 Tefsir-i Kurtubi: 19/229

derildiği gibi, kitaplar da insanlara indirilmiştir. Cinlere gelince, onlar da Kitap ve Peygambere inanmakla yükümlü tutulmuştur.

Haber-i vahid (tek kanal) ile rivayet edilen:

"Hakları mutlaka ehline geri vereceksiniz. O kadar ki, boynuzsuz koyunun boynuzlu koyundan kısas yapılarak hakkı alınacaktır."[1] mealindeki hadis, az yukarıda da temas ettiğimiz gibi, hak ve hukukun önemini belirtmeye; ilâhi adaletin mutlak anlamda tecelli edeceğine işarettir.

Şârih Münavi hadiste geçen kısasın, kısas-ı teklif olmayıp kısas-ı mukabele olduğunu belirterek ayrı bir yorum getirmiştir. Allah (celle celaluhu) daha iyisini bilir.[2]

Diğer yandan Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in, âhiret gününde hayvanların da diriltilip insanların onlara yaptıkları haksızlıkların, işkence ve eziyetlerin tespitinin söz konusu olacağını belirtir mahiyetteki hadisleri yukarıda üzerinde durduğumuz konudan ayrı bir hususiyet arz etmektedir ki bütünüyle hakları belgelemeye yönelik bir takdiri yansıtır.

6- Denizler birbirine karışıp kaynaştığında (veya ateş haline geldiğinde...)

Âyette geçen "tescir" iki mânaya delâlet eder: Biri, doldurmak, diğeri fırın veya tandırı belli oranda ateşle iyice kızdırmak veya rutubetli bir şeyi ateşe tutmak suretiyle iyice ısıtmaktır.

Müfessir Fahreddin Râzi, bu cümleyi, dağların yerinden oynatılıp yürütülmesiyle bağlantılı kılarak diyor ki: "Dağlar parçalanıp yerküre düz bir durum alınca, denizler yeryüzünü her yanından kaplar ve bütün denizler birleşip tek deniz halini alır."

Râzi'nin bu yorumunda isabet vardır. Zira bilimsel araştırmalar da bunu kuvvetlendirmektedir. Şöyle ki: Yeryüzünde dağlar ve engebeler olmasaydı denizler dünyayı her tarafından kaplar ve en az iki kilometre yükseklikte bir su tabakası oluşurdu.

O halde denizlerin birbirine karışıp tek deniz haline gelmesi olayı dağların yıkılıp yerle bir olmasıyla yakından ilgili olabileceği söylenebilir.

---

1 Müsned-i Ahmed: 2/235, 323, 363, 442, Müslim, Tirmizi.

2 Münavi/Feyzü'l-Kadir: 5/260-7222 nolu hadis

Diğer yandan denizlerin ateş haline gelmesi, kıyamet olayında denizlerde zincirleme hidrojen patlamasıyla yorumlanabilir. O takdirde denizler bütünüyle ateş halini alır. İnfitar suresi 3. âyetle kıyamet olayı açıklanırken,

"Denizler kaynayıp birbirine karıştığında" denilmektedir. Bu, birinci yorumu kuvvetlendirmekte; yani dağların ufalıp yerlebir olması sonucu, denizlerin bir anda taşıp yeryüzünü bütünüyle kapsayacağına delâlet etmektedir. Allah (celle celaluhu) daha iyisini bilir.

7- Ruhlar bedenlerle; iyiler iyilerle, kötüler de kötülerle birleştiğinde...

Ashab-ı Kirâm'dan Numân b. Beşir (radıyallahu anh) bu âyetin tefsirinde Rasulullah (aleyhisselam)'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

"Her adam, kendi ameli gibi amel eden kavim (topluluk ve millet) ile beraber olacak."[1]

Hz. Ömer (radıyallahu anh) da: "İlâhi sınırları aşan her ahlâksız kendisi gibi ahlâksızlarla; her iyi kişi de kendisi gibi iyi kişilerle bir araya getirilecek" demiştir.[2]

İbn Abbas (radıyallahu anh) da böyle bir olayın, insanlar üç sınıfa ayrıldığı zaman gerçekleşeceğine değinerek ayrı bir yorumda bulunmuştur. Nitekim Vâkıâ suresinde kıyamet olayı anlatılırken o üç sınıf şöyle açıklanmaktadır:

"Sizler üç sınıfa ayrılmış bulunacaksınız: Meymenetliler, ne mutludur meymenetliler. Şeamettiler, ne bedbahttır şeamettiler. İyilikte öne geçenler (mükâfat ve derecelerde de) öne geçenlerdir."[3]

İkrime ise bu âyeti, "ruhların bedenlerle birleşmesi" şeklinde yorumlamıştır. Hasan el-Basri şöyle bir tefsirde bulunmuştur: "Her kişi kendi inanç ve karakterinde olan grupla bir araya getirilecektir."

Bu yedi safhadan sonra âhiret gününde meydana gelecek altı ayrı olaya dikkat çekilerek düşüncelerin konu üzerinde daha çok yoğunlaştırılma-

1 Tefsir-i Kurtubi: 19/231

2 Tefsir-i Kurtubi: 19/231

3 Tefsir-i Kurtubi: 19/231

sı murad ediliyor.

Bu olayları maddeler halinde sıralayalım:

1- Diri diri gömülen veya gömülmeden öldürülüp öylece gömülen kız çocuğuna, hangi suçtan dolayı öldürüldüğü sorulduğunda...

Bu âyetle, Câhiliye devri Araplarının çok çirkin ve zalimane âdetlerinden biri kınanıyor ve işlenen cinayetin büyük bir sorguya ve azaba sebep olacağı hatırlatılıyor.

Hor görülüp yüz karası sayılarak öldürülen kız çocuğuna "mev'ude" denilmiştir ki, bu kelime ayrıca kız çocuğunun diri diri açılan çukura itildikten sonra, bir daha kalkamayacak kadar üzerine toprak atılmasına delâlet eder.

İmam Kurtubi'nin açıklamasına göre: Araplar kız çocuklarını şu iki sebepten dolayı diri diri gömerlerdi:

a) Melekler Allah'ın kızlarıdır. O halde siz de doğan kız çocuklarınızı onlara ilhak edin derler ve bu düşünceyle doğan kız çocuklarını öldürürlerdi.

b) Ekonomik sıkıntıya uğrama, aç kalma veya esir edilip cariye diye satılma endişesiyle bu yola başvururlardı.

Kur'ân'da bu ikinci sebep üzerinde durulmakta ve bir de günümüzde aynı endişeyle kürtaj yaptıranları uyarmak hedef seçilerek şöyle buyurulmaktadır:

"Yoksulluk endişesiyle çocuklarınızı öldürmeyin. Sizin de, onların da rızkınızı biz veriyoruz."[1]

"Çocuklarınızı fakirlik endişe ve korkusuyla öldürmeyin. Biz onları da, sizi de rızıklandırıyoruz. Şüphesiz ki onları öldürmek büyük bir suçtur."[2]

Nitekim Müslim'in tespit ettiği rivayette, Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'den, azl yani cinsel temasta erkeğin menisini dışarı boşaltması hakkında sorulduğunda şu cevabı vermiştir:

---

1 En'âm suresi, âyet: 151

2 İsrâ suresi, âyet: 31

"O da gizli bir vedi' (çocuğu diri diri gömmek)tir ve o, ne suçtan dolayı öldürüldüğünden sorulacak olan mev'udedir."[1]

Ancak müctehid imamların, uzman fakihlerin çoğu bu hadisi sened olarak almamışlardır. Çünkü hilâfına cevaz veren rivayetler mevcuttur.

Tarihi Bir Olay

Ashab-ı Kirâm'dan Kays b. Âsim et- Temimi (radıyallahu anh), Rasulullah (aleyhisselam)'a gelerek şöyle dedi:

- Ya Rasulullah! Câhiliye döneminde tam sekiz kızımı diri diri gömdüm. Şimdi durumum ne olacak?

Bunun üzerine Rasulullah (aleyhisselam) ona şöyle buyurdu:

- Her birine karşılık bir köle azat et.

- Kölem yoktur, ama develerim vardır, diyerek durumunu arz etti. Rasulullah (aleyhisselam):

- O halde her birine karşılık bir deve bağışta bulun (tasadduk eyle), buyurdu.[2]

Bu ya Medine'deki fakirlere, ya da Mekke'deki muhtaçlara verilmek üzere tavsiye mahiyetinde rahatlatıcı bir emirdir. Nitekim Kays, bu tavsiyeye uymak suretiyle kısmen de olsa kalben rahata kavuşmuş ve içindeki sıkıntıyı, çektiği vicdan azabını az da olsa hafifletmiştir. Zira İslâm'ı din seçip imân eden bir kimsenin geçmişte işlediği günahların tamamı bağışlanır.

2- (Amel) sahifeleri açıldığında...

Bu, hesap vermek üzere amel defterlerinin açılıp hazır duruma getirilmesiyle yorumlanabileceği gibi, bu defterlerin neşredilerek mü'minlerin sağ eline, kâfirlerin, suçlu günahkârların, münafık ve fâcirlerin sol eline verilmesiyle de yorumlanabilir. Nitekim Tabiin'den Dahhak da aynı görüştedir.[3] Müfessir Fahreddin Râzi'ye göre: İnsan ölünce melekler onunla ilgili amel sahifelerini katlayıp kaldırırlar. Sonra kıyamet günü dirilme olayı meydana gelince, hesap için o sahifeler açılır. Âyette bilhassa bu hu-

---

1 Müslim/Talâk:23, 31- İbn Mâce/Nikâh:30, 51- Ahmed:3/22, 47, 49, 57, 68, 78, 93, 140-6/361, 434

2 Hafız Bezzar - Beyhaki - el-Hâkim

3 Tefsir-i İbn Kesir: 4/478

susa, işaret edilmektedir.[1]

Neden insanın işlediği bütün iyilik ve kötülükler yazılmaktadır? Cenâb-ı Hak her şeyi, gizlisini de, açığını da en iyi bilen olduğuna göre, ayrıca böyle bir tesbite neden gerek görülmüştür? Şüphesiz ki O'nun bilmesi yeterlidir ve başka delile de gerek yoktur. Ancak Cenâb-ı Hak, mutlak anlamda hakimdir; her şeyi bir plân ve programa göre yürütür. Meleklerini çeşitli hizmetlere sevkeder. Koyduğu kanunları, çizdiği plânı değiştirmez, yani O, kurduğu düzene müdahale etmez. O bakımdan dünya ve âhirette her şeyin düzenli ve programlı yürütülmesini irâde buyurmuştur ve ona göre sistemi kurmuş, işler duruma getirmiştir. Görevli melekler yüklendikleri programı kusursuz yerine getirirler.

Ayrıca işlenen her iyilik ve kötülüğün Allah tarafından görüldüğü, melekler tarafından yazıldığı hususu bir inanç konusu olarak ortaya çıkmaktadır. Buna ciddiyetle inanan bir mü'minin kalp ve kafasında derin izler meydana gelir; günlük hayatında daha dikkatli, daha duyarlı hareket eder ve bir iç disiplini havasında doğru olan ne ise onu seçmeye özen gösterir. Çünkü âhiret âleminde amel defterlerine hiç kimsenin itiraz edemeyeceğini, her şeyin günü gününe, saati saatine tespit edilip yazıldığını ayan-beyân görebileceğini de hesaba katarak helâl ve haram, günah ve sevap sınırlarını birbirine karıştırmaz.

3- Gök(teki cisimler) yörüngesinden kaydırılıp dürüldüğünde...

Âyetin anlatım çerçevesi içinde birkaç yorum ortaya çıkmaktadır. Çünkü "keşt" maddesi dört ayrı mânaya delâlet eder:

a) Yerinden kopup katlanma durumuna gelir.

b) Hayvan derisi yüzülüp çıkarıldığı gibi, gökteki cisimler de öylesine sıyrılıp açılır da Cennet ve Rahmân'ın Arşı ortaya çıkmış olur.

c) Gök öylesine açılır ki, üzerinde ne örtü, ne de tavan kalır. "Yukarı" ve "aşağı" diye isim verilecek bir düzen kalmaz.

d) Kıyamet kopma olayında gökteki cisimlerin yerlerinden kopup birbirine karışmak suretiyle tek parça haline gelmesinden sonra, üzerindeki örtü sıyrılarak yeni bir düzenin kurulması söz konusudur. Nitekim

1 İnşikak suresi, âyet 7-12; İnfitar suresi, âyet 11'in tefsiri

Enbiyâ suresi 104. âyette bu konu şöyle açıklanmaktadır:

"O gün göğü kitap (sahifelerini veya formalarını) katlar gibi katlarız. İlk yaratmaya başladığımız gibi - üzerimize gerekli bir vaad olarak- tekrar (yaratıp) geri çevirириz. Şüphesiz ki biz (böyle) yaparız."

Bütün bu yorumlardan, âyetin konumu dikkate alındığında, dördüncüsünün daha uygun olduğu anlaşılır. Cenâb-ı Hak ise, daha iyisini bilir.

4- Cehennem iyice alev alev kızıştırıldığında...

Bu, dünya hayatını, köpürüp kabaran şehevi arzusu doğrultusunda harcayan ve aklını, vicdanını şehevi duygusunun emrine vererek azıp sapıtan; Hakk'a karşı gelip meşru sınır tanımayan suçlu günahkârın, maddeyi temel kabul edip başka bir değere ittifat etmeyen materyalistlerin kötü amellerine uygun bir ceza türüdür.

Ne var ki, o âlemde iyice kızışan, alev alev köpüren Cehennem ateşi, ikinci hayata has bedenleri bütünüyle yakmamakta, sadece deri kısmına tesir edip sinir uçlarını müteessir etmektedir. **Bunun iki önemli sebep ve hikmeti söz konusudur:**

a) Cehenneme atılanların bedenleri bütünüyle yanacak olsa, yokluğa karışıp silinme meydana gelir. Oysa âhiret âlemi ölümsüzlük hayatıdır; ölmek, hastalanmak, yaşlanmak o hayatın sözlüğünde mevcut değildir.

b) Yanık derinlere indikçe ıstırap hissedilmemekte ve bir bakıma sinirler dumura uğrayarak fonksiyonunu kaybetmektedir. Bu da, devamlı veya uzun süreli bir azap verme hikmetine ters düşer. O bakımdan Cehennemde sadece deriler yanar ve yanan derinin yerinde bir yenisi oluşur ve bu hal sürüp gider.[1]

Şüphesiz Cehennemin iyice kızıştırılma olayından söz edilmesi, ilâhi uyarılardan biridir ki, yaşamakta olan insanların dikkatini o günlere çekmekte; duygu ve düşüncelerine seslenilerek o günler gelmeden önce kâinatın yaratılmasındaki hikmeti, insan olarak var kılınmanın mânasını araştırıp öğrenmeleri telkin edilmektedir. Zira ezeli kalemle programlanan her şey vakti gelince mutlaka gerçekleşir ve bunu değiştirmeye hiç kimsenin gücünün yetmeyeceği o gün daha iyi anlaşılır.

---

1 Nisa suresi: 56. âyetin tefsiri

5- Cennet (mü'minlere) yaklaştırıldığında...

Cennetin mü'minlere yaklaştırılması, onun yerinden kaydırılıp getirilmesi değil, mü'minlerin o düzeye getirilmesidir. Aradaki perdenin kaldırılması ve onların ilgisinin bütünüyle bu yüksek nimete çevirilmesidir. Nitekim Müfessir Kurtubi de buna yakın bir yorumda bulunmuştur.[1]

Ayrıca "üzlifet" fiilinde bir de süslenerek, tezyin edilerek yaklaştırma manası bulunmaktadır. Bu durumda artık cennetliklerle cehennemlikler iyice birbirinden seçilip ayrılmıştır. Kimin nereye gideceği kesinlik kazanmıştır. O yüzden mü'minler derin bir refahlık duyup korktuklarından kurtularak umduklarına kavuşmanın sevincini yaşarken, Hakk'ı red ve inkâr edenlerin dizlerinin bağı çözülecek, cennetliklerin o güzel haline bakınca da yüz bin defa hasret ve nedamet duyup içlerini çekecekler. Cennetlikler de eriştirildikten bu feyiz ve rahmetten dolayı Cenâb-ı Hakk'a hamd ve şükürde bulunacaklar.

İşte kıyamet gününde bu 12 safhaya şahit olan herkes, dünyada bu ikinci hayat için neler hazırladığını iyice görüp anlayacak ve bütün teferruatıyla bilip öğrenecektir. O sebeple her kişi kendi geleceğini yine kendisinin hazırladığını idrâk edecek ve herkesin kendi kaderini çizdiğine şahit olacaktır. Artık bu durumda kimsenin kimseyi kınama hakkı olmayacağı bütün açıklığıyla ortaya çıkacak ve ancak kişi kendi nefsini kınamaya yönelecektir.[2]

Bundan dolayı Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz şöyle buyurmuştur:

"Cenâb- ı Hak (âhiret gününde) sizden her birinizle, arada tercüman olmaksızın mutlaka, konuşacaktır. Her kişi sağına dönüp bakacak, ancak önünden gönderdiğini görecek; soluna bakacak yine önünden gönderdiklerini görecek. Kendisini ateş karşılayacak. Artık sizden kim yarım hurma ile de olsa ateşten sakınmaya güç getirebiliyorsa, sakınsın."[3]

Böylece Cenâb-ı Hak, yüksek rahmetinin tezahürü olarak Kur'ân'a kulak verebilecek irfan ve idrake sahip olanların ölmeden önce duygu ve

1 Tefsiri Kurtubi: 19/235

2 Bilgi için bak: Âl- i İmrân Suresi: 30. âyetin tefsiri

3 Buhari, Rikak: 49, Tevhid: 24, 36; Müslim, Zekât: 67; Tirmizi, Kıyamet: 1; İbn Mâce, Mukaddime: 13, Zekât: 28; Ahmed: 4/256.

düşüncelerini gerçeğe çevirmeyi murad etmiş bulunuyor.

AYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, kıyamet olayıyla ilgili bir takım safhalara değinildi ve bu anlamda 12 kadar belge sıralandı. Âhiret gününde her kişinin önceden o ikinci hayatı için neler hazırladığını ve neleri önünden gönderdiğini çok iyi görüp anlayacağı haber verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, inen vahyin mutlak surette Arşın Sahibi Allah'ın yanında çok güçlü ve kudretli olan elçi Cebrail aracılığıyla indirildiği açıklanıyor ve böylece dikkatler âhiret safhalarından bu önemli konuya çevrilmek isteniyor. Sonra da akla malzeme vermek için Cenab-ı Hakk'ın kurduğu eşsiz düzenin dört önemli maddesine değiniliyor ve böylece temel bilgiler veriliyor.

فَلَآ أُقْسِمُ بِالْخُنَّسِ ﴿١٥﴾ الْجَوَارِ الْكُنَّسِ ﴿١٦﴾ وَالَّيْلِ إِذَا عَسْعَسَ ﴿١٧﴾ وَالصُّبْحِ
إِذَا تَنَفَّسَ ﴿١٨﴾ إِنَّهُ لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ ﴿١٩﴾ ذِي قُوَّةٍ عِنْدَ ذِي الْعَرْشِ مَكِينٍ
﴿٢٠﴾ مُطَاعٍ ثَمَّ أَمِينٍ ﴿٢١﴾ وَمَا صَاحِبُكُمْ بِمَجْنُونٍ ﴿٢٢﴾ وَلَقَدْ رَآهُ بِالْأُفُقِ الْمُبِينِ
﴿٢٣﴾ وَمَا هُوَ عَلَى الْغَيْبِ بِضَنِينٍ ﴿٢٤﴾ وَمَا هُوَ بِقَوْلِ شَيْطَانٍ رَجِيمٍ ﴿٢٥﴾ فَأَيْنَ
تَذْهَبُونَ ﴿٢٦﴾ إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ ﴿٢٧﴾ لِمَنْ شَاءَ مِنْكُمْ أَنْ يَسْتَقِيمَ ﴿٢٨﴾
وَمَا تَشَاءُونَ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ ﴿٢٩﴾

15- Yemin ederim o (gündüzleyin) sinip gizlenen (yıldız)lara,

16- (Geceleyin) ortaya çıkıp gözükenlere,

17- Karanlığa gömülüp gelen geceye,

18- Teneffüs eden (ağarıp nefes nefes belirginleşen) sabaha ki,

19- 20- Muhakkak o (Kur'ân), yüce şerefli, Arş'ın sahibi yanında pek güçlü ve kudretli bir elçinin sözüdür.

21- O elçi kendisine uyulandır, güvenilirdir.

22- Arkadaşınız (Muhammed) deli ve dengesiz değildir.

23- Andolsun ki, O, onu (Muhammed, Melek Cebrail'i) açık ufukta gördü.

24- O (Muhammed) gayba karşı suç zanlısı veya cimri de değildir.

25- Bu (Kur'ân) ilâhi rahmetten kovulmuş bir şeytanın sözü değildir.

26- O halde nereye gidiyorsunuz?

27- 28- O, âlemler için ve sizden doğru davranmayı arzu edenler için katıksız bir öğüttür.

29- Âlemlerin Rabbi Allah dilemedikçe siz dileyemezsiniz.

Kur'ân, Çok Kudretli Olan Elçinin Sözüdür

فَلَآ أُقْسِمُ بِالْخُنَّسِ ۙ الْجَوَارِ الْكُنَّسِ ۙ

"Yemin ederim o (gündüzleyin) sinip gizlenen (yıldız)lara; (geceleyin) ortaya çıkıp gözükenlere..."

Cenâb-ı Hak, Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın kalbine indirilen ilâhi vahyin gücünü, erişilmezliğini ve her bakımdan insan gücünü aştığını belirtirken konumuzu oluşturan âyetlerle, astronomi konusunda iki önemli bilgi veriyor.

Bu bilgileri sıralayalım:

1- Yıldızlar hem kendi yörüngelerinde, hem de bağlı bulundukları sistemlerle birlikte hareket halindedirler. Zira "hunnes" ve "künnes", "cevari" kelimesiyle birlikte "dönüp dolaşarak eski yerine gelmek ve sinip belirsiz olmak" mânasına delâlet eder.

2- Yıldızların geceleri gözükmesi, gündüzleri belirsiz hale gelmesi Güneşle Dünyamız arasındaki durumla ilgili bir olaydır. Şöyle ki, âyette yıldızların bizatihi ışık kaynağı olmadıkları, sadece Güneş'ten alıp yansıttıkları vurgulanıyor ve araştırıcılara ipucu veriliyor.

Karanlığa Gömülen Geceye

وَالَّيْلِ إِذَا عَسْعَسَ ۙ

"Karanlığa gömülüp gelen geceye..."

Âyette "âsâse" fiili kullanılmıştır ki bu, iki zıt mânaya delâlet eder: Yüz çevirip gelmek, arka dönüp gitmek...

el-Ferrâ'a göre: Bu, daha çok arka dönüp gitmek mânasına yaygın bir kavramdır. Cevheri de aynı hususu belirtmiştir. O halde âyeti şu iki manâ ile yorumlamamız mümkündür: Gece, karanlığıyla arkasını dönüp gittiği veya yüz çevirip geldiği zaman...

Ağarıp Belirginleşen Sabah

وَالصُّبْحِ إِذَا تَنَفَّسَ

"Teneffüs eden (ağarıp nefes nefes belirginleşen) sabaha..."

Teneffüs, alınan havayı dışarı vermek mânasına geldiği gibi, ayrılıp bölünme, kademeli belirme mânalarına da delâlet eder. Bu, daha çok sabahın yavaş yavaş aydınlığını aksettirmesine ve o demlerde canlıların tatlı ve okşayıcı esen havayı teneffüs etmelerine de işaret olabilir.

Cenab-ı Hakk'ın Dört Şey ile Yemin Etmesi

Şüphesiz ki Allah'ın eşyadan veya olaydan biriyle veya birkaçıyla yemin etmesi, o şeyin insan hayatından yana önemine ve ilâhi düzenin kusursuz işleyişine açık delil sayılır. Çünkü eşyayı belli hizmetler çerçevesinde programlayan O'dur. İnsanların yararına var kılıp hazırladığı her şey, şükrü karşılanmayacak kadar değerlidir ve aynı zamanda ilâhi kudreti yansıttığı için de kutsaldır.

Böylece dört önemli konu üzerinde durulup her birinin ezelde çizilen esasa göre gerçekleştiğine işaretle ilâhi kudret ve sanatın erişilmezliği anlatılmakta ve Melek Cibril vasıtasıyla indirilen Kur'ân âyetlerinin insan kudretini aşarak her cümlesiyle ilâhi kaynaktan süzülüp Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın pâk ve nezih kalbine ilka edildiği bildirilmektedir.

O bakımdan Kur'ân'ın insan sözü, onun kafasının ürünü olmadığı, Melek Cebrail'in kalbine ve diline aktarıldığı. Onun da bu yüce emaneti aynen Hz. Muhammed (aleyhisselam)'a teslim ettiği vurgulanmakta ve en ince hesaplarla nasıl yıldızları mevcut özellikleriyle yaratıp kusursuz bir plâna göre fezaya serpiştiren biz değilsek; gece ve gündüzü biteviye oluşturup devam ettirmek de bize ait değilse, ilâhi beyân ve belâğati bütün haşmetiyle kendinde taşıyan Kur'ân da insanoğlunun eseri değildir ve olamaz da.

O halde Allah'ın kitabına bu acıdan bakıp onu incelememiz farzdır. Okumadan, inceliğini, yüceliğini kavramadan, mükemmelliğini, erişilmezliğini tesbit etmeden ona inanmak fazla önem taşımayacağı gibi, onu red ve inkâr etmek de hiçbir olumlu sonuç vermeyecektir. Aksine münkirin bilgisizliği, ilgisizliği, araştırmadan hüküm vermeye kalkıştığı, anlamadan neticeye varmak istediği ortaya çıkar ki bu, son derece gülüne ve aptalca bir tutum ve tavır olmaktan ileri geçemez.

Melek Cebrail'in Beş Sıfatı

إِنَّهُ لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ

"Muhakkak o (Kur'ân), yüce şerefli, Arşın sahibi yanında pek güçlü ve kudretli bir elçinin sözüdür."

Her fikir, her kitap sahibinin kudret derecesini, bilgisini, uzmanlık seviyesini yansıtır. Herkes bilgi ve becerisi, yetenek ve idrâki nisbetinde eser ortaya koyabilir. Büyük hükümdarlara, imparatorlara ait nameler rastgele kişilerin hem eline verilmez, hem de öylesiyle gönderilmez. Bilakis o hükümdarın şanına yakışır bir elçi ile gönderilir.

İşte Kur'ân-ı Kerim'in en büyük, en kudretli ve en şerefli melekle gönderilmesinin hikmetlerinden biri de budur. Aynı zamanda bu olay, Kur'ân'ın ne kadar aziz, kıymetli ve lüzumlu olduğunun bir başka delili olarak bulunuyor.

Kur'ân'ın yüceliğine atfen onu indiren Melek Cebrail'in şu beş sıfatı üzerinde durularak aklı erenlere sağlam bir ölçü ve bilgi veriliyor:

1, 2- Yüce ve şereflidir.

3- Arşın sahibi olan Allah yanında güçlü ve kudretlidir.

4, 5- Kendisine uyulandır ve güvenilirdir.

Şüphesiz melekler nurdan yaratılmıştır. Onlarda hayvani duygu yoktur; gıdaları tesbih, tahmid, tehlil ve tekbirdir. Kendilerinde nefis bulunmadığı için şeytan yaklaşamaz ve vesvesesiyle tesir uyandırmaz. O bakımdan meleklerin hatâ yapması, unutması, bıkkınlık duyması, acizlik eseri izhar etmesi söz konusu değildir. Kaldı ki Melek Cebrail en büyük ruhtur; üstün bir kuvvet ve kudrete sahiptir. O, başta olmak üzere meleklerin hepsi ilâhi buyrukları peygamberlere indirmeye ehildir; ancak her birinin ayrı

ayrı görev ve ödevleri vardır. Vahiy konusuyla Melek Cebrail alâkalıdır.

O halde Kur'ân'ın üstünlüğü ve erişilmez kudreti, alındığı yüce makamın, indiren şerefli elçinin üstünlüğünden kaynaklanmaktadır. Böylesine güçlü, kudretli bir meleğin indirdiği kitabın, insan eseri olması hiçbir zaman mümkün değildir. Zira insan sözü ve onun kafasının ürünü, insan kadar zayıf ve hatalıdır.

Hz. Muhammed (aleyhisselam) belirtilen vasıfta bir meleğin ve ilâhi sözün ilkasına mahal ve mâkes olunca, ister istemez bu kudretin sarsıcı havası altında rengi değişmiş ve şakaklarından ter boşalmıştır. Müşrikler bu kudret ve yüceliği, esrar ve hikmeti bilmedikleri, inanmadıkları için Hz. Muhammed (aleyhisselam)'a "mecnun" diyecek kadar akıl ve idrâklerini kaybetmişlerdi.

Oysa bırakalım bir delinin, akli dengesi tam ve yerinde olmayanın yazıp hazırlanmasını; en akıllı, en zeki ve en yetenekli uzman ilim adamlarının böyle bir kitap yazabileceği iddia edilebilir mi? Tarih boyunca Kur'ân-ı Kerim ile boy ölçüşebilecek bir âlim veya edip yetişebilmiş midir?

Bu konuda 19. asırda ortaya çıkan, önce kendilerine bir mezhep sâliki görünümünü veren, sonra da yeni semavi bir dinin tebliğcileri olarak sahneye çıkan ve peygamberlik iddiasında bulunan Bahaileri misal vermek istiyoruz. Şöyle ki:

Şirazlı Mirza Ali Muhammed Seyyid (1819- 1850) "İlâhi gerçeğe götüren kapı" anlamına gelen "Bab" lâkabını aldıktan sonra Beyan adlı bir kitap yazarak sisteminin esaslarını belirledi. Halefleri onun bu dâvasını sürdürdüler. Bahaullah'ın oğlu Abdulbeha Abbas ve torunu bu mezhebi yaymaya çalıştılar. Böylece kendi mezheplerini din olarak telkin ve ilâna başladılar ve Behailiğin eski dinlerin gerekli sonucu ve tamamlayıcısı olduğunu iddia ettiler.

Ne var ki, dinlerini yaymaya yönelirken, bu konuda eser yazarken, Kur'ân-ı Kerim'in âyetlerini, kendilerine indirilen vahiy olarak ele alıp kendi ifade kalıplarına dökerek kısmen değiştirilmiş bir vaziyette anafikir, temel bilgi olarak kullandılar.

Bahaullah'ın Sesi

"Bahaullah'ın Sesi" adı altında yazdıkları kitaptan[1] bazı parçalar vermek suretiyle, Kur'ân'dan nasıl âyet iktibas ettiklerini göstermeye çalışacağız ve böylece erişemedikleri ilâhi âyetleri, kendilerine indirilmişcesine ortaya atmaları, Kur'ân'ın ne kadar erişilmez olduğunun bir başka delilidir.

Sahife Konu	İktibas edilen âyet
27. Gözler O'nu göremez.	En'am Suresi: 103
27. Rahmetim her şeyi sarmıştır.	A'raf Suresi: 156
28. Elçinin kimini kiminden üstün kıldık.	Bakara Suresi: 253
29. Allah'ın elçilerini birbirinden ayırt etmeyiz.	Bakara Suresi: 136
30. Bazılarına Tanrı doğrudan söz söylemiş, bazılarının da derecelerini yükseltmiştir.	Bakara Suresi: 253
30. Ben de sizin gibi insandan başkası değilim	Kehf Suresi: 110
30. Attığını sen atmadın, Allah attı.	Enfâl Suresi: 17
30. Sana sadakat yemini edenler, gerçekte Allah'a sadakat yemini etmişlerdir.	Fetih Suresi: 20
31. Bahaullah sizden hiçbirinin babası değildi	Ahzab Suresi: 40
32. Bahaullah kendini ümmi tanıtmaktadır.	A'raf Suresi: 157
33. Sen bende olanı bilirsin, ben ise sende olanı bilmem.	Mâide Suresi: 33
34. Musa'ya: "Beni asla göremezsin."	A'raf Suresi: 143
38. Tanrı'nın insanı yaratmaktaki maksadı onun kendi yaratıcısını tanıyıp kulluk etmesi	Zâriyat Suresi:56
38. Tanrı isteseydi bütün insanları bir tek millet yapardı.	Nahl Suresi: 93
46. O eylediğinden sorulmaz.	Enbiyâ Suresi: 23

Görüldüğü gibi, yukarıda "Bahaullah'ın Sesi" adlı eserde konu başlığı olarak kullanılan sözlerin hepsi de Kur'ân'dan iktibas edilmiş, fakat bunların iktibas olduğuna tek kelimeyle olsun temas edilmemiştir.

Asr-ı Saadet'te ortaya çıkan yalancı peygamber Müseyleme (veya Müseylime)nin İsevilikle İslâmiyet inançlarını hamur edip değişik bir inanç sistemiyle ortaya çıktığı söylenebilir. Hz. Muhammed (aleyhisselam) tarafından reddedilince, Kur'ân'a nazire yazmaya ve yazdıklarını ilâhi vahiy olarak tanıtmaya çalıştı. Kur'ân'ın bir âyetine olsun erişemeyeceğini anla-

1 Mecdi İnan çevirisi / İstanbul 1974

yınca, onu taklide özendi ve şu saçma sözleri ilâhi âyetmiş gibi cahil halka yutturmaya yöneldi:

Aşağıdaki birinci sözü, Kevser suresinin, ikinci sözü de Nâziât suresinin taklididir. Birincisinin Türkçe çevirisi şöyledir: "Şüphesiz biz sana cumhurlar verdik. Artık sen Rabbine namaz kıl ve açık ve aşikar ol." İkinci sözün ise, çevirisi şöyledir: "Un öğütenler, hamur yoğuranlar, ekmek pişirenler..." da itibar edilmemiş ve paçavra misali bir tarafa atılmıştır.

Az-çok Kur'ân Arapçasına vakıf olanlar, bu sözlerin hem ciddi hiçbir anlam taşımadığını, hem de üslup itibariyle Kur'ân'a uydurulduğunu hemen anlarlar. Nitekim onun bu uydurma sözlerine Arap edipleri ve şâirleri tarafından

انا أعطيناك الجماهر فصل لربك وجاهر وبهذا السخف

والطاحنات طحنا والعاجنات عجنا والخابرات خبزا

İşte bunun için Kur'ân-ı Kerim'de insan aklına hem seslenilmekte, hem de hareket çizgisini belirleyen bilgi ve yardımcı malzeme verilmek suretiyle bu konu üzerinde çok iyi durup lüzumlu araştırmayı yapmamız istenilmektedir. Sonra "Arkadaşınız (Muhammed) deli ve dengesiz değildir" buyurularak gereken bilgi veriliyor ve uyarı yapılıyor.

Diğer yandan Melek Cebrail'in inmesiyle birlikte Hz. Muhammed (aleyhisselam)'da meydana gelen değişikliğin üzerinde duruluyor ve onun bir başka tarafı hatırlatılarak:

"Onu O'na, çok çetin güce sahip Melek (Cebrail) öğretti ki, o güzel bir görünümdedir ve en yüksek ufukta iken doğruldu. Sonra yaklaştı ve sarktıkça sarktı. O kadar ki (aralarında) iki yay boyu veya daha az bir mesafe kaldı" buyurulmaktadır ki, bu en yüce ufukun doğu cihetinde aydınlığın etrafa yayıldığı bir sırada Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz bu ufukta Melek Cebrail'i asıl suretinde görmüştü.[1] Ayrıca Rasulullah (aleyhisselam)'ın bu meleği bir defa da Sidretülmünteha'nın yanında aynı surette gördüğü söz konusudur.

Bu kadar muhteşem, ürpertici ve kalbi yerinden sarsıcı bir olay karşısında bir peygamberin renginin değişmemesi mümkün müdür? Yarasa

1 Tefsir-i Kurtubi: 19/241

gözlü, donuk kalpli ve silik vicdanlı müşriklerin bu ruhani hali anlaması düşünülemez.

Hz. Muhammed (aleyhisselam) "Gaybı Bilirim" İddiasında Değildi

وَمَا هُوَ عَلَى الْغَيْبِ بِضَنِينٍ

"O (Muhammed) gayba karşı suç zanlısı veya cimri de değildir."

Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz, Allah'ın son elçisi olarak kendisine indirileni insanlara tebliğ ve onları Hakk'a irşâdla görevliydi. Gaybı bildiğini hiçbir zaman iddia etmedi. Cenâb-ı Hakk'ın bildirdiğini bildi; gayba kapı açılınca görebildi, açılmayınca göremedi. Aynı zamanda Cenâb-ı Hak'tan inen vahyi günü gününe tebliğde kısıtlayıcı da değildi. Donatıldığı lâhuti bilgiler hususunda açgözlü, inhisarcı da olmadı. O hep ilâhi talimat çerçevesinde görevini kusursuz yerine getirmeye çalıştı. Zira O'nun kişisel bir arzusu ve dâvası yoktu; hele dünyevi menfaatlerden yana hiçbir temayülü söz konusu olamazdı. Yüklendiği o büyük dâva bütünüyle Allah'a aitti ve yalnız O'nun için her şeye göğüs geriyor, her saldırıya katlanıyordu.

Hani müşriklerin Ebu Tâlib'e başvurup Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ı dâvasından vazgeçirmesini ve vazgeçmesine karşılık bütün arzularının yerine getirileceğine dair tekliflerine, Rasulullah (aleyhisselam)'ın verdiği cevap bütün şüpheleri bertaraf edecek kadar açık ve nettir:

"Amcacığım! Yemin ederim ki bu işi bırakmak mukabilinde güneşi sağ elime, ayı sol elime koysalar, yine de bu dâvayı bırakmam ve bu yoldan dönmem. Çünkü bu dâva benim şahsi meselem değil, bütünüyle âlemlerin Rabbinin emridir. O bakımdan ya bu işi Allah'ın izniyle tutup yürütürüm, ya da ben bu uğurda can veririm."

İşte Hakk'ın büyüklüğü ve yüceliği ve O'na inanmanın heybet ve azameti bu anlatımla Rasulullah (aleyhisselam)'ın dilinde tezahür etmiş bulunuyordu.

Yaşlı Ebu Tâlib bu kalplere neşter vuran, duyguları kabartan, vicdanları sızlatan ve Hakk'ın ebediyet sesini yansıtan sözler karşısında durakalmıştı. Söylenecek söz yoktu. Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz gitmek üzere kalktı ve amcasının haline bakarak üzüldü, mübarek gözleri yaşla doldu. Çünkü Ebu Tâlib ya kavminin gazabı ve saldırısı ile karşılaşmak veya Muhammed (aleyhisselam)'ı korumaya devam etmek gibi iki şık arasın-

da bulunuyordu. Fakat onun bu şaşkınlığı fazla sürmedi ve nemli gözlerini Hz. Peygamber (aleyhisselam)'a çevirerek şöyle dedi: "Git, bildiğin gibi hareket et. Seni asla onlara teslim etmem ve yalnız da bırakmam!"

Kur'ân, İlâhi Rahmetten Kovulmuş Şeytanın Sözü Değildir

وَمَا هُوَ بِقَوْلِ شَيْطَانٍ رَّجِيمٍ

"Bu (Kur'an) ilahi rahmetten kovulmuş bir şeytanın sözü değildir."

Kureyş Kabilesi'nden bazı câhil şaşkınların, garazkâr gafillerin, şeytanın zaman zaman Muhammed'e gelip fısıldadığını ve birtakım garip sözleri O'nun kulağına attığını iddia ettikleri oluyordu. Oysa cin ve şeytanların oyuncağı haline gelen hiçbir kâhinden bu kadar ulvi, düşündürücü, yönlendirici ve aklı harekete geçirici bir söz işitilmemişti. Bunun bir benzeri yoktu. Arap Yarımadası'nda hiçbir ünlü şâirin bir kâhinin peşine takılarak onun ağzından çıkan sözlerin tesiri altında kaldığı ve o sözlerinin erişilmez olduğunu kabul ettiği de görülmemiştir. Ama Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın mübarek dudaklarından inci misali dökülen Kur'ân âyetleri gönülleri bir anda fethediyor, en ünlü şâir ve edipleri şaşkına çevirip derin düşünmeye sevkediyor ve çok geçmeden kalplerini İslâm hidâyetine açma şuurunu veriyordu.

O bakımdan ilgili âyetle, müşriklerin böyle ölçüsüz, akıl ve mantık dışı iddia ve iftiraları reddediliyor ve Hz. Muhammed (aleyhisselam)'a ilâhi vahyi getirenin en büyük ruh Melek Cebrail olduğu açıklanıyor.

Aynı zamanda yüce âleme sinsice yükselip meleklere verilen ilâhi haberleri dinlemeye çalışıp kulak hırsızlığı yaparlarken şihablar (meteoritler)le kovulan cin ve şeytanların ilâhi vahyi getirmeleri, yani buna aracı olmaları hiçbir zaman düşünülemez.

Şaşkın Gafiller Nereye Gidiyor?

فَأَيْنَ تَذْهَبُونَ

"O halde nereye gidiyorsunuz?"

Cenâb-ı Hak, Kur'ân ve Peygamberle ilgili belgeleri, birtakım özellikleri açıklayıp akla ışık tuttuktan, vicdanlara seslendikten sonra, bunca gerçekler ortada dururken hâlâ inkârda ısrar edenlere soruyor: "O halde nereye gidiyorsunuz?" Yani neden akıl nimetini gerçeği bulmakta kullan-

mıyorsunuz? Size birçok hakikatleri getirip tebliğ eden son peygambere neden uymuyorsunuz? Yoksa aklınızı mı kaybettiniz? Vicdanlarınız büsbütün köreldi mi? Bu dâvada Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın kişisel bir çıkarı bulunduğunu söyleyebilir misiniz? Sizden bir ücret mi istiyor? İrili, ufaklı taştan yontulmuş bir sürü putlar mı, yoksa kâinatı yaratıp denge ve düzende tutan, yeryüzünü nimetlerle donatıp insanoğlunun hizmetine veren o eşi, dengi, benzeri olmayan Allah mı hayırlıdır? Sahte ilâhlarla mâbud-i hakiki arasında kıyas yapamayacak, tercihinizi kullanamayacak kadar insanlığınızı mı kaybettiniz? Bu yanlış ve tehlikeli yolda yürüyerek nereye varmak istiyorsunuz?

Kur'ân Bütünüyle Katıksız Bir Öğüttür

إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ

"O, âlemler için, sizden doğru davranmayı arzu edenler için katıksız bir öğüttür."

Bu âyetle iki önemli husus üzerinde duruluyor: Birincisi, Kur'ân'ın bütün milletler için yönlendirici, eğitici öğüt özelliğini taşıması ve insanları yaratıp terbiye eden, kemale erdiren Rablerine irşad eden bir rehber olması; ikincisi, onun daha çok aklını kullanıp dosdoğru yolda istikamet üzere yürümek isteyenler için unutulmaması gereken bir eğitim müfredatı içermesidir.

O halde Kur'ân'dan feyiz almanın, taşıdığı rahmet boyasına boyanmanın yolu, akıl ve idrâkı en iyi şekilde kullanmayı bilmek ve doğru olanı seçip bulmaktır. Aynı zamanda aklın önünde engel teşkil eden nefsani duyguları tesirsiz hale getirip aklın ve imânın emrine vermek suretiyle beden şehrinde aklı vezir, imânı hükümdar kılmaktır.

Böylece insanla Kur'ân arasında belirgin bir çizgi vardır ki ona, "doğru yolu bulma çizgisi" diyebiliriz. Kişi mevcut yeteneklerini ve yardımcı âmilleri harekete geçirerek o çizgiye geldiği takdirde Kur'an'dan nasibini almaya başlar; gelmediği takdirde kendine haksızlık etmiş olur.

Bunun için Cenâb-ı Hak: "Sizden doğru davranmayı arzu edenler için bir öğüttür" buyurmakta ve bundaki hikmeti anlamamız için bize ışıktutmaktadır.

Cenâb-ı Hak ile Kulları Arasında Meşiet Feneri

وَمَا تَشَآؤُنَ اِلَّآ اَنْ يَشَآءَ اللّٰهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ

"Âlemlerin Rabbi olan Allah dilemedikçe siz dileyemezsiniz."

Bu âyetle çok ince ve o nisbette önemli ve hassas bir konuya işaret ediliyor. Âyetin zahiri anlatımından, "Cenâb-ı Hak bir şeyi dilemedikçe kimse onu dileyemez" veya "Cenâb-ı Hak dilemedikçe kimse bir şey dileyemez" veya "Allah kulu hakkında istikamet dilemedikçe kul müstakim olamaz" gibi mânalar anlaşılıyor. Ancak böyle bir mana ve yorum, kulun işlediği ve işlemediği her fiil ve işte mazur olduğu neticesini doğurur. İrade ve isteğiyle bir şey yapmadığı düşüncesine kapı açıp sorumluluğu kaldırır. Oysa külli irâde ile cüz'i irâde arasındaki ilgi ve inceliği bildiğimiz takdirde böyle bir sonuç çıkarmamızın hiçbir zamanı isabetli olamayacağı rahatlıkla anlaşılır.

Şüphesiz Cenâb-ı Hak, kulları hakkında hep hayrı, iyiliği, doğruyu diler. Ancak bu dileme sadece kendi sınırı içinde kalır; yani bir şeyi dilemek başka, o şeyi işleyip yürütmek başkadır. Cenâb-ı Hak, Sünnetullahı gereği, kulunda bir istek, arzu, heves, doğruyu seçme, hidâyete yönelme gayretini ve o gayretle belirlenmiş sınıra geldiğini görünce, -dilediği takdirde- o kulu hakkında hidâyetle tecellide bulunur. Böylece kulun dilemesi Allah'ın dilemesine bağlı kalmakla O'nun hidâyet ile tecellisine muhtaç bulunmaktadır.

Tekvir suresine kıyamet olayının bazı safhaları açıklanarak başlandı, Kur'ân'ın istikamet üzere olan mü'minler için katıksız bir öğüt olduğu bildirilerek sure noktalandı. Allah'a hamd, Rasulullah (aleyhisselam)'a salât-u selâmlar olsun.

82. SÛRE

İNFİTAR SURESİ

Ayet Sayısı	Kelime Sayısı	Harf Sayısı
19	80	327

İNFİTAR SURESİ

Surenin tamamı Mekke'de inmiştir. Birinci âyetinde kıyamet olayında göğün yarılacağından "infetaret" fiiliyle söz edildiğinden, bu fiilin masdarı olan "infitar" sureye isim olmuştur.

SURENİN KAPSADIĞI BAŞLICA KONULAR

1- Kıyamet olayının bazı korkunç safhaları anlatılıyor.

2- İnsanların çoğunun nankörlük ettikleri belirtilerek, verilen sayısız nimetlerden dolayı Allah'a şükretmelerinin gereği üzerinde duruluyor.

3- İnsanoğlunun her işte çok dikkatli olmasına işaret ediliyor.

4- İnsanın işlediği iyilik ve kötülükleri yazan görevli meleklerin bulunduğuna değinilerek hayatın her saatini ilâhi talimat doğrultusunda değerlendirmenin sayısız faydaları bulunduğuna atıf yapılıyor.

5- Âhiret gününde insanların, genel ölçüde iki kısma ayrılacağı konu edilerek, birincilerin sonsuz nimete lâyık görülen iyiler, iyilik sevenler, istikamet üzere olanlar bulunduğu; ikincilerin ise, ilâhi azabı haketmiş fâcirler, ilâhi sınırları hiçe sayıp nefsine ve İblis'e uyarak günah işleyen ahlâksızlar ve inkârcı nankörler olduğu bildiriliyor.

İLGİLİ HADİSLER

Câbir (radıyallahu anh) diyor ki:

- "Muâz kalkıp son yatsıyı kıldı ve (kıraati uzattı). Bunun üzerine Rasulullah (aleyhisselam) ona: **"Ya Muâz sen fitneci misin? Neden sebbih isme rabbike'l- a'lâ, ve'd- duhâ, ize's- semaun fetarat surelerinden (birini) okumuyorsun?"** diye uyarıda bulundu.[1]

"Kim gözleriyle Kıyâmete (meydana gelecek safhalarına) bakmak istiyorsa, ize'ş- şemsuküvviret, ize's- semaun fetarat ve ize's- semaun şekkat surelerini okusun!"[2]

---

1 Nesâi /İftifah:71 - İbn Mâce /İkamet: 48 - Müslim/Salât: 179

2 Tirmizi, Tefsir: 81: Ahmed: 2/27, 36, 100; 5/452.

٨٢ سُورَةُ الْاِنْفِطَارِ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

اِذَا السَّمَآءُ انْفَطَرَتْ ۝١ وَاِذَا الْكَوَاكِبُ انْتَثَرَتْ ۝٢ وَاِذَا الْبِحَارُ فُجِّرَتْ ۝٣
وَاِذَا الْقُبُورُ بُعْثِرَتْ ۝٤ عَلِمَتْ نَفْسٌ مَا قَدَّمَتْ وَاَخَّرَتْ ۝٥

1- Gök yarıldığında,

2- Yıldızlar yerlerinden koparak dağıldığında,

3- Denizler birbirine kaynayıp karıştığında,

4- Kabirler deşilip içindekiler ortaya çıkarıldığında,

5- Herkes önden gönderdiğini ve geriye neler bıraktığını bilecek.

Kıyamet Kopup Dirilme Olayı Gerçekleşince

اِذَا السَّمَآءُ انْفَطَرَتْ وَاِذَا الْكَوَاكِبُ انْتَثَرَتْ وَاِذَا الْبِحَارُ فُجِّرَتْ وَاِذَا الْقُبُورُ
بُعْثِرَتْ عَلِمَتْ نَفْسٌ مَا قَدَّمَتْ وَاَخَّرَتْ

"Gök varıldığında, yıldızlar parçalanıp döküldüğünde, denizler birbirine kaynayıp karıştığında, kabirler deşilip içindekiler ortaya çıkarıldığında, herkes önden gönderdiğini ve geriye neler bıraktığını bilecek."

İnsanoğlu dünya hayatını nasıl değerlendirdiğini; ikinci hayatta huzur ve güven içinde yaşamak için, neler hazırlayıp gönderdiğini, geriye ne gibi iyi ve kötü izler bıraktığını ikinci hayata gözlerini açınca daha iyi ve etraflı bilip anlar, fakat neden sonra...

Cenâb-ı Hak, böyle bir günün yaklaşmakta olduğunu ve mutlaka gerçekleşeceğini bildirip insanoğlunu uyandırmayı dilerken kıyamet safhalarından dört tanesine yemin ederek işin azametine işarette bulunuyor.

Bu dört maddeyi sıralayalım:

1- Gök Yarıldığında...

Bir önceki surede on iki önemli safhaya yer verilerek kıyamet hakkında bilgi verilmişti. Burada önce göğün yarılacağı konu ediliyor. Bu, iki şekilde yorumlanmıştır: Birincisi, kıyamette Allah'ın yüksek kudret ve heybetinden gök yarılacaktır. İkincisi, Furkan suresi 25. âyette şu mealde bir yarılma olayından söz edilmektedir:

"O gün gök beyaz bulutlar şeklinde (bir görünüm vererek) yarılacak da melekler grup grup inecekler."

Ancak göğün yarılması nasıl olacak? Sistemlerin, galeksilerin bulundukları düzen ve dengeyi kaybetmek suretiyle yörüngelerinden çıkıp çarpışması ve bozulup dağılmasıyla meydana gelecek, yoksa atmosfer tabakasının yanmasıyla müthiş patlamalar birbirini izleyerek gök yarılmış gibi bir görüntü mü arz edecek? Elbette ki bunu kestirmek çok zordur. Ne var ki aynı konuyla ilgili diğer âyetleri bir araya getirip hepsinden ortak bir mâna ve yorum çıkardığımız takdirde gerçeğe biraz daha olsun yaklaşmış oluruz. **Bunları şöyle sıralayalım:**

a) Rahman suresi 37. âyette: "Gök yarılıp gül rengine dönüşerek yağ gibi eridiği zaman..."

b) Nebe suresi 19. âyette: "Gökler açılarak kapı kapı olacak..."

c) el- Hakka suresi 16. âyette: "Gök yarılır; o gün artık o bütün güç ve ölçüsünü kaybetmiş olur."

d) Müzzemmil suresi 18. âyette: "Gök onunla (o günün dehşetiyle) çatlamıştır (çatlayacaktır). O'nun vaadi mutlaka yerine gelecektir." buyurulmaktadır.

O halde kıyâmet olayı meydana gelince, mevcut sistemler bozulup kâinatın düzeni bozulacak. Bu arada meydana gelen dağılma ve çarpışmalar neticesi gök kırmızı gül rengine dönüşecek de kapı kapı açılmalar kendini gösterecek ve o sebeple yüksek derecede bir ısı oluşacak ve birçok cisimler yağ gibi eriyecek veya atmosfer tabakası yanarak böyle bir manzara meydana gelecek. O nedenle gök yarılmış olacak.

2- Yıldızlar parçalanıp döküldüğünde...

Kur'ân'da kıyamet olayıyla ilgili safhalar anlatılırken yıldızların

yörüngelerinden çıkıp bağlı bulundukları sistemlerden kopmaları sebebiyle alacakları durum üç ayrı anlatımla belirtilmektedir:

a) Murselât suresi 8. âyette; "Yıldızların ışığı giderilip silindiği zaman..."

b) Tekvir suresi 2. âyette: "Yıldızlar parçalanıp döküldüğünde..."

c) Ve İnfitâr suresi 2. âyette: "Yıldızlar yerlerinden koparak dağıldığında..." buyurulmaktadır. Bu üç anlatım şeklini bir araya getirdiğimizde şu manayı çıkarmamız mümkün olur: "Sistemler bozulup yıldızlar artık ışık alamaz olurlar ve yerlerinden kopup dağılırlar."

3- Denizler birbirine kaynayıp karıştığında...

Kur'ân'da yine kıyamet olayı konu edilirken iki yerde denizlerden az farklı bir anlatımla söz edilmektedir: Tescir ve tefcir.

Birincisi Tekvir suresi 6. âyette: "Denizler birbirine karışıp kaynaştığında veya ateş haline geldiğinde..." zikredilirken, ikincisi konumuzu oluşturan âyette:

"Denizler birbirine kaynayıp karıştığında..." denilmektedir. Şüphesiz biri diğerini te'kid etmekte ve açıklık getirmektedir. Zira denizlerin kaynayıp birbirine karışması, yerkürenin müthiş bir sarsıntı geçirmesi ve üzerindeki dağ ve engebenin kalkması; böylece denizlerin yeryüzünü her tarafından kapsaması ile yorumlanır. Denizlerin ateş haline gelmesi ise ya yerin çekirdeğindeki sıvı, aynı zamanda ateş halindeki madenlerin fışkırmasıyla, ya da zincirleme bir hidrojen moleküllerinin patlamasıyla yorumlanabilir. Nitekim "tescir" kelimesinden onun ateş haline gelmesi anlaşılıyor.

Bütün bu yorumlar bizim şahsi görüşlerimizdir. Hakikati ise, ancak Allah (celle celaluhu) bilir.

4- Kabirler deşilip içindekiler ortaya çıkarıldığında...

Bu âyet, Zilzal suresi 2. âyetle açıklanmaktadır. Şöyle ki:

"Yeryüzü (içinde taşıdığı) ağırlıklarını çıkardığı zaman..." Şüphesiz bu ağırlıklar, başta ölüler olmak üzere yerin derinliklerindeki erimiş halde olan madenler de olabilir. Ama ölüleri dışarı atması ise kesindir ki bu, ikinci hayata kalkışın ilk adımı sayılır.

O halde diyebiliriz ki, Zilzâl suresindeki 4. âyet umum, İnfitâr suresindeki 2. âyet husus ifade etmektedir.

Kabirlerdeki bedenler bütünüyle çürüyüp toprağa dönüşmüştür. Çoğunun kemikleri bile ufalıp belirsiz olmuştur. Ama ne olursa olsun, ruhla beden arasındaki manevi irtibat kıyamete kadar sürmektedir. O bakımdan nasıl çürüyen bitkilerin tohumları, kökleri ve taşıdıkları sporlar, şartlar ve ortam hazır olunca tekrar yeşerme şansına sahipse, çürüyen insanlar da öyle.

Berzah âleminde beklemekte olan ruhlara gelince: Yeşermeye başlayıp şekillenen insan vücudu kıvamını bulunca, bir yanlışlığa meydan vermeksizin her ruh kendine ait bedene gelip yerleşir. Buna bir misal verelim: Bir sürü koyun düşünün, bunlar üç yüz kadar kuzu dünyaya getirmiş bulunuyor. Doğan her kuzu hemen alınıp anasından uzak bir yerde korunuyor ve bir süre geçtikten, yani kuzular kendine gelip karınlarını doyurma gayretine düşünce, bulundukları yerden çıkarılıp analarının bulunduğu yere götürülüyor ve birkaç dakika içinde her kuzu bir yanlışlığa meydan vermeden kendi öz annesini bulup memesini emmeye başlıyor. Tabi kuzu doğduğu an kendisiyle anasına bir numara veriliyor.

Uzun sayılacak bir süre kendine ait bedeniyle bir ömür geçiren ruh, şüphesiz bedenin fiziki şeklini alır. Ondan ayrılınca da bu şeklini aynen korur. Kıyamet günü bedenler dünyadaki şekillerine uygun oluşunca, ruhlar en küçük bir hataya meydan vermeden inip kendilerine ait bedene yerleşirler.

İç güdüleriyle analarını bulan kuzulara böylesine gelişmiş duyguyu veren Cenâb-ı Hak, birçok yeteneklerle donattığı ve mükerrem kıldığı insan ruhuna ne üstünlükler ve meziyetler vermemiştir!

Ayrıca yukarıda kısaca temas ettiğimiz gibi, ruhla beden arasında kopmaz bir bağın mevcudiyeti söz konusudur. Beden yanıp kül olsa, denizde balığa, karada bir canavara yem bile olsa, o irtibat kopmayıp devam etmektedir. Nitekim ünlü veli Abdulaziz Debbağ, - iki cilt halinde tercüme ettiğim- "el- İbriz" adlı eserinde bu hususu çok güzel açıklayarak doyurucu bilgi vermiştir.

Sonra da Hadis-i Şeriflerde zikredilen "acb-ı zeneb" yani "kuyruk sokumundaki küçücük bilyemsi kemik" konusu vardır. Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz bu küçücük boncuk kadar olan kemiğin, insanın bütün

özelliklerini kendinde taşıyan bir çekirdek veya tohum misali, günü gelince toprak altından fışkırıp bitki misali gelişerek insan bedenini meydana getireceğini beyân buyurmuştur. Ancak bu kemiğin nasıl korunduğunu, korunacağını; yakılıp kül haline gelerek belirsiz olunca özelliğini nasıl muhafaza edeceğini kesin olarak bilemiyoruz. Akla gelen ilk şey, sözü edilen kemik nasıl bir değişime uğrarsa uğrasın, ondaki insani mikro modelin korunmakta olduğu kıyamete yakın bu kemiğin ilâhi emirle yeniden oluşup öylece nüve teşkil etmesidir. Allah (celle celaluhu) daha iyisini bilir.

Herkes Önden Ne Gönderdiğini Bilecek

عَلِمَتْ نَفْسٌ مَا قَدَّمَتْ وَأَخَّرَتْ

"Herkes önden gönderdiğini ve geriye neler bıraktığını bilecek."

Hayatta hemen her insanın birtakım ihmalleri, kusurları, günahları olabileceği gibi, maddi ve manevi hususlarda da kaçırdığı veya eline geçtiği halde değerlendiremediği birçok şeyler vardır. Tabi peygamberler (aleyhimüsselam) bu genellemenin dışında bulunuyorlar. Çünkü Cenâb-ı Hak onlara "ismet" sıfatını lâyık görmek suretiyle kendilerini günahlardan, birtakım aşırılıklardan korumuştur.

Gerçek bu olunca ne yapmamız gerekmektedir? Unutmayalım ki, zaman kendi akışına devam etmekte ve hiç kimseyi beklememektedir. İnsana ayrılan kısa ömür süresince yapılacak çok şeyler vardır. Geçen her zaman parçası ya lehimize ya da aleyhimize işlemektedir. O bakımdan hayatımızı Kur'ân'ın verdiği plân ve programa göre değerlendirdiğimiz nisbette mutlu ve bahtiyar oluruz; aynı zamanda yaratılışımızın hikmetine uygun bir dönemi kendi lehimize değerlendirme şansına erişebiliriz.

O halde kıyamet günü dirilip kalkan herkes şu hususları ayan-beyân görüp hatırlayacak ve yüzbin defa nedamet duyup kendi kendini kınayacaktır:

a) Dünyalıktan yana çok yatırım yaptığım halde âhiretim için pek az bir yatırımım olmuştur. Kısa bir hayat için çok şey, sonsuz hayat için pek az şey...

b) Midesi ve şehveti uğruna sarfettiği zaman kadar, ruhunu, irfanını ve vicdanını geliştirmeye sarfetmediğini fark edecek, daldığı gafletin çok pahalıya mal olduğunu anlayacak, ama neden sonra.

c) Önünden bir sürü günah, vebal ve haksızlık gönderdiğine; yapılması behemehal gerekli olan taât-u ibâdetleri yapmadığına şahit olacak ve artık dönüşü mümkün olmayan bir döneme girdiğini düşünerek için için üzülecek.

d) Ebedi hayatından yana önden gönderdiği hayır ve hasenata vesile olan malın çok az, vârislerine bıraktığı malın hayli çok olduğunu görünce, hayıflanacak ve çaresizlik içinde göğsü daralacak.

e) Âhiret gününün o sıkıcı atmosferi içinde herkişi geriye nasıl bir ahlâki miras bıraktığını; iyi veya kötü nasıl bir çığır açtığını eline verilen sahifelerde görecek ve kendi geleceğini kendi iradesiyle hazırladığını idrâk edecek. Ama bu görme, bilme, farketme, idrâk etmenin hiçbir yararı olmayacaktır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, âhiret gününde herkesin önden neler gönderdiğini ve geriye neler bıraktığını anlayacağı konu edilerek kıyamet olayının dört önemli safhası üzerinde duruldu ve ömrünü gaflet içinde geçirenler uyarıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, Cenâb-ı Hakk'a karşı kendini aldatacak kadar gaflete boğulanlara sesleniliyor ve arkasından ilâhi kudretin hilkat üzerindeki tecellisine dikkat çekilerek akla hem ışık tutuluyor, hem de malzeme veriliyor. Sonra da hesap ve ceza gününü yalanlayanlar uyarılarak üzerlerinde her şeyi yazıp tesbit eden meleklerin bulunduğu haber veriliyor.

يَـٰٓأَيُّهَا ٱلْإِنسَـٰنُ مَا غَرَّكَ بِرَبِّكَ ٱلْكَرِيمِ ۝٦ ٱلَّذِى خَلَقَكَ فَسَوَّىٰكَ
فَعَدَلَكَ ۝٧ فِىٓ أَىِّ صُورَةٍ مَّا شَآءَ رَكَّبَكَ ۝٨ كَلَّا بَلْ تُكَذِّبُونَ بِٱلدِّينِ
۝٩ وَإِنَّ عَلَيْكُمْ لَحَـٰفِظِينَ ۝١٠ كِرَامًا كَـٰتِبِينَ ۝١١ يَعْلَمُونَ مَا تَفْعَلُونَ
۝١٢ يَعْلَمُونَ مَا تَفْعَلُونَ ۝١٣

6- Ey insan! O çok şanlı, lütuf ve iyiliği bol Rabbine karşı seni aldatan nedir?

7- O ki, seni yaratıp (müstesna biçimde) düzenlemiş ve (her uzvu ye-

rince koyup) dengede tutmuştur.

8- Dilediği herhangi bir şekilde sana çeki-düzen vermiştir.

9- Hayır, hayır; siz dini yalanlıyorsunuz (ceza ve mükâfat gününe inanmıyorsunuz).

10- 11- Şüpheniz olmasın ki, üzerinizde koruyucular, şerefli saygıdeğer kâtip (melek)ler vardır.

12- Onlar yaptıklarınızı bilirler.

İNİŞ SEBEBİ

İbn Ebi Hâtim'in İkrime'den yaptığı rivayete göre, bu âyetler, gurur ve kibirle inkârı birleştirip büyüklük taslayan Ubey b. Halef hakkında inmiştir.[1]

Dünya Hayatının Birkaç Günlük Şatafatına Aldananlar

يَا أَيُّهَا الْإِنْسَانُ مَا غَرَّكَ بِرَبِّكَ الْكَرِيمِ

"Ey insan! O çok şanlı, lütuf ve iyiliği bol Rabbine karşı seni aldatan nedir?"

Âyetin zahiri delâleti bütün insanların muhatap tutulduğunu göstermektedir. Zira ilim adamlarının çoğuna göre, "insan" kelimesinin başındaki "elif-lâm" harfi istiğrak içindir, yani türün bütün fertlerini kapsamaktadır. İniş sebebine bakılınca da "elif-lâm"ın belli bir şahsa yönelik bir anlam taşıdığı anlaşılırsa da, istiğrak için olması konunun taşıdığı ana tema ile daha çok uyum sağlamaktadır.

Mekke'de nübüvvet güneşi ilk safhada ora halkı üzerine doğduğu halde, onların çoğu küfür ve azgınlıklarında ısrar edip Hakk'ın sesine kulak tıkadılar. İlk Müslümanları küçümseyip Kur'ân âyetleriyle alay ettiler ve Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ı gözlerden ve gönüllerden düşürmek için her türlü şirretliği mübah saydılar. Aralarında mal ve evladıyla böbürlenip zayıflara, kölelere, Allah'a ve Peygamberine imân edenlere tepeden bakanları bulunuyordu. Ubey b. Halef, Velid b. Muğire, Ebu Cehil ve Ebu'l-Eşed b. el- Cümahi küfrün elebaşıları ve tuğyan edenlerin ileri gelenleri idi. İslâm güneşini karartmak, peygamberliğin rahmet ışığını söndürmek için

1 Suyuti, Esbab-ı Nüzuli'l-Kur'ân: 119.

ne lazımsa onu yapıyor, hiçbir insaf ölçüsü tanımıyorlardı. Böylece bu gafil ve mağrurlar bilmeden ilâhi rahmete sırt çevirerek kendilerini derin bir çıkmaza soktular. İlgili âyetler, hem bunlar, hem de o tıynette olan inkârcılar uyarılmak üzere indirildi.

Oysa insan fıtratında, yani doğuştan ruhunda Allah ve din duygusunun mayası veya cevheri mevcuttur. O maya hilkatindeki özellik doğrultusunda kullanıldığı, o cevherin üstündeki kılıf sıyrıldığı takdirde, insanın gerçek hüviyeti meydana çıkar. İşte indirilen kitaplar ve gönderilen peygamberler; özellikle de Allah'ın son mesajı olan Kur'ân ve O'nun hidayet rehberi bulunan Hz. Muhammed (aleyhisselam) sözü edilen mayayı amacına yönelik geliştirmek, cevheri bütün safiyetiyle meydana çıkarmak için gönderilmişlerdir. Buna rağmen sünnetçiden korkup kaçan, usturadan ürken çocuk gibi olmanın makul ve makbul bir yanı ve anlamı yoktur. Zira insan için de kâinat plânında belli bir yer ayrılmış ve onun hayatı önceden belirlenen bir programa bağlanmıştır. İpek böceğinin plândaki yeri ve ona yükletilen program ne ise, o ancak onu yapmakta; yediği dut ve benzeri bitki yapraklarını ipeğe çevirmektedir. Ondan başka bir şey imal etmesi beklenemez ve zorlanamaz da... Aksi halde hilkatinin hikmetinden uzaklaştırılır ve büsbütün faydasız hale sokulur. Bu durumda da o hayvancıkların yaşama ve beslenme anlamı kalmaz.

Onun gibi, insan da yaratılanların en şerefli ve değerlisi olarak belli hizmetlerde bulunmak ve ömrünü plânlayıp programlandığı gibi noktalamakla görevlidir. Kitap ve Sünnet bütünüyle insan hayatını iyiye, güzele, doğruya ve tek kelimeyle hakka çevirmeye yönelik müfredatı kendinde taşımaktadır. İnsanın bu müfredat ve önceden belirlenen hayat programının dışına çıkması, yani aksine bir hayat düzeni kurması, onu Rabbine karşı aldatan bir âmil olur ve böylece hilkat kanununda belirlenen çizgiden çıkıp zararlı bir düzeye gelmiş olur.

İşte ilgili âyetle bu inceliğe ve hikmete parmak basılarak düşünce ufkumuz genişletilmek istenmekte ve aklımıza seslenilerek harekete geçirilmesi planlanmaktadır.

Ayrıca insanoğlunu aldatan birtakım şeyler daha vardır. Meselâ Allah'ın rahmetinin hep gazabının önünde bulunduğunu, âhirette rahmetinin yüz bölümünden doksan dokuzunun tecelli edeceğini, yaşlanınca

dönüş yapıp tevbe ve istiğfarla bütün günahlardan temizlenme imkânının bulunduğunu hesaba katarak ibâdet ve taâti terketmek, günahlara devam edip berbat bir hayat sürmek bu cümledendir. O bakımdan Kur'ân bir yandan ilâhi rahmet ve gufrana ümit bağlamamızı emrederken, diğer yandan O'nun azap ve intikamından korkmamızı tenbih etmekte ve ümitle korku arasında bir yol izlememizi tavsiye buyurmaktadır.

Nitekim ünlü velilerden Fudayl b. Iyaz'a soruldu:

- "Cenâb-ı Hak kıyamet gününde seni huzuruna alıp, "Ya Fudayl! Seni Rabbine karşı aldatan nedir?" diye sorsa, ne cevap verirsin?" O da onlara:

- "Eğer Rabbim benden böyle soracak olursa şu cevabı veririm dedi: "Ya Rab! O sarkan örtün beni aldattı. Çünkü gerçekten sen keremi bolsun ve kusurları da gizleyensin!"

Şüphesiz Fudayl Hazretleri böyle derken, Cenâb-ı Hakk'ın adaletinin tecellisinden de korkan ve hesap gününü düşünerek ömrünün her saatini güzel amellerle süsleyen bir mü'min-i muvvahhid idi.

İnsanı Güzel Surette Yaratıp Düzenleyen Kudret

اَلَّذِی خَلَقَكَ فَسَوّٰیكَ فَعَدَلَكَ ۙ

"O ki seni yaratıp (müstesna biçimde) düzenlenmiş ve (her uzvu yerine koyup) dengede tutmuştur. Dilediği herhangi bir şekilde sana çeki-düzen vermiştir."

Âyette insanın yaratılmasıyla ilgili dört tekâmül döneminden söz ediliyor:

1- Döllenmiş yumurtanın gelişme dönemi.

Aşılanan yumurta hemen bölünmeye başlar; rahim yolu kaslarının kasılmasıyla 8 gün içinde rahme ulaşır. Cenâb-ı Hakk'ın takdir ettiği hilkat kanununun faaliyete geçmesiyle geometrik yönde bölünmeye yüz tutar.

2- Rahimde yuvalanan yumurta gün geçtikçe bölünüp çoğalmak suretiyle bir ayda 1 mm. kadar olur. İkinci ay 2 cm.'ye kadar ulaşır. Üçüncü ayda 9 cm.'yi bulur. Böylece insan şekli 45 gün tamamlandıktan sonra belli olmaya başlar. Kur'ân bu dönemdeki gelişme ve şekillenmeye "ilâhi tesviye" diyor.

3- İkinci ayın sonunda ceninin elleri, ayakları iyice belli olur ve üçün-

cü ayın sonunda parmakları ve diğer organları iyice ortaya çıkar. Kur'ân bu dönemi "ilâhi ta'dil" diye belirliyor.

4- Bundan sonra cenin, genlerin taşıdığı özelliklere göre çeki-düzene girer ve bu döneme "ilâhi terkip" denir.

Bütün bu dönemlerin Allah'a nisbet edilmesi, O'nun koyduğu değişmez biyolojik, fizyolojik ve anatomik kanunlara işarettir.

Şüphesiz ki insanoğlunun ilmi ne kadar derinleşirse derinleşsin, araştırma, inceleme, keşif ve icadları hangi çizgiye varırsa varsın, o bel suyundaki canlı hayvancıkların bir tanesini yaratmaya, icad edip ortaya koymaya muktedir değildir ve hiçbir zaman gücü buna yetmeyecektir. Zira o hayvancıkların terkibi bellidir, ama taşıdığı canlılık vasfı insan için hep bir muamma olarak bulunmaktadır. Onu ancak imân yoluyla anlar ve taşıdığı ilâhi kudretin tezahürü ile yorumlayabiliriz.

Anlaşıldığı gibi, beşer ilmi ancak bir çizgiye kadar ulaşabilmekte ve ondan öteye geçememektedir. Allah'ın ilmi ve kudreti ise sonsuz ve sınırsızdır.

Dini ve Hesap Gününü Yalanlayan Gafiller

كَلَّا بَلْ تُكَذِّبُونَ بِالدِّينِ

"Hayır, hayır; siz dini yalanlıyorsunuz (ceza ve mükâfat gününe inanmıyorsunuz)."

Âyette geçen "din" kelimesi, taât, cezâ ve hesap manasına delâlet etmektedir. Bununla, âhiret gününe imânın önemi üzerinde duruluyor ve lüzumu belirtiliyor. İkinci hayata inanmadıktan sonra her türlü sorumluluk, adalet, hakkaniyet ve güzel ameller gibi kavramlar birer fantezi; iyilik ve kötülük, sevap ve günah gibi kavramlar da manevi müeyyidesiz kalıyor. Gerek müşriklerin zulüm ve tuğyanı, gerekse inkârcı maddecilerin her şeyi mubah sayması bu inançsızlıktan kaynaklanır. O bakımdan Kur'ân-ı Kerim'de âhirete imân konusuna ağırlık verilmiş ve kıyamet olayı duygu ve düşünceleri yönlendirecek şekilde anlatılarak sık sık onun ibretli safhalarına değinilmiştir.

Böylece Kur'ân aynı zamanda insan aklına ışık tutmak için önce kıyamet olayının birkaç safhasını anlatarak duygular üzerinde tesir meydana getirmeyi plânlıyor; arkasından düşünce ve akli melekeyi harekete geçirmek için insanın ana rahmindeki gelişme dönemlerine değinerek aydınla-

tıcı bilgi veriyor. Sonra da Allah'ın sonsuz kudretini hatırlatarak âhireti yalanlamanın hakikatle bağdaşır hiçbir yanı bulunmadığını çok duyarlı bir anlatımla kalp ve kafalara işliyor. Bundan sonraki âyetle de insanı iç disiplinine kavuşturmanın en tesirli yol ve yöntemini ortaya koyuyor.

Koruyucu Kâtip Melekler

وَإِنَّ عَلَيْكُمْ لَحَافِظِينَ ۝ كِرَامًا كَاتِبِينَ ۝ يَعْلَمُونَ مَا تَفْعَلُونَ

"Şüpheniz olmasın ki, üzerinizde koruyucular, şerefli saygıdeğer kâtip (melek)ler vardır. Onlar yaptıklarınızı bilirler."

Cenâb-ı Hakk'ın insanlardan yana koyduğu hayat düzeni ve o düzene hareket sağlayan hilkat çarkı çok mükemmel plâna göre yürütülmektedir. Mesela beynimizi oluşturan trilyonlarca hücre, bir bakıma her biri bağımsız olmakla beraber, oluşturdukları beden ve organ yapısında birleşmekte ve kollektif bir çalışma sürdürmektedirler. Aynı zamanda her hücre yüklendiği programı bir yanlışlığa meydan vermeden yerine getirmekte son derece mahirdir.

Vücudumuzu oluşturan bu sayısı belirsiz hücrelerden her gün milyonlarca ölmekte ve yenileri onların yerini almaktadır ki, bizim bundan haberimiz bile olmamaktadır. Böylece canlı olan bunca hücreyi öldüren ve hemen arkasından yenilerini yaratıp onların yerini dolduran Cenâb-ı Hak, bizi öldürdükten sonra tekrar diriltmeye kadir değil midir? Bir hücreyi yaratmak ne ise, O'na göre bir insanı yaratmak, onu öldürmek ve diriltmek de o kadar kolay ve basittir. Aslında O'nun yüksek kudreti karşısında bu konuda "kolay" ve "basit" kavramlarını bile kullanmamız anlamsızdır.

İşte vücudumuzda cereyan eden bu baş döndürücü işleyiş ve onarımdan haberimiz bile olmamakta ve yüksek bir kudretin yaratma tecellisinin içimizde faaliyette bulunduğunu görmemekteyiz!

Bunun gibi varlık âleminde de her şey bağımsız gibi görünmekteyse de aslında birbirini tamamlayarak kâinatın düzen ve dengesini sağlamaktadırlar. Şüphesiz bunların hepsini bütünlük içinde sevk ve idare eden Cenâb-ı Hakk'ın varlığı ve birliği, erişilmezliği ve sonsuzluğu söz konusudur. Sayısı bizce bilinmeyecek kadar çok olan melekler hayatımızın ve işler durumda olan kâinat düzeninin her parçasıyla yakından ilgilidirler. Ezelde hazırlanan statüye göre mekanizmayı çalıştırmakta ve her an baş

döndürücü, akıl üstü faaliyetler birbirini izlemekte, hepsi aynı merkezden kumanda edilmekte, aynı merkezin düğmeleriyle yöneltildikleri amaca göre hizmet vermektedir. Vücudumuzdaki trilyonlarca hücrenin faaliyetinden haberimiz yoksa, kâinattaki her parçayı bütünlüğüne bağlı olarak çalıştıran ve sayısı belirsiz eşyayı belli bir amaca çeviren meleklerin faaliyetlerinden nasıl haberimiz olabilir? Bu her yönüyle imân ve irfan; idrâk ve basiret işidir. Allah (celle celaluhu) kimin bu yeteneklerine hidâyet ışığı tutarsa, onlar bu hakikatlere inanıp tasdikte bulunurlar.

İlgili âyetle, sadece bizim günlük hayatımızda cereyan eden olayları, söz ve davranışları anında tespit eden Hafaza Melekler'den söz edilmekte ve varlıkta hâkim olan yüksek kudretin izlerini görmemiz istenmekte; aynı zamanda her an nasıl kontrol altında bulunduğumuzu idrâk ile günlük yaşayışımızı hakseverlik, sorumluluk düzeyinde değerlendirmemiz ilham edilmektedir.

Nitekim Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz bu konuda ümmetine şöyle tavsiye ve bir bakıma uyarıda bulunmuştur:

"Şüphesiz ki Allah, soyunup çıplak vaziyette bulunmanızdan sizi menediyor. Sizden hiç ayrılmayan, ancak üç durumda ayrı kalan Kiramen Kâtibin (olan melekler)den utanın. Onların ayrı kaldıkları üç durum ise şunlardır: Helada bulunduğunuz, cünüp olduğunuz ve guslettiğiniz zaman. O halde sizden biriniz guslettiğinde ya elbisesiyle utanç yerlerini örtsün veya duvarı ya da devesini(aracını) sütre edinsin"[1]

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, ilâhi nizama ters bir tutum içinde olan gafiller uyarıldı. Cenâb-ı Hakk'ın insandan yana tecelli eden hilkat kanununa dikkat çekilerek akla malzeme verildi. Arkasından âhireti yalan sayanlar üzerinde durularak her şeyin anında tespit edilip yazıldığı belirtildi.

Aşağıdaki âyetlerle, kendilerini iyilik çizgisine getirip ömrünü ilâhi nizama göre değerlendiren kişiler müjdeleniyor. Bunların aksine bir hayat sürenler ise Cehennem ile tehdid ediliyor. Sonra da hesap ve ceza gününde herkesin kendi ameliyle baş başa kalacağı, kimsenin başkasını kurtarma yetkisi bulunmadığı haber verilerek ölmeden önce o güne hazırlık yapmamız ilham ediliyor.

---

1 Hafız Bezzar, İbn Abbas (radıyallahu anh)'dan

إِنَّ الْأَبْرَارَ لَفِي نَعِيمٍ ﴿١٣﴾ وَإِنَّ الْفُجَّارَ لَفِي جَحِيمٍ ﴿١٤﴾ يَصْلَوْنَهَا يَوْمَ الدِّينِ ﴿١٥﴾ وَمَا هُمْ عَنْهَا بِغَائِبِينَ ﴿١٦﴾ وَمَا أَدْرَاكَ مَا يَوْمُ الدِّينِ ﴿١٧﴾ ثُمَّ مَا أَدْرَاكَ مَا يَوْمُ الدِّينِ ﴿١٨﴾ يَوْمَ لَا تَمْلِكُ نَفْسٌ لِنَفْسٍ شَيْئًا وَالْأَمْرُ يَوْمَئِذٍ لِلَّهِ ﴿١٩﴾

13- İyiler şüphesiz nimet içindedirler.

14- Kötüler de elbette Cehennemdedirler.

15- Ceza ve hesap günü varıp oraya girecekler.

16- Oradan artık ayrılıp uzaklaşamayacaklar.

17- Din günü (ceza ve hesap günü) nedir bilir misin?

18- Evet, yine din günü nedir bilir misin?

19- O gün hiç kimse, diğeri için bir şeye mâlik değildir. Emir o gün bütünüyle Allah'a mahsustur.

İyilik Düzeyindeki Müminler Nimete Lâyıktırlar

إِنَّ الْأَبْرَارَ لَفِي نَعِيمٍ وَإِنَّ الْفُجَّارَ لَفِي جَحِيمٍ

"İyiler şüphesiz nimet içindedirler. Kötüler de elbette Cehennemdedirler."

Akıl, idrâk, zekâ ve hafıza gibi yeteneklerle donatılıp yaşama yolculuğuna çıkarılan insanoğlunun ruhlar âleminden sonra ikinci durağı dünya olarak belirlenmiştir. Bu durağa adım atan herkesin önünde iki yol bulunmaktadır. Biri ilâhi hoşnutluk doğrultusunda ebedi mutluluğa, diğeri ilâhi gazap doğrultusunda sonsuz azaba uzanmaktadır.

Ergen olup kişiliğini kazanan herkese Peygamber tebliği, Kur'ân irşadı seslenmekte ve nerede, niçin bulunduğunu, ne yapması gerektiğini ve sonra da nereye gideceğini bir bir haber vermektedir. İşte bu ilâhi mesaj akla, sağduyuya seslenmekte ve her vesileyle insanı iyiye, doğruya ve fazilete davet etmektedir. Kısacası Allah'ın razı olacağı cihete uzanan hayat sistemini seçmemizi telkin edip tavsiyede bulunmaktadır. İçimizdeki ihtiras, benlik, dünya malına karşı aşırı eğilim ve dışımızda da durma-

dan kötülüğü fısıldayıp sinyal veren İblis geçici zevkleri çekici ve çarpıcı göstermekte ve sonu hüsranla noktalanacak yolda yürümemizi hayatımızın gayesiymiş gibi göstermektedir.

İlgili âyetle akıllarını hür irâdelerine rehber yapıp kitap ve peygamberin sesine kulak vererek birinci yolu seçenlere "ebrar"; nefsâni arzu ve heveslerini, sonra da İblis'in fısıltı ve telkinatını rehber edinip bâtılın sesine gönül kapısını açarak ikinci yolu seçenlere "füccar" denilmektedir.

"Ebrar", çok yönlü bir kavram olup "berr"in; "füccar" da kapsamlı bir kavram olup "fâcir"in çoğuludur. Berr: İyiliği, doğruluğu imân düzeyinde şiar edinen; ilâhi hoşnutluğu arzulayarak iyi iş ve güzel amellerde bulunan kimse hakkında kullanılır. Fâcir ise, kötülüğü, günahı ve şerri huy edinen, ilâhi sınırı aşan, ömrünü yalan, günah ve haksızlık içinde geçiren kimse hakkında sıfat olarak kullanılır.

Böylece "İyiliğin karşılığı ancak iyiliktir" kuralından hareketle, birinci sıfata mazhar olanlar sonsuz nimetlere erişirler. İkinci sıfatı kendine lâyık görüp hayatını amacından saptıranlar ise sonu gelmeyen bir azaba itilmiş olurlar.

Şüphesiz bu iki yolun ve sözü edilen iki konağın bir üçüncüsü yoktur. Öyle ki, dünyaya ayak basan kişi, önündeki iki yoldan birini seçmek ve ölünce de Cennet ve Cehennem denilen iki konaktan birine girmek zorundadır. Üçüncü bir yol, bir konak hiçbir zaman söz konusu değildir.[1] Gerçek bu olunca, insanoğlu kendi yarar veya zararına bir yolu seçmekte ve önüne konulan iki konaktan birine kendini lâyık görmekte serbest bırakılmış; ancak aklı hissine, idraki nefsani arzusuna mağlup olmasın diye yardımcı olarak kendisine Hakk'ın son mesajını ulaştıran peygamber gönderilmiş ve kitap indirilmiştir.

Son Durak

يَصْلَوْنَهَا يَوْمَ الدِّينِ وَمَا هُمْ عَنْهَا بِغَائِبِينَ

"Ceza ve hesap günü varıp oraya girecekler. Oradan artık ayrılıp uzaklaşamıyacaklar."

İnsanın ruhu bedeninden çok önce yaratılmıştır. Ruhun dünyaya

1 Cennet ile Cehennem arasında Araftan söz edilirse de bu kesin değildir ve ihtilaflı bir konudur.

indirilip kendine ait yaratılan bedene girmesiyle yepyeni bir yolculuk başlar: Dünya, kabir, berzah derken kıyamet olayının meydana gelmesi, hesap faslının başlaması ve yolculuğun son çizgisine gelip dayanması... Artık o âlemden ayrılmak, başka bir âleme göç etmek veya diğer bir ülkeye sığınmak diye bir konu kalmaz. Herkes niyetine göre işlediği şeylerin, sergilediği amellerin karşılığını, hiçbir haksızlığa uğramadan görür.

Bunun için Cenâb-ı Hak, konumuzu oluşturan âyette "yevmü'd-din" yani hesap, ceza ve mükâfat günü diye sağlam bir ölçü karşımıza koymakta ve dünya hayatında bütün söz ve davranışlarımızı, iş ve amelimizi buna göre düzene sokmamızı emretmektedir.

Böylece imân çizgisinde hayatını iyi ve güzel amellerle süsleyenler uzak bir yolculuktan evlerine dönüp ehline kavuşanlar gibi sevinirler. İnkarcı sapıklar, suçlu günahkâr azgınlar ve zâlim zorbalar ise, efendisinden kaçan ve fakat ona dönmek zorunda olan köleler gibi mahcup, mükedder ve pişman olarak üzülür ve kahrolurlar.

Evet, Rabbinden, O yüce yaratandan kaçan, O'na karşı gelip emirlerini dinlemeyen ve uygulamayanlar, unutmasınlar ki, bu kaçmanın ve nankörlüğün sonu Allah'a döndürülmek ve O'nun huzurunda hesap vermektir.

"Din Günü" Nedir?

ثُمَّ مَآ أَدْرٰيكَ مَا يَوْمُ الدِّينِ ۝ يَوْمَ لَا تَمْلِكُ نَفْسٌ لِّنَفْسٍ شَيْـًٔا ۖ وَالْأَمْرُ يَوْمَئِذٍ لِّلّٰهِ

"Evet, yine din günü nedir bilir misin? O gün hiç kimse, diğeri için bir şeye mâlik değildir. Emir o gün bütünüyle Allah'a mahsustur."

Kur'ân'da uygulanan ilâhi üslubun özelliklerinden biri de, önemli bir konu, bir olay anlatılmak istenirken, önce Rasulullah (aleyhisselam)'a hitap edilir: "O nedir bilir misin?" diye bir soru yöneltilir. Bazen de konuya daha da ağırlık kazandırmak için bu soru tekrarlanır - konumuzu oluşturan âyette olduğu gibi- ve arkasından açıklama yapılarak hafızalarda derin iz bırakılması sağlanır. Aynı zamanda insan idrâkinin o konu ve olaya karşı uyanık tutulması amaçlanır.

Hesap ve ceza; iyi ve kötü amel ve karşılığında verilecek azap ve mükâfat âhiret gününe mahsus bir düzenleme ve orada tecelli edecek ilâhi adaletin kusursuz hüküm vereceğine bir işarettir. Öyle ki o günde hiç kim-

senin bir başkası adına bir şey yapmaya yetkili bulunmayacağı, hiç kimsenin bir diğerine yarar sağlamaya mâlik olamayacağı belirtilerek ölmeden önce o günü ve o gündeki hesaba çekilmeyi düşünmemiz, düşünüp de ona göre hareket etmemiz dolaylı şekilde anlatılmaktadır.

Bu bize neleri hatırlatıyor veya neleri öğretiyor? Önce dünyadaki gibi yalan ve dolanın, çevre ve yakınların, güçlü dayıların, para ve makamın hiçbir tesiri ve desteği söz konusu olamaz. Her kişi defterinde yazılan niyet ve amellerine göre yerini alır, ona göre değer kazanır veya kaybeder. Cenâb-ı Hak şefaat için izin vermedikçe hiç kimse diğeri için şefaatte bulunamaz. Emir, kumanda ve takdir ve hüküm bütünüyle Allah'a aittir.

İşte bu hakikatlere inananlardır ki, dünya hayatında insanlardan yana feyiz ve rahmet saçarlar; âhiret âleminde ilâhi iltifata mazhar olup gıpta edilecek bir dereceye yükseltilirler. Zira insanı dünyada ahlâklı, erdemli, adaletli ve faziletti yapan tek şey, Allah'a ve âhiret gününe dosdoğru inanmak ve böylece Rasulullah (aleyhisselam)'ın sünnetiyle yaşamaktır. Şüphesiz insanı şu geçici hayatta yönlendiren, uslandıran, frenliyen ve disiplinli bir hayat sürmesini kolaylaştıran tek faktör, imândır. Ondan daha tesirli bir müeyyide düşünebilmek mümkün müdür?

İnfitâr suresine, kıyamette meydana gelecek önemli safhalardan birkaç tanesi anılarak başlandı ve yine âhiretin son durak olduğu ve herkesin o gün ameline göre yerini alacağı haber verilerek yönlendirici bilgilerle sure noktalandı.

Bize bu sürenin de tefsirini müyesser kılan Cenâb-ı Hakk'a hamd-u senalar; Allah'ı ve âhiret gününü bize en iyi şekilde tanıtıp öğreten Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'e salât-u selâmlar olsun.

13. CİLDİN SONU

13. CİLT ÖNEMLİ KONULAR FİHRİSTİ

CUMA SÛRESİ

Her şey Hakk'ı tesbîh etmektedir....11
Resûlüllah'ın (aleyhisselam) irşad ve tebliğinin dört ana hedefi....13
Allah'ın Kitabını taşıyıp onunla amel etmeyenler....18
Allah'ın koyduğu ölçü ve takdir değişmez....19
Yahudilerin kuru iddiâ ve inatları....19
Ölüm değişmeyen kanunlardan biridir....20
Sonuç Allah'a dönüştür....21
Cuma namazı....25
Cuma namazına koşarak veya seğirterek mi gitmek gerekir?....26
Cuma ezanı okunduğunda alım-satımı bırakmak....27
Cuma namazına gitmek mutlaka hayırlıdır....28
Cuma namazından sonra iş hayatına dönmek....28
Hayatın her safhasında Allah'ı anmak....30
İslam'da ilk kılınan Cuma namazı....31

MÜNAFİKUN SURESİ

Münafıklar ve iç huzursuzluk....40
İhtiras, gün gelir din ve ahlâk sınırlarını aşar....43
İstiğfar kimler için geçerlidir?....45
İki hayata birden yönelip sağlam denge kurmak....47
Takdir edilen eceli geciktirmek mümkün müdür?....48

TEĞABUN SÛRESİ

Göktekiler de, yerdekiler de Allah'ı teşbih ederler....55
Yarattığı insanların kimi kâfir, kimi de mü'mindir....56
Tarihi olaylardan ibret almak....59
Peygamberlerin getirdiği beyyinat nelerdir?....60
Öldükten sonra dirilmeyi inkâr edenler....62
Üç esasa imân....63
Toplanma günü....64
Başa gelen musibet....66
Hakk'a iman kalbi doğruya eriştirir....67

Allah'a güvenip dayanmak imanın gereğidir....68
Adamın eşi ve çocukları....70
Kurtuluşun altı şifreli anahtarı....72

TALÂK SÛRESİ

Boşanmanın fıkhî yönü....80
İddet (şer'î bekleme süresi)....80
İddet (Şer'î bekleme süresi) sona erince....82
Talâk olayında iki âdil şahit tutmak....82
İyilikle tutmak veya güzellikle ayrılmak....83
Aile hukukunda boşanma konusu....86
Sünnete uygun boşama-boşanma....88
Akıl ve vicdan ile muhakeme her zaman geçerlidir....88
Boşanan kadının ibatesini sağlamak....89
Çocuğu ücretle emzirme....90
Nafaka takdiri....91
Ric'î ve Bâin talâk arasındaki açık farklar....91
Aklı bilgiyle ve bu ikisini İlâhî sünnet ile birleştirmek....93
Çökmeye aday olan milletlere iki ayrı azap vardır....95
Kur'ân devamlı insan aklına seslenmektedir....95
İmân ve sâlih amel....96
İnsan benzeri bir canlının yaşadığı başka dünyalar var mıdır?....97
Allah'ın emri göklerle yer arasına iner....99

TAHRİM SÛRESİ

Allah'ın helâl kıldığı şeyi harâm saymak mümkün mü?....107
Birden fazla evlilik....107
Kadının karakter yapısı....108
Mü'minin gerçek dostları....109
Eş seçilecek kadında aranılan özellikler....110
Aile reisinin sorumluluğu....113
Çocuk terbiyesi....113
Cehennem yakıtı....114
Cehennem'de görevli melekler....115
Âhirette özür beyan etmenin hiçbir yararı yoktur....116
Nasûh tevbesi....117

Günahtan dolayı nasıl tevbe edilir?....120
Tevbeyi kabul etmek İlâhî Sünnet gereğidir....121
Âhiret gününde ışığı sönenler ve sönmeyenler....121
Kâfirlere karşı cihad emri....124
Nankör kadınlar....125
Kadının ölçüsüz davranmasına karşı ne yapılır?....126
Âsiye ve Meryem....126
İlâhî ruhun Meryem'e üflenmesi....127
Örnek hanımların bazı özellikleri....129

MÜLK SÛRESİ

Ölümü ve dirimi yaratan O'dur....137
Hayat bir yarıştır....137
Uyumlu, dengeli ve düzenli yedi gök....138
Şihab (kayan yıldız, düşen meteorit)....139
Bunca açık belgeye rağmen inkâr mı?....141
İşiten ve akleden bir baş....143
Gaybe iman....145
O, gizli-açık her şeyi bilir....146
Yeryüzünü yaşanacak duruma getiren O'dur....147
Yıkılıp yok olan kavim ve milletler....150
Kuşların kanat açıp saf saf uçuşu....150
Allah'la yarışabilir miyiz?....151
Doğru kalp ile eğri kalp....152
İnsana verilen üç büyük nimet....153
İnsanın yeryüzüne yayılması....154
Kıyâmet olayına inanmayanlar....156
Kıyâmet'in kopmasıyla ilgili bilgi Allah'a mahsustur....157
Peygamberin görevi....158
İnkârcılar, vaadolunan azabın yaklaştığını görünce....158
Resûlüllah'ın (aleyhisselam) bir an önce ölmesini isteyenler....159
Akla ışık tutan belge....160

KALEM SÛRESİ

Nûn ve kalem....166
Peygamber (aleyhisselam) hâşâ dengesiz değildi....168

Putlara saygı gösterilmesini isteyen şaşkınlar....171
İslâm düşmanlarının oniki alâmeti....172
İnkârda ısrar edip Hakk'a karşı gelenlerin durumu....175
Muttakilere ayrılan sonsuz nimetler....178
İnkârcı suçlular kalp temizliğinden söz ederler....179
Dünyada Hakk'a secde etmiyenler âhirette secde edemezler....180
İlâhî hüküm önceden belirlenmiş bir proğrama göre iner....181
Balığın arkadaşı Yunus (aleyhisselam)....183
Nazar (göz değmesi) konusu....184
Göz değmesi haktır....186
Kur'ân-ı Kerîm milletler için doğru yolu gösteren tek rehberdir....187

HÂKKA SÛRESİ

İnkârcılara uyarı....194
Cezânın cinsi ve özelliği....195
Kasırganın yedi gece, sekiz gündüz devam etmesi....196
Fir'avn ve ondan öncekiler....196
Hakk'a gönül veren mü'minler....198
Birinci nefha ve tesirleri....201
Amel defteri sağ eline verilenler....202
Cennetin bazı özellikleri....203
Nîmet hem hizmet, hem de külfet karşılığıdır....203
Amel defteri sol eline verilenler....204
İnsanın görüp tesbit edebildiği ve edemediği şeyler....206
Allah'ın koyduğu belgeleri görebilmek....207
Hz. Muhammed'e (aleyhisselam) şair ve büyücü diyen şaşkınlar....208
Kur'ân âlemlerin rabbından indirilmedir....209
Kur'ân muttakiler için öğüttür....211
Kur'ân, inkârcı sapıklar için üzüntü ve hasret sebebidir....212
Kur'ân Hâkka'l-Yakîn düzeyindedir....212
Rabbimizin ismini anıp tesbîh etmek....214

MEARİC SURESİ

Geleceği muhakkak olan azap....219
Cenâb-ı Hak Meâric sahibidir....220
Meleklerin iniş ve yükseliş hızı....221

Bize düşen güzelce sabretmektir....222
İnsanın mayasında ihtiras ve bencillik vardır....228
Din ve ahlâk potasında şekillenenler....229
Cennet ancak iman, ahlâk ve faziletin mükâfatıdır....232
Doğuların ve batıların Rabbı....233
Doğru yola eriştirmek Allah'a aittir....234

NÛH SÛRESİ

İki ayrı ecel....242
Uyarı ve irşadın sonuç vermemesi....244
Nûh (aleyhisselam)ın uyguladığı metodun ana hatları....245
Akla ışık tutan belgeler de yarar sağlamadı....249
Nûh Peygamberin duâsı....252
Çocuk terbiyesi ve çevre....253
Nûh Peygamber'in (aleyhisselam) duâsı....254
Zâlimler için beddua....254

CİN SÛRESİ

Cinler ve Kur'ân dinlemeleri....259
Cinlerin, okunan Kur'ân'ı dinledikleri kitap ile sabit olmuştur....261
Kitap ve Sünnette cinlerin anılması....263
Ateş ateşi yakar mı?....266
Doğru yolu seçmeyip kendine yazık edenler....268
Mekke'de geçen kuraklık....269
Mescidler Allah içindir....270
Peygamber'in (aleyhisselam) görevinin sınırı....271
Gerçek kudretli neticede belli olur....272
Gaybın kapıları insanlara açık tutulmamıştır....273
Cenâb-ı Hak dilediğine gaybı bildirir....275
Kâinat düzeninde ve hayat proğramında meleklerin görevi....276

MÜZZEMMİL SÛRESİ

Vahyin ilk dönemi....285
Neden gece ibâdeti emredilmiştir?....286
Gündüzleri fazla ibâdet etme imkânı pek yoktu....286
Gecenin içinde yapılan ibâdetin tesiri fazladır....286
Rabbın ismini anmak....287

Yalnız Allah'a yönelmek....288
İnkârcı bozguncularla mücadelede uygulnan metod....290
İlâhî metod aynen uygulanırsa, Hakk'ın yardımı tecelli eder....292
Âhiret azabının çeşitleri....293
Kıyâmetin iki önemli safhası....294
Musa (aleyhisselam) ile Fir'avn kıssası misâl veriliyor....295
İnsan aklına ışık tutularak uyarı sürdürülüyor....297
İnsanı kendi irâdesine bırakmak....298
Din kolaylığı emreder....301
Kur'ân'da kolay geleni okumak....302
Gece namazının ümmet hakkında nâfile olarak kalması....304

MÜDDESSİR SÛRESİ

İlk inen sûre ve âyet....311
Resûlüllah'a (aleyhisselam) müddessir sıfatıyla hitap edilmesi....313
İslâm'ın yayılması için yedi emir....313
Azgın mağruru Allah'a bırakmak....319
İnatçı mağrur kâfirler....320
Şartlanmış dinsizin karakteri....322
İnatla birleşen inkârın cezası....323
Cehennem üzerinde 19 bekçi vardır....324
19 sayısı ve Kur'ân-ı Kerîm....325
Bahâîler ve 19 rakamı....326
Cenâb-ı Hak ordularının sayısını ancak kendisi bilir....327
Herkes elde ettiğine karşılık rehindir....331
Sağ tarafta yer alanlar....331
Cennet ehlinin istekleri karşılanır....332
Ölüm gelip çatınca pişmanlık fayda vermez....334
Âhiret gününde inkârcı için şefaâtçi bulunmaz....335
Sabahleyin başuçlarında yazılı sahlfe görmek isteyenler....337
Kur'ân doyurucu ve yönlendirici bir öğüttür....338
Dileyen öğüt alır....338
Korku ile ümit birbirini izlemelidir....339

KIYAMET SÛRESİ

Kıyâmet'e ve nefs-i levvâme'ye yemin....345

Nefs-i Levvame nedir?....346
İslâm tasavvufunda ise nefsin yedi mertebesi vardır....347
Parmak uçları ve izleri....350
Âhirette, dünyada yaptıklarımızdan bir bir haber verilir....352
İnsan kendi lehine veya aleyhine şahittir....353
Resûlüllah'ın (aleyhisselam) dikkat ve itinası....355
İnsan dünyalık elde etmekte çok acelecidir....359
Dengeli ve dengesiz şekilde eğitilenlerin âhiret'teki durumu....360
Ölüm de, âhiret de mukadder sonuçlardır....360
Hayatı ters anlayanlar....361
İnsanın yaratılışındaki biyolojik safhalar....363

İNSAN SÛRESİ

İnsan üzerinden geçen zaman parçası....369
Birleşik nutfe....371
İnsanın yaratılışındaki İlâhî sanatın eşsizliği....371
Her akıl sâhibine imân gerek....372
Küfür bağlayıcı bir zincirdir....373
Mü'minin övgü değer amelleri....375
Bu olgunluğa erişen müminlere verilecek sonsuz nimetler....376
Parça parça indirilen Kur'ân güven ve başarı kaynağıdır....381
Rabbimizin ismini sabah-akşam anmamız emrediliyor....384
İnkârcı maddecinin yüzü ve kalbi maddeye bakar....385
Ölenlerin benzerlerinin yaratılması....386
Allah dilemedikçe siz dileyemezsiniz....387
İnsanoğlunun önüne iki yol konulmuştur....389

MURSELÂT SÛRESİ

Vaadedilen kıyâmet mutlaka gerçekleşecektir....396
Kıyâmetin bazı safhaları....398
Geçmişten ibret ve öğüt almak gerekir....400
Ön yargıdan kurtulmaya çağrı....401
Enfüsten afaka geçiş: Yeryüzü, dağlar ve tatlı sular....403
Nîmet üzerinde kudret fırçasını görmeyen körler....406

NEBE' SÛRESİ

'NEBE'-İ AZÎM', o çok büyük ve önemli haber nedir?....415

İkinci hayata kalkış....417
Sûr'a son üfürülme olayı....423
Cehennemde çok uzun süre kalma olayı....424
Allah'tan saygı ile korkanların müfakatı....427
Geleceği muhakkak olan her şey yakındır....430

NÂZİÂT SÛRESİ

Kalpleri yerinden oynatan kıyametin dehşeti....437
Kendini tanımayan maddeci....440
Tûvâ vâdisinde Rabbın sesi....444
Yerin ve göğün tavanı....452
Dağların oluşup dikilmesi....454
Rabbın yüce makamından korkanlar....462
Kıyamet olayı....464

ABESE SÛRESİ

Mü'minin Allah yanındaki kıymeti....472
Kur'ân bütünüyle öğüttür....474
İnsan çok nankördür....477
Yediğimiz gıda maddeleri hangi tezgâhta hazırlanmaktadır?....481
Ana evlâdından kaçar....487

TEKVÎR SÛRESİ

Kıyâmetin yedi önemli safhası....495
Kur'ân, çok kudretli olan elçinin sözüdür....506
Cenab-ı Hakk'ın dört şey ile yemin etmesi....507
Melek Cebrâil'in beş sıfatı....508
Bahaullah'ın sesi....510
Cenâb-ı Hak ile kulları arasında meşiet feneri....515

İNFİTÂR SÛRESİ

Kıyâmet kopup dirilme olayı gerçekleşince....520
Herkes önden ne gönderdiğini bilecek....524
İnsanı güzel surette yaratıp düzenleyen kudret....528
Koruyucu kâtip melekler....530
'Din günü' nedir?....534